

ספר

שערי יוסף

שאלות ותשובות המצויות במלחמה

הודעה והבהרה

התשובות שבספר זה נכתבו במהלך המלחמות בשנים האחרונות, [סיון תשפ"א- תשרי ה'תשפ"ד- סיון ה'תשפ"ה] ועד לעצם ימים אלה, שנערמו על שולחנו, ולכן יש מהם שכבר אינם נוגעים למעשה כהיום או שהדברים משתנים מעת לעת, אך תורה היא ללמוד, ויש לשים לב לתאריכי התשובות והמכתבים, תן לחכם ויחכם עוד.

וכמובן שכל ספר זה, הוא רק להלכה ולא למעשה, ורק לעורר את הנידונים.

ספר

שערי יוסף

שאלות ותשובות המצויות במלחמה

יוסף (בלאמו"ר חיים בנימין שליט"א) אביטבול

מהדורה בתרא סיון ה'תשפ"ה [-מהדו"ק טבת ה'תשפ"ד]

בני ברק

❖ ג ❖

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י מכון

"יד יוסף"

לע"נ רבי יוסף בן עישא זצ"ל

*

בית המדרש

פסקים והלכות

להערות והוספות ושאלות בהלכה

a921434567@gmail.com

058-3233587

*

לתרומות והנצחות להדפסת הספרים

ולהשגת הספרים והקבצים

053-3164570

יוצא לאור בסיוע

תוכן הענינים

תוכן הענינים.....ה

דברי פתיחה למהדורא בתרא.....יז

חיזוק ותפילה לביאת הגאולה.....יז

חיזוק במלחמתה של תורה לביאת הגאולה.....יז

מעלת שקיעות בתורה בזמן מלחמה.....יח

דברי פתיחה למהדורא קמא.....כא

כי כל דרכיו משפט.....כא

האם מותר לומר על רשעים שמתו בעוונם.....כב

באיסור לדבר על המתים.....כג

האם הנהרגים על קידוש ה' היא כפרה.....כד

חובת התשובה וההתעוררות.....כה

סכנת הפחד בעת מלחמה.....כו

ההצלחה במלחמה לדעת שהמלחמה היא לקדש את השם.....כז

האם בעת מלחמה אומרים שאדם נפקד בלא עת.....כח

דברי הודאה לבורא עולם.....כט

סימן א' דיני התפילות בזמן המלחמה.....לא

חיוב תפילה בעת צרה.....לא

מה בכלל תפילה בעת צרה.....לא

האם יש חיוב בעת האזעקה לומר תהילים כיון שהוא עת צרה.....לא

חובת התפילה בכל העולם.....לב

תקיעה בחצרות ובשופר בזמן מלחמה.....לב

הוצאת ספר תורה לרחובה של עיר.....לג

שאלת גשמים לחיילים בעזה ובלבנון.....לג

הכנסת אקדח או רובה לבית הכנסת.....לג

סימן ב' שו"ת בדיני אמירת תהילים.....לד

אמירת תהילים בעת צרה.....לד

אמירת תהילים בציבור.....לה

לה..... אמירת שיר של פגעים.....
 לו..... אמירת תהילים בלילה בזמן מלחמה.....
 לז..... האם יש ביטול תורה באמירת תהילים.....
 מ..... זהירות שלא להפסיק באמצע אמירת תהילים.....
 מ..... האם עדיף ללמוד תורה או לומר תהילים.....
 מא..... אמירת תהילים בציבור או סיום התפילה.....
 מא..... אמירת תהילים בשבת.....
 מג..... האם לומר תהילים בשבת בזמן המלחמה בניגון של יום החול.....

סימן ג' שו"ת בדיני אמירת אבינו מלכנו ועוד.....מד

מד..... חיוב אמירת אבינו מלכנו בעת מלחמה.....
 מה..... אמירת אבינו מלכנו בציבור.....
 מו..... אמירת אבינו מלכנו בלילה.....
 מז..... אמירת אבינו מלכנו בשבת.....
 מח..... אמירת יהי רצון וכו' ואחינו כל בית ישראל הנתונים בשביה אחרי קריאת התורה.....
 מח..... אמירת י"ג מידות בשעת הוצאת ספר התורה.....
 נ..... אמירת לעולם ה' דברך ניצב בשמים.....
 נ..... אמירת תחנון במלחמה בזמן שלא אומרים בו תחנון.....

סימן ד' חיוב תפילה בציבור בזמן מלחמה.....נב

סימן ה' חובת הכניסה למקלטים וממ"ד בזמני אזעקה.....נד

נד..... כניסה למקום מוגן במלחמה עם איראן.....
 נד..... חיוב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם.....
 נה..... מקור שכיח היזקא.....
 נה..... גדר שכיח היזקא.....
 נז..... האם הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.....
 נט..... האם יש חשש סכנה מכל קבוע.....
 נט..... גדרי סכנה לפי מה שהעולם חוששים.....
 ס..... מדוע לנסוע בכביש אינו סכנה.....
 ס..... דין ספק סכנה ופיקוח נפש.....
 סא..... דין שכיח היזקא במקום מצוה.....
 סב..... מדוע בנחש על עקבו אין להפסיק.....
 סב..... דין שכיח היזקא במקום תלמוד תורה.....

האם יש ראייה מרבי יהושע בן לוי.....סד
 בהבטחת החזו"א והגרר"ק שלא יפול טילים בבני ברק.....סה
 מקומות נוספים שדינם כדין בני ברק.....סו
 האם בבני ברק להגרר"ק צריך להכנס למקום מוגן.....סז
 האם בבני ברק יכול ליפול רסיסים.....סט
 האם יש ראייה מזה שבפרדס כץ נפל טיל מאיראן.....סט
 סיכום הצדדים להחמיר בספק פיקוח נפש.....עא
 מידת הבטחון כנגד מידת ההשתדלות בספק סכנה.....עג
 שנכנסים לממ"ד צריך לדעת שעושים השתדלות.....עה
 האם להעיר ילדים ולהכניסם לממ"ד.....עו
 האם בבני ברק צריך לפנות את המקלטים.....עז
 האם צריך להפסיק באמצע שמו"ע ללכת למקום מוגן היכא דלא שכיח היזקא.....עח
 האם לומר לאחרים שיש אזעקה.....עט
 לעזור להכנס לאדם זקן למקלט או שירון מהר.....עט
 יחוד במקום אזעקה.....עט

סימן ו' האם יש איסור לפחד בימי המלחמה.....פב

סימן ז' שו"ת בדיני המקלטים.....פד

האם מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים בבני ברק.....פד
 תשלום על הוצאות פינוי המקלט.....פד
 החלטת ועד בית שכל החפצים יהיו הפקר.....פד
 האם יש דין קדימה לאנשים או לנשים להכנס לממ"ד.....פד
 קדשתו בממ"ד.....פה
 האם מותר לאנשים מבחוץ לפצוץ את המקלט.....פה
 ועד בית שהוציא חפצים ונשברו.....פה
 שכנים שלא יורדים למקלט האם חייבים לפנות את החפצים שלהם.....פו
 לקנות מזגן למקלט.....פו
 שכנים שהוסיפו יחידות דיור ואין מקום במקלט.....פו
 האם יש חסרון באמונה לשמור לחירות מים ומזון.....פו

סימן ח' חייב מזוזה במקלטים.....פז

סימן ט' שו"ת המצויות באזעקה באמצע הלילה.....צ

אמירת תהילים לאחר המפיל כשהיה אזעקה.....צ

ברכת מפיל בזמן מלחמה.....צ
 בירך מפיל והיה אזעקה ורוצה לשתות.....צ
 נטילת ידים כשקם ממטו כששומע אזעקה.....צא
 אמירת תהילים שלא נטל ידיו מחמת האזעקה.....צב
 האם צריך להיזהר מנגיעה בנקבים כשקם באמצע הלילה.....צב
 אמירת תהילים באמצע הלילה בלא ברכות.....צג
 ללמוד תורה לאחר שישן מעט והיה אזעקה.....צד
 שינה לאחר עלות השחר שבקושי ישן בלילה.....צה

סימן י' שאלות ותשובות המצויות באזעקה באמצע התפילה...צז

אזעקה באמצע שמונה עשרה.....צז
 אזעקה באמצע ברכת כהנים.....צח
 אזעקה באמצע קריאת התורה.....צח
 הנכנס לממ"ד שיש בו משתנות בתוך התפילה.....ק
 אזעקה באמצע ברכות קריאת שמע.....קב
 אזעקה באמצע פסוקי דזמרה.....קב
 אזעקה לפני ישתבח.....קב
 ש"ץ שנאלץ להפסיק באמצע התפילה.....קב
 אזעקה באמצע הלל.....קב

סימן י"א שאלות ותשובות המצויות בברכות באזעקה .....קג

שינוי מקום לברכות.....קג
 שינוי מקום לאחר נטילת ידים.....קג
 שינוי מקום באמצע הסעודה.....קג
 אזעקה באמצע ברכת המזון.....קג
 שינוי מקום לברכות.....קג
 לא בירך ברכת המזון והיה אזעקה.....קד
 שינוי מקום באמצע הסעודה.....קה

סימן י"ב שאלות ותשובות שונות המצויות בעת אזעקה.....קו

הסתפרות בממ"ד שהוא בית הכנסת.....קו
 אזעקה באמצע החופה.....קז
 האם מותר להכנס למקלט שהנשים שם אינם לבושים בצניעות.....קז
 האם מותר ללמוד כנגד אשה שאינה צנועה בממ"ד.....קט

האם מותר להכנס לבית חבירו ללא רשות ששומע אזעקה..... קי
האם מי שנהרג בריצה למקלט חשוב שנהרג על קידוש ה'..... קיא
כניסת כהנים לאהל המת בזמן האזקעות..... קיב
להתחבא בתוך הארון קודש שיש אזעקה..... קיב
אזעקות באמצע הלוויה..... קיג
האם שיש אזעקה באמצע התפילה נחשב שפך לו קיתון על פניו..... קיג
כהן שרץ לחדר ממ"ד והרג תינוק..... קיג

סימן י"ג דיני ברכת דיין האמת   בזמני המלחמה..... קיד

ברכת דיין אמת על אירועי הטרור בשמחת תורה ה'תשפ"ד..... קיד
זמני ברכת דיין האמת..... קיד
ברכת דיין האמת על בית שקרס כליל..... קטו

סימן י"ד ברכת הטוב והמטיב בהריגת הרשעים..... קטז

סימן ט"ו ברכת הגומל לחיילים שחזרו מהמלחמה..... קיז

ברכת הגומל בתוך המלחמה..... קיח

סימן ט"ז ברכת הגומל ושעשה לי נס במקום הזה שניצל מטיל.קיט

ברכת שעשה לי נס במקום הזה..... קיט
סעודת הודיה לניצל מנס..... קכ

סימן י"ז האם מותר להביא אוכל לחיילים שלא יברכו על האוכל.קכא

סימן י"ח ברכה על רעידת אדמה קלה בזמן מלחמה..... קכג

סימן י"ט שאלות המצויות באזעקה בזמן מלחמה..... קכד

אמירת תהילים ואבינו מלכנו בשבת..... קכד
קידוש במקום סעודה באמצע אזעקה..... קכד
קידש ולא שתה כוס הקידוש..... קכה
הדלקת אור בממ"ד במקום פחד בשינוי..... קכה
מצא רסיס שנפל האם מותר להתקשר למשטרה   בשבת..... קכז
האם מותר לרוץ בשבת כדי להגיע לממ"ד..... קכז
השארית רדיו על הגל השקט פתוח בשבת..... קכז
טלטול פלאפון בשבת כדי לשמוע את ההתרעה המקדימה..... קכח
האם כשיוורדים למקלט מותר להוריד עמו את הפלאפון למקרה חירום..... קכט
לרדת במעלית בשבת כדי להגיע למקלט..... קכט

סימן כ' האם מותר לשדר ברדיו שאפשר לצאת מהממ"ד בשבת. קל

סימן כ"א שאלות המצויות בשבת בזמן המלחמה ..... קלג

לשאת נשק בשבת ..... קלג
טלטול גז מדמיע בשבת ..... קלג
טלטול נשק במקום שאין עירוב ..... קלד
להתחמק מללכת להלחם בעזה בשבת ..... קלה
טלטול עריבה לשמירה בשבת ..... קלה
האם אפשר להשלים בפרשת בראשית את פרשת וזאת הברכה ..... קלו
לקיחת הטלית והתפילין או ארבעת המינים ללחימה בלבנון ..... קלח

סימן כ"א מעשה שבת בחדשות ובתמונות שצלמו או שודרו בשבת. קמ

גדר מעשה שבת שנעשה ע"י יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות ..... קמ
מעשה שבת בדיבור ושמיעה לחדשות משבת מאינם שומרי תורה ומצוות ..... קמ
מעשה שבת בשמיעת חדשות בלא כוונה ..... קמ
מעשה שבת בשמיעת תחזית מזג האוויר וחדשות ישר במוצאי שבת ..... קמא
היתר שמיעת החדשות במוצאי שבת [מכלי התקשורת החדדיים] ..... קמא
מעשה שבת בתמונות שצלמו בשבת ע"י אינם שומרי תורה ומצוות ..... קמא
מעשה שבת בתמונות שצלמו ע"י הגויים ..... קמב
מעשה שבת בחדשות שדלקו בגל השקט ..... קמב

סימן כ"ב האם מותר לחייל לעשן בשבת בעת המלחמה ..... קמג

סימן כ"ג חילול שבת ע"פ חלום שיגיעו לביתו מחבלים ..... קמד

סימן כ"ד דיני עינויים הנוהגים בזמן מלחמה ..... קמה

תענית בזמן מלחמה ..... קמה
קיום מצות עונה בזמן המלחמה ..... קמה
אכילת בשר ושתית יין וממתקים ..... קמו
קידוש בשבת בראשית בעת הזאת ..... קמז
עשיית סעודת סיום מסכת ..... קמט
עשיית חנוכת בית ..... קמט
למעט שמחת החתונות ..... קמט
שמחת בר מצוה ..... קמט
שמחת ברית מילה ופדיון הבן ..... קמט

שינה על מיטה בזמן מלחמה..... קנ
האם ראוי בזמן מלחמה שיש צער לחדש או לקנות בגדים חדשים או לקבל רהיטים חדשים וכדו'..... קנ
האם לא להסתפר ולא להתגלח מחמת הצער הגדול..... קנ
האם מותר לשמוע שירים בזמן המלחמה..... קנ

סימן כ"ה שאלות בהלכות חנוכה בזמן המלחמה ..... קנא

חיוב הדלקה לחיילים במלחמה..... קנא
הדלקה בברכה לחיילים במלחמה..... קנב
הדלקה בברכה בבתי הכבושים בעזה..... קנב
אמירת אבינו מלכנו בחנוכה..... קנב
בכיה בימי החנוכה..... קנג
אמירת תהילים בניגון של יום בחנוכה..... קנד
אמירת אחינו כל בית ישראל בחנוכה..... קנד
האם מותר לעשות מסיבות חנוכה כרגיל..... קנד
שו"ת המצויות בהלכות חנוכה בזמן המלחמה..... קנד

סימן כ"ו צומות בזמני מלחמה ..... קנז

צום גדליה למי שלקה בהתקף חרדה..... קנז
צום עשרה בטבת לחיילים..... קנז
צום יום הכיפורים לחיילים במלחמה..... קנז

סימן כ"ז שאלות המצויות בפורים בזמן המלחמה ..... קנח

זמן קריאת המגילה בעזה..... קנח

סימן כ"ח סדר ליל הסדר לחיילים הנמצאים במלחמה בעזה.. קס

מצוות ליל הסדר לנמצאים בלחימה ואין בזמנם אף דקה פנויה..... קס
מצוות ליל הסדר ליכולים לעשות סדר קצר [ויש ברשותם זמן מצומצם]..... קס

סימן כ"ט האם עזה נקראת חו"ל לגבי יו"ט שני של גלויות... קסב

סימן ל' שמיעת מוזיקה בימי הספירה בזמן המלחמה ..... קסד

סימן ל"א נסיעה לקבר הרשב"י לל"ג בעומר בזמן המלחמה . קסו

סימן ל"ב לראות את קבר הרשב"י מרחוק בזמן המלחמה..... קעד

האם לפי הקבלה יש לעלות לקברים והאם בכלל האיסור הוא קברי צדיקים..... קעה
האם הנודר ללכת לקבר צדיק ולא הולך צריך התרת נדרים..... קעו

האם מותר לנסוע לחו"ל לקברי צדיקים.....קעו
 מעלת התפילה על קברי הצדיקים.....קעו
 דברי הפוסקים שמספיק לראות את הקבר.....קעז
 מעלת עלייה לקבר ביום היא"צ.....קעט
 האם יש מקור לעלות לקבר ג' ימים לפני וג' ימים אחרי.....קפ
 השתטחות על ידי לימוד בתורת הצדיק.....קפ
 האם ראיה במשקפת שמיה ראיה.....קפא

סימן ל"ג חלאקה וח"י רוטל בזמן המלחמה.....קפג

חלאקה בזמן מלחמה ברשב"י.....קפג
 הבטיח ח"י רוטל להביאו למירון ברשב"י זיע"א ועתה אינו יכול להביאו מחמת המלחמה.....קפד

סימן ל"ד האם חיילים בעזה צריכים לעשות עירוב תבשילין . קפז

סימן ל"ה ישיבה בסוכה במקום אזעקות או במקום לחימה.....קצ

בגדר פטור מצטער.....קצ
 סוכה במקום אזעקות לבעל ביטחון בהשי"ת.....קצג
 פטור מצטער שאשתו מפחדת להשאר לבד.....קצג
 נסיעה לצפון המופגז במקום כיבוד הורים.....קצג
 האם חיילים בלבנון או בעזה חייבים לבנות סוכה.....קצג

סימן ל"ו שאלות ותשובות המצויות במכת מדינה במלחמה.קצד

מכת מדינה במעונות ומשפחתונים.....קצד
 מכת מדינה בסגר צימר או נפש.....קצו
 ביטול אולם חתונה/בר מצוה.....קצו
 ביטול אולם מחמת הגבלת כמות האנשים.....קצז
 תשלום על זמן האזעקה בנסיעה במונית.....קצח
 תשלום מס רכוש.....קצח
 רץ באזעקה והזיק.....קצח

סימן ל"ז סגר על צימרים במחיר זול ולבסוף נהיה הפסקת אש.קצט

קניין בצ'ק.....קצט
 קנין סיטומתא בשכירות דירה.....קצט
 מקדמה.....ר
 כסף שהעובר בהעברה בנקאית האם דינו ככסף.....ר

הזמין צימר או דירה בבית מלון ורוצה לבטל.....ר
גדר הזמנת חדר בבית מלון.....ר
האם שיעבוד הגוף של המשכיר בשכירות.....רא
האם יש דין שכירות בבית מלון משום קנין סיטומתא.....רא
האם יש קנין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם.....רא
האם מועיל אומדנא דמוכח לבטל קנין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם.....רב
קניית דירה על הנייר.....רב
הזמין צימר או חדר בבית מלון ומצא יותר זול.....רב

סימן ל"ח לעבוד במקום סכנה.....רג

סימן ל"ט האם מותר לצאת מהעיר בזמן מלחמה.....רה

האם ראוי לטוס לחוץ לארץ בזמן מלחמה.....רו

סימן מ' שו"ת בדיני המלחמה בעזה.....רח

האם עזה היא חו"ל.....רח
מזוזה בבתים הכבושים בעזה.....רח
ברכת ברוך מציב גבול אלמנה על כיבוש עזה.....רט
ברכת שהחיינו על כיבוש עזה.....רט
אמירת אל נקמות ה' בראיית בתי אומות העולם בחורבן.....רט
נוהל חניבל בהלכה.....רט
מסירת נפש עבור כל בני המשפחה.....רי
האם מותר להפציץ בעזה אולי יהרגו חטופים.....רי
מצא ארנק של המחבלים.....רי
האם מותר לקחת כסף חפצים מכיבוש עזה.....ריא
לאכול בכלים של ערבים בעזה כיון שסתם כלים אינם בני יומם.....ריא

סימן מ"א האם מותר לשמוח בראיית הפצצות בעזה ובלבנון. ריב

סימן מ"ב אזעקה באמצע טבילת כלים.....ריד

סימן מ"ג טיסה דרך ירדן בתחפושת מוסלמי כדי לחזור לארץ רטז

סימן מ"ד להוריד מזוזה במקום סכנה.....ריז

סימן מ"ה בית שנהרס מהטיל האם יחפש את המזוזה.....ריח

סימן מ"ו תשלום נדר בעת צרה ממעשר כספים.....ריט

סימן מ"ז לימוד תורה בלילה בזמן המלחמה..... רכ

סימן מ"ח האם מותר להסתכל על הרוגים בתמונות..... רכב

סימן מ"ט אונן בחיילים או שבויים שנהרגו במלחמה..... רכז

סימן נ' מקווה עם קופסה של אבטיחים שמחובר לקרקע על ידי ברגים.רכה

סימן נ"א האם צריך לכתוב ספר תורה על שמו לעילוי נשמת אדם שנפטר

..... רכו

סימן נ"ב שחרור מחבלים רוצחים בשביל מצוות פדיון שבויים.רכח

הקדמה - מעלת פדיון שבויים.....רכח

נידון א' - פדיון שבויים יותר מכדי דמיהן.....רכח

נידון ב' - מהו יותר מכדי דמיהן.....רכח

נידון ג' - פדיון שבויים במקום סכנת נפשות.....רכח

נידון ד' שחרור מחבלים יביא להרג.....רכט

נידון ה' השבוי עומד להריגה.....רל

נידון ו' - בי"ד של שבעים אוחד.....רל

נידון ז' - ברכת הטוב והמטיב על שחרור החטופים כל יום.....רל

ברכת הטוב והמטיב על שחרור חטוף ערבי.....רלא

סימן נ"ג להעיר את אשתו נדה כשיש אזעקה.....רלב

איסור הושטה מידו לידה.....רלב

איסור הושטה מיד ליד בחפץ ארוך.....רלב

איסור הושטה והרמת חפץ כבד כגון עגלה במקום צורך.....רלב

איסור זריקה.....רלג

נגיעה ע"י דבר אחר.....רלג

לדחוף את המיטה.....רלד

רחיצת תינוק קטן.....רלד

הורדת משקפים מאשתו נדה.....רלד

להעיר את אשתו נדה שיש אזעקה.....רלד

תבנא לדינא.....רלה

סימן נ"ד חליצה לאדם משותק.....רלו

סימן נ"ה האם להתחמק מגיוס הצבא למילואים.....רלז

סימן נ"ו חיוב עשיית סעודה בר מצוה בפת בעשרה אנשים... רמג

מקור וטעם עשיית סעודת בר מצוה..... רמג
חיוב עשיית סעודת בר מצוה בעשרה אנשים..... רמג
חיוב אכילת פת בסעודת בר מצוה..... רמד
זמן עשיית סעודת בר מצוה באותו יום..... רמד

סימן נ"ז הנחת תפילין כל היום מחמת סכנת המלחמה..... רמו

סימן נ"ח סגולות ותפילות לזמן מלחמה..... רנא

אמירת פרשת הקטורת..... רנא
אמירת פרשת העקדה..... רנא
תפילה מרבינו תם לאומרה..... רנא
תפילת החיד"א להנצל ממלחמה..... רנא
סגולה לקבוע שרק ה' בעולם..... רנא
חיזוק בצניעות..... רנא
לימוד וחיזוק בהלכות שבת להנצל מהמלחמה..... רנב
חיזוק באמירת מאה ברכות..... רנב

דברי פתיחה למהדורא בתרא

ברוך ה' אלוֹקֵינוּ, שהבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת, לעסוק בה, בכל נפשנו ובכל מאדנו, בכל עת ובכל זמן, לאין חקר ואין קץ, לאלפי רבבות אותיות התורה, וחידושי התורה, וההלכה, שמתחדשים בכל עת, חדשים לבקרים, המחדש בטובו בכל יום, ובהיותנו בגלות, אשר בדורינו, היא בבחינת גלות, בתורה, וכדאיתא בגמ' בשבת (דף קלח ע"ב) "תניא רבי שמעון בן יוחי אומר חס ושלום שתשכח תורה מישראל שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד". והוא בחינת גלות התורה הקדושה, וכן כתב המהר"ל בתפארת ישראל (פרק נ"ו) שכמו שיש גלות לישראל יש ג"כ גלות לתורה, ע"פ דברי הגמ' הנ"ל.

וכתב שם המהר"ל לבאר בזה"ל: וכאשר גזר השם תברך גלות על ישראל, והם מפוזרים ומפורדים בכל העולם, כך לא תמצא התורה רק מפוזרת ומפוזרת, ולא תמצא הלכה ברורה במקום אחד, כמו שהם ישראל. עכ"ל.

ועוד נראה לבאר שכיון שאורייתא וישראל חד הוא, וכידוע בזוה"ק וכמו שהאריך בנפש החיים (ריש שער ד') וגלות השינה, הוא גלות התורה הקדושה.

חיזוק ותפילה לביאת הגאולה

וחובת התפילה על הגאולה, הוא רק בבכיה להשי"ת, [מלבד חובת התפילה מדאורייתא בעת צרה], וכמו שאיתא במדרש (בראשית רבה צג יב), "כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל, אלא מתוך בכיה, שנאמר (ירמיה לא ח') "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים". עכ"ל, וכן כתב בזוה"ק (שמות דך יב ע"ב) וז"ל: פורקנא דישראל לא תליא אלא בבכי וכו', כיון דיכלון אינון דמעין בבכיה דישראל, יפקון מגלותיה, הדא הוא דכתיב בבכי יבואו ובתחנונים אובילים עכ"ל. [וע"ע בזוה"ק (תולדות דף קמו ע"ב) וברעיא מיהמנא (נשא דף קכב ע"א) שנראה שצריך שיהיה תשובה].

ובשער הגלולים (הקדמה לט) כתב המהר"ח"ו בשם האריז"ל וז"ל: להיות הכתות האלו בדרא בתראה של המשיח, הם צריכים להרבות בתשובה, ולהרבות בשאלות ותחנונים ותפילות עכ"ל, ומבואר שלא סגי רק בתשובה, אלא צריך גם תפילות ותחנונים.

חיזוק במלחמתה של תורה לביאת הגאולה

ואיתא בגמ' בסנהדרין (דף צח ע"ב) מה יעשה אדם וינצל מחבילו של משיח יעסוק בתורה ובגמ"ח. [ובגמ' בשבת (דף קיח ע"א) אמרו "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול מחבילו של משיח" ע"ש עוד בזה].

ועיקר המלחמה בגוג ומגוג ביאור ע"פ מה דאיתא בגמ' בברכות (דף ז' ע"ב) שלגבי מלחמת גוג ומגוג כתוב למה רגשו גויים ולאומים יהגו ריק וכו' ובתהילים פרק ב' איתא "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו". ומבואר שעיקר המלחמה בזמן מלחמת גוג ומגוג יהיה על ה' ועל משיחו. ועל ה' ועל משיחו, על ה' הוא עסק התורה, כיון שישראל ואורייתא שישראל עסיק באורייתא חד הוא, וכאשר רוצים לבטל את לומדי התורה באר"י, ומצרים את ידיהם בכל רגע, הוא חלק ממלחמת גוג ומגוג.

ולכן העוסק בעסק התורה בכל כוחו הרי הוא מקרב את הגאולה, שהרי הוא עוון הגלות, וכדאיתא בירושלמי (חגיגה פ"א הלכה ז'), וכמו שאמרו בגמ' בסנהדרין (דף צט ע"ב) "כל העוסק בתורה לשמה מקרב את

הגאולה", ועוד איתא בגמ' בבא בתרא (דף ח' ע"א) "אי תנו כולהו, עתה אקבצם", כלומר שע"י שכולם יעסקו וישנו, הקב"ה יקבץ את עם ישראל. ובזוה"ק (זוהר חדש בראשית דף טו ע"א) איתא "על מה אתארך יומא דמשיחא, אמר ליה לא אתארך אלא על ביטולא דאורייתא". ע"כ, ומבואר דהביטול תורה הוא הגורם לגלות, וכן איתא ברעיא מהימנא (פרשת קורי דף קעח ע"ב) "בפורקנא בתרייתא, דפורקנא דילהון יהא באורייתא, לא יהדרון לעולם בגלותא". ומבואר שריבוי התורה מקרב את הגאולה. ונראה שהוא ריבוי התורה אשר מצינו בדור האחרון, בריבוי הספרים, והשיעורים, בכל אתר ואתר, בכל העולם כולו, שלא היה כמוהו לעולמים.

מעלת שקיעות בתורה בזמן מלחמה

ורק בזכות כוח התורה מנצחים במלחמה, וכדאיתא בגמ' במכות (דף י' ע"א) א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב עומדות היו רגלינו בשערין ירושלים, מי רגלם לרגלנו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה. וכן איתא במדרש רבה (פרשת קדושים פרשה כח) "אמר הקב"ה למשה, אמור לישראל בני עסקו בתורה, ואין אתם מתייראין משום אומה". וכן איתא במדרש רבה (פרשת תולדות פרשה סה). וכן איתא בילקוט שמעוני (תהלים לה) "והקב"ה אמר לדוד עסוק בתורה ואני אלחם מלחמותיך, וכן משה אמר וכו'". ובמדרש תנחומא (לך לך אות יא) "אמר ליה הקב"ה [לאברהם], עתה עסקת בתורתך, חייך שאני מגן לך, כשם שהמגן אווז החרב אפילו זורקים בו חצים ואבנים המגן מקבלם כך אני מגן לך ולא לך בלבד, אלא אף לבניך אם יהיו עוסקין בתורתך כשם שעסקת אתה כך אני נעשה להם כמגן שנאמר אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו, לכך נאמר מגן להולכי תם עכ"ל.

וחכ"א שליט"א [במח"ס ישועות כהן] כתב לי, בזה"ל: ע"י מגילה ט"ו ב' משיבי מלחמה שנושאים ונותנים במלחמתה של תורה, ובחגיגה י"ד א' וסנהדרין צ"ג ב' קי"א ב' ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. עיין רש"י להתווכח בתלמוד ובתוס' סוכה מ"ד א' ומהרש"א חגיגה שם, ומהרש"א סנהדרין קי"א ב' ובערכין ט"ו ב', ועיין ירושלמי תענית פ"ד ה"ה ומפני כובד מלחמה שלא רצו להלחם במלחמתה של תורה, ועיין ספרי האזינו פיסקא שכ"א אלא גבורים אלו גבורי תורה כענין שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו. עושי מלחמה, שהיו נושאים ונותנים במלחמתה של תורה שנאמר על כן יאמר בספר מלחמות ה', ועיין תנחומא נח, ועיין רש"י סוכה נ"ב א' האכילהו לחם הטריחהו במלחמתה של תורה, דכתיב לכו לחמו בלחמי, ואיתא בזוה"ק רעיא מהימנא פ' פנחס מארי תריסין במלחמתה של תורה עד דישתמע קרבא לטורין רברבין דאינון אברהם יצחק ויעקב, ועיין אוה"ח שמות פ"ז ח', וע"ד דרוש אמרו כל היוצא למלחמת בית דוד, אלו בחורי הישיבות היוצאים ללחום מלחמת ד', במלחמתה של תורה, גט כריתות כותבין לאשתו, צריכין לכתוב גט כריתות, לפרוש ולהתנתק מכל הבלי עולם הזה ומאויו. עכת"ד.

וכתב הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א במח"ס שו"ת ברכת יהודה (ט' חלקים) בספר שמחת יהודה (עה"ת, ח"ב עמ' קמד) ששמע מהגר"מ פינשטיין זצ"ל בעל שו"ת אגרות משה שאמר שכל מה שזכה למה שזכה זהו רק אודות לך שבמלחמת העולם התגבר ע"כ שלא לשמוע מעניני המלחמה אלא עסק בתורה כדבעי. ובהערה שם כתב בשם הגאון רבי חיים שמולאביץ זצ"ל במלחמת ששת הימים היה מתעניין בחדשות מדין בן אדם לחבירו והשתתפות בצער הציבור ובשמיעה בעלמא יוצאים בידיעה זו. [וכן הובא בארוכה כמדומה בשם הגרי"ג אידלשטיין זצ"ל בספר דרכי החיזוק]. ואמנם בזמנינו יש להתעניין בחדשות, כדי לדעת את גודל הסכנה, [וכן לאחר שמחת תורה, פגשתי אברך תלמיד חכם שלא ידע גודל הזועות שעשו המחבלים בעזה בשמחת תורה ה'תשפ"ד, וספרתי לו מעט מעט מן המעט, כדי שידע להתפלל ולהחיש את הגאולה, מחמת גודל הצרות והזועות שלא היו עד עתה, וכן הסכימו עמי אחד מגדולי ההוראה שליט"א], וכן נפק"מ האם מותר לקרוא בעיתון בשבת, שבמשנ"ב (סי' ש"ז סקס"ג) הביא מש"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' כג') כתב שמותר לקרוא חדשות בשבת, מטעם שיש בזה כמה צורכי בני אדם לדעת איפה יש מלחמה באיזה מדינה ואולי

יכול להציל ע"י פעולות שונות, עכת"ד. וכוונתו שזה נחשב צורך הגוף כמו שהתירו באיגרות, עכת"ד, ובמשנ"ב הביא שיש חולקים בזה, ומ"מ בזמנינו אינו כ"כ שייך, כיון שהדברים משתנים כל הזמן מחצי שעה לחצי שעה, ועוד שעושים עיתון גדול שאין צורך בקריאתו, ועוד שיש בעיתונים פרסומת, ולכן אין היתר לקרוא עיתונים בשבת לכו"ע.

וזיכנו השי"ת עתה לקבץ כל מה שכתבתנו, בשערי יוסף הלכות מלחמת שמחת תורה, ובספר באר יוסף ובנימין, ובקובץ באר התורה מס' קי"ג וקי"ד ורכ"ו ועוד, ובגליונות פסקים והלכות, ועוד, לפונדק אחד, ויהי רצון שלא יצא תקלה ומכשול תחת ידינו.

ואודה בזה לכל המסיעים ולכל העוזרים, בהגהת ובהכנת ספר זה לדפוס, ויהי רצון שנזכה לגאולה קרובה, בזכות עסק בתורה הקדושה, וחידושי התורה, [וכנתבאר בכמה דוכתי] במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

יום א' כ"ו סיון ה'תשפ"ה

דברי פתיחה למהדורא קמא

[נכתב בתחילת המלחמה, לאחר שמחת תורה ה'תשפ"ד]

ברוך אלוֹקֵינוּ שהבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת, ועתה בעוונותינו הרבים בשבת קודש יום שמחת תורה תשפ"ד, בנץ החמה, חדרו כשלושת אלפי מחבלי חמאס אשר כל כוונתם להשמיד ולהרוג אנשים נשים וטף ביום אחד, ועלה זממם בידם והרגו כ-1300 אנשים נשים וטף בצורה אכזרית ונוראה אשר לא הייתה מזמן השואה, זוועות אשר לא נשמעו בכל העולם כולו, וכל זה להרוג ולכלות את ישראל, ובתוך ההסתרה של השי"ת היו הרבה ניסים גדולים, אך היו הרבה נפגעים והרוגים, וחטופים אשר עתה לא שבו הביתה ונמצאים בביתם, ועקב המלחמה נשאלתי בהרבה שאלות והלכות הנוגעות לזמן מלחמה, ולהלכות המצויות בזמן האזעקות, ובס"ד זיכני השי"ת לעלות הדברים עלי דפוס, [וחלקם עדיין בכתובים] ונזכה בקרוב לראות בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו.

כי כל דרכיו משפט

נאמר בתורה (דברים לב ד) "הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא".

וכתב בדרשות המהר"ל (דרוש לשבת תשובה עמ' יט) לבאר, שאמרו ד' דברים, "אל" "אמונה" "ואין עול" "צדיק וישר הוא" כי לפעמים בא פורענות בדברים מעטים ולפעמים יש פורענות בקצת ובקצת אין פורענות עד שהחצי הוא פורענות, ולפעמים הרוב הוא פורענות ולפעמים הכל פורענות, וכנגד אלו אמר ארבע לשונות אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, כי כל דרכיו אשר יבואו על האדם הכל באמת וישר. וכתב לבאר עוד מה שנאמר בתורה אח"כ, שחתו לא בניו, שהם לא בנים אל השם יתעלה.

עוד אמרו מומם, והשלישי דור עקש, והרביעי ופתלתול, כי כאשר אינו רשע גמור מביא עליו פורענות מעט וזה נקרא לא בניו, ואם חטא יותר מביא עליו עוד יותר פורענות עד שהחצי הוא פורענות וכנגד זה אמר מומם ואם חטא יותר שהוא דור עקש מביא עליו עוד יותר עונש עד שהרוב הוא פורענות ואם הם דור פתלתול אז הכל פורענות. ע"ש עוד.

אך לפעמים א"א לדעת חשבונות ה', וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות ברכות פרק ט' משנה ה' וז"ל: אבל היסוד הוא כי הקב"ה יגמול לטובים ויעניש הרעים והכל במשפט כי כן העיד עליו הפסוק כי משפטיו ישרים שנאמר כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול ודרך הצדק בהם אין ביכולת אדם להשיגו כאשר אין בכח שכל אדם להיות וכבר הודיענו הכתוב כי אין ביכולת רעיונינו להשיג שכלו כולל דעת הקב"ה חכמתו וצדק דיניו בכל מה שפעל ויפעל והוא מה שאמר ישעיה (נה ט) כי גבהו כן שלך ועל שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם לסמוך על היסוד הזה ואל תשגה נפשך להעמיק אחר הענין הזה כי כל מי שחקר אחריו מאנשי תורתנו וזולתה לא השיג ממש אבל הוא כמו שאמרו ע"ה (בבא קמא צא א') צלל במים אדירים והעלה חרס בידו וכו' עכ"ל.

וראוי להביא כאן מש"כ הרב יוסף יעבץ באיגרת על גירוש ספרד, והובא באגרת המוסר וז"ל: והתשובה הזאת בעצמה ראוי לידע ולהודיע לכל שואל, על מה אבדה גלות ספרד אשר היו בה קרוב לג' אלף בעלי בתים עם הגולה אשר הגלתה באי הנקרא שיזלי"א והיינו לבז ולמשיסה הא מננא קטלא חרבא הא מננא בלעת ימא, הא מננא דמיתו במותנא ברעב ובצמא ובעירם בחסר כל, אנשי היחס והמעלה וכו' קוה לשלום ואין טוב לעת מרפא והנה בעתה ויאמר ה' על עזבכם את תורתו תידק אתה ה' וישר משפטך הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל מונה ואין עול צדיק וישר הוא כי הדור הרע הזה ואם הרבינו

פשע ועבירות אין ספורות העוון העצום אשר היה בידינו עזיבת התורה ממש, כי מימי קדם לא היתה מלאה ספרד מיישיבות ותלמידים כמו שיהתה בעת הגרוש, אך נחלקו לכמה כתות, יש מהם שהיו לומדים ששה או שבעה שנים אצל הרבנים הגדולים מחדדים שכלם כחריב חדה, והיו לומדים אח"כ חכמות חיצוניות לא יאמר עוד ארון ברית ה' ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעלה על לב ותוהים על הראושים ויש מהם אשר פרשו לגמרי והתעסקו בהבלי העולם, ויש מהם אשר תפסו אומנות התורה אבל לא שתו לבם רק לפלפל לבד והודיעו את גבורתם שיכולים בפלפולם לטהר את השרץ ובזה הוציאו כל ימיהם ולא באו לתכלית התורה, אין צריך לומר לתכלית הכל שהוא המעשה והחסידות אלא אפילו לידיעת הדינים הנצרכים כל יום, כגון ציצית ותפילין איסור והית, ומעט מזעיר אשר התעסקו לדעת מה יעשה ישראל ואף גם לא לשמה רק להתגדל ולהתפאר בפני עם הארץ גאה וגאון ודרך רע, ובטלו במיעוט העושים לשמה ע"כ לא יכלו להגן על דורם כי אלף יבשו וחד רטיבא אכלו יבשו לרטיבא. עכ"ל.

ואמנם במש"כ שלא למדו לשמה ולכן התורה לא הגינה עליהם, כבר הארכתי בזה בספרי שעיר יוסף אורחות הישיבה (סימן סט) והבאתי מש"כ ויתבאר להלן.

האם מותר לומר על רשעים שמתו בעוונם

בגמ' בפסחים (דף נ' ע"א) וגמ' בב"ב (דף י" ע"ב) מבואר שהרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתם, וכן האריך בזה הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"ה ה"ד ובאגרת השמד במאמר קידוש ה'.

ואיתא במדרש שוחר טוב על הפסוק "נתנו את-נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו-ארץ" (תהלים עט) וכתב רש"י: "בשר חסידך", והלא רשעים היו, אלא משקבלו פורענותם הרי הם 'חסידים' וכן הוא אומר (דברים כה) ונקלה אחיך כיון שלקה אחיך הוא, כן מפורש באגדה, עכ"ל.

וכן מבואר בילקוט שמעוני (תהלים רמז תתכה) "נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ, וכי חסידים הם, הרי הוא אומר סוסים מיוזנים משכים היו אלא אמר אסף כיון שהדין נעשה בהם, נעשו חסידיו, וכן הוא אומר והיה אם בן הכות הרשע, וכתב ונקלה אחיך לעיניך. שפכו דמם כמים, כדם בהמה, שנאמר בה על הארץ תשפכנו כמים. בשר חסידך לחיתו ארץ, שאף העצמות לא היו מניחים אותם לקבור. בשר ודם חייב לחברו מאה מנה, אומר לו תן לי מעותי, והוא אומר לו אין לי, הולך לו - אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא גובה מן הנפש, יצאת הנפש גובה מן הבשר, וכה"א מנפש ועד בשר יכלה. אין לו לא נפש ולא בשר, גובה מן העצמות, וכה"א בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה". עכ"ל.

ובגמ' בסנהדרין (דף מז ע"א) איתא נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית, הויא ליה כפרה. תדע, דכתיב מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך וגו' נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ, מאי עבדיך ומאי חסידך, לאו חסידך, חסידך ממש, עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיסטול קרי להו עבדיך.

ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן יד) כתב לדון אם המתים על קדושת ה' צריך לשבת עליהם שבעה לאחר שהביא שאחד מגדולי דורו הורה שלא צריך להתאבל על מי שנהרג בקידוש ה', האריך בזה והביא דברי הגמ' בסנהדרין הנ"ל וכתב בזה"ל: הלכך אדם שעבר עברה שיש בה חיוב מיתה, מת מתוך רשעו לכ"ע אין מתאבלין, נהרג בידי גוים מתוך רשעו לכ"ע מתאבלין. שאין לומר דמת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה, היינו לענין דאין ליטמאות לו, אבל לענין אבילות ה"נ דמתאבל. דהא רב אדא בר אהבה מייתי ראיא ממתניתן, דתנן לא היו מתאבלין עליהם, והא דמסיק התם וקבורה ועיכול בשר בעינן. היינו דווקא

בהרוגי ב"ד, דבדין קא מקטלי. אבל הרוגי גוים, דלאו בדין קא מקטלי, מיתה בעלמא מכפרת לו ומתאבלין עליו עכ"ל רבנא זקני זצ"ל באור זרוע. וזה לשון אבא מארי זצוק"ל בסימני אור זרוע: אדם שעבר עברה שיש בה חיוב מיתה, ומת מתוך רשעו דהיינו קודם שעשה תשובה אין מתאבלין עליו. נהרג בידי גוים מתוך רשעו, הויא ליה כפרה, ומתאבלין עליו, עכ"ל אבא מארי זצוק"ל. ומעתה כ"ש וכ"ש עד סוף כל העולם שנהרג מתוך צדקו בידי גוים, כגון אלו הקדושים שנהרגו בידי גוים על קידוש הב"ה ונתקדשו על יחוד שמו יתברך שמתאבלין. ומי שאמר שאין להתאבל, א"כ הוא מוציא לעז עליהם ומדמי להו ח"ו מת מתוך רשעו, פשיטא שזה עצמו צריך כפרה וסליחה. ולא להוכיח באתי, כי מי אנכי, ומה חיי, עפר רמה ותולעה, ואני תלמיד ומדוכא ומה"ר שמריה ב"ר חיים הוא הרב, אך שכותב לי כל שעה שארי לכן לא נמנעתי מלכתוב את אשר בלבבי ועצתי. כ"א היה שומע לעצתי, היה נראה לי על הדבר שיצא מפיו, שלכל הפחות היה מקבל עליו תעניות שני וחמישי עד ראש השנה. עכ"ל.

ובמהזור ויטרי (סי' תקלב) כתב שתחת כנפי השכינה יש שבע כיתות של צדיקים, והנהרגים ע"י גוים יושבים בשורה ראשונה ע"ש, ואמנם בזוה"ק (פרשת בראשית דף לח ע"ב) מבואר שיושבים רביעית ובראשונה יושבים גרי צדק ע"ש.

ובשו"ת מהרי"ל (סימן עב אות ג' סימן ע אות ג') כתב ומה שכתבתם באותם שנהרגו מתוך רשעתם שנקראים קדוש וחסיד אה"נ וכתוב כן בפסוק נתנו נבלת עבדיך וכו' והעמדנו באותם שנהרגין מתוך רשען, וכל ישראל קדושים הם. עכ"ל. ובשו"ת בנימין זאב סי' רג כתב שכל מי שנהרג ע"י גוי יש לו כפרה ע"ש.

וכ"כ בהגהות אשרי והו"ד ברמ"א בדרכי משה (יו"ד סי' שמ) וז"ל: "ובהגהות אשרי" פרק אלו מגלחין סי' נט נהרג בידי גוים מתוך רשעו הוה ליה כפרה ומתאבלין עליו ורבינו גרשום נתאבל על בנו שנשתמד י"ד יום קל וחומר לשכינה י"ד יום (ב"ק כה ב) עכ"ל, וכן הביא ברמ"א (יו"ד שם ס"ה) בשם י"א שמומר שנהרג ביד עובדי כוכבים מתאבלים עליו, ובש"ך שם נראה שס"ל שה"א שאין מתאבלין קאי על מומר שנהרג וכן כתב בלבוש וע"ש עוד בש"ך.

באיסור לדבר על המתים

ונשאלתי מרבים האם מותר לומר על רשעים שמתו בגלל שחללו שבת ורקדו סביב פסל בפריצות ובריקודי תועבה ולכאורה אסור כיון שאסור לדבר על המתים.

וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' תר"ז ס"ג) "תקנת קדמונינו וחרם, שלא להוציא שם רע על המתים". ונראה מדברי השו"ע שכל האיסור הוא שלא להוציא שם רע על המתים, ובב"י שם כתב מהמרדכי וכתב שיש לזה סמך לדבר בהגה דרבי תנחומא ובביאור הגר"א כתב תנחומא אמר משה לפני הקב"ה רשב"ע כל הכעס הזה למה וכו' אמר לו אתה אמרת הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים וכו' אמר לו ממך למדתי שאמרת מחתות החטאים האלה בנפשותם אמר לו אני אמרתי בנפשותם ולא באבותם, עכ"ל. ולכאורה נראה לומר שהרשע קיבל דינו שפיר דמי, וכידוע על אותו רשע שחילל שבת ברמת גן ונהרג ע"י שנפל עליו כל הבניין במלחמת המפרץ, ובספר אמרי הלכה (עמ' ערב) כתב לשאול שלכאורה הרי הוצאת שם רע הוא שקר וא"כ מדוע צריכים תקנה וחרם מיוחדים לא להוציא שם רע על המתים אחר שבלא"ה אסור משום שקר, והגר"ח"ק השיב שכאן אפילו הוא אמת הוא אסור.

ואמנם מצינו ברמ"א (חו"מ סי' ת"כ סעיף לח) שכתב המדבר רע על שוכני עפר צריך לקבל עליו תעניות ותשובה ועונש ממון כפי ראות ב"ד ואם קבורים בסמוך לו ילך על קבריהם ויבקש מהם מחילה, ואם הם רחוקים ישלח לשם שלוחו. עכ"ל, ונראה מדברי הרמ"א שכל שמדבר רע יש לאסור בזה.

ומ"מ כתב בחוט שני (ר"ה וי"כ עמ' קו) שהמוציא שם רע על המתים היינו דוקא שלא ידעו מהשם רע קודם מיתה ופירסמו את זה לאחר מיתה ואז דינו כנ"ל אבל בדבר שכבר היה ידוע ומפורסם קודם מיתתו אין זה בכלל מוציא שם רע אם דיברו מזה לאחר מיתה. עכ"ד.

ואמנם שוב שמעתי בזה מהגרע"פ שליט"א שבכה"ג אפשר לומר שהדין התקיים וכמ"ש בפסוק **צדיק וישר הוא א-ל אמונה ואין עוול** אך מ"מ נראה שלכתחילה אין להרבות בדיבורים בזה, ושלא לעורר את מידת הדין, וכן שמעתי ממור"ח הגר"ש יאיר שליט"א.

וביערות דבש (ח"א עמ' 215) כתב בזה"ל: ובאמת אצלנו בעונותינו הרבים קרה עצת בלעם שאמר לבלק איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים והינו אחרית יו"ט שהוא שמחת תורה שאז בעונותינו הרבים השטן שולט ונעשית כמעט עצת בלעם בעונותינו הרבים, שיש בו תערובות אנשים ונשים בחורים ובתולות ירקדו כאילים ושעירים, ושועלים ירקדו שם, ונעשית בעונותינו הרבים פרצה גדולה מאבדים כל טובה שזכו בימים נוראים כאלה, ווי היא עצת בלעם לעשות באחרית הימים ומר ורע עלי הענין לעשות כן בגמר של תורה אשר התורה חוגרת שק על דבר זה. עכ"ל.

שוב ראיתי מה שהביא ידידי הגר"ח מלין שליט"א מזקינו עמוד ההוראה מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שנשאל בזה"ל: אנחנו לא יודעים חשבונות שמים, ויותר נכון אף אחד לא יודע, אך מרן שליט"א הזכיר מקודם את יום הכיפורים, אפשר אולי לחבר את זה למה שקרה ביום כיפור בתל אביב, שיהודים באו ופגעו בקדושה של היום הקדוש הזה, והשיב בזה"ל: בוודאי, רק אני לא רוצה להגיד את זה, אני רוצה להגיד שהאשמה עלי ולא עליהם, אני רוצה להגיד שאני אשם, שלא הלכתי ברחובות עם רמקול להכריז על השבת. אספר לכם, אנחנו באנו מפולניה, וגרנו אצל הדוד והדודה בתל אביב ברחוב בלפור 6 בתל אביב, כל ערב שבת נסע ברחוב אלנבי אוטו ועליו יהודי עם שופר ותקע "שבת", וכל העיר באה לראות, וראינו תמיד נפלאות בתל אביב איך שמירת השבת הצילה, אני לא רוצה להאשים את אף אחד, אני האשם העיקרי שלא עשיתי כמו אותו יהודי להכריז ברחובות העיר "שבת" אני רוצה לדבר על יהודים, עכ"ל, ושוב כתב לי ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א שכן שמע מהגר"ד קוק שליט"א.

ושוב שמעתי ממור"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת ששמע ממוהל אחד שהיה בברית שהיה שם אחד מהעשירים בהרצליה שנהרגו לו בן ובת שהיו במסיבה הנוראה הנ"ל בשמחת תורה, ואמר שהוא יודע למה הם מתו, כי הלכו ביו"כ הקדוש ועוררו שם פורבקציית על זה ששמו מחיצה בין גברים לנשים, והם קבלו את העונש שלהם, עכת"ד.

האם הנהרגים על קידוש ה' היא כפרה

וגם יש להוסיף בזה שגם רשעים שמתו הרי המיתה כפרה, ואמנם נח' הפוסקים האם מי שמת על קידוש ה' יש לו כפרה, ומרן הגראמ"מ שך זצ"ל בספר מכתבים ומאמרים (ח"ג עמ' כה) כתב וז"ל: הנהרג מאומות העולם רק בגלל שהוא יהודי, הרי זה נחשב נהרג על קידוש השם שאמרו חז"ל עליהם שאין כל בריה יכולה לעמוד במחציתם. עכ"ל, ומבואר להדיא מדבריו שאף שלא מוסר היהודי את נפשו מדעתו ג"כ נקרא קדוש וזוכה לחיי עוה"ב. וכן הו"ד מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספר דרך שיחה (פרשת מקץ עמ' קלח), וכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר שיעורי תורה לרופאים (ח"ו עמ' 315 הע' 6) בשם חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דעצם הדבר שנהרג רק בגלל היותו יהודי נקרא שמת על קידוש ה'. ומשום כך כשנשאל אם לכתוב על המצבה את התואר 'קדוש', השיב שכן. וכן נראה בקובץ תשובות (ח"א סי' יח) ע"ש, ואולם דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל והו"ד בספר בכל נפשך ענייני קידוש השם (סי' עב) שהנהרגים בשואה

אינם נחשבים שמתו על קידוש השם. וכך נראה מדברי מהמשגיח הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל בספר מכתב מאליהו (ח"ג עמ' 348).

ושוב כתב בזה ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א בשם הגר"ד קוק שליט"א, שקשה לומר על מחללי שבת בפרהסיא בתוך סמלי שטות ופריצותא, שהם מתים ע"ק ה'. וגם אם הרגום בגלל יהדותם, הלא סו"ס הם באותו זמן היה עסוקים במעשה שהוא "אנטי יהדות", עכת"ד. וגם יש לומר כמו שהשיב מרן הגר"ד לנדו שליט"א שנשאל האם זה מלחמת מצוה ע"י חייל, ואמר לו שנאמר "ולא תקיא הארץ אותה בטמאכם אותה..." הקב"ה הזהיר שאם נטמא את הארץ היא תקיא אותנו... כמה, ואיך מטמאים פה את הארץ אתה יודע יותר טוב ממני עכ"ד.

ושוב ראיתי בגליון הלכות והנהגות (פרשת לך לך תשפ"ד) שנשאל מרן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א אם מותר לקבור את המחללי שבת שנרצחו בשמחת תורה על היותם יהודים, סמוך לצדיקים, והשיב בזה"ל: לא, יש להם מעלה גדולה שזכו למות על היותם יהודים אבל אין לקוברם בסמוך לצדיקים. עכ"ל.

ודע שאין לחשבן חשבונות וגילויים שונים מתי הוא זמן ביאת המשיח, וכמו שכתב בפירוש המשניות לרמב"ם מסכת סנהדרין הקדמה לפרק חלק, וז"ל: והיסוד השנים עשר, ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא, ואין לומר שנתאחר, אם יתמהמה חכה לו, ואין לקבוע לו זמן, ולא לפרש את המקראות כדי להוציא מהן זמן בואו, אמרו חכמים תפוח דעתן של מחשבי קצין, עכ"ל. וכן כתב ברמב"ם מלכים פרק יב הלכה וז"ל: וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו. עכ"ל. וראה מש"כ בזה עוד בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א.

חובת התשובה וההתעוררות

כתב ברמב"ם פ"ג הל' תשובה ה"ד "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה". וראוי להתעורר בתשובה בזמן הזה.

ועוד מצינו שכתב ברמב"ם בפרק א' מהל' תשובה, מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.

ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה

והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי. עכ"ל.

ומבואר מדברי הרמב"ם שאדם שלא מתעורר מהצרה הרי הוא אכזרי.

ובגליון דרכי החיזוק (בראשית ה'תשפ"ד) הובא שאמר מרן הגר"ג אידלשטיין זצוק"ל שהביא דברי הרמב"ם ואמר אם תולים את הצרה במנהג העולם שכך דרך העולם זה אכזריות, וביאר "והענין בזה כי אדם לא היה אכזרי אלא היה מרגיש את השני כמו שהוא מרגיש את עצמו אז הוא כבר לא היה אומר שיש מקרה אלא היה עושה מה שצריך לעשות וחוזר בתשובה, והיה מחפש את העצות הנכונות האמיתיות כי באמת ישראל בני מאמינים בני מאמינים ולכל אחד יש אמונה אלא יש יצר הרע וכו' ". וכן שמעתי עתה מהגרש"א שטרן שליט"א בשב"ק פרשת בהעלותך, שיש לדעת שכל המלחמה היא לא דרך מקרה שיש מלחמות, אלא הכלל בגלל העוונות, וחובה לפשפש בתשובה, [ונראה שאף בשבת בזמן מלחמה, אפשר שמותר לעשות וידוי].

סכנת הפחד בעת מלחמה

אך יש להוסיף מש"כ להביא בזמן הקורונה מש"כ הרשב"ש בתשובה (סי' קצ"ה) "ומה שאמרו ג"כ דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרכים, שלום בעיר אל יהלך בצידי הדרכים, הכוונה בזה כי בשעת הבריאות צריך אדם להשוות הנהגתו ולאחוז במצוה במאכלו ובמשקלו ובמלבושיו ובשינתו ובקיצתו בהקרתו ובהעצרו וברחיצתו ובאור המקיף בו ובתנועתו ובמנוחתו ובתנועותיו הנפשיות, כלומר בשמחתו ובאנחתו בכעסו וברצונו ובשאר דברים ההכרחיים לגוף האדם, ללכת באמצעם לא ריבוי ולא מיעוט. אבל בימות המגפה צריך להזהר בתכלית השמירה, ושיוסיף בהנהגתו לנקות המותרים, ושלא להרבות במזון, ושיאכל דברים טובי האיכות ומעטי הכמות, וירבה המנוחה וירחיק היגיעה, וירבה מהמנוחים הטובים, וירחיק האנחה וירבה השמחה, כל זה בקצה אחד מהקצוות ולא יספיק בזה מיצוע בלבד, וזהו אל יהלך אדם באמצע הדרכים אלא בקצה האחרון, וכל זה הוא ענין טבעי", עד כאן לשונו.

ובספר אורחות יושר למרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל (סימן כג) כתב, בזה"ל: יש אנשים שמפחדים תמיד ומתייראים מכל מיני פורעניות כגון ממחלות וממלחמות ומאנשים רעים וכו', והם כל ימיהם בפחדים ורעדות ודאגות מכל מיני דברים שמא יהיה כך ושמא כך, ויש שמרוב פחדים מתייראין לנסוע למקום אחר ויש שמתיראים לצאת מביתם ר"ל, וזו הנהגה מאד לא טובה, כמ"ש בברכות (ס). פחדו בציון חטאים וכו', וכל זה בא ממיעוט אמונה, שאם היה מאמין באמונה שלמה שהכל בא מהקב"ה ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, א"כ מה לו לפחד אם ח"ו נגזר עליו, אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', ואם לא נגזר אין לו מה להתיירא, ואנחנו תמיד כל רגע ביד ה', בין בזמן מלחמה ובין בזמן שלום, והרבה דרכים למקום, ואין לפחד רק מהקב"ה ולפחד שמא יעבור על אחת מהעברות ח"ו, או לא יקיים המצוות, וחוף מזה אין לפחד כלום. ואע"ג דמצינו שצריך זהירות כמ"ש (ב"ק ס:) "דבר בעיר כנס רגלך, רעב בעיר פזר רגלך", זהו מדין השתדלות בכל דבר מה שאפשר, אבל הפחדים והדאגות אין להם מקום וכו'. עכ"ל.

ומה שיש לעשות בעניין הפחד, שמעתי מכמה תלמידי חכמים שיש ללמוד בספר חובת הלבבות שער הביטחון, וכמו שכתב רבינו בחיי בהקדמה לחובת הלבבות שער הבטחון שהבטחון מקנה לאדם מנוחת הנפש.

ועוד שמעתי ששאלו את הגרע"י, מה הסגולה נגד פחד, אמר לומר את מזמור צא בתהלים "יושב בסתר עליון".

ההצלחה במלחמה לדעת שהמלחמה היא לקדש את השם

כתב ברמב"ם (פרק ז' מהל' מלכים הלכה טו) וז"ל: "מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך". עכ"ל.

ומבואר שעיקר ההצלחה במלחמה למאן הידיעה שלא כוחי ועצם ידי עשו את המלחמה הזאת, ואף שעתה הוא מלחמת מצוה, מ"מ ברור שכל מלחמה שאנו לוחמים עם אומות העולם תלוי כל ניצחוננו בזה שבני ישיבה יעסקו בתורה ואי אפשר זה בלא זה בכל הזמנים ובכל המצבים בלא יוצא מן הכלל כי אם אין קולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ח"ו הרי הידיים ידי עשו וכן מצינו בדברי הגמרא בסוגייתנו אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה וכו', ופירש רש"י וז"ל אלמלא דוד שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד ע"כ, אמנם ככל גבורות יואב שהתגבר במלחמה עוד יותר הראה דוד גבורות בעסק התורה ולא העיב עליו שום מצב להחלישו ח"ו מלהתגבר בעסק התורה וכמו שמצינו דבר נורא ונפלא בגבורתו של דוד בתורה בכל מצב שהוא שאחז"ל ראה ילקוט שמואל (א' י"ט) אותה הלילה שברח דוד משאול והלך אצל שמואל למד משמואל הנביא תורה מה שאין תלמיד ותיק לומד במאה שנה.

צא וחשוב דוד בורח מחמת מורדין ובסכנת נפש ופחד מוות הוא נמצא אצל שמואל וכמובן שבכל רגע הוא מתכוון לברוח גם משם פן תשיגנו ידו של שאול ובכל זאת הוא לן בעומקה של הלכה עד כדי כך שקיבל משמואל תורה בלילה ההוא מה שתלמיד ותיק מצליח ללמוד במאה שנה כמו"ב יש לנו לדעת בזמנינו כאן בארץ הקודש שאנו נמצאים במצב מלחמה עם שונאי ישראל עלינו להתגבר בתורה וללמוד מהחיילים שעובדים במערכה במסירות נפש וסכנת נפשות והרי פי כמה עלינו להתעצם בלימוד התורה שיצפצף קולנו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות במסירות נפש והתמדה גדולה לאין שיעור כי כל חיינו וניצחוננו לבל ישלטו בנו ח"ו ידי עשו תלוי בזה שאנו נתגבר בעסק התורה ע"כ דבריו, יעויין עוד בר"ן בדרוש העשירי מה שהאריך בזה שזכרת הוא בכל מצב.

וא"כ פשוט שה"ה במלחמה אף שבמלחמה שצרו על האויבים כולם מגיעים למלחמה מ"מ עיקר ניצחון המלחמה הוא ע"י שזוכרים את כח ה' ולא בכלל כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה.

בגליון מסביב לשולחן (מס' 376) הו"ד הגרב"ד פוברסקי שליט"א שאמר בזה"ל: הדברים פשוטים שבשעת מלחמה וכל צרה שתבוא על ידי אין לסמוך כל כוחי ועוצם ידי כלל כי הוא הנותן לך כוח לעשות חילק נם כבר בתב הרמב"ם שבזמן שתהא צרה ידעו הכל שבגל מעשיהם הרעים הרע להם אין האויב הורג

ואין פצצות נופלות מאליהן יש מי שמפיל אותן מלמעלה וצריך לזעוק ולהריע ולשוב בתשובה לבדוק ולדרוש מה ה' אלוֹקֵיךְ שואל מעמך עכ"ד.

האם בעת מלחמה אומרים שאדם נפקד בלא עת

בגמ' בחגיגה (דף ד' ע"ב) "רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי, ויש נספה בלא משפט אמר, מי איכא דאזיל בלא זמניה, אין, כי הא דרב ביבי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות. אמר ליה לשלוחיה, זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא. אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי. אמר ליה, אנא מרים מגדלא שיער נשייא אמרי לך, אמר ליה, אי הכי אהדרה, אמר ליה, הואיל ואייתיתנה, ליהוי למניינא. אלא היכי יכלת לה, הות נקיטא מתארא בידה, והות קא שגרא ומחריא תנורא. שקלתא ואנחתא אגבה דכרעה, קדחא ואיתרע מזלה, ואייתיתנה. אמר ליה רב ביבי בר אביי, אית לכו רשותא למיעבד הכי, אמר ליה, ולא כתיב ויש נספה בלא משפט, אמר ליה, והכתיב דור הלך ודור בא, אמר, דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא, והדר משלימנא ליה לדומה. אמר ליה: סוף סוף, שניה מאי עבדת, אמר, אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה, והוויא חלופיה". ע"כ. ומבואר שרק ע"י העברת המידות אדם יכול לדחות את מלאך המות. [ועי' ברבינו חננאל עמ"ס חגיגה (דף ה' ע"א) שכתב בזה"ל: יש נספה בלא עת וכו' כגון אשם הרג את חבריו ע"ש].

ובשול"ת כת"ס (או"ח סי' קל"ו) עד"ז ה' נצוח מלחמה ונס של נרות דחנוכה כמ"ש, ומביא עוד מאמר ר' תנחום הדומה לו דאמר מהו דכתיב והבור רק אין בו מים וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים היו בו, וקמ"ל דיוקא דקרא דנחשים ועקרבים כי נעשה לו נס שניצול מנשיכתן, וע"כ הוצרך ראובן לסמוך ובכ"ז עשה כל השתדלות להציל אותו מידי אחיו בעלי בחירה כדי למעט הנס כל האפשר כמ"ש רמב"ן ולהורות לנו הקרא כי ממנו ילמדו וכן יעשו כמו שאמרו ז"ל אין סומכין על הנס שמא אין עושין לו נס דלאו בכ"י מתרחש ניסא, ואם עושין שמא יתמעטו מזכיותיו, וכן עשה יעקב אבינו עליו השלום שאמר למה תתראו לכו רדו ושברו לנו משם ונח' ולא נמות, ובמדרש הה"ד אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה"א, כוונתו כי לא רצה יעקב לסמוך על נס שלא בטבע, דגם אם עושין לו נס יתמעטו זכיותיו בעה"ב וזהו שאמר שברו לנו משם ונעשה שלנו בטבע ונח' בעה"ז ולא נמות בעה"ב ויפה מביא המדרש ע"ז אשרי שאל יעקב בעזרו שהאדם עושה מעשה וה' בעזרו שלא יגע לריק, שברו על ה' אלקיו עושה שמים וארץ מה שהוא למעלה מן הטבע ונעלם מן העין יתואר שמים, ומה שמוטבע בתהלוכות הטבע יתואר ארץ כידוע, וגם ידוע שם ה' יקרא על מה שהוא חוץ לדרך הטבע ואלקי' מורה על מה שהוא בדרך הטבע, והיינו שברו על ה' אלקיו עושה שמים וארץ והבן.

וכן כתב באבן עזרא (פרשת שופטים) עה"פ ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה וז"ל: והנה זה הכתוב לאות כי יש מי שימות בבא יומו רק המת במלחמה מת בלא יומו עכ"ל.

וכן מבואר בתוס' בב"ב (דף קמד ע"ב ד"ה הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים) וז"ל: אבל ודאי אם רוצה לאבד עצמו באש או בנהר יכול לאבד עצמו אע"פ שלא נגזר כלום עכ"ל.

באור החיים הקדוש בפרשת וישב (לז כא) כתב על הפסוק "ויצליהו מידם וגו' ". וז"ל: לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים והוא אומרו ויצליהו מידם פירוש מיד הבחירה וכו' עכ"ל.

ובהעמק דבר הרחב דבר (פרשת וישב לז י"ג) כתב בשם הזוה"ק שראובן רצה להשליך את יוסף בבור מלא נחשים ועקרבים ולא היה ירא שיהרגנו שהיה בטוח על זכותו והא דהיה ירא מן האחים היינו משום

דבחירה באדם הוא למעלה מההשגחה העליונה, וכתב שם נצי"ב להביא לזה ראייה ממש"כ בדניאל ו' שבשעה שהשליכו כרוש לגוב האריות "וחתמא מלכא בעזקתיה כדי דלא תשני צבו בדניאל". פירוש שהיה בטוח שלא יגעו בו האריות שאינם בעלי בחירה אבל ירא דלא תשני צבו בדניאל.

ואמנם רבי אלחנן וסרמן זצ"ל כתב בקובץ הערות (סימן ז' אות ד') שבזוה"ק בראשית דף קפה מאן דנפשי זכוותיה יש השגחה מיוחדת שמגינה עליו גם בפני בן בחירה. [וע"ע במהרש"א בסנהדרין (דף צז ע"א) כתב, שמי שמשקר בלא זמנו והיינו דלא מת איניש בלא זמניה שהשקר מביא מיתה בלא זמן וכמ"ש מכל חרב וחץ שוכן איש עונה בכעפר עד שקר כדאמרינן בפ' זה בורר (כט.) והיינו מוכח דשייך מת בלא זמנו, וכן מצינו בגמ' בר"ה מפני מה בניו של בני אדם מתין שהם קטנים וכו' ומשמע דשייך למות בטרם עת. ולענ"ד יש לדון בהא מסברא דהרי כיון שאדם נפטר לבית עולמו משום שבשמים החליטו ע"כ, אבל מאידך מצינו בספרים שדנו לענין קריאת שם על אדם שנפטר, וכתבו לדון מה הדין באדם שמת צעיר בטרם עת, ומוכח דכן יש לנקוט כן, ויש לבאר דלפעמים יש אנשים שנפטרו רח"ל משום שלא שמרו על עצמם].

מאידך העירו האחרונים מדברי הרמב"ן (סוף פרשת בא) שכתב בזה"ל: שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו ואין אמרו חז"ל אין מיתה בלא חטא ואין יסורים בלא עוון עכ"ל. וע"ע בספר זכרון שחר אורח (עמ' תקכג), וראה מה שיתבאר עוד להלן בהרחבה.

דברי הודאה לבורא עולם

ונסיים בתפילה לבורא עולם, שיזכני לכתוב את החיבור הנ"ל, שנראה בביאת משיח צדקינו לאחר והנני בבקשה על העתיד שיזכני להמשיך לשבת בבית המדרש ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בישוב הדעת.

אשא עיני אל ההרים, אל תקרי ההרים אלא אל ההורים, לאבי מורי הגאון רבי חיים בנימין אביטבול שליט"א מראשי ישיבת תפארת עובדיה בבני ברק, ומרבני רמת גן, ובת ים, אשר הדריכני בדרך התורה והמוסר, ועמו אמי מורתי הרבנית תליט"א, וחמין ושמן שסכנתי אמי בילדותי הן שעמדו לי (חולין כד:), תהי ברכת ה' עליהם, ויזכו לרוות נחת מכל ילדיהם, באורך ימים ושנות חיים בבריאות גופא ונהורא מעליא, עד ביאת משיח צדקינו אכ"ר.

וכמו כן אודה למו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, ורב המרכז התורני נאווה תהילה ברמת גן, ורב בית הכנסת פרדס ניסים בבני ברק, ועמו חמותי הרבנית תליט"א יהא רעוא מן שמיא שיזכו לאורך ימים ושנות חיים עד ביאת משיח צדקינו אכ"ר.

נות בית תחלק שלל, שפתי לא אכלה מלברך את רעייתי היקרה, אשת החיל, מנשים באהל תבורך, נוות ביתי תחי' העומדת לימני בכל עת, ומאפשרת לי ללמוד בהשקט ובשלוה מתוך הרחבת הדעת, וזכות התורה תעמוד לנו לעד ולעולמי עולמים שלא תפסק התורה מפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם, ונזכה לגדל את בני בכורי חיים נ"ו ובני שמואל נ"ו שנולד פחות משבוע ימים לאחר תחילת המלחמה, ויהי רצון שאזכה לרוות מהם נחת דקדושה, ושיזכו להיות גדולים בתורה כל ימיהם.

כמו כן אודה לאחי הרה"ג אליהו פורת שליט"א במח"ס מאלפי זהב ושא"ס, מבחירי האברכים בכולל בית השם, שסייעני רבות בהוצאת הספר הנ"ל לאור העולם, ולאחי הבה"ח שלמה זלמן נ"ו מבחירי

ישיבת עטרת ישראל, וכמו"כ יישר כח לכל העוזרים והמסייעים, ויהי רצון שיזכו לכל הברכות האמורות בתורה.

ואסיים בהודאה ובשבח לשמו הגדול שזיכני לשבת וללמוד תורתו הקד', ויהי רצון שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ותאיר עיני במאור תורתך הקד', ותצליני מכל מכשול וטעות, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת.

ויהי רצון לפני השי"ת שלא תיפסק התורה הקדושה מפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם, להיכנס בברית השי"ת ולקבל עול מלכות שמים, ולזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה.

ויהי רצון שאזכה להוציא את שאר חיבורי אשר הם בכתובים, לאור לעולם, ולחדש עוד בתורה הקדושה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וזכות התורה הקדושה תעמוד לי ולזרעי עד עולם, ונזכה לגאולת עולמים, במהרה בימינו אמן.

ונסיים בתפילה "אחינו כל בית ישראל, הנתונים בצרה ובשביה, המקום ירחם עליהם, ויוציאם מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, השתא בעגלה ובזמן קרוב ונאמר אמן".

יוסף אביטבול

טבת תשפ"ד

פה עיר התורה בני ברק

סימן א' דיני התפילות בזמן המלחמה

אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ולמדנו כמו כן בכל התפלו' שתקנו חכמים מכאן עכ"ל, וע"ע בהגהות רבינו פרץ (שם הג"ה א'), ונראה מדבריו שרק העיקר תפילה הוא מדאורייתא, אבל בפשטות כל שיש תפילה בעת צרה, הרי הוא בכלל חיוב תפילה מדאורייתא. וכן השיב הגר"ח"ק (קובץ אליבא דהלכתא חלק יד עמ' 9 טור א') שכל תפילה בעת צרה הרי הוא בכלל קיום מצוה מדאורייתא, אך אפשר שיש לו שיעור למטה, ואחר שהתפלל פעם אחת הרי כבר קיים את המצוה. וכן הובא בספר אעלה בתמר (מתורת בית בריסק עמ' 91) שהגרא"ל שטיינמן זצ"ל סיפר שידוע על הגר"ז שהיה אומר מייד פעם לישועתך קיויתי ה' לקיים חיוב תפילה בעת צרה.

ומ"מ היינו דוקא בדרך תחנונים, ולא בפסוקי דזמרה שנאמרים בדרך שבח למקום, קודם התפילה, כמבואר בס' נ"ב ובפוסקים שם, פשוט.

האם יש חיוב בעת האזעקה לומר תהילים כיון שהוא עת צרה

שאלה: האם יש חיוב בעת האזעקה לומר תהילים כיון שהוא עת צרה, ויש בו חיוב תפילה מדאורייתא, או שהחיוב הוא רק בתפילה.

תשובה: לדעת הרמב"ן יש בזה חיוב לומר תהילים.

ולפי"ז אם יש אזעקה, ואח"כ יש התרעה על עוד טילים יש אומרים שמתחדש החיוב, [וכן הו"ד הגר"מ לובין שליט"א בקונ' עיטורי מרדכי (שלח ה'תשפ"ה)], ואמנם נראה כיון שכיון שכל הזמן הוא נחשב עת צרה, והרי הם כל הזמן עומדים לשלוח טילים, ומסכלים אותם כל הזמן, קשה לומר שיש בזה חיוב חדש, אך מ"מ בודאי שיש עניין וראוי לחזור ולהתפלל, ושור' שכתב ידידי הגר"ש ויסברג שליט"א בשם הגר"ח"ק זצ"ל

חיוב תפילה בעת צרה

שאלה: האם יש חיוב תפילה בעת צרה מדאורייתא.

תשובה: יש כמה וכמה מקורות לחיוב תפילה בשעת מלחמה וכן בשעה שיש אזעקה יש חיוב לומר פרקי תהילים, כיון שיש חיוב מהתורה להתפלל בעת צרה

מקור: במכילתא (דרבי ישמעאל בשלח, וכן בתנחומא בשלח ט') על הפסוק (ישעיה מא יד) "אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתך נאם ה' וגאלך קדוש ישראל", מה תולעת זו אינה מכה את הארז אלא בפה, כך אין להם לישראל אלא תפילה. וראה עוד בתשובה הבאה.

ועוד שמעתי מהגרש"א שטרן שליט"א שיש לעורר שיש חיוב תפילה מדין אל תעמוד על דם רעך.

מה בכלל תפילה בעת צרה

שאלה: תפילה בעת צרה דאורייתא, האם זה רק תהילים או שמונה עשרה, או גם כל פסוקי דזמרה בשחרית, וכל ברכות ק"ש שלפני מעריב שהם שבח.

תשובה: כל תפילה ותפילה ותהילים שאומר הרי הוא בכלל עת צרה, אבל תהילים שאומר בתורת שבח להקב"ה, ואינו בגדר תחנונים, אינו נחשב בכלל תפילה של עת צרה.

מקור: כידוע דעת הרמב"ן (בספר המצוות מצווה ה') שאף בכל יום חיוב תפילה מדרבנן, מ"מ בעת צרה חיוב תפילה מדאורייתא, והו"ד במג"א (סי' קו סק"ב).

וכן כתב בסמ"ק (ריש מצוה יא) וז"ל: אף על פי שעקר תפלות דרבנן מכל מקום יש תפלה שהיא מן התורה דכתיב (דברים ד') ובקשת' משם את ה'

א. נחלקו הראשונים האם דין זה נוהג רק בזמן המקדש, וכן כתב בספר החינוך מצוה שפד, אבל דעת הרמב"ם בריש הלכות תעניות שנוהג בכל זמן, וכן כתב ספר המצוות (מצוה נט) וברמב"ן בפרשת בהעלותך שם.

ב. עוד נחלקו הראשונים האם הוא רק באר"י שהיא בשלטון היהודים, או גם בחו"ל, שהיעב"ץ בהגהות נתיב חיים (ע"ד המג"א סי' תקע"ו) כתב שהיא רק באר"י, וכ"כ בפמ"ג שם והו"ד במשנ"ב (ריש סימן תקע"ו) אבל בפרי מגדים שם כתב לצדד שאם אר"י בתחת שלטון הגויים לא חשוב בארצכם. ולפי"ז עתה שהמדינה אינה בשלטון לפי התורה, אין חיוב לתקוע.

ג. ועוד שמצינו שנחלקו הראשונים האם המצוה דוקא בחצורות או גם בשופר, או בשופר דוקא, שברמב"ם בפ"א מתענית ה"ד כתב שהוא דוקא בחצורות, ואמנם בדרשות הרמב"ן (ר"ה) ובבעל המאור (ר"ה דף ו' ע"א מדפי הרי"ף) כתב שהוא דוקא בשופר. ודעת החידושי הריטב"א (תענית דף יד ע"ב) שלא תוקעים לא בחצוצרה ולא בשופר.

ד. כתב במהר"ם שיק (על סדר המצוות מצוה שפ"ה) ע"פ מש"כ רבינו יונה (ריש פרק ב' דברכות) שדוקא שצרה היא על כל ישראל, ולפי"ז אם המלחמה באר"י, אין חיוב.

ה. כתב במשנ"ב (שם) שהיינו דוקא שולטים באר"י.

ו. כתב היעב"ץ בספר מור וקציעה שכיון שבעינן כהנים לתקיעה, והאידנא ליכא כהנים מיוחסים לכן אין תוקעין.

ז. נראה מדברי המשנ"ב הנ"ל נראה שאינו חובה, ולכן בזמנינו לא נוהגים בזה.

ח. וי"ל שכיון שאינו ברור מהו בכלל מלחמה, ולכן אין חיוב בזה, וכן השיב הגר"ד קוק שליט"א.

שחייב תפילה בעת צרה הוא פעם אחת ביום, ולפי"ז די בתפילה אחת, ואין צורך להתפלל כמה פעמים ביום כדי שיהיה חיוב תפילה בעת צרה, [וראה עוד בקונטרס עזרת אליעזר מלחמה מש"כ להאריך בזה].

חובת התפילה בכל העולם

שאלה: האם חיוב תפילה הוא רק במקום הצרה, או שיש חיוב תפילה דאורייתא בכל העולם על מצב המלחמה בארץ ישראל, כנגד האומות.

תשובה: בכל העולם יש חיוב תפילה בעת צרה.

מקור: איתא במשנה בתענית פרק ג' משנה ה' "ועל החרב מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת". וכתב ברע"ב שם "חיילות העוברות ממקום למקום, ואע"פ שינם באים להלחם עם אותה העיר". ונפסק ברמב"ם בהל' תענית פ"ב ה"א וה"ד ובשו"ע הל' תענית סי' תקע"ו ס"א וא"כ כ"ש עתה שבאים להלחם בחרבות ברזל בכל ארץ ישראל ולכלות את כל היהודים רח"ל, שיש להתריע ולהתפלל ולזעוק אל ה' שיעביר את רוע הגזירה, ולכן נראה שהחיוב הוא בכל העולם כולו, וכל הדינים של אמירת תהילים ואבינו מלכנו הוא בכל העולם.

תקיעה בחצורות ובשופר בזמן מלחמה

שאלה: מדוע לא נהגו בזמן מלחמה לתקוע בחצורות ובשופר.

תשובה: נהגו להקל בזה מכמה טעמים, [ויש שנהגו לתקוע בשופר או בחצוצרות].

מקור: נאמר בפרשת בהעלותך (י"ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם, והרעתם בחצורות ונזכרתם לפני ה' אלוהיכם, ונושעתם מאיבכם".

ויש לדון מדוע לא נהגו בזמן הזה.

שאלת גשמים לחיילים בעזה ובלבנון

שאלה: האם חיילים בעזה ובלבנון, יבקשו גם על הגשמים.

תשובה: חיילים במלחמה שנלחמים בדרום לבנון או בעזה [אף במקומות שדינם כח"ל] כיון שסמוכים לארץ ישראל, שואלים טל ומטר בליל ז' במרחשון. אך כיון שהגשם אינו טוב להם, יבקשו בשומע תפילה שיהיו גשמי ברכה ולא יזיקו לשום יהודי.

מקור: כן השיב לי הגרש"ק גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי.

הכנסת אקדח או רובה לבית הכנסת

שאלה: מחמת המצב הביטחוני רבים נושאים עמם נשק כל הזמן, האם מותרים להכנס עמו לבית הכנסת.

תשובה: במקומות שיש חשש סכנה, מותר להכנס עם אקדח או רובה, וישתדל לכסותו.

מקור: כתב בשו"ע (או"ח סי' קנ"א ס"ו) שאין נכנסים לבית הכנסת בסכין ארוך, ובב"י (שם) כתב שמקור הדברים מרבינו פרץ, כיון שתפילה מארכת ימיו של האדם והסכין מקצר ימיו, ע"ש. ונחלקו הפוסקים האם אקדח ורובה דומה לסכין, שבשו"ת ציץ אליעזר (חלק י' סימן יח) כתב שכיון שהאקדח לבד והכדורים לבד, ושניהם אינם יכולים להרוג אלא ביחד אינו דומה לסכין, ולכן אין בזה איסור, אבל בשו"ת יחו"ד (ח"ה סימן יח) כתב שיש לאסור, ואין להתיר במקום הצורך ולכתחילה יכסה אותו, וכמ"ש במור וקציעה שם, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מח אות נט) וכתב שם שאם מכסה אותו מותר בכל אופן, ע"ש, ומ"מ לא יועיל להתפלל בחוץ, כיון שהרי הוא מתפלל עם הרובה ביחד.

[ט]. בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' קנ"ז כתב שכן נהגו לתקוע בשופר בעת צרה, ומ"מ כתב שהחיוב הוא דוקא על בי"ד וכיון שאין להנו בי"ד אין חיוב. ומ"מ כתב וז"ל: בירושלים עיה"ק נוהגין כשהציבור מתאסף בעת צרה וזועקים באמירת סליחות, תוקעים בשופרות, ונראה דמקיימין בזה האי מ"ע. עכ"ל. וכן נהג עתה מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בפיגוע שהיה בכניסה לירושלים שנהרגו כמה בני אדם. וכן בספר דרך ישרה (פרק י"ט ס"א) הובא שהגר"ש דבלצקי זצ"ל הנהיג לתקוע בשופר לאחר התפילה לקיים החיוב לזעוק ולהריע על כל צרה שלא תבוא על הציבור, ונהג לתקוע תשר"ת בנשימה אחת.

הוצאת ספר תורה לרחובה של עיר

שאלה: האם מצינו בדורות האחרונים שבזמן מלחמה או צרה קיימו הדין "מוציאין ספר תורה לרחובה של עיר" המבואר במתני' דתענית ונפסק בשו"ע [שהוא בכלל מתריעין ומתעניין] (שאלת הרה"ג יוסף פליסקין שליט"א).

תשובה: יש שנהגו כן, אבל בזמנינו לא נהגו כן.

מקור: כן נהגו בשנת תשכ"ז במלחמה באר"י. והגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי השיב לי בזה"ל: כיון דאיתא בזוה"ק שזה סכנה אם אינו כשר א"כ מפחדים ושמענו בזמן מלחמת העולם השניה הוציאו להר הזיתים עכ"ל.

ושוב כתב לי ידידי הרה"ג רבי אח"א שליט"א, (טבת ה'תשפ"ד) שכן הורה מרן רה"י חכם משה צדקה שליט"א בעצרת גדולה שהתקיימה ברחוב שמואל הנביא לפני מספר שבועות להוציא ס"ת לרחובה של עיר. עכ"ד.

סימן ב' שו"ת בדיני אמירת תהילים

וכתב בשו"ת חוות יאיר (סי' קע"ה) "והנה אחר דנהגו ברוב תפוצות ישראל לאמור תילים בציבור בכל יום ודאי דלאו לשם תורה נהגו כך לעורר חרמים ולהגביר חסדי דוד הנאמנים ולהעביר גילולים ולהשבת אויב וקטרוגים כענין זמירות עכ"ל.

וכתב הגאון רבי עקיבא סופר מפרשבורג זצ"ל בהקדמה לספר נעים זמירות ישראל שסופי יבות בנאמר "ואלה שמות בני ישראל הבאים" הם תהילים ומצרימה לשון צרה, ומכאן שבכל עת צרה וצוקה מועיל לומר תהילים.

ובספר שערי אורה לרבי יוסף גיקאטיליה שער א' כתב שסוד כוחם של פרקי תהילים הוא בכך שפועלים הם לפנות דרל לכל התפילות לעבור כיון שיש מזיקים רבים אשר מתסובבים על העולם כענן ומונעים התפילה מלעבור כנאמר סכותה בענן לך מעבור תפילה (איכה ג מד) א"כ בהיות האדם מסדר את זמירות התהילים מסתלקים מזיקים אלו והתפילות עולות למרום, לפיכך מכונים פרקי התהילים מזמור מלשון זמירה וחיתוך, כי באמצעותם נחצבת דרך מעבר לתפילות ישראל וזה שאמר דוד המלך זמרות היה לי חקיך בבית מגורך (תהילים קיט נד) כלומר באותם המקומות שהיה לי פחג ומגור באמירת מזמורים אלו כרתי את המזיקים עכ"ל.

ובמטה משה עמוד העבודה מ"ג כתב שהטעם שמקדימים לתפילת שחרית פסוקי דזימרה שהם פרקים מתוך ספר תהילים והוא בכדי שהם יגמרו להסרת המקטרגים המעכבים את תפילתנו, וכתב שם עוד שלפיכך ראוי להיזהר שלא לדבר בין הפרקים של פסוקי דזמרה כי כך בכך יכולים אותם גדודי מקטרגים לחזור ולמנוע את תפילתנו מלעלות עכ"ל.

וכן כתב בבני יששכר בס' אגרא דכלא (פ' שמות) שחומש שמות פותח בתיבות "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", דסופי התיבות הם

אמירת תהילים בעת צרה

שאלה: האם יש חיוב לומר תהילים בעת צרה.

תשובה: חייבים לומר כל יום לאחר התפילה כמה פרקי תהילים.

מקור: במדרש שוחר טוב (פרק א') איתא בזה"ל: "אמר ר' יהושע בן קרחה עשרים אשרי כתיב בספר תהילים, כנגד עשרים הוי שכתוב בספר ישעיה, אמר רבי תמיה אני, היאך למדני ר' יהושע עשרים אשרי כתוב בספר תהילים, ואני אומר עשרים ושתיים כנגד עשרים ושתיים אותיות, ועליהם הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך (תהילים יט טו), שיעשו לדורות, ויוחקו לדורות, ואל יהו קורין בהם כקורין בספרי מירס, אלא יהיו קורין בהם והוגין בהם, ונוטלין עליהן שכר כנגעים ואהלות. יהיו לרצון אמרי פי. אמר ר' ירמיה בשם ר' יוחנן כתיב אגורה באהלך עולמים (תהילים סא ה), וכי תעלה על דעתך שדוד היה מבקש דירה לשני עולמים, אלא אמר יהיו קורין ומזכירין אותי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כאילו אני קיים". עכ"ל.

ובפרק יח איתא "למנצח לעבד ה' וכו' ר' יודן בשם ר' יהודה אמר כל מה שאמר דוד בספרו כנגדו וכנגד כל ישראל וכנגד כל העתים, אמר לפניו רבונו של עולם וכו' עשית לנו נסים ביום ואמרנו לפניך שירה ביום שנאמר ביום הציל ה' אותנו". וכן מצינו בטור או"ח סי' תקע"ט לגבי יום התענית "ואם ירצה יתחיל יתחיל תילים ויקרא קצת כמו שקורין בליל יום הכיפורים וכו' ואומרים פזמונים סליחות ותילים עד שעת נעילה".

וכ"כ ברמב"ם (פי"א מהל' ע"ז הי"ב) שכתב נגד העושים לחשים על המכה להתרפא וסיים "אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהילים כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר".

"תהילים", משום שמיד שהחלה השיעבוד מיד החלו לומר תהילים שזהו הסגולה להנצל מכל הצרות.

וכן כתב בבן איש (תהילים בא"ח הוצאת אהבת שלום) שאף שכל לימוד תורה וכל תפילה ממתיקים הדינים מעל האדם בכ"ז המקתם הדינים הכי גדולה היא ע"י אמירת תהילים. ע"ש, וידוע עוד מה שאומרים שקריאת תהילים כנגד טילים.

אמירת תהילים בציבור

שאלה: האם יש מעלה לומר התהילים בציבור לאחר התפילה, או שיכול לאומרם בביתו, והאם יש מעלה ללכת לאומרם במקום תפילה.

תשובה: יש מעלה גדולה לומר את התהילים בציבור.

מקור: כמו שמצינו שכתב רע"א באגרותיו לגבי זמן המגיפה, שיאמרו התהילים בתפילה בקיבוץ יום יום ערב ובוקר ע"ש, ומשו"ה גם בזמנינו שיש חולה אומרים התהילים לאחר התפילה.

ובספר יסוד ושרש העבודה (שער ג' שער השיר פ"ג) כתב וז"ל: וצריך האדם לידע שכל ספר תהילים חבר דוד המלך ע"ה ברות הקודש על כללות ישראל וגם התיבות שמורים שדבר בשביל עצמו מרומז בהם גם על כל איש ישראלי בפני עצמו כי כל דבר הנאמר ברוח הקודש נאמר על כלל ישראל ועל כל יחיד פרטי ע"כ.

ובספר סדר היום (עמ' קפה) כתב וכן התפלל דוד המלך עליו וביקש רחמים על כל עוסק בספרו שלא ישוב ריקם.

אמירת שיר של פגעים

שאלה: איזה פרק תהילים מסוגל לאומרם בעת צרה כזאת.

תשובה: סגולה גדול להינצל מהמזיקים והמשחיתים לומר שיר של פגעים והוא מזמור צ"א שבתהילים יושב בסתר וכו'.

מקור: איתא בגמ' בשבועות דף טו ע"ב "ובשיר. ת"ר: שיר של תודה, בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים, ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו', ושיר של פגעים, ויש אומרים: שיר של נגעים. מאן דאמר דנגעים, דכתיב: ונגע לא יקרב באהלך, ומאן דאמר פגעים, דכתיב: יפול מצדך אלף. ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך, וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה על עמך ברכתך סלה. רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגאני. היכי עביד הכי והאמר ר' יהושע בן לוי: אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני". ע"כ, ומבואר שאע"פ שאסור להתרפאות בדברי תורה מ"מ מותר לומר שיר של פגעים להגן, וכן מבואר בשו"ע או"ח סי' רל"ט, וכן הוא בירושלמי בשבת פ"ו סוף הלכה ב', ובירושלמי עירובין פ"י ה"א אין קורין פסו' ע"ג מכה בשם וההין דקרא על יברוחא אסור, בוא וקרא פסוק זה על בני שהוא מתבעת תן עליו ספר או תפילין בשביל שישן אסור, והתני אומרים היו שיר של פגעים בירושלים א"ר יודם כאן עד שלא נפגע וכאן משפגע איזהו שיר פגעים מהו רבו צרי וכל המזמור יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי עכ"ל. ובאורחות חיים מלוניל סדר קר"ש סמוך למיטתו, ובכל בו סי' כ"ט כתב בזה"ל: ולפיכך הוא אומר מזמור זה לפי שהוא שיר של פגעים יצילהו ה' מכל פגע רע בקריאתו, עכ"ל, ובגודל מעלתו מצינו במדרש רבה פרשת נשא פרשה יב "ישוב בסתר עליון וכו' אמר רב הונא בר"א מי אמר המזמור לא אמרו אלא משה בשעה שהיה עולה להר סיני שהיה מתיירא מן המזיקין ומהו אומר אלוקי אבטח בו שבשמו אני מבריא את המזיקין ואת מלאכי החבלה עכ"ל, וכן כתב בספר צידה לדרך מאמר ראשון כלל א' פרק לט וז"ל: וכן החכמים היו אומרים שיר של פגעים שהוא מזמור יושב בסתר לפי שהוא שיר נבחר ומבטיח כי כל יודע שמו יצליהו מהמקרים הבאים או מצד האויר ומצד מיני הארסיים ויהיה מגן לכל החוסים בו וליושבים בצילו. עכ"ל. וכן כתב בספר מטה משה ח"ג אות שצא וז"ל: הנה נראה שהוא מגין הרבה ומבריא המזיקים ומזה

וכן בקובץ אגרות חזו"א (ח"א אגרת ר"ד) שלהיות רגיל בשעת הסכנה בשיר של פגעים, וכמו שהבאתי בספרי שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה (ח"א עמ' 366), הובא באגרות וכתבים דרך אמונה (עניני שמחות אות מ"ד) שמנהג החזו"א לומר ויהיה נועם שחזור מהלוי, וכן הובא בספר להדבק ח"ב עמ' קמב על הגר"ח"ק שמועיל לומר שיר של פגעים כדי להנזק מהפגעים.

וכן הובא שאמר עתה [שלהי תשרי ה'תשפ"ד] גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א שיש לומר עתה יושב באתר, ושכן היה אומר הגאון ר' נסים קרליץ זצוק"ל שזה מועיל להגיד פעם ביום או פעמיים ביום, עכ"ל, ופלא שנעלם מעיניו דברי הגמ' בשבועות הנ"ל וגם שמקור השמועה הנ"ל מובאת בקובץ אגרות חזו"א.

והחיד"א תיקן לומר תפילה [והבאנוה בסוף הקוין] לאחר אמירת י"ב פעמים מזמור למנצח, וכן הובא בספר משנת רבינו שהגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל בשעת ההפגזות בשנת תש"ח אמרו מזמור יענך י"ב פעמים ופסקו ההפגזות.

וכן הגר"ר משה שטרנבוך שליט"א (במאמר השבועי, כי תשא תש"פ) אמר בתקופת הקורונה שקיבל מהגר"ר יהודה סג"ל ממנשסטר ז"ל שאמירת י"ב פעמים מזמור "יענך ה' ביום צרה" היא סגולה נפלאה למנוע כל צרה, וזה בדוק ומנוסה, וכמה פעמים בשעת צרה אמרנו י"ב פעמים בציבור פרק "יענך ה' ביום צרה" פסוק אחר פסוק בכוונה, וראינו נפלאות. עכ"ל.

וכן סגולה לומר מזמור פ"ג בתהילים שיר מזמור לאסף וכו'. ע"י בספר סגולות רבותינו (עמ' 398) וע"ש עוד בהערה בשם מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל שאמר בשיעורו השבועי במוצאי שבת פרשת תולדות תשע"ג שיאמרו אבינו מלכנו ומ"מ ידלגו על הפסקות שאינן שייכות כגון חדש עלינו שנה טובה וכן כתבנו בספר וכו'.

אמירת תהילים בלילה בזמן מלחמה

שאלה: האם מותר לומר תהילים בלילה בזמן מלחמה.

הטעם אנו אומרים אותו בכל לילה על המיטה לשמירה עכ"ל.

ובספר החינוך מצוה תקיב כתב בזה"ל ואולי בני תקשה עלי בהא דגרסינן בשבועות בפרק ידיעות הטומאה [ט"ו ע"ב] שיר של פגעים בכנורות ובנבלים, ואומר יושב באתר עליון עד כי אתה ה' מחסי [תהלים צ"א], ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה [שם ג'], ופירוש פגעים, כלומר שאמירת אלו המזמורים תועיל לשמור מן הנזקין, ואמרו בברכות רבי יהושע בן לוי מסדר להו להני קראי וגאני, ואין הדבר חלילה דומה לענין חובר חבר שזכרנו, וכבר אמרו זכרונם לברכה [שם] על זה אסור להתרפאות בדברי תורה, אבל הזכירו לומר מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו הנפש היודע אותם לחסות בה' ולהשים בו כל מבטחו ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק. וזה שהשיבו בגמרא בענין זה, דקא פריך התם והיכי עביד רבי יהושע כן והאמר רבי יהושע אסור להתרפאות בדברי תורה, ואמרו להגן שאני. כלומר, לא אסרה תורה שיאמר אדם דברי תורה לעורר נפשו לטובה כדי שיגן עליו אותו הזכות לשומרו. עכ"ל, ומבואר שע"י אמירת המזמור הרי הוא יבטח בה'.

וכן נראה במאירי בשבועות דף טו ע"ב וז"ל: כבר ביארנו בפרק חלק שהלוחש על המכה בפסוקי וברקיקה אין לו חלק לעולם הבא ובלא רקיקה מ"מ איסור יש בו שאסור להתרפאות בדברי תורה ומה שאמרו בששי של שבת ס"ז א' האי אשתא צמירתא נימא וירא אליו מלאך י"י מתוך הסנה י"מ שסכנה שאני ולי נראה שאין זה אלא כעין תפלה והבטחה שתבא לו ישועה מתוך גודל הצרות כמו שידוע במשל הסנה שהוא רמז לאומה השפלה שהיתה שם בוערת באש צרות המלך ההוא ואיננה כלה בידו הא כל שאומ' דרך לחש אסור ואף שם תירצוה בפנים אחרים ומ"מ בריא שקורא מזמורים ופסוקים כדי שתגין עליו זכות קריאתם לינצל מן הצרות הרי זה מותר וכבר כתבנוה בפרק חלק. עכ"ל. וע"ע בתוס' רי"ד שם.

שלמעשה אין לקרוא אלא לאחר חצות, [ובשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח סימן ב') נראה שהוא רק בדיעבד, אבל לכתחילה אין לומר תהלים בלילה]. וכ"כ בכה"ח (סי' רלז סק"ט), וז"ל: אמנם בענין אמירת תהלים המנהג לומר אחר חצות ואפילו בלילי חול, ונראה הטעם משום שהוא שירות והודאות וכתוב חצות לילה אקום להודות לך וכו'. ועיין ברכות ג' ע"ב ודוק. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' מה) שכתב בתוך דבריו, וז"ל: ועי' בס' מאסף לכל המחנות (סי' א סק"ח) מס' אמ"ל דכבר נתפשט המנהג בכל המקומות לקרות תהלים אחר חצות לילה וכ"כ בהנהגת הרבי שמעלקי שאמר תהלים אחר חצות וכ"כ בהנהגות טובות להמ"מ דסטעפין לומר תהלים לאחר חצות. ע"ש. ועי' גם בס' יפה ללב (ח"ב בקונט"א שבדף קיט לסי' רלח) שכ"כ מהרב ידי אליהו מלובלין ז"ל. עכ"ל. וכ"כ לדינא בשו"ת יביע אומר (ח"י עמ' קכה), שמותר לקרוא תהלים בלילה אחר חצות.

האם יש ביטול תורה באמירת תהלים

שאלה: האם יש חשש ביטול תורה באיכות, באמירת תהלים.

תשובה: בשעת מלחמה, אין בזה ביטול תורה באיכות.

מקור: איתא במדרש תהלים (מזמור א) בדרשת הפסוק שביקש דוד המלך (תהלים ט טו) יהיו לרצון אמרי פי יעשו לדורות ויכתבו לדורות אמרי פי ויחוקקו לדורות ולא יהיו קורין בהם כקורין בספרים, אלא יהיו קורין בהן ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות, וכתב שם שמבואר שמעלת אמירת תהלים שהוא כמי שלומד בנגעים ואהלות שבודאי נתקבלה תפילתו, וכמבואר בספרים הקדושים וכמו שכתב באשל אברהם (או"ח סימן רלח ס"ב) שמהאי טעמא אין שום קפידא על מזמורי תהלים בלילה וא"כ הרי זה כלימוד משניות.

ואולם בזה ידוע מש"כ בנפש החיים שער ד' פרק ב' וז"ל: ענין עסק התורה לשמה, האמת

תשובה: אע"פ שלא נהגו לומר מקרא ונ"ך בלילה, ורק לאחר חצות לילה יש מתירים, מ"מ מותר לומר תהלים בזמן מלחמה, אף לפני חצות לילה, ואין להחמיר בזה.

מקור: בפרקי דרבי אליעזר (פרק מו) איתא "עלה משה עם הלוחות ועשה ארבעים יום בהר, יושב לפני הקב"ה כתלמיד שיושב לפני רבו, קורא בדת מקרא ביום, ושונה בדת משנה בלילה", [וכן איתא בתנחומא (כי תשא לו) ובתנא דבי אליהו (פרק ב'), ובשער המצוות (פרשת ואתחנן דף לה ע"ב ד"ה ועתה) ובברכ"י (או"ח סי' רל"ח סק"ב) וברבינו בחיי (בראשית ב' ג)].

ומ"מ נראה דהיינו דוקא לימוד של מקרא, משא"כ באמירת תהלים בלילה, שאינו בגדר לימוד, ומצינו במדרש רבה (בראשית סח) דיעקב אבינו קרא תהלים בלילה. וכן דוד המלך אמר זמירות בלילה, כדאיתא בברכות (ג:). [וכן נראה בלקט יושר (ח"א עמ' 43) שרבו בעל התרומת הדשן היה אומר לפעמים מזמורי תהלים בלילה]. וכ"כ לדינא בשו"ת יוסף אומץ (סי' נד), וכן צידד השדי חמד בספר אור לי (סי' מ) דגם נקט להקל ולהתיר אמירת מזמורי תהלים בלילה. ע"ש, ומ"מ אף שבחס"ל (סי' רל"ט סק"ט) שכתב, וז"ל: ואף בקריאת תהלים עי' בס' יוסף אומץ שיש פקפוק, ויותר טוב ללמוד זוהר ומשניות למי שיכול ושאר למודים. עכ"ל, ועכ"פ מבואר דליכא איסורא בהא, וכ"כ באשל אברהם מבוטאשט (או"ח סי' רלח), וז"ל: יש לומר שאין שום קפידא על אמירת מזמורי תהלים בלילה לכולי עלמא, כיון שקבע השי"ת שאמירת תהלים יהיה חשוב כנגעים ואהלות, אם כן הרי זה כלימוד משניות שזמנו בתחילת הלילה. עכ"ד, וכ"כ לדינא בשו"ת דברי יציב (ח"ד יו"ד קלב אות ב).

ועוד יש לצדד לפי דברי הפוסקים שכל האיסור דוקא בתורה, וכ"כ ביפה ללב (ח"א סימן רל"ח סק"ג).

ואמנם יש שצידדו שיש לומר תהלים בלילה רק לאחר חצות, וכ"כ בספר שפת הים (סימן מ"ג דף קז ע"ב) והו"ד בספר הכתוב לחיים (בהקדמה ד"ה נפשי יסובב). וכ"כ בבא"ח (ש"ר פרשת פקודי ה"ז)

ואולם לדינא לא נראה כדרכי הרב פעלים וכמ"ש מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן נד) ובפתח עינים (ברכות דף ג' ע"ב בד"ה ובענין) ששמיע מאדם גדול ומקובל שאזהרת האריז"ל לא נאמר על אמירת תהילים ויעו"ש שהוא עצמו חושש ואינו קורא תהילים אפילו באשמורת הבוקר, ואולם הרבה אחרונים כתבו להקל, כן כתב בספר מאסף לכל המחנות (סימן א' סקל"ח) וכן מבואר ביפה ללב (ח"ב קו"א דף קיט) וכן בכה"ח (סימן רלו סק"ט) שכן המנהג ורמז לדבר דכתיב חצות לילה אקום להודות לך ותהלים הוא בכלל שירות ותשבחות יעו"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן ב' שכתב ג"כ להתיר לומר תהילים מהלילה מהטעמים הנ"ל, ויעו"ש מה שהוסיף בזה.

ואולם בנימוקי אורח חיים (סימן רלח) כתב לדחות את דברי הא"א, וכתב על דבריו, וזהו במחילת כבוד תורתו הרמה אינו מספקי כלל, ופשיטא דבמקום שצריכין ללמוד בשיעורי היום תלמוד שבלול מן הכל כמו שאמרו רז"ל, וכן על פי כונת האריז"ל מה שצריכין ללמוד (וכמסודר בחק לישראל) תנ"ך וגמרא וכו' ובכונת כל אחד ואחד הנה ברוך כי תהלים הוא בכלל כתובים, ואל בכלל תורה שבע"פ, והנה אדרבא המדקדקים נהגו להחמיר בזה ולא שמענו כלל שיאמרו תהלים בחצי לילה הראשונה אך מה שאומרים ד' מזמורי תהלים הראשונים בכל לילה בקריאת שמי למי שיישן קודם חצות, הנה בעל כרחך הוא כמו שארי פסוקי דרחמי שאומרים מתנ"ך אז, ולהגן שאני כמו שאמרו רז"ל (ראה שבועות טו ב) אבל לא תהלים כסדרן יעו"ש עוד. ועוד בענין אמירת תהילים בלילה ובאיזה אופנים ובאיזה ימים יש להאריך בפני עצמו ואין כאן המקום להאריך בזה.

ואולם כמו שכתב באשל אברהם שמצינו שהקב"ה קבל את תפילתו, כן כבר כתב בפירוש התפילות לר"י בן יקר (עמוד עד) וקורין בהם בתילים והוגין ונוטלין שכר עליה כנגעים ואהלות, וכן כתב בתשובת רבינו בעל האשכול (והו"ד בקובץ אור ישראל מס' טז עמ' קלו בהערה) וכן מצאתי בספר חדרי בטן למרן החיד"א (פרשת ויחי אות כט) שלימוד תהילים חשוב כמו נגעים

הברור, כי לשמה אין פרושו דבקות כמו שסוברים עתה רב העולם, שהרי אמרו רז"ל במדרש (שוח"ט) שבקש דוד המלך ע"ה מלפניו יתברך, שהעוסק בתהלים יחשב אצלו יתברך כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות, הרי שהעסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו יתברך מאמירת תהלים, ואם נאמר שלשמה ופרוש דבקות דוקא ורק בזה תלוי כל עקר ענין עסק התורה הלא אין דבקות יותר נפלא מאמירת תהלים כראוי כל היום, וכתב בנפש החיים, וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו (כמו שמצינו בבא בתרא יז ע"א ואידך ההוא רחמי הוא דקא בעי) וגם כי יהיה די לענין הדבקות במסכת אחת או פרק או משנה אחת שיעסוק בה כל ימיו בדבקות יעו"ש עוד, ומבואר דס"ל לנפש החיים שלא ברור אם הסכימו עמו או לא. יעו"ש עוד.

ומ"מ כדברי הא"א (שם) שכתב שאין איסור לומר תהילים בלילה כי עיקר הקפידא הוא על לימוד המקרא ולא על דרך תפילה ותחנונים כקורא בתהלים על שעת צרה ועוד שקריאת תהלים דומה וחשובה כלימוד נגעים ואהלות וכלימוד משניות שזמנו בתחילת הלילה, וכן כתב בספר נאה להודות (תהלים מזמור קיט בפסוק קדמו עיני אשמורות) וז"ל: כמו כן אנו נאמר שתפלת דוד המלך ע"ה היתה שלימוד התהלים שיהיה אפילו בלילה כמו נגעים ואהלות שמצותן בלילה ויטלו עליהם שכר עכ"ל, וכן הסכים לדבריו בשו"ת אהל משה (ח"ג סימן ב) וכן כתב הגאון בעל מעשה אברהם בספר נאה להודות (מזמור קיא פסוק מט) שתהלים חשיב כמשניות ומותר לקרוא בלילה, וע"ע בשו"ת וישב אברהם בקונטרס שמו יצחק (מערכת ת' אות עג) שכתב בשם מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ שהתיר לקרוא תהלים בלילה אחר חצות, וכתב לבאר שהיינו משום שאמרו במדרש תהלים שדוד המלך התפלל שהלומד תהלים יקבל שכר כמי שעוסק בנגעים ואהלות וא"כ אין תהלים בכלל האיסור לקרוא בלילה יעו"ש, ועוד בענין אמירת תהילים בלילה ראה מש"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן ב', שלא לומר אפילו מזמור יענך בעד אשה שמקשה לילד בלילה יעו"ש,

וע"ע באור תורה (שלו סימן טל) שכתב שם להוכיח ממה דאיתא במדרש תהלים (מזמור עח אות א) תורה שנתן להם הקב"ה סם חיים וכן הוא אומר כי לא תשכח מפיו זרעו שלא יאמר אדם שאין המזמורות תורה אלא תורה הם וכו' ואן אסף אמר הואיל והמזמורות תורה האזינה עמי תורתי וכו' עכ"ד, וא"כ מוכח שהרי הוא יהיה כעוסק בתורה. יעו"ש, וע"ע בספר ימי החיך הימים בפרשת מצורע שכתב זאת תהיה תורת המצורע וכו' לרמוז שתיבת זאת נוטריקון זכות אמירת תהלים תהיה תורת המצורע והיינו שתחשב כנגעים ואהלות עכ"ד.

ובספר אמרי נועם (ח"ב עמ' תקב) הובא מה שאמר הגה"צ רבי יורם אברג'ל זצ"ל וז"ל: היו כאלה שרצו לומר שהיות ובמדרש לא נזכר שה' נענה לבקשתו יתכן שבקשתו כלל לא התקבלה, ויש באמירת תהלים משום ביטול תורה, אולם טעות בידם שהרי פשיטא שכשדוד המלך ביקש בקשה מה' היא התקבלה ברצון ומי עבד ירא מאלקיו כדוד, וכמו שכתב האור החיים הקדוש (שמות ל' יב), ועוד אמר, מי שבמשך כל השנה מזלזל בקריאת תהלים ומחשיב אותה לביטול תורה ורק כשבאה עליו איזה צרה הוא ממחר לקרוא התהלים לא די שקריאת התהלים לא תועיל לו אלא גם תוסיף לקטרג עליו באומרה הרי לדעתך בקשתו שלש דוד המלך לא התקבלה וכי טוב אתה מדוד שבקשתך כן תתקבל ורק במי שבמשך כל השנה כולה מכבד את ספר התהלים ומקפיד לקרוא בו בכל יום רק אז הבקשות שיבקש בעת קריאת התהלים תשמענה בשמים ויוושע בכלך המצטרך לו, ויעו"ש שכתב שמספרים על השל"ה הקדוש שבתחילת ימיו לא הרשה לעצמו בקריאת תהלים כיון שחש ששיש בכך ביטול תורה אבל בהמשך שהכיר את מעלת התהלים לא מש מספר התהלים והיה קורא בו תמיד יעו"ש.

והיה נראה לחלק אם קורא את התהלים בדרך לימוד שאז חשיב כנגעים ואהלות, לבין אם מתחנן ומבקש שאז לא חשיב כנגעים ואהלות, וכמ"ש בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן צז) לגבי

ואהלות יעו"ש. וכן מצינו כע"ז שכתב מרן החיד"א במדבר קדמות (מערכת ט' אות ט) שכתב שמי שעוסק בספר טהרות הוא תיקון לפגם הברית ואפשר שזהו שהתפלל דוד המלך ע"ה שלימוד תהלים יהיה חשוב כאילו עוסק בנגעים ואהלות וכו' יעו"ש אלא שמדבריו לא ברור שנראה שהתפלל ולא מבואר אם נתקבלה תפילתו.

וכן בספר אגרא דכלא (פרשת שמות דף ב' ע"ד בד"ה ואלה שמות וכו') כתב בזה"ל: והבטיח השי"ת לדוד שיהיה ספרו תהלים חשוב כעוסקים בנגעים ואהלות וכו' עכ"ד, וכן כתב בשל"ה הקדוש (מסכת יומא פרק נר מצוה אות כח) שכתב, מנהג בהרבה גלילות בישראל לומר כל ספר תהלים בליל יום הכפורים וכו' והאומר תהלים הוא כמתפלל והוא ג"כ כעוסק בתורה כי כבר ביקש דוד המלך ע"ה שיהיו מקבלים שכר הקוראים בתהלים כעוסקים בעומק התורה כנגעים ואהלות וכו' עכ"ד, וכן כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן מד) וז"ל: אם רוצה להרבות בתפלה יכול לומר תהלים שהוא כעוסק בתורה ויש בו סגולות הרבה וכו' עכ"ד, וכן מבואר בשו"ת מהר"י אסאד (חיו"ד סימן שסח) יעו"ש, וכן כתב בספר רחמי האב (אות נז) שכתב להזהר מאוד באמירת תהלים בכל יום וכו' וכעוסק בנגעים ואהלות יעו"ש, וע"ע בפלא יועץ ערך תהלים וע"ע בפרי צדיק פרשת ויצא, וע"ע בשו"ת דברי יציב (יו"ד סימן קלו) שכתב שבקשת דוד היה שאע"פ שתהלים הוא מקרא ומקרא הוא דין יהיה תהלים בחינת חסד ורחמים כעוסק במשנה.

וע"ע בזה בשו"ת בית אפרים (או"ח סימן סח) שכתב לבאר ע"פ דרכו שם שמה שביקש דוד המלך ע"ה שתחשב אמירת תהלים כלימוד נגעים ואהלות שאע"ג שהרי גם ספר תהלים תורה היא מ"מ נגעים ואהלות עדיפא מיניה דהם הלכות חמורות ותורה שבע"פ ולכן התפלל שיחשב כאמירת תהלים כלימוד נגעים ואהלות וכו' אבל מבואר דעכ"פ תהלים ברור דחשיב לימוד תורה, ולא רק תחינה בלבד.

זהירות שלא להפסיק באמצע אמירת תהילים

שאלה: האם מותר להפסיק באמצע אמירת תהילים.

תשובה: ראוי להזהר שלא להפסיק בדיבור באמצע אמירת תהילים.

מקור: בביה"ל סי' תכ"ב ס"ד ד"ה אבל כתב בתו"ד וז"ל: ולא דמי למי שקורא בספר תהילים דיכול להפסיק לכל דבר. עכ"ל. ובשו"ת יביע אומר (ח"ב או"ח סימן לב סוף אות ז) הביא דבריו, ובאות ח' כתב ע"ד וז"ל: ותמיהני על המשנ"ב שלא זכר מכל זה. וכ"ש לפי מה שהחמירו חכמי המוסר שלא להפסיק אפי' באמצע אמירת תהילים. וע"ע בזוה"ק ח"ג (דף קסב ע"א). וע' ע"ז (ג): הקוטפים מלוח עלי שיח. וע' בס' בן איש חיל ח"א (דף לד). ע"ש. עכ"ל.

האם עדיף ללמוד תורה או לומר תהילים

שאלה: האם עדיף ללמוד תורה, כיון שתורה מגנא ומצלא או עדיף לומר תהילים, כיון שהוא עת צרה.

תשובה: כמה דקות לומר תהילים, ושאר הזמן ללמוד בשקידה עצומה ללא הפסקה.

לכאורה נראה כיון שתורה מגנא ומצלא ותורה עדיפא ונראה שהוא דוקא תלמוד תורה וכמו שמצינו בירושלמי בחגגיה פרק א' הלכה ז' "מאן אינון מטורי קרתא אמר לון ספריא ומתניינא הדר הוא דכתיב אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר (תהילים קכז א). עכ"ל, וכבר בקרבן העדה שם ובזכות התורה ה' משמר אותנו, ולכן נראה שת"ת עדיף.

וכן כתב בספר אבני שלמה עמ' טו שבאחדת המלחמות היו משמרות של תהילים בישיבה ואמר המשגיח מפוניבז זצ"ל בזה"ל: אם באמת היינו מאמינים בתורה שלנו, היינו עושים

אמירת תהילים בשבת שללמוד אין איסור, אבל בתור בקשה יש איסור. ולדברינו שפיר יהיה מותר לומר תהילים בלילה כיון שזה בקשה ולא חשיב מקרא, וכן מצאתי מבואר בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת או"ח סימן קפו סוף ד"ב וראיתי) שהיו כמו קר"ש שחשיב כתפילה, וכן כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן מד אות כג) והביא שם שכן מבואר בשו"ת מי יהודה יעו"ש.

ודרך אורחין אביא בזה הביאור שכתב להביא בספר אוצר התורה (פרשת תזריע מצורע מאמר מה) שלכאורה קצת תמוה שהאומר תהילים יקבל שכר שוה כמו שמי שמתייגע במקצועות הקשים שבתורה, והביא שביאר בזה הרה"ק רבי דוד מטאלנא זיע"א ע"פ מה שמצינו בהלכות נגעים שהעיקר תלוי באמירתו של הכהן וכמו שכתוב (ויקרא יג ב) והובא אלא אהרן הכהן וגו' ואמרו חז"ל בתורת כהנים שאין טומאה וטהרה אלא מפ"י כהן, הא כיצד חכם שבישראל רואה את הנגעים, ואומר לכהן אע"פ שהוא שוטה אמור טמא והוא אומר טמא, אמר טהור והוא אומר טהור הרי שגם שהכהן אינו יודע מה שהוא אומר אמירתו עושה פעולת הטומאה והטהרה וזהו מה שביקש דוד המלך ע"ה כשיבא יהודי יהיה מי שיהיה וישפוך שיחו באמירת תהילים אף שאינו מבין מה שאומר ואינו יודע לכוון הכוונות הקדושות והגבוהות שכיוון דוד המלך ע"ה בעת חיבורו את ספר תהילים עם כל זה יעשו דבריו פעולה למעלה שיתעוררו עליו רחמי שמים להוושע בכל משאלות לבו לטובה.

ומי"מ אדם שקורא מעט תהילים כחמש דקות ביום אין זה ביטול תורה וקריאת תהילים קודם התפילה מועילה שהתפילה תתקבל ברצון, וכן מסופר על מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שהיה אומר תהילים בכל יום, (ע' בספר אלא ד' אמות של הלכה). ובמק"א הארכת ביעוד כמה פרטים בגדרי אמירת תהילים, ובדיני אמירת תהילים, ועוד חזון למועד.

כל איש ישראלי בפני עצמו כי כל דבר הנאמר ברוח הקודש נאמר על כלל ישראל ועל כל יחיד פרטי ע"כ. ובספר סדר היום עמ' קפה כתב וכן התפלל דוד המלך עליו וביקש רחמים על כל עוסק בספרו שלא ישוב ריקם. וכתב בחוות יאיר ס"י קע"ה "והנה אחר דנהגו ברוב תפוצות ישראל לאמור תילים בציבור בכל יום ודאי דלאו לשם תורה נהגו כך לעורר חרמים ולהגביר חסדי דוד הנאמנים ולהעביר גילולים ולהשבת אויב וקטרוגים כענין זמירות עכ"ל. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מלחמה.

ומ"מ לפי קבלה עדיף שיגמור את חלקי התפילה, כיון שע"פ הקבלה אין להפסיק מסדר התפילה, עד סיום כל חלקי התפילה, וכתבאר בארוכה במק"א.

אמנם מצינו שמותר לומר תהילים לאחר תפילת מוסף בר"ה ולא הוי הפסק לתפילות, וביאר בזה ביסוד ושורש העבודה שער י' ד' שכיון שאומר תהילים ולא נחשב הפסק וכן נהג הקה"ל כמובא באורחות רבינו ח"ב עמ' קצא אות א', וה"ה הכא שיכול להפסיק ולומר תהילים.

שו"ר בספר עזרת אב שהשיב בזה להרב השואל רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר, שכן השיב הגרא"צ ישראלזון שליט"א, אבל הגאון ר' יחזקאל דרברמדיקר שליט"א השיב, שקודם גומרים את התפלה מה שלא סיים ואח"כ אומרים תהילים אפילו שיפסיד מעלת תהילים בציבור. עכת"ד, ואמנם כנתבאר שהרי הוא ע"פ קבלה.

אמירת תהילים בשבת

שאלה: האם מותר לומר פרקי תהילים בשבת בזמן מלחמה.

תשובה: מותר לומר תהילים בשבת.

מקור: יש לדון אם מותר לומר תהילים בשבת, לשם בקשת רחמים, שלכאורה יש להתיר בזה כיון שהרי הוא כטופס ברכות, ובפרי מגדים כתב

משמרות לימוד, אנחנו לא הולכים לצבא כי אנו מאמינים שתורתנו מצילה, א"כ צריך לחזר את הלימוד, וזמן תפילה לחוד וזמן לימוד לחוד עכ"ל.

אך מאידך הובא בספר ואני תפילה (עמ' קסט) במאמרו של הגאון רבי דן סגל שליט"א שכשהתחיל המצור בירושלים הרב מבריסק זצ"ל אמר שיגידו תילים אז אמרו לו שכעת לומדים ותורה מגנא ומצלא אז הוא אמר כל דבר יש לו את הזמן שלו כעת צריך ישועה מוכרחים תפילה וכך כלל ישראל נראה שלפעמים אפשר לעצור בית מדרש שלם ולהתפלל כשיש סכנה יעו"ש.

אך אם יודע שע"י שלא יתרכז בלימודו עדיף שיאמר תהילים. ומ"מ כתב לי הגרע"פ שיכול כמה דקות לומר תהילים ובשאר הזמן ללמוד בשקידה עצומה ללא הפסקה.

אמירת תהילים בציבור או סיום התפילה

שאלה: היום מתפללים תהילים אחרי כל תפילה עקב המלחמה, ויש שעדיין לא גמרו את חלקי התפילה, כגון בשחרית שלא גמר אין כאלוקינו או לדוד, האם יאמר קודם את התהילים עם הציבור, ואח"כ ישלים את שאר התפלה, או שימשיך לומר את סדר התפילה ויאמר אח"כ תהילים ביחידות.

תשובה: יפסיק ויאמר תהילים, [והנהגים ע"פ קבלה, יאמר את התהילים לאחר המיטה].

מקור: אע"פ שמעלת אמירת תהילים בציבור מעלתו גדולה, וכמו שמצינו שכתב רע"א באגרותיו לגבי זמן המגיפה, שיאמרו התהילים בתפילה בקיבוץ יום יום ערב ובוקר ע"ש, ומשו"ה גם בזמנינו שיש חולה אומרים התהילים לאחר התפילה. ובספר יסוד ושרש העבודה שער ג' שער השיר פ"ג כתב וז"ל וצריך האדם לידע שכל ספר תהילים חבר דוד המלך ע"ה ברות הקודש על כללות ישראל וגם התיבות שמורים שדבר בשביל עצמו מרומז בהם גם על

וכ"ש עתה שהוא סכנה שמתריעים כמבואר בשו"ע סי' תקע"ו ובסי' רפ"ח ס"ט "אין צועקים ולא מתריעין בו על שום צרה חוץ מצרת המזונות שצועקים עליה בפה בשבת, ולא בשופר. וכן עיר שהקיפוה אנסין או נהר וספינה המטורפת בים, ואפילו על יחיד הנרדף מפני אנסין או לסטים או רוח רעה, זועקין ומתחננין בתפלות בשבת, אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילם (וע"ל סי' תקע"ו סי"ג)". שמתריעים ומתענים אפילו בשבת.

ובאורחות רבינו (ח"א עמ' קכד) כתב: בשבת מלחמת יוה"כ שאלו את מו"ר (הקה"י) זצוק"ל אם לומר תהלים בציבור, ואמר מו"ר שאפשר לומר, ואמרו בליל שב"ק, וכמדומה לי שגם בבוקר אמרו, וכן בליל שמחת תורה (במלחמה זו) באתי עם מו"ר לביהמ"ד לדרמן ואמרו תהלים, ושאלני מה אמרים, ועניתי לו תהלים, ושאלני איזה פרק והצטרף לאומרים. ע"ש.

ואמנם בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל הורה (שלהי אדר תש"פ) שיש לומר מזמור שיר ליום השבת, והבאתי דבריו בספרי שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה. ואמנם שם י"ל שלא היה ברור שהוא חולי שיש בו סכנה.

וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצוק"ל בעל האגרות משה בספר מסורת משה (ח"ג עמ' שפב) שמותר להגיד תהלים בשבת, ע"ש, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן צז) כתב שלמעשה בזמנינו נוהגים לומר תהלים בשבת, וז"ל: ולענין אמירת תהלים בשבת, אם כוונתו רק לשבח ולפאר ולרומם את הקדוש ברוך הוא על רוב רחמיו וחסדיו זהו מצות היום ונאה הדבר ויאה, אבל אם מתפלל לבקשת צרכיו לכאורה ראוי למנוע בשבת שאסור להתפלל על צרכיו בשבת, ולא הותר אלא כשעומדים ח"ו בסכנה, מיהו היום שנתלכלכנו בעו"ה מאד בחטאים ופשעים מרגישים אנו כשעת סכנה, ואולי לכן יש נוהגין לומר תהלים ולבקש רחמים על כל צרכיו רוחניים וגשמיים. ועוד דכשאומר תהלים הנה לא ניכר מנוסח התהלים שהוא לבקשה וזעקה,

וכן כתב במשנ"ב (סי' רצ"ג סק"א) שהמנהג לומר במוצאי שבת לפני מעריב אלקים יחננו (תהלים ס"ז) ועוד מזמורים כנזכר בסידורים, ואם יחול יו"ט במוצאי שבת אין המנהג לאומרו, והטעם כתב בפרי מגדים משום שאין אומרים תחינה ביו"ט, משא"כ בכל שבת יוכל לאומרו מחשיכה קודם מעריב. ונראה מדבריו דיש להתיר לומר רק מחשיכה, אולם י"ל שהטעם שלא לומר משום שכתב הפרי מגדים בקונטרס נועם מגדים (אות ט"ז) שמה שמזמרים פסוק זה משום פסוקי ברכה, ולהיות מצליחים במעשי ידינו ועסקנו תחלת ימי השבוע ע"ש. וא"כ כל האיסור שהמזמורים נאמרים להצלחה בפרנסה וכדו', אבל לומר תהלים על הסדר שלא בדרך סגולה מותר.

וכן כתב בשו"ת התעוררות בתשובה (ח"א סימן כ"ד ומהדו"ת או"ח סימן ס"ג) וז"ל: ביום שאין אומרים תחנון שהוא ג"כ רק מזמור תהלים אך היות שהוא דרך תפילה ותחינה ה"ה שאין אומרים אותן מזמור תהלים דרך תפילה ובקשה והמקפידים לסיים תהלים בכל שבוע או בכל חודש אין אומרים אותו רק דרך שבח והודאה ולכן מותר לומר גם ביום שאין אומרים תחנון עכ"ד.

וכתב בהליכות שלמה (תפילה פי"ד הערה י"ט) שאין להתאסף בשבת לומר תהלים בציבור על חולה שאין בו סכנה היום, ומיהו כשאומר תהלים ביחידות שאינו ניכר שאומר לזכות החולה שרי. יעו"ש, ומדבריו נראה דאם הוא חולה שיש בו סכנה מותר אף לומר תהלים בשבת, וכן שמעתי שפסק הגר"ח קניבסקי דשרי לומר בציבור תהלים לחולה שיש בו סכנה, אך עדין אמר לא להרבות בהרבה מזמורים, והטעם בזה דהוי כאמירת מי שבירך לחולה שיש בו סכנה, וכמו שכתב הב"י בשו"ת אבקת רוכל סימן יב וי"ג עי"ש. [וגם בזה שמעתי שהורה רק פרקים מיוחדים]. וכמו שהבאתי בשערי יוסף דיני שאילת צרכים ובקשות בשבת, וע"ע בשו"ת דברי יציב (ח"א סי' עה) ואינו תח"י.

מנוחה דכתיב (דברים יב) אל המנוחה ואל הנחלה. ויבטיח הכתוב כי אם ישראל משמרים מנוחת השבת ישמור הקדוש ברוך הוא את הארץ, ואם לא ישמרו השבת הרי הוא גוזר ומחריב את הארץ. ולפי"ז הו"ד הגר"י זילברשטיין שליט"א (בגליון מוסף שב"ק פרשת בראשית תשפ"ד) שנראה למדת שהגלות תלוי בעונש חילול שבת והגאולה תלויה בשמירת השבת, ומשו"ה יש להתחזק בשמירת השבת. ולפי"ז אולי יש מקום לומר שאין צריך להרבות בתחנונים בשבת.

אך שוב י"ל דהא סו"ס כיון שאין אנו שומרים את השבת כראוי עם כל פרטיה ודקודקיה.

האם לומר תהילים בשבת בזמן המלחמה בניגון של יום החול

שאלה: האם מותר לומר תהילים בשבת בזמן המלחמה בניגון של יום חול.

תשובה: בשבת אין לומר את התהילים בניגון של יום חול.

מקור: אף שנראה מדברי השו"ע סו"ס רפ"ח שמתריעין וכו', וא"כ הוא אותה צורת התרועה כמו ביום חול, מ"מ שמעתי מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א להורות שאין לומר את התהילים בשבת בניגון ביום חול עכ"ל, [וכע"ז הבאתי בספרי שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א בשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שבזמן הקורונה יש לומר מזמור שיר ליום השבת, ומזה נראה שלא יאמרוהו כמו בחול].

וה"ז כנוסח התפלה וכמו שביארנו דבזה לא אסרו, ודו"ק. עכ"ל.

וכתב בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (חי"א עמ' פ') הרה"ג רבי אהרון ליברמן שליט"א אמנם לא יבחור מלכתחילה דוקא במזמורים המדברים על יום וזמן צרה ושכן הורה זקינו בעל המשנת יוסף זצ"ל.

מ"מ אף האומר תהילים בשבת יש אומרים שאין לומר ה'יהי רצון' המיוחד לקודם אמירת תהילים, וכן כשגומר ספר אחד מהתהילים או את כל הספר התהילים ויאמר היהי רצון של שבת ולא יהי רצון של ימות החול.

אך מ"מ אין לומר גם תהילים בציבור, וכמו שהו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה (ערכי רפואה ח"ב ע' רלד) שחולה שאב"ס מותר לו לומר בשבת וביו"ט פרקי תהלים ביחידות, אבל אין לומר פרקי תהלים לשלומי בציבור. ומותר לומר תהלים בציבור למען חולה שיש בו סכנה אפילו כשאינן סכנתו מידית, אם ביקש שיתפללו לשלומי.

והנה מצינו בשבת אין צריך שמירה, וכמו שכתב בטור (או"ח סימן רסז) ואין חותמין שומר עמו ישראל לעד כדאיתא במדרש שבשבת אין צריכין שמירה שהשבת שומר. וכמו שכתב בכד הקמח, שהשבת נקראת מנוחה דכתיב (שמות כ) "וינח ביום השביעי" וכן ארץ ישראל נקרא

סימן ג' שו"ת בדיני אמירת אבינו מלכנו ועוד

עמך בני ישראל הסחופים ומדולדלים ובדלדולם
המה מבקשים את פניך ומצפים תמיד לישועתך
ומיחלים לחסדך גמול להם הסד ויכמרו עליהם
רחמיך שדי איזם ונורא משגב לעתות בצרה
לאנשי ק"ק פ"ב הבירה היה סתר למו ועמוד להם
זכות הצדקה וגמ"ח וזכות לומדי תורה שלא
יכשלו ח"ו בנטשם ובמאודם אל חתנם למכשול
לפוקה ולצרה חמול עליהם ועל עולליהם וטפם
ועשה להם בזכות אברהם יצחק וישראל
אבוהיהם זעמה להם בזכות תינוקות של בית רבן
ותעתר לנו בתפלתנו ותקבל ברחמים וברצון את
תפלתנו ובזכות י"ג מדותיך של רחמים כתובים
בתורתך כמו שנאמר וכו' עכ"ל.

וכן כתב בספר ברית כהונה מערכת צ' אות ג'
שתיקן לומר במלחמה העולם השניה אבינו
מלכנו יעו"ש, ובספר סגולות רבותינו עמ' 398
כתב בהערה בשם מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל
שאמר בשיעורו השבועי במוצאי שבת פרשת
תולדות תשע"ג שיאמרו אבינו מלכנו ומ"מ
ידלגו על הפסקות שאינן שייכות כגון חדש
עלינו שנה טובה וכן כתבנו בספר וכו'.

וכן תיקן עתה מרן הראשון לציון הגר"י יוסף
שליט"א שיש לומר אבינו מלכנו כסדר אחרי
תפילת שחרית ומנחה, וכן הובא שאמר הגר"מ
מאזוז שליט"א. וכן שמעתי עתה מהגרש"א
שטרן שליט"א שהביא דברי החת"ס הנ"ל, וכן
נדפס בקובץ ווי העמודים חודש חשון תשפ"ד
בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א.

ונראה שאפשר אף לאומרו מיד אחרי חזרת
הש"ץ.

אך מ"מ אינו חובה אלא ראוי מאוד לומר כמו
שהשיב לי הגר"ע פריד שליט"א בתשובה כתי"ק.

ועוד נשאלתי בעניין זה ע"י הרה"ג אריה ברינגר
שליט"א מדוע מותר לומר אבינו מלכנו וכי מותר
להוסיף תפילות בציבור לפני קדיש תתקבל

חיוב אמירת אבינו מלכנו בעת מלחמה

שאלה: האם יש חיוב לומר אבינו מלכנו בזמן
מלחמה.

תשובה: ראוי מאוד לומר אבינו מלכנו, אך אינו
חיוב, [כמו כל חיובי דרבנן].

מקור: בפ"י עץ יוסף בסידור אוצה"ת כתב שנהג
לומר מהר"ם בעידן דריתחא אבינו מלכנו עצור
מגפה מנחלתך. וכן הבאתי בספרי שערי יוסף
בהל' נגיף הקורונה, וכן האריך בזה ידידי הרה"ג
חיים מלין שליט"א בקובץ מה טובו אוהליך
יעקב מס' י עמ' תד.

כתב החת"ס בספר הזכרון עמ' טז מה שתיקן
לומר בזמנו שהיה מלחמה לומר אבינו מלכנו
וז"ל: ואני צויתי בכל בתי כנסיות לומר בקר
וערב סדר אבינו מלכנו, וכן נאמר בבכיות
ודמעות שליש, ואחר התפילה מזמורי תהלים
ואני התפללתי בחדרי עם התלמידים ואחרי
כלות תפילתי באו אלי בני בתי והרעישו עלי וכו'
וכל ימי היותנו שם התפללנו סדר אבינו מלכנו
ובכל תפלת שחרית והוא רחום, ה' אלהי ישראל
אל ארך אפים, יה"ר מלפני אבינו שבשמים הכל
כמו שאומרים בב' וה' ואחריו מזמורי תהלים אלו
ב' ג' י' כ"ב ל"א ל"ג ל"ד ל"ה ל"ז ל"ח נ"א צ' צ"א
ק"ב ק"ג קט"ז קי"ז קכ"א קכ"ל קמ"ד כ'
ואח"כ יה"ר שאומרים אחר תהלים עם י"ג מידות
ואח"ז תמני' אפי אותיות פרעשבורג קר"ע שט"ן
אל שדי ואח"כ אמרנו נוסח זה. עכ"ל.

וזוה נוסח התפילה שתיקן החת"ס זצ"ל:

אנא האל הגדול גבור ונורא העונה לעתות בצרה
את יראיו הוא יענה וישמע עתירתנו ותפלתנו
ותפלת עמך בית ישראל ובכללם יזכור ויפקוד
ברחמים את אנשי ק"ק פ"נ הבירה שהם עכשיו
בעת צרה ואין להם על מי להשען כ"א עליך
אבינו שבשמים מלך מלכי המלכים ברחמיך
הרבים תפלכם ותצילם ואל ימשלו במ שונאיהם
לך לבד עיניהם תלויות רחום וחנן ראה בעני

ושוב מצאתי שבנו של הקרבן נתנאל רבי טיאה וייל כתב בזה"ל: ומן הראוי שכל חרוזה בתפילות אבינו מלכנו מתחיל החזן ואח"כ חוזרים הקהל ואומרים אותו חרוזה. עכ"ל, וכן מובא בספר מנהגי פרנקפורט עמוד כ"א, ובמטה אפרים סי' תרי"ב ס"ג ובקצה המיטה סקט"ו כתב שהמנהג לומר אבינו מלכנו הוא החזרנו בתשובה לפניך וכו', עד אבינו מלכנו הצמח ישועה לנו בקרוב אחר השליח ציבור, [ואמנם הגר"ק השיב בתשובות דולה ומשקה כת"י שנשאל מהיכן נלקח מהמנהג שנהגו בישיבות שמהחזרנו בתשובה שלימה לפניך, אומר הש"ץ בקול, ואומרים הציבור אחריו, כל קטע בפנ"ע, והשיב בזה"ל: לא ידוע לי. עכ"ל] וכה"ג כתב הדרכי תשובה בספר שער יששכר שאומרים הכל ביחד.

הרה"ג אלון בן עמי שליט"א במח"ס משיעורי הראש"ל ד' חלקים כתב לי שמנהג הגר"ע יוסף זצוק"ל בבית הכנסת שלו שהיה החזן אומר בק"ר וכולם היו עונים אמן. ואולם הגרע"י זצ"ל היה אומר יחד עם הש"צ את כל הנוסח. עכ"ד, וכן נוהג הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א.

וכן השיב לי הגאון רבי ברוך שרגא שליט"א השיב שאם כל אחד יאמר לעצמו הוא יותר טוב.

והגאון רבי יהודה ברכה שליט"א במח"ס ברכת יהודה וש"א"ס, כתב לי בזה"ל: אנו נזהרים מאוד מביטול מנהגים, ולפיכך יש לברר טעם המנהג, אם זה היה בגלל שלא היה להם סידורים או שלא ידעו קרוא אכתוב אה"נ היום שאכשור דרי כדאי שכל הצבור יאמרו כל אחד ואחד, אולם אם זה היה מטעם אחר, אז קשה לבטל מנהג זה במקום שנהגו כן וכמדומה שברוב המקומות בירושלים כל אחד אומר לדבר, אולם בקהילות של המורקאים החן אומר לבד, וזכורני שבימי חורפי שהייתי מתפלל עם המורקאים בחדרה עם הרב שלום אלבז זצ"ל היה החזן אומר זאת לבד, ולפיכך אף פעם לא פקפקתי בזה, כי לא ידעתי טעם המנהג, ובחיבורי על כללי השו"ע כתבתי שהמורקאים נחשבים לקהלה ואינם בטלים ברוב, ולפיכך צריך לברר היטב את טעם המנהג

והשבתי שנראה פשוט שמותר להוסיף תפילות לפני קדיש תתקבל כיון שהתפילות הנ"ל הם חלק מהתפילה וכמו שבעשי"ת אומרים קדיש תתקבל רק לאחר אבינו מלכנו ה"ה עתה.

אמירת אבינו מלכנו בציבור

שאלה: האם ראוי שכל אחד יאמר בעצמו אבינו מלכנו.

תשובה: ראוי שכל אחד ואחד יאמר אבינו מלכנו בעצמו, ולא להסתפק רק בעניינת אמן.

מקור: יש לעורר על מה שנהגו בהרבה קהילות מבני ספרד שבאבינו מלכנו השליח ציבור אומר אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכו' ועונים אמן, [ויש נהגו שהציבור אומרים הג' אבינו מלכנו הראשונים אחרי הש"ץ, והשאר היו עונים אמן, וכמו שנהגו במרוקו כמבואר בספר נהגו העם ובנתיבות המערב] ולענ"ד יש לעורר שאין לנהוג כן כי הרי אמירת אבינו מלכנו מעלתה מאוד גדולה כמבואר בגמ' בתענית דף כה ע"ב שאמירת אבינו מלכנו תוקנה ע"י רבי עקיבא, ונוהגין לומר אבינו מלכנו בעשי"ת כמבואר ברמ"א סי' תר"ב, ובסי' תקפ"ד, ולדעת הר"ן (ר"ה דף ט' ע"א מדפי הרי"ף) אומרים אותו אף ביו"כ שחל בשבת, שכיון שהוא שעת גמר דין שאם לא עכשיו אימתי. ע"ש, ומבואר מדברי הר"ן מעלת אמירת אבינו מלכנו ביום הכיפורים שחל בשבת, [ומנהג בני ספרד לאומרו אף בר"ה שחל בשבת] ולכן נראה שיש מעלה גדולה שכל הציבור יאמרו את אבינו מלכנו, ולא רק יענו אמן, ואין לחוש בזמן כזה מועט משום ביטול תורה, ואף שהיה מקום לדון שהיא חובת הציבור כדברי הגמ' בתענית שם מדאמרינן שם "ירד רבי עקיבא" ששימש כש"ץ עבור כולם, אך למעשה כתבו בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מ"ב ובבאר היטב סי' תר"ב סק"א ובאר"ש שם, ועוד אחרונים שגם המתפלל ביחידות יאמר אבינו מלכנו, וכן נראה ממש"כ בשו"ת הריב"ש סי' תקיב, [והארכתי בזה בשערי יוסף ראש השנה] ומזה נראה שיש מעלה שכל אחד יאמר את האבינו מלכנו בעצמו ולא רק יענה אמן.

אבינו מלכנו תוקנה ע"י רבי עקיבא, ונוהגין לומר אבינו מלכנו בעשיית כמבואר ברמ"א סי' תר"ב, ובסי' תקפ"ד, ולדעת הר"ן (ר"ה דף ט' ע"א מדפי הרי"ף) אומרים אותו אף ביו"כ שחל בשבת, שכיון שהוא שעת גמר דין שאם לא עכשיו אימתי. ע"ש, ומבואר מדברי הר"ן מעלת אמירת אבינו מלכנו ביום הכיפורים שחל בשבת, אף שבכל שבת אסור לאומרה.

ולא מצינו בפוסקים גילוי בזה, במטה אפרים (סי' תרכ"ג סק"ח) כתב שביו"כ בתפילת נעילה יש למהר באמירת אבינו מלכנו כדי שיוכל לומר קדיש תתקבל קודם הלילה, ע"ש, ומבואר מדבריו שמשום אמירת אבינו מלכנו אין איסור לאומרו בלילה, [והו"ד במשנ"ב (סי' רל"ד סק"ז)] ועי"ש באלף למטה (סק"ז) שמבואר מדבריו שרק ביו"כ מותר לומר אבינו מלכנו בלילה, [וכמו שאומרים י"ג מידות] כיון שהוא לילה כיום, אבל בכל יום אין היתר לומר אבינו מלכנו בלילה, כיון שהלילה הוא מידת הדין. [ואמנם מדברי הגר"ח בתשובות הגר"ח (ח"ב תשובה תתשמד) שאם מדלגים אבינו מלכנו כדי לומר נפילת אפים מבעוד יום, ראוי להשלים אבינו מלכנו וכן ראוי, ומבואר מדבריו שבבין השמשות אין איסור כ"כ, ועכ"פ אפשר שגם בנפילת אפים מעיקר הדין מותר לאומרו בבין השמשות].

וכן השיב לי הגרש"ק גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי שאף בימי המלחמה אין לומר אבינו מלכנו בלילה, וכן השיב לי הגרע"פ, [וכמ"ש בספר שערי יוסף הלכות מלחמת שמחת תורה].

אך אפשר שאם יש התעוררות, כיון שלא מצינו בזה מקור ברור שלא לאומרו, ועתה הוא עת מלחמה שמותר להתריע ולהתפלל ולזעוק אפילו בשבת, על עיר שצרו עליה כמבואר בשו"ע סי' רפ"ח ס"ט, ולכן אפשר להקל באמירת אבינו מלכנו בכוונה. וכן הורה עתה הגר"י זילברשטיין שליט"א [יום א' לסדר שלח] לאחר שהיה אזעק בלילה, שאפשר לומר אף אבינו מלכנו בלילה.

לפני שמכריזים על ביטולו, צא ולמד מכמה מנהגים שיצאו כנגדם בחרב וחנוית ולבסוף התברר שלא דוברים ולא יער ודי למבין בזה ולכן יש לבדוק בעוד ספרים אולי ביררו טעם המנהג ואז נוכל להגיע לאיזה מסקנא, לבנתיים שב ואל תעשה עדיף שוב בינתיים שאפשר שטעם המנהג כדי לעורר את הקהל, שע"י שכל הצבור עונים יש יותר התעוררות בתפלת אבינו מלכנו, ולפ"ז אין הבדל בין הדורות עכ"ל.

ואמנם יש כמה תלמידי חכמים שהורו שאין לשנות את המנהג, וכן כתב לי מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי וש"א"ס כתב לי בזה"ל: ואפשר שנהגו כן כי גדול עונה אמן יותר מהמברך עי' סוף מס' נזיר ועי"ש במאירי דאם שומע מכוין טוב יותר מהמברך בעצמו. עכ"ל, וכן כתב לי בשם הגרש"י זעפרני שליט"א שאע"פ שכל רב בקהילתו רשאי לעשות כטוב בעיניו, מ"מ זה למצדיק לדחות מנהג ישאל תורה הוא ובפירוש אמרו שכל המוציא מפיו אמן אחר שבועה כמוציא מפיו דמי, עכ"ל.

והנה כתב ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א בספרו מנוחת חיים בראשית במאמר אבינו מלכנו בסוף הספר לגבי אמירת אבינו מלכנו בעת מגיפה ששאל את הגר"ח לגבי אמירת אבינו מנע מגיפה מנחלתך, והקהל יאמרו אחריו בקול רם, והשיב שטוב וראוי הדבר ושכן נהגו בבית הגר"ח ביו"כ תשפ"א, וא"כ נראה דה"ה עתה יש לומר פיסקא אחר פיסקא שמוזכר שם ענין החרב והמשחית בציבור.

אמירת אבינו מלכנו בלילה

שאלה: האם ראוי לומר אבינו מלכנו בלילה.

תשובה: לא לומר אבינו מלכנו בלילה.

מקור: נשאלתי האם מותר לומר אבינו מלכנו שעושים עצרת תפילה בלילה לפני חצות, מעלת אמירת אבינו מלכנו מעלתה מאוד גדולה כמבואר בגמ' בתענית דף כה ע"ב שאמירת

מקור: ע"י שו"ע סי' רפ"ח שם וכן"ל בהערה לעיל, וכן הסכים עמי בזה הגר"ע פריד שליט"א, ומו"ר בעל השבט הקהתי שליט"א.

ושוב ראיתי שכן כתב בספר מכתבי תורה ח"ב סי' רב שהיה ראוי לומר אבינו מלכנו גם בשבת קודש בזמן המלחמה אם כי לא רצה להנהיג שיאמרו אבינו מלכנו ע"ש, בספר גם אני אודך מלחמה עמ' עה כתב הגר"א ליברמן שליט"א שיש להביא לזה סימוכין מדברי הרמ"א סי' תרכ"ג ס"ה שכתב שבתפילת נעילה אומרים אבינו מלכנו אפילו אם חל בשבת ובמג"א שם כתב לבאר ע"פ דברי הר"ן שאם לא עכשיו אימתי ע"ש, וא"כ י"ל שה"ה הכא וכמו שמצינו בב"י סי' תר"ב ע"ש.

ואמנם בשו"ת דברי יציב (ח"א סימן עה) האריך לייסד תקנתו בשנת תשכ"ט לומר אבינו מלכנו בכל יום, וכתב שם בסו"ד בזה"ל: ולזה יישר כחו שהנהיג שיאמרו אבינו מלכנו בכל יום, ורצוי שיאמרו בכל המנינים. ואצלנו נהוג לומר גם בראש חודש, והיה ראוי גם בשבת קודש, אם כי לא רציתי להנהיג שיאמרו אבינו מלכנו, בכל זאת עכ"פ איזה פרקי תהלים ודאי טוב לומר ולהתפלל על כלל ישראל בצרתם, עד אשר ירחם הש"י את פליטת עמו ישראל ויושיעם מיד לוחציהם ומעניהם ויזרח אור גואל צדק במהרה בימינו אמן, עכ"ל.

והראש"ל הגר"י יוסף שליט"א כתב (כ"ג טבת תשפ"ד) שטוב לומר אבינו מלכנו היכא שאפר ואין בכך טירחא דציבורא אך אם הציבור ממהרים מספיק באמירת כמה פרקי תהלים ברוב עם והדרת מלך מיד לאחר התפילה, ובשבתות אין צורך להטריח את הציבור באמירת אבינו מלכנו עכ"ל.

ויש שכתבו שאין בזה טירחא דציבורא, אלא שיש לעיין שכיון שאמירת אבינו מלכנו יכולה לקחת שני דקות ואמירת תהלים של ארבע פרקים לוקחת ארבע דקות

וכמו שמצינו בפ"י עץ יוסף בסידור אוצה"ת כתב שנהג לומר מהר"ם בעידן דריתחא אבינו מלכנו עצור מגפה מנחלתך. וכן הנהיג החת"ס והו"ד להלן. [וכן כתב בספר ברית כהונה מערכת צ' אות ג' שתיקן לומר במלחמה העולם השניה אבינו מלכנו יעו"ש].

ולכן נראה שאף בשבת בזמן מלחמה אפשר לומר אבינו מלכנו, ושוב ראיתי שכן כתב בספר מכתבי תורה ח"ב סי' רב שהיה ראוי לומר אבינו מלכנו גם בשבת קודש בזמן המלחמה אם כי לא רצה להנהיג שיאמרו אבינו מלכנו ע"ש, בספר גם אני אודך מלחמה עמ' עה כתב הגר"א ליברמן שליט"א שיש להביא לזה סימוכין מדברי הרמ"א סי' תרכ"ג ס"ה שכתב שבתפילת נעילה אומרים אבינו מלכנו אפילו אם חל בשבת ובמג"א שם כתב לבאר ע"פ דברי הר"ן שאם לא עכשיו אימתי ע"ש, וא"כ י"ל שה"ה הכא וכמו שמצינו בב"י סי' תר"ב ע"ש. וכן השיבו לי הגרש"ק גרוס שליט"א והגרע"פ, שבזמן מלחמה אפשר אף לומר אבינו מלכנו בשבת.

ואמנם בשו"ת דברי יציב (ח"א סימן עה) האריך לייסד תקנתו בשנת תשכ"ט לומר אבינו מלכנו בכל יום, וכתב שם בסו"ד בזה"ל: ולזה יישר כחו שהנהיג שיאמרו אבינו מלכנו בכל יום, ורצוי שיאמרו בכל המנינים. ואצלנו נהוג לומר גם בראש חודש, והיה ראוי גם בשבת קודש, אם כי לא רציתי להנהיג שיאמרו אבינו מלכנו, בכל זאת עכ"פ איזה פרקי תהלים ודאי טוב לומר ולהתפלל על כלל ישראל בצרתם, עד אשר ירחם הש"י את פליטת עמו ישראל ויושיעם מיד לוחציהם ומעניהם ויזרח אור גואל צדק במהרה בימינו אמן, עכ"ל. וכן נראה מדברי הר"ן דלעיל דרך ביו"כ דאם לא עכשיו אימתי, ולכן המנהג עכ"פ עתה שלא לומר אבינו מלכנו בשבת.

אמירת אבינו מלכנו בשבת

שאלה: האם מותר לומר אבינו מלכנו בשבת קודש בעת המלחמה.

תשובה: מותר וראוי לומר.

השליח ציבור לומר לו השי"ת ירפאהו רפואה שלימה. והשיב דכפי הנראה אין איסור בדבר דלא אסרו אלא הדבר שמביא את האדם לידי בכי או צער ובכהאי גוונא לא ימשך הבכי והצער כיון שאין החולה לפנינו או אפי' שלא היה החולה לפנינו כשמעוררים הצער והבכי כדי שירחם השי"ת עליו דבכהא גוונא יש לאסור אבל מי שאומר מי שבירך לא יבא להתעורר שום בכי וצער עליו מפני שאינו בא אלא לברכו בלבד מצד הנדבה שעשה ע"ש. וראה מה שהאריך בזה בסימן י"ב ע"ש, ובמש"כ בזה בארוכה בשערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א עמ' 135 מה שהארכת בזה.

אמירת י"ג מידות בשעת הוצאת ספר התורה

שאלה: האם ראוי לומר י"ג מידות בשעת הוצאת ספר תורה.

תשובה: יש לומר י"ג מידות בשעת הוצאת ספר תורה בזמן המלחמה, ואף בשבת נראה שאפשר לומר י"ג מידות, כיון שהוא עת מלחמה.

מקור: איתא בגמ' בר"ה דף יז ע"ב "ויעבר ה' על פניו ויקרא, אמר רבי יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. ה' ה', אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם, ויעשה תשובה. אל רחום וחנון, אמר רב יהודה, ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם, שנאמר הנה אנכי כרת ברית".

וכתב בקונ' עת מלחמה (פ"ב ס"י) ע"פ דבקרי הגמ' הנ"ל שכשיש עשרה אנשים ראוי לומר י"ג מידות דרחמים.

וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' קכ"ז) וז"ל: מ"ע מן התורה לתקוע בשופר בעת צרה. וכן הוא המנהג בשוב הישן בארץ ישראל כשיש צרה מתפללין, ולפני אמירת י"ג מדות תוקעים

ועכ"פ יש לומר אבינו מלכנו לאחר התפילה כל הציבור או במקום שלא אומרים יאמרו אותו ביחידות

אמירת יהי רצון וכו' ואחינו כל בית ישראל הנתונים בשביה אחרי קריאת התורה

שאלה: האם מותר לומר יהי רצון ואחינו כל בית ישראל, בשבת.

תשובה: אפשר לאומרו, ורבים נהגו שלא לאומרו.

מקור: בלבוש סי' תכ"ט ס"ב כתב שיהי רצון שאומרים אחרי קריאת התורה בלכ ימות השנה בשני ובחמישי אין אומרים אותו בכל חודש ניסן משום שאין אומרים תחינות בחודש ניסן והיה רון הוא כמו תחינה ע"ש, ובש"ך יו"ד סי' רס"ה סק"ז כתב שה"ה ביום שאין אומרים בו מילה שאין אומרים אותו שהרי הוא שוה לתחנון ע"ש, וא"כ ה"ה פשוט שבשבת אין אומרים יהי רצון.

ואמנם נראה שבשעת המלחמה ושיש הרבה שבויים מותר לאומרו, וכדברי השו"ע סי' רפ"ח ס"ט.

ושוב ראיתי שכן כתב בשו"ת תפארת אדם ח"ג שכתב כן בשם חוט המשולש שכן נהג מרן החת"ס זיע"א שאמר יהי רצון בשבת בשעת המלחמה ע"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי אהרן ליברמן שליט"א עניני מלחמה עמ' עה הביא מח' בזה. אך למעשה נראה דיש לומר.

והסתפקתי מה הדין לשיר אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה וכו' בשבת קודש, ולכאורה נראה שממה שמותר לאומרו כ"ש שמותר בזה כיון שהוא בדרך שירה וכן יש ללמוד ממש"כ הב"י בשו"ת אבקת אוכל סי' י"א שהובאה שם תשובתו של מהר"י בירב על חולה ששלח להתנדב בבית הכנסת בשבת אם יוכל

תשר"ת, ואז אומרים י"ג מדות, אבל לא נתבאר מהו עיקר החיוב מה"ת. עכ"ל.

ולפי"ז ה"ה שיש לומר י"ג מידות בשני וחמישי בשעת הוצאת הספר תורה.

ויש לדון אם בשבת יש לאומרו, ובשערי תשובה (סי' תפ"ח סק"ב) כתב בזה"ל: ובענין אמירת הי"ג מדות בהרבש"ע בשעת הוצאת הס"ת כתב בפע"ח וז"ל מצאתי במחזור של מורי ז"ל כתב מבחוץ מכת"י מורי ז"ל ביום א' דשבועות יקרא י"ג מדות ג"פ ואח"כ יאמר רבש"ע מלא כל משאלות כו' וכן יה"ר ויחזור התפלה ג"פ ואח"כ יאמר ג"פ ואני תפלתי וכן יעשה במוסף וביום ב' ביוצר וכן דפסח וכן דסוכות כו' ע"ש ולא ראיתי נוהגין לו' התפלה ג"פ רק פעם אחת לבד ומ"ש וכן יעשה במוסף כו' פי' הרמ"ז באגרותיו סי' י"ד דהיינו כשאומר החזן כבודו מלא עולם וביום ב' ביוצר בהוצאת ס"ת וביוה"כ במנחה גם הוא בשעת הוצאת ס"ת ומזה יבין שבא"י אין משלשים הטעם כי אין להם אלא י"ט אחד ובמנחה אין ס"ת כו' ע"ש וע' בשערי אפרים שער יו"ד סעיף ה' שכתבתי שיש נוהגין להתחיל הי"ג מדות ויעבור כו' ובפתחי שערים שם כתבתי שראיתי באיזה ספר שאין להתחיל ויעבור וכתבתי שאפשר הטעם לפי שאין אומרים דרך בקשה ועתה ראיתי כי דבר זה נשאל להרמ"ז שם והוא ז"ל השיב שאין לאומרו בתפלת י"ט כלל כי אז הכוונה בבחינות עליונות והוא סוד אמירתן ג"פ ואין בנו כח אפי' ברבים לאומרו דרך תחנה רק דרך שבח ע"ד שאומרים י"ג (מדות) של מי אל כמוך ומינה דעיקר אמירתן הוא כקורא בתורה ודוקא ב"ט הראשונים כו' ע"ש והאידנא נהיג לו' אף בימים אחרונים של יום טוב וע"ש שגם אם חל יום טוב בשבת שאומרים בריך שמיא לא נדחה תפלה זו כי תפלת בריך שמיא אין עיקרה אלא במנחת שבת כו' ע"ש, ומשמע דבשאר יום טוב שאינו חל בשבת אין אומרים בריך שמיא והאידנא נהוג לו' גם בריך שמיא בכל יום טוב אף שאינו חל בשבת וגם בחול בשעת הוצאת ס"ת וכמש"ל עכ"ל השערי תשובה ומבואר דבכל שבת אין אומרים י"ג מידות, וכן כתב בשו"ת בנין ציון (ח"א סוס"י ל"ו) דאין מזכירין הי"ג דרך תחינה

ובקשה דא"כ יהיה אסור לנו לאומרו, אלא אומרים אותם רק כקורא פסוק בתורה, אלא דכ"ז אכתי קשה לדידי דפוק חזי דאומרים אותם בתור תחינה ובקשה להשי"ת שיחון עלינו ויעבור לכסא רחמים כמבואר במס' ר"ה (זו): עי"ש.

ונראה שאף שביו"כ שחל בשבת לא אומרים י"ג מידות וכמו שכתב במטה אפרים (סי' תקפ"ד סט"ז) ובדעת תורה (סי' תפ"ח סק"ג) הביא בשו"ת בשמים ראש בשם רב האי גאון שלא היה חפץ שיאמרו י"ג מידות בשבת, ואמנם יש שנוהגים לומר י"ג מדות דרחמים ביו"כ אף שחל בשבת וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תי"ג בשם הגר"ח"ק זצוק"ל שביו"כ אפילו כשחל בשבת כיון שאומרים וידוי וי"ג מידות בתוך הסליחות א"כ י"ל גם בהוצאת ס"ת משא"כ בר"ה הרי אין אומרים סליחות וידוי, יעו"ש, וכ"כ בספר אשי ישראל עמ' תקמג בשם הגרש"א זצ"ל שיש לומר י"ג מידות וגם רבנו של עולף אפילו כשחל בשבת ע"ש, ואמנם המנהג הפשוט אצל בני ספרד שלא לומר, וכן השיב הגר"ע יוסף זצוק"ל בשו"ת מעיין אומר (ח"ב עמ' ע') שלא לומר י"ג מידות בפתחת ההיכל ביו"כ והביא לזה ראיה מדברי האריז"ל שכתב שיש עשרים וששה פעמים ויעבור ביו"כ ואם נוסף לומר בפתחת ההיכל יש יותר מעשרים ושש ורואים שלדעת האריז"ל לא אומרים ע"ש. אך זה יש לדחות שכוונת האריז"ל שבסליחות יש י"ג מידות.

וכן הוא נפק"מ האם בבריתות שחלות בשבת י"ל י"ג מידות, שלכאורה י"ל שהרי הוא תלוי במח' הנ"ל.

אך י"ל שכיון שעתה הוא עת מלחמה וכמבואר בשו"ע סי' רפ"ח ס"ט שמותר להתריע ולצעוק בשבת ובכלל זה הוא אמירת י"ג מידות וכמ"ש הגר"מ שטרנבוך שליט"א שם, וא"כ נראה דה"ה בשבת שיהיה מותר בעת קריאת התורה לומר י"ג מידות.

ושוב ראיתי בגם אני אודך תשובות הגאון רבי אהרן ליברמן שליט"א בעניני מלחמה עמ' עד

אמירת תחנון במלחמה בזמן שלא אומרים בו תחנון

שאלה: ידועה הסגולה הגדולה שיש באמירת והוא רחום שאומרים לפני תחנון בשני וחמישי וכמו שהאריכו בספרים על סגולת אמירתה בעת צרה, וצ"ע מדוע מבטלים אמירתה בחודש תשרי אחרי סוכות שכמעט אין לזה מקור מלבד המג"א שהזכיר שיש כזה מנהג שלקחו זאת מחודש ניסן שלא אומרים תחנון כל החודש ולכן גם כל חודש תשרי לא אומרים, וכידוע שהחזו"א כן היה אומר תחנון בימים האלו, וא"כ לפחות בעת צרה כזאת ודאי שראוי לומר והוא רחום וי"ג מידות, ובפרט שראוי להזכיר דברי הרמ"א שכתב שהמבטל אמירת והוא רחום בשני וחמישי הוא פורץ גדר וינשכנו נחש ה"י, אשמח לדעת תשובה מכ"ת.

תשובה: כבר כתבתי לדון בזה שכיון שכעת הוא עת צרה יש לומר תחנון אף בזמן שלא אומרים בו תחנון כמו עתה בין סוכות לר"ח מרחשון, וכן י"ל שיש לומר תחנון כמ"ש המהר"ם מרוטנבורג בשו"ת סימן תר"ג שכתב וז"ל ושוב מצינו שבזמן שיש מאורע וצריך אדם לרחמים יבקש ויפול על פניו ביחיד בכל תפלה ואפ"י בשבת דאמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב (שבת י"א ע"א) יפה תענית לחלום כאש לנעורת ואמר רב חסדא ובו ביום ואפ"י בשבת וכ"ש לפול על פניו שאין בכך כלום, אבל בצבור לא יפלו על פניהם ואם ח"ו עומדים ישראל בדוחק מותר לבקש רחמים ולפול על פניהם בשבת ואפ"י בצבור דת"ר (ב"ב צ"א ע"א) מתריעין על פרגמטיא ואפ"י בשבת ואמר רבי יוחנן כגון כלי פשתן בבבל ויין ושמן בארץ ישראל, והו"ד באליה רבה (סימן קל"א סק"ט) והו"ד במג"א (סימן רפ"ח סק"ג), ובבאר היטב שם, ובמשנ"ב סי' רפ"ח סק"ו על יחיד, וכן נראה באו"ז הל' ר"ח סי' תכ"ו לגבי ר"ח, וכ"כ במו"ק סי' קל"א דמוכח בגמ' דבר"ח אינו איסור ולצורך שרי, וכמו שמותר בתענית חלום כמבואר שם בסי' רפ"ח ובכה"ח שם.

שנראה שמ"מ אין לומר י"ג מידות של רחמים בשעת הוצאת הס"ת וכמו שמצינו שכתב בשערי אפרים שער י' ס"ה שבשבת שובה אין אומרים י"ג מידות בשעת הוצאת הס"ת ע"ש, אך לאמור דכעת הוא עת מלחמה נראה דשרי.

וישוב כתב לי בזה לדינא מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי ושא"ס בזה"ל: קשה להכריע ולברר איך נהגו, מעולם כמו שאר מלחמות ולא לשנות מאז עכ"ל.

ולמעשה השיב לי הגאון רבי עמרם פריד שליט"א בזה"ל: "מן הדין מותר, אך למעשה לא נהגו לומר". ע"כ, ושוב שאלתיו מדוע לא נהגו לומר והשיב לי כמו ביו"כ שחל בשבת, אך לפי"ז נראה שבימות החול ראוי לומר. ושוב השיב לי בזה בזה"ל: בשאר השבוע אפשר לומר. עכ"ל.

וישוב ראיתי שהורו הרבנים הראשיים לישראל מרן הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א והגר"ד לאו שליט"א במכתבם בזה"ל ובעת פתיחת ההיכל יש לומר י"ב פעם "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" ופרקי התהלים: כ, ק', קכא, קל, קמב, וכן את התפלה המיוחדת שפרסמנו לעת הזאת עכ"ל, ולא כתבו שיש לומר י"ג מידות.

אמירת לעולם ה' דברך ניצב בשמים

שאלה: האם יש עניין באמירת לעולם ה' דברך ניצב בשמים בשעת מלחמה.

תשובה: יש שהורו שבעת פתיחת ההיכל יש לומר י"ב פעם "לעולם ה' דברך ניצב בשמים".

מקור: כמו שבר"ה וביו"כ שיש לאומרו כמו שכתב במועד לכל חי סימן יג אות מ' שיש לאומרו י"ב ב פעמים, וכן כתב הרש"ש בסידור ר"ה ח"ז דף נח ע"א שהוא לא להוריד לארץ גזירות קשות רק גזירות רעות, וכן הובא בלשון חכמים ח"א סי' ס"ו. כן הורו הרבנים הראשיים לישראל מרן הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א והגר"ד לאו שליט"א בסוף חודש תשרי תשפ"ד.

שלא אומרים תחנון מעיקר הדין אין לומר כיון שהוא בעצמו זמן שמחה, אלא א"כ איכא להא דין מלחמה לכל הדינים.

ולמעשה השיב לי הגר"ע פריד שליט"א האם צריך עתה לומר תחנון כיון שהוא עת צרה. והשיב לי שלא.

והגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי ושא"ס, השיב לי בזה"ל: אין מעוררין מידת הדין עכ"ל.

ושוב כתב לי על כל הדברים הנ"ל וז"ל: נכון לא לעורר מדת נדין רק לומר אבינו מלכינו תהילים. עכ"ל.

וא"כ לכאורה ה"ה עתה בר"ח מרחשון שיש לומר תחנון.

ושוב כתב בזה ידידי הג"ר יקותיאל אוהב ציון שליט"א במח"ס שו"ת יעלת חן ושא"ס בשם הגר"ד קוק שליט"א שהורה לומר תחנון כיון שאנו נמצאים בעת צרה שיש להתריע ולהריע ולהתענות [במקומות מסויימים] כמבואר ברמב"ם הלכות תעניות, יעו"ש, ונראה שלמעשה אף שאין חובה לומר תחנון כיון שלמעשה לא מצינו כן בדברי הפוסקים אבל מ"מ אפשר לומר תחנון, שהרי החזו"א זצ"ל נהג לומר תחנון אחרי סוכות כיון שאין לו מקור ברור בדברי הפוסקים, ושוב שמעתי שכן אמר הגר"ש ויסברג שליט"א במח"ס תורת אמת ושא"ס. אך מ"מ נראה שבזמן

סימן ד' חיוב תפילה בציבור בזמן מלחמה

בס"ד, שלחי תשרי ה'תשפ"ד

הרבה שיטות הפוסקים דתפילה בציבור הוא דרבנן, אלא דסו"ס יש לדון הכא האם חשיב סכנה.

והנה כתבו הפוסקים ומוכח בגמ' בפסחים דף ח' ע"ב גבי חור שבין היהודי לנכרי שאינו צריך לבדוק ואך דשלוחי מצוה אינן ניזוקין מ"מ היכא דשכיח היזקא שאני, ע"י בשו"ת בית שערים (חיו"ד סימן שדמ) ובשו"ת חסד לאברהם (חיו"ד סימן קו) שהיכא ששכיח היזקא לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע, ע"ש. וא"כ יש לדון הכא האם חשיב ששכיח היזקא.

ובפתחי תשובה (יו"ד סימן קנז ס"ק ג) שכתב שמותר לאדם להכניס את עצמו בספק סכנה במקום מצוה משום דמצוה אגוני מגנא, וכן בתפארת ישראל (ברכות פרק א משנה ג) שכתב שמותר להכניס עצמו לספק סכנה היכא דלא שכיח היזקא ומצוה דעסיק בה אגוני מגנא, וראיה לכך מרבי עקיבא שהכניס עצמו לספק סכנה בנטילת ידים שהיה סומך את עצמו שלא יניחו שומר האסורין למות בצמא כדאיתא בעירובין (כ.), וכן הביא משו"ת כתב סופר (חיו"ד סימן קנז ס"ק ג) שמותר להכניס את עצמו לספק סכנה בדלא שכיח היזקא, ומצוה דעסיק בה אגוני מגנא, וכן מבואר בדברי מרן החזון איש (סימן נט ס"ק ד) שכתב שבדבר שהוא ספק סכנה משום חשש רחוק דסכנה, מי שבוטח בה' אין מזניחין אותו וכו'. וכן מבואר בספר שיעורי תורה לרופאים (ח"א, סימן סה) לגבי מחלת האידס שכתב, כי בעלים נימולים, ונשים השומרות טהרה, יש כלפיהם סיכויים פחותים יותר להידבקות, וגם שיש אפשרות לקבל חיסון העשוי להפחית את הסיכוי להדבקה. כיע"ש

וכמו כן י"ל דאין להסתמך ע"ז ע"פ מש"כ בשו"ת משנה הלכות (חלק ד' סימן קצ) בשם שו"ת בית שערים יו"ד סימן שנ שהיכא שהסכנה בדרך הטבע לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, וא"כ ה"ה הכא.

שאלה: האם יש חובת תפילה בציבור בזמן מלחמה, או שצריך להשאר בביתו בסמוך למרחב מוגן, היכן שיש טילים ורסיסים כל הזמן.

תשובה: אם יש חשש שיספיק ללכת בדרכו למוקם מוגן, אבל בדרך כלל יכול להתפלל במקום קרוב לביתו, או בבית הכנסת שיש שם ממ"ד, ולכן אין לבטל תפילה בציבור בזמן מלחמה.

מקור: בספר גם אני אודך משנת אהרן עניני מלחמה (עמ' מ"ג) שבתקופת המלחמה אם רמת הסיכון אינה גבוהה יש להשתדל בכל עת להתפלל במניין מאשר להתפלל ביחידות בבית, והביא בזה בהערה מש"כ בשו"ת בנין ציון ח"א סי' קל"ז שכתב דאע"ג דכלל בידינו דאין לך דבר העומד בפני פיקו"נ, ואין הולכים בפיקו"נ אחר הרוב, זהו דוקא ביש ודאי סכנת נפשות לפנינו, כגון בנפל עליו הגל, דאז חוששים אפילו למיעוטא דמיעוטא דפיקו"נ. אבל במקרה שכעת אין פיקו"נ, רק שיש לחוש לסכנה הבאה, בזה אזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא. שאל"כ איך מותר לירד לים ולצאת למדבר, שהם מהדברים שצריכים להודות על שניצולו מסכנתם ולעבור על "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" אלא על כרחך, כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנה, הולכין אחר הרוב. וכע"ז מבואר בשו"ת רעק"א (סימן ס דוד"ה ולענ"ד) שאין ספק סכנה בדבר שאינו לפנינו ע"ש, וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת שם) ובחזו"א (אהלות סימן כב סקל"ב) שספק שאינו קיים בהווה אינו בכלל ספק פיקוח נפש ע"ש.

והנה כבר הארכתי בגם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה' שתפילה בציבור אינו חיוב גמור, ושם הבאתי מש"כ בשו"ת האלף לך שלמה (סימן שנא) שבדרבנן אפילו בחשש סכנה אינו רשאי להחמיר על עצמו ע"ש, וא"כ כ"ש שהבאנו

ביבמות דף ע"ב ע"א א"ר פפא הלכך יוצא דעיבר ויוצא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרנין ביה והאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ה', וע"ש עוד בריטב"א.

והגם י"ל בזה כמ"ש בשו"ת נשמת כל חי להגר"ח פלאג' (חיו"ד סימן מב) אם שייך לומר במילי דסכנה שומר מצוה לא ידע דבר רע, וסיים שם בזה"ל: העולה מכל מה שכתבנו שבמקום שהזהירו חז"ל לחוש לסכנה היינו אפילו לדבר מצוה שכל עוד שאין המצווה בטלה לגמרי לא אמרינן בה שומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, וא"כ ה"ה הכא הרי יכול להתפלל בביתו, וא"כ לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכהאי סברא כתבנו באריכות לענין פתיחת הישיבות בזמן הקורונה בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א ע"ש, וראה עוד מש"כ בזה באריכות בגא"א שם.

ולכן נראה לדינא שבמקום שיש אזעקות כל הזמן או שיש חששות שיהיה חדירת מחבלים וכדו', אינו צריך ללכת להתפלל במניין ויכול להתפלל בביתו, [וכן שמעתי להורות מהגרע"פ שליט"א] ואם אפשר שכל השכנים יתפללו בממ"ד או במקלט ביחד טוב הדבר.

אך במקום שאין חשש סכנה כגון בבני ברק או במקומות אחרים שיש את זכות התורה, יש ללכת להתפלל במניין.

ועתה במלחמה עם איראן, הכל לפי העניין.

אבל מאידך י"ל להיתרא דסו"ס אינו עושה לעצמו שום מעשה, וכמו שכתב לדון בשו"ת דברי מלכיא (ח"ה סימן לה) וז"ל: ויסוד הדבר נראה דהא עיקר הלימוד שמותר לעבור על ד"ת במקום סכנה הוא מקרא דוחי בהם ולא שימות בהם כדאיתא ביומא פה ע"ב ובע"ז כז ע"ב וילפינן מזה שחייבה התורה לעשות המצות רק כשאין חשש סכנה בזה אבל במקום חשש סכנה הוא פטור מלעשותם ומי שרוצה להחמיר על עצמו ולקיים המצוה הרשות בידו רק שאסור משום מאבד עצמו לדעת וזה שייך רק היכא שגורם לעצמו מיתה באיזה פעולה אבל היכא שאינו גורם לעצמו רק שאנס אומר שיהרגנו הוא רק חשש סכנה ואין זה בכלל מאבד עצמו לדעת והרי מצינו שיורדי הים צריכים להודות כדאיתא בברכות נד ע"ב משום דשכיחא סכנתא ומ"מ ודאי מותר לירד בים ולא מיקרי מאבד עצמו לדעת ואם צריך לירד לים כדי לקיים איזה מצוה בודאי מחוייב לירד ואסור לו למנוע משום חשש סכנה הרי חזינן שמותר להכניס א"ע בחשש סכנה היכא שאינו רק חשש בעלמא ע"ש, וא"כ הכא אינו מכניס את עצמו בודאות לסכנה, וע"ע בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ל"ט אות ד' ובמש"כ לפרש דבריו בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ז סימן ח ע"ש, וגם י"ל בזה האי דינא שומר פתאים ה' וכמו שמבואר בגמ' בשבת דף קכ"ט ע"ב בתלת בשבתא מאי טעמא לא משום דקיימא ליה מאדים בזווי מעלי שבתא נמי קיימא בזווי ותירצה שם הגמ' כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה', ופירש"י שם שהורגלו בו מפני דוחקן שיהיו קרובים לסעודת שבת וכו' ע"ש, וכן בגמ'

סימן ה' חובת הכניסה למקלטים וממ"ד בזמני אזעקה

בס"ד, יום ה' כ"ג סיון ה'תשפ"ה

א"א סק"ב) שילפינן איסור סכנה ממה שנאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם].

כניסה למקום מוגן במלחמה עם איראן

שאלה: עתה מחמת המלחמה באיראן, ששלחו כמה טילים הרסניים, והיה כמה הרוגים ומאות פצועים, ועשרות בנינים נפגעו, האם יש חיוב להכנס לממ"ד או למקלט גם בעיר התורה בני ברק, וגם עתה בשב"ק נצלו הרבה מבני התורה מרסיסים ושברים וחלקי ירוט, בניסי ניסים. האם יש חיוב כניסה למקום מוגן בשעת אזעקה בבני ברק ובכל הארץ כולה הן בשעת התפילה והלימוד והן שלא בשעת התפילה והלימוד, ואם יש בזה משום השתדלות ואין סומכין על הנס, או שבבני ברק אפשר לסמוך על הבטחת מרן החזו"א זיע"א והבטחת מרן שר התורה זצוק"ל שלא יפלו טילים בבני ברק.

תשובה: עתה הרי הוא בגדר שכיח היזקא, [ובפרט שגם נפל בפרדס כץ-בני ברק שרוב התושבים שומרים שבת], ויש חובת כניסה למקומות מוגנים לממ"ד או למקלט, [וכפי הוראות פיקוד העורף], והרי הוא בכלל החיוב ההשתדלות. ואין סומכין על הנס. **ולכן אף באמצע תלמוד תורה, יש חיוב ללכת למקום מוגן.**

מקור: אודות השאלה ששאלו רבים, מדוע הכא במלחמה עם איראן, חשוב כמקום וחשש סכנה ששכיח היזקא, הרי אם נסתכל באחוזים, אף חמש אחוז, אינו בכלל סכנה.

חיוב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם

בגמ' בברכות (דף לב ע"ב) איתא היה נחש כרוך על עקבו וא"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם רק השמר לך וכו', וכתוב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומוכח ששמירת גופו הרי הוא בכלל שמירת החיים. [וכ"כ ברשב"ץ (לא תעשה אות קיח), וכ"כ בשו"ת יד אפרים (סימן י"ד) שזהו המקור היחיד של ונשמרתם, וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת חיו"ד סימן י') וכ"כ בפרי מגדים (או"ח סימן ד']

אבל במשנת באבות (פרק ג') איתא "כל השוכח דבר אחד ממשנתו חייב, שנאמר, רק השמר לך וכו' ונשמרתם מאד לנפשותיכם". וכן כתב להעיר בחידושי המהרש"א (ברכות שם), שהפסוק הנ"ל קאי בשמירת התורה, ואמנם כבר בגמ' במנחות (דף צט ע"ב) ילפינן איסור שכחת התורה ממה שנאמר "השמר לך ושמור נפשך מאוד". ולכן הקשו האחרונים שהרי הפוסק ונשמרתם אינו מדבר בשמירת האדם בסכנה. וכן כתב להקשות בתורה תמימה (דברים ד' אות טז) הקשה מדוע אנו אומרים שמה דכתוב ונשמרתם קאי על שמירת הגוף, והרי פסוק לא מוזכר שמירת הגוף אלא שמירת הנפש כדכתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם, וביאר שכן דרך התורה לכתוב נפש אף שכוונתה היא לגוף כמו שנאמר הנפש הנוגעת, עי"ש.

ומ"מ כתב בלבוש (יו"ד סי' קט"ז סק"א) וז"ל: כתיב (דברים ד, ט) השמר לך ושמור נפשך מאוד וגו', וכתוב [שם ד, טו] ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, שיש במשמעות אלו הלשונות שצריך האדם לשמור את נפשו שלא יביא את עצמו לידי סכנה, אף על גב שפשוטן של אלו הכתובים לא מיירי בזה, מכל מקום סמכו חז"ל על מקראות הללו ואסרו כל הדברים המביאין את האדם לידי סכנה. עכ"ל.

ואמנם דעת הרמב"ם (פי"א מהל' רוצח הלכה ג') שלא לומדים מפסוק ונשמרתם שיש חיוב לשמור את גופו. וז"ל: וכן כל מכושול שיש בו סכנת נפשות מ"ע להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך. עכ"ל. וכן כתב בחידושי הר"ן (עמ"ס שבועות פ"ג דף כה ע"א מדפי הרי"ף) שהנשבע שלא לאכול ז' ימים, דהו"ל נשבע לעבור על דברי תורה ממה שנאמר "השמר לך ושמור נפשך". וכן נראה ממש"כ בספר החינוך (מצוה תקמ"ו) וכן נראה

נזוקים לא בהליכתן ולא בחזרתן סולם רעוע הוה ומקום דקבוע היזקא שאני דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני".

גדר שכיח היזקא

ויש לדון מהו בכלל הגדר של "שכיח היזקא", ומצינו בקובץ שיעורים (פסחים אות לב) שאם יש רוב שאין סכנה, אין הוא בכלל שכיח היזקא. [וכ"כ בשו"ת בנין ציון (חיו"ד סי' כ"ג ד"ה וראיתי) שכתב שברמ"א (יו"ד סי' קט"ז ס"ה) שקיר נטוי וכו' אינם סכנה גמורה, והרי ריחוק מאוד מהסכנה, וכמו הולך יחיד בלילה הוא מיעוט מן המיעוט ואפ"ה חששו ע"ש, וכ"כ בשו"ת חלק לוי (חאו"ח סימן נא) שכתב שאע"פ שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, וכתב לתירץ ע"פ מה שאמרו בפסחים (ח.) שלוחי מצוה אינם ניזוקים, וכיון שברוב הפעמים אינם נושרים לא חשוב כשכיח היזקא וסמיכנן ארובא ושאיני עקרב דחשיב שכיח היזקא ע"ש. וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' רנ"ד) שביאר דברי הגמ' בברכות (לג.) שמכיון שיש רוב שאינם נושכים סומכים ע"ז במקום מצוה דלא הוי כשכיח היזקא ע"ש. ועוד כתב שם שמה שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב היינו דוקא היכא שיש קביעות כמבואר בשו"ע (או"ח סי' שכ"ט ס"ב) משא"כ הכא].

וכ"כ בספר שלמים מציון (פרשת צו) ששכיח היזקא הרי הוא בקרוב לודאי שיבוא לו נזק, ודבריו חידוש עצום, כיון שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, וכמו שיתבאר להלן.

ואמנם היה נראה לומר ששכיח היזקא, הרי הוא כדין מיעוט המצוי לגבי חיוב בדיקת ריאה כמבואר ברש"י בחולין (דף יב ע"א) ובביאור הגר"א (יו"ד ריש סימן רלט),

והרי הוא בכלל מיעוט המצוי ומיעוט המצוי, שנחלקו הפוסקים מהו בכלל מיעוט המצוי, ומצינו ג' דעות בפוסקים. א. יש אומרים שמיעוט המצוי הרי הוא קרוב לחצי - בשו"ת הריב"ש (סי' קצ"א ד"ה גס), שרק קרוב למחצה, הוא מיעוט המצוי שרגיל להיות, [וכ"כ בפרי תואר (סי' ל"ט סק"ג ד"ה וטעם). וכ"כ להקל בשו"ת אמרי יעקב (ח"א סימן קכט, קל) כדעת הריב"ש שהוא עד חציו, וכן נראה בשו"ת מחזה אליהו (ח"ב סימן נח אות לב לה) שמעיקר הדין עד חצי אין חשש, ורק מדרבנן כיון

ממש"כ הרמב"ם בפירוש המשנה (שבועות פ"ד סי"ג) אסור לאדם לקלל את עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך וכבר ביארנו בסוף מכות כי תיבת השמר מורה על לא תעשה, וכן הובא בסמ"ע (חומ"מ סימן כ"ז סק"ב, סימן תכ"ז סק"ב) עי"ש.

ובדעת הרמב"ם הקשו סתירה, שמשמ"כ בהלכות רוצח פרק יא הלכה ד' נראה שהוא איסור תורה, אבל ממש"כ בפרק יא הלכה ה' נראה שהוא איסור מדרבנן, ובשו"ת אגרות משה (חומ"מ ח"ב סימן עו) כתב, שיש חילוק בין היכא שהוא סכנה שהוא מדאורייתא, אבל היכא שהוא רק חשש סכנה הוא מדרבנן, ולפי"ז נפק"מ בנידון הנ"ל שהוא רק מדרבנן, ובודאי לא ידחה איסורים מדאורייתא, [ונפק"מ לאיסור יחוד, ואיסור הסתכלות ועוד נפק"מ שיתבאר להלן].

מקור שכיח היזקא

בגמ' בפסחים (דף ח' ע"ב) "רב נחמן בר יצחק אמר משום סכנת הנכרים ופלימו היא דתניא חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו פלימו אמר כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא סכנת כשפים כי אישתמיש היכי אישתמיש התם כי אישתמיש יממא ונהורא ולא מסיק אדעתיה הכא ליליא ושרגא הוא, ומסיק אדעתיה והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין, **היכא דשכיח היזקא שאני** שנאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך וגו'".

ובגמ' ביומא (דף יא ע"א) איתא "וא"ר יהודה מעשה בארטבין אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי ומצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז והאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אין ניזוקין **היכא דקביע היזקא שאני**, דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי".

ובגמ' קידושין דף לט ע"ב, ובחולין דף קמב ע"א איתא "והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן

והאור החיים הקדוש (פרשת וישב לו יד) כתב וז"ל: וחכמים שחולקים עם פלימו סוברים שיש לחלק בין מציאות שלפנינו למציאות שמואל, כי שם שכיח ודאי היזקא כי ישמע שאל שמושח את דוד למלך במקומו ואין לך שכיח היזקא כזו, משא"כ חשש שמא הגוי יעליל אליו אינו קרוי שכיח היזקא עכ"ל, ומבואר שהיכא שהסכנה לפנינו הרי הוא בכלל בגדר שכיח היזקא.

והגר"מ גרוס שליט"א בקובץ אגרתא דחדוותא (ח"ה עמ' יג) שהרי הוא תלוי במח' בגמ' בפסחים דף ח' ע"ב חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו, פלימו אמר, כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה, והוא סכנת כשפים. וכתב שם שי"ל שפליגי שלדעת פלימו שכיח היזקא הרי הוא בגדר מיעוט המצוי והרי הוא בכלל עשרה אחוזים, ולכן חשש שעכו"ם יתלה שעושים לו כשפים ויהרגנו, ות"ק ס"ל שהוא רק באיכא רוב, וקימ"ל להלכה בשו"ע (או"ח סי' תל"ג ס"ז) כדעת פלימו, ולפי"ז היינו דוקא היכא דהוא מיעוט המצוי.

ואמנם אף שהכא אינו בכלל מיעוט המצוי, אפשר ע"פ דברי השבט הלוי ועוד שגדר מיעוט המצוי, לפי מה שמוצאים ורגילים, ולכן שיש כאן רגילות. שהטיל נופל במקומות ומזיק, נזק גדול, הרי הוא נחשב כחשש סכנה. [וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות תולעים, וכתבאר לעיל מדברי השבט הלוי, וכמו שהבאנו שם שכן הורו גדולי ההוראה, וכן בבדיקת שעטנז מחמירים כל שהוא מצוי].

וכן נראה להוכיח ממה שכתב בשו"ע (יו"ד סי' קט"ז ס"ה) וז"ל: "צריך ליזהר מליתן מעות בפיו שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין". ובש"ך (שם סק"ג) כתב בשם הר"ן וז"ל: "מפני שיד הכל משמשת בהן ויש מהם חולים וזוהמתן דבקה בהן ואותה זוהמא קשה לאדם כשנותנה לפיו". ומבואר שאע"פ שהרי הוא בכלל מיעוט, אעפ"כ יש לחוש לו, וכן נראה מדברי רש"י בחולין (דף י' ע"א ד"ה ואין) שבמים מגולים, אף שהוא מיעוט, מ"מ חוששים בזה, כדין חמירא סכנתא מאיסורא.

שאפשר לברר יש לעשות בדיקה, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן צא) יעו"ש וכ"כ בשו"ת בית נאמן (ח"א ענינים שונים סימן ו' אות ה') בשם הגרע"י, וכ"כ בילקו"י (שטעז סי' רחצ ס"ב) שהוא קרוב למחצה ולכן אפשר להקל עד 30 אחוז, וכ"כ בהוראה ברורה (בביאור הלכה הארוך סימן פ"ד עמ' קיב) ע"ש].

ב. יש אומרים שמיעוט המצוי הרי הוא עשר אחוז - בשו"ת משכנות יעקב (חיו"ד סי' י"ז ד"ה ותרתי), כתב שמיעוט המצוי הוא עשר אחוז ובפחות מעשר אחוז אינו בכלל מיעוט המצוי, ע"ש, [וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (סימן סא אות א'). וכן דעת הגריש"א (שו"ת וישמע משה ח"ה עמ' קסא, ספר השעטנז להלכה ולמעשה פ"ז הערה טז) ש10 אחוז הרי הוא בכלל מיעוט המצוי, וכ"כ בשו"ת משנת יוסף (חלק י' סימן קנה) שיש להחמיר כין שהוא חשש דאורייתא].

ג. יש אומרים שהוא לפי המציאות - בשו"ת בית אפרים (יו"ד סימן ו') כתב לגבי טריפות שמיעוט המצוי הוא הוא לפי הרגילות למצוא הטריפה, ע"ש, [וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' פ"א) שאינו נמדד לפי אחוזים, אלא תלוי לפי המציאות באותו מקום ע"ש. וכ"כ לדינא בשו"ת מחזה אליהו (שם אות לז). ובשו"ת משנת יוסף שם שכיון שהרי הוא תלוי במציאות שבכל משלוח שמגיע יש שעטנז, יש לחוש שיש חיוב בדיקה. וכן הו"ד הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל בספר אורחות הרב ורה"י (עמ' קיב) שכל שאינו נחשב לפלא הרי הוא בכלל מיעוט המצוי, ואף אם נמצא ג' פעמים כדמוכח מדברי הגמ' בנדה דף לב. ע"ש].

ושו"ר שכ"כ בספר ברכת יצחק (ברכה, או"ח ח"א עמ' קפד) שהיכא שאיכא מיעוט המצוי, הרי הוא נקרא שכיח היזקא.

ואך שבקובץ תל תלפיות (חלק סג עמ' שמג) הובא שהגר"מ גרוס שליט"א שאל להגרי"ש אלישיב זצ"ל, לגבי שיוק מכפרים ערביים, שאין גדר שכיח היזקא כשיעור גדר מיעוט המצוי, דחיישינן ליה במקום דאיכא לברורי וכיו"ב, שכיון שאויבינו שמו להם מטרה לפגוע בבני ישראל ובכל אופן שאפשר לה חשיבא אף באחוזים מועטים ביותר לשכיח היזקא עכת"ד הגריש"א, ומ"מ כתב שבשטחים שבאר"י לא היה מעשי חבלה כלל ואף לא נסיונה לזה, ולכן נחשב ככניסה למקום סכנה.

דפרוש לחצר אחרת, מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש קא משמע לן דלא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב". ומבואר שלרב אף בנפשות הולכים אחר הרוב, אבל דעת שמואל שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב,

והנה בטעם הדבר שאין הולכים בנפשות אחר, כתב בתוס' ביומא (דף פה ע"א) שכתבו בדעת שמואל שאין הולכים אחר הרוב, כיון שכתב וחי בהם ולא שימות בהם, שלא יוכל לבוא בשום עניין לידי מיתת ישראל, ומבואר שהתורה ציותה שלא יבואו לידי מיתה.

ונחלקו הראשונים מה קימ"ל לדינא, האם הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב או לא, שדעת רוב הראשונים שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, כדי שלא יבוא אף ישראל אחד לידי מיתה.

וכן נפסק ברמב"ם (פ"ב משבת ה"כ) וז"ל: הייתה חצר שיש בה גוים וישראלים אפילו ישראל אד ואלף גוים ונפלה עליהם מפולת, מפקחין על הכל מפני ישראל, עכ"ל, וכן כתב בר"ן יומא (שם) שדעת הרמב"ם שלא קימ"ל כשמואל אלא הלכה כרבי יוחנן שהלכה כרב דהולכים אחר הרוב אף בנפשות ע"ש, וכ"כ בתשובות הרמב"ם (ירושלים תרצ"ד סימן לא ומהדורת לאו סימן שג) וכ"כ במגיד משנה (פ"ב מהל' שבת הלכה כ') בשם הרמב"ן, ושכן נראה מתשובת הרמב"ם הנ"ל, וכן כתב בשו"ע (או"ח סי' שכ"ט ס"ב) וז"ל: מי שנפלה עליו מפעולת ספק חי ספק מת ספק הוא ספק שם ספק אינו שם, אפילו את"ל שהוא שם ספק עכו"ם ספק ישראל, מפקחין עליו אע"פ שיש בו כמה ספיקות. עכ"ל. וכן נראה ממש"כ בשו"ע סי' ש"ל שמחממים חמים ליולדת, ואע"פ שכתב ברמב"ם (פ"ב משבת הי"א) "ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה". והו"ד במשנ"ב שם, ומוכח שאף שהוא סכנה רחוקה חוששים, וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' רמ"ד) וז"ל: ורז"ל חששו אף למיעוט פעמים כדקי"ל דאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, ואם יבוא לאחר מאלפי אלפים תינוקות סכנה כבר מותר לחלל שבת עבורו עכ"ל. ומבואר דאין הולכים אחר הרוב בפיקוח נפש, וא"כ ה"ה הכא.

ואמנם יש להוכיח מלשון הגמ' ביומא ובחולין ובקידושין שהוא היכא דקביע היזקא, והיינו מלשום קביעות, דהיינו דוקא היכא דאיכא ריעותא באותו מקום, אבל היכא שהחשש סכנה הוא חשש כללי, א"כ אפשר שהרי אינו בכלל גדר שכיח היזקא. וברש"י ביומא דף יא כתב דקביעא היזקא, פירוש עלילות המושל מזומנות תמיד. ולפי"ז אפשר דהיינו דוקא אם הוא קבוע.

ושו"ר להגאון רבי אלחנן פרץ שליט"א בספר חקת משפט (לא תגזול עמ' קמד) כתב שהגדר הקובע הוא כמיעוט המצוי שיש מציאות שיש סכנה, אבל אם נאמר שהרגשתו קובעת אם הוא מקום סכנה, פשוט שאדם הרגיל לדור במקום סכנה אצלו מורגשת הסכנה פחות מאדם אחר ע"ש, ושכן נראה ממש"כ במסילת ישרים (ערך זריזות) שהיכא דלא חזינן לא מחזקינן סכנה, ויש לחשוש רק היכא שההיזק מצוי ונודע, ומוכח שהכל תלוי במציאות. [וכן נראה מדברי הגרשז"א במנח"ש נראה שתלוי במציאות, אם מנהג העולם שלא לחשוש לו].

וכן נראה כתב בשירי כנסת הגדולה (יו"ד סי' של"ה הגה"ט אות ב') שבמקום שהוא שכיח היזקא כמו בביקור חולה שחולה בצער אין לבקרו כיון שהנזק ברור, ע"פ מש"כ בשולחן גבוה (יו"ד סי' של"ה סק"א).

האם הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב

ויסוד הסוגיא הנ"ל, מהו מיעוט היזקא שצריך לחוש לו, איתא בגמ' ביומא (דף פד ע"ב) תנו רבנן מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין הא כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין ואף על גב דקא צייד כוורי ראה תינוק שנפל לבור עוקר חוליא ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין וכו'.

ומסקנת הגמ' שם "אלא דאיכא תשעה נכרים וישראל אחד הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי לא צריכא

וכתב שם לתרץ דהיינו דוקא היכא שיש פיקוח נפש לפנינו אז אמרינן שאין הולכים אחר הרוב, אבל במדבר שאין סכנה לפנינו אלא רק יש לחשוש לסכנה שעתידה לבוא, בזה סומכים על הרוב שאין בזה סכנה, וכתב להוכיח מהא דקימ"ל דנחש כרוך על עקיבו בתפילה לא יפסיק, כיון שרוב נחשים אינם מזיקין בנשיכתם ואע"ג שלא אזלינן בפיקוח נפש אחר הרוב, והרי יש מיעוט שמזיקים, ומוכח שהואיל ואין שהסכנה אינה לפנינו לא חוששים לסכנה רחוקה ע"ש. ולפי"ז בנ"ד בזמן המלחמה, הרי יש חשש טובא.

וכן מחמת ששולחים כל הזמן טילים והרי נפילת הטיילים הוא דבר מצוי, ולכן יש מקום לומר שחל על כל המקום שם של מקום סכנה.

ואמנם עד כמה אחוזים נחשב סכנה, בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סימן ס') נראה שבאחד מני אלף הרי הוא שיטה יחידיאה שבשעת הדחק אפשר להקל בזה ע"ש, וכן נראה במג"א (סי' שט"ז סקכ"ג) שאם הוא ספק אחד מאלף אינו נחשב פיקוח נפש, ובשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן כה) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן קכגד), ובשו"ת מנח"ש (מהדו"ת סו"ס לז) שאין היתר להזמין משטרה במקום קטטה כיון שהוא חשש רחוק של אחד אחוז אחד ממאה או מאלף ע"ש, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן שצ"ט) שאפשר על צד רחוק של אחד מאלף שתצמח ממחלתו סכנה אינו בכלל פיקוח נפש, וכתב שם שעד שני אחוזים של ספק אינו נחשב כספק פיקוח נפש, ובספר שמירת הנפש כהלכתה (עמ' פ"ז) כתב בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א שכן שמע מהחזו"א, ואמנם בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ח' סימן עו) שנשאל הגר"מ שטרנבוך שליט"א עד איזה סיכון רשאית אשה להכניס את עצמה לסכנה שבלידה רגילה בכדי שתזכה לקיים פדיון הבן, והשיב שרק אם אחוזי הסיכון שבלידה רגילה הוא עד חמש אחוז מותרת להכניס עצמה לחשש סכנה כדי לזכות לקיום מצוות פדיון הבן, אבל מחמש אחוז ומעלה לא תיכנס לחשש סכנה בשביל המצווה וכמ"ש בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סו"ס תשל"ט בשם החזו"א שאמר שמחמש אחוז

ובטור (אבן העזר סימן ד' סל"ד) כתב ע"ד הרמב"ם שנראה שאפילו ברוב עכו"ם מפקחין עליו הגל בשבת, וכתב בב"י שם שכן מבואר מדברי הגמ' ושכ"כ במגיד משנה (פט"ו מאיסורי ביאה הכ"ו) שכן דעת הרמב"ן (כתובות דף טו ע"ב ד"ה הא וד"ה מ"מ שמעינן) וחידושי הרשב"א (שם ד"ה אמר רב), וכן פסק בשו"ע (שם סל"ד) כדעת הרמב"ם, שאסופי שנמצא בעיר שיש בה עכו"ם וישראלים אם היה רובם ישראל מחזירים לו אביתו כישראל, מחצה על מחצה מצווה להחיותו כישראל ומפקחין עליו את הגל בשבת והרי הוא לעניין נזיקין ובכל ספ'ק המוציא עליו הראייה, אבל כתב שם הרמ"א שי"א שאפילו ברוב עובדי כוכבים מפקחים עליו הגל בשבת, ואין מצווין להחיותו אלא ברוב ישראל.

והקשו האחרונים שבשו"ע (או"ח סי' שכ"א ס"ב) כתב שלא הולכים בפיקוח אחר הרוב בפיקוח נפש, ואמנם י"ל בדעת השו"ע שבאבן העזר כתב שבתנינוק שנמצא בעיר לא מיקרי שפרש מקבוע כיון שבני העיר מסתמא נידי ואינם קבועים ולכן אמרינן כל דפריש, אבל באו"ח שפסק שמקרי כל קבוע ולכן אין הולכים בזה אחר הרוב, וכיון שמירי שנשאר בקביעות במקומו הראשון. וחוששים לסכנה.

ובישועות יעקב (אבן העזר סימן ד' סקט"ו) כתב לתרץ שיש חילוק בין השו"ע באבן העזר דאירי בספק נכרי, שהולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, משא"כ בספק ישראל אין הולכים אחר הרוב, וחוששים אף לספק פיקוח נפש. וכע"ז כתב בשערי יוסף (שער ד' פרק יג). וכע"ז כתב לחלק בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן כט אות ה') שיש חילוק בין רוב גויים לספק ספיקא בישראל. וכן הו"ד הישועות יעקב הנ"ל בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סימן טו, קונ' משיבת נפש פ"ז).

והנה בשו"ת בנין ציון (סימן קל"ז) כתב להקשות איך מותר ללכת למדבר או לרדת לים שאלו המקומות נחשבים כמקום סכנה כיון שהרי ביציאה מהם מברכים הגומל, ומאי שנא מהא דקימ"ל שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

שהסכנה אינו לפנינו, אינו נחשב מחצה על מחצה.

עוד יש שאמרו שאם כל הציבור לא יגן על עצמו אז יהיה סכנה ודאית על כל אחד ולכן מדין פיקוח נפש יש חובה על כולם להכנס למקום מוגן, כיון שבודאי יהיה הרבה שינזקו. ובספר משנת פיקוח נפש (סימן כז אות יב) כתב, שלגבי עיר שיש בה אלפי אנשים ואנו יודעים שאדם אחד שתה רעל אבל אין אנו יודעים מיהו אותו האדם מותר לכל אחד ואחד מאנשי העיר לחלל שבת ולקבל טיפול שמונע סכנה, כיון שיש כאן חשש סכנה ע"ש, וא"כ ה"ה בנ"ד,

ונפק"מ האם בסכנה רחוקה של נפילת הטילים, אפשר לחלל שבת או לעבור על איסורים של ברכה לבטלה כגון שנמצא באמצע ברכה או בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש באמצע אזעקה או לעבור על איסור יחוד, וכנתבאר בתשובה בארוכה, שאם החשש רחוק, אין לחוש בזה, ורק אם הסכנה קרוב יש לחוש בזה, וכמו שהורה החזו"א לגבי חילול שבת בעת אזעקה, [וכנתבאר בתשובה בארוכה במק"א, לגבי חילול שבת במקום סכנה].

גדרי סכנה לפי מה שהעולם חוששים

ועוד נראה שיש להוכיח ממה שאיתא בירושלמי (פ"ח מתרומות ה"ג) איתא "אמר רבי אמי צריכין למיחוש למה דברייתא חוששין", ומבואר שגדרי סכנה הוא לפי מה שהעולם חוששים, וכן נראה מדברי הרד"ק (שמואל א' ט"ז ב') שכתב שאם ע"פ מנהג העולם יש כאן סכנה הרי גם הנביאים היו נשמרים מזה ע"ש. ומזה מוכח שגדר הסכנה הוא לפי מה שהעולם חוששים. וכן נראה מדברי הקוב"ש (כתובות שם) וז"ל: וצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היכא שבידו להיזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים עכ"ל.

נקרא סיכוי רציני לגבי פיקוח נפש ע"ש. ולפי"ז בנ"ד אין חשש סכנה, כיון שאינו בכלל אחוז סכנה, וצ"ל שכיון שכלפי הטיל ששולחים, הרי הוא מוגדר כסכנה.

וגם מה שמצינו שיש חוששים לסכנה אפילו באחד מאלף, ואם נחלק את כל איזור המרכז, ששולחים עשרות טילים, הרי הוא פחות מאלף והרי הוא כמה אחוזים, שאם לא יכנסו לממ"ד, יהיה סכנה על שכונה שלמה.

ועוד נראה דאף להפוסקים הנ"ל, היינו דוקא שהסכנה אינה לפנינו, אבל היכא שהסכנה לפנינו, ובודאי הרי הוא בכלל חשש פיקוח נפש, וכיון שיש שהסתברות שיפול טיל באיזה מקום, כיון שהסכנה לפנינו הרי יש בזה סכנה, וכן נראה ממש"כ בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת חיו"ד סימן רי) שאם יש סכנת נפשות לפנינו, חוששים אף בחשש רחוק, משא"כ אם הסכנה אינה לפנינו כגון להתיר ניתוחי מתים אין להתיר, וכן נראה בחזו"א (אהלות סי' כב סק"ב ד"ה בפ"ת) שלא מיקרי ספק פיקוח נפש בדברים עתידיים, ע"ש, ומ"מ בדברים קרובים הרי בודאי נחשב ספק פיקוח נפש.

ומה עוד שמצינו מדברי הפוסקים שאף חשש סכנה של אחד מאלף, הרי שיש לחשוש לו, וכ"כ בשו"ת בנין ציון (סי' כ"ג- סי' כ"ד) ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמ"ד), שאף אם יבוא תינוק אחד מאלפי אלפים וריבי רבבות מותר לחלל עבורו שבת ע"ש, וספר אורחות רבינו (ח"ב עמ' רח) לגבי יו"כ שאף בחשש רחוק הרי הוא בכלל סכנה.

האם יש חשש סכנה מכל קבוע

ועוד יש לדון האם שייך לומר על כל אדם שעומד במקומו, כיון שיש אזעקה ויש ידיעה שנשלח טיל ועתיד ליפול באותו איזור, שהרי הוא בחשש סכנה, כיון שהוא קבוע במקומו, ואמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והרי הוא נחשב כספק פיקוח נפש ולהכנס לממ"ד או למקלט ולהציל את עצמו, וי"ל כיון שכיון

גדולי ישראל, ולכן אין להתיר איסורי תורה גם בפיקוח נפש, אלא בסיבה ברורה ע"ש.

מדוע לנסוע בכביש אינו סכנה

ולפי"ז נראה מדוע יש מקשים, שאם יש שכיח היזקא בטילים, א"כ יהיה אסור ליסוע בכביש כיון שרק במדינת ישראל נהרגים כל שנה אלפי בני אדם, ומצד מה לא נמנעים מלנסוע בכביש, [ושמעתי ממור"ח שליט"א ששמע מהגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל שאם היה כוח ביד ב"ד היו מבטלים הרכבים מחמת הסכנה שיש בהם, וכע"ז הובא בשם הקה"י זצ"ל] ובזה י"ל כיון שהדרך ללכת והעולם אינו חושש לכך אינו סכנה, וכנתבאר מדברי המנח"ש הנ"ל, וכ"כ עוד אחרונים. ואכמ"ל.

דין ספק סכנה ופיקוח נפש

ועוד נראה שהרי בספק סכנה ופיקוח נפש, ספיקו לחומרא, ובגמ' בחולין (דף ט' ע"א) איתא בעא מיניה רבי אבא מרב הונא בא זאב ונטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובין מהו מי חיישינן שמא במקום נקב ניקב או לא, א"ל אין חוששין שמא במקום נקב ניקב, איתיביה ראה ציפור המנקר בתאנה ועכבר המנקב באבטיחין חוששין שמא במקום נקב ניקב, א"ל מי קא מדמית איסורא לסכנתא, סכנה שאני, א"ל רבא מאי שנא ספק סכנתא לחומרא, ספק איסורא נמי לחומרא.

וכן בשו"ע (או"ח סי' שכ"ט ס"ג) שאף על ספק סכנה מחללים שבת, ובשו"ת רעק"א (סימן ס' סוד"ה ולענ"ד) כתב שאף שאמרו ספק נפשות להקל, היינו דוקא שהספק הקרוב לא על צד הרחוק ואז אין לחלל באיסור תורה ע"ש.

ובשו"ת משנת יוסף (חלק יג סימן קכג) נשאל מתושבי העיר אופקים אם מותר שם לחלל שבת בעת השמע אזעקה היות ובמשך שבוע שלם נפל שם רק רקטה אחת או שנים ליום, ואף אחד לא ניזוק, וא"כ אינו נחשב כסכנה ודאית, והשיב שבודאי סכנה גדולה היא כי רקטה כזו יכולה ח"ו להרוס דירה שלמה ולהרוג כמה אנשים רח", ומבואר במשנה ובגמ' ונפסק בשו"ע או"ח סי'

וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' ל"ז אות ב' ד"ה ולענין וכו') יסוד בהלכות פיקוח נפש, וז"ל ולענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פיקוח נפש ומה לא ועד איפה הוא הגבול גם אנכי בעניי הסתפקתי טובא בזה, אלא שמצד הסברא נלענ"ד דכל שדרך בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה הרי זה חשיב כספק פיקוח נפש וקרינן ביה בכה"ג וחי בהם ולא שימות בהם, אבל אם אין רוב בני אדם נבהלים ומתפחדים מזה אין זה נחשב סכנה קצת דוגמא לכך הרכבת זריקת אבעבועות לילדים, אע"ג דמצד הדין אפשר שצריכים באמת להזדרז ולעשותו בהקדם האפשרי, אם הרופא אומר שכבר הגיע הזמן לעשותו, אך אעפ"כ אין רגילין כלל לעשותן בבהילות ובזריזות, ולפיכך אף אם באמת יש בזה קצת סכנה הו"ל כמ"ש חז"ל והאידינא שומר פתאים ה' וחלילה לחלל שבת עבור כך, משא"כ אם אחד נמצא במקום כזה שיודע ברור שאם לא ירכיב עכשיו את האבעבועות בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים כיון דבזמן כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות אפשר דשפיר חשיב כפיקוח נפש ודוחה שבת עכ"ל. טכ"כ בספר שמירת הנפש כהלכתה (פ"ז עיונים אות יז) וציין לדברי הירושלמי הנ"ל, [וכן הורה הגר"י זילברשטיין שליט"א, לגבי השאלה אם מותר לנסוע לירושלים לכותל המערבי בזמן מלחמה, אם יש בזה סכנה, והשיב שכל העולם אינם חוששים לנסוע לכותל המערבי, אין בזה משום חשש סכנה, וע"ע במש"כ בחשוקי חמד (עמ"ס יומא עמ' תקעג) ובחשוקי חמד (עמ"ס בבא בתרא דף צו ע"א) ובקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק כז סימן ג)].

וכן נפק"מ שאם הדרך לנסוע לים, אין בזה חשש סכנה, וכמו שנתבאר מדברי הבנין ציון, ובחזו"ע (ברכות עמ' שעא) אם מותר לרדת לים, וכתב שם שאם אין הכרח והוא לצורך טיול יש להמנע ע"ש, וע"ע בשש"כ (פרק לב הערה ב').

עוד נראה שגדר פיקוח נפש, הוא רק בגבול מסויים, וכמו שכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סימן עט) לגבי פיקוח נפש בבית חולים, ויש בזה גבול, דאם לא כן נבוא ח"ו לבטל את השבת, ותמיד צריך לחקור בתוצאות הדבר, וכפי שיורו

התוס' נראה שבכל אופן צריכים לחוש להיזק. והא מדברי הגמ' בפסחים, נראה דהיינו דוקא היכא שהוא שכיח היזקא.

ובגמ' בב"ק (דף סא ע"א) איתא "אמר דוד כן מקבולני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה, אין אומרים דבר הלכה משמו עכ"ל, וכתב באור זרוע (פסקי ב"ק דף כא ע"ד) וז"ל: שמעין מהכא שאין לאדם להסתכן עצמו על דברי תורה, ואם סיכן עצמו וניצול אין אומרים הלכה משמו עכ"ל, ומבואר שאף בדברי תורה אין לסכן את עצמו. [וכן נראה ממש"כ בספר חסידים (סימן תתקנה) וז"ל: מי שהלך למרחוק ללמוד והדרך משובשת כי יש לסטים בדרכים וגוזלים וחומסים ותופשים והורגים ומייסרים אותו עד שיפדוהו הקהילות על זה נאמר (קהלת ז' ט"ו) יש צדיק אובד בצדקו שהיה לו להמתין מעט רגע עד יעבור זעם ולא יגרום שיהרג, שהרי שמואל אמר (ש"א ט"ז ב') ושמע שאול והרגני, ואין לומר שלוחי מצוה אינן נזוקין כדאמרינן במקום שמצוי היזק שאני על זה נאמר (תהלים קי"ט קכ"ו) עת לעשות לה' הפרו תורתך. עכ"ל].

ואמנם מצינו שכמה תנאים מסרו עצמם על התורה, וכמו שנודע מעשה ברבי עקיבא בגמ' בברכות (דף סא ע"ב) שלימד תורה ברבים בשעת גזירה ואמר לופוס בן יהודה אשריך ר"ע שנתפס על דברי תורה, ובגמ' בפסחים (דף קיב ע"א) שרשב"י למד תורה מר"ע בהיותו בבית האסורים ע"ש, ובמהרש"א בברכות (שם) כתב ליישב ששאני התם שהיה שעת השמד, ולכן מסרו נפשם על התורה.

ואמנם בבית הלוי (פרשת וישב ד"ה ראה) כתב להוכיח דאם היה בכלל שלוחי מצוה, אף בשכיח היזקא, אינם ניזוקים, וכ"כ בשמירת הלשון (ח"ב פרק יא). וכן כתב בשו"ת בית שערים (חיו"ד סי' שמ"ד וסי' ש"נ), ובשו"ת דברי מלכאל (ח"ב סימן נג), ודבריהם צ"ע מדברי הגמ' הנ"ל דהיכא דשכיח או קביע היזקא יש לחוש, ויל"ע.

שכ"ט כי אפילו על ספק ספיקא רחוק של סכנת חיים מחללים שבת כגון בנפלה מפולת ויש שם אדם ספק ישראל או עכו"ם או חי וכו' מחללים עליו את השבת ואפילו על גוסס רח"ל דקימ"ל רוב גוססים למיתה, ומ"מ בפיקוח נפש חוששים למיעוטה ושמא יחיה, וא"כ מה שנפלו באופן יחסי רק מעט רקטות ולא נפגע שום בן אדם, הוא נס גלוי מן השמים הוא שהנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, ע"ש בארוכה.

וכן כתב ברמ"א (יו"ד סי' קט"ז ס"ה) וז"ל: וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה כי חמירא סכנתא מאיסורא, ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור וכו' ואסור לסמוך על נס או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה עכ"ל, ומבואר דאף בספק סכנה יש להזהר.

וכן מוכח בשו"ע (או"ח סי' שט"ז ס"י) ובמשנ"ב (שם סקמ"ו) שאף בספק פיקוח נפש מותר להרוג נחש שרץ לפניו, ובשו"ת דברי יציב (שם) כתב שברץ שאני.

וא"כ ה"ה בטיל שבא להרגו אך שהוא רק חשש רחוק, מ"מ כיון שהוא רץ להורגו, יש בזה חשש סכנה.

ובפת"ש (יו"ד סי' קנ"ז סק"ג) כתב בשם התפארת ישראל (ברכות פ"א משנה ג') שמ"מ מותר להכניס עצמו לספק סכנה, היכא דלא שכיח היזקא, ומצוה דעסיק בה אגוני מגנא, וראיה מרבי עקיבא שהכניס עצמו לספק סכנה בנט"י שהיה סומך את עצמו שלא יניחנו שומר האסורים למות בצמא כדאיתא בעירובין דף כא ע"א ע"ש. ויש שדחו ששאני רבי עקיבא שהוא אדם גדול. ולכן צ"ע בזה לדינא.

דין שכיח היזקא במקום מצוה

והנה כמבואר מדברי הגמ' בפסחים, שאף שאמרינן שלוחי מצוה אינם ניזוקים, במקום ששכיח היזקא שאני, ואמנם בפסקי תוס' (חגיגה אות ה') כתבו בזה"ל: שלוחי מצוה לא יסמכו על נס, שאינם ניזוקים. עכ"ל. ויל"ע שמדברי פסקי

ז]. עוד נראה לפי מש"כ בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן סא) שברצין שאני, ולכן אף בתפילה מפסיק, ולכן בסי' שט"ז, הורגים אך בספק פיקוח נפש.

ועוד הקשו האחרונים מדוע הגמ' לא תירצה שגם סכנת עקרב היכא דשכיח היזקא שאני, כמו שמצינו בגמ' בפסחים לגבי חור בין יהודי לארמאי.

א]. ובעולת שבת (סי' תל"ג סק"ו) כתב לשיש חילוק בין היזק של אדם שהוא בעל חירה משא"כ בעל חי כעקרב אין חוששים להיזק בשלוחי מצוה, אבל בחק יעקב כתב לדחות מדברי הגמ' בקידושין (דף לט ע"ב) שאף בכה"ג אמרין שלוחי מצוה אין ניזוקין.

ב]. וכתב בחק יעקב שם שבעקרב שאינו לפנינו יש ספק שמא לא יזיק ושמא יזהרו ממנו, ובזה אין חוששים בשלוחי מצוה, ולפי"ז היכא שלא יכול להשמר ממנו כמו בנ"ד, הרי יש חשש סכנה.

ג]. לדעת האור החיים הקדוש (בראשית שם) רק היכא דשכיח ודאי היזקא לא אמרין שלוחי מצוה אינם ניזוקין.

ועכ"פ בנ"ד, שבנחש הרי הוא ספק הורג, משא"כ בטיל, הרי הוא יכול להרוג, ולכן יש כאן חשש סכנה.

דין שכיח היזקא במקום תלמוד תורה

והנה אף שקימ"ל במקום ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, במקום דשכיח היזקא, כמבואר מדברי הגמ' בפסחים שם.

ואף שת"ת אף בעידנא דלא אסיק ביה, תורה מגנא ומצללא, וכמו דאיתא במסכת סוטה דף כא ע"א, א"ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצללא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצללא מתקיף לה רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי

מדוע בנחש על עקבו אין להפסיק

בשו"ע (או"ח סי' קד ס"ג) כתב שנחש כרוך על עקבו אין להפסיק כיון שרוב נחשים אינם מזיקים, אבל אם יש חשש שימית, כתב בביה"ל (שם ד"ה ואפילו נחש) שצריך להפסיק, [וז"ל: ובמקום שיש חשש שממית הוי נחש כמו עקרב. מגן גבורים בשם הפוסקים. עכ"ל].

והקשו האחרונים הרי קימ"ל לדינא שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

א]. ובקובץ שיעורים שם כתב שכיון שרוב אינם נושכים אינו בכלל שכיח היזקא והמצוה מגינה ושומרת, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק (ח"א סימן רנד) ובשם אריה שם, ואמנם כנ"ל שישב זה הוא חידוש שאמרין ששכיח היזקא הוא לפי הרוב.

ב]. עוד כתב במאורי אור (דף קנה) שכיון שרוב זה הוא רובא דרובא ולמיעוט כזה דלא שכיח לא חוששים אף לשמואל.

ג]. ברש"ש (ברכות דף לג ע"א) כתב דאכן לאו כללא הוא, וציין לשו"ע סי' שכ"ט ס"ב וסי' תרי"ח ס"ג.

ד]. בסמיכת חכמים ובצל"ח בברכות (דף לכ ע"א) כתבו ליישב שנחש כרוך על עקבו, הוא קל יותר משאינו כרוך, כיון שאם הנחש כרוך על עקבו ולא נשכו בודאי שאין דעתו לנשכו, ולכן אין בזה חשש סכנה.

ה]. בתבואות שור (הלכות שחיטה סימן יג סק"ב) כתב שבתפילה אסור להפסיק רק בברי היזקא, כיון שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, לאו אורח ארעא להפסיק, וכמו שאמר החסיד להגמון כמבואר בברכות דף לא. [וכ"כ בחשוקי חמד (יומא דף פד ע"ב)].

ו]. עוד כתבו שאירי בנחשים שרגילים אצלם בבתים שידוע שבדרך כלל אינם מזיקים.

שהם הוגים ומשנים ומשמרין את התורה ביום ובלילה", וכן איתא באיכה רבה (פתיחתא ב').

ואמנם בחזון איש (בבא בתרא סימן ה' אות יח) הקשה בזה, וז"ל: יש לעיין הלא גם רבנן צריכין לנהוג מנהג עולם ולא לסמוך על הנס כדאמרו ברכות ל"ה ב' הנהג בהם מנהג דרך ארץ ובשבת ל"ב א' אל יעמוד אדם במקום סכנה ובחולין ק"ה א' אילו אבא הוי סייר נכסי וכו'. וכתב שם שבוודאי בעיר שכולה תלמידי חכמים יצטרכו לנהוג כמנהג העולם ולהיזהר בכל הדברים כדרך שאר אנשים, אלא כאשר יש בעיר תלמידי חכמים וכאלו שאינם תלמידי חכמים, מטילים את הוצאות השמירה על שאר העם ולא על תלמידי חכמים, ולפי זה בוודאי שאין לתלמיד חכם להתנהג בהנהגה אחרת משום תורתו שאין סומכים על הנס וחובתו לנהוג כמנהג העולם.

ב' כיון שי"א שדין זה נאמר רק אם לומד תורה לשמה, וכמו שכתב בחידושי הריטב"א (עמ"ס כתובות דף עז ע"ב) וז"ל: דאורייתא אפילו בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצא, לעוסקין בה לשמה". עכ"ל, ומוכח שדוקא במי שעוסק לשמה, וכן נראה מדברי הגמ' בברכות (דף ה' ע"א) "כל העוסק בתורה לשמה מזיקין בדילין הימנו שנאמר ובני רשף יגיבהו עוף", וכן נראה מדברי האור החיים הקדוש (ויקרא כו ד') שלא אומרים את הדין של תורה מגנא ומצלא דוקא אם לומד תורה לשמה, וכן כתב החיד"א בספר חומת אנוך (על התילים קי"ט עה"פ ראה עניי) בשם מדרש חז"ל, שהיינו דוקא שעסק בתורה לשמה, ודואג ואחיתופל עסקי שלא לשמה, וכ"כ הנצי"ב (הקדמת עמק השלישית להעלמק השאלה שאילתות פיסדקא ד' ה'), וכ"כ גם בשו"ת הרד"ך (בית ב' ח"ג), ובספר החיים (ח"א פרק ז'), ובשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כ"ז), וכ"כ בבן יהוידע (סנהדרין דף קו ע"ב ד"ה דבתחילה) וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה (תפילה עמ' צז) שהביא דברי הקוב"ש והעיר עליו דא"י מוכרח כלל דלימוד תורה שאני, דאפשר דהיינו דוקא ריב"ל שידע בעצמו שתורתו לשם שמים לגמרי, אבל לדידן שאין הכוונה טהורה לגמרי אין לסמוך ע"כ להלכה. ע"ש, וכן הו"ד הגריש"א בהערות עמ"ס כתובות שם שלריב"ל שעסק בתורה

בתורה אמאי לא הגינה עלייהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא רבינא אמר לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי דפקודי לא מפקדא באגרא דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדיהו. ומבואר מח' רבינא ורבא מתי התורה מגינה ומצילה לפי שיטת רבא שתורה מגינה ומצילה רק בעידנא דעסיק בה, אבל רבינא שביאר ביאור אחר, כנראה דלא ס"ל להאי דינא, וא"כ האי זכות תולה הובאה גם בגמ' בכתובות דף יט, וא"כ אפשר דלדינא לא נקטינן כשיטת רבא.

ועוד מצינו בגמ' במכות (דף י' ע"א) "א"ר יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו, איני והא א"ר יוחנן מנין לדברי תורה שהן קולטין שנאמר את בצר במדבר וגו' וכתוב בתריה וזאת התורה, לא קשיא הא בעידנא דעסיק בה הא בעידנא דלא עסיק בה", ומבואר דתורה מגנא ומצלא דוקא דעסיק ביה, וכן מצינו שם לגבי רב חסדא, וכן לגבי דוד המלך בגמ' בשבת (דף ל' ע"א) שמלאך המות לא יכול להרגו, ופירש"י (שם ד"ה הוה) וז"ל: הוה יתיב וגריס, שלא יקרב מלאך המות אליו, שהתורה מגינה ממות כדאמרין בסוטה עכ"ל, וכן מצינו בגמ' בב"מ (דף פו ע"א) ברבה בר נחמני, דלא הוה מצי מלאך המוות למקרב אליו כיון דלא הוה פסיק פומיה מגרסיה.

וכן כתב בקובץ שיעורים (כתובות אות רעז) שבת"ת תורה מגנא ומצלא, ואף במקום דשכיח היזקא יש לסמוך ע"ז.

ומ"מ יש לדון שבאמצע לימוד תורה, אי"צ ללכת למקום מוגן, מ"מ לכתחילה אין לסמוך ע"כ, א' אף ת"ח אין צריכים לסמוך על הנס, ובגמרא בבא בתרא (דף ז' ב') איתא שתלמידי חכמים אינם צריכים שמירה ולכאורה היינו משום שהתורה משמרתם ומגינה עליהם ואף על בני העיר. וכן איתא בירושלמי (חגיגה פ"א ה"ז) "מאן אינן נטורי קרתא, אלו סופרים ומשנים,

אלקעלי ח"ג חיו"ד מערכה ס' אות קפט), שכתב שהרב בית דוד נפטר בתוך ל' יום ע"ש, וע"ע בשולחן גבוה (סי' קט"ז סק"ט). וכן נראה מדברי ההגהות מהרש"ם לצוואת רבי יהודה החסיד, שראה אחד שנתץ מקצת ממקום התנור לצורך החרבת מקום בית המדרש ובעת גמר הבנין נחלש פתאיום ומת ע"ש. ולכן בודאי אף בצוואת של רבי יהודה החסיד יש להזהר, וחמירא סכנתא מאיסורא.

אולם בחידושי הריטב"א שם כתב וז"ל: ריב"ל וכו', פי' מכרך בהו אפי' היכא דלא עסיק בה, וכדאמרי' בסוטה (כא.) גבי כי נר מצוה ותורה אור, דאורייתא אפילו בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא לעוסקים בה לשמה, עכ"ל והו"ד בשיטמ"ק.

ומ"מ העולה מדברי הפוסקים כמה טעמים ששאני ריב"ל.

א. הגריש"א בהערות (עמ"ס כתובות) הקשה דכיון דהרי זה סכנה גדולה כמבואר שרבי אמי ורבי אסי חששו אפילו מביצים שהיו במבוי שלהם, א"כ היאך נכנס ריב"ל לסכנה, ותירץ שמכיון שריב"ל עסק בתורה לשמה ובקדושה וטהרה, לא היה זה סכנה גדולה כלל אצלו, ולא מיקרי נכנס לכלל סכנה כלל וכלל, משא"כ אחד שלא כל כך זהיר, בזה ודאי לכלל סכנה נכנס. וכ"כ בשו"ת בית דוד (לייטער, סימן כ"א) וז"ל: ואולי י"ל דשאני ריב"ל דנפיש זכותיה טובא ובטוח היה שלא יזיק לו. עכ"ל. [וכן נראה מדברי הגמ' בעירובין (דף נד ע"א) ובסוטה (דף מו ע"ב) שריב"ל לשיטתיה דאמר דהמהלך בדרך ואין לו לוויה יעסוק בתורה שנאמר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך ע"ש, ובשבועות (דף טו ע"ב) ובאבות (פ"ו משנה ב'), ויל"ע עוד].

ב. עוד י"ל ששאני ריב"ל שניצל כיון שהוא היה בדביקות התורה, [וכן כתב בספר הזכרון עדות ליוסף].

ג. עוד י"ל ששאני ריב"ל שלמד תורה לשמה. [וכמו שיישב הגרשז"א שם ועוד].

לשמה ובקדושה ובטהרה לא הוה סכנה, וכן הובא בשם מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל, שלא אמרינן כן ואמר כך שמי באמת יכול לסמוך על עצמו שלומד לשמה. ולכן ס"ל שא"א לסמוך ע"ז וכן לגבי אזעקה. [וכמו שיתבאר לקמן בשמו].

ומה שיש אומרים שהרבה לומדים תורה, ועכ"פ לא ימלט שילמד תורה לשמה, כבר כתב המהרח"ו בהקדמה לשמונה שערים והו"ד בספר דבש לפי להחיד"א (מערכת ת' אות יא) וז"ל: אם יאמר לך אדם שלומד תורה לשמה, התנא רבי מאיר מכחישו", שהרי רבי מאיר אומר (אבות ריש פרק ו') כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ע"ש.

ולכן נראה שבמקום ששכיח היזקא, קשה לומר ששומר מצוה לא ידע דבר רע ותורה מגנא ומצלא, אף במקום תלמוד תורה דרבים.

האם יש ראייה מרבי יהושע בן לוי

וההוכחה מדברי הגמ' בכתובות (דף עז ע"ב) איתא "אמר רבי יוסי, שח לי זקן אחד מאנשי ירושלים, עשרים וארבעה מוכי שחין הן, ובעלי ראתן, קשה מכולן, ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה, אמר אילת אהבים ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא", ופירש"י: מיכרך בהו, נדבק אצלם בשעה שעוסק בתורה ומושיבן אצלו ומובטח הוא שתגין התורה עליו ולא יוזק, עכ"ל. ומבואר שעסק התורה מציל אף משהייה בקרבת חולים מסוכנים.

ועפ"ז יש שכתבו שבמקום תלמוד תורה, אין חוששים לסכנה, וכ"כ המהר"י ענגיל בשו"ת בן פורת (ח"ב סימן יא) שמותר לנתוץ תנור אפיה כדי להרחיב מקום ללימוד התלמידים, ואע"פ שבצוואת רבי יהודה החסיד כתב שיש סכנה גדולה בנתיצת התנור מ"מ לצורך ת"ת שאני ושומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, וכ"כ לדינא בשו"ת יד יצחק (ח"ג סימן קט), [וע"ע בשו"ת אפרקסתא דעניא (חיו"ד סי' רמ"ח ד"ה עוד)]. ואמנם בשו"ת בית דוד (חיו"ד דף כז ע"ב) כתב להתיר בזה, ומ"מ כתב בשו"ת צרור הכסף (חיו"ד סימן ו') כתב ע"ד ונלב"ע בלא זמנו, וכ"כ בזכור לאברהם

שכן הו"ד הגראמ"מ של זצ"ל ספר שמחת מיכאל (סימן י') שאף בזמן האזעקות אין להסתמך על הבטחת החזו"א ויש להכנס לממ"ד ע"ש,

ולמעשה נראה שכיון שהוא ספק אם תורה מגנא ומצלא בכה"ג, א"כ יש לחלק בין היכא דשכיח היזקא לבין היכא דלא שכיח היזקא.

בהבטחת החזו"א והגרר"ק שלא יפול טילים בבני ברק

ידוע ממרן החזו"א על בני ברק בזמן מלחמת תש"ח, שאמר שבבני ברק לא יפלו פצצות, ומקור הדברים בספר שיחות חיים עמ' עח, ובארוכה בספר מעשה איש ח"א עמ' קעג. וגם בשנת תשע"ג במבצע עמוד ענן, כתב מרן הגרר"ק שליט"א בזה"ל: בעזה"ד' כסלו תשע"ג, כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק (ברכות ט' ע"ב), ורבי שמעון סבירא ליה בספרי עקב סי' ל"ח, אין זה קידוש ה' שדברי צדיקים קיימין בחייהן ובטלין לאחר מיתתן, (ולא יתכן כן), ואם כן, כשהחזון איש זצ"ל אמר שבבני ברק לא יהי' פצצות, כמו שהעיד הגה"צ רא"צ טורצ'ין זצ"ל, בודאי יתקיים גם היום, ואין לפחד כלל. חיים קניבסקי ע"כ לשון מכתבו, וא"כ ה"ה לזמנינו אנו, וכן הובא בגליון בדרכו אמונה שאמר הגרר"ק זצ"ל עתה, שההבטחה חלה אך היום וגם על רסיסים ויש לומר תהילים, וכן ההבטחה חלה על כל מקומות תורה, מ"מ הורה לבני ישיבת מיר שאין ללכת לכותל מחמת חשש סכנה. [ובני ברק שאני כמו לענין עין הרע שהובא בס' ארחות רבינו ח"ג עמ' קג, ובס' דרך שיחה עמוד עו בשם מרן החזו"א שבעיר בני ברק אין שולט עין הרע וכן מורה הגרר"ק בהרבה דברים שתלויים בעין הרע, ואולם לענין עין הרע הובא בס' אעלה בתמר מתורת החזו"א (עמ' פא) שדברי מר החזו"א היו רק על זמנו שבחייו זכותו הגדולה הגינה על כל בני העיר אבל בזמנינו אין הדברים כן וכן יש עין הרע, וכן הביאו על הגר"ש וואזנר שחשש מעין הרע בפרסום יום הולדתו שעשה יום הולדת של גיל 100, ונתבארו דיני עין הרע בארוכה בשערי יוסף ענינים שונים חלק ב' בסופו].

ועוד מובא על מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל שסיפר על ימי המלחמה בתש"ח שהיה החזו"א

[ד]. עוד כתב בספר משנת פקוח נפש (סי' סט אות ז) שיתכן שאין סכנת נפשות באותו שחין של בעלי ראתן אלא יסורין בלבד, ולא חשש סכנה, ולכן היה מיכריך בבעלי ראתן.

[ה]. ועוד י"ל שודקא ריב"ל, בדרגת בטחון בהשי"ת, אבל אין הוא הוראה כללית. [וכעין מש"כ בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תנ"ד) ע"ש].

[ו]. ועוד אפשר"ל שאין ראיה מריב"ל דדוקא ריב"ל שהיה עושה כן לעצמו, משא"כ הכא דהאדם יכול לקבל את נגיף הקורונה ולא זה לא יעשה כלום אבל לשכן שלו או לאדם אחר זה יהררוג אותו, אפילו שהוא עצמו לא ידע שהוא חולה.

[ז]. עוד כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' שצ"ה) שכל דין זה נאמר אלא למי שלומד בקדושת התורה של ריב"ל. וע"ע בחבצלת השרון (פרשת וילך עמ' א' מח). וע"ע בס' אבני שלמה (עמ' טו) בשם הגר"ש וולבה זצוק"ל שבאחת המלחמות היו משמרות של תהילים בישיבה, אמר המשגיח זצ"ל אם באמת היינו מאמינים בתורה שלנו, היינו עושים משמרות לימוד, אנחנו לא נהיה ניזוקים, ע"ש, ובמק"א הארכת לפי"ז אם צריך להרבות באמירת תהילים או ללמוד תורה בשעת המלחמה.

ועוד יש להקשות בזה מהא דאיתא בגמ' בבא בתרא (דף כא ע"א) "אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא", ופירש"י וז"ל, ללמוד מיום ליום, שמא יוזק בדרכים שהשטן מקטרג בשעת הסכנה שנא' פן יקראנו אסון, אלא יוכל לכוף בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות, עכ"ל, [ושוב ראיתי שהקשה כן בספר נופת צופים, וכתב שם שיש לחלק שיש ב' דינים יש הליכה ויש שעת הלימוד].

וכן הובא בשם מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל, שלא אמרינן כן ואמר כך שמי באמת יכול לסמוך על עצמו שלומד לשמה. וכן הורה מרן הגריש"א והו"ד בספר וישמע משה, שאם יש אזעקה באמצע השיעור חייב להתפנות למקלט. ושו"ר

ובאחד מלילות השבת בימי המלחמה שמעו נפילת טיל אדירה ואמרתי לו נפל בבני ברק, אבל הוא הגיב לא נכון זה לא נפל בבני ברק לא יפלו טילים, ואח"כ התברר שנפל ברמת גן גבול בני ברק. ויש לציין שנפל ל"ט טילים במלחמת המפרץ, כנגד ל"ט מלאכות שבת, שהמחללי שבת לא שמרו שבת.

וההבטחה קיימת גם עתה בתחילת המלחמה [לאחר שמחת תורה תשס"ד]. כמו שנשאל מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א והובא בכמה תשובות בקובץ דברי רבותינו ע"ש, ועוד נשאל שם בעמ' לב האם ההבטחה קיימת גם בשכונת 'פרדס כץ' ו'קרית הרצוג', והשיב הגר"י זילברשטיין שליט"א שכי אם רוב תושבי המקום שומרים שבת הרי שההבטחה קיימת גם שם, והמיעוט שמחלל שבת, בטל ברוב, עכת"ד.

וכן דעת הגר"ש שטיינמן שליט"א, והגר"ד פוברסקי שליט"א, והגר"מ לובין שליט"א, וכמובא בקונ' מגיגי איש, וכן השיב לי הגרע"פ, במוצאי שמחת תורה תשפ"ד בזה"ל: האם עתה שמרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל נלב"ע, קיימת הבטחתו ע"פ הבטחת מרן החזו"א זצוק"ל, שלא ירדו טילים בעיר התורה בני ברק, ואי"צ להיכנס למקלטים או לחדר מוגן, אלא א"כ הכניסה לשם בקלות, ואינו עוסק בתורה או בתפילה. והשיב לי בזה"ל: גם עכשיו קיימת הבטחתו. עכ"ל. ומ"מ הוא רק על המלחמה בעזה, אבל עתה במלחמה באיראן, הרי הוא נחשב בודאי ששכיח היזקא.

מקומות נוספים שדינם כדין בני ברק

הנה יש שמועה בשם הגר"ח זצוק"ל שכל מקום ששומרים שבת כדינו ויש שם גרנטור דינו כדין בני ברק שלא יוזקו שם, ומרן הגר"י זילברשטיין שליט"א אמר בזה והובא בחוברת דברי רבותינו עמ' נד וז"ל: אמנם החזו"א לא אמר את דבריו אלא על בני ברק, והוסיף בענוותנותו כי הוא אינו ממלא מקום של החזו"א, אך מן-הסתם הדברים נכונים גם לגבי ישובים אחרים, שהרי ביאור הבטחתו של החזו"א היא משום שמירת השבת של תושבי בני ברק, ואם כן כל

מורה לסובביו שירדו למקלט אבל הוא עצמו לא ירד הוא בטוח ושלי והלך בחדרו הלך ושוב בלי שום פחד ובודאי היה לומד בעיר בני ברק כל הפצצות נפלו לנחל הירקון, והורה החזו"א שאם בשעת השיעור נשמעת אעזקה או הפצצה לבל יפסיקו את שיעורו שבבני ברק לא יפציצו. וביותר מובא בס' מעשה איש (ח"א עמ' קעג) שבשנת תש"ח כשהיו הפצצות באר"י ולפני התפילה נשמעה אעזקה ורצו לברוח לפרדס, אמר להם החזו"א תשארו כאן לידי, אח"כ נשמעו מטוסים חגים מעל שמי העיר ושמעו את החזו"א אני גוזר שלא להפיץ את בני ברק. ע"כ.

ובגליון ארוממך (קובץ גליונות תשס"ג עמ' 47) הובא שבזמן מלחמת המפרץ בחודש שבט תשנ"ט כשאר נשלחו טילים מעיראק על ארץ הקודש ובליל שבת נפל טיל קסאד סמוך ונראה לבי ברק, ולמחרת היום בשבת קודש נכנס אל מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל תלמידו הרב א"צ טויב, ואמר לו בשמחה נתקיימו דברי החכמים שהבטיחו כי העיר בני ברק לא תינזק, והגיב על מרן זיע"א בזה"ל: וכי כך למדו אותנו לחשוב, וכי זו היא דרכה של תורה לשמוח בזה שהטיל היה ממש לידינו ולא פגע בנו והרי פשוט שנפילת הטיל על ידינו באה לעורר אותנו ולהוכיח אותנו שנחזור בתשובה, אומר לך מה אני השבתי נשמעתי את נפילת הטיל חשבת' לעצמי הרי זמן הנפילה היה בליל שבת קודש ובודאי צריכין אנו להתעורר במה שנוגע לליל שבת קודש והנה בלילות שבת אלו החורפיים והארוגים כבר גומרים את סעודת השבת בשעה מוקדמת מאד ונשארו שעות רבות עד שהולכים לישן היכן כל בחורי הישיבות ואברכי הכוללים למה אין בתי המדרשות והישיבות מלאים מפה אל פה אין זאת אלא כי מעוררים אותנו ממרום להתחזק בענין זה של שקידת התורה בלילות שבת ובנך נפיר מעמנו את חרון אף ה'.

וכן כתב בספר מאחורי הפרגוד (עמ' 442) שסיפרה הרבנית קנייבסקי ע"ה אשתו של מרן הגר"ח זצוק"ל שבעת מלחמת המפרץ ידוע כי הגר"ח הרגיע את כולם שבעיר בני ושאר מקומות של תורה לא יפלו טילים וכך הוה,

המקובל רבינו דב קוק שליט"א ורעייתו, לכן הוא מגן על כל מי שדבק בו ובתורתו, עכ"ל.

האם בבני ברק להגר"ק צריך להכנס למקום מוגן

ודנו הפוסקים האם בבני ברק להחזו"א והגר"ק, צריך להכנס למקום מוגן, והקה"י כבר הורה שאי"צ להכנס למקלט כמובא בספר אורחות רבינו שבעת אזעקה ביו"כ התפלל הקה"י בבית הכנסת לדרמן ואמרו לו שיש אזעקה אמר שיתפללו טוב וירבו ללמוד ולא יקרה שום דבר ולא צריך ללכת למקלט עכ"ד.

וכן כתב בשו"ת וישמע משה (ח"ג עמ' תקע) שהשיב לו הגר"ק שאין להפסיק באמצע שמו"ע וללכת למרחב מוגן ושאלו ראית כבר טיל שנפל במקומך, הכל זה נסים, ואין לחלל שבת לצורך זה, אבל בשעת לימוד תורה בכל רחבי הארץ יש להפסיק וללכת למרחב מוגן, ובבני ברק מכיון שמקובל בידינו ממרן החזו"א זיע"א שלא תאונה אליה רעה אין להפסיד אף בשעת הלימוד. ע"ש.

וכן שאלתי כמה תלמידי חכמים ואמרו לי שהגר"ק זצ"ל הורה שבבני ברק אין צריך לחוש ואף אין צריך למקלט, וכן כתבו לי שדעת מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שבב"ב אין צריך להכנס למקלטים וממדי"ם וההשתדלות היא לומר תהילים.

וכן אמר לי לדינא הגרע"פ שליט"א שבבני ברק אם נמצא במקום מקורה אינו צריך להכנס לממ"ד או מקלט כיון שעדיין ההבטחה קיימת, אך אם נמצא לא במקום מקורה יש לחוש כי כל ההבטחה שלא יפלו טילים ולא שיפלו רסיסים.

ומ"מ דעת הרבה גדולי ישראל שליט"א וזצוק"ל שאף בבני ברק יש להכנס למקלט או לממ"ד שיש אזעקה משום השתדלות.

וכמו שהשיב מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל כמובא בגליון פרי חיים (מס' רפו) שאף

מקום ששומרים בו שבת – תחול ההבטחה, והביטחון, שלא תיפולנה פצצות. עכ"ל. וכן הובא שם בעמ' לב בשמו שאמר שכל מקום שישמרו שבת לא ינזקו.

וכן כתב ידידי הגאון רבי משה פריד שליט"א בגליון וישמע משה (פרשת וירא תשפ"ד) ששאל להגר"י זילברשטיין שליט"א באדם שרואה בכולל שמחמת רעש הלימוד אף אחד לא ושמע שיש אזעקה האם צריך לומר לאחרים, והשיב הגר"י שליט"א שכיון שהם עסוקים בלימוד התורה הרי בודאי תורה מגנא ומצלא ובפרט בעידנא דעסיק בה ואין לחוש כלל לסכנה ואין לבטל אותם מלימודם ושכן הסכימו לו הגרש"א שטרן שליט"א והגר"ע פריד שליט"א, ועוד הביא שם שאמר לו הגר"י זילברשטיין שליט"א וז"ל: וסיפר הגר"י זילברשטיין שהיה בבית הרפואה וקיים שם מצות ביקור חולים אצל אחד ממכיריו ונשמעה באותה עת אזעקה, ואמר שאין צריכים לעזוב את מקומם וללכת למקום אחר מאחר שהם עסוקים במצוה באותה עת ממש, ושלוחי מצוה אינם ניזוקים, והוסיף הגר"י זילברשטיין שמכיון שרוב תושבי העיר בית שמש הם שומרי שבת, וגם מרובים בה מאד כוללי האברכים ולומדי התורה, בודאי זכות התורה מגינה גם עליה ודין בית שמש כדין בני ברק, ואין לחוש כלל בפרט כשעוסקים בתורה או בדברי מצוה, עכ"ל.

וכן כתב עתה [לאחר מלחמת שמחת תורה ה'תשפ"ד] מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א לגבי העיר טבריא, וז"ל: נאמר במסכת תענית כא: בשכנותו של רב לא היתה מגיפת הדבר, חשבו כולם שזכותו של רב היא זו שהגינה על התושבים, נתברר שאילו היתה זו זכותו של רב היה זכותו להגן על כל העיר, אלא היתה זו זכותו של יהודי קברן, שואל רבנו השפת אמת, למה באמת זכותו של רב לא הגינה, משיב השפת אמת שזכותו של צדיק יכולה להגן רק על מי שמתחבר לצדיק, וכנראה שבדורו של רב לא כולם כבדו אותו כראוי ולכן זכותו לא הגנה עליהם, זכינו וזכתה העיר טבריה שאיש קדוש מאד גר שם עם רעייתו, והם חתני הגאון הצדיק

וכן השיב הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א בגליון וישמע משה שם לידידי הגאון רבי משה פריד שליט"א שלדעתו מידי ספק נפשות לא יצאנו ואין הולכים בנפשות אחר הרוב, וצריך לחוש וללכת למקום מוגן אף בשעה שעוסקים בתורה. ומכל מקום אם כבר עבר זמן מסויים מאז שנשמעה האזעקה והוא משער שבין כה וכה לא יספיקו להגיע למקום המוגן בזמן, עדיף טפי שלא יפריע להם כלל והתורה תגן עליהם מכל רע, עכת"ד. וכן כתב בשיעורי הגרי"מ רובין שליט"א שיש להחמיר בזה, וכן כתב בתשובה [להבה"ח יהודה שוילי] הגאון רבי בנימין חותה שליט"א שיש ללכת למקום מוגן בשעת אזעקה אף בבני ברק ואם לא עושה כן דמו בראשו.

והגר"א צבי הכהן שליט"א רב דקהל חסידים שיכון ה', כתב לי בזה"ל: גם הגר"ק עצמו חייב להכנס למקום מוגן, דאין סומכין על הנס, עכ"ל, והגרי"י ווייס שליט"א רבה של שכונת נוה אחיעזר בבני ברק, כתב לי דהירא יכנס, אבל אין חיוב גמור בזה.

ושמועה שמעתי בשם אחד מגדולי הדור שליט"א שבודאי שיש להכנס למקלט גם בבני ברק. ואולם אמר במקומות ציבוריים, כגון כוללים וישיבות, שע"י שיצאו כולם יחדיו במהירות במסדרון צר עלולים לרמוס איש את רעהו, אזי אפשר להשאר בביהמ"ד ולסמוך על זכות התורה שתגן ותציל. ומ"מ אין להסתמך על הוראה זו במקומות ששכיח היזקא, אך יש להזהר שלא להבהל ולרוץ בבהילות שלא יהיה דום לב וכדו'. [ועוד אוסיף בזה שבלייל שב"ק פ' בהר בחוקתי קצת זמן לאחר אסון הר מירון שמעתי בשיעורו של מרן הגר"י זילברשטין שליט"א שדואג כבר שבוע שלם לגבי המדרגות של בית הכנסת שהם צרות וצפופות והרי יש בבית הכנסת מאות מתפללים ויכול להיות דוחק שאנשים יפלו אחד על השני, אבל מאידך הסתפק שהרי אם יצטרך להביא מהנדס הרי יצטרך להוריד כמה ארונות ספרים, ולא יודע מה לעשות, ושאל למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל מה לעשות שהרי יצטרכו מחמת זה להוריד כמה ארונות ספרים, ואמר שצריך להתפלל, וזה היה תשובתו, אולם זה חידוש לומר כן, שהרי אנחנו רואים מדברי הגמ' בשבת דלא מהני רק תפילה, ואולם י"ל

בעיר התורה בני ברק, שהבטיח מרנא החזו"א זצוק"ל שלא יפלו בה פצצות הגר"ק, ומ"מ צריך להפסיק באמצע תפילה משום פיקוח נפש, ושאיני מנחשים כיון שרוב נחשים אינם הורגים משא"כ כל טיל או פצצה הרי הם הורגים ומסוכנים, ולכן אף באמצע שמו"ע יש להפסיק ע"ש.

ובשו"ת השואל (ח"ג עמ' שלא) כתב בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שגם אמר לרדת למקלט כדי להצטער עם שאר עם ישראל, וציין לרש"י שמות יז יב, עכת"ד, ואמנם לא הובא כן בשם הגר"ח"ק וגם הגר"ק לא נהג כן וקשה לומר שאמר כן, וכן נראה ממה שהבאנו דברי הקה"י לעיל.

עוד כתב שם שם הגר"ק זצ"ל שנשאל ע"י אחד מנכדיו איך ראוי לנהוג כאשר נמצאים בשטח פתוח בבני ברק, והשיב להיכנס למקום מוגן, ושוב נשאל האם החזו"א לא הבטיח בב"ב לא יפלו טילים והשיב בזה"ל: ההבטחה ניתנה ובאזני שמעתי אותה ממנו, ואולם מחובת ההשתדלות אין להימנע ויש לשמור על כללי הזהירות. עכ"ל.

וכע"ז השיב לי עתה [לאחר מלחמת שמחת תורה] מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א ששאלתיו האם בבני ברק צריך להכנס למקום מוגן ומה הדין בירושלים ובקרי"ס, וקבלתי תשובה ע"י נכדו הרה"ג מנחם לנדו שליט"א בזה"ל: דין ב"ב כדין כל הארץ, ובאמצע הלימוד כשנמצא במקום מקורה פנימי מיקל שלא להפסיק. עכ"ל.

וכן השיב לי עתה הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א ששאלתיו כנ"ל, והשיב לי בזה"ל: בבני ברק- אם יש מקום מוגן קרוב במרחק של עד דקה הליכה יש ללכת אליו מלבד באמצע תפילה. עכ"ל.

וכן השיב לי כעת מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי שאף בבני ברק צריך להכנס למקום מוגן בשעת האזעקה, וז"ל: דעתי דיש ליכנס בזמן הזה, ושומר ישראל שמור שארית ישראל, עכ"ל.

ועוד יש לדון האם אפשר להגיד לאנשים שיחזרו בתשובה שבבני ברק במקום שיש אינטרנט פרוץ אין את ההבטחה של מרן הגר"ח ק"ע"פ החזו"א שהוא מקום טמא, וכתב לי בזה הגר"י ווייס שליט"א רבה של שכונת נוה אחיעזר בב"ב, בזה"ל: להגיד שיחזרו בתשובה ודאי מותר ואף צריך, עכ"ד. ומ"מ נראה פשוט שבמקום שיש טומאה בודאי החטא גורם. וכן כתב לי הגר"א דינר שליט"א בזה"ל: תמיד טוב לעשות תשובה. עכ"ל.

וכן שמעתי מהגרע"פ ואמר לי שההבטחה של ר' חיים עדיין קיימת, וכל ההבטחה של מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שלא יפלו טילים, ולא רסיסים, [והרי גם בזמן הגר"ח קצוק"ל ירדו רסיסים] ולכן גם עכשיו אי"צ להיכנס למקלטים או לחדר מוגן, אלא א"כ הכניסה לשם בקלות, ואינו עוסק בתורה או בתפילה.

האם יש ראייה מזה שבפרדס כץ נפל טיל מאיראן

ועתה יום ב' לפרשת שלח, נפל בפרדס כץ טיל על בית הספר, ובחסדי שמים לא היה שם אף אחד במקלט, ולא נפל הטיל על בנינים, שהיה בודאי הורג הרבה בני אדם, [והרג רק ב' בני אדם], ומזה יש לדון האם ההבטחה של מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, קיימת גם עתה, ונראה שאף שמרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל הביטיח בשם החזו"א שאף עתה בבני ברק לא יפלו טילים, ואף בקרית הרצוג, ופרדס כץ, כיון שהרוב שם שומרי שבת, וכמו שהורה הגר"י זילברשטיין שליט"א לאחר תחילת המלחמה בשמחת תורה, וכמושהובא קובץ דברי רבותינו (עמ' ל"ב), ואף שבבני ברק יש יותר שמירה יתירה, ולכן הקלו בזה במלחמה בעזה, שלא להכנס למקום מוגן בב"ב, אלא רק די שלא יהיה מתחת כיפת השמים, כיון שלא היה שכיח היזקא, והיה אחוזי ירוט גבוהים, אבל עתה אף אם יש אחוזי ירוט גבוהים, כיון שהסכנה יותר קשה, שהרי טיל אחד יכול להמיט אסון על רחובות שלמים, הרי יש בזה חשש סכנה.

דשאני שיכולים לתקן שירדו קצת קצת ויכולים להזהר, משא"כ האסון בהר מירון שהיה ללא שליטה].

וכן כתב לי ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א שזקיני מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א הורה שיש להכנס למקלטים משום שאין סומכים על הנס ולכן בודאי שחייבים להכנס גם בבני ברק למקלטים ומוגן משום ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ואין סומכין על הנס, עכת"ד. [ושוב נראה להוכיח בזה ממה שהגיע הגר"י זילברשטיין שליט"א לביקור חולים בתל השומר לבקר לוחם שנלחם עם מחבלים ותוך כדי הביקור היה אזעקה ואמר הגר"י שאי"צ ללכת למוגן מוגן, ורק הלך מחמת ההוראות של הבית חולים שלא יהיה חילול ה', מחמת שהיה אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, וכמו שכתב בגליון וישמע משה פרשת וירא תשפ"ד שכן אמר לו הגר"י שליט"א לדינא שכיון שהיה עסוק בדבר מצוה של ביקור חולים לא היה צריך להכנס למקלטים. ומ"מ האריך בזה הגר"י זילברשטיין שליט"א בכמה דוכתי וכמובא בחוברת דברי רבותינו שבחורים באמצע הסדר אין צריך להפסיק ללמוד, ונראה מדבריו שה"ה בשעת התפילה, וכן כתב לי ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א שכן דעת זקינינו נוטה שבמקום תפילה ולימוד בעיר התורה בני ברק אין צריך להכנס למקלטים. ומ"מ אפשר דהיינו דוקא במלחמה עם עזה שלא היה שכיח היזקא, משא"כ עתה, וכנ"ל בגודל הסכנה].

האם בבני ברק יכול ליפול רסיסים

ובעיקר מה שיכולים ליפול רסיסים בבני ברק, נשאלתי האם כוונת הגר"ח שלעולם לא יפלו טילים בבני ברק. ולכאורה גם אם כן, אין הכוונה לרסיסים ולחלקים מהטילים. כי ראינו כמה וכמה פעמים שנפל, ואכן ידוע בשם הגר"ח קצוק"ל שאמר רק על טילים ולא על רסיסים משום שיש טומאה ואינטרנט בבני ברק, ומאידך בגליון בדרכו אמונה פרשת במדבר תשפ"א כתבו בשמו שההבטחה שלא יהיה גם רסיסים, וביחד עם זה יש לומר תהילים, וצ"ע מתי אמר כן, ואולי אמר אחרי שהיה רסיסים בבני ברק, ואולם ששאלתי את עורכי הגליון מתי הגר"ח קצוק"ל אמר כן מתברר שאמר ביום רביעי, וזה לאחר שהיה רסיסים בבני ברק, אבל כתבו לי דכוונת הגר"ח קצוק"ל דגם אם ירדו רסיסים אבל אם לא יזיקו.

ושואלים האם לבוא לבני ברק לשישי-שבת או שאין צורך לפחד, והביא שהשיב להם הגר"ז שליט"א כי להגיע לבני ברק זה דבר מאד מאד גדול משום השמירה וההבטחה שיש כאן, אך בכל אופן אם שם לומדים ויש ת"ת וישיבה בעיר, אין שום בעיה, כי זה כמו בני ברק, לבני ברק יש שלוחות היכן שיש תורה ושבת, צריך להידבק למקומות של תורה. וכשנשאל שוב אם צריכים להשתדל להגיע לבני ברק, השיב כי קשה לומר, והנוסח הוא שבני ברק יכולה להתפשט, אם יש שם מקום ששומרים שבת, ונזהרים בשבת, ולא מדברים דברים בטלים בשבת, שמירת שבת שמרו ואת ה' קידשו, זה בני ברק, זה שלוחה של בני ברק. בבני ברק בירך החזו"א, אך זה לאו דווקא, כי כל מקום ששומרים שם שבת כהלכתו, זה שלוחה של בני ברק, עכ"ד. ולפי"ז ההבטחה היא לא רק בבני ברק אלא בכל מקום ששומרים שבת].

ושוב ראיתי שאמר בזה הג"ר שרגא שטיינמן שליט"א ראש ישיבת אורחות תורה (קובץ גליונות פרשת שלח תשפ"ה עמ' 94) שההבטחה שם לא עמדה מחמת שמא יגרום החטא, כיון שאינו עניין של גבולות מוניפליות ולא יזהר ראש עיר מצביעים, אלא החזו"א אמר שרואה שהעיר מוקפת דמי גמרא וכו', ואם יש אזורים שמוקפים דפי אינטרנט או גרים שם אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות שלפעמים החטא גורם עכ"ד.

ומ"מ לאחר הבירור יודעני שאף בפרדס כץ נפגעו כמה אברכים וילדים, ששמעו להוראת כמה רבנים, שלא להכנס לממ"ד, ואף שלא מתו, עכ"פ נפצעו, ולכן בודאי שיש חובת השתדלות, ויש שדחו שאולי לא בטחו, ויש שדחו שכל ההבטחה שלא ימותו, ואמנם אם מסתמכים על הבטחת הגר"ק, א"כ הגר"ק לא תלה בביטחון, והבטיח שמירה, ולכן בודאי שקשה לקחת ע"כ אחריות אף על פציעות שאינם במצב קשה, [וגם אין לדחות מה שאמרו רבים, שלכל כדור יש כתובת, כיון שבודאי אף אחד לא יעמוד מול הרובה, כדי לקבל את הכדור, וה"ה שאין לעמוד מול הטיל כדי לקבלו].

ואמנם ידוע שמרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר שההבטחה של החזו"א עד הכביש השחור, ואח"כ אין הבטחה, וממילא לשיטת הגר"ח"ק אינו בכלל בני ברק, [וכן אמר עתה גם בן הגר"ח"ק הגר"ש קניבסקי שליט"א במח"ס בר גיבול וש"א"ס].

ובחוט שני (ר"ה- חנוכה עמ' שט בשער הציון סקט"ו) הובא שסיפר הגר"ק שבזמן החזו"א נפל פעם פצצה בפרדס כץ שבפאתי העיר בני ברק, ואמר החזו"א שמע מיניה שפרס כץ אין היא בני ברק, [אף שבאותה תקופה כבר פרדס כץ היתה בתחום שיפוטה של עיריית בני ברק], והובא שם שהוסיף הגר"ק שבזמנינו שהרבה חרדים גרים שם, ויש שם הרבה מוסדות תורה, מיקרי כבר אותה העיר לבני ברק עכ"ד. וא"כ כ"ש עתה בזמנינו שרוב, ועכ"פ יותר ממחצה, שומרי תורה ומצוות. ושוב כתב לי בזה אחי הרה"ג אליהו אביטבול שליט"א במח"ס מאלפי זהב וז"ל: **כבר בזמן החזו"א נפל בפרדס כץ ובכל זאת הבטיח שלא יפול בבני ברק, וי"ל שאף החוט שני שאמר שנחשב כבני ברק, אם הוא רואה שנפל היה אומר ש"מ אינו בני ברק, והרי אף החזו"א אמר 'שמע מינה' הרי דבל"ז לא היה ברירא לי' אם הוא בני ברק. ודו"ק עכ"ד.**

ואמנם הגר"י זילברשטיין שליט"א לאחר הפיגוע שאירע בפרדס כץ שנהרגו בו שומרי תורה ומצוות, ונשאל הרי יש ברכת החזו"א, והשיב שזה לא חל על מקום שמחללים שבת, וכתב שבפרס כץ שחלק מהרחובות סגורים בשב"ק בהם לא יהיו ניזוקים בנפש עכ"ד.

ושוב שמעתי מידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א שכן שמע מהגר"י זילברשטיין שליט"א, היות שכיון שהרחוב שם היו בו מחללי שבת, ומשו"ה לא חל עליו הברכה. אבל במקום שלא נוסעים יש שמירה, ולפי"ז סותר את עצמו וכנראה הדר ביה, וצ"ע. [והראני ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א [בתחילת המלחמה לאחר שמחת תורה ה'תשפ"ד] שנשאל זקינו מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א במה שאברכים הגרים בעיר 'עפולה' שבצפון הארץ, ביקשו לשאול שהם ונשותיהם חוששים מאד מאיומי החיזבאללה ומהסלמה אפשרית,

בנ"ד שהרי רודפים אחר הטיל והרי הוא סכנה גמורה, בשו"ת חזון עובדיה (ח"א עמ' רכד).

וכן מוכח מדברי החזו"א שהורה לחלל שבת עבור אזעקה, ולא שייך לומר שהולכים בזה אחר הרוב, וכן י"ל שהו"ל ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי, שיש כאן ודאי סכנה, כיון שהטיל עצמו יכול להמית ולהרוג בני אדם.

ועוד נראה לפי מש"כ בשדי חמד (קונ' דברי חכמים סי' פ"ב) בשם האחרונים שכל היכא שיש ביד האדם להציל את עצמו מהסכנה אין לסמוך על זה ששומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש. [וע"ע בשו"ת צי"א חלק יא סימן יד אות ב' וג', ובשו"ת עולת יצחק ח"א סי' צ"ט].

ועוד י"ל כיון שבתורה לא הולכים לפי אחוזים, כיון שאם נלך לפי הסטסטיקה, בטלת את כל דיני התורה, וכתבאר בתשובה במק"א.

עוד יש לדון שהרי הוא חשוב כמקום סכנה כיון שכל כל הארץ כולה מאיומת, וכיון שיכולים לשלוח טילים הרסניים, הרי הוא נחשב כמקום סכנה.

ועוד שכנתבאר שגדר שכיח היזקא הוא מדין מיעוט המצוי, ומיעוט המצוי, הוא לפי המציאות, ולפי המציאות שיש נפילות שיש בהם ניסי ניסים שאין נפגעים כיון שיש את הממדי"ם, וא"כ יש לחוש לכך, ועכ"פ לעשות השתדלות. וכמו שהורה החזו"א והגר"ח"ק, אך הם סמכו על בטחונם ולא נכנסו.

ועוד יש לדון שנחשב שכיח היזקא כיון שכלפי כל הטילים ששולחים הרי הם שכיח היזקא בודאי שיכולים להרוס ערים שלמות, ומה שמצליחים לירט הרי הוא נס וכמה פעמים שולחים כמה מירטים ולא מצליחים לירט. ושור"ר שכתב לדון ידידי הרה"ג רפאל סוויד שליט"א [גליון פלפולא דאורייתא (מס' 82)] שכיון שארבעים טילים על כל גוש דן הוא אחת למאה אלף, ומ"מ כתב שם שיש לדון שיש לחשב את הפצועים, וכתב שם בהערה שיש שטענו שא"א

וכן מוכח ממה שכתב מרן גאון ישראל הגאון רבי דב לנדו שליט"א, (מכתב יום ג' פרשת שלח ה'תשפ"ה) וז"ל: בעקבות מצב הסכנה בו שרוי העם היושב בציון ברור שחובה להשמר בתכלית הזהירות ולשמוע להנחיות, ואין לסמוך שיהיה נס בכל מקום שהוא ללא יוצא מן הכלל. עכ"ל. והדברים פשוטים וברורים.

ושוב נראה עתה במלחמת שאגת הארי, שבת זכור ה'תשפ"ו, שנפלו רסיסים כבדים מבני ברק ושברו גג מעל ילדים באמצע רחוב בני ברק, וכן בעוד מקומות נפלו רסיסים, ולכן בודאי שאין לסמוך על הנס וללכת בזמני האזעקות ברחוב או בקומת גג או להיות ליד חלונות במקומות שאינם מוגנים.

סיכום הצדדים להחמיר בספק פיקוח נפש

וע"פ הנ"ל עולה כמה טעמים שיש חיוב להשתדל להכנס למקום מוגן, כיון שאיתרע חזקת הנפילה, כגון ששולחים למרכז, ואם יפול טיל אחד, יש כאן חשש סכנה על כמה רחובות שלמים. אף שע"פ רוב הטילים אינם נופלים, מ"מ אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, והרי יש כאן חשש סכנה על כולם.

ועוד י"ל שכיון שכלפי הטיל עצמו יש רוב שיהרוג הרי בודאי הוא נחשב רוב שממית, ולכן ע"פ הטיל עצמו יש חשש סכנה, וכן השיב הגריש"א בשו"ת וישמע משה (ח"ב עמ' שעד) וכן הו"ד הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל [כפי שהשיב להגרי"א דינר שליט"א] במלחמת צוק איתן שבודאי יש חובה ללכת למרחב המוגן כיון שהטילים והפצצות כולם מסוכנים וכל אחד ואחד שלא מזיק הוא נס, ולא שייך לדון שהוא משום רוב. ומלבד מה שנ"ל שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

וכן נראה ממה שהו"ד הגרשז"א בשש"כ (ח"א פרק כה הערה טו) בשם הגרשז"א זצ"ל שמסתבר שאין לסמוך על שלוחי מצוה בנחש כיון שמותר להרוגו בנחש אף שאין רודפים אחריו ע"ש, וכ"ד

לאדם ללכת במקום סכנה ולסמוך על הנס, משום שנאמר לא תנסון את ה' אלוקיכם, עכ"ל.

וכן כנ"ל שאף שקימ"ל ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, מ"מ במקום דשכיח היזקא שאני, (עי' פסחים דף ח' ע"א), ואף שת"ת אף בעידנא דלא אסיק ביה, תורה מגנא ומצלל, (עי' סוטה כא ע"א), וא"כ יש לדון שבאמצע לימוד תורה, אי"צ ללכת למקום מוגן, מ"מ לכתחילה אין לסמוך ע"כ, א' אף ת"ח אין צריכים לסמוך על הנס. (חזו"א חו"מ ב"ב סימן ה' סק"ח). ב' כיון שי"א שדין זה נאמר רק אם לומד תורה לשמה, [וכן הורה הגר"א שטיינמן זצ"ל לגבי האזעקות], (אור החיים הקדוש ויקרא כו ד', העמק שאלה פסקא ד').

ועוד שיש מצוה של ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, וכנ"ל בריש הדברים.

ועוד שיש חובת ההשתדלות, ואף מי שבוטח בה', מ"מ במקום ספק פיקוח נפש, צריך להשתדל [וכמ"ש בחזו"א (אור"ח סי' נ"ט סק"ד)], וכיון שעתה הוא סכנה, א"כ בודאי שאין מקום להקל בזה. [ואף בספק פיקוח נפש כתב בשו"ע (סי' שכ"ט ס"ג) שמחללים שבת]. וכמו שהורו גדולי הפוסקים, וכמו שהגרח"ק השיב בכמה פעמים, שיש להכנס למקום מוגן לממ"ד או למקלט, [וכן הובא שהורה החזו"א במלחמה בשנת תש"ח].

ועוד כיון שהחטא גורם, ובפרט בזמנינו שיש הרבה בני אדם שיש להם אינטרנט פרוץ רח"ל וחסר ההגנה, [וכן שהביאו בשם הגר"ח ק], וכמו שהורה הגר"י זילברשטיין שליט"א שהבטחת החזו"א רק שבני ברק תהיה בקדושה ובטהרה, אם שומרים שבת, ועדיין לא קרה כל מקרה, [וא"כ עתה שקרה מקרה, בע"כ שחסר בשמירה, כיון שעתה הוא עידנא דריתחא],

ועוד אף בב"ב אפשר שההבטחה עתה אינה קיימת, כיון שאף בזמנינו נופלים בבני ברק הרבה רסיסים, ולפי"ז לאומרים שהגרח"ק השיב שלא יהיה רסיסים, צ"ע, והגרח"ק ישב שלא יהיה נזקים, אך קא חזינו דהיה נזקים. ומ"מ עתה אף בספק ספיקא, של פיקוח נפש, דינו כפיקוח נפש, וכמו שהורה החזו"א בתשובות וכתבים. והדברים פשוטים וברורים. וכן הורו עתה הגר"ש רוזנברג שליט"א, והגר"י סילמן שליט"א.

לחשב את אחוזי היירוט כיון שהרי הוא רוב התלוי במעשה שהרי מבואר בתוס' ביבמות דף קיט ע"א שרוב בעילות אחר הבעל לא הוי רוב התלוי במעשה כיון שהיא מצויה אצלו, ומוכח שאינו תלוי בהגדרה במעשה, ועוד כתב שם שהירוט אוטמטי, ועוד ששומעים את האזעקה הרי כבר הירוט וממילא אינו תלוי במעשה האדם. ומה שיש טוענים שגם אם יפול טיל ישירות על הממ"ד או על המקלט הרי הוא סכנה, מ"מ הרי הוא חשש רחוק ובד"כ הוא דרך ההצלה ולא להיפך, ולכן בודאי שיש להחמיר בפיקוח נפש אף בספק ספיקא, וחמירא סכנתא מאיסורא.

ומה שיש שדנו שאם נגיד שהוא שכיח היזקא מדוע אין מברכים הגומל, ושעשה לי נס, בודאי שאין הדברים שייכים, כיון שברכת הגומל ושעשה לי נס הוא דוקא על סכנה, אבל אינו סותר לזה שהוא שכיח היזקא, והדברים פשוטים וברורים.

ועוד דאיתא בגמרא שבת דף לב ע"א ובמס' תענית דף כ' ע"ב רבי ינאי בדיק ועבר, ר' ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכותיו.

ומ"מ כתב בקרבן נתנאל (על הרא"ש ע"ז ב' יב) שכתב שהאיסור לסמוך על הנס מתייחס רק לסכנה שכיחה ולא במקרים שהניסיון מראה שרבים עברו ולא ניזקו, וכן כתב להביא לדינא בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט"ו סימן לט) יעו"ש. ומסתכלים על כל העולם, ויש בזה חשש קרוב, כיון שההיזק עתה הוא היזק גדול, וכנ"ל בארוכה.

ועוד שיש בזה איסור לנסות את הקב"ה, וכמו שכתב ברד"ק (שמואל א' ט"ז ב') וז"ל: והטעם כי אע"פ שהקב"ה עושה נסים ונפלאות עם יראיו ברוב הם על מנהג העולם, וכן על מנהג העולם היה לו ליעקב לירא מפני עשו, ולדוד מפני שאול אם היה מושח מלך בחייו והיה לו לבקש תחבולה איך אלך וכו', והראה לו שאין ראוי

בתבואה לשלש שנים, ממ"מ יכול החטא ח"ו לקפח הברכה, ע"ש. וא"כ עכ"פ בודאי שיש חיוב לעשות השתדלות.

ומ"מ בספר החינוך (מצוה תקמו) לגבי מצוות מעקה וז"ל: משרשי המצוה, לפי שעם היות השם ברוך הוא משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו לפי זכותן או חיובן, וכענין שאמרו זכרונם לברכה [חולין ז' ע"ב] אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, אף על פי כן צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי האל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגזר שיהיה האש שורפת והמים מכבין הלהבה, וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש איש שתרצץ את מוחו או אם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ שימות, והוא ברוך הוא חנן גופות בני אדם ויפח באפיו נשמת חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל פגע ונתן שניהם הנפש וגופה בתוך גלגל היסודות והמה ינהגום ויפעלו בהם פעולות. ואחר שהאל שעבד גוף האדם לטבע, כי כן חייבה חכמתו, מצד שהוא בעל חומר, ציוהו לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו. עכ"ל.

ואמנם יש לדון שאף אם בוטח בה' אין חש שמא יגרום החטא, וכמו דאיתא בגמ' במנחות (דף כט ע"ב) ששאל רבי יהודה נשיאה את רב אמי, מהו פירוש הפסוק (ישעיהו כו ד') בטחו בה' עדי עד כי ב"ה ה' ה' צור עולמים, א"ל כל התולה בטחונו בהקב"ה הרי הוא לו מחסה בעולם הזה ובעולם הבא ע"כ, וכ"כ רבינו יונה (משלי ג' כו) וז"ל: והתקוה אצולה מן הבטחון הזה כי גם בהיות עוונותיו רבים ועצומים יקוה אל רחמי השי"ת וכו' עכ"ל, וכן כתב הרמב"ן (אמונה בטחון ח"א), וז"ל: עוד אמר בטח בה' ועשה טוב (תהלים לז ג') כלומר אעפ"י שאין בידך מעשים, ותדע בעצמך שאתה רשע, עכ"ז בטח בה' כי הוא בכל רחמים וירחם עליך וכו' עכ"ל, וכ"כ רבינו חיי בספר כד הקמח (ערך בטחון) וז"ל: חרדת אדם יצן מוקד, החרדה שיחרד מן האדם הוא חטא בפני עצמו, ונותנת

ויש שהביאו [מגיני איש עמ' י] שהגרר"ק השיב, שברכת צדיק, אינה נס, ולכן אינו בכלל לסמוך על הנס, ואמנם כאמור ממ"מ יש לחוש שמא יגרום החטא, ובפרט בזמנינו שיש הרבה טומאה ופריצות גדולה אף בעיר התורה בני ברק, ואכמ"ל, ועוד י"ל שהגרר"ק לא הבטיח אלא במקום שיש חשמל כשר ומים כשרים בשבת, ויש הרבה שמקילים בזה, וסומכים על הגרר"ק שאין להם חשמל כשר בשבת.

מידת הבטחון כנגד מידת ההשתדלות בספק סכנה

נשאלתי מרבים, האם מי שסומך על הביטחון יכול שלא להכנס לממד כיון שאם נכנס לממד הרי הוא סומך על הממד ולא הקב"ה ואין בזה חובת השתדלות ואכ"פ בודאי שהרי הוא אינו נחשב סכנה.

והנה מצינו כמה סוגיות ארוכות, בגמ' בברכות (דף ד' ע"א) הקשו על מאי דכתיב "הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", ומאידך כתיב "וירא יעקב מאד", ותרצה הגמ' "אלא שמא יגרום החטא".

ועוד איתא בגמ' בסנהדרין (דף צח ע"ב) "שאלו תלמידיו אלת רבי אלעזר, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמ"ח, ומר הא תורה, והא גמ"ח, אמר ליה שמא יגרום החטא, כדר' יעקב בר אידי דר' יעקב בר אידי רמי כתיב הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, וכתיב וירא יעקב מאד וייצר לו, שהיה מתיירא שמא יגרום החטא".

וכתב הרמב"ן בספר אמונה וביטחון (כתבי הרמב"ן, הוצאת מוסד הרב קוק ירושלים תשכ"ד כרך א' עמ' שנג, ספר אמונה והביטחון פרק ב'), שיעקב לא היה יכול לסמול על ההבטחה שאמר לו הקב"ה "והנה אנכי עמך וכו'", כיון שיעקב חשש שהבטחה לא תתקיים שמא יגרום החטא או שמא קיבל כבר שכר על מעשיו, וכן כתב בחידושי הרמב"ן (עמ"ס פסחים דף סד ע"ב) **שאע"פ** **שמובטחים** **אנו להתברך בשנה השישית**

שהבוטח בה' צריך שיהיה בטחונו עם שמירת מצוותיו ולא שירשיע ויבטח בהשי"ת שדבר זה אינו מידת הבטחון לבטוח אעפ"י שחוטא הקב"ה עמו כיון שזה גורם לקלות לחטוא ע"ש.

וכן כתב הגר"א בפירוש (ישעיה י' כ') וז"ל: ונשען על ה' קדוש ישראל באמת, ר"ל שישענו על ה' בזה מקדשין ישראל אותו תמיד באמת, כי בטחון הוא מעלה היותר גדולה, היינו כשהוא בצדקתו, אבל לא על דרך מה שאמרו חז"ל (שבת קלט.) רשעים היו אלא שתלו בטחונם בקב"ה, וכמו שנא' (תהלים קמ"ו ג') אל תבטחו וגו', הגנוב ורצוח וגו' ועמדתם בבית ה' לפני וגו' (ירמיה ז' ט'). עכ"ל. וכן כתב תלמיד הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל, בספר אמרי יעקב (ליקוטים לתפילות) בדעת הגר"א וכמו ששמע מהגר"ח מוולאז'ין זצ"ל וז"ל: שמעתי ממורי ז"ל שהגאון חולק על החובת הלבבות בזה בשער הבטחון שבעל עבירה אין לו לבטוח בה', מהמקרא (תהלים לד כג) ולא יאשמו כל החוסים בו, ואמר לו הגאון ז"ל להגר"ח לא אליהו ולא חיים רק כל החוסים בו עכ"ל.

ודעת החת"ס בדרשות חת"ס (ח"ב דף רלו טור א' ד"ה או) שלא רק שאין מקום לרשע לבטוח בהשי"ת, אלא הרשע יענש על בטחונו בה'.

ואמנם בספר מדרגת האדם (שער הביטחון פרק ט') כתב שאין מחלוקת בין הרמב"ן לחובת הלבבות אלא הכל תלוי בדרגת האדם, ואף אם יש מחלוקת בניהם היינו רק לגבי גדר הביטחון שצריך לעשות, ודבריו חידוש, כיון שלדברי החובת הלבבות, אכתי יש לעשות השתדלות].

ועכ"פ העולה כמה טעמים, מדוע כל אחד אינו יכול לסמוך בזה על מידת הביטחון.

א. עכ"פ אף אחד לא יאמר על עצמו שהוא נקי ושלם מחטא, ונקי מכל חטא שלא הוכיח את בני ביתו, ונקיים מכל חטא וצניעות. וכדמצינו בחזו"א (שביעית סימן יח אות ד') שאצל הרבה אין מתקיים ההבטחה של וצויתי את ברכתי, כיון שמא יגרום החטא ע"ש. [ובמק"א נתבאר בהרחבה היסוד הנ"ל שכן מצינו במשנ"ב סו"ס קנ"ח, ובהקדמה לספר שערי יוסף הלכות מעשר כספים].

לו מוקד ומגברת האיוב עליו ומקרבת הצרה אליו כי ראוי לו לאדם שלא יירא מזרוע בשר ודם, ובוטח בה' ישוגב מן הצה בשכר הבטחון, אעפ"י שהיתה הצרה ראויה לבוא עליו עכ"ל, וכ"כ בספר העיקרים (מאמר ד' פרק מו) וז"ל: והבוטח בה' חסד יסובבנו כלומר אף אם אינו ראוי מצד עצמו, מדרך הבטחון להמשיך חסד חנם על הבוטחים בה' עכ"ל, וכ"כ בספר יוסף אומץ, וכ"כ בספר היכל הברכה (פרשת כי תשא דף רפא ע"ב) בשם הבעל שם טוב זצ"ל, שכל זמן שהאדם חזק באמונה ובטחון א"א לשום עונש לחול עליו ע"ש, וכ"כ החפץ חיים בקונטרס נפוצות ישראל [נדפס בספר שם עולם סוף פרק ח'], וז"ל: ודע עוד דמידת הבטחון אינו תלוי בזכותים שאפילו הוא אדם שאינו הגון אך שחיזק בטחונו בה' כח הבטחון מגן עליו ומתחסד עמו השי"ת עכ"ל, וכ"כ בספר דוגמאות מרדכי אבי (אות ו') ושכן אמר הח"ח בשם הגר"א דלא כדעת החובת הלבבות ע"ש, וכ"כ בספר מדרגות האדם (הוורץ, סוף פרק א') וז"ל: הרי שהבוטח בה' הוא כ"כ חזק ברוחו, עד שגם במקום סכנה לא יחת מהחיות הטורפות כלל, והוא בוטח על הבורא, וינצל מכל הסכנות והפגעים עכ"ל. [ובעמ' רסח כתב שמה שחשש יעקב שמא יגרום החטא, היה דוקא על העבדים ועל הצאן].

ואמנם החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ג בהקדמה הרביעית) כתב שרשע אינו יכול לסמוך על בטחון בהשי"ת, כיון שהוא ממרה אותו ועובר על מצותיו אינו יכול לסמוך על הביטחון בה' ע"ש, וכ"כ להאריך בחובת הלבבות (שער הבטחון פרק ד') שאסור להכנס למקום סכנה ואין זה סותר לביטחון ולכן לא ישתה סם המת או לשליך עצמו בים או באש וכדו' לסכן נפשו, כי אז אם ימות יחשב כמאבד עצמו לדעת, וכאילו המית בן אדם אחד ואם ינצל ויחיה יאבדו זכויותיו ויפסיד שכרו ע"ש. וכ"כ בספר המספיק לעובדי ה' (פרק הבטחון עמ' עט) שמי שסומך על בטחון ואינו ראוי הקב"ה יסתיר ה' פניו ממנו וע"ז אמרו בגמ' בברכות (דף טז ע"ב) לא כל הרוצה ליטול את השם יטול ע"ש, וכ"כ הרמ"ק (שיערו קומה ערך השגחה עמ' 114), וכן כתב רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספר הזכרונות (אות א' ד"ה והבטחון)

ורק אם סומך על הביטחון בכל כוחו, וברמה של צידקות, וכן כתב בקובץ אגרתא דחדוותא (שם עמ' יב) שהגרי"ז מבריסק זצ"ל לא ירד למקלט בזמן ההפגזות בשנת תש"ח הוא לגודל בטחונו בהשי"ת. ע"ש. וכן נראה ממש"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קכ"ז) שיש שסכנות שתלויים בטבע האדם ולאיש שטבעו אמיץ לא נחשב סכנה, אבל למוג הלב חשוב סכנה, וממילא היכא דשכיח היזקא פעמים שלאדם בעלמא חשיב היזקא ולהחסידי שבוטח בה' אינו חשוב שכיח היזקא ע"ש. וכן נראה לפי מש"כ החזו"א בתשובת וכתבים (סימן מח) וז"ל: וא"א לקבוע בענינים אלו [דסכנת מעיים בתינוקות] לא גיל ולא שאר דברים קבועים וכו' ופעמים נשתנה הדין לפי חוזק בטחונו בהשי"ת עכ"ל. וכן הו"ד הגריש"א בספר דרך שיחה (ח"א עמ' תרפד) שכתב לדינא שיש לחלל שבת לפי חוזק הביטחון ע"ש. ועוד י"ל ששומר מצוה לא ידע דבר רע, הוא ע"פ מה דאיתא בגמ' בשבת דף סג ע"א כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרים אותו בשורות רעות שנאמר שומר מצוה וכו'.

שנכנסים לממ"ד צריך לדעת שעושים השתדלות

ומ"מ אף שעושים השתדלות שנכנסים לממ"ד או למקלט, מ"מ צריך לדעת שהכל בכלל ביטחון בהשי"ת, וז"ל: וטעם מקרה להודיענו כי האדם ראוי להשמר מן המקרים, ואחר ישיב אל לבו כי הוא עשה יכלתו ומה שבידו לעשות, ואחר זה הדבר ברשות בוראו ולא לאדם דרכו, ובענין זה נתנה רשות לרופא לרפאות כענין שהבריא למזונות, ואולם זה וזה אם יבטחו במזונות ויהיו מובחרים שאפשר, וכן בהרפואות ותהינה הטובות שאפשר, שניהם טועים מדרך השכל, וינחו בקהל רפאים, כי האדם אפילו בהיותו בריא בתכלית הבריאות שאפשר לו הרי הוא בכל עת ובכל רגע ביד השם יתברך להמית ולהחיות מי שמסוכן בתכלית ועיניו תמיד פקוחות על בני איש הן לרחמים הן לנקמה, וזהו עונש אסא, וגם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים שסמכה דעתו ברופאים בקיאים שהיו

ב]. ועוד י"ל שבמידת הדין אין מקום לביטחון בה', וכמ"ש הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, בקובץ מאמרים (ח"ג), ויסוד הדברים ע"פ מה שמצינו בגמ' במנחות (דף כט ע"ב) שכאשר עלה משה למרום הראה לו הקב"ה בנבואה את רבי עקיבא שדרוש תילי תילים של הלכות מכל אות ואות, אמר משה להקב"ה ריבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שכרו, הראה לו ה' כיצד הרומאים סורקים את בשרו של רבי עקיבא במסרקות של ברזל, אמר משה ריבונו של עולם זו תורה וזו שכרה, השיב לו ה' שתוק כך עלה במחשבה לפני, וכתב בשל"ה הקדוש שע"פ מש"כ רש"י על הפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וכתב רש"י שנאמר ברא אלקים ולא נאמר ברא ה' כיון שבתחילת עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין, כיון שאם ינהג רק ע"פ מידת הדין אין העולם מתקיים כלל כיון שהרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז' כ'), ומ"מ עם הצדיקים מדקדק כחוט השערה, ולכן לא שייך לומר על רבי עקיבא, זו תורה וזו שכרה כיון שמצוי עומק הדין מגביר את השכר, ולכן לא שייך לומר לבטוח בה'.

ג]. ועוד י"ל שהוא ספק אם הגיע למידת הביטחון האמיתית וכמ"ש בחזו"א באמונה ובטחון.

ד]. ועכ"פ הרי הוא ספק פיקוח נפש לחומרא וכמ"ש בשו"ע או"ח סי' שכ"ט ס"ג, והוא אף בסכנה שאינה נמצאת לפנינו, ולכן בודאי שראוי לעשות השתדלות.

ה]. ועוד י"ל שהרי הוא נחשב כמקום עידנא דריתחא, ואף שהוא צדיק מבואר בגמ' בב"ק (דף ס') שהמשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים, ולא עוד שמתחיל מהצדיקים תחילה ע"ש.

ו]. עוד י"ל דהיכא דשכיח היזקא, וכ"ש שהוא מקום סכנה שאני.

לו ולא זכר למי שימתתו וחיייו תלויים בידו עכ"ל, וכ"כ באורחות חיים (ח"ב סימן לג).

האם להעיר ילדים ולהכניסם לממ"ד

ולגבי השאלה עתה האם יש להעיר ילדים ולהכניסם לממ"ד, נשאלתי עמש"כ מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים, ולא ציינו את השנה אבל כנראה הדברים ממלחמה שעברה, שנשאל האם יש להעיר את הילדים שיש אזעקה, בילה כי אח"כ הילדים עייפים בתלמוד תורה, וגם אח"כ נהיה חגיגה בבית, וכתב שם, שיש לנו אמונה ובטחון בשהי"ת שישמור ויגן על עם ישראל אלא שיש חיוב השתדלות ולכן בשל חיוב השתדלות אין לאשה חיוב להעיר את הילדים קודם בר מצוה, א' כי חובת ההשתדלות היא רק לאנשים מבוגרים ולא לילדים כי להם אין חיוב בפרט שהדבר מזיק להם, ב' שילדים קטנים הם תינוקות שלא חטאו כמבואר בגמ' בשבת דף קיטב ע"ב, ולכן אין להעירם.

והנה היו שהשיגו על דברי מרן הגר"י ז' שלכאורה סו"ס הרי איכא סכנת נפשות, ולכן גם אם אין חיוב השתדלות, אם לא ילכו למקום מוגן אפשר שיפול שם ט"ל.

ולענ"ד היה נראה דכל הפסק של מרן הגר"י ז' הוא רק לגבי בני ברק או מקומות שיש הבטחה ממרן הגר"ח"ק שלא יפלו טילים וכיון שכן נראה דבזה אמר שאין חיוב השתדלות, שהרי אף לפי דברי מרן הגר"ח"ק הבאנו מדברי כמה וכמה פוסקים בקובץ באר התורה מס' קיג שיש חיוב להכנס למקום מוגן וכיון שכן נראה דכ"ז חיוב מדין השתדלות ולכן אין חיוב להעיר את ילדיו, דהרי חזינן שהיה שבוע שעבר בעוונות ילד שנפטר בגי שש באשקלון והטיל חדר לממ"ד, וע"כ הכל הוא רק בדין השתדלות, ולכן בבני ברק אין חובה להורים להעיר את הילדים, וגם כי שמעתי שהרבה ילדים נבהלו שקמו באמצע הלילה והקיאו והם מבולבלים והוו גם נפגעי חרדה.

ועוד בדעתו של מרן הגר"י ז' שליט"א ראה עוד בקובץ ווי העמודים מס' 93 חודש סיון תשפ"א עמ' נט, ושם ענה מרן הגר"י ז' שאין להעיר את הילדי ובמקום שהסכנה מחושית יותר יש להשכיב את הילדים במקום שאין סכנה או לעשות שאלת חכם, ושם כתב, שברוב חלקי הארץ ברוך השם הסכנה מאד קטנה שבדיוק יול ט"ל על הבית הזה והאחוז של הסכנה הוא מאד קטן וגם פחד הוא סכנה שיש להתחשב בזה הרבה ובפרט כשילד מתעורר באמצע שנתו ומרגיש את הפחד שהפחד הזה הוא הרבה יותר גרוע מאשר שילד נמצא באמצע היום והוא מתכוון לזה נפשית קצת, ולכן במקום שהסכנה היא מאד קטנה אין כדאי להעיר את הילדים כי הפחד הרבה יותר מסוכן מסכנה הטיילים, אלא שאף שהסכנה היא קטנה, ובסכנה כ"כ קטנה ובסכנה כ"כ קטנה מותר לנו לסמוך על אמונה ובטחון בהשי"ת שישמור ויגן על עם ישראל אלא בכל זאת אנו מחויבים בהשתדלות כדי שלא יעשו לנו ניסים וכו' ושם צירף את ב' הסיבות שכתבנו לעיל, אבל כתב שבמקומות יותר מסוכנים שאני.

ועוד בענין החיוב להכנס לחדרי ממ"ד וכדו', התפרסם היום יום ו' בעיתון יתד נאמן מכתבו של מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שמדין ונשמרתם הוא אפילו בספק ספיקא של פיקוח נפש ולכן כתב החזו"א תשובות וכתבים סימן מה כנשמעת אזעק יש להורות בזה לרבים כפיקוח נפש, ובפרט כהיום שארץ ישראל מחלוקת למעלה מ-1500 אזורים והאעזקות הם יותר ממוקדות, ולכן דבר ראשון יש להתאזר בבטחון בהשי"ת שהוא אוהב אותנו והוא דורש את טובתינו ולא יעזוב אותנו ולכל ט"ל יש כתובת, אבל יחד עם זאת יש להשמע להוראות השלטונות ולהכנס למרחב מוגן שזה מהוראת יתברך שמו ולא להסתמך על נס ולכן צויה אותנו הקב"ה לעשות השתדלות על שמירת החיים, ומ"מ אסור להכנס למרחב מוגן מתוך פחד ובהלה שזה מורה על חוסר בטחון מוחלט שהשי"ת ישמור עלינו ולכן יאמר פרק תהילים בדרכו למרחב המוגן וגם יהרה במחשבה שמקיים בזה ארבע מצוות דאורייתא, א).

וכן הורה הגרע"פ [והו"ד בקובץ פסקים ותשובות (אזעקות סיון ה'תשפ"ד) שהאחוזים של גרימת הנזק מפחד והחרדה של הילדים הוא הרבה יותר גבוה מהאחוזים של הפגיעה של הטיילים, ופחד וחרדה של אדם שמשפיע על נפשו, פעמים רבות הרי זה בכלל סכנה כמבואר בשו"ת הרשב"א (המיוחסות סי' רפ"א) והו"ד בב"י (יו"ד סי' רכ"ח) ובדע"ת (או"ח סי' תרי"ח), ולכן אם אפשר לרדת בקלות יש לרדת, אבל אם הדבר גורם לחרדות יש להשאר בבית ולבטוח בה', עכת"ד, ואמנם פ"א השיב שרק בבנין שמתגוררים שם אינם שומרים תורה ומצוות אין לרדת, ולמעשה כנ"ל שניקו מזה, ואפשר שלא בטחו וכנ"ל, ולכן בפיקוח נפש ובפרט עתה שהמשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע יש להחמיר].

ועכ"פ גם אם יש שמירה ראוי להיות בחדר פנימי ולהשכיב שם את הילדים ולא ליד זכוכיות וכדו'.

ואמנם כנתבאר שיש שניזקו מחמת כך, ולכן בודאי שיש בזה חובת השתדלות. [וכל אחד יעשה כהוראת רבותיו, וכתבתנו רק להציע את הדברים].

האם בבני ברק צריך לפנות את המקלטים

והנה נשאלתי האם מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים אף בבני ברק שהבטיח מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שלא יארע כלום, והורה בזה מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א במכתב מר"ח חשון תשפ"ד וז"ל: שמעתי שיש מקלטים התפוסים בחפצים שונים וגם חלקי סוכות, ובעוונותינו הרבים הזמן כעת שולטת בו מידת הדין וצריך שהמקלט יהיה פנוי והדבר גורם בפיקוח נפש וכו' עכ"ל, וכן כתב לי הגאון רבי עמרם פריד שליט"א שאף בבני ברק מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים.

וכן צידד לי במכתבו הגאון רבי יוסף משדי שליט"א במח"ס יוסף טוהר ושא"ס וז"ל: ברור שחובה להזהר ולהכנס למקלטים בחשש סכנה לפי הוראות הממונים, ככל דיני פיקוח נפש, ולפי הצורך גם באמצע תפילה וגם בשבת למרות שהדבר כרוך באיסור, אמנם יש גדרים בסכנתא, ומ"מ כאשר יש הוראות יש לנהוג כמותם. כל האמור בשאר מקומות הארץ אבל

השתדלות בשמירת הבריאות. ב). בטחון בהשי"ת. ג). תפילה בעת צרה, ד). תשובה בעת צרה, וכמו"כ יש לדבר עם הילדים ולהרגיע אותם שאנחנו נכנסים לממ"ד שה' ציוה.

ועוד הוסיף שם בסוף המכתב, כשנמעת אזעקה בלילה אם יש חשש הילדים יכנסו לבהלה שגם זה גובל בפיקוח נפש, יש להשכיב אותם לישון במקומות מוגנים דהיינו או בחדר ממ"ד או חדר פנימי שבבית כפי הוראות הבטיחות ואם אינו ישן במקום מוגן אם יודע בודאות שבנו אינו מפחד ולא יכנס לבהלה יקיצו ויהדר בהשתדלות ויכניסו למרחב המוגן עכ"ד.

והנה עתה במלחמה עם איראן, יש לדון כיון ששכיח היזקא טפי, אם נחשב כספק פיקוח נפש, א"כ בודאי שיש חובה להעירם, וכן אם הילדים מפחדים, אבל אם ע"י הורדת הילדים למקלט יבואו לידי פחד, והוא יותר סכנה, ולכן יש מורים, [הגר"ז, והגר"ש שטיינמן והגרע"פ ועוד] שאף במלחמה זו, עם איראן, אין חיוב להעיר את הילדים, במקומות התורה בבני ברק שיש בהם הבטחה. [ואם יש ילדים קטנים, הורה הגר"י זילברשטיין שליט"א, שההורים (או אחד מההורים) ישאר עמם בבית, והשאר (אם מפחדים) ירדו למקלט].

וכן הורה הגרמ"ש קליין שליט"א [והו"ד בקונ' עיטורי מרדכי (מלחמה סיון ה'תשפ"ד) שהיות ועשיית עסק מלהגיע למקום מוגן גורם לחץ בהלה ומתח ולכן בשכלול העדיפות כשהאלה מה להעדיף הסיכויים של נזקי החרדה ובהלה וכל דומי הנגרמים הוא יותר שכיח ויותר קרוב לודאי מהיסקון של אי הלכיה למקום מוגן, והעיקר ההשתדלות לדאוג שהמשפחה תהיה יותר רגועה, כיון שהוא חשש סכנה רחוקה, ולהעיר את הילדים, הוא בכלל שמירת הנפש, וכמו שכתב בכלי יקר (דברים פ"ד פ"ט) וז"ל: רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח גו', השמר לך רצה לומר שמירת הגוף ולא הזכיר בו מאד כמו בשמירת הנפש אשר בשמירתה צריך האדם להזהר ביותר מבשמירת הגוף, לכן אמר ושמור את נפשך מאוד עכ"ל, ועוד הביא בזה מש"כ הט"ז בספר דברי דוד (עה"פ דברים ל"ב כה) "מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה", וכשבורח ונלמלט החרב חדרי ליבו נוקפים וכו' ואותן שנמלטו אחורי הנהר וייסל מתו עם רב מישראל מתוך חולי שבא מחדרי ליבם וכו' עכ"ל].

בתורה משום דתורה מגנא ומצלא ואיכא הבטחת הגר"ק צוק"ל, ומ"מ היינו משום שיש לצרף ולומר דלא שכיח היזקא, אבל מ"מ אם רח"ל אם יהיו טילים מלבנון או מאיראן שלא יהיה אפשר ליירט את הכל בייחד אז בודאי יהיה שכיחא היזקא ואיכא חובה להכנס למקלטים, ולכן מדרכי ההשתדלות הייתה לפנות את המקלטים, אף שאנו בוטחים שהשי"ת ישמור עלינו. ע"כ ממש"כ בזמנו, ועתה בחודש סיון ה'תשפ"ה, חזינו שהדברים השתנו, ואף בבני ברק חשיב שכיח היזקא וכנ"ל.

האם צריך להפסיק באמצע שמו"ע ללכת למקום מוגן היכא דלא שכיח היזקא

וע"פ כל האמור לעיל יש לדון האם צריך להפסיד באמצע שמו"ע ללכת למקום מוגן היכא דלא שכיח היזקא, ונראה דכיון דלא שכיח היזקא אין צריך להפסיק, וכן כתב בשו"ת וישמע משה שם בשם הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א שבעיר שנופלים בה הרבה טילים והרי הוא בגדר דשכיח היזקא חייבים לחוש לדבר וללכת למרחב מוגן אפילו באמצע התפילה אבל במקומות שאין נופלים טילים אלא לעיתים רחוקות לא חשיב שכיח היזקא ולא יפסיק בתפילתו, וכן האריך בתשובה הגאון רבי אליהו בנימין מאדר שליט"א בעל ההוראה ברורה בשו"ת מי הים סימן ט' שברוב המקומות שיש אחוזי יירוט גבוהים אין זה חשוב כשכיח היזקא ואין צריך ללכת למקלט בכה"ג, והביא שם שכן העלה בשו"ת מחקרי ארץ ח"ג ובשו"ת ברכת יהודה, ובעוד כמה אחרונים ע"ש.

אך למעשה כמבואר לעיל הורה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שצריך להפסיק בתפילה כיון שהוא בגדר נס ולא שייך לדון בזה רוב, וכן כתב בשו"ת וישמע משה שם בשם הגר"ק צוק"ל שבשעת הלימוד אין להפסיק שהרי תורה מגנא ומצלא אבל בשעת התפילה יש להפסיק בהליכה ואל בדיבור כדי ללכת למקום מוגן, ועוד כתב שם הבשם הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א שיש להפסיק בשעת התפילה בהליכה למרחב המוגן אבל אין לחלל שבת אפילו

בבני ברק ידועים דברי מרן החזו"א שברוך קודשו אמר שלא יפלו טילים. והיא הוראה מקוימת מפי גדולי הדור אשר עיני ישראל תלויים בהם כהגר"ק ועוד. ועם זאת רבים מהגדולים שחששו בכל זאת כהגר"מ שך ועוד, ולמעשה בדרך כלל ישנה הוראה לכלל לנהוג בדרכי ההשתדלות, ומאידיך הוראה לפרט שיתחזק בביטחון ובאמונת חכמים, ולא ידאג. ומי שלא חושש שפיר דמי. ואם מנהג המקום שלא חוששים אינו צריך לחוש כלל, עיין בקובץ שיעורים כתובות אות קלו ובמדרש הוראה חדרי תורה בעמוד רס והלאה בגדרי סכנה, ובבני ברק שאין מצוי שחוששים א"א לחייב אא"כ יש אנשים שם שמפחדים או בסביבתם מפחדים וכדו', ומכל מקום בשאר מקומות או בב"ב במקום שחוששים, מאחר והם דרכי ההשתדלות מחויב הועד לאפשר שימוש ראוי במקלט, ואם יש הוצאות לשם כך חייבים כל השותפים בבנין להשתתף וכו' עכ"ל, וראה עוד בפרטי הדין הנ"ל במה שהארכתי בקובץ באר התורה מס' רכח.

ונשאלתי ע"י הבה"ח יהודה שוילי שליט"א במח"ס נחלת יהודה בתחילת המלחמה לאחר שמחת תורה, הרי כיון שכתבתי שתושבי ב"ב אינם צריכים ללכת למקלט, משום הבטחת החזו"א והגר"ק צוק"ל. ורק אם לא עוסק באותו זמן בתורה, והמקלט קרוב אליו, שילך למקלט, וא"כ מדוע ההוראה הזו לפנות את המקלטים מצד ההשתדלות, היא הוראה סותרת למה שכתב שתושבי ב"ב אינם צריכים ללכת למקלט. שהרי אם לא צריך ללכת למקלט, א"כ פשוט שגם אי"צ לפנות אותו, ובע"כ צ"ל שמדרכי ההשתדלות צריכים גם תושבי ב"ב ללכת למקלטים מתי שיש אזעקה ע"כ קושייתו.

אולם לאמור לעיל שאף בעיר התורה בני ברק אין צריך ללכת למקום מוגן בשעת הלימוד והתפילה [אף לא בתפילת שמו"ע] או שעוסק בדבר מצוה, אבל היכא שלא עוסק בדבר מצוה איכא השתדלות ללכת לממ"ד או למקלט, ומשו"ה איכא מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים, וגם יש להוסיף שמה שעתה מורים שאי"צ להכנס לממ"ד אף בבני ברק אם עוסק

להפסיק את הלומדים כשלא שומעים את האזעקה, למשגיח אחד אמר "אם לא שומעים, כנראה שמשמים יודעים שזה לא נוגע להם" אך למשגיח אחר ששאל אמר את רבי ישראל סלנטר הנ"ל שזה שאלות של פיקוח נפש, ולא פשוט להכריע בזה. עכת"ד, ולענ"ד נראה שיש לחלק בזה בין במקום דשכיח היזקא שצריך לומר לאחרים אף באמצע הלימוד כגון קרוב לגבולות הצפון או הדרום, אבל במקום דלא שכיח היזקא אי"צ לומר לאחרים, ואפשר להסתמך על זה שתורה מגנא ומצללא, וכנ"ל. וכן עתה במלחמה עם איראן שחשיב כשכיח היזקא, וכנתבאר בארוכה, אם ראוי לומר לאחרים.

ושו"ר שהובא בגליון שיח אמונה (חשון ה'תשפ"ד) שנשאל מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בזה"ל: "האם צריך להפסיק מהלימוד מחמת אזעקת טילים", והשיב בזה"ל: "תרד למקלט עם הגמרא".

ועתה אכתוב כמה נפק"מ לדינא במקומות שלא שכיח היזקא, בשאלות מצויות שדנו בהם הפוסקים שמתעוררות בעת אזעקה.

לעזור להכנס לאדם זקן למקלט או שירוף מהר

נשאלתי ע"י הרה"ג מרדכי ציון שליט"א האם מי שנמצא בחברתו של אדם זקן בזמן שנשמעת אזעקה, חייב להזדרז להכנס למרחב מוגן, או שעליו להתעכב עם זקן ולהגיע אחר כך, ע"כ, ונראה לדינא אם יספיק להגיע למרחב המוגן ילך עמו, ואם לאו לא ילך עמו, ואם יש חשש שימות ע"י הבהלה, ילך עמו כי שהטיל יפול שם זה ספק, והכא ודאי, וכן שמעתי עתה שהשיב הגר"י זילברשטיין שליט"א, אך מ"מ כנ"ל היכא שהוא שכיח היזקא כגון קרוב לגבול שלא מירטים הכל שיחוש על עצמו.

יחוד במקום אזעקה

עוד נפק"מ למה שנשאלתי ע"י הרה"ג הנ"ל בדין יחוד היכא שיש אזעקה, וכו', והיכא שהוא כעין

באיסור דרבנן מכיון שאין בזה סכנה ודאית וזה דומה לנחש כרוך על ערבו שפסק בשו"ע סי' קד ס"ג ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, וכתב הרמ"א אבל יכול לילך למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגלו ואין זה דומה לעקרב שפסק בשו"ע שם שפוסק בתפילה מכיון שהוא יותר מועד להזיק.

וכן כתב בשו"ת וישמע משה שם בשם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שיש להפסיק באמצע התפילה בהליכה וללכת למרחב מוגן ע"ש.

וכן השיב הגריש"א בשו"ת וישמע משה ח"א עמ' רעז ששאל למי שעומד בתפילת שמו"ע או באמצע לימוד תורה שרבים האם עליו להפסיק בזמן שיש אזעקה ולרוץ מיד למקום מוגן.

ולמעשה נראה שהכל תלוי לפי המקום שנמצא שאם הוא מקום מקורה כמו חדר מדרגות נראה שבמקום שלא שכיח היזקא לכו"ע לא יהיה איסור בכה"ג. ומ"מ כ"ז במלחמה עם עזה בבני ברק ובירושלים שלא שכיח היזקא, משא"כ במלחמה עם איראן.

ושוב נשאלתי האם בבני ברק באמצע שמו"ע במקום פתוח צריך להפסיק את התפילה, והשיב לי הגרע"פ במכתב שאפשר להפסיק, ושוב שאלתיו מה הביאור בזה, ואמר לי שבשטח פתח צריך ללכת למקום סגור בגלל הרסיסים, עכת"ד, ואף שמדברי הגמ' והשו"ע נראה דרק בנחש על צוארו יש להפסיק שאני הכא, וכנ"ל, אך אכתי יש לדון בזה בבני ברק שלא שכיח היזקא, ועי'.

האם לומר לאחרים שיש אזעקה

והגאון רבי משה פריד שליט"א בגליון וישמע משה שם לדון אם שומע שיש אזעקה ויש אחרים שבאמצע ללמוד האם צריך לומר להם, והביא בזה מדברי הגר"י זילברשטיין שליט"א שבשעת לימוד התורה אי"צ להפסיק, ואמנם הו"ד מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל כמובא בגליון פרי חיים מס' רפו שנשאל אם צריך

שאי"ז כי אם הרחקה מעבירה וכמו שמוכח מדברי הרמב"ם בפרק כ"ב מאיסורי ביאה וז"ל: אסור להתייחד עם ערוה מן העריות שדבר זה גורם לגלות ערוה עכ"ל, וכן ראה בקונטרס הלכות יחוד והצניעות (סעיף לג) שהביא ממרן הגריש"א שכשאשה רכיה לנסוע בשבת לבית חולים משום פיקוח נפש ובנסיעתה תעבור גם על איסור יחוד עם הנהג כגון שצריך לעבור בדרך שאין שם עוברים ושבים מותר לה לנסוע והטעם משום שכשם שפיקוח נפש דוחה שבת כך הוא דוחה איסור יחוד יעו"ש עוד, וע"ע בשו"ת אבני ישפה ח"ג סו"ס מה מש"כ בזה.

וכן הובא באוצר הפוסקים בשם הרב יהודה אונטרמן הרב הראשי לישראל שיחוד אינו בכל אביזריהו ורק נגיעה של תאוה נחשבה לאביזריהו, וכתב להוכיח כן מדברי הגמ' בסוטה דף כא ע"ב, שהנמנע להציל אשה שטובעת בנהר הרי זה חסיד שוטה, והטעם שאי"ז נגיעה של חיבה, והרי מעתה אם לא יהיה עוד אנשים בסביבה והרי יהיה מצב של יחוד וכי בכה"ג לא הותר ובע"כ דהותר יעו"ש, ולענ"ד יש להוכיח מדברי הגמ' שם שמוכח שבמקום פיקוח נפש שאני אפ' שהיא ערומה, אבל מ"מ הותר כיון שהוא לשם הצלה, וא"כ ה"ה כל יחוד לשם פיקוח נפש.

וכן ראה לדינא בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סימן מ' אות א) שכתב שיש להקל במקום פיקוח נפש את דעת הרמב"ן שאיסור יחוד הוא רק דרבנן יעו"ש, וכן כתב בס' אוצר היחוד (עמ' קעג) ששמע מהגרש"ז אולמן זצ"ל שקיבל מבעל שבט הלוי שיחוד אינו בכלל אביזריהו דג"ע, דדוקא באביזריהו שנהנה מגוף הערוה הוא בכלל האיסור אבל יחוד שאני. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן לח, [וע"ע בחוט שני (אבן העזר עמ' סג) לענין הליכה של אשה לרופא, שאם הרופא מתנהג בפריצות אסור לילך אליו ואפילו במקום פיקוח נפש אסור דהו אביזריהו דגילוי עריות ואפילו במקום שאין איסור יחוד וכו' ואף על האשה יש איסור, וכו' יעו"ש].

ויש להוסיף עוד בכ"ז דעת בעל המאור שם שכתב שלא אמרין באביזריהו יהרג ואל יעבור

חדר ממ"ד ברחוב שכולם יכולים להכנס אין בהא שאלה, שהרי יכולים להכנס עוד אנשים, ומה שיש לדון במקלטים וכל כה"ג, ואין את הדין של פתח פתוח, והנה בדין יחוד במקום פיקוח נפש, יש לדון בדין אביזריהו דגילוי עריות אם יש בהא יהרג ועל יעבור, שדעת הר"ן והנימוקי יוסף בסנהדרין דף יח מדפי הרי"ף שאביזריהו דגילוי עריות יש יהרג ואל יעבור וראיתו מדברי הגמ' בסנהדרין דף עה ע"א, אמר רבי יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת, והעלה לבו טינא, ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו, תעמוד לפניו ערומה, ימות ואל תעמוד לפניו ערומה, תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר, פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה, בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר וכו', ומוכח דאביזריהו אפילו במקום סכנה, וכן כתב מרן בשו"ע יו"ד סימן קצה סי"ז והרמ"א שם סימן קנז ס"א שאביזריהו דגילוי עריות יש בו יהרג ואל יעבור.

ואולם דעת מהר"ם בן חביב בתוס' יום הכיפורים דף פב ע"א שאין באביזריהו דגילוי עריות יהרג ואל יעבור אלא רק באיסור כרת יש דין זה, וכן הוא בשו"ת הרידב"ז (ח"ד סימן ב).

ועוד בדין יחוד במקום פיקוח נפש, ראה באוצר הפוסקים (עמ' מא) מה שכתב להאריך בזה האם דוחה איסור יחוד או לא והביא כמה אחרונים שהחמירו בזה אפילו במקום סכנה ויש שהקילו בזה יעו"ש, ועוד בזה כתב בספר שם אריה (אבן העזר לג) שכתב, שע"כ לא אמרו בגילוי עריות יהרג ואל יעבור אלא רק באיסורי ערוה שיש בהם כרת, אבל באיסורי לאו וכ"ש יחוד שגם לאו אין בו אתי עשה דהושבותו לו ודחי לאיסור יחוד, וכדבריו כן מבואר כבר בריטב"א בפסחים דף כה ע"א שהביא שכן הוא דעת רבו הרא"ה, וע"ע בהעמק שאלה נשא קכ, ומרן הגרי"ז הביא ממרן הגריש"א שאף לשיטת הר"ן שאין ראייה דבאביזריהו אמרין יהרג ואל יעבור, מ"מ מסתברא שביחוד אין יהרג ואל יעבור משום

יצריה, ורבנן ס'ל דאפילו בשעת אנינות יצרו מתגבר עליו וקי"ל כרבנן, והביא הדרכי משה יו"ד סימן שנג שאין היצר הרע מתגבר בשעת צרה וא"כ ה"ה הכא, וכתב שם שמרן הגר"ק אמר לו שקשה להתיר כי אין לדמות ענין לענין עי"ש, ולענ"ד גם נראה דאין להוכיח משם שהרי אמרינן בגמ' בסוכה דף נב ע"א והלא ק"ו ומה לעתיד לבוא שעסוקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד וכו' יעו"ש, ומוכח דאפילו שאין יצר הרע שולט אפילו אמרינן אנשים ונשים לבד, וכ"ש במקלט וממ"ד ודומה לו, שלא דמי לכ"כ לעת צרה כמו שמתו מוטל לפניו, שי"ל שיש לחוש לאיסור יחוד, אבל מ"מ אכתי יש לעיין ולדון משום דין יחוד במקום פיקוח נפש.

ושוב עתה מצאתי בס' בית מתתיהו ח"ב סימן כג שכתב לדון בנ"ד בזמן מלחמה שמצוי יחוד שצריך להתחבא במקלט ששומע אזעקה ואם בא לשם ורואה אשה לבד אם יכנס, דלכאורה י"ל דהוי פיקוח נפש ובפרט היכא ששכיח ליפגע ושם כתב להאריך בדין יחוד במקום פיקוח נפש ובאות ג' כתב להביא מש"כ בס' אהל יעקב הל' יחוד עמ' תקפט בתשובות בעל הנהיבות אדם הגר"מ דייטש שליט"א שנשאל על יחוד בשעת מלחמה כשיש אעזקה והתיר משום פיקוח נפש, ויעו"ש בבית מתתיהו שהגר"ק כתב לו שאם יש חשש פיקוח נפש שיפתח פתח, ואולם אכתי אינו מובן דהרי אם יש פיקוח נפש יש לסגור הדלת לגמרי, וכבר היה הרוג במלחמה זו מרסיס שנכנס לתוך חלון ממ"ד, ויעו"ש עוד במה שציין שכתב לדון בשו"ת אבני דרך ח"ו סימן רעח, ובס' קידוש ה' עמ' קנח, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ו סימן כב, ובס' נתיבות ההלכה חלק מה עמ' 521, ובשו"ת מציון תצא תורה שאלה תרצא שענה הגר"א נבנצל שליט"א שכל רגע עלול להכנס עוד אדם, ובשו"ת אות חיים ח"ב סימן עב. ולמעשה נראה כנ"ל שבמקומות שיש חשש סכנה יכול להכנס אף שיש חשש יחוד כיון שהוא במקום פיקוח נפש, משא"כ במרכז שלא שכיח היזקא.

אלא היכא שנהנה מן העבירה וז"ל: נקיטין השתא דע"ז וג"ע וש"ד וכו' יהרג ואל יעבור ולא מיבעיא עבירה עצמה, אלא אפילו כל מידי דמטי ליה לעובר העבירה הנאה מחמת העבירה בג' עבירות הללו יהרג ואל יעבור, וכן כתב שם בהמשך דבריו וז"ל: ועוד ההוא שנתן עיניו באשה אחת ואמרו חכמים ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר אלמא אפילו מהנאה פורתא בלחוד אמרינן ימות ואל יעבור וכו' כיון דמטיא ליה הנאה מערוה ימות ואל ינהה ומדבריו הבעל המאור נראה שזה נאמר רק על קירבה של עריות שיש לו מיד הנאה אבל ביחוד שאין לו הנאה מהיחוד לא אמרו יהרג ואל יעבור יעו"ש.

ואולם בס' צור יעקב (סימן טז) כתב שיחוד הוא בכלל אבזריהו דגלוי עריות, ולכן לא הותר בכה"ג, והכי נראה דעת הגר"ש קלוגר בספרו טוב טעם ודעת קמא סימן קצב שבכה"ג של דין יחדו במקום פיקוח נפש עוד גבר יחלל שבת כדי שלא יהיה יחוד, יעו"ש, וכן הוא בפסקי תשובה (ח"א דף יג ע"א) ובס' זרע אברהם (יו"ד סימן ה) ובס' תורת היולדת (פרק יד הערה ג ד').

וכן בשו"ת עמק התשובה (ח"ו סימן תקיג) שנשאל שם לגבי אשה שצריכה לנסוע לבית חולים עם איש בכה"ג שיש חשש יחוד, ומ"מ העלה שם שאין את הדין של אבזריהו כיון שאין היחוד עצמות האיסור, אבל מ"מ כתב שם שכיון שהוא במקום פיקוח נפש אז ממילא החולנית לא תתפתה לעשות מעשה עבירה וכו' יעו"ש, והכא נמי נראה בנ"ד.

והנה מצאתי שבנ"ד כבר נשאל בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סימן רמ) כתב לדון באיסור יחוד בשעת אזעקה אם מותר ליכנס לחדר אטום רק איש ואשה כשאין מקום אחר, וכתב ע"פ המבואר במס' קידושין דף פ' ע"ב תינוק שמת באשה אחת ושני אנשים אבל לא באיש אחד ושני נשים משום יחוד אבא שאול אומר באיש אחד ושני נשים וטעמא דאבא שאול דבשעת אנינותו תביר

סימן ו' האם יש איסור לפחד בימי המלחמה

בס"ד, סיון ה'תשפ"ה

המצוות (לא תעשה נח) וז"ל: שהזהירנו מלירא מן הכופרים בעת המלחמה, ושלא נברח מפניהם, אבל חובה עלינו ולעמוד להתחזק כנגד העם האחר וכו' עכ"ל.

שאלה: האם יש איסור לפחד בימי המלחמה.

תשובה: יש אומרים שיש איסור לפחד.

אבל דעת הרמב"ן בהשגות על הרמב"ם בספר המצוות שם, שאינה אזהרה אלא הבטחה שאין לו ממה לירא, וע"ע במנ"ח (קומץ המנחה מצוה תקכה) מש"כ להקשות בדעת הרמב"ם, ובספר ברכת פרץ לקה"י, כתב שהאיסור אינו במי שנבהל פתאום מפני שהוא פחדן בטבעו אינו בכלל לאו זה, וכל האיסור הוא דוקא במי שמביא את עממו לידי פחד וכמבואר ברמב"ם "וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה".

מקור: ידועים מש"כ רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות לא- לב) וז"ל: כי תצא למלחמה על אויבך, וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם, הוזהרנו בזה שאם יראה האדם כי צרכה קרובה תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה כענין שנאמר, אך קרוב ליראיו ישעו, וכן כתוב מי את ותראי מאנוש ימות. עכ"ל, ומבואר מדברי רבינו יונה שיש איסור לפחד בכל צרכה ולא אף במלחמה.

עוד כתב שם בברכת פרץ שיש לחקור בחיוב שלא לפחד, האם הוא חיוב ממידת בטחון שבטוח בה' שלא יארע לו דבר או שהוא חיוב מסירות נפש, וכיון שצריך שלא יהא אכפת לו כלל מחייו, ויהא מסור למלחמה לקדש שם שמים, אע"פ שיודע שאפשר שהוא יינזק, ולכן אם מפחד עובר על לאו זה שהרי צריך שלא יהיה אכפת לו כלל מחייו למען כובדו יתברך. ולמעשה כתב שם להוכיח ממש"כ הרמב"ם "מאחר שיכנס בקשרי המלחמה, ישען על מקוה ישראל ומשיעו בעת צרה", והיינו שהמצוה היא לבטוח בהשי"ת ומתוך כך אסור לו לפחד, וכתב שם שהרי הוא בודאי היוצא למלחמה הוא בספק סכנה ע"ש. וכ"כ בקה"י (סוטה סימן ו') כתב שיש מצוה לבטוח בהקב"ה, ולפי"ז מי שמפחד בגלל רב עם או הכוח שיש לגויים עובר בלאו, אבל אם ירא מחמת טבע האדם שמפחד במלחמה אינו עובר באיסור.

ואמנם בספר החרדים (מצוות לא תעשה מן התורה התלויות בלב ואפשר לשומרם בכל יום מצוה לא) כתב בזה"ל: כי תאמר בלבבך רבים הגוים כי תצא למלחמה וראית סוס ורכב וגו' לא תירא מהם הוזהרנו בזה שאפילו יראה האדם הצרה קרובה לא יתיימש מן הרחמים, אלא יקוה ישועות ה' עכ"ל, ומבואר שהבין ברבינו יונה שאין איסור לפחד, אלא שלא יתיימש מן הרחמים ויקווה לישועת ה'.

ואמנם ברמב"ם (פ"ז מהלכות מלכים הלכה טו) כתב בזה"ל: מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ם שיש איסור לפחד במלחמה שנעשית ע"פ התורה, וכ"כ בספר

ואמנם החזו"א באמונה וביטחון (פרק א') כתב בזה"ל: וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפויה אליו סכנה, מדרכי הטבע לפחד מטבעת העולם, וקשת רוחו ירפחו מלזכור שאין המקרה אדוניה לנו ושאינו מעצור

החטא והיה מתאמץ ביראת ה' וכו' והחרדה שירא מן האדם היא חטא נפשו ונותן מוקד שומגברת האויב ומקרבת הצרה עליו, ראוי לאדם שלא ירא מזרוע בשר ודם ויכין יראת ליבו בה' עכ"ל. וכ"כ בפירוש תלמידי רבינו יונה (דף ב' ע"פ מדפי הרי"ך) וע"ע בקובץ מאמרים (מאמר בטחון).

ושוב הראני הרה"ג נתנאל וולנר שליט"א מש"כ ברבינו בחיי (פרשת שלח) על הפסוק "אך בה' אל תמרדו" וז"ל: וכן אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כ"ט) חרדת אדם יתן מוקש, החרדה שיחרד האדם מבשר ודם היא הנותנת מכשול ומוקש לנפשו, וכן היא גורמת שישכח האדם להקב"ה והוא שאמר הנביא (ישעיה נא) מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן ותשכח ה' עשיך עכ"ל.

לה' מלהושיעו ולכן מסבבים שיחליפו את כל המסובבים, והבבלגה בשעה הקשה הלזו ולהשרות בקרבן את האמת הידועה כי אין כאן לפניו פגע רע מיד המקרה רק הכל מאתו יתברך בין לטוב בין למוטב, ואשר שורש אמונתו מפיגה פחדתו ונותנת לו אומץ להאמין באפשרות ההצלה, ושאין לפניו נטיה לרעה יותר מנטיה לטובה, ענין זה יקראוהו מידת הביטחון עכ"ל.

ומרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל באורחות יושר (סימן כז) כתב להאריך שאין לפחד רק מעבירות, והו"ד בפתחה למהדו"ק.

ואמנם אף שמצינו שיעקב אבינו חשש, כתב רבינו יונה (משלי ג' כו) שהיראה אצל יעקב אבינו אחרת, וז"ל: ואשר נאמר וירא יעקב ירא היה מן

סימן ז' שו"ת בדיני המקלטים

בס"ד, [שלחי חודש תשרי, תשפ"ד]

האם מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים בבני ברק

שאלה: האם מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים אף בבני ברק שהבטיח מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שלא יארע כלום.

תשובה: כן.

מקור: הורה מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א במכתב מר"ח חשון תשפ"ד וז"ל: שמעתי שיש מקלטים התפוסים בחפצים שונים וגם חלקי סוכות, ובעוונותינו הרבים הזמן כעת שולטת בו מידת הדין וצריך שהמקלט יהיה פנוי והדבר גורם בפיקוח נפש וכו' עכ"ל, וכן כתב לי הגרע"פ שליט"א שאף בבני ברק מדרכי ההשתדלות לפנות את המקלטים.

תשלום על הוצאות פינוי המקלט

שאלה: האם עתה שמפנים את המקלטים מחמת המלחמה, חיוב ההוצאות נקיון הוא על כל השכנים אף שאינם משתמשים במקלט כגון שיש להם ממ"ד או שאין להם חפצים במקלט.

תשובה: שכנים יכולים לכפות על שכנים אחרים לפנות את המקלט, אף אם יש שכנים שלא רוצים לפנות את המקלט. [וכנ"ל].

ואם יש הרבה חפצים וגורטאות במקלט וצריכים להביא עובדים שיפנו וינקו את המקלט היטב, כל השכנים חייבים להשתתף בתשלום על זה. ואם יש צורך בסיוע או בריצוף מינמלי כדי שיוכלו לשהות בו כל השכנים חייבים להשתתף בהוצאות הצביעה וכל המינימום הנצרך כדי לשהות במקלט.

אף שכנים שיש להם ממ"ד חייבים בזה כיון שהוא שייך לכל הבניין ויכול להיות שישתמשו בזה.

מקור: יש בזה חיוב מדין שכן עתה הוא מנהג המקום, ואף שכנים שיש להם ממ"ד מ"מ אפשר שישתמשו בזה. וכן הורו גדולי הפוסקים.

החלטת ועד בית שכל החפצים יהיו הפקר

שאלה: האם יש כוח ביד הועד בית להחליט שכל החפצים שהוציאו מהמקלט יהיו הפקר אם לא יקחו אותם תוך זמן מסוים.

תשובה: כן.

מקור: רצוי לכתחילה להודיע לשכנים, עי' פת"ש חו"מ סי' שי"ט, ומ"מ כיון שיש כוח ביד הועד בית, כיון שהוא מנהג המקום כמבואר בחו"מ סי' קס"א, [עי' שערי יוסף ענינים שונים ח"א בסופו] וכמו שהורה עתה מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, וכן שמעתי להורות מהגרע"פ, וכן עתה הורו גדולי ההוראה.

האם יש דין קדימה לאנשים או לנשים להכנס לממ"ד

שאלה: מצוי בבנינים שיש בהם מקלט בבנין, ואין מספיק לכולם, האם יש דין קדימה לאנשים או לנשים להכנס לממ"ד. [שאלת הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"א"ס].

תשובה: איש קודם לאשה. [אך יש קדימה למי שגר בבנין]. ומ"מ מי שכבר נכנס, א"א להוציאו.

מקור: איתא בגמ' בהוריות (דף יג ע"א) "האיש קודם לאשה להחיות ולהשב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי בזמן ששניהם עומדים בקלקלה האיש קודם לאשה", והטעם כיון שהמצוות כולן מחוייבים הזכרים, וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשניות, וכ"כ הרע"ב שם, וכן כתב בתפארת ישראל שם. עוד טעם כתב במרומי שדה שם, כיון שהאיש קודם לאשה לא משום ריבוי חובתיו במצוות, אלא משום שהוא מחוייב בלימוד תורה כי ע"כ הוא מקודש ממנה ע"ש. ולפי"ז נראה שה"ה הכא שיש קדימה

האם מותר לאנשים מבחוץ לפצוץ את המקלט

שאלה: האם מקלטים שדיירי הבנין נכנסים ויש אנשים מבחוץ שנכנסו כיון שהיה אזעקה, והמקלט מפוצץ וכולם עומדים.

תשובה: אם אפשר להצטופף הרי ראוי לתת לאנשים אחרים מהרחוב להכנס, כל שהוא בגדר סביר, ואינו בכלל דוחס של אנשים ונשים, כיון שעדיין הוא בגדר ההשתדלות, כיון שעדיין הוא חשש רחוק, ואינו חשש סכנה מידי, אין חיוב להכניסם, אך בודאי שראוי כמה שיותר לסדר שיהיה מקום לעוברי אורח, [ובפרט שהוא ע"פ חוק, וכבר היה עתה (סיון ה'תשפ"ה) מעשה באחד שלא הכניסו אותו, מחמת צרות עין, ונפגע מהטיל].

ומ"מ אם כבר סגרו את דלת הממ"ד, והתחיל האזעקה, אין חובה להכניס אחרים, [כיון שאינו בכלל הכנסת עצמו לספק סכנה להציל את חבירו מודאי סכנה, כיון שהוא רק כשכיח היזקא, והוא חשש רחוק].

מקור: ומ"מ יש לדון אם נכנסו קודם, שאסור לשכנים להוציא אותם אף שהמקלט שלהם, כיון דאיתא בגמ' בב"ק (דף ס' ע"א דף ק"ז ע"א, סנהדרין דף עד ע"א), "אין אדם מציל עצמו בממון חבירו", וכן הו"ד בשו"ת הרמ"א (סימן יב) ובשו"ת חוות יאיר (ס' קס"ח), וכיון שכן א"א להוציאם, [וע"ע בדברי הגרי"מ בגליון הורני חוקיק מס' 2 שכתב כנ"ל, ושור"ר גם בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם לחודש תמוז ה'תשפ"ה מש"כ להאריך בזה].

ואמנם נראה לענ"ד דהכא כיון שאיננו חשוב כודאי שכיח היזקא, ורק על צד ההשתדלות, וא"כ אפשר שכיון שהוא לא נחשב הלה, ועד כמה שהוא שייך להם, אינו יכול להכנס למקלט על חשבון השכנים.

ועד בית שהוציא חפצים ונשברו

שאלה: ועד בית שהוציאו חפצים ונשברו בדרך, כדי שיהיה מקום בבניין.

לאיש על אשה. וברמ"א (יו"ד ס' רנ"ב ס"ח), וכן השיב הג"ר יצחק רצאבי שליט"א בנ"ד, וכ"כ בספר הלכות אזעקה (עמ' קלב), [ועי"ש מה שהביא כמה תשובות מכמה חכמים].

ומ"מ מי שכבר נכנס א"א להוציאו, וכמ"ש במשנה באהלות (פ"ו משנה ז') ובסנהדרין (דף עב ע"ב) שאין דוחין נפש מפני נפש. וראה עוד בספר הלכות אזעקה שם, מש"כ בשם הגרמ"ר שעיו שליט"א במח"ס שו"ת מחקרי ארץ.

קדשתו בממ"ד

שאלה: האם יש מקום בחדר ממ"ד רק להכניס אחד כששומע אזעקה האם יקדים כהן מפני וקדשתו, [שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך ושא"ס].

תשובה: יש קדימה לכהן.

מקור: מצד דין וקדשתו, איתא בגמ' במס' גיטין דף נט ע"א וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב וכו' ופירש"י נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה, ונפסק בשו"ע סו"ס קכ"ח, ולכאורה יש לומר שהרי הוא תלוי למי הממ"ד שייך אם זה בביתו, אין דין וקדשתו בהפסד ממונו, וכ"ש בכה"ג הכא דהוא הפסד גופו, ואם זה ברחוב, לכאורה מדברי הגמ' בסוף הוריות מבואר דיש להקדים את הכהן, וא"כ ה"ה הכא, ומ"מ נראה שאם הישראל הגיע לפניו אין לו כבר חיוב לצאת לכאורה, וכנ"ל שאין דוחין נפש מפני נפש.

ומ"מ מצד קדימה בהצלת נפשות, כתב בספר הלכות אזעקה (עמ' קלו) בשם הגר"א נבנצל שליט"א שיש דין וקדשתו, ושכן השיב לו החיד"א ווייס שליט"א, שע"פ הגמ' בהוריות (דף יג ע"א) ובשו"ע (יו"ד ס' רנ"א ס"ט) שכהן קודם וכו', ע"ש. וא"כ ה"ה הכא.

האם אפשר לומר שלא יכנסו, וילכו למקלט הציבורי, כיון שהרי הוא בכלל טענת מרבה בדיורים.

תשובה: כיון שהוסיפו ברשות, אינם יכולים לומר כן, ובפרט שאין חילוק בין אדם שדר בדירה גדולה לבדו, ובין אדם שגר בדירה ויש לו 12 ילדים.

מקור: וראה מה שנתבאר כע"ז לגבי תשלומי ועד בית, בסוף ספר שערי יוסף ענינים שונים שו"ת המצויות בדיני ועד בית.

האם יש חסרון באמונה לשמור לחירות מים ומזון

שאלה: מה שפרסמו פיקוד העורף שראוי לשמור לחירות מים ומזון עמיד כגון קופסאות שימורים ודברים שמתקיימים לשלושה ימים שיהיו במקלטים, האם יש חסרון באמונה לקנותם.

תשובה: אין בזה חסרון אמונה, אלא מדרכי ההשתדלות.

מקור: כן כתב לי הגה"צ רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי בזה"ל: אין חסרון לעשות דברים, לא מוגזם. עכ"ל. וכן הסכים לדינא הגר"ע פריד שליט"א, ואמנם הגר"ד קוק שליט"א הורה שיש בזה חסרון באמונה, ונראה שכ"ז למי שיש לו דרגות מופלגות באמונה, והגאון רבי בנימין חותה שליט"א הורה בזה אומר שלהורות לשמור אוכל זה רק בחליש באמונה ומביא את האנשים ללחץ ואנשים נכנסו לפחדים די והותר, עכת"ד, אבל מ"מ לדינא דאיסורא ליכא בהא.

תשובה: אם הוציאו מחמת שתלו פתק ולא לקחו את החפצים, כיון שהחפצים הפקר, אי אפשר לתבוע את התשלום, אבל אם עדיין לא הודיע לשכנים לפנות ולא היה זמן לפנות, יש לדון שצריך לשלם.

שכנים שלא יורדים למקלט האם חייבים לפנות את החפצים שלהם

שאלה: שכנים שלא יורדים למקלט האם חייבים לפנות את החפצים שלהם

תשובה: חייבים לפנות את המקלט, כיון שהמנהג לפנות [אך מ"מ אם יש מקום ברווח, ורק רוצים שיראה נקי ומסודר, ואין לו מקום אחר לשים את כל החפצים, אפשר שהרי הוא בכלל כופין על מידת סדום].

מקור: נראה ע"פ המבואר בשו"ע (ח"מ סי' קנ"ו) שהולכים אחר המנהג, ועוד נראה כיון שהחפצים מפריעים לאחרים, הן בריח רע, והן בעכברים שיכולים לפנות יש לפנותם.

לקנות מזגן למקלט

שאלה: האם השכנים יכולים לכוף את שאר השכנים לקנות מזגן למקלט.

תשובה: אם יש ריח או יש מחסור באויר, ורק מזגן יכול לאורר את החדר בזמן ששוהים בממ"ד, אפשר לכוף את כל השכנים, כיון שהוא מנהג המדינה שעתה יהיה מקלט תיקני לשהות בו, אבל בדרך כלל די לקנות כמה מאוררים חזקים, [ולפי ראות עיני המורה].

שכנים שהוסיפו יחידות דיור ואין מקום במקלט

שאלה: בבנינים שהוסיפו הרבה יחידות דיור, וזה גורם לפוצץ את המקלט ואין מקום לכולם,

סימן ח' חיוב מזוזה במקלטים

מזוזה ה"ז) מבואר שבית האוצר פטור ממזוזה כיון שאינו עשוי לדירת אדם], ולהלכה פסק בשו"ע (סי' רפ"ו ס"ב) שבית האוצר חייב במזוזה בברכה, אך למעשה כיון שהוא מח' בראשונים בני ספרד וכן יש מבני אשכנז נהגו לקבוע מזוזה בבית האוצר בלא ברכה, (וכמו שנראה מדברי הרי"א"ז בשלטי גיבורים הל' מזוזה, וכן כתב בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שפ"ב אות ה', וכ"כ בשולחן גבוה סי' רפ"ו סק"ח, ובשו"ת זרע אמת ח"ג סי' קמ"ו, וכן כתב במקדש מעט סק"ט ובגידולי הקודש סק"ג, ובערוך השולחן שם ס"ט ובהליכות עולם ח"ח עמ' רפז שכן יש לנהוג מחמת שסב"ל, עי"ש, ואמנם יל"ע כיון שהרי הוא ספק אם יש כאן חיוב לקבוע מזוזה, וקימ"ל כמ"ש בשו"ת הרדב"ז דהיא דאיכא ספק במצוה לא אמרינן סב"ל), אך יש מבני אשכנז שנהגו לקבוע מזוזה בבית האוצר בברכה, וכדעת השו"ע הנ"ל. ואף בן ספרד הנוהג לקבוע מזוזה בבית האוצר בברכה כדעת השו"ע יש לו על מה לסמוך. (כמו שכתב בערוך השולחן שם שהמנהג לקבוע מזוזה בברכה, וכן כתב הגר"ח"ק במזוזות ביתך סי' רפ"ו סק"ד, וכן כתב בחוט שני מזוזה עמ' סא שהרוצה לסמוך ע"ד השו"ע הרשות בידו ע"ש, ובספר חובת הדר פ"ב הערה יא, וכן שמעתי להורות מהגר"ע פריד שליט"א).

ואמנם במקדש מלך (סי' רפ"ו סק"ט) שיש לדון לחוש לדעות הפוסקים שבית האוצר פטור ממזוזה ולכן לא מברכים עליו,

מחסן או מקלט וכדו', אף אם נכנסים אליו רק פעם בשנה חייב במזוזה בלא ברכה, [ושוב שמעתי לאחר שכתבנו כן, שכן הורה הג"ר אברהם זכותא שליט"א], והמיקלים בזה יש להם על מה לסמוך, אך אם משתמשים בו פעם בחצי שנה אין להקל שלא לקבוע מזוזה.

מדברי השו"ע נראה דאף בית האוצר של יין שנכנסים אליו פעם בשנה חייב במזוזה, וכן כתב בשו"ת אג"מ חיו"ד ח"ב סי' קמא ענף ב', אבל דעת הגר"ק בחוט שני מזוזה עמ' סא ובקובץ מבית לוי יו"ד שאין חייבים במזוזה רק אם משתמשים מידי פעם, ולהלכה נראה להחמיר בזה.

שאלה: האם המקלטים חייבים במזוזה בברכה.

תשובה: יש בזה כמה חילוקים בסוגי המקלטים.

א. בזמנינו שמשתמשים במקלט בשנתיים האחרונות נראה שהמקלטים חייבים במזוזה בברכה, והחיוב מוטל על ועד הבית. אך מנהג העולם לשים מזוזה בלא ברכה.

ב. אם יש במקלט יש חדרון נפרד מבית הכסא, וסגור, המקלט חייב במזוזה, אבל אם הוא פתוח לחלל המקלט, המקלט פטור ממזוזה, כיון שאינו עשוי לדירת כבוד.

ג. אם נמצא בדרכו, ורואה שאין במקלט אין מזוזה, אפשר להכנס אליו, [כיון שאפשר לסמוך ע"ד הפוסקים שדינו כדירת עראי].

ד. מקלט שיש בו דלת ועוד דלת, יש לקבוע בו שני מזוזות.

ה. מקלט ציבורי, שברשות העיריה, אין חיוב על המשתמשים שם לקבוע מזוזה, והחיוב נמצא על העיריה, [ובפרט שיש סיבה לפטור את המקלט הציבורי ממזוזה, כיון שלא רגילים להשתמש שם כל השנה].

ו. אם קבעו במקלט מזוזה, ולא משתמשים במקלט, אח"כ מותר להוריד את המזוזה.

מקור: יש לדון בחיוב מזוזה במקלט כמה נידונים:

א. יש לדון משום חיוב מזוזה בבית האוצר, כיון שנעשה לאכסן שם חפצים, ולגבי חיוב בית האוצר, נח' הראשונים בביאור הגמ' (יומא יא ע"א) האם בית התבן ובית העצים חייבים במזוזה, היכן שעשויים לדירה של כבוד, [דעת הרי"ף (הל' מזוזה דף ו:) והרא"ש (הל' מזוזה סי' ט"ו) שבית האוצר חייב במזוזה בברכה, אבל מדברי הרמב"ם (פ"ו מהל'

שדינו כדירת עראי שפטורה ממזוזה, ע"ש, וכן הו"ד הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי (חיד"ד עמ' רסד) שמקלט שאין משתמשים בו בקביעות רק לעיתים רחוקות פטור ממזוזה ע"ש, וכן הו"ד הגרע"פ בקובץ פסקים והוראות (חיד"ד הל' מזוזה) שמקלט המשמש לשעת חירום פטור ממזוזה, וכן כתב לי הגר"י משדי שליט"א, וכ"כ בנ"ד בשו"ת מחוקק במשענותם (ח"ג סימן רפ"ו).

אך מ"מ יש לדון שהרבה מהמקלטים הנ"ל משתמשים בהם כמחסן.

ה. יש לדון משום שאינו דירה של כבוד, ואינו עשוי לשימוש תדיר, וכמצוי במקלטים שיש בהם ריח רע, וכן יש מקלטים שיש בהם בית הכסא בתוכו, וכן יש מקלט שיש בתוכו כמה טוש, ובשעת הדחק כגון בזמן מלחמה משתמשים בכסא הנ"ל ובטוש, כיון שעיקר תשמיש החדר הוא לאוצר, לכאורה הרי הוא חייב במזוזה, אך יש לדון כיון שעשוי לשימוש שאינו של כבוד, הרי הוא בית שער לבית הכסא, ואף אם עשוי לשימוש תדיר, אין להשתמש בו למזוזה, [וע"ע בעי"ז בספר פתחי שערים (עמ' קלז) שנשאר בצ"ע].

אך מ"מ נראה שאם יש בו רק ריח רע, כיון שלא נפיש זוהמייהו כרפת בקר, וכ"כ בנ"ד בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סימן סז) שאף אם נמצאים בבית האוצר כלי נקיון ואשפה אינו פטור ממזוזה, אלא שצריך לכסות את המזוזה.

ו. עוד יש לדון אף אם יש מקום להחמיר לשים מזוזה, האם אפשר לדרוש תשלום מכל השכנים, ובספר בצילם חמידתי (עמ' לח) הו"ד הגרנ"ק, שא"א לחייב את השכנים לשים מזוזה, אבל לצורך מלחמה כיון שהוא לדוירים אפשר לחייב לשים מזוזה, [ונראה מדבריו שכיון שחשיב דוירים, הרי אפשר לחייב במזוזה]. וע"פ הנ"ל שבזמנינו קרוב לומר שיש חיוב מדאורייתא, וא"כ נראה שאפשר לכופ בזה את השכנים, וכן שמעתי מגדולי ההוראה שליט"א.

אך מקלט שמשתמשים בו רק בזמן חירום פטור ממזוזה, אלא א"כ משתמשים בו בעיתים קרובות כמצוי עתה בזמן המלחמה, וא"כ אינו מוגדר כבית האוצר, וכיון שגם נחלקו הפוסקים לגבי בית האוצר, והכא אית טפי שדינו כבית דירה, וא"כ נראה שיהיה חייב במזוזה בברכה.

ב. יש לדון משום שאינו עשוי לשימוש תדיר, ולפי"ז מקלט שמשתמשים בו רק פעמים תדירות כדין מחסן חייב כל השנה במזוזה בלא ברכה, וכן הורה הגר"ש אלישיב זצוק"ל כמובא בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' רפה שמחסן שאין נכנסים בו בתדירות אם נכנסים לשם פעם בחודש חייב במזוזה ועם ברכה, ואם אין נכנסים רק פעם בשנה אינו מברך. ע"ש, וכ"כ בלקט הלכות מזוזה להגר"א דינר שליט"א, ובשו"ת אבני ישפה ח"א סי' ר"ט כתב שיש לחייב מקלט במזוזה, ולגבי ברכה הסתפק בזה, ע"ש. וא"כ בזמנינו כיון שעתה יש מלחמה בשנתיים האחרונות. ומשתמשים בו תדיר, א"כ הו"ל כשימוש תדיר, וכיון שזהו שימוש עתה, יכול לקבוע בו מזוזה בברכה.

ג. עוד יש לדון אם אי אפשר לברך על המזוזה, כיון שהרי הוא נחשב דירה בע"כ, וכמו שכתבו הפוסקים לגבי מזוזה בבית האסורים, וכמ"ש בספר שער אפרים (סי' פ"ג) כתב להסתפק בזה, אם הקהל חייב במזוזה וכתב להוכיח מיומא לגבי דירה כה"ג בערב יו"כ, וכתב שם בהג"ה מבין המחבר שמדברי הגמ' הנ"ל נראה לדינא שבית האסורים חייב במזוזה מזה דאמרינן דירה בע"כ שמיה דירה, ע"ש. אך אפשר שאינו נחשב דירה בע"כ, כיון שעושה כן בשביל לקיים מצות ונשמרתם, ולשמור על עצמו.

ד. עוד יש לדון שנחשב כדירת עראי, שדינה שפטורה ממזוזה כמבואר בגמ' ביומא דף מיא ע"א ובמאירי שם, וברמב"ם פ"ו מהל' מזוזה ה"א, וכיון שעשוי רק לזמני מלחמה, וא"כ אי אפשר לקבוע שם מזוזה בברכה, וכמ"ש הפוסקים לגבי בית האסורים, כ"כ בנ"ד בשו"ת בנין אב (ח"א סי' מ"ז) שאף אם משמש רק לשעת חירום ונכנסים אליו לעיתים רחוקות מ"מ אינו חייב במזוזה כיון

נראה שיהיה דינו ככל מחסן, שאם כל השנה משמש כמחסן משתמשים בו פעם בחודש חייב במזוזה בברכה, ואם משתמשים בו בפעם שנה חייב במזוזה בלא ברכה, ואם עד עתה לא השתמשו בו כלל, ועתה משתמשים בו נראה שפטור ממזוזה כיון שדינו כדירת עראי.

ולגבי הנידון אם מותר להוריד מזוזה, הגרח"ק במזוזת מלכים החמיר, אבל בחשוקי חמד (עמ"ס גיטין דף נו ע"א) כתב בשם הגריש"א שמלקט ריק פטור ממזוזה, כיון שבטל ממנו שם בית, וכמו שאם יוריד את הגג לבית יכול להוריד את המזוזה, כיון שבטל ממנו סיבת החיוב, ומ"מ

❁ ❁ ❁

סימן ט' שו"ת המצויות באזעקה באמצע הלילה

ברכת מפיל בזמן מלחמה

שאלה: האם מותר לברך המפיל בשם ומלכות בזמן מלחמה, שיודע שיכול להיות התקפות ואזעקות, ויצטרך להפסיק בדיבור וישתהה הרבה זמן, ולהעיר את הילדים, וללכת לממ"ד.

תשובה: אם יש חשש קיומי, [כמצוי כעת במלחמה עם איראן], ויודע שלא ירדם מיד לא יברך המפיל, אבל אם יש חשש רחוק יכול לברך המפיל בשם ומלכות. אך אם הוא לאחר חצות, אף בספק, ויודע שלא ירדם מיד, אפשר שלא יברך המפיל, [כיון שלאחר חצות, נח' הפוסקים האם יש לברך המפיל], וצ"ע לדינא.

מקור: ברכת המפיל נתקנה רק על השינה, ואדם שלא ישן, או שיש חשש [ועכ"פ ספק קרוב למחצה], לא יצא, וכמ"ש בביה"ל (סי' רל"ט ד"ה סמוך) שאם מסתפק שמא לא יוכל אח"כ בודאי לישון אין כדאי לכתחילה לברכם ע"ש, ואף לדעות הפוסקים שהיא ברכות השבח על מנהגו של עולם, כיון שיש חשש קרוב, שלא ישן, כמצוי כעת, נראה שלא יברך הגומל. ומ"מ לאחר חצות, נראה שלא יברך, כיון שע"פ הקבלה לא מברכים, [וכמ"ש בספר פני יצחק (ריש ח"א מערכת ברכות אות עו), ובספר זכרונות אליהו (מני מערכת ה' אות א) ובכה"ח (סימן רלט סק"ח)]. ואע"פ שיש דעות בראשונים שהברכה נתקנה על מנהגו של עולם, מ"מ כיון שיש חששות שישלחו טילים כמצוי כעת, לא יברך המפיל. [ואע"פ שלאחר חצות, למעשה נהגו לברך, כנתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני תפילת מנחה ומעריב, מ"מ בנ"ד מחמת הספק לא יברך].

בירך מפיל והיה אזעקה ורוצה לשתות

שאלה: בירך המפיל בשם ומלכות, וקצת צמא או רעב, האם יכול לאכול ולשתות.

תשובה: אם נרדם כבר, כיון שחלה ברכתו, יכול לאכול ולשתות לכתחילה, אבל אם לא נרדם, אם תאב לאכול או לשתות, יכול לשתות, אבל יחזור ויקרא קריאת שמע.

אמירת תהילים לאחר המפיל כשהיה אזעקה

שאלה: בירך המפיל, והתחיל גל של אזעקות, האם יכול לומר תהילים, או שכיון שכבר בירך המפיל אינו חייב להפסיק.

תשובה: יכול לומר כל התהילים [ולא רק מזמור יושב בסתר], כיון שכל מה שאומר תהילים הוא לשמירה.

מקור: נראה בנ"ד שאף שלכתחילה אין להפסיק בין ברכת המפיל לשינה, ואף שהפוסקים כתבו שאין להפסיק בברכת המפיל, אף בלימוד ויחזור ויאמר קרי"ש, [וכ"כ לדינא בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן לד) שאף למנהג הספרדים שנהגו שאינם אומרים ברכת המפיל בשם ומלכות האם מותר להפסיק ללמוד אם לא נרדם כיון שלא בירך בשם והשיב שלא להפסיק, וכן השיב הגר"ח"ק בספר שאלת רב (ח"ב פרק כא סל"א) שאסור ללמוד שמא ירדם]. מ"מ נראה לומר בכך ג' טעמים. א. כיון שנחלקו הראשונים האם ברכת המפיל, היא ברכות השבח או ברכות המצוות, שמדברי התוס' בברכות (יא ע"ב) נראה שהוא ברכות השבח, על מנהגו של עולם, ב. עוד נראה כיון שאומר תהילים לשמירה, אינו הפסק, וכמ"ש במשנ"ב (סי' רל"ט סק"ב) שמדברי השו"ע נראה שברכת המפיל אומרים לאחר קר"ש כדי שתהא הברכה סמוכה לשינה, ומה שקורא אח"כ יושב בסתר וכו', כיון שהוא משום שמירה, אינו הפסק. וא"כ נראה בנ"ד שאומר תהילים לשם שמירה, ולכן אינו נחשב כהפסק. ואמנם בספר נס להתנוסס (סימן לא) כתב שיש להתיר רק פסוקי שמירה שנמצאים בקרי"ש שעל המיטה, וכן אמר הגרי"א דינר שליט"א בשיעור שאין להתיר אלא פסוקים שנועדו לשמירה. ג. עוד נראה שכיון שיש אזעקה, ואם קם והולך לממ"ד או למקלט, הרי הוא כחשוב כהיסח הדעת, [וכן הו"ד הגר"ח"ק בחוט שני (שבת ח"ב קובץ ענינים ברכות אות יא) שאם אינו יכול להרדם, והסיח דעתו מלישון, מותר לדבר, ולכן בנ"ד כיון שיש אזעקה, ויש היסח הדעת גדול מהשינה, א"כ בודאי שיכול לומר תהילים].

הגר"ש גרוס שליט"א, שאף שמעיקר הדין פטורים מנטילה, כיון שבדעתו לחזור לישון, ומ"מ כדאי להקפיד בזה על נטילה כדין, ויש בזה סגולה לשמירה בעת סכנה, שיסיר מידיו את הרוח רעה, ושכן הסכים הגר"י זילברשטיין שליט"א, אמנם הביא שם בשם הגרש"א שטרן שליט"א, שיש להקל בזה, ובשפלנו זכר לנו, והביא הדברים הנ"ל שכתבנו].

אך ע"פ הקבלה יש להקפיד בזה וכמ"ש בכה"ח (ס' ד' סק"ד וסקנ"ב) ששמע בשם הבן איש חי שיש להקפיד בזה, וכן כתב להחמיר בשו"ת יביע אומר (ח"ד חאו"ח סו"ס ב'), וכן כתב בספר ציוני הלכה (תפילה עמ' ד') הגריש"א זצ"ל שמעיקר הדין אפשר להתיר בזה אלא שראוי להחמיר, וכן השיב הגר"ח ק"ק בספר דעת נוטה (ח"א עמ' קעט).

ונשאלתי ע"י הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס שו"ת וישמע משה, במי שהכין מים, האם צריך לחזור ולהכין מים כדי שבבוקר יטלו ידיים בסמוך למיטה, נראה שיש לחלק בין אם קם לפני עלות השחר שצריך להכין מים כדי שבבוקר יטול ידיו סמוך למיטה, לבין אם קם לאחר עלות השחר שחוזר לישון, שאם כבר נטל ידיו אין צריך להכין מים. ונראה המיקל אף לפני עלות השחר יש לו על מה לסמוך, כיון שאפשר לסמוך בזה על שיטות הפוסקים שאם ישן לאחר חצות קלישא הרוח רעה וכמ"ש בדברי שלום שרעבי סימן מח' ובכה"ח סימן ד' סק"ד, ובשו"ת אול"צ פ"א ס"ג בהערה, וכן אפשר להסתמך על הקולא שהביא המשנ"ב בסימן א' סק"ב שבשעת הדחק אפשר לסמוך ע"ז שכולא ביתא חדא הוא. [וכן הביא שם בשם הגר"ש גרוס שליט"א, שראוי לחוש בזה ולמלאות את הנט"י לבוקר].

ונפק"מ באשה שקמה להניק, שאינה צריכה ליטול ידיים, וכ"כ בגא"א תשובות הגר"ח שסגל שליט"א (ח"ז סימן ג') שיש להקל אף בזה ע"פ האמור לעיל. [וע"ע בזה בספר אהל יעקב פסקי הוראה שם].

מקור: במשנ"ב (סי' רל"ט סק"ד), כתב שאם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ, שמותר, אבל צריך לחזור ולקרוא פרשת שמע, אך לאחר המפיל יזהר בזה יעו"ש, ומ"מ הו"ד הגרש"א בהליכות שלמה (תפילה פרק יג ס"ד) שאף לאחר המפיל, מותר לאכול לשתות שתאב מאוד, ע"ש, מ"מ בנ"ד, אפשר לסמוך ע"ד הפוסקים שברכת המפיל היא על מנהגו של עולם, וכנ"ל מדברי החוט שני (שם) שאם הסיח דעתו, יכול לאכול ולשתות.

נטילת ידיים כשקם ממיטתו כששומע אזעקה

שאלה: האם כשקמים באמצע הלילה, כשיש אזעקה, צריך ליטול ידיים, או כיון שאח"כ חוזרים לישון אין צריך ליטול ידיים. [ובפרט שיש טירחא לנוהגים לשים נעגל וואסר].

תשובה: כיון שקמים אח"כ על מנת לחזור לישון, אין צריך ליטול ידיים, [אך הנוהגים ע"פ הקבלה מקפידים ליטול ידיים]. אבל אם רוצה לשתות או להתעסק במשהו אחר לפני שחוזר לישון, שצריך ליטול ידיים ג' פעמים. ומ"מ אם הגיע כבר עלות השחר, צריך לקום ולחזור וליטול ידיים. [ברגע שמתאפשר].

מקור: ע"פ מש"כ הא"א מבוטשאטש (סי' ד' ד"ה ממו"ח) שכל הקפידא של הוזה"ק היינו שקם ממיטתו, ובמשמרת שלום א' וג', [וכן הו"ד הגרש"א בהליכות שלמה תפילה פ"ג הט"ז שאם אדם קם לטפל באמצע הלילה בבנו הקטן ולתת לו בקבוק יכול להקל להקל לגעת בבקבוק בלא נט"י, ובספר אהל יעקב פסקי הוראה סימן ט'], וכן מוכח ממש"כ במשנ"ב (סי' א סק"ב) וז"ל: ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישון יטול ידיו אף שנשאר מושכב. עכ"ל, ובמשנ"ב (סי' סב סק"ח) בשם הט"ז שמי שצמא בלילה במטתו שא"א לו ליטול ידיו ולברך יהרהר הברכה בלבו ע"ש, וע"ע בשער הציון (שם סק"א), [וע"ע במשנ"ב (סימן ד' סק"ג) למי שעשה צרכיו באמצע הלילה שירא שמים יחמיר על עצמו ויטול ידיו ויברך אשר יצר]. וכן כתב לי בנ"ד הגר"א צבי הכהן שליט"א רב דקהל חסידים שיכון ה', שאם דעתו לחזור לישון א"צ. [וכ"כ בשו"ת וישמע משה (פרשת שמות ה'תשפ"ה) בשם

לגעת בנקביו, עד שיטול ידיים]. אך אם הגיע עלות השחר, יש להקפיד בזה, כיון שצריך ליטול את ידיו.

מקור: בשו"ע (סי' ד' סי"ד) הביא מח' הראשונים, האם אדם שהשכים בבוקר, לפני עלות השחר, ונטל ידיו, אם צריך לחזור וליטול ידיו שוב, וכתב ברמ"א שבבוקר יחזור ויטול ידיו בלא ברכה, ולפי"ז נראה שה"ה קודם נט"י באמצע הלילה, יש להזהר, וכמ"ש בשו"ע (שם ס"ג) "לא יגע בידו קודם נטילה לפה, ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעינים".

וכן כתב לדינא בהגהות רעק"א (סימן ד' על המג"א סק"ב) "וכן כשמשכים קודם אור היום ונוטל ידיו כיון דעדיין אסור ליגע בנקבים מספק דר"ר שורה עד אור היום (ע' סי"ד) אינו מברך א"י עד שיאור היום ויטול שנית. ולהמג"א מברך", וכן נראה בט"ז (סימן ד' סק"י).

ואמנם באור החמה (סימן ד' סקל"א) כתב להעיר שא"כ לא מצאנו ידיו ורגליו שא"כ נמצא שמתחילת הלילה נאסר לגעת באוכלים ומשקין ע"ש. ולמעשה נראה שמקילים בזה ע"פ דברי הא"א הנ"ל (סימן ד' ס"א סוד"ה ממו"ח) שהנוטל קודם עלות השחר לית דחש שלא ליגע בנקביו משיאור היום דאם באנו לחוש אין ליגע גם קודם עלות השחר. וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן ב') שהרי הרבה קמים בימי הסליחות קודם עלות השחר ולא שמענו מעולם שברגע עמוד השחר יוצאים ליטול ידיים ג' פעמים כדי לא להתפלל ברוח רעה, ואף שיש חולקים על השיטה שעמוד השחר גורם, מ"מ השו"ע לא פוסק כן ע"ש. [וכן כתב בשו"ת וישמע משה (שם שאלה ד') בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א, ואמנם בספר נס להתנוסס (סימן לג) כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א להחמיר שלא לגעת במאכל ובמשקה ובנקבים ובחוטם, ואמנם ע"פ הנ"ל בדיעבד אינו נאסר].

אך מ"מ לכתחילה בעלות השחר יש להקפיד בזה וכמו שנראה בדרכי משה סימן ו' סק"ד ובמשנ"ב סימן ד' סקל"א שיאור היום יטול ידיו שנית לחוש שחוזרת אח"כ הרוח רעה. וכן השיב

אמירת תהילים שלא נטל ידיו מחמת האזעקה

שאלה: האם מי שרץ למקלט עקב אזעקה באמצע הלילה ולא נטל ידיו, ואין לו מים כעת, יכול לומר תהילים.

תשובה: אם אין לו מים, יכול לומר תהילים, אך ישפשפם קודם, [כיון שידים עסקניות הם, ויש חשש שנגע במקומות המטונפים].

מקור: נראה ע"פ הנ"ל שאין חיוב נט"י, וכן יש ולסמוך שיטת הרשב"א דהנה בטעם נטילת ידיים בבוקר, ידוע מח' הראשונים, שברא"ש בברכות (הרואה סימן כג) כתב הטעם לפי שידים של אדם עסקניות וא"א שלא יגע בבשר המטונף, וכתב סמך לזה דכתיב וארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' שצריך לנקות את ידיו קודם התפילה כמבואר בגמ' בברכות דף טו ע"א, וכתב הרא"ש דה"ה לתפילת מנחה ומעריב יש ליטול ידיו, אולם דעת הרשב"א בתשובה (ח"א סימן קצא) שבשחר אחר השינה אנו נעשים כבריה חדשה, דכתיב חדשים לבקרים אמונתך, צריכים אנו להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשרתו ולברך שמו, ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכים בכל בוקר, ולפיכך אנו צריכים בשחר להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו, יעו"ש, ויש לסמוך בזה עוד על מה שירד הכוח טומאה היום כידוע בשם הגר"א, ולכן ינקה ידיו במילי דמנקה, אך אם יש לו מים יטול ידיים, וכן השיב לי הגר"א דינר שליט"א.

האם צריך להיזהר מנגיעה בנקבים כשקם באמצע הלילה

שאלה: כשקם באמצע הלילה, לאזעקה, האם צריך להזהר שלא יגע בנקביו, מחמת הרוח רעה, או שאין צריך להקפיד בכך. [טבת ה'תשפ"ה, שאלת הג"ר משה פריד שליט"א, במח"ס שו"ת וישמע משה].

תשובה: ראוי להחמיר בזה, אך נהגו להקל בכך, ובפרט מחמת לחץ האזעקות [ויש מקפידים שלא

לומר אף תהילים בלא ברכות התורה, ואף שבמשנ"ב (שם סקכ"ז) כתב שלפי מש"כ שהמנהג לברך מיד ברכות התורה וא"כ ה"ה שיש לנהוג כן בימי הסליחות, ע"ש, וכ"כ בשל"ה הקדוש (הגהות למסכת חולין אות מא), ובספא פלא יועץ (מערכת ב' ערך בית הכנסת) ובכה"ח (סי' מ"ו סקנ"ח וסקמ"ט) ומ"מ נראה דהיינו דוקא לכתחילה, אבל בשעת הדחק שפיר אפשר לסמוך על סברא אחרונה שהביא בשו"ע שאפשר לומר תחנונים קודם ברכות התורה. וכן הורה בנ"ד הגרע"פ שליט"א שאפשר לסמוך בזה ע"ד הסברא אחרונה שאפשר לומר תחנונים קודם ברכות התורה. וכ"כ בשו"ת חקרי לב (סימן ט' ד"ה ואך) שמעיקר הדין אפשר לומר סליחות ופסוקים בדרך תחינה וכ"כ לדינא בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק ד' תשובה ד') בדעת השו"ע, ומ"מ המנהג להחמיר שלא לומר שום פסוק בסליחות, ע"ש. וע"ע בשו"ת בית נאמן (ח"ג חאו"ח סימן יב).

וכן הורה עתה הגרש"א שטרן שליט"א שמותר לומר תהילים, כיון שעדיין גם לא התחייב בברכות התורה, כיון שבדעתו לחזור לישן, ונפק"מ לדבריו אם כבר בעלות השחר ולא עתיד לחזור, וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות בין הזמנים, בגדרי זמני ברכות התורה. [וראה מה שיתבאר בזה בתשובה הבאה]. ושור"ר שכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן ה') שאם בדעתו לחזור לישון, יכול לומר תחנונים קודם ברכות התורה, כיון שדעת ר"ת שלפני עלות השחר אין חיוב ברכות התורה, ושכן כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן שלז) ע"ש, וא"כ יש לן ספק ספיקא.

ואמנם יש שהחמירו בזה, ויסוד הדברים כיון שהרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סימן קד) כתב בזה"ל: לעולם צריך שיברך על התורה קודם קריאה, ואפילו יקרא [פסוק] אחד, ואין חילוק אם יקרא דרך תחינה ובקשה יהיה מה שיהיה עכ"פ צריך לברך. עכ"ל, וכ"כ בברכ"י (שם סקי"ד) ובשו"ת יוסף אומץ (סימנ"ס) דלא כדעת החקרי לב, וכ"כ בחזו"ע (ימים נוראים עמ' ה) ע"פ תשובת הרמב"ם הנ"ל, ולכן בסליחות אין לומר שום פסוק ע"ש, [ואפשר דאף הוא יודה שבשעת הדחק כגון במלחמה יש להקל בכך, ורק לכתחילה בסליחות,

הגרש"ק בדעת נוטה (ח"א תשובה שצ"ג) שאף שלכתחילה יתכן וראוי להזהר בזה לא נהגו כן. ומ"מ ע"פ הקבלה שצריך ליטול ידים, וא"כ ה"ה לגבי נגיעה בנקביו, שיש להזהר בכך. [ושוב נדפס בזה בשו"ת וישמע משה (שם) בשם הגר"נ נוסביום שליט"א הגר"ש גרוס שליט"א והגרש"א שטרן שליט"א, שיש להחמיר בזה כמו שקם משנתו].

ואם ישן לאחר חצות, יש לצרף דברי הפוסקים שאין רוח רעה לאחר חצות, וכמ"ש בבא"ח ועוד, ולכן יש עוד קולא שיכול לגעת בנקביו.

אמירת תהילים באמצע הלילה בלא ברכות

שאלה: האם מותר אמירת תהילים באמצע הלילה בלי ברכות התורה בזמן אזעקה. והנהוגים עפ"י קבלה שלא לומר פרק תהילים בלילה, אם כשצרה פשוט אפשר לומר בלילה.

תשובה: כיון שאומר את התהילים לשם תחנונים, וכעת הוא עת צרה, ואינו יכול ליטול את ידיו, אפשר להקל שאינו צריך לברך ברכות התורה, [כגון שלא נטל ידיו ורץ לממ"ד או למקלט], וכן אין צריך ליטול ידים, ויכול להקל בשפשוף הידים, ולומר תהילים.

מקור: לגבי אמירת תהילים בלילה, אע"פ שלא נהגו לומר מקרא ונ"ך בלילה, ורק לאחר חצות לילה יש מתירים, מ"מ מותר לומר תהילים בזמן מלחמה, אף לפני חצות לילה, ואין להחמיר בזה. וכנתבאר לעיל בארוכה בסימן ב'. ומ"מ עתה כיון שהוא עת צרה, יש היתר לומר תהילים בכל הלילה, ומכל הצדדים שנ"ל.

ולגבי אמירת תהילים קודם ברכות התורה, כתב בשו"ע (או"ח סי' מ"ו ס"ט) "לא יקרא פסוקים קודם ברכות התורה אע"פ שהוא אומרם דרך תחנונים, ויש אומרים שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, ונכון לחוש לסברא ראשונה", אבל הרמ"א שם כתב שהמנהג כסברא אחרונה וכמו שמצינו בימי הסליחות, ונראה דאף לשו"ע היינו דוקא לכתחילה, אבל בשעת הדחק שהוא עת צרה, ואינו יכול לברך כעת ברכות התורה, יכול

ואף אם חזר וישן אח"כ שינת קבע קודם אור היום או ביום א"צ לחזור ולברך כי מסתמא דעתו של אדם לפטור בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו וכ"ז לפי הי"א שבסעיף י"א אבל לפי מה שכתבנו שם דאף בשינת קבע ביום המברך לא הפסיד כ"ש בזה שהיה ישן שינת קבע קודם אור היום דהמברך לא הפסיד, עכ"ל.

ובביה"ל שם סעיף יג ד"ה המשכים וכו' מברך בה"ת, כתב בזה"ל: עיין במ"ב במה שכתב דאם חזר וישן וכו'. הוא נובע מהדה"ח שכתב דאם חזר וישן אח"כ בין ביום ובין בלילה א"צ לחזור ולברך וכונתו בזה היינו אפילו אם חזר וישן שינת קבע קודם אור הבקר וכמו שמסיים בעצמו לאפוקי מפר"ח דמצריך בזה לחזור ולברך אבל אין כונתו לפטור בזה אפילו חזר וישן שינת קבע בתחלת הלילה שאחר זה וכמו שמשמע לכאורה מלשון הפמ"ג בזה סוף אות י"ב בא"א מדמסיים הדה"ח עד שינת הלילה שאחריו ויותר נראה לומר דגם דעת הפמ"ג הוא כן ומה שכתב הפמ"ג דאפשר דדעתו לפטור מעל"ע שאחריו כונתו רק לאפוקי מדעת הפר"ח דדעתו הוא רק עד שיקום משינה בבוקר ולזה קאמר דאינו כן אבל פשוט דגם הוא מודה דשינת קבע אפילו בתחלת הלילה הוי הפסק וכדמשמע גם מלשון הב"י בסוף ד"ה וכתב עוד האגור עי"ש. ועוד לא שבקינן כל הני פשיטותא דהרבה גדולים שפוסקין דצריך לחזור ולברך משום ספיקא דפמ"ג דהלא הב"י בעצמו והפר"ח והגר"א וא"ר מצריכין אפילו בשינת קבע ביום לחזור ולברך ונהי דשם אנו מחמירין כדעת יחידאה עכ"פ בשינת קבע בלילה שאחר זה בודאי יש לברך, עכ"ל, ומבואר דלמעשה ברכות התורה כיון דחשיב שינת קבע כיון שישן בלילה יכול לברך, אפילו לפני חצות, ונראה בזה שברכות התורה אפשר לברך אפילו כמה פעמים, אם ישן אפילו להחזו"א כי דוקא ביום נראה דלא הוי שינת קבע אבל שינה בלילה אפילו ארבע פעמים הוי שינת קבע.

והנה מדברי המשנ"ב ודעימיה נראה להדיא שאין מניעה לברך ברכות התורה לפני חצות לילה.

הורה שנכון לומר ברכות התורה קודם, וכן הובא דעת הגר"ח ק"צ"ל [קובץ גליונות (תשעו ה' עמ' 468) שזרקו סקאדים במלחמה באמצע הלילה לא התיר הגריש"א לומר תהילים קודם ברכות התורה, כיון שצריך לברך ברכות התורה, אלא התיר לומר לאחר נטילת ידים, רק אדון עולם, וכמדומה גם נשמת, וע"ע במש"כ בגליון הורני חוקיק מס' 2].

ומ"מ אף למחמירים היינו שישן שינת קבע, אבל אם ידע שהולך להיות אזעקה, או שישן ממש מעט ונתעורר, כיון שלא נתחייב בברכות התורה, לכו"ע יכול לומר תהילים לכתחילה.

והגרש"ב גנוט שליט"א כתב שלדעת המחמירים יכול לומר ולשנן בפיו ובמחשבתו שוב ושוב את סגולת הנפה"ח, שאין עוד מלבדו יתברך. וכלשונו: "ובאמת הוא עניין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו בו רושם כלל, כשהאדם מקבל בליבו לאמר: הלא ה' הוא האלוקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו, ומבטל בליבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא - כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

ללמוד תורה לאחר שישן מעט והיה אזעקה

שאלה: האם מותר ללמוד תורה לאחר שישן מעט והיה אזעקה באמצע הלילה, או שכבר התחייב בברכות התורה. או שאינו צריך לברך ברכות התורה, כיון שבדעתו לישן.

תשובה: יברך באמצע הלילה, ויכוין לפטור את הבוקר, ויש נוהגים שלא לברך, ויברך רק בבוקר.

מקור: בשו"ע (סו"ס מז) כתב שהמשכים קודם אור היום מברך כל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה, ובמשנ"ב סק"ט כתב, וז"ל:

ב. יש אומרים שיברך באמצע הלילה, ואח"כ בבוקר לא יברך. וכ"כ בפמ"ג (סי' מ"ז א"א סק"ב) ובשע"ת (סי' מ"ז סק"ב) ובדרך החיים (סימן ד') ובמשנ"ב (סי' מ"ז סק"ט) ושבבוקר יכוין לצאת יד"ח מאחר, וכ"כ בכה"ח (סי' מ"ו סקמ"ט, סי' מ"ז סקמ"א).

ג. יש אומרים לחלק הברכות לשנים, ובליילה יאמר רק ברכה אחרת, ויכין בברכתו על מה שילמד עד עלות השחר, ובבוקר יברך את כל ברכות התורה, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן של"ז) וכ"כ בספר כאיל תערוג (תפילה ברכות שבת עמ' קכב) שהביא מהגרא"ל שטינמן שהביא מהגר"ח גריינמן בשם החזו"א שמי שמתעורר באמצע הלילה ורוצה ללמוד ובדעתו ללכת לישון עוד הפעם במשך הלילה, דמתחילה כשקם יברך ברכה אחת מברכות התורה, וכשקם בפעם השניה יברך את הברכה השניה שהרי ברכה אחת מספיק לברכות התורה כדאיתא במס' ברכות (יב:) וא"כ יוצא שע"י עיצה זו יוצא שבמשך הלילה בירך את כל ברכות התורה, ע"ש.

ד. יש אומרים שהמנהג לברך רק בבוקר, וכ"כ הקה"י בקריינא דאגרתא (ח"א עמ' קמז) שהמנהג לברך רק אחר הקימה של השינה העיקרית. ומ"מ אם מתפלל ערבית לאחר מכן יוצא יד"ח באהבת עולם.

שינה לאחר עלות השחר שבקושי ישן בלילה

שאלה: שאלו בבית המדרש, כשיש אזעקה אחרי עלות השחר, האם מותר לחזור לישון כשיש לו מנין קבוע בשעה מסויימת. ובפרט שכל המשפחה התעוררו כמה פעמים וקשה יותר לקום.

תשובה: יש בזה כמה חילוקים, אם ישן במיטה בממ"ד והתעורר, כיון שהוא נמצא במיטה, יכול לחזור ולישון.

ואולם בבן איש חי (ש"א פרשת וישב הלכה יג) כתב בזה"ל: מי שישן בלילה על מטתו שינת קבע וניעור קודם חצות לא יברך ברכות השחר, כן נראה מסתימות דברי המקובלים וכן נראה מדברי הזוה"ק בראשית דף יו"ד ע"ב, ועיין מקדש מלך שם, אך ברכת התורה יוכל לברך קודם חצות מאחר שכבר ישן שינת קבע, וכנראה מזוה"ק שם ועיין אחרונים ז"ל, מיהו אם הוא ניעור קרוב לחצות, נכון להמתין עד אחר חצות כדי לברך ברכות השחר עם ברכות התורה כסדר התקון בכל יום ויהיו קשר אחד, ואם ירצה בזמן מועט זה דביני וביני יאמר פוסקים של שירות ותשבחות וכו', ומ"מ המנהג בבית אל יכב"ץ בזמן שהוא קרוב לחצות ממתנים עד חצות, אבל אם יש זמן הרבה לחצות, יש מברכין ברכת התורה ולומדים, ובחצות יברכו שאר הברכות, ויש חסידים שאעפ"כ ממתנים עד חצות בעבור תיקון סדר הי"ח ברכות עכ"ל, ומבואר לדינא מדברי הבן איש חי שאם ישן על מטתו שינת קבע וקם לפני חצות יברך ברכות התורה, ושאיני ברכות התורה מברכות השחר, יעו"ש, וכן נראה ממש"כ בחסד לאלפים (סימן מז אות ו') שלפי דעת הפוסקים שיש לברך ברכות התורה רק בעלות השחר יעו"ש, [ורק דאיהו ס"ל שהוא הדין לגבי ברכות השחר]. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח אות י'), וכן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר חלק ה' סימן ו' ובשו"ת יחו"ד ח"ג סימן לג שיש לברך ברכות התורה אחרי עלות השחר, וכן כתב בהליכות עולם שם על דברי הבא"ח הנ"ל.

ומ"מ אם מתעורר באמצע הלילה, ובדעתו לחזור ולישון, וישן שנת קבע, נחלקו הפוסקים.

א. יש אומרים שיברך פעמיים, כיון שעד עתה היה הפסק שינה, ואח"כ יש עוד הפסק שינה, וכ"כ בפר"ח (סימן מז סק"א, סי' מ"ז סק"ג), ובברכ"י (סי' מ"ז ק"ה וכן השיב הגר"ח זצ"ל [בקונ' עזרת אליעזר להגר"א קרביץ שליט"א]. ולפי"ז נראה שיברך פעמיים וכן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר (ח"ח חאו"ח סי' ה'). ומ"מ נראה דהיינו דוקא היכא ששני השינות הנ"ל הם כשינה על מיטתו בקבע, אבל אם השינה הראשונה שלו אינה שינת קבע אין צריך לברך אחריה ברכות התורה, אף שהשינה הנ"ל בלילה.

י"ל דוקא קריאה לביהכ"נ דלא מסר זה באופן פרטי לעצמו אבל אם העמיד שומר לעצמו יראה דמועיל גם בשינה גדולה. מכ"מ מהרגיל שראיתי בדבר גדול כזאת שנעשה בצבור וכולם נעורים וכולם צריכים להתועד שוב בשעת תפלה רק מיעוט דלא שכיח שיאחרו עי"ז תפלה הנ"ל, וכיון דאם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה רובם ככולם אין תפלתם תפלה כלל כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלא לכוון וגם חוטפים ורודפים (ומבטלים הפיוטים), ועכשיו במאחר מתפללים במתינות ובכוונה רצוי, אלו היתה שאלה כזאת באת לפנינו מה עדיף, ספק הרגיל של לא התפלל כלל, וספק קטן דילמא יאחר ע"י שינה מכ"מ רובם ככולם לא מאחרים ה' בודאי דעת תורה מחייב ג"כ לדחות ספק התפלה של עכשיו כלל, לפני ספק איסור שינה לפני התפלה. זה הנראה לענ"ד היות שגם אני ראיתי גדולים וטובים שעשו זה, אעפ"י שמצוה גמורה לחפש דרך של שומר וכה"ג. ואני בעצמי רגיל מאבותי ורבותי להתפלל מיד בעלות השחר כותיקין דרך התעוררות וחמימות הלב וברוב עם. ע"כ תשובת השבט הלוי, ומבואר מדבריו שלמעשה שלכתחילה יעמיד שומר אבל מותר ללכת לישון גם בלי שומר שכיון השינה מתגברת עדיף לדחות את איסור שינה לפני תפילה משום צד שלא יתפלל כלל, ובספר עיטורי מרדכי שבועות עמ' קסא בשם הגרמ"ש קליין שליט"א שאפילו שאסור לישון לפני התפילה, מ"מ במצב שאדם היה ניעור כל הלילה כיון שאינו מסוגל להתפלל מותר לישון שינת קבע כדי שיוכל להתפלל כראוי כמו שמותר לאכול לפני שחרית במצב שאדם חלש ואינו יכול להתפלל עכ"ד. וכתב שם בספר הנ"ל להוכיח ממש"כ היעב"ץ בסידור בית יעקב וז"ל: מי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד בתפילתו למחר כשלא ישן כל הלילה, מוטב שישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו, ויש סמך קצת שכן היו ישראל ישנים גם אז במתן תורה כמו שכתוב במ"ר עכ"ל, ושכן נראה ממש"כ בכה"ח סי' נ"ח סקכ"ד שכתב שאם היה ניעור כל הלילה ורואה שלא יוכל להתפלל כראוי, שיקרא קרי"ש וישן ויתפלל סמוך לשעה רביעית עכ"ד, ולמעשה נראה שכ"ז הוא רק בדיעבד גדול שלא יכול להתפלל, וראה מה שהביא בזה בארוכה בקונ' עזרת אליעזר מלחמה.

אבל אם קם והלך לממ"ד או ירד למקלט, כיון שהיה הפסק בשנתו, ועתה הולך וחוזר לישון, אף שלכתחילה אין לישון לאחר עלות השחר, ואף חצי שעה קודם עלות השחר [השני] בלא שומר, ומ"מ בשעת הדחק שלא ישן בלילה מחמת האזעקות, יכול ללכת לישון שעה שעתיים אף לאחר עלות השחר, וימנה שומר שלא הולך לישון, ודי בשעון מעורר אם שומר את השעון מעורר. אך היינו דוקא אם יודע שיהיה בכוחו לקום, אבל אם לא יהיה בכוחו לקום, יתפלל כעת לפני השינה.

מקור: בשו"ת בנין עולם (סימן א') כתב שאסור ללכת לישון תוך חצי שעה לעלות השחר, והוכיח כן מהא דאמרין בגמ' בברכות דף ד' ע"ב שאדם בא מן השדה וכו' שמירי בלא הגיע עדיין זמן קר"ש יעו"ש, וכן כתב לדינא בחזו"ע (יו"ט עמ' שיג), ומ"מ מועיל שומר וכמ"ש בספר שיח תפילה (עמ' תרכ) בשם הגר"ש וואזנר, וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ב פרק טו תשובה א' בהערה, שמבואר שאין ללכת לישון אחרי הלימוד בליל שבועות מחצי שעה קודם עלות השחר אלא א"כ ימנה שומר שיעיר אותו לתפילה בזמנה, ועי' עוד בהליכות שלמה תפילה עמ' שעה.

ואולם בשו"ת שבט הלוי (חלק י' סימן מט) נשאל אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר בליל שבועות, וכתב בזה"ל: בימים אלה קבלתי מכתבו משלהי תשרי, והאותיות שאלוני על אלו שנעורים כל הלילה כעין דנעורים בליל שבועות והולכים לישון אחרי עלות השחר כדי להתפלל אח"כ במתינות ומיושב טפי, אלא שנתעורר דאין מותר כזה דפשוט דאסור לישון קודם התפלה וכמבואר פ"ק דברכות בענין בא מן השדה, ושלח לי העתקת שו"ת בנין עולם סי' א' שג"כ נתעורר בזה וכן בס' התעוררות התשובה ובסידור הגר"א, ועל ק"ש יש עצה לקרא לפני השינה. ובאמת אין לי הרבה להוסיף, דהעצה לכתחלה בודאי ע"פ מש"כ הרמ"א או"ח סי' רל"ב דאם קוראים לבית הכנסת דמותר אפי' סעודה סמוך למנחה קטנה, ה"נ במוסר שינתו לאחרים כמש"כ בתשובת בנין עולם הנ"ל, וצ"ל דאע"ג דלענין סעודה גדולה לא מהני עצה זאת, וא"כ מכ"ש לענין שינה דהוא משתקע בשינה, מכ"מ

סימן י' שאלות ותשובות המצוות באזעקה באמצע התפילה

כרוך על עקבו לא יפסיק ואעפ"כ הדין הוא בפוסקים שמותר להרוג את הנחש בשבת, גם לשיטות דמלאכה שאינה צריכה חייב.

וביאר בזה בקוב"ש (פסחים אות לב) שכיון שעפ"י רוב אין הנחש ממית כמבואר בראשונים ממילא הוי כלא שכיח היזקא ובלא שכיח היזקא שלוחי מצוה מסתכנין משא"כ בענין הריגת נחש בשבת אין הולכין אחר הרוב וכיון שכן אין להפסיק בתפילה משום שכנגד הספק סכנה יש רוב שלא יהיה כלום, ומ"מ העיר ע"ז הגר"א ליברמן שכ"ז מצד מי שלא ירא אבל מי שמתבלבל מותר ללכת למקום אחר וכמ"ש ברמ"א סימן קד ס"ג שיכול ללכת למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגלו, וכמ"ש שם במשנ"ב סק"י שבדיבור אסור אבל בהליכה שרי, ויעו"ש עוד להגר"א ליברמן שהאריך בזה, והביא עוד מש"כ בס' הליכות שלמה (תפילה פ"ח הערה ה) שהורה הגרשז"א זצ"ל לשואל בזמן מלחמת המפרץ בשנת תשנ"א שכנשמעת אזעקה מותר לילך למקומו למקלט וכדומה כיון שאל"כ יהיה דואג וטרוב ולכן מותר לו ללכת למקום אחר יעו"ש, וזה ראייה כדבריו הגר"א ליברמן, ולכן הסיק שאין בזה הוראה כללית.

והנה בעיקר דין זה אם יכול לבטוח בה, הנה יש ללמוד מדין הליכה לרופאים, דהנה בקונטרס שערי יוסף בדין החיסון לנגיף הקורונה במש"כ במניעת הליכה לרופאים, והאם אין להתחסן משום בטחון בהשי"ת, ושם הבאנו דברי הפוסקים דמחויב השתדלות יש לילך לרופאים.

וע"ע בקובץ המאור (מס' תנב עמ' ק) שהובא להעיר מדברי הגריש"א בס' וישמע משה (ח"א עמ' רעז) שנשאל האם בזמן שיש אזעקה שצריכים לרוץ למקלט וכדומה מי שמחזיק או באמצע שמו"ע או באמצע לימוד תורה דרבים האם עליו להפסיק באמצע, והשיב דהוי פיקוח נפש וחייב להפסיק, עכ"ד, וכתב דמזה רואים שאין חילוק

אזעקה באמצע שמונה עשרה

שאלה: מהם דיני הפסקה שיש אזעקה באמצע שמו"ע, ואינו נמצא במקום מוגן.

תשובה: אם נמצא במקום סכנה ירד למקלט או ילך לממ"ד אף באמצע שמונה עשרה, וימשיך שם תפילתו. [אף בחזרת הש"ץ יש להפסיק וכנ"ל]. ואם שהה בממ"ד או במקלט ולא המשיך מיד.

ואף אם שהה כדי לגמור את כל התפילה, אם היה יכול להמשיך ולהתפלל נראה שלא נחשב אונס, **ולבני אשכנז:** ממשיך ממקום שפסק. **ולבני ספרד:** נחלקו הפוסקים האם הדין כנ"ל או שאם שהה כדי לגמור כולה, צריך לחזור לראש. (שו"ע סי' קד ס"ה, ומשנ"ב סקט"ז וי"ט וביה"ל ד"ה ואם לאו).

ואם אינו יכול להמשיך ולהתפלל כלל או שהוא אנוס, ושהה כדי לגמור כולה צריך לחזור לראש. (שו"ע סי' קד ס"ה).

ושיעור זמן ששהה כדי לגמור את כולה מודדים לפי מה שלוקח לאדם בדרך כלל להתפלל. ומ"מ מחשבים רק את הזמן שהיה צריך לשהות במקום מוגן מחמת האונס, [ואם הפסיק באמצע הברכה חוזר לתחילת הברכה ובג' ראשונות חוזר לראש, ובג' אחרונות חוזר לרצה שחשובים כאחד]. ומ"מ בזמנינו בדרך כלל עתה שיש התרעות כמה דקות קודם, יכול להספיק לסיים את שמו"ע, וללכת למקום מוגן.

מקור: יש לדון האם נחשב כנחש או כעקרב, ונפק"מ האם צריך להפסיק, ובבני ברק היכא דלא שכיח היזקא, בס' אורחות רבינו (ח"ה עמ' עב) וז"ל: בעת האזעקה ביוה"כ מו"ר (הקה"י זצ"ל) התפלל בבית כהנסת לדרמן אמרו למו"ר שיש אזעקה ואמר שיתפללו טוב וירבו ללמוד ולא יקרה שום דבר ולא צריך ללכת למקלט, והביא שביאר בזה מרן הגר"י זילברשטין שליט"א [קונטרס כי מלכים ימלוכו הנספח לספר מלכים אמניך (סימן עג)] ובספרו נס להתנוסס סימן מ' הנגה זו שהרי הדין הוא שהעומד בתפילה ונחש

יכולים ללכת אף לפני גמר הכהנים. [ואם יכולים ימשיכו את הברכת כהנים במקלט, ויזהרו שלא יפסיקו בדיבור], אך **מ"מ עתה במלחמה בדרך כלל יש זמן לדעת מראש.**

מקור: ביה"ל (סי' ס"ה ס"א ד"ה קראה). וכיון שנחשב כאונס, אינו צריך לחזור לראש, ומ"מ היינו דוקא היכא דשכיח היזקא, ובמקום שצריך ללכת למקום מוגן, ומש"כ על החילוקים הנ"ל, וכן כתב לדינא בשו"ת משנת יוסף (חלק י"ג סימן עז אות ג'), כתב לדינא בהאי לישנא: התחילו הכהנים לברך ואמרו רק ברוך אתה ה' יסיימו למדני חוקיך, גמרו הברכה יאמרו בשכמל"ו, וילכו כולם למקלט, ועוד כתב שם, שאם אירע באמצע ברכת כהנים אם אפשר יגמרו הכהנים מהר את ג' הפסוקים יברכך יא רישא בלי הקראת הש"ץ וימהרו למקלט כי ההקראה לכהנים הגם שהיא אמנם מצוה אך אינו לעיכובא כמבואר במשנ"ב סימן קכח סקמ"ט בשם הפר"ח, והציבור יכולים ללכת לפני גמר הכהנים.

וכתב שם שאם יש אפשרות במקלט אז ימשיכו במקלט לברך כהוגן עם הקראה כרגיל ואם אין אפשרות יעשו כנ"ל, אבל אם לא גמרו הכהנים ברכת כהנים בקיצור בלי הקריאה כנ"ל כשיחזקו מהמקלט ימשיכו במקום שהפסיקו וכמו שכתב בביה"ל פ"ב בד"ה קריאה הגם ששהו כדי לגמור את כולה כיון שהשהייה הייתה באונס.

אזעקה באמצע קריאת התורה

שאלה: אם יש אזעקה באמצע קריאת התורה מה יעשו.

תשובה: יפסיקו, ויכסו את הספר תורה משום בזיונו, והבעל הקורא והעולה לא ידברו ולאחר האזעקה, ימשיכו לפסוק שהפסיקו. אך **מ"מ עתה במלחמה בדרך כלל יש זמן לדעת מראש.**

מקור: לענ"ד נראה דיש לצאת, וכן נשאל מרן הגרע"י זיע"א ע"י תושב אופקים, בזה"ל: בשבת שעברה הילה התקפת טילים לעבר ישובי הדרום, בשעת קריאת התורה ובחזרת הש"צ, כאשר נשמעת עזקה האם חובה לצאת למקום מוגן אע"פ שספר תורה פתוח וכן בזמן הלימוד

בבני ברק לשאר הארץ, ואולם י"ל לענ"ד די"ל דאמר דבריו רק לבני ירושלים, אבל בבני ברק זה הוראה אחרת.

ומ"מ לענין האנשים שנמצאים בדרום ושם אין מאת ההבטה של הגר"ח זצ"ל לכאורה י"ל שילכו למרחב מוגן אפילו באמצע תפילת שמו"ע, וכן הו"ד הגר"א דינר שליט"א שהרי פיקוח נפש קודם, והוסיף הגר"א דינר שליט"א ששמע זאת ממרן הגר"א ל שטינמן זצוק"ל ושאלו בטעם הדבר שהרי כתוב בגמרא שמסתם נחש לא צריך להפסיק הואיל ורוב נחשים לא ממיתים וא"כ למה יפסיק באמצע תפילת שמו"ע, והשיב הגר"א ל זיע"א שבנחש הנחש עצמו רובם לא ממיתים משא"כ הפצצות כולם מסוכנים וכל אחד ואחד שלא מזיק זה נס.... עכ"ד. וכן השיב הגר"ב צוק שליט"א ראש בית ההוראה הכללי בירושלים, וז"ל: מותר ואף חובה להפסיק בתפילת העמידה ולרוץ לחדר מוגן, בהלכה (שו"ע קד ג) נאמר בזה חילוקים עד כמה הסכנה ממשית אולם כבר כתבתי בספר שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות (עמ' של"א) מה ששמעתי ממור"ר זצ"ל שכיון שיש בהלה גדולה, הרי שדעתו מוטרדת ומפריעה את תפלתו, מותר לו להפסיק, מעתה הרי כשיש אזעקה בוודאי דעתו מוטרדת, ומותר לו להפסיק ולרוץ למרחב המוגן, זאת בנוסף לחובת ונשמרתם מאד לנפשותיכם, דחמירא סכנתא מאיסורא, עכ"ד.

אזעקה באמצע ברכת כהנים

שאלה: אם יש אזעקה באמצע ברכת כהנים מה יעשו.

תשובה: אם התחילו ברכת כהנים ואמרו רק ברוך אתה ה' יסיימו למדני חוקיך. ואם גמרו את הברכה יאמרו הכהנים בשכמל"ו. אבל אם הם באמצע ברכת כהנים, יפסיקו באמצע, ואח"כ יחזרו ויברכו יברכך וכו' בלא ברכה, ואף אם שהו לגמור את כולה, (ביה"ל סי' פ"ב ד"ה קריאה)

ואם יש זמן יגמרו הכהנים מעצמם את הברכה, אף בלא הקראת השליח ציבור כיון שאינו לעיכובא (עי' משנ"ב סי' קכ"ח סקמ"ט) והציבור

ויעו"ש עוד באות ו', שהשאירו את הס"ת פתוח באמצע הקריאה מרוב בהלה, האם צריכים כפרה, וענה ע"ז מרן הגר"ז כשיש פחד פתאום אין צריכים כפרה, כי אין הקב"ה מעניש על דברים שנעשו מתוך פחד ואימה כמבואר בהעמק דבר (שמות ד ג) וינס משה מפניו הוא פלא מאדוינו משה להיכן נס, ומאיזה מעמד הוא נס, אבל באמת היה שלא בישוב הדעת, אלא בשאר התבהל פתאום ממראה עיניו, ונס כאשר ינוס איש מפני הנחש בטבע האדם בלי שום התבוננות על הדעת, ואולם כתב שם שהתם אינו כ"כ פחד כי הכינו עצמם שהיה אזעקה, ולכן כתב שיקבלו עליהם לכבד את הס"ת, ואולם במחילה מדברי מרן הגר"ז, הרי לכאורה הרי סו"ס עשו כדין ובפרט שהוא חשש סכנה ללכת לממ"ד וכמו שפסק בהא מרן הגרע"י זיע"א

וע"ע בשו"ת וישמע משה ח"ג סימן שנב שהביא בזה את דברי גדולי הפוסקים, ונביא בזה את עיקרי הדעות, ושם הביא שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הורה שיש לכסות את הספר תורה בטלית וכשיחזרו הציבור למקומו ימשיכו הקריאה במקום שהפסיקו מקודם אם לא הפסיק העולם בדיבור בינתיים, ושכן הורה הגר"מ שפרן שליט"א, ומ"מ בס"ת לא חוששים כיון שאם נאמר הדין שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, משא"כ בסתם.

ושם הביא את דברי הגר"ש גרוס שליט"א שטען עיצה זו אינה נכונה, והטעם מכיון שהם מחזיקים את בית הכנסת למקום סכנה שאסור להימצא בו בעת הישמע האזעקה כיצד הם מניחים בו את ספר התורה והולכים, והרי אם ייפגע הבית הכנסת חלילה יבוא הס"ת לידי בזיון רח"ל אל הדרך הנכונה היא לקחת את הס"ת וכו' יעו"ש, וזה כדברי מרן הגר"ז, אלא דאכתי יש סכנה.

ובאמת התשובה שהתפרסמה בווי העמודים של מרן הגר"ז, אינה מושלמת, שבספר וישמע משה שם בהערה כתב להביא שמרן הגר"ז נשאל ע"כ בעבר כמה פעמים, והוסיף בתשובתו במק"א תוספת חשובה, ואלו הם דבריו, מעשה שהיה

בכולל באמצע הסדר או באמצע שיעור שיעור תורה לרבים, האם חייבים להפסיק ללמוד ולרוץ, או שזכות לימוד תורה והשהות בבית המדרש יכול להגן על הכלל, והשיב מרן זיע"א בתאריך כ"א אדר תשע"ב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם נאמר, ובעתות כאל סוגרים את הספר תורה וספרי הקודש, והולכים למקום מוגן שאנוס רחמנא פטריה, וחבי כמעט רגע עד יעבור זעם עכ"ד.

ובקובץ ווי העמודים ח"ח שאלה ה' נשאל בדיון להשאיר את הס"ת פתוח בשעת אזעקה ולברוח למקלט, וענה בזה מרן הגר"י זילברשטין שליט"א שהרי נאמר בשו"ע או"ח סימן קמ"ט ס"א אין הציבור רשאים לצאת מבית הכנסת עד שיצניעו ס"ת, וכתב שהרי העירו הפוסקים למה שנוהגים במקצת קהילות שבראש השנה לאחר קריאת התורה הציבור יוצא לשמוע קידוש ומשאירים את הס"ת על הבימה, ובאורחות רבינו (ח"א עמ' קפא) כתב שבאמת משום כן נהגו החזו"א והקה"י להחזיר את הס"ת מיד לאחר הקריאה, ותקעו ללא ס"ת, ואמנם הביא שם מש"כ בשו"ת בית ישראל (או"ח סימן כג) ובשו"ת עולת נח (סימן ז) כתבו לקיים את המנהג, וכתבו שכל האיסור לציבור לצאת, הוא רק כאשר הם יוצאים ומשאירים אחד שיכניס את הספר תורה שאין זה כבוד לס"ת אבל במקום שהציבור יוצאים ע"מ לחזור לאחר זמן ולהחזיר את הס"ת בכבוד מותר להשאירו על הבימה, והביא כן בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שכיון שהספר תורה נשאר מונח על הבימה במקום מכובד ומכסים אותו בטלית אין קפידא לצאת החוצה, ולכאורה כתב שה"ה כאן שאפשר לחזור, ואולם כתב שנראה דבנ"ד לכו"ע יש לקחת עמם את הספר תורה כי זה ביזיון לספר תורה שכולם בורחים ומחפשים מקלט מאימת החיצים כי הם חוששים שמא יפגע החץ בבית הכנסת ולכן יש לקחת את הס"ת למקום מקלט ויעו"ש שהקשה אע"פ שאין לקחת את הס"ת ממקום למקום מ"מ הכא שאני עכ"ד, אלא דאכתי יש מקום לדון ולומר שכ"ז היכא שיש זמן, אבל היכא שאין זמן לקחת גם את הס"ת ולעוטפו.

ובשו"ת משנת יוסף (חלק י"ג סימן עז אות ד), כתב לדין קריאת התורה בזמן שיש אזעקות, וז"ל: כבוד התורה הקדושה הוא לא להפסיק ולא לטלטל הס"ת, אבל באזעקה שיש בה סכנת נפשות וסכנת הס"ת, לכן כבודו הוא שיקחוהו מהר כדי להצילו דהיינו שהוקרא בתורה יסגור הס"ת ויכסנו במעילו יוריד טליתנו שעליו וניחינו על מעיל הס"ת וילכו כולם עם הס"ת למקלט אחר השיה של 5 דקות יחזרו ואז יש כמה נפק"מ היכו הפסיקו, וכתב שם, שבכה"ג שהתחיל העולה ברכו יענו אחריו וילכו למקלט, באמצע ברכתו יאמר בשכלמ"ו וכשיחזרו יברך שנית באמצע הקריאה, אם קראו ג' פסוקים יפסיקו, וכשיחזרו ימשיכו ויברך הברכה שלאחריה עכ"ד, ועיקר דבריו צ"ב דהרי עד שיגללו ויעטפו את הס"ת ויכסוהו בטלית יקח הרבה זמן, ולכן נראה שיש להשאיר את הס"ת שם, אם זה לא בב"ב או בקרי"ס שיש את הבטחת מרן הגר"ח ק שליט"א, וע"ע בזה בשו"ת אבני דרך (ח"ט סי' כ"ב).

הנכנס לממ"ד שיש בו משתנות בתוך התפילה

שאלה: הנכנס לממ"ד שיש בו בית הכסא במשתנות [כמצוי ביוצאי חברון ליד בית הכנסת הגדול, במרכז בני ברק], באמצע שמו"ע, מחמת אזעקה, האם צריך להוריד את התפילין, והאם נחשב הפסק כיון שאינו יכול להתפלל.

תשובה: כיון שאסור להתפלל שם, ודינו כבית הכסא כיון שיש שם ריח רע, ואינו מתנקה מיד אלא ע"י חומר כימי, א"כ נחשב שהיה במקום שאינו יכול להתפלל שם, ותליא במח' הפוסקים מה הדין בשהה מחמת אונס.

ויש לעורר שהנכנס למקלט שיש בו מקווה, אם נכנס לחדר הפנימי, או לממ"ד שיש בו משתנות כשיוצא משם צריך ליטול ידיים.

מקור: לגבי בית הכסא שבזמנינו אם דינו כבית הכסא דפרסאי, שיש בפוסקים שכתבו שדינו כבית כסא דפרסאי, וכמבואר בשו"ע או"ח סימן

אצל הרב חיים פלאגי זצ"ל ששם היה מנהג שהיו קונים את הזכות לשים את הרימונים של הספר תורה כאשר מוציאים את הספר תורה, והנה פעם אחת אחד קנה את הזכות להוציא את הרימונים לספר תורה מהארון, ונתברר שהארון נעול לאחר בירור התברר שהגבאי שכח את המפתחות הארון של הרימונים בביתו, וכעת שאלו את מרן החבי"ף האם להמתין עד שהגבאי ילך לביתו ויביא את המפתחות של הארון של הרימונים ויפתחו או שמיד להוציא את ספר התורה ולקרוא, והשיב שהכל לפי הקהל, כלומר רב הקהילה צריך לבחון ולמדוד את קהילתו אם לקהילה זו יש סבלנות עד שיביאו את המפתחות יש לעשות כן, להמתין שילכו ויביאו את המפתחות אבל אם לקהילה זו אין סבלנות מיד יקראו התורה.

והשיב מרן הגרי"ז שה"ה בעניננו, אם לקהילה יש סבלנות ואורח רוח יקחו את הספר התורה עם למקום המוגן ושם ימשיכו בקריאה אבל אם לקהילה זו מרוב לחץ וחרדה אין סבלנות ישאירו את ספר התורה וילכו למקום המוגן, ואין זה ביזיון לספר התורה כיון שהרי בכוונתם לחזור ולקרוא בו והם רק עוזבים בינתיים ואין חיוב לקחת את הספר תורה כמו שנפלה דליקה שצריך לקחת את ספר התורה עמם כיון שכאן אין את הסכנה ודאית וספר התורה יכול להגן על עצמו, משא"כ כאשר יש שריפה לפניו יש לקחת את ספר התורה כיון שאינו מלומדים בניסים שיקרא לספר תורה נס עכ"ד, והנה אכתי אף שחילק בזה, יש לעיין דהרי היכא אזעקה ידוע ע"פ המומחים וכמו שפירסם הגרי"מ רובין שליט"א רב שכונת הר נוף בירושלים עיה"ק תובב"א, הרי הסכנה ברורה שהטיל יפול שם, ואף שיש כיפת ברזל אכתי אינה מיירטת את הכל, וכיון שכן יש כאן סכנה, ולכן הרי אם היה שריפה בבית הכנסת ואין זמן לקחת את הס"ת רח"ל, הרי האדם צריך להציל את עצמו והכא נמי כאן, ובע"כ שמרן הגרי"ז שליט"א לומד שלהכנס למקלט או לממ"ד הכל זה רק השתדלות, ולכן הכל תלוי במידת הבטחון וזה מה שס"ל גם לענין להעיר את הילדים בלילה ולהכניסם לממ"ד.

החמרת הפוסקים להחמיר בזה, אך המיקל יש לו בזה על מה לסמוך.

ומ"מ לגבי משתנות, נראה דיש להתיר בזה ע"פ מש"כ הגר"ח מברלין בשו"ת נשמת חיים סימן ג' להוכיח מדברי התוס' ישנים ביומא דף ל' ע"א ד"ה מצוה, שכתב "אומר ר"ת מכאן יש ללמוד שהנכנס להשתין מים אי"צ ליטול ידיו, אם לא שפשף, ואם שפשף מיהא אין צריך לברך על הנטילה וכו' ". עכ"ל, ולפי"ז נראה שהיינו דוקא שנכנס למקום המיוחד לזה וכמ"ש בתוס' בסוכה דף לו ע"ב, ע"ש, וראה מש"כ בדבריו בילקו"י מהדו"ח ח"א עמ' רלה, ע"פ דברי הירושלמי פרק הרואה שהו"ד להלן, שמעיקר הדין יש בזה קולא, ולכן בנ"ד שעובר דרך המשתנות, מעיקר הדין לכתחילה צריך ליטול ידיו, כיון שעל כל החדר יש שם בית הכסא ושורה עליו רוח רעה.

ואמנם הביא בילקו"י (מהדו"ח ח"א עמ' ריב) שבבית הכסא שמשמש כמקום קבוע למעבר למרפסת ששם הוא מניח איזה דברים, נראה שהמיקל שלא לרחוץ ידיו בכל פעם שנכנס ויוצא יש לו על מה לסמוך, וכתב שם להוכיח ממה דאיתא בירושלמי בפרק הרואה והו"ד בהרא"ש שם סימן יג היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ברק אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור יצא והרי תוך כדי דיבור אין שהות כדי ליטול ידיו, וכתב שם במג"א סי' רכ"ז סק"ב שמיירי כגון שלא עשה צרכיו עדיין. וכתב שם להוכיח שמבואר שאם לא עשה צרכיו מעיקר הדין אין צריך נטילה, ורק נהגו להחמיר, וכתב שם שלכן כיון שמעיקר הדין קבעו מתחילה שחדר בית הכסא יהיה מעבר למרפסת לכן אפשר להקל בזה, ומ"מ כתב שם שהחמיר תע"ב. ואמנם היכא שהוא במשתנות ע"פ דברי הגר"ח מברלין בשו"ת נשמת חיים הנ"ל אפשר דיותר קילא, ואפשר להקל בזה, ובצירוף דברי הכה"ח שם שלא חשש לרוח רעה, [ואפשר אף שאין צריך להחמיר בזה].

פג ס"ד שבית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדים מיד לגומא כסתום דמי ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע וגם אין משתינין בו חוץ לגומא, ובמשנ"ב שם סק"א כתב דהו"ל כאילו אין המקום זה בית הכסא, וכן בחזו"א או"ח סימן יז סק"א כתב בזה"ל: נראה דאין בית נאסר משום בית הכסא במעשה דהסכת רגליו אע"ג דהבית מיוחד לכך, וראה מבתי כסאות וכו' עכ"ד.

ולגבי נטילת ידיים לאחר כניסה לבית הכסא ולא עשה צרכיו, איתא בגמ' בסוכה דף מו ע"ב איתא "ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה", ולכאורה מבואר שחייב ליטול את ידיו, ובשו"ת הר צבי חאו"ח ח"א סימן ג' האריך בזה, ומצינו בפרי מגדים סימן ד' א"א סק"ב שהביא מהא"ר סק"ב שכתב שהיוצא מבית הכסא ימהר ליטול ידיו כי רוח רעה שורה על הבית הכסא, ע"ש, וכן כתב החיד"א במחזיק ברכה סק"ו, וכמו שכתב בפמ"ג סי' תרי"ג משב"ז סק"ב שאם יצא מבית הכסא קבוע אפילו לא עשה שם צרכיו צריך ליטול ידיים כיון שיש שם רוח רעה ע"ש. ובחידושי רעק"א על גליון שו"ע שם ובביה"ל שם ד"ה ואם ובמשנ"ב סימן ד' ובסק"מ ובספר שולחן הטהור מאמר הצניעות ס"ג. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ג חאו"ח סימן א' אות ה' ו', ובח"ז סי' כז, ובשו"ת יחו"ד ח"ג סימן א', וראה מה שנתבאר לעיל. וכן כתב בילקו"י סימן ד' סעיף עט שהנכנס לבית הכסא ליטול משם חפץ בלבד צריך ליטול ידיו.

ואמנם בכה"ח סקס"ה נראה בשם הכרם שלמה דדוקא היוצא מבית הכסא שעשה שם צרכיו צריך ליטול ידיו.

ובשו"ת אור לציון ח"ב פרק א' תשובה ט' כתב שלמעשה אם לא הכניס ידיו מעל הבית הכסא אין בו רוח רעה ואי"צ ליטול ידיו ע"ש. ויש לצרף בזה שיטות הפוסקים שבית הכסא שבזמנינו הרי הוא דמיא לבית הכסא דפרסאי וכמו שכתב בשו"ת זקן אהרן ח"א סוף סימן א', ומ"מ למעשה

מקור: משנ"ב (סי' נ"ג סק"י), ועי' עוד משנ"ב (סי' ע"ו סק"ז) וביה"ל (סי' ס"א ד"ה קראה).

אזעקה לפני ישתבח

שאלה: היה אזעקה לפני ישתבח, האם הש"ץ יכול להתחיל לחזור וישר לומר קדיש.

תשובה: כיון שהיה הפסקה בין הישתבח לתפילה, הש"ץ צריך לומר עוד פסוקים כדי שיוכל לומר קדיש.

מקור: עי' ביה"ל (סי' נ"ג ד"ה וקצת).

ש"ץ שנאלץ להפסיק באמצע התפילה

שאלה: איש כוחות ההצלה שימש כש"ץ ונאלץ להפסיק באמצע חזרת הש"ץ בגלל קריאה לטיפול בנפגעים מחמת הנפילות, מה יעשו.

תשובה: לכתחילה צריך לגשת שלא בזמן מלחמה איש שאינו עובד בכוחות ההצלה, כיון שיש סבירות גבוהה שיקראו לו, ולכן אף אם הוא אבל על אביו ואמו בתוך השנה לא יגש לש"ץ.

אך מ"מ אם עלה, יקראו לש"ץ אחר, שהקשיב לכל חזרת הש"ץ, אבל אם השני לא כיון לכל חזרת הראשון, אז אף אם הראשון אחז בג' ברכות ראשונות יחזור הוא לתחילת חזרת הש"ץ, ויאמר שוב קדושה. ואם אחד בג' ברכות אחרונות יחזור לרצה, ויאמר שוב ברכת כהנים.

מקור: עי' ביה"ל (סי' קכ"ו, וסי' נ"ג סי"ז) ובשו"ת מנח"ש (מהד"ד סימן ב').

אזעקה באמצע הלל

שאלה: אם היה אזעקה באמצע הלל, והפסיק, להיכן חוזר.

תשובה: אף אם היה לגמור את כולה, חוזר למקום שפסק.

מקור: משנ"ב (סי' תכ"ב סק"ד וסקכ"ה).

אזעקה באמצע ברכות קריאת שמע

שאלה: אם יש אזעקה באמצע ברכות קרי"ש והפסיק וירד למקלט, וחזר להתפלל בבית הכנסת, [כדי להתפלל בציבור, ולא יכלו להמשיך להתפלל שם מחמת ההמון] האם נחשב הפסק.

תשובה: אף אם היה לגמור את כולה, בדיעבד כיון שהוא מחמת אונס, אינו הפסק, ומ"מ לכתחילה יראה להמשיך את ברכות קריאת שמע, כדי שלא יפסיק בשיעור של היה לגמור את כולה.

וה"ה אם היה באמצע קרי"ש אף אם היה לגמור את כולה, חוזר למקום שפסק.

מקור: בב"י (או"ח ריש סי' ס"ה) הביא מח' הראשונים, וכתב בב"י שרק בתפילה יש שהיה לגמור את כולה ולא בשאר הברכות, ומ"מ ברמ"א כתב כדברי הראשונים שכל שהיה אנוס, אינו מברך, ואמנם בבא"ח (ש"א פרשת וארא הלכה יז) כתב שכל ששהה כדי לגמור את כולה מחמת אונס חוזר לראש, ואולם בכה"ח סק"ג כתב לציין לפרי חדש ועוד פוסקים שהעלו כדברי מרן השו"ע ושכן עיקר, ומש"כ הרמ"א והכי נהוג, היינו למנהג האשכנזים, יעו"ש, וכן כתב בהליכות עולם (ח"א עמ' קיב). אבל לדעת הרמ"א (שם ס"א) באונס אם היה כדי לגמור את כולה חוזר וקורא קריאת שמע, אם היה כדי לגמור את כולה מראש ועד סוף, ומשערים לפי אותו אדם בין להקל ובין להחמיר. ומ"מ כתב שם במשנ"ב (סק"ב) בשם המג"א שאונס נקרא רק כשהאיש או המקום אינו ראוי לקריאה, אבל אונס מחמת ליסטים וכיוצא בזה יצא יד"ח, חוץ מתפילה. ולכן בנ"ד נחשב כאונס, ואינו צריך לחזור ולקרות.

אזעקה באמצע פסוקי דזמרה

שאלה: היה אזעקה באמצע פסוקי דזמרה מה דינו.

תשובה: חוזר למקום שפסק.

סימן י"א שאלות ותשובות המצויות בברכות באזעקה

אזעקה באמצע ברכת המזון

שאלה: אם יש אזעקה באמצע ברכת המזון והוצרך להפסיק בברכה, ולא הספיק לסיים, להיכן חוזר.

תשובה: אף אם שהה לגמור את כולה חוזר למקום שפסק.

מקור: משנ"ב (סי' קפ"ד סקכ"ה), וכדין קריאת שמע וכנ"ל.

שינוי מקום לברכות

שאלה: האם יש שינוי מקום בברכה שבירך בביתו ויצא לחדר מדרגות או למקלט.

תשובה: אם הוא באותו בנין, אף אם בירך שהכל על המים, שחוזר לביתו, אינו צריך לחזור ולברך שהכל, אבל אם יצא החוצה, לכיפת השמים, צריך לחזור שהכל, אבל בלחם ובמיני מזונות, בדיעבד אין שינוי מקום.

מקור: אף שאינו לכתחילה, מ"מ בדיעבד אף בחדר מדרגות, אינו נחשב שינוי מקום, וראה בשו"ע

ומקור הדברים בשו"ת בצל החכמה (חלק ו' סימן ע') נשאל מה הדין במי שדר בבית שיש בו הרבה דירות ובאמצע אכילתו יצא מהדירה לפרוזדור שמשותף לכמה דירות, האם חשיב כשינוי מקום או דלמא שהכל חשיב מקום אחד, הואיל והכל תחת גג אחד, ולכן לא חשיב שינוי מקום, והנה שם כתב לחדש שחיוב ברכה תלוי במקום, ולא הוי דין שתלי בבעלות, והוכיח כן מדברי הרמ"א (סי' קע"ח ס"א) שאם היה דעתו לאכול במקום אחד לא מיקרי שינוי מקום והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד ע"כ, משמע דתלי בב' בתים או בבית אחד, דאז חשיב שינוי מקום ולא בעלות ע"ש,

שינוי מקום לברכות

שאלה: האם יש שינוי מקום בברכה שבירך בביתו ויצא לחדר מדרגות או למקלט.

תשובה: אם הוא באותו בנין, אף אם בירך שהכל על המים, שחוזר לביתו, אינו צריך לחזור ולברך שהכל, אבל אם יצא מתחת כיפת השמים, צריך לחזור שהכל, אבל בלחם ובמיני מזונות, בדיעבד אין שינוי מקום. [עי' רמ"א (סי' קע"ח ס"א) ובשו"ת בצל החכמה (חלק ו' סימן ע') ובשו"ת משנה הלכות (חלק י' סימן לו)].

שינוי מקום לאחר נטילת ידיים

שאלה: אם היה אזעקה לאחר נטילת ידיים, והלך לממ"ד או למקלט, האם אח"כ צריך לחזור וליטול ידיים.

תשובה: אף אם שינה את מקומו, אם לא הסיח את דעתו משמירת ידיו, אין צריך לחזור וליטול שוב את ידיו, ויזהר שלא ידבר, [אך אם דיבר בדיעבד אינו הפסק].

מקור: שו"ע (או"ח סי' קס"ו ס"א) ומשנ"ב (שם).

שינוי מקום באמצע הסעודה

שאלה: אכל כזית לחם באמצע הסעודה, והיה אזעקה, וירד למקלט, בבנין, האם צריך לברך שוב המוציא וליטול ידיים.

תשובה: כיון שאכל כזית, אם הוא לזמן קצר של 10/15 דקות, אינו נחשב היסח הדעת, ואין צריך לחזור ולברך המוציא. [עי' שו"ע (או"ח סי' קע"ח ס"א וס"ב), ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ברכות], אבל אם לא אכל כזית, ושינה את מקומו, צריך לחזור ולברך המוציא.

שנזכר יצא, וכתב ע"ד ברמ"א שם, ודוקא לדעת הרמב"ם אבל לדעת הרא"ש דסבירא ליה דאף בשוגג יחזור למקומו לכתחילה, במזיד אף בדיעבד לא יצא, וכתב השו"ע שם, ואם היה בשוגג להרמב"ם יברך במקום שנזכר, ולהרב רבינו יונה והרא"ש גם הוא יחזור למקומו ויברך, וכתב שם במשנ"ב סק"ו שמ"מ גם לדעה זו אם חזר הרי זה משובח, ומ"מ אינו חייב בדבר, וכן כתב לדינא בשו"ת משפטי צדק סימן כא.

ומדברי השו"ע לגבי שוגג שהביא לדעת הרא"ש, נראה דכן הוא ס"ל לדינא, וכן מבואר במשנ"ב שם סק"ז, יחזור למקומו ויברך, וכתבו האחרונים שכן נכון לנהוג למעשה, אם לא שהוא שעת הדחק שאז יכול לסמוך על סברא ראשונה, וכן כתב בברכי יוסף בשו"ת ברכה סק"ב שכן נראה מדברי מרן השו"ע שפסק עיקר כשיטת הרא"ש כפי הכלל שבידינו שכל שכותב יש ויש הלכה כיש בתרא, ואע"פ שברישא סתם כהרמב"ם שבמזיד אם בירך במקום שנזכר יצא, היינו משום שסובר שגם לדעת הרא"ש הדין כן ולדא כמו שכתבו הטור והרמ"א דפליגי, וכן כתב בערך השולחן סק"א שמרן השו"ע חשש לדעת הרא"ש, וכן כתב בחס"ל ס"א ובבא"ח פרשת בהעלותך שגם בשוגג יחזור למקומו ויברך.

אבל בהליכות עולם ח"ב עמ' מב, כתב שנראה מדברי השו"ע לפסוק כשיטת הרמב"ם כיון שהזכיר שמו בפירוש ובכה"ג לדעת כמה אחרונים אין מרן חושש לכלל של יש ויש הלכה כיש בתרא ועוד שכיון שכתבו בלשון יש אומרים ויש מי שאומר והרי בכה"ג כתבו האחרונים שהלכה כיש קמא ושכן מוכח מדברי השו"ע סימן קצג ס"ה שיברך במקום שנזכר אלא שאם החמיר על עצמו תבוא עליו ברכה יעו"ש.

ומ"מ בשו"ע שם בסעיף ב' כתב, במד"א כשאין לו פת עוד, אבל אם יש לו פת עוד, יאכל במקום השני מעט ויברך, רק שלא יהא רעב מאכילה ראשונה, וכתב שם במשנ"ב סק"ח שהוא מהני אפילו במזיד שיאכל כאן פת מועט, ובכה"ג אין צריך לברך המוציא ולא ברכת המזון על מה שאכל ואחר אכילת הפת יברך ברכת המזון.

וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (חלק י' סימן לו) וז"ל: באמת אין זה ענין לזה דפשוט אפילו מי שהוא בדירת חבירו ויצא מחדר לחדר או מבית לבית שייך בכל הדינים וכו' דברכה זו אינו תולה בבעלות כלומר של מי הוא הבית או החדר אלא תלוי באיזה אופן מיקרי הסח הדעת ובאיזה מקום ועי"ש שהוכיח כן מדברי המור וקציעה אות לח ס"י קע"ח עי"ש, וכ"כ בספר וזאת הברכה (ריש פרק י') בשם הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, וכן כתב בס' שבות יצחק (עמ' עט) בשם הגרשז"א שכיון שדין חדר מדרגות אינו מוכרח אין לברך.

לא בירך ברכת המזון והיה אזעקה

שאלה: האם אדם שלא בירך ברכת המזון, והיה אזעקה, וירד למקלט, או בדרך לממ"ד, האם יכול לברך ברכת המזון במקלט או בממ"ד.

תשובה: יברך שם ברכת המזון. [כיון שכל הענין לברך באותו מקום, הוא הידור בעלמא, ואח"כ יש חשש שישכח].

מקור: בגמ' בפסחים דף קא ע"ב נחלקו ר"ח ור"ש איזה דברים שייך דין שינוי מקום, לר"ח דוקא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן צריך לברך, אבל בדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן אין צריך לברך.

והרי"ף בפסחים פסחים פ"ד דף כ' ע"ב והרמב"ם בפרק ד' מהל' ברכות הלכה ג' כתבו לדינא כר"ש שאף דברים הטענים ברכה לאחריהם במקומם בשינוי מקום צריך לברך, ואולם הרא"ש בפסחים פ"י סימן ו' פסק כר"ח, ובב"י כתב שבכס"מ כתב לדחות הכרעת הרא"ש, ובשו"ע סימן קעח שאין חילוק בין דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם לבין אינם טעונים ובכל ענין צריך לברך, אבל הרמ"א פסק כשיטת הרא"ש.

ובשו"ע סימן קפד ס"א כתב מי שאכל במקום אחד צריך לברך קודם שיעקור ממקומו, והרמ"א שם ציין לסימן קעח, ומ"מ כתב שם השו"ע שאם יצא ממקומו ולא בירך אם היה במזיד יחזור למקומו ויברך ואם בירך במקום

ואמנם נראה שהרי הוא תלוי בטעם חיוב ברכת המזון באותו מקום, שבשו"ע הרב סי' קע"ח סק"ד כתב "שכל דבר הטעון ברכה לאחריו במקומו מפני חשיבותו טעון לברך אחריו קודם שיעקור ממקומו". ולפי"ז ה"ה אף אם עוקר באותו חדר, אין בזה חסרון, כל עוד שלא שינה את מקומו, כדיני שינוי מקום, אבל בלבוש סי' קפ"ד סק"א כתב בזה"ל: צריך לברך גם כן באותו מקום שקבע שם לאכול סעודתו, כדי שיהא ניכר שיברך לשם יתברך על מה שאכל שם. עכ"ל, ולפי"ז יש לברך באותו מקום דוקא, לכתחילה כמבואר בחיי אדם, וכמו שחשש בבא"ח שם.

ולמעשה אף המשנ"ב כנתבאר שם ציין לחיי אדם, ולא חשש לדבריו, כי הוא רק מילי דחסידות ומעלה בעלמא, וכמ"ש במק"א, בשם האחרונים שאין דרך המשנ"ב להביא מילי דחסידות. ולכן בנ"ד שיברך במקלט כדי שאח"כ לא ישכח לברך.

שינוי מקום באמצע הסעודה

שאלה: אכל כזית לחם באמצע הסעודה, והיה זאעקה, וירד למקלט, בבנין, האם צריך לברך שוב המוציא וליטול ידים.

תשובה: כיון שהיה לזמן קצר של 10/15 דקות, אינו נחשב היסח הדעת, ואין צריך לחזור ולברך המוציא.

מקור: עי' שו"ע (או"ח סי' קע"ח ס"א וס"ב), ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ברכות.

ולגבי השאלה אם צריך לברך דוקא באותו מקום, במשנ"ב (סי' קפ"ד סק"ב) כתב שכל ד' אמות ממקום אכילתו חשיב מקום אחד ויוכל להעתיק ממקומו ע"י מניעה קטנה, ובשער הציון שם סק"ה כתב בשם הפמ"ג דהיינו דוקא במקום שאינו מוקף מחיצות, דאילו במקום המוקף מחיצות אף ביותר מזה מותר אף בלא שום מניעה. ע"ש.

אבל בחיי אדם כלל מזו ס"ה מבואר שיש לברך דוקא באותו מקום, וז"ל: היתה לו איזו מניעה שלא יכול לברך במקום שאכל, מותר לילך לזוית אחרת באותו חדר, ואפילו הוא בית גדול. ונראה לי דמותר אפילו במקום שאינו רואה מקומו הראשון כגון אחורי תנור או אחורי פארוואן [דופן] (כן נ"ל מחמת שכתב המ"א בסי' קפ"ח ס"ק ה'. ומ"ש המ"א ריש סי' קפ"ד והוא כשרואה מקומו צריך עיון, דודאי משמע דמפנה לפנה אפילו אינו רואה מקומו מותר, ואפשר דכוונתו דאפילו מחדר לחדר כשרואה מקומו כדאיתא ריש סי' קצ"ח). עכ"ל.

וכן נראה מדברי הבא"ח (ש"א בהעלותך ה"ז) שחשש לדברי החיי אדם וז"ל: אפילו מחמת סיבה קטנה מותר לקום מכאן לכאן במקום אחד בתוך ד' אמות ולברך, יען דכל ארבע אמות חשובין מקום אחד בכמה דברים, אבל חוץ לארבע אמות אין לברך בשביל סיבה קטנה אלא דוקא בסיבה גדולה והכרח רב המכריחו על כך, ועיין חיי אדם כלל מ"ז אות וא"ו, והנזהר גם תוך ד' אמות תבא עליו ברכה. עכ"ל.

סימן י"ב שאלות ותשובות שונות המצויות בעת אזעקה

בש"ת לב חיים (ח"ב סימן קעב) שאסור להסתפר בבית הכנסת, וכן כתב בש"ת ח"ינא דחיי (סימן נה) וכן מבואר בשדי חמד (מערכת בית הכנסת אות י) לאיסור, ואין לומר שנזיר בדרך כלל יש לו הרבה ביזיון דהא סו"ס מיהא כל הסתפרות הוא ביזיון, וכן מבואר לדינא לאיסור באורחות חיים (סימן קנא אות ט) יעו"ש.

ומ"מ בשעת הדחק מאות טילים כל הזמן ללא הפסקה, ויש לדמות דין לתגלחת מצוה של ילד בגיל שלוש דהנה כתב בש"ת לב חיים שהביא מדברי בנו הר"ר אברהם שהעיר עמש"כ בס' שולחן גבוה (סימן תקלא) שהיו נוהגים לעשות את התגלחת הראשונה בבית הכנסת בשמחה ובשירים ואם אסור להסתפר בבית הכנסת מדוע עשו זאת דוקא שם, ומ"מ מרן החב"י לא התיר בכה"ג ורק בעז"נ אין למחות, ואולם ראה בספר אבן ספיר (ח"ב סימן מז) שג"כ כתב שמנהג הספרדים לעשות את התספורת הראשונה בבית הכנסת. וכן כתב גם בס' נהגו העם (עמ' קח) שמנהגם לעשות תגלחת בחול המועד סוכות ופסח בבית הכנסת, ואולם בשדי חמד (שם) כתב להעיר שהרי בגמ' בנזיר מבואר שהוא ביזיון וא"כ ה"ה בנ"ד, מ"מ כתב מרן החיד"א בברכ"י (סימן קנא אות ט) דשאני הכא שהרי הוא תגלחת מצוה, ומשום חיבוב מצוה יעו"ש, ובש"ת יחווה דעת (ח"ה סימן לה) כתב להעיר בדברי הפוסקים שכתבו לאסור להסתפר בבית הכנסת מעיקר הדין, שהרי הנזיר היה מגלח בעזרת נשים כמו שכתב הרמב"ם שם, ע"פ מה שכתוב במשנה במדות פ"ב מ"ה, והרי קדושת הר הבית חמורה יותר מקדושת בית הכנסת שהרי איתא בגמ' בברכות דף נד ע"א לא יכנס אדם להר הבית במקלו ובמנעלו וכו' ומוכח בגמרא שם דהוי מדאורייתא, וכן אמרו בגמ' ביבמות דף ו' ע"ב ומקדשי תיראו איזהו מורא מקדש לא יכנס להר בהבית במנעלו וכו' וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מהל' בית הבחירה ה"א וב', ואילו לגבי בית הכנסת מבואר בגמ' בברכות דף סב ע"ב שמותר להכנס במנעל וכן כתב ברמב"ם בהל' תפילה פרק יא

הסתפרות בממ"ד שהוא בית הכנסת

שאלה: האם מותר להסתפר בממ"ד שהוא בבית הכנסת, בזמן מלחמה, כיון שהוא ערב חג השבועות [שאלת הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס, בערב חג השבועות ה'תשפ"א].

תשובה: מותר בשעת הדחק, שאין אפשרות אחרת.

מקור: נראה שאם אין לו מקום אחר יכול דשרי כיון דהוי הצלת נפשו ושרי, אבל לענין להסתפר שם בערב חג השבועות שהיה עדיין אזעקות והבית הכנסת הוא חדר ממ"ד כמצוי בדרום, ואולי גם בעוד מקום האם מותר להסתפר שם, [ולדידי פשיטא שאין איסור להכנס לבית הכנסת כאיסור משום מפני הגשמים משום דהכא הוי פיקוח נפש, ולכן אף אם הוא הקורת גג שיכול להכנס לשם, שלא יפלו עליו רסיסים מותר].

הנה בעיקר האיסור להסתפר בבית הכנסת, נראה לאסור, ע"פ מש"כ בשו"ע או"ח סימן קנא, וז"ל: בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד ומכבדים אותן ומרביצין אותן וכו' בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה ואין אוכלים בהן ואין שותין בהן ואין ניאותין בהם ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, עכ"ד, וא"כ ה"ה לענין להסתפר, והנה בגמ' בנזיר דף מה ע"א אמרו וגלח הנזיר פתח אהל מועד וגו' כשלמים הכתוב מדבר שנאמר ושחטו פתח אהל מועד אתה אומר כשלמים הכתוב מדבר או אינו אלא פתח אוהל מועד ממש אמרת א"כ דרך ביזיון הוא רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי ק"ו לדרך ביזיון וכו' ומבואר דהוא ביזיון בגילוח השערות וכן מבואר ברמב"ם בהל' נזירות פ"ח ה"ג יעו"ש שהוא ביזיון המקדש, וע"פ דברי הגמ' בנזיר כתב מרן החב"י

ובספר שלמי שמחה (עמ' קנח) הו"ד מהגרשז"א שמאוד יש להשתדל להחזיק במנהג זה ואפילו כשירדים גשמים והקור גדול, יש להשתדל לערוך החופה מתחת כיפת השמים, וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי סימן מח שאפילו אם יש גג מזכוכית לא מהני לזה, ועיין עוד בזה באוצר הפוסקים שם

אבל כתב בכנסת הגדולה (סימן סא הגב"י אות א') ובשדי חמד (מערכת חתן וכלה אות א') שהספרדים לא נוהגים בזה, וא"כ אף לבני אשכנז כיון שאינו אלא מנהג אינו מעכב בדיעבד, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א [גליון מוסף שב"ק תשע"ד].

האם מותר להכנס למקלט שהנשים שם אינם לבושים בצניעות

שאלה: אחד שמע אזעקה, רץ למקלט וראה שבמקלט יש בחורות ונשים רבות הלבושות בחוסר צניעות, והמקלט קטן ואין עצה כיצד להימלט מלהביט באותן נשים, האם אפשר לומר שכיון שכתוב "וראה בך ערוות דבר ושב מאחריך" (דברים כג, טו) וממילא אם המקלט מגן בכי האי גוונא, רשאי שלא להיכנס, או שמא אף אסור לו בכלל להיכנס, [שאלת הרה"ג מרדכי ציון שליט"א במח"ס הלכות אזעקה].

תשובה: כיון שיש סכנה ברורה יכנס, וינסה כמה שיותר לעצום עיניו ולשים עיניו בספר, ולא להסתכל, אך בחשש הסתכלות ושיבוא לידי הרהור, יש לאסור.

מקור: נאמר בתורה הקד' "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עינכם אשר אתם זונים אחריהם וכו'" (במדבר טו לט).

ואיתא בגמ' בע"ז דף כ' ע"א ולאסתכולי מי שרי, מיתבי ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפילו מכעורת ולא בבגדי צבע של אשה וכו' ואפילו מלא עינים וכו' ע"כ, ומבואר דמדין ונשמרת בכל רע ילפינן דין איסור הסתכלות בנשים.

ה"י וכן בשו"ע סימן קנא ס"ו וז' ושכן מבואר בשו"ת מהרי"ט (ח"ב יו"ד סימן ד) שקדושת בית הכנסת קלה יותר מקדושת הר הבית יעו"ש, ולכן בנ"ד יש להקל, וע"ע בשו"ת שערי ציון ח"ב סימן לב במש"כ להשיג ע"ד, ואולם לדינא נראה דסו"ס אכתי יש חילוק, ומ"מ תבנא לנ"ד שכיון דהכא הוא תספורת מצוה לחג ולכן רק בכה"ג שאין לו מקום אחר לספר יש להקל בזה.

אזעקה באמצע החופה

שאלה: מה לעשות אם יש אזעקה באמצע חופה האם עדיף לערוך את החופה בפנים אם יש חשש שתהיה אזעקה באמצע, [שאלת הרה"ג מרדכי ציון שליט"א במח"ס הלכות אזעקה].

תשובה: ברמ"א אבן העזר (סימן סא סעיף א') כתב שנוהגים לעשות החופה מתחת כיפת השמים, והוא לסימן טוב כדי שיהא זרעם ככוכבי השמים, [וע"ע בשו"ת מהר"ם מינץ סימן קט], ובספר מצהלות חתנים להגרש"מ עמאר שליט"א בסימן יז שהקשה מדוע לא עושים אתה חופה על העפר והרי גם כעושים אתה חופה בחוץ עושים את החופה על המרצפות והרי אברהם אבינו התברך גם והי זרעך כעפר הארץ, ויעו"ש מה שתירץ שאנו רוצים להתברך ככוכבי השמים שעולים עד הרקיע, ולכן אין מקפידין לעשות החופה על עפר.

ובספר הנישואין כהלכתם (פרק ט' סעיף כד) כתב להביא בזה עוד כמה טעמים שמעמידים החופה בחוץ מתחת כיפת השמים משום שבתוך הבית המקום צר ומתערבים אנשים ונשים ועלולים לבוא לידי מכשלים ח"ו, ועוד כי אם אין החופה ברשותו של החתן אינה קונה לפיכך מעמידים את החופה בחוץ במקום שהוא רשות של הרבים שגם לחתן יש חלק בו.

ובשו"ת חת"ס (ח"א סימן צח) כתב, שכל ישראל יוצאין יד רמ"א להעמיד החופה תחת כיפת השמים לסימנא טבא, [ואמנם כתב בפתחי תשובה סימן סב סק"א שכ"ז בזיווג ראשון אבל בזיווג שני עושים חופה בתוך הבית].

בפניה כלל, ושאר אשת איש, אפילו כהאי גוונא אסור. ונראה, דווקא להסתכל קאמר, דומיא דהמסתכל בקשת, שהוא דרך עיון והבטה, אבל דרך ראייה בעלמא שרי, אפילו בשאר אשה. ואף שמדברי הרא"ש (סימן ג') נראה, דאפילו ראייה בעלמא בפניה אסור, מכל מקום לא נהירא, דא"כ לא תמצא לעולם מי שיכיר אם היא פנויה אם אשת איש, שיוכל להעיד עליה, ודוקא ת"ח אמרינן בפ' גט פשוט (ב"ב קס"ח ע"א) דלא דיין בנשים להכירה, משמע הא ראייה בעלמא שרי, אפילו לת"ח, ושאר בני אדם דייקי אפילו להכירה, ואף דת"ח אמרינן התם שאם דייק [דייק], משמע [דלאו] משום איסור, אלא שכך היא מנהג, אלמא דלא אסור אלא דרך הבטה והסתכלות בדמותה, והתבוננות בצורת קלסתירה, ואפילו במלבושיה אסור כהאי גוונא, כדאיתא בפ' [קמא דמס'] ע"ז (כ' ע"ב). וכן כתב הרמב"ן, אסור להביט ביפיה של אשה, והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה, ונתכוין ליהנות בה כו', משמע כמו שפירשתי. ואפילו הכי, מי שיוכל להזהר, ולהוסיף אזהרה ושמירה, והוא פרוש בכל מילי דשמיא, ויודע שלא יחשבו לו כיוהרא, נקרא איש קדוש, ותבוא עליו ברכה. עכ"ל, וכמו שמשמע מדברי הרא"ש שאף ראייה בעלמא אסור, כן כתב מרן החיד"א בדעת הרא"ש בספרו פתח עינים (ע"ז שם), וכן כתב במהרש"א עמ"ס מכות דף כג ע"א, וכן כתב בספר לחם יהודה (פרק כא מהל' איסורי ביאה הלכה ג), ובב"ח או"ח סימן עה, ובפרי מגדים שם.

ובמשנ"ב (או"ח סימן עה סק"ז) כתב בשם הפרי מגדים (וכמו שציין בשער הציון אות יא) וראיה בעלמא לפי תמו בלא נהנה שרי, אם לא מצד המוסר, ובספר מנחת שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו לזהר בכל גוני, וכתב הפרי מגדים דבמקומות שדרך להיות מכוסה [כגון זרעותיה וכהי גוונא שאר מקומות הגוף] אף ראייה בעלמא אסור, וכתבו הפוסקים דבתולות דידן בכלל נדות הם משיגיעו לזמן וסת ובכלל עריות הם עכ"ל המשנ"ב. ומדברי המשנ"ב נראה דמתיר ראייה בעלמא.

ואמנם בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"א סימן מ') בסוף התשובה נראה מדבריו להחמיר בזה, וכתב

ונחלקו בראשונים האם איסורו מן התורה, או מדרבנן, דעת התוס' (שם כ: ד"ה שלא יהרהר אדם ביום) שהוא דרשה גמורה מן התורה ולא אסמכתא, וכדמוכח בגמ' בכתובות דף מו ע"א יעו"ש, וכן דעת הרמב"ן בחולין דף לז' ע"ב בד"ה שלא, והסמ"ג מצוה קכו, והסמ"ק מצוה כד, ורבינו יונה באיגרת סוף אות יא, ובמאירי חולין שם, והו"ד בב"י אבן העזר סימן כא סוף אות ג' יעו"ש.

ואולם דעת היראים (סימן מה) שהוא מדרבנן, וכן כתב בפרי מגדים אבן העזר (פתיחה כוללת סוף חלק ה'), יעו"ש, וכן כתב בחכמת שלמה (אבן העזר סימן כא ס"א) יעו"ש. והעיקר כדעת רוב הראשונים וכמ"ש בב"י שהוא מן התורה.

ולפי"ז יש לדון כיון שבמקום הסתכלות הוא מה"ת, א"כ לא הותר לרדת למקלט, כיון שהוא ספק של פיקוח נפש, אך מאידך נחשב כשכיח וקביע היזקא, כיון שלפי המציאות הכניסה לממ"ד מצילה חיים, וכתבאר בארוכה בסימן ה' בגדרי שכיח היזקא יעו"ש בהרחבה.

ומ"מ נראה שאם הוא רק בראיה בעלמא, ויודע שישמור על עצמו, ואין חשש שיבוא לידי הסתכלות והרהור, אין בזה איסור, וכן נראה ממש"כ רא"ש בכתובות (פרק ב' סימן ג) כתב, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן מותר להסתכל בכלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה ולית הלכתא כוותיה, וי"א דכל שבעה אסור, אבל יום ראשון שהוא עיקר החיבוב אצל בעלה מותר, דאל"כ מי יעיד שיצאה בהינומא וראשה פרוע, וליתא דאפילו שעה אחת אסור להסתכל, אלא כיון שרואין ההינומא שעשו ואומרים זו היא של כלה פלונית היינו עדות, אי נמי ראיית ההינומא כשהיא עליה או פריעת הראש אין זו הסתכלות בפנויה עכ"ל, ומבואר דאפילו ראייה אסור.

ואולם המהרש"ל ביש"ש (כתובות פרק ב' ס"ג) כתב דאף בדעת הרא"ש נראה דראיה שרי וז"ל: אמר רב שמואל בר נחמני א"ר יוסי (י"ז ע"א) מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה, כדי לחבבה על בעלה, ולית הלכתא כוותיה, ואפילו ביום ראשון אסור, אלא להסתכל בבגדיה ותכשיטיה, ולא

יעו"ש, וא"כ ה"ה בנ"ד, וכן מצינו בשדי חמד כללים מרעכת ה' אות ע"ז שמבטלין מצוה דאורייתא בשב ואל תעשה משום הרהור, שהרהור עבירה הוא איסור תורה יעו"ש. וממילא אם הולך בדרכו לבית הכנסת יש פריצות לא ילך להתפלל במנין וגם שחיוב תפילה במנין אינו חיוב גמור, וכמו שכתבתי להאריך בספרי גם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה'. ושוב ראיתי שהאדר"ת בספרו עובר אורח סימן רל"ז כתב להסתפק אם מותר לצורך מצוה מותר להשגיח על לישת הנשים והן מגלות את זרועתיהם, וכתב שם שיתכן שהוא כאנוס כיון שאין לו מי שישגיח והרי זה כמו שאין לו דרכא אחרינא ויכול להסתכל בהם לצורך השגחה, יעו"ש, ואמנם בשו"ת שלמת חיים אבן העזר סימן סח כתב שפשוט לו שהוא כליכא דרכא אחרינא ולכן התיר לבוא למקום שיש בו הרבה נשים שאינן צנועות לצורך מצוה כגון שבא למחות על חילול השבת, וראה עוד כע"ז במעיין אומר ח"א סימן פב, ובחלק יב סימן קמג. ולכן אם חשש הסתכלות או נגיעה ודחיקה, יסמוך ע"ד הפוסקים שאינו נחשב שכיח היזקא, אף בנ"ד, ויסמוך על בטחונו בהשי"ת, וכנתבאר בארוכה בתשובה בדין שכיח היזקא, וכן הורה כעת הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א, ועוד.

האם מותר ללמוד כנגד אשה שאינה

צנועה בממ"ד

שאלה: האם מותר ללמוד או לומר תהילים ולברך ברכות כנגד אשה שאינה צנועה בממ"ד.

תשובה: מותר ללמוד בהרהור, או לשמוע שיעור מאוזניות בנגן שיעור מוקלט או להסתכל בתוך הספר וללמוד אבל לומר תהילים ולברך ברכות כנגד אשה שאינה צנועה, אסור, ובמקומות הנ"ל, ראוי שימצא פינה וזוית שיכול לעסוק בה בתורה ולומר תהילים.

מקור: כתב בשו"ע סימן עד ס"א, אסור לקרות קריאת שמע וכל דברים שבקדושה, כנגד טפח מגולה של אשה במקומות המכוסים בין באשתו, ובין באשה אחרת, ויש אומרים שבאשה אחרת

בזה"ל: עכ"פ ודאי אסור להסתכל באשה אפילו במקומות שדרכן להיות מגולות כשמתכוין לראותה, ועיין בב"ח או"ח סי' ע"ה ס"א וזה אסור בכל מקום אפילו ברחובות, ויש חיוב על כל אדם להביט כפי האפשר למטה כשהולך בשוק, אך לא באופן שיהיה פרוש קיזאי שיהיה מקיז דם לכותלים עיין בסוטה דף כ"ב וברש"י שם ד"ה מקיז, וכן כשבאה אשה לשאול להרב שאלה בעניני איסור והיתר מחוייב להשתדל שלא להביט בפניה כדי שלא יבא ליהנות ח"ו מהראייה וכן בכל מקום שפוגע בנשים, יעו"ש עוד מש"כ בחיוב מחיצה.

וכן כתב הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל בספר תורת ההסתכלות (סימן ב') להוכיח מכמה מקומות דאיסור הסתכלות הוא אפילו בראיה בעלמא, וכתב שם שמה שאמרו בגמ' שהמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה וכו', ומוכח דכל האיסור הוא דוקא שמסתכל בשביל להנות, שי"ל שמה דוקא שאסור אפילו שלא מצוי שיבוא לידי הנאה בכך, אבל הסתכלות בפניה וכדו' גזרו אף בלא מתכיון להנאה יעו"ש עוד.

ועוד נראה כיון שהרי הוא חשוב דליכא דרכא אחרינא, וכמו דאיתא בגמ' בב"ב דף נז ע"ב מאי דכתיב ועוצם עיניו מראות ברע, א"ר חייא בר אבא זה שאינו מסתכל בשפת הנהר בנשים העומדות על הכביסה היכי דמי אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא, ואי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא, לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפ"ה מבעי ליה למינס נפשיה. ע"כ, ואף שיש מידת חסידות דאף דליכא דרכא אחרינא שלא ללכת שם, [וכנתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות בין הזמנים] מ"מ כיון שהוא במקום חשש פיקוח נפש, והוא רק דרך ראייה בעלמא, אין חשש.

ואף שיש לדון שהרי הוא לצורך מצוה של ונשמרתם, מ"מ כתבו הפוסקים שלצורך מצוה אין היתר, כתב בספר חסידים סימן שצ"ג ובסי' תתקנ"ג שכל מצוה הבאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה כמו מצות שמחת חתן וכלה אם יש פריצים ויודע שיהיה שם פריצות או שאינו יכול להיות שם בלא הרהור אל יהי שם

במקום שיש נשים הלבושות בפריצות מותר ללמוד מספר ואפילו בפיו, יעו"ש עוד.

הנה בקונ' הל' יחוד וצניעות (אות יד) הובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמי שהולך ברחוב ויש שם נשים שאינן לבושות כראוי אף שאינו שם לב לכך ואינו עובר באיסור הסתכלות מ"מ אינו יכול לומר שם דברי תורה ותפילה אלא אם כן יסובב את סניו לצד אחר אבל בדיעבד יכול לעצום את עיניו, והרהור בכה"ג מותר עכ"ד, [והו"ד במשנ"ב דרשו (סימן עד הערה מס' 4)] ומכ"ז נראה דכ"ז הוא דוקא שהולך ברחוב במקום חילוני וכדו' שבודאות יש כאן רובא שהולכים שלא בצניעות, אבל אדם שהולך ברחוב שומם או באיזור חרדי אין צריך לחוש לכך, ויכול לדבר בלימוד עם חבריו, אבל מ"מ בנ"ד יש לחוש בזה, ולכן אין להתיר אלא א"כ מסתכל ולומד מתוך הספר. והכא קיל טפי, וכמ"ש הגר"י זילברטשין שליט"א בחשוקי חמד (עמ"ס סוכה דף נב ע"א) שיש להקל לומר תהילים באקראי כנגד נשים שאינם צנועות, כיון שבשעת פחד אין הרהורי עבירה ע"ש.

האם מותר להכנס לבית חברו ללא רשות ששומע אזעקה

שאלה: האם מותר ליכנס לבית חברו בלי רשות כששומע אזעקה לממ"ד, [שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס].

תשובה: אם יש חשש סכנה קרובה, יש להתיר, כיון דניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה, אבל למקלט של בנין מותר להכנס ואי"צ לבקש רשות.

מקור: ע"פ הנ"ל דמותר לאדם להציל עצמו בממון חברו, אין נראה שיכול להכנס ללא רשות, דהרי סו"ס ההוראה היא לצאת לחדר מדרגות, וא"כ למה לי להכנס לתוך ביתו, ואולם אם נמצא במקום שהכל וילות וכדו' לכאורה היה נראה שיכול להכנס ללא רשות כי הויא הצלת נפשו ומסתמא בעל הבית שרי ומחיל והרי בשו"ע יו"ד סימן שלו מבואר שחייב להוציא ממון בשביל להציל את חברו וי"א שחייב לתת

אפילו פחות מטפח הוא ערוה, וכמ"ש לעיל, ולכן אם נמצא במקום שיש נשים להם טפח מגולה אסור לקרות שם קריאת שמע או ללמוד, וצריך להחזיר פניו. וכמו שכתב במשנ"ב סק"א, ואמנם הבאנו לעיל שיש להקל ע"י לימוד בתוך הספר, וגם יש לצרף הכא לגבי השער שאינו ערוה, דהנה בשו"ע סעיף ב' כתב, שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, וכ"ש שער נכרית אפילו דרכה לכסות, וכתב במשנ"ב סק"י שכל דברי המשנ"ב ממעטים רק בתולות יעו"ש עוד, ואמנם יש מתירים במקום שדרכן של הנשים ללכת בגילוי ראש, וכמו שכתב בבא"ח פרשת בא אות יב, שבמקומות שדרכן של הנשים ללכת תמיד פרועות ראש, מותר לקרות כנגדן אע"פ שעושות איסור, כיון שכל הנשים דרכן בכך, וכן פסק בכה"ח סקי"ז, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"א סימן י' וכתב שהוא משום שאין בזה איסור מעיקר הדין ורק לכתחילה פסק מרן השו"ע שיש להזהר בזה, וכן פסק לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ו סימן יג, ומ"מ סיים שם בבאול"צ שבמקומות שרגילים לכסות שערן יש ליזהר בזה יעו"ש. אבל בלא"ה אף שמצד השער ליכא איסורא מ"מ מצד שאין כל בשרן מכוסה.

והנה לענין אם מותר ללמוד בהרהור, דאפשר לדייק מדברי השו"ע סימן עה ס"ב שכל האיסור הוא דוקא לקרות ולא בהרהור, וכן כתב במג"א סימן פה סק"ב, וכן כתב בבאר היטב סוף סימן עה סקי"א, וכן כתב במשנ"ב סימן עה סקכ"ט, שהרהור בכ"ז מותר משום שנאמר ערות דבר דבור אסור הרהור מותר, וכן כתב במשנ"ב סימן פד סק"ה.

ואמנם בילקוט יוסף כתב שהיכא שיש מקום שיכול ללמוד ע"י שיוציא את הלימוד בפיו ולא ע"י הרהור עדיף טפי.

ומ"מ נראה דהיכא שיושב וקורא בספר יכול להקל, וכן כתב בשו"ת ישא יוסף אבן העזר סימן סט בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאם יושב

תשובה: יש מקום לומר שחשוב שנפטר על קידוש ה'.

מקור: האם מי שנהרג מחמת ריצה לממ"ד, חשיב שנהרג על קידוש ה', וכפי איך שאמרו לי באמת היה מעשה כזה באשה מבוגרת שרצה לממ"ד ונהרגה רח"ל, ולכאורה היה נראה דחשיב שנהרגה על קידוש ה' שמה שרצה לממ"ד הכל היה מחמת הטיילים והרקטות של הערבים ימ"ש, וכיון שכן יש להחשיבה שמתה על קידוש ה', אבל סו"ס י"ל שנהרגה מחמת הריצה, והרי כיון שהקב"ה קבע הכל מראש, שתהרג ע"י כן לא חשיבא שמתה על קידוש ה'.

אלא דיש לדון ע"פ מש"כ בגא"א מתשובתי ח"ב סימן קע, לגבי השאלה מה הדין אם נדע שהמחלה הזאת הופצה ע"י נשק ביולוגי של סין, האם ניצטרך לומר על כל מי שנפטר מהקורונה הי"ד, הנה אפשר שלא חשיב שמתו על קידוש השם, כי עיקר הפצת המחלה היה נגד ארצות הברית, ומ"מ סברא זו רחוק לאומרה, ומ"מ לענין גוף השאלה ברור שנצטרך לומר הי"ד, וכל עוד שאין הדבר מוכח אין לומר כן.

ואפשר לומר שביטוי של הי"ד אינו נאמר דוקא על אדם שמת מפרעות הגוים וכו', אלא כל אדם שמת שלא בזמנו רח"ל. ויעו"ש עוד במש"כ, ובמש"כ לדון בקובץ באר התורה קי עמ' 34 לענין הרוגי הר מירון בל"ג בעומר בשנת ה'תשפ"א, ובמש"כ בסוף קובץ באר התורה מס' קיא בהערות והוספות לגליון קי לתגובת הרב אריה גלינסקי שליט"א, ומ"מ נראה דדוקא התם לענין הקורונה שאמר הגר"מ שטרנבוך שליט"א דדוקא על הצדיקים והמיוחדים ולא על כל העם, וכ"ש באנשים שאינם שומרים תורה ומצוות דאולי החטא גרם.

ואולם שוב ראיתי בספר גם אני אודך תשובות הגרמב"כ דדון שליט"א (עמוד תס"ו) שנשאל בזה שבעת מבצע צוק איתן בחודש אב התשע"ד כאשר נשמעה האעזקה מסר פעמים רבות אירע שיהודים רצו למורחב המוגן ובעצ ריצתם נפלו ונחבלו ולדאבון כל לב כבר אירעו מסר מקרים

כל ממונו וכ"ש בכה"ג דלא קעביד מידי, וכיון שכן נראה דשרי, אולם יש מקום לומר דכ"ז דוקא במקומות המופגזים כגון בדרום שהסכנה רבה, אולם בבני ברק שאנשים לא נכנסים למקלטים וחדרי ממ"ד אלא סומכים על כח התורה של הגר"ק זצ"ל שאין צריך להכנס למקלטים אלא לומר פרקי תהילים וסגיא בזה, וס"ל שגם אם יפלו רסיסים בבני ברק לא יזיקו, וכך הוה עד השתא, ולכן י"ל דאין להכנס לבית חבירו אף אם הוא ס"ל דאף לפי החזו"א וכו' שלא יפלו טילים בבני ברק יש חיוב השתדלות להכנס לממ"ד או למקלט, מ"מ להכנס לבית חבירו שאני, וכ"ש שבבני ברק רוב המקומות שיש בנינים, ומ"מ מי שעבר ונכנס א"א לחייב את חבירו כלום, וגם דניחא ליה לאניש דליעביד מצוה בממוניה, וכ"ש להנצל מסכנה.

האם מי שנהרג בריצה למקלט חשוב שנהרג על קידוש ה'

שאלה: רש"י במסכת ביצה (יד:) כותב: "אבל לא סנדל של עץ, מצופה עור, ומסמרות קבועין בו, שגזרו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת וביום טוב, משום מעשה שהיה, שנהרגו הרוגים בשבת על ידו". וברש"י שעל הרי"ף הגרסה היא "שנהרגו הרוגי מלכות על ידו". וכן כתבו כמה ממפרשי המשנה (ביצה פ"א מ"י). ובטעם הדבר שקרויים "הרוגי מלכות" אף שנהרגו על ידי דחיפותיהם ולא על ידי המלכות, כתב בתוספות יו"ט: "אף על גב דהן עצמן הרגו זה את זה, הואיל ושלופי גזירה היו, שפיר קרי להו הרוגי מלכות". האם על פי דבריו ניתן לומר, שאדם שנהרג רח"ל במהלך ריצתו לממ"ד בעת אזעקה, נחשב לו כמו שנהרג על קידוש ה', ובספר 'דרכי חסד' מביא דיון בעניין חייל שיצא מביתו כדי להגיע ליחידתו בקרב, ונהרג בתאונת דרכים, האם יש לקברו בבגדיו כדין הרוג על ידי גויים. וכותב בשם הגר"י"ש אלישיב זצ"ל, שדינו כהרוג ע"י גויים רק אם מת בתאונה בתוך המלחמה, ולא כשיוצא מביתו כדי להגיע למלחמה. וכראיה לכך הוא מביא את דברי התוספות יו"ט הנ"ל. [שאלת הרה"ג שמחה בונים מרקסון שליט"א].

פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה וכדאיתא ביומא דף פג ע"א, ועוד אמר רבי מתיא בן חרש החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת, מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק כותי ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל מצאוהו חי מפקחין ואם מת יניחוהו עכ"ל, וכן כתב ברמב"ם בפ"ב מהל' שבת ה"א וז"ל: ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת, ורופא אחר אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת, שספק נפשות דוחה את השבת עכ"ל, וכן כתב בשו"ע סימן שכח סעיף י', אלא דמדברי התוס' מוכח דדוקא בודאי, ואולם מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן מג אות ב) כתב להקשות כן ע"ד התוס' וכתב, דקושטא דמילתא קא אמרי שהיה ברור לו שיחייאיהו וכו' יעו"ש, וע"ע בזה בס' בית מתייהו ח"ב סימן לז מה שהאריך בזה. ועכ"פ נראה שיש להקל משום חשש ספק פיקוח נפש, וכן כתבו לדינא לכת"ר בשו"ת משנת יוסף (חלק יג סימן רסז) שיש הקל בזה משום ספק פיקוח נפש, וכן כתב בשו"ת דברי בניהו (חלק כג סימן צה) ובשו"ת אבני דרך (ח"ט סימן קלט) ובס' בית מתתיהו (ח"א סימן לז) ובשו"ת מעולפת ספירים (ח"א סימן יח) וכתב שם שכן הסכים הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א, וכן כתב הגרמ"ש דיין שליט"א.

להתחבא בתוך הארון קודש שיש אזעקה

שאלה: בשעת אזעקה שיש טילים רח"ל האם מותר להתחבא בתוך ארון קדוש שיש שם ספרי תורה, כי שם יש דלת פלדלת. [שאלת הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס].

תשובה: כיון שבדרך כלל כיון שהוא רק ספק רחוק של פיקוח נפש, אין להתיר בכך.

מקור: ע"פ הנ"ל בגדר שכיח היזקא, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א (סיון ה'תשפ"א).

בהם יהודים רצו בכביש נדרסו ואף נהרגו לא עלינו ולא עליכם האם יהודי זה אשר נהרג בעת ריצתו בשעת האזעקה נחשב כנהרג על קדושת ה' ויש לומר עליו הם יקום דמו, וכתב להוכיח בזה מדברי הרמב"ם בפ"ה מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"ד כתב בזה"ל: גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שוגג הרי זה נהרג עכ"ל ומקורו מהגמרא במכות דף ט' ע"א, וכן כתב ברמב"ם פ"ט מהלכות מלכים ה"ד שגוי שהרג בגרמא חייב מיתה יעו"ש, ואם דיבר הרמב"ם בשוגג או בגרמא כ"ש בדורנו שכל מגמתם של אותם מחבלים להרוג ולהשמיד כל יהודי ודאי שכל יהודי הנהרג על ידם אף בגרמא דינו כקדוש הנהרג על קדושת ה', והוסיף שכבר הובא בזה"ק (בראשית דף לט ע"א) דעל לבושו של הקב"ה חקוקין כל צורות הרוגי בני ישראל ועתיד לדון את הגוים בלבוש זה וכו' יעו"ש, וכיון שכן מבואר דחשיב על קידוש ה' ויעו"ש עוד במש"כ בסימן קיב.

כניסת כהנים לאהל המת בזמן האזעקות

שאלה: האם מותר לכהן ליכנס לאוהל המת כשיש אזעקה, כשמחפש מרחב מוגן, והוא נמצא סמוך לבית הקברות, ויכול ליכנס בשעת אזעקה לאוהל המת עם מחיצות, שיש שם יותר הגנה מפני טילים, האם מותר. [שאלת הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס].

תשובה: כיון שהוא מקום סכנה יכול להכנס.

מקור: בפוסקים כתבו בזה להוכיח דברי הגמ' בב"מ דף קיד ע"א, אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים וכו' אמר ליה לאו כהן הוא מר, מאי טעמא קאי מר בבית הקברות וכו', וכתבו שם בתוס' בד"ה אמר, תימה לר"י היאך החיה בנה של האלמנה, כיון שכהן היה דכתיב ויתמודד על הילד וגו', ויש לומר שהיה ברור לו שיחיהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש, עכ"ל ומוכח דבפיקוח נפש מותר לכהן להטמא, אלא דיש לחלק דהתם הוא ודאי פיקוח נפש, ואילו שיש אזעקה הוא ספק פיקוח נפש, אחא די"ל דהרי קימ"ל דגם בספק

הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס].

תשובה: לבני ספרד: לא ישא כפיו, ולבני אשכנז: אם עשה תשובה ישא כפיו.

מקור: איתא בגמ' בברכות דף לב ע"ב אמר רבי יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו, וכתבו בתוס' ביבמות דף ז' ע"א ובסנהדרין דף לה ע"ב בד"ה שנאמר, שאינו נושא את כפיו משום חומרא דרציחה, ועוד י"ל שאין קטיגור נעשה סניגור דכתיב בפרישכם כפיכם וכו' וכן כתב הרמב"ם בהל' תפילה פרק ט"ו ה"ג וז"ל: העבירה כיצד כהן שהרג את הנפש אע"פ שעשה תשובה לא ישא כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו וכתביב ובפרשכם כפיכם וכו' עכ"ל, וכן כתב בטור ובשו"ע סימן קכח סל"ה, ולדעת השו"ע לא מהני תשובה ואפילו בשוגג, וכן מבואר בפרי חדש שם סקל"ז יעו"ש, ואולם בדעת הרמ"א מבואר דאפילו במזיד ועשה תשובה יכול לישא כפיו וכן כתב בעולת תמיד סק"ה בדעתו והביאו בא"ר (שם ס"ק סד) וכן במשנ"ב (שם ס"ק קל) יעו"ש, וא"כ י"ל דתלי בהא.

ומ"מ בכה"ג הכא הרי היה לו להזהר, כי הפחד והבהלה בעת מלחמה חמור יותר, וכ"ש הזהירות בחיי אדם כי הרי חזינן שלא נפגעים אנשים כ"כ מהטילים והיו כבר שני הרוגים במלחמה זו רק מהריצה למקלטים, ולכן לדעת השו"ע לא יכול לשא כפיו, אולם לדעת הרמ"א יעשה תשובה וישא כפיו.

אזעקות באמצע הלוויה

שאלה: כשיש אזעקות בבית קברות, באמצע הלוויה, מה יש לעשות עם המת.

תשובה: מחמת בזיון המת, ימשיכו להחזיקו ויכנסו עמו למקום מוגן, ויזהרו ככל האפשר למנוע בזיון המת חלילה וחס.

האם שיש אזעקה באמצע התפילה נחשב שפך לו קיתון על פניו

שאלה: האם יש אזעקה באמצע תפילה או תורה אם נחשב כשפך לו רבו קיתון על פניו. [שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס].

תשובה: יש לצדד שלא.

מקור: איתא בגמ' גמרא סוכה (כ"ח ע"ב) איתא גשמים היורדים בחג סימן קללה הם משלו משכל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג בום לרבו ושפך לו קיתון על פניו. ואולם כתבתנו בקונ' שיח יוסף ח"ח עמ' צא שי"ל שמה שחשיב שפך קיתון על פניו רק מה שמבואר שם בגמ' ולא לדברים אחרים, ולכן י"ל שגם יש אם אזעקה באמצע תורה ותפילה, אבל אכתי לא חשיב שפך קיתון על פניו, אף שמסברא יש מקום לומר שגם בכה"ג, מ"מ אין לנו לקטרג על עצמו ורק לסנגר זכות שהקב"ה ירצה בתפלתו.

כהן שרץ לחדר ממ"ד והרג תינוק

שאלה: כהן שרץ לחדר ממ"ד ותוך כדי הריצה הפיל תינוק ונהרג רח"ל האם נושא כפיו. [שאלת

סימן י"ג דיני ברכת דיין האמת בזמני המלחמה

שרק אם יש לו הפסד ממון או שנפטר אחד מקרוביו שחייב להתאבל מברך בשם ומלכות, וכן בהליכות שלמה (פרק כג הערה מו) שנוהגים לברך רק על רבו מובהק, אבל אדם כשר נוהגים לברך שלא בשם ומלכות.

וכתב שם עוד שיש להוכיח ממש"כ בשו"ע יו"ד סימן שמו סל"ו שקורעין על שמועות רעות כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה שומעו שנגפו לפני אויביהם אפילו לא נהרגו אלא המיעוט שבהם וכו' ומוכח דדוקא בכה"ג צריך לברך ולקרוע יעו"ש, והארכת בזה בקובץ באר התורה מס' קיז עמ' 32, ומ"מ פשוט שמי שמצטער הרבה או שראה את הזוועות של המחבלים יכול לברך ברכת דיין האמת.

וכ"כ בקונטרס עיטורי מרדכי (הלכות אסון שמחת תורה תשפ"ד) בשם הגרמ"מ לובין שליט"א שאין צריך להרגיש צער במשך כל היום אלא מספיק אם מתרכז ומרגיש צער בשעת הברכה יכול בך דיין האמת בשם ומלכות.

זמני ברכת דיין האמת

שאלה: האם מותר לברוך דיין האמת בשבת או ביו"ט, על הבשרות הקשות.

תשובה: מותר לברך דיין האמת בשבת או ביו"ט.

אם מצטער יכול לברך עד ג' ימים.

אם מצטער לאחר ג' ימים כיון שרק עתה נודע גודל האסון שנהגרו יותר מ1200 אנשים ואלפי פצועים ויותר ממאה נעדרים ומאות שבויים.

מקור: לגבי ברכת דיין האמת בשבת, כמבואר ברוקח הל' אבילות סי' שט"ז ובשיבולי הלקט הל' שמחת י"ג ובחכמת אדם כלל קנא סי"ח ובהליכו"ש תפילה עמ' רפט.

ברכת דיין אמת על אירועי הטרור בשמחת תורה ה'תשפ"ד

שאלה: האם יש לברך ברכת דיין האמת על הבשרות הרעות.

תשובה: אף שמן הדין היה צריך לברך, אך למעשה אין מברכים כיוון שלצערנו הרב אנחנו לא מספיק מצטערים עקב הצרות הרבות האופפות אותנו, אך מי שמצטער הרבה כגון שהם מקרוביו או שראה את הזוועות של המחבלים ומצטער הרבה יכול לברך ברכת דיין האמת.

מקור: בשו"ע או"ח סי' רכ"ב ס"ב כתב "על שמועות רעות מברך בא"י אמ"ה דיין האמת". ובמשנ"ב סק"א כתב שכיום ממעטים בברכות אלו, וכ"כ בכה"ח סק"ב וכתב שלכן יש לברך בלא שם ומלכות, ולכן נראה שבנ"ד אין לברך ברכת דיין האמת בשם ומלכות, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים מס' 93 בקונטרס מעלות בית מרון סימן יא שבצרה גדולה שאופפת את כולם אין לברך, שנשאל האם ששמעו מאסון מירון האם צריך לברך ברכת ברוך דיין האמת, בשם ומלכות והסיק לדינא שאין מברכים דיין האמת אלא בשמועה שנוגעת אליו או ברבו מובהק אבל על צרה גם אם היא גדולה לא נהגו לברך בשם ומלכות אבל נהגו לברך ברוך דיין האמת בלא שם ומלכות, וכתב שם שבגמ' בברכות דף נד ע"א וכן בשו"ע או"ח סימן רכב ס"ב כתב שעל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, וכתב בביאור הלכה בד"ה דיין שאין שייך לברך אלא דבר שניתן לו ונתקלקל או נאבד ממנו או החמיץ יינו שדרך בני אדם להצטער בו, ובמשנ"ב סימן רכג סק"ח כתב, והוא הדין אדם כשר שמצטער עליו הרי הוא בכלל שמועות רעות, וכתב שם מיהו העולם שנוהגין לברך בלא שם ומלכות ואינו נכון ועכ"פ תלמיד חכם שמת שצריך להתאונן ולהתמרמר על זה וכן על קרוביו שחייב להתאבל עליהם ודאי יברך בשם ומלכות, ולכן כתב מרן הגר"י

מקור: איתא בגמ' בברכות דף נט ע"ב "ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב", וכן כתב לדינא ברמב"ם בהלכות ברכות פ"י ה"ג "שמע שמועה טובה מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב". וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח סימן רכב ס"א "על שמועות שהם טובות לו לבדו, מברך שהחיינו, ואם הן טובות לו ולאחרים, מברך הטוב והמטיב".

ובמשנ"ב שם סק"א כתב שכיום ממעטים בברכות אלו, וכ"כ בכה"ח סק"ב וכתב שלכן יש לברך בלא שם ומלכות, ולכן נראה שבנ"ד אין לברך ברכת דיין האמת בשם ומלכות,

ומ"מ כנ"ל שמי שמצטער הרבה, יכול לברך דיין האמת, וכן מבואר בס' חסידים סימן תתמא, ובמג"א שם, ועי' שם בשו"ע ס"ד שאף בשמועה טובה שתבוא מזה רעה צריך לברך, ואף שכאן ע"י הרעה יהיה טובה, שיקבל בית חדש, מ"מ עד שיקבל את הכל ואינו לפנינו, צריך לברך דיין האמת בשם ומלכות.

ואף אם עדיין לא בירך, כל זמן שמרגיש את הצער, יכול לברך דיין האמת.

והסתפקתי האם אפשר לברך ברכת דיין האמת להנהלה על בית ספר שנחרב, ולכאורה נראה שאפשר לברך בשם ומלכות, כיון שהוא בכלל בשורה רעה, ואף שיש מנהג שלא לברך, מ"מ בצרה מרובה שפיר דמי, וכנ"ל.

ולגבי זמן הברכה, אם הוא בצער, אפשר לברך אף לאחר ג' ימים, וכמ"ש במור וקציעה או"ח סי' רכ"ד, ואמנם בנ"ד במלחמה לאחר שמחת תורה, ובקונ' עיטורי מרדכי שם כתב שנח' בזה גדולי ההוראה שיש מורים שהשומע ביום הראשון היה צריך לברך אבל עכשיו שכבר ארבעה ימים אסור לברך בשם ומלכות ויש שהורו שכיון שהתפרסם עכשיו שיש יותר ויותר הרוגים נחשב שמועה חדשה, ובהערה שם הביא בזה ששמע מהגרמ"ש קליין שאח"כ א"א לברך, אבל כתב שם בשם הגרמ"מ לובין שליט"א שכיון שכל יום מתפרסם יותר ויותר מספר ההרוגים לכן זה נחשב שמועה חדשה, ולכן מי שמרגיש צער על תוספת במספר ההרוגים יכול לברך דיין האמת בשם ומלכות אפילו שכבר עבר ארבע ימים עכ"ד, ועי' בהלכה ברורה סי' רכב שכתב שיכול לברך דיין האמת כל זמן שמתעוררים אצלו רגשי הצער מחדש, וא"כ כ"ש בנ"ד שנראה שיכול לברך דיין האמת אף לאחר כמה ימים.

ברכת דיין האמת על בית שקרס כליל

שאלה: האם מי שקרס לו כל הבית ונפגע מהטיל, יברך ברוך דיין האמת בשם ומלכות, ובביאור הלכה בסימן רכב' סעיף ב' בענין ברכת דיין האמת, כתב "ופשוט דהוא הדין אם נשרפו לו נכסיו או שמת לו בהמתו וכל כה"ג שדרך האדם להצטער עליו". לפי"ז האם אלו שהקב"ה שפך חמתו על עצים ואבנים ונהרס להם כליל כל הבית, צריכים לברך דיין האמת.

תשובה: אף אם מקבל החזר על הכל, נראה שיכול לברך דיין האמת בשם ומלכות.

סימן י"ד ברכת הטוב והמטיב בהריגת הרשעים

במשנ"ב שם סק"א בשם הפרי מגדים שכמדומה שהיום ממעטין בברכות אלו, וכן כתב בכה"ח שם סק"ב, ולכן כתב שם שלהלכה נראה שיש לברך ברכה על שמועות טובות בלא שם ומלכות.

וכן שהרגו את סינאר ימ"ש והגר"י זילברשטיין שליט"א הורה בכל זה לברך בלא שם ומלכות, או לפטור בפרי חדש, כי אפשר שיקומו רשעים אחרים תחתיהם, וכן שמעתי להורות מהגרע"פ שליט"א שעל מות ראיסי נשיא איראן היה צריך לברך הטוב והמטיב בלא שם ומלכות. אך יש לדון שהכא אינה שמחה שלימה, דאכתי סו"ס אנשים רבים בעם ישראל ובעיקר בצפון נמצאים מתחת מתקפת טילים.

אך יש לדון שהכא אינה שמחה שלימה, דאכתי סו"ס אנשים רבים בעם ישראל ובעיקר בצפון נמצאים מתחת מתקפת טילים.

ואם רוצה לצאת מספק ברכה, יש בזה כמה אופנים.

(א). יברך על פרי חדש.

(ב). יאמר בדרך תפילה ויברך דוד וכו' ויסיים ברוך אתה ה' אלקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם לך ה' הממלכה, שיש בזה שם ומלכות ואח"כ יכול לסיים הטוב והמטיב. (עי' פת"ש יו"ד סי' שכ"ח סק"א).

(ג). יהרהר את הברכה בלבו.

(ד). יאמר בריך רחמנא דהאי מלכא, הטוב והמטיב.

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת נצבים וילך ה'תשפ"ד, [סיון ה'תשפ"ה]

שאלה: האם צריך לברך ברכת הטוב והמטיב על הריגת חסן נסראללה ימ"ש ראש החיזבלאה.

וכן נפק"מ האם צריך לברך ברכת הטוב והמטיב על הפצצת מתקני הגרעין. [ע"י ארה"ב, כעת שלהי סיון ה'תשפ"ה].

תשובה: צריך לברך ברכת הטוב והמטיב בלא שם ומלכות.

מקור: איתא בגמ' בברכות דף נט ע"ב "ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב", וכן כתב לדינא ברמב"ם בהלכות ברכות פ"י ה"ג "שמע שמועה טובה מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב". וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח סימן רכב ס"א "על שמועות שהם טובות לו לבדו, מברך שהחיינו, ואם הן טובות לו ולאחרים, מברך הטוב והמטיב". [וכן מבואר בס' חסידים סימן תתמא, ובמג"א שם, ועי' שם בשו"ע ס"ד שאף בשמועה טובה שתבוא מזה רעה צריך לברך, וכ"ש הכא שמהרעה הגיע לידי טובה].

וזמן הברכה הוא דוקא מיד ששומע מהבשורה הטובה, אבל אם לא בריך מיד איו שמח עדיין אינו רשאי לברך. [כמבואר בא"ר סי' רכ"ג סק"א ובפמ"ג א"א סק"ב, ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח סק"ה].

ומדברי השו"ע לא מבואר אם צריך לברך את הברכה בשם ומלכות, ומדברי השו"ע בס"ב לגבי בשורות רעות מברכים בשם ומלכות, אפשר שה"ה לגבי שמועות טובות, וכן כתב בשל"ה הקדוש שם, ובא"ר שם, אך מ"מ להלכה כתב

סימן ט"ו ברכת הגומל לחיילים שחזרו מהמלחמה

החיילים שהם במקום סכנה איני יודע אם ר"ל שבהיותם שם עברו מצב של סכנה בפועל ע"י התקפות מחבלים וכיו"ב שרצו לפגוע בנפשם ונצלו מהם א"כ פשיטא דיברכו כשבאים לביתם דסכנה זאת עכ"פ נגמרה ומי יודע אם ישנה עוד, ופשיטא דבזמן המקדש כבר היו חייבים בקרבן תודה כה"ג, אבל אם ר"ל מקום סכנה שהשטח ומקום והדרכים שם מסוכנים אבל לא ה' סכנה בפועל, א"כ לכאורה נפלינן ברבוותא דלדעת התוס' והרא"ש פ"ט סי' ג' דברכות דוקא סכנה בפועל ונצלו מחייבם בתודה ולדעת הרמב"ן ודעמי' דכל הדרכים בחזקת סכנה דגם מקום סכנה גורם אעפ"י שלא היתה מעשה סכנה בפועל וא"כ מכ"ש חיילים אלו שמקום שהם שם מוחזק למקום סכנה אבל לא עברו סכנה בפועל, ומדיוק לשון הטור או"ח סי' רי"ט שכ' בטעם שיטת התוס' והרא"ש דלא מברכים על יסוד כל הדרכים בחזקת סכנה הוסיף הטור דלא נשנה רק לענין תפלת הדרך אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן, והיינו דזה פשיטא לן דקרבן תודה אינו מביא כה"ג אלא אם אירע סכנה בפועל א"כ הה"ד נ"ד לדעת תוס' ורא"ש דגאוני אשכנז והרמ"א ס"ל הכי לא שייך ברכת הגומל, ולדעת הב"י ושו"ע (והספרדים) שפסק כהרמב"ן ודעמי' דמברכים גם על יסוד דכל הדרכים בחזקת סכנה הה"ד ומכ"ש נ"ד. איברא מש"כ למעלה אינו ברור רק לדעת הסובר דגם בארבע צריכים להודות כים ומדבר מברכים רק כשבא סכנה של ממש לידם, אבל לפי המוסכם בפוסקים דד' שצריכים להודות אפילו לא נתנסו בשום סכנה בפועל, והטעם דעכ"פ ים ומדבר שכיחים ועלולים מאד לסכנה יותר משאר דברים וא"כ כיון דפסק בשו"ע סי' רי"ט ס"ט דהנך ד' שצריכים להודות לאו דוקא והה"ד למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל וכה"ג וא"כ הה"ד בנ"ד חייבים, ואעפ"י שהתם דוקא במקרה הנס ממש לא כשעבר תחת קיר נטוי ולא נפלה עליו, כבר כ' בא"ר כיון דזה רק זמן קצר עד שיעבור לא נקרא נעשה לו נס אבל לולא זה גם בשאר דברים כעין קיר נטוי ה' נקרא נעשה לו נס

שאלה: האם חיילים שנלחמו בעזה, [לבנון, סוריה, יהודה ושומרון, איראן, ועוד] צריכים בחזרתם לברך הגומל לבני ספרד שאין מברכים רק על ארבעה דברים.

תשובה: אף לבני ספרד הנוהגים כשיטת השו"ע יברכו הגומל, כיון שהם בכלל הולכי מדבריות מלבד זה שהיו במקום סכנה.

מקור: בב"י או"ח סו"ס רי"ט הביא מח' הפוסקים במי שנפל עליו כותל או שניצול מנגיחת שור וכדו' האם יברך הגומל, שהריב"ש בסי' תל"ז כתב שיברך הגומל, והאורחות חיים כתב שאין לברך הגומל אלא על ארבעה דברים בלבד ע"ש, ובשו"ע סי' רי"ט ס"ט כתב שיברך בלא שם ומלכות, וכן הסכימו האחרונים לבני ספרד, וכ"כ בברכ"י שם סק"ח שלהלכה קימ"ל כדברי השו"ע שאין לברך, וכן כתב במחזיק ברכה סק"ז וכן כתב בספר לדוד אמת סי' כג אות ו' וכן כתב בחס"ל סי"ב, וכ"כ בספר החיים סי' כו אות יא, וכ"כ בבא"ח פרשת עקב סי' וכן כתב בנתיבי עם, וכ"כ בחזו"ע עמ' שעט ושפ, ומ"מ אף שאין מברכים צריכים לברך מחמת שנוסעים אח"כ 72 דקות שמתחייבים בברכת הגומל, וכמ"ש בשו"ע שם ס"ז וכמ"ש בחזו"ע ברכות, וכמו שהארכתי בשערי יוסף הל' בין הזמנים, ומ"מ בנ"ד אף לחולקים בזה לכו"ע יש לברך הגומל, כדין הולכי מדברות שחייבים לברך הגומל. [וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ברכות].

ועוד סברא מצינו בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' מה שנשאל לגבי ברכת הגומל לחיילים במלחמה והשיב בזה"ל: ראשית דברים בחיילים הנמצאים ר"ל תמיד במקום סכנה ומידי פעם יוצאים לחופשה לביתם ע"מ כשגמרו ימי החופשה ישבו לאותו מקום סכנה, ונמצאים לפעמים בחופשה ימים רבים האם כל פעם שבאים לביתם יברכו הגומל או רק כשיעזבו הסכנה לגמרי. בענין השאלה הראשונה מש"כ כב' על

ועוד יש לומר שהוא בכלל נסיעה במקום סכנה שצריך לברך הגומל אף פחות מ27 דקות כגון מירושלים לבאר שבע דרך חברון או במקומות שזורקים אבנים ובקבוקי תבערה ובכל מיני כבישים, כגון במזרח ירושלים צריך לברך הגומל כמ"ש בחזו"ע עמ' שסה ובהליכות עולם ח"ב עמ' קעו.

ברכת הגומל בתוך המלחמה

שאלה: האם חיילים יברכו ברכת הגומל אמצע המלחמה או כיון שעתידים לחזור לא יברכו שוב הגומל.

תשובה: חיילים שניצלו מנס של מטען וכדו' ועדיין ממשיכים להלחם בעזה לא יברכו ברכת הגומל, אבל אם משתחררים ליום יומים למנוחה מחוץ לעזה יברכו ברכת הגומל.

כשנמשך זמן רב. ואעפ"י דבשו"ע בס"י מביא דעת י"א דהנך ד' דוקא כבר כ' הפוסקים דדעת הגאונים לנטות אחרי המבואר בס"ט וא"כ פשיטא דמי שבא משטח סכנה ממשית מוקף שוללים ורוצחים אף על גב דלא קרה נס בפועל הא גופא ניסא הוי דיצא לחיים לא פחות מעוברי ימים כל הזמן בים שקט דמברכינן דעצם העברה בים נחשב נס. עכ"ל.

וראה כע"ז עוד בשו"ת יחו"ד (ח"ז סימן לג) לגבי חיילי צה"ל שנשארו בחיים מהפיצוץ שאירע בצור במלחמת לבנון הראשונה צריכים לברך הגומל א' כיון שיש ראשונים שס"ל יש לברך הגומל, ב' ויש לצרף שהם בכלל הולכי מדבריות ולכן חייבים בברכת הגומל ע"ש, וכע"ז בחזו"ע ברכות עמ' שפא ובשו"ת יחו"ד ח"ב סי' כה לגבי מטוס שניצל ממחבלים שהשתלטו עליו שצריכים לברך הגומל ע"ש.

סימן ט"ז ברכת הגומל ושעשה לי נס במקום הזה שניצל מטיל

שעשה לי נס במקום הזה, וכן אם ניצל ממקום שרצחו בו מחבלים ארורים וכו'.

תשובה: מברכים ברכת שעשה לי נס במקום הזה, רק על דבר שיצא מדרך העולם כגון שנפתח בור או בולען באותו מקום, דהיינו שאין הבנה איך ניצול מזה, ולכן מי שהיה בתוך התופת וכדו' והרגו את כולם, ואותו לא הרגו וזה לא מובן איך הרגו אותו שזה היה נס מה', ובכה"ג מברכים ברכת שעשה לי נס במקום הזה.

ולכן אם נכנס רס"ט בגופו במקום שאינו סכנה יברך בלא שם ומלכות, ואם נכנס במקום שיכל להגיע לידי סכנה ולא מובן איך ניצל מזה שחזר לחיים יברך ברכת שעשה לי נס בשם ומלכות.

מקור: בגמ' בברכות דף נד ע"ב ובשו"ע סי' רי"ח סעיף ט' "יש אומרים שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם; אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכיוצא בזה, אינו חייב לברך, ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות". ונס של נפילת ט"ל או רס"ט וכיוצא בזה שיכל להרוג ולא מובן איך ניצל מזה, הרי הוא בכלל נס שהוא יוצא ממנהגו של עולם, וכמו שהוא עתה במלחמה הזאת, וכן נס שנפגע מירי של מחבלים ומהתקפתם שהוא לא מובן איך ניצל מזה לכו"ע מברך ברכת שעשה לי נס, וכן נראה ממש"כ בשו"ע הרב סדר ברכת הנהנין פרק יג ס"א "יחיד שנעשה לו נס באיזה מקום כגון שנפל עליו כותל ונצול או חיה רעה או לסטים חייב הוא עצמו כשיראה אותו מקום לאחר שלשים יום לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה לי נס במקום הזה. ואפילו אם אין הנס ידוע על פי המקום". ובמשנ"ב סי' רי"ח סקל"ב שאם היה דרך הטבע שימות ע"י זה, וניצל הרי זה מברך שעשה לי נס במקום הזה, וכ"ש הכא שהתעללו באנשים כמו בזמן השואה שלכו"ע יש לברך ממי שניצל מזה שעשה לי נס כמו שכתב בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' ס"ב. ובבן איש חי שנה ראשונה פרשת עקב סי"ב "אם באו עליו גנבים וניצול, או שנפל אבן או ברזל

שאלה: אדם שעבר שנפגע מטיל או רס"ט ט"ל ויכל להרגו ולא נהרג אלא רק נפצע האם מברך הגומל. וכן אם ניצל ממקום שרצחו בו מחבלים ארורים וכדו'.

תשובה: יש בזה כמה חילוקים:

א. אם היה במקום הטיל, ונפצע מההדף או ברח שנייה האחרונה למקלט או לממ" ובנס לא נהרג, ורק נפצע קלות, לבני ספרד לא יברך הגומל בשם ומלכות [טוב שישמע מאחר], ומנהג בני אשכנז לברך הגומל בשם ומלכות.

ב. אם היה במקום שבו הטיל נפל ואחר דקה נפל שם ט"ל או שנפל הטיל או רס"ט במרפסת ביתו והוא לא ניזוק, לא מברך הגומל אף למנהג בני אשכנז.

ג. אם הטיל פגע בממ"ד בקומה מעליו, והרג, והוא היה מקומה מתחת, ובנס לא נהרג, וכן אם הרגיש את כל ההדף של הטיל ונהדף ורק נפצע קלות, דינו כנ"ל באות א'.

מקור: בשו"ע סי' רי"ט ס"ט מבואר שיברך בלא שם ומלכות, ואמנם במשנ"ב שם סקכ"ט מבואר שה"ה לשאר הסכנות ויורדי הים לאו דוקא, וכן כתב במשנ"ב סקל"ב, ומ"מ אף לבני ספרד טוב שישמע מאחר. ואם היה במקום שבו הרס"ט נפל ואחר דקה נפל שם רס"ט, נח' הפוסקים ע"י חיי אדם כלל סב ס"ד, ולדעת המהר"ל נתיבות עולם נתיב העבודה פי"ג, ובמקור חיים קיצור הל' סי' רי"ט ס"ט שאינו מברך כיון שלא היה בתוך הצרה. ולכן להלכה לא יברך בכל מקרה כזה, וכן שמעתי מגדולי ההוראה שליט"א, אלא א"כ היה בתוך הסכנה ובתוך ההדף, וכן ראיתי שהורה כעת (סיון ה'תשפ"ה) הגר"ד קוק שליט"א, והגר"ר משה ברדנסופר שליט"א במח"ס קנה בושם.

ברכת שעשה לי נס במקום הזה

שאלה: אדם שעבר שנפגע מטיל או רס"ט ט"ל ויכל להרגו ולא נהרג אלא רק נפצע האם מברך

ואותו לא הרגו וזה לא מובן איך הרגו אותו שזה היה נס מה', וכמו שהשיב לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א.

סעודת הודיה לניצל מנס

שאלה: האם מי שניצל מהריגה צריך לעשות סעודת הודיה.

תשובה: נוהגים לעשות סעודת הודיה, והיא נקראת סעודת מצוה. [ואפשר לעשות את הסעודה ההודיה עתה, לפרסם הנס שיש מנהיג לבירה, ולכל כדור יש כתובת].

מקור: כן כתב בשו"ת חוות יאיר סימן ע' והו"ד בפרי מגדים סי' תמ"ז משב"ז סק"ט, ובחיי אדם כלל קנה סמ"א, ובשלחן הטהור סי' רי"ט ס"ז ובכה"ח סי' רי"ח סק"ט.

ובמשנ"ב (סי' רי"ט סק"ב) כתב "כתבו האחרונים מי שנעשה לו נס יש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש וראוי לומר פרשת תודה. וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות לה' יתברך ולשמוח ולספר חסדו".

סמוך לו, אף על פי שהיה בסכנת מות אם היה נופל עליו, אינו מברך שעשה לי נס, דאין דבר זה יוצא ממנהג העולם ותולדותיו. מיהו אם בא עליו כדור מקנה רובה אך לא נכנס בבטנו ובשאר מקומות החלל, אלא בא ברגלו או בידו. וכן אם אחד תחב לו סכין בגופו ולא נכנס הסכין במקום החלל אלא בבשרו, כיון שהגיע הדבר בגופו ה"ז ספק אם יברך בשם ומלכות, לכן טוב שגם בזה יעשה כמ"ש באות וא"ו לקרא תחלה ג"פ הנז"ל, ואח"כ יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבד. עכ"ל, [וע"ע במש"כ בזה בשו"ת הראשון לציון ח"א סי' כ"א], ומבואר שמברכים אם בא עליו כדור מקנה רובה אך לא נכנס בבטנו ובשאר מקומות החלל, אלא בא ברגלו או בידו. וכן אם אחד תחב לו סכין בגופו ולא נכנס הסכין במקום החלל אלא בבשרו, ולכן נראה כמ"ש שיש חילוק בזה כנ"ל שרק אם תחב סכין בגוף ולא הרגו שהוא נס מברך עליו ברכת שעשה לי נס שעשה לי במקום הזה, וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל והו"ד באשרי האיש ח"א עמ' ער לגבי תאונת דרכים שנהרגו בה חלק מהנוסעים במכונית צריכים הנוסעים שניצלו לברך ברכת שעשה לי נס ע"ש, וכן הו"ד הגריש"א בשו"ת וישמע משה ח"א עמ' פז ע"ש, ולכן תלוי בהנ"ל שיש לברך שעשה לי נס במקום הזה היינו דוקא במי שהיה בתוך התופת וכדו' והרגו את כולם,

סימן י"ז האם מותר להביא אוכל לחיילים שלא יברכו על האוכל

את אחיך בלבבך ע"ש, שו"ת מנח"ש סי' לה, כיון שבלא זה הרי יכשיל אותו בלאו תשנא אותך בלבבך ע"ש, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' י"ז ובח"ח סי' קסו אות ז' מבואר לאיסורא עי"ש. וכן נראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' י"ג שאין היתר אלא א"כ יאמר לו לו ליתן דבר אוכל ומשקה מאחר שאינו מברך, וכל הנ"ל תליא האם מותר לעבור על איסור דרבנן כדי להציל את חבירו מאיסור תורה. ומצינו בחזו"א שביעית סימן יב אות ט' שכתב שמותר לעבור על ספק איסור להציל את חבירו שלא יעבור על לא תשנא ע"ש, ואמנם יש לדון אם באינו שומר תורה ומצוות שייך האיסור הנ"ל, דהא בלאו הכי עובר באיסורים.

ג' במקום שמקורו לתורה ויר"ש, בודאי שאין איסור, כגון בבע"ת וכדו'.

ד' במלצר וכדו' שזה עבודתו, אינו בכלל האיסור. ראה במשנ"ב איש מצליח סי' קס"ט.

ה' במקום שיכול להשיג במק"א, וראה ברמ"א (יו"ד סי' קנ"א סק"א), כמו שהעלה באשל אברהם סי' קסט שאם המקבל שאינו מברך או אינו נוטל ידיו יכול לעבור את האיסור גם בלא שיתנו לו המאכל דהיינו שיכול לשהיגו במקום אחר אינו עובר איסור כיון דקאי בתרי עברי דנהרא ע"ש, ואולם כבר נח' בזה הפוסקים שבמג"א (סי' קסג סק"ב) ע"ש ובביאור הגר"א יו"ד סי' קנא אות ח' שאם הפרוסה היא של האוכל רק שהוא מושיטה לו אף שאינו עובר בלפני עיור נחשב כמסייע ביד עוברי עבירה, ואולם בפרי מגדים סי' קסג א"א סק"ב כתב שיש להתיר בזה כיון שהוא איסור דרבנן ויכול לקחו לבד.

ו' במכירה אין איסור לפני עיור, וכמ"ש בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן יא) שכתב בשם תשובת רא"מ מרגליות (סי' נ"ג) שבמכירה אין כלל איסור מסייע ולא נאמר איסור זה אלא במסייע בגופו או בממונו כגון שמשאל לו חפץ אבל במכרה אין

שאלה: [לאחר תחילת המלחמה, שהחלה בשמחת תורה] שהתעוררו הרבה מבני ישראל, להביא אוכל לחיילים, ושאלו אם מותר להביא אוכל לחיילים שלא יברכו ע"כ.

תשובה: מותר להביא, מחמת כמה טעמים, וכנתבאר במקור.

בשו"ע סי' קס"ט ס"ב כתב שלא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך. [ומקור הדברים מבואר במסכת חולין דף קז ע"ב אמר רבי זירא אמר רב לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש א"כ יודע בו שנטל ידיו וכן איתא שם והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו ע"ש, וברמב"ם בפ"ו המל' ברכות הי"ט כתב "אסור להאכיל למי שלא נטל ידיו ואע"פ שהוא נותן לתוך פיו". כתב בב"י שם הוא מדברי הרבינו יונה שכתב בסוף פרק אלו דברים "יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך".]

ומ"מ מצינו בזה כמה אופנים להיתרא.

א' אם נותן לעני בתורת צדקה, ואמנם בהאי היתרא נח' הפוסקים אם הוא רק במקום ספק או אף במקום ודאי שלא יברך, שבמג"א שם והו"ד במשנ"ב סק"א כתבו שכל ההיתר הנ"ל הוא דוקא במקום שמסופק אם יברך או לא, ובמחצית השקל שם כתב בשם הא"ר דהיינו דוקא אם לא רוצה לברך מחמת רשעותו אבל אם אינו יודע לברך או שאינו יכול לברך מחמת אונס יכול לתת לו. והוא אף למג"א הנ"ל, ואולם בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' צ"ג ובשו"ת דובב מישרים ח"ב סימן כ' שיש להקל לתת לו אף אם יודע בודאי שלא יברך כי הרי בשעת הניתנה אינו עובר איסור כלל, ע"ש.

ב' במקום איבה, כגון לאורח חשוב שאינו שומר תורה ומצוות. וכמ"ש ספר פאר הדור ח"ג פרק כא הערה מס' 121 בשם החזו"א שיש להתיר כי בכך שאינו מברך עובר על איסור שלא לא תשנא

ז' בתינוקות שנשבו בזמנינו כיום שהם אנוסים
יש להתיר, ע"פ דברי הש"ך הנ"ל.

ח' אם אינו אוכל מיד, בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן
ז') האריך בכמה היתרים, והביא מש"כ בשו"ת
כתב סופר (חיו"ד סי' פ"ג) שיש להקל היכא שנותן
לו לאכול ממש ברגע זה וראייתו מדברי רש"י
בגיטין דף סא ע"א ד"ה לא תבוא דהוא דוקא
בשעת עבירה וראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' רה
בהערות לסי' קסג).

איסור ע"ש, וכע"ז מבואר בשו"ת תורת חסד
(סימן ה') שהמוכר יגבה את הכסף לפני שנותן לו
את המאכל ואז הרי הוא נותן לקונה את המאכל
ע"ש. וכן נראה בשו"ע הרב סי' תמ"ז סי"ב. וכן
כתב לדינא בשו"ת יחו"ד (ח"ז סימן כח) שכתב
להעיר במה שקונה האוכל במסעדה וכתב שאם
מכין הבעל הבית להקנותו ושם על השולחן
שרי ע"ש וראה מש"כ בזה עדו בשו"ת צי"א ח"א
סימן לד אות ט' ובחי"ב סימן סז אות א'.

סימן י"ח ברכה על רעידת אדמה קלה בזמן מלחמה

גדולה שעלולה לסכן בני אדם צריך לברך על הרגשת הרעידה. וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סימן מו) שאין צריך שתהיה רעידת אדמה המסכנת חיי אדם אלא אף על רעידה קלה מברך כל שמורגשת היטב, וא"כ לפי"ז יכול לברך אם מרגיש את הרעידה.

אבל אם הוא מסופק, או שאולי הרעידה מחמת תקיפות המלחמה או פיצוץ מנהרות באיזורים הסמוכים לגבול, לא יברך. [וכע"ז כתבתי בשערי יוסף שו"ת בהלכות חורף, שאם מסופק אם הרעם הוא פיצוץ של טיל או רעם, לא יברך מספק].

ולכן לדינא אין לברך אלא א"כ הוא יודע שהרעידה חזקה.

וצריך לברך תוך כדי דיבור, ולכן עד שמסופק אם הוא רעידה, כבר נגמר הרעידה, אינו יכול לברך, [כדין ברכת הרעמים והברקים].

ונראה שאפשר לברך זו, אפילו כמה פעמים ביום, [כמצוי בצ"לה, ובמקסיקו ועוד]. אם הרעידות אדמה מפסיקה, ואח"כ חוזר עוד פעם, כדין נטהרו השמים ונתקדרו כדמצינו בדיני ברכות הרעמים.

שאלה: האם מברכים על רעידת אדמה בגובה 4.6 ריכטר, כמו שהיה לאחרונה כמה פעמים, ומקור הרעש ביוון ששם היה רעידת האדמה קרוב ל6 ריכטר, שאנשים הרגישו את המיטות זזות, אבל באר"י זה היה קרוב ל4.6.

תשובה: בכל פעם שיש רעידת אדמה, אף שאינה חזקה, שמסכנת חיים, אלא מורגשת היטב [כגון בנענוע המיטה] מברכים.

מקור: בשו"ע סי' רכ"ז ס"א כתב שעל רעידת האדמה, מברכים עושה מעשה בראשית. ואם ירצה יברך שכוחו וגבורתו מלא עולם,

ואמנם בפתח הדביר (סימן רכו אות ג) שנהגו העולם במקומו שאין מברכים על רעידת אדמה שום ברכה רק אומרים שמע ישראל ולא ידעתי להם טעם מספיקם אם לא דאגב צערייהו לא יהבי דעתייהו עכ"ד.

ומ"מ למעשה נראה שיש לברך על כל רעידה שמורגשת, וכן הו"ד הגר"ש וואזנר זצוק"ל בקובץ מבית הלוי (חט"ו עמ' קמא), וכ"כ בחזו"ע ברכות (עמ' תסא) כתב שאף אם אין הרעידה

סימן י"ט שאלות המצויות באזעקה בזמן מלחמה

כתב שם השיעור המדויק, ובערוך השולחן (שם סק"ד) כתב שלא לשהות זמן מרובה, ונתבאר במק"א בהרחבה מה הוא בכלל לאלתר.

ולמעשה נראה לפי מש"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן ל"ב) שהכל תלוי אם לא הסיח דעתו מהאכילה, וז"ל: הא ודאי כיון דאין דעתו לאכול, אלא לאחר זמן מרובה וכו' לא חשיב קידוש במקום סעודה וכו' ואין לחלק בין זמן קצר לזמן ארוך וכו', אבל אם היתה דעתו לאכול מיד אחר קידוש חשיב במקום סעודה עכ"ל.

וכן כתב במשנ"ב שם בשם הברכ"י שבדיעבד אינו צריך לחזור ולקדש, שאף לכתחילה צריך להזהר בזה מאד, אך בדיעבד אינו מעכב, ולכן בנ"ד בדיעבד אינו מעכב. [וכמ"ש בביה"ל (שם ד"ה לאלתר), ובבא"ח (ש"ב פרשת בראשית הלכה ד'), ובחזו"ע (שבת ח"ב עמ' קלב)].

ואף אם שינו את מקומם למקום אחר, מ"מ בדיעבד אינו צריך לחזור ולקדש, ע"י בשו"ע שם, וברמ"א שם בביה"ל ובמשנ"ב שם, ובקצות השולחן (סי' פ"א בדי השלחן סק"ו) שאם אחר שיצא לחוץ סגרו החלון באופן שאינו רואה עוד מקומו הראשון, יש להסתפק אם חשוב כמקום אחר או כמקומו הראשון, וכעין הסתפקו בגמ' בפסחים (דף פו ע"ב) היו יושבים ונפרסה מחיצה ביניהם ע"ש, וספק ברכות להקל, ובדעת תורה (שם סק"א). ולפי"ז אף בנ"ד שהדלת נעולה, ואינו רואה את מקומו, מחמת המלחמה, מ"מ אינו נחשב שינוי מקום, [וכ"כ בחוט שני (שבת ח"ד עמ' צו) שמסביר י"ל שאף אם הדלת נעולה מהני, דאין נראה דסגירתה דלת תחלק את מקומו, ולכן נראה שחשוב שעדיין רואה את מקומו, ע"ש].

וה"ה לגבי שינוי מקום בחדר מדרגות, ראה מה שיתבאר בתשובה הבאה, שחדר מדרגות לשינוי מקום לא נחשב שינוי מקום. וה"ה לקידוש במקום סעודה ואמנם הו"ד הגריש"א (שבות יצחק ברכות פ"כ אות ד') שנחשב שינוי מקום, מ"מ הו"ד

אמירת תהילים ואבינו מלכנו בשבת

שאלה: האם עתה בזמן המלחמה עם איראן, מותר לומר תהילים ואבינו מלכנו בשבת.

תשובה: יש לומר תהילים כרגיל.

ואבינו מלכנו, אפשר לאומרו בשבת, אך נהגו שלא לאומרו בשבת.

מקור: ע"י משנ"ב סי' רצ"ג סק"א, ולדינא מותר וכמ"ש בשו"ת התעוררות בתשובה ח"א סי' כ"ד, וכ"ש עתה שהוא סכנה שמתריעים כמבואר בסי' תקע"ו ובסי' רפ"ח ס"ט שמתריעים ומתענים אפילו בשבת. ולגבי אבינו מלכנו, נתבאר באורכה בשערי יוסף הלכות מלחמה.

קידוש במקום סעודה באמצע אזעקה

שאלה: עשו קידוש, והיה אזעקה, והלכו לממ"ד בבית כרבע שעה או למקלט בבנין, האם יש בזה חסרון של הפסק של קידוש במקום סעודה.

תשובה: אם הלכו לממ"ד או למקלט בנין, אינו נחשב הפסק, ואף אם הלכו למקלט ציבורי, ויצאו מתחת הכיפת השמים, אינו הפסק, [ומ"מ לכתחילה ראוי ולצאת מהקידוש, ממי שעדיין לא קידש].

מקור: ברמ"א (סי' רע"ג ס"ג) כתב שצריך שיהיה הקידוש במקום סעודה לאלתר, ובמשנ"ב (שם סק"ב) כתב שלא יפסיק אפילו בזמן קצר. ובשו"ת גינת ורדים (חאו"ח כלל ג' סימן כ') שתמה בדברי הרמ"א מדוע צריך לאלתר, ואולם בשו"ת זכור ליצחק (סימן עז) כתב שמקור דברי הרמ"א באגור (סימן שפז), ובשו"ת מהרי"י מולין החדשות (סימן לב) שאף אם שהה זמן מועט צריך לחזור ולקדש, ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק כ' תשובה כו) שלא לאלתר היינו חצי שעה, ואמנם בספר וזאת הברכה (פ"ד הערה 13) הו"ד הגריש"א שאפשר לשהות כמה דקות בין הקידוש לסעודה ולא

[א.] יאמר לקטן שאינו בנו, שידליק. (שו"ת שבט הלוי ח"ו סימן לח)

[ב.] ידליק בשינוי כלאחר יד כגון במרפק או מאחורי ידיו או בפה

[ג.] ע"י שנים שעשאוהו.

מקור: איתא בגמ' ביומא דף פד ע"ב ונפסק בשו"ע (או"ח סימן שכח סל"ח) גבי תינוק שנמצא בחדר שהוא נעול שמותר לשבור את הדלת שמא יבעת התינוק וימות, ומ"מ יש לעשות הקל קל תחילה דאם אפשר ע"י הקטן בעצמו ואם לא כלאחר יד. ונתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה. ואף שנמצא עם אחרים, כיון שהוא במקום פחד, והדלקת החשמל דרבנן לצורך חולה שאין בו סכנה מותר.

וכן בדין חילול שבת שיש אזעקה הביאו מש"כ הרא"י וולף זצ"ל שפרסם מאמר בעיתון דגלנו שבסמון לפטירת החזו"א בשלהי מלחמת העולם השניה כאשר הסכנה כבר התמעטה כיצד ינהגו חברי המשמר האזרחי היושבים ליד צפירת האזעקה כשהם שומעים טרטור חשוד באויר וכל הדינים הכרוכים בזה לענין שבת. וז"ל החזו"א, ההודעה לציבור למהר למקלט לפי מצב הנוכחי יש לחוש בהצלת נפשות, ובשביל זה הותר לנסוע ולדבר בטלפון, אך יש לזהר ממלאכה דאורייתא בכל מאי דאפשר כיון שאין כאן סו"ס שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפיקוח נפש, מ"מ בדברים רחוקים הרבה מפיקוח נפש אין דנים כפיקוח נפש, ותלוי כפי מידת הבטחון והמחמיר בכאן אין מוחין בידו, אלא שלעניין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקוח נפש, ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, והמחמיר במלאכות דאורייתא אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה רק רשאי להשתמט ושייעשה ע"י אחרים, אבל במלאכות דרבנן אין ראוי להשתמט, אך לכבות את הנר כבית אפל יש להחמיר, שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקוח נפש, ואין כאן גורם בטוח לפיקוח נפש במצב הנוכחי, דיש כאן יותר מתלתא מי יאמר

הגרשז"א שאינו נחשב שינוי מקום לגבי קידוש במקום סעודה, וכן הו"ד הגרנ"ק בחוט שני (ח"ד פרק פה סק"ח), [ומש"כ שמועיל לאכול מיני מזונות, ראה מה שנתבאר בזה בארוכה בגם אני אודך מתשובתי דיני עשרה בטבת שחל בערב שבת סימן י"ב]. וכן ראיתי שהורה הגרי"א דינר שליט"א, שבדיעבד הרי הוא נחשב קידוש במקום סעודה.

ואף אם יאכלו מיני מזונות, כדי שיהיה קידוש במקום סעודה, אינו לכתחילה, כיון שלא קידשו שם, וכמ"ש בשו"ע (סי' רע"ג ס"ג) שאם קידש במקום אחד, ונמלך לאכול במקום אחר, צריך לחזור ולקדש במקום שרוצה לאכול שם, ומ"מ אם ירצו בממ"ד לאכול מיני מזונות, אפשר לאוכל ויחשב כקידוש במקום סעודה, כיון שנחשב ככולא ביתא. אף שלא רגילים לאכול שם, [ע"י משנ"ב שם, ובשולחן שלמה (שם סק"א)].

קידש ולא שתה כוס הקידוש

שאלה: קידש ולא שתה כוס הקידוש, וירדו למקלט או הלכו לממ"ד, האם יכול לשתות מהכוס.

תשובה: בשעת הדחק אף אם הלך למקלט, יכול לשתות את כוס הקידוש, ואינו נחשב שינוי מקום.

הדלקת אור בממ"ד במקום פחד בשינוי

שאלה: ילד שמפחד במקלט ובממ"ד בשבת כשיש חושך האם מותר להדליק בשינוי, כגון שקפץ כל החשמל. [שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך ושא"ס].

תשובה: אף לכתחילה ישאירו או דולק, או ישאירו פנסים דולקים וכדו',

מ"מ במקום פחד של ילדים קטנים, או מובגרים, [כפי ראות העינים] אפשר להדליק, אך יש בזה כמה סדרי עדיפויות וכדלהלן.

ובשו"ת אבני דרך (ח"ט סימן קלט) כתב להביא מש"כ בשו"ת וישמע משה (מס' כ"ז פרשת מטות) בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שבשביל ללכת למרחב המוגן מותר לצורך כך לחלל שבת ואפילו באיסור דאורייתא, וכן כתב שם בשם הגר"נ נוסבום משום שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב ומכיון שכמעט בכל פעם שנשמעת אזעקה נופל טיל אלא שאין ידוע בשעת האזעקה היכן הוא יפול חשיב פיקוח נפש שמחללים עליו שבת יעו"ש, וע"ע באבנ"ד שכן אמר לו לדינא בעל המשנת יוסף ונראה מדבריו שמותר להדליק שם את החשמל, ונראה דאפילו יש להדליק נרות במקום שיש חשמל מסודר ושור"ר שכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א וכן בספר נס להתנוסס (סימן ט') שיש היתר להדליק את האור בשינוי ועדיף שיאמר לקטן אחר שידליק, ע"ש בהרחבה.

וכן ראיתי שפסק הגר"מ רובין שליט"א בשיעורו בליל שבת קודש פרשת במדבר שאמר שמעיקר הדין יש להדליק את האור במקלטים לפני שבת ובמקום שלא הדליקו יש להבחין בין האיזורים השונים, ומ"מ אם יש ילדים שמפחד מהושך אז מותר להדליק את השור כיון שפחד אצל ילדים נחשב לחשש פיקוח נפש כמבואר בגמ' ביומא דף פד ע"ב וכנפסק בשו"ע סימן שכח סעיף לח גבי תינוק שנמצא בחדר שהוא נעול שמותר לשבור את הדלת שמא יבעת התינוק וימות, ומ"מ כתב שם שכל כה"ג יש לעשות הקל קל תחילה דאם אפשר ע"י הקטן בעצמו ואם לא כלאחר יד, ויעו"ש עוד למה שציין שכתב בשו"ת צפנת פענח סימן לט שכתב שאדם שמתירא בעת המהומה מפני גייס של נכרים ולסטים מותר לו לעבור על איסורי שבת ולברוח אע"פ שאין סכנה ממש אלא שמתירא הוא מהסכנה אבל לאחרים אסור לחלל שבת עבורו. ומ"מ קאתינן לדינא דשרי ע"י קטן או ע"י שינוי כל שיש צורך בדבר.

והיות שלמעשה לא פגשנו בשאלות של מלאכה דאורייתא בכל השי"ך בזה, רק בכיבוי הנר ובהארה במקלט, לכן הוכרע אחת לאיסורא, [היינו כיבוי הנר וההארה במקלט] ואחת להיתרא [היינו הודעה לרבים].

ויעו"ש עוד שכתב הרב וולף שלאחר זמן שאל את מרן החזו"א מה המקור בגמ' למה שאמר שתלוי במידת הבטחון, וענה לו החזו"א בסיפור שבעיר גרודנא התקיימה אסיפת רבנים בהשתפפות החפץ חיים מאחר ובאותה תקופה הלאימה הממשלה בית חרושת גדול לטבק שעבדו בו מאות פועלים וחייבה את העובדים שרבים מהם היו יהודים לעבוד בשבת, וביקשו שהח"ח יוציא כרוז שאסור לעבוד שם בשבת, שמא הפועלים אל יעמדו בנסיון, והח"ח סירב ואמר שמתוך מאות עובדים יתכן ויש כאן שאלה של פיקוח נפש למי שיהיה מחוסר עבודה, והמשיך החזו"א נניח שהח"ח עצמו היה אחד העובדים האם היה עובד בשבת ח"ו, ובודאי שלא, ובכל זאת לא מיחה. יעו"ש עוד.

ובס' ענפי משה עירובין (סימן נד) כתב בשם הגאון רבי שמואל דוד הכהן גרוס שליט"א בעמח"ס פירות השדה על הל' שבת שמסיק שאם נמצא ברחוב בעת האזעקה שהי מקום מסוכן ומותר לו לעשות אף מלאכות דאורייתא וכ"ש שדרבנן וישתדל לעשות הכל בשינוי, אולם אם נמצא בבית בזה יש חילוק אם נמצא בין שני קירות שבוזה לדעת פיקוד העורף יש הכנה, ואולם בקומה אחרונה שאני, יעו"ש עוד שהביא ששמע מהגאון רבי אליעזר דוד שפירא שליט"א חתנא של השפע חיים זצ"ל שלא מצוי חילול שבת מדאורייתא, ועוד כתב שם בשם הגר"א וויס שליט"א בעל המנחת אשר שצידד שמלאכות דרבנן אפשר לעשות בשינוי אבל שאר מלאכות דאורייתא אינו חושב שמותר לעשות וכו' יעו"ש, אלא דאכתי לדינא אם יש צורך במלאכות דאורייתא והרי היום האזעקות ממוקדות ביותר וא"כ הרי קימ"ל דחי בהם ולא שימות בהם, וע"ע בזה בשו"ת משנת יוסף (חלק יג סימן קכד) שהו"ד בזה.

תשובה: מעיקר הדין אין איסור בזה, כיון שמדליקו בערב שבת, אך יש לחוש לזילותא דשבת, ומ"מ במקום הצורך, [שאינו שומע טוב את ההתרעות] או שיש בזה צורך קיומי, מחמת הפחד, מותר להשאירו דולק, וידליק אותו נמוך, ורק אם אין משמיעים בו חדשות, [ואם משמיעים בו חדשות, ראוי להחמיר שלא לשומעו בשבת משום זילותא דשבת].

מקור: דנו הפוסקים אם מותר להשאירו, והסכמת הפוסקים שאם יש צורך בזה מותר, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה ח"ז או"ח סי' כ' ענף א' שנשאל אם ח"ו תפרוץ מלחמה חשוב מאוד שכל אדם יקשיב לרדיו שהרי כך הוא ידע מה קורה ואם יש צורך לברוח או להתגונן באיזו צורה, ושאלו איך אפשר להשתמש ברדיו בשבת באופן שיהיה בשימוש זה פחות איסורים, והשיב בזה"ל: אמרתי לענין השארת הרדיו פועל מלפני שבת נראה שבעת הצורך יש להקל וטעם הדבר לפי מה שכתב הרמ"א בס' רנ"ב סע' ה' שמותר להכניס חטים מערב שבת לרחיים של מים סמוך לחשיכה במקום פסידא ע"ש והרי טעם האיסור הוא משום שמשמיע קול ואנושא מילתא וטעם זה שייך גם במכשיר הרדיו שגם הוא דומה לזה וממילא במקום הפסד כזה של שעת מלחמה יהיה מותר להשאיר את הרדיו פועל מערב שבת וכמו שכתב הרמ"א שמותר במקום פסידא עכ"ל.

וכ"כ בילקו"י שבת (ח"א כרך א' עמ' תמב) שבמלחמת המפרץ כאשר היה צורך להאזין להוראת הרדיו גם בשבתות כדי לדעת אם ח"ו ישנה התקפה כימית מצד האויבים והורה בזה הגר"ע יוסף זצוק"ל כי יש להדליק את הרדיו מערב שבת בקול חלש במעט ויניח עליו שמיכות באופן שקולו לא ישמע ובעת האזעקות יסיר השמיכות מעליו ויאזין להוראות הנמסרות ברדיו ולא יגביה את הקול בשבת ואף שהיה מי שיעץ להדליק הרדיו מערב שבת בקול נמוך שאינו נשמע כלל ובעת הצורך יגביה את הקול בשבת מכל מקום היותר נכון הוא כנ"ל שאז לא יצטרך להגביה את הרדיו בעצם יום השבת וראה עוד בספר ממעיני הישועה סימן ה' שנשאל אם

מצא רסיס שנפל האם מותר להתקשר למשטרה בשבת

שאלה: האם מצא רסיס שנפל, האם מותר להתקשר למשטרה.

תשובה: אם הוא חלק קטן שאין בו חשש שיתפוצץ, אין להזמין משטרה, אך מ"מ אסור ליגוע בו כיון שהוא מוקצה מחמת גופו, כיון שאין עליו תורת כלי, אלא א"כ יש חשש שיגזקו בו שמותר לפנותו.

אבל אם הוא חלק גדול ויש בו חומרי נפץ, כיון שהוא חשש סכנה, מותר להזמין חבלן משטרה.

מקור: עי' משנ"ב (הקדמה לסי' ש"ח), ובשו"ע (סי' ש"ח ס"ו) לגבי פינוי שברי זכוכית במקום שיכולים להזיק, וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מוקצה, ובשש"כ (פרק מא סל"ח) כיון שיש חשש שיתפוצץ כל רגע, [ואמנם בחשוקי חמד (עמ"ס שבת עמ' רמא) שלפעמים אין היתר אלא יעמיד אדם שם שיזהיר אותם, ע"ש, ומ"מ הכל לפי הענין, ואם יש ספק פיקוח נפש שיתפוצץ יש להחמיר, ופשוט].

האם מותר לרוץ בשבת כדי להגיע לממ"ד

שאלה: האם מותר לרוץ בשבת כדי להגיע ממ"ד.

תשובה: כיון שהוא במקום חשש וספק סכנה, ומותר אף לחלל שבת, מותר לרוץ.

מקור: מותר לרוץ כיון שהוא לצורך מצוה. וכנתבאר בריש סימן ש"א, ובשערי יוסף שבת חלק ד', וכ"כ בספר גם אני אודך משנת אהרן עניני מלחמה עמ' קנג שכיון שהוא לצורך מצוה ונשמרתן למאוד לנפשותיכם פשיטא דשרי

השארת רדיו על הגל השקט פתוח בשבת

שאלה: האם מותר להשאיר את הרדיו על הגל השקט פתוח בשבת.

שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אך במקומות שישנם רמקולים שמשמיעים 10 דקות קודם כמו בבני ברק, אין להתיר הטלטול הפלאפון.

מקור: ישנם כמה נידונים בטלטול פלאפון בשבת. (א). האם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו מלאכת היתר, כיון שאי אפשר לראות בו מה השעה כל הזמן, כיון שהוא מכובה, ומ"מ אפשר כיון שמשתמש בו לשעון מעורר דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. וכ"כ בשש"כ (פרק כח ל"ד) בשם הגרשז"א, וכ"כ באורחות שבת (ח"ב פרק יט סכ"ז) ובשו"ת מחזה אליהו (ח"א סימן נה). [ואמנם יש מחמירים בזה, וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת (ח"ב עמ' שלד) שטלטול שעון מעורר שמשמיע קול אינו נחשב לצורך גופו וקומו כיון שאינו משתמש במקומו של הכלי עכשיו, משא"כ בתפילין בחדר שינה איז יכול להשתמש שם שהחפץ מונח שם י"ל שנחשב לצורך מקומו ע"ש].

ב). האם אסור לטלטלו משום שיש לחוש לשינוי בקליטה, וכן הו"ד הגריש"א בספר שבות יצחק (גדרי מעשה עה) שכיון שיש שינוי ברישום אסור לטלטלו, וכ"כ באורחות שבת (ח"ב פי"ט הערה סה). אך מ"מ יש לדון שהוא ספק פסיק רישא דלא ניחא ליה, כיון שבדרך כלל יש קליטה, ומ"מ לצורך ספק פיקוח נפש, כמו שהתיר החזו"א להשמיע האזעקה, וכ"ש הכא שאינו נחשב כמעשה שלו בידים, ואלא רק כגרמא, ונחשב כמקום צורך ויש להתיר.

ג). האם דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שמקפיד שלא לתת אותו לקטן מחמת שיהרס, ומצוי בפלאפונים יקרים שמקפידים שלא לתת לקטנים, וכ"כ ואמנם בספר שבות יצחק (מוקצה עמ' עט) הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל שפלאפון אין דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שהגדרת חסרון כיס תליא במה שהכלי דחוי משימוש של היתר שמתאים מלשימושו בגלל חסרון כיס כמו סכין של סופר שאינו מוכן לחתוך בהד בר אחר של היתר כדי שלא תפגם, אבל הכא אינו דחוי משימוש כשעון מעורר, אבל כיון שעיקר שימושו לאיסור דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

מותר לפתוח הרדיו בערב שבת ולכוונו על ידי שעון שבת שיופעל בשבת לצורך שמיעת חדשות בזמנים מתוחים וכתב לאסור בזה גם בתחנה שעובדיה הם נכרים שזה ענין של חול וגם יש הרבה דברים ברדיו שאין היהודי צריך לשמוע אותם אפילו בחול ובודאי לא בש"ק ואיבא זילותא דשבת ועובדין דחול. עכ"ל, ומ"מ נראה פשוט דהיינו דוקא היכא דאיכא צורך אבל להורות בסתמא אין להתיר, וכן שמעתי מהגרע"פ.

ומ"מ נראה פשוט דהיינו דוקא היכא דאיכא צורך אבל להורות בסתמא אין להתיר, וכן שמעתי מהגרע"פ, ושוב נדפס דעתו בפסקים ותשובות ושם השיב וכן ראיתי בשיעורי הגרי"מ רובין שליט"א (שיעור ליל שבת פ' במדבר אות ו) שדן בזה, ואמר נחזי אנן מה צורך יש בגל שקט זה, שהרי בכל מקום נשמעת אזעקה ואין לאדם אלא בין דקה לדקה וחצי עד שמגיעה רקטה ואם הגיעה ישמע אותה היטב ואם לא ישמע נפילה מה טוב, ומה תועלת יש לו משמיעת הגל הזה, ולכן הדרך הנכונה שלא להשאיר הגל השקט פתוח בשבת, ומ"מ הובא שם בסוגריים שבמקום שיש צורך ולא שומעים היטב את האזעקה ויש צורך בדבר שרי. ואמנם עתה במלחמה עם איראן, מותר, כיון שמועיל גל שקט להתארגן עשר דקות לאזעקה, ולכן נראה שיש בזה היתר, וגם נראה שאין שייך לחוש בזה גם לזילותא דשבת, ועובדין דחול.

טלטול פלאפון בשבת כדי לשמוע את ההתרעה המקדימה

שאלה: האם מותר לטלטל פלאפון לשבת בבית הכנסת או שהולך ברחוב כדי שישמע את התרעה המקדימה ויכולת להתארגן ללכת לממד או מקלט כיון שאם ישמע את האזעקה מיד לא יספיק להתארגן.

תשובה: ראוי שבכל בית הכנסת יביאו פלאפון, כדי שידעו להתארגן מראש, ומ"מ אם הולך בדרך, שאין שם מקומות מוגנים, יש להתיר, לטלטל את הפלאפון, שאינו יקר, במקום שיש עירוב, כיון שטלטול הפלאפון דינו ככלי

עכת"ד. ולכן נראה שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

(ד). יש לדון משום זילותא דשבת, בספר נחלת ישראל (ח"א עמ' 13) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל לגבי עט שיש בו ברכון שאין לטלטלו משום זילותא דשבת, וכ"כ בספר שבות יצחק (מוקצה עמ' עט, שבות יצחק ענינים שונים עמ' קד) שטלטול פלאפון מעורר הוא תמיהה והרגשת זילותא דשבת, ולכן אין לטלטלו. עכת"ד, וכן שמעתי מהגרע"פ. ואמנם מעיקר הדין הרי הוא חומרא בעלמא, כיון שהרי הוא לצורך גופו ומקומו אין לחוש בזה, וכנ"ל מדברי השש"כ.

האם כשירידים למקלט מותר להוריד עמו את הפלאפון למקרה חירום

שאלה: האם כשירידים למקלט מותר לקחת עמו את הפלאפון למקרה חירום של נפילה.

תשובה: אפשר להוריד. אך לכתחילה ישאירו שם פלאפון אחד, לשימוש כל השכנים.

לרדת במעלית בשבת כדי להגיע למקלט

שאלה: האם מותר לרדת במעלית בשבת [שאינה מעלית שבת] כדי לרדת במקלט לאשה זקנה

תשובה: אפשר, וילחצו בשינוי, [ויש מחמירים].

מקור: ע"פ החזו"א שמותר לחלל שבת אף בדאורייתא, ולכן יש להתיר אף להדליק מעלית, ואמנם יש שדנו שכל ההיתר לחלל שבת לרבים, אבל לא ליחיד, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א והו"ד בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (מס' קכ עמ' פו) שכיון שהדבר רחוק מאוד שיפול טיל בבית זה ומתאזר במידת הביטחון אין לחלל עליו שבת. וכ"כ בקונ' עיטורי מרדכי (שעמ' 4) בשם הגרמ"מ לובין שליט"א, אבל לגבי כל יחיד כיון שהסיכוי רחוק אסור לו לעשות מלאכה מה"ת, וכן כתב שם בשם הגרמ"ש קליין שליט"א שאסור לעשות מלאכה מהתורה בשביל להכנס למקלט ע"ש.

ואמנם מדברי הפוסקים נראה כיון שהוא חשש קרוב וספק שיקרא וכתבאר בארוכה בגדר שכיח היזקא, יש היתר בזה ללחוץ על המעלית בשינוי כדי לרדת, כיון שהוא איסור דרבנן, ולכן ידליק את המעלית בכתפו או במרפקו.

ושו"ר שכן הורה הגרב"צ קוק שליט"א (גליון שואלין ודורשין שלח ה'תשפ"ה) להיתרא, כיון שנחשב כחשש פיקוח נפש לפנינו, וכן נראה ע"פ הנתבאר בארוכה בגדר חשש ושכיח היזקא במלחמה.

סימן כ' האם מותר לשדר ברדיו שאפשר לצאת מהממ"ד בשבת

בס"ד, יום ג' כ"א סיון ה'תשפ"ה

ועוד י"ל לפי מש"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סימן ה' אות ס') שלהציל אחד מתפיסה אינו בגדר פיקוח נפש דלא חשיב סכנה לגבי יחיד, אבל בגזירה כללית יתכן שימצא בהם אנשים שימותו והוי חשש סכנת נפשות ע"ש, ומבואר שכיון שהוא סכנה של רבים הרי הוא מוגדר כסכנה, [ובשו"ת נשמת שבת (ח"ה סימן רלט ב') כתב להביא מקור לדבריו ממש"כ במג"א (סי' שכ"ט) שלסטים הבאים על רבים הוי פיקוח נפש שמתוך הרבים בודאי יש לחוש שלא יוכל אחד מהן לעמוד על ממונו ולא ירצה ליתן לו ממנו ויהרגוהו ע"ש].

אך מ"מ בודאי שלא הותר כל מלאכות דאורייתא בשעת אזעקה, ודברי החזו"א הנ"ל נאמרו דוקא במצב הנוכחי, וכ"כ בספר נס להתנוסס (סימן י') וכן מוכח ממש"כ בספר אורחות רבינו (ח"ה עמ' עב) בשם הקה"י.

כדמצינו לגבי דלת כמבואר בגמ' ביומא דף פד ע"ב, ובמשנ"ב סי' שכח סקל"ח שדלת שנעלה בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו, ונראה לומר שיש בזה היתר כיון שיש חולים וזקנים או ילדים שיש להם פחד, מחמת האזעקה, ועצם השחרור שלהם, הרי יש כאן הרגעה, שיוודעים שנגמר ויכולים לצאת מותר, והרי הוא איסור דרבנן, לצורך חולה שאין בו סכנה, וכמבואר בשו"ע סי' שכ"ח סט"ז, [וכנתבאר בארוכה בשיעור יוסף הלכות שבת שהחשמל הוא מדרבנן], ואף החזו"א במקום פחד להתיר להדליק חשמל שהוא דאורייתא, ולכן ה"ה הכא. [וכמו שהביאו מש"כ הרא"י וולף זצ"ל שפרסם מאמר בעיתון דגלנו שבסמוך לפטירת החזו"א בשלהי מלחמת העולם השנייה כאשר הסכנה כבר התמעטה כיצד ינהגו חברי המשמר האזרחי היושבים ליד צפירת האזעקה כשהם שומעים טרטור חשוד באויר וכל הדינים הכרוכים בזה לענין שבת. וז"ל החזו"א: ההודעה לציבור למהר למקלט לפי מצב הנוכחי יש לחוש בלהצלת נפשות, ובשביל זה הותר לנסוע ולדבר בטלפון, אך יש לזהר ממלאכה דאורייתא בכל מאי דאפשר כיון שאין כאן סו"ס שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפיקוח נפש, ממ"מ בדברים רחוקים הרבה

שאלה: יהודי המשדר ב'גל השקט' בשבת, האם יכול לומר למאזינים שאפשר כבר לצאת מהממדים, או שכיון שאין בזה פיקו"נ אסור, חשבתי להקל בזה משתי סיבות: א) ישנם חולים ואנשים שהשהות בממד מזיקה להם עד כדי פיקו"נ וכיון שיש בזה קריאה לכל המדינה, לא יימלט שישנם כאלו. ב) מצינו היתר דבחזירתן לגבי כו"כ דברים, שאם לא יתירו להם, לא יחללו שבת. אפשר שאם לא נוציא את האנשים בהודעה מסודרת, יהיו כאלו שייצאו לפני הזמן ויסתכנו, [שאלת הג"ר שמואל ברוך גנוט שליט"א במח"ס ויאמר שמואל, אלעד].

תשובה: יש בזה היתר לכתחילה ע"י יהודי, כיון שהוא לצורך פיקוח נפש, ואם אפשר לכתחילה יש לשדר ע"י גוי.

מקור: עצם ההודעה לרבים ע"י חילול שבת שיש טילים, בספר דינים והנהגות (עמ' פ"ז) הו"ד החזו"א שכתב בשנת ת"ש במלחמת העולם השנייה, וז"ל: ההודעה לציבור למהר למקלט לפי מצב הנוכחי, יש לחשוב להצלת נפשות, אך יש להזהר ממלאכה דאורייתא בכל מאי דאפשר כיון שאין כאן סוף סוף שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפיקוח נפש, מ"מ בדברים רחוקים הרבה מפיקוח נפש אין דנים כפיקוח נפש והכל תלוי כפי מידת הביטחון, והמחמיר בכאן אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקוח נפש, ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, והמחמיר במלאכות דאורייתא אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה, רק רשאי להשתמש, אך לכבות הנר בבית האפל יש להחמיר שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקוח נפש, ואין כאן גורם בטוח לפיקוח נפש במצב הנוכחי דיש כאן יותר מתלתא מי יאמר עכ"ל.

שאדם שמתירא מפני גייס של נכרים מותר לחלל ע"כ שבת ע"ש, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח סימן קכז) שיש אנשי מוגי לב וחושבים שאצלם הוא לסכנה ומותר לחלל עבור כך שבת ע"ש, [והאג"מ לשיטתו בגדר הסכנה שצריך להזהר עליה, וכתבאר בתשובה בארוכה, בגדר שכיח היזקא], וכ"כ בספר הלכות הצלה השלם (פ"ה סעיף מו) שכן נראה ממש"כ בשו"ע (סי' שט"ז ס"י) כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי נהרגים בשבת, אפילו אין רצים אחריו, וכתב שם במג"א (שם סק"ב) שיש פיקוח נפש בהראותן לבד, [וע"ע בשו"ת נשמת שבת (ח"ה סימן נד) בשם ספר שבת של מי (בקונטרס יעקב לחק שבסוף הספר שם לימוד ד) שאף בחשש דמיוני].

ובספר נס להתנוסס (סימן ו') כתב שבמכתב ממשד הבריאות העידו שכמה נפטרו בימי מלחמת המפרץ מהתקפי לב ע"ש, וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סימן פ"ב) שבפיקוח נפש יש לקחת בחשבון את הפחד והאימה, ושעבודא הוה במלחמת המפרץ שיהודי אחד בלב נהרג מהטילים, אבל הרבה נשים הפילו, וגם יש שמתו מהתקפות לב ע"ש, וגם עכשיו היה עובדא בפרדס כץ שאברך שומר תורה ומצוות קיבל דום לב לאחר מכן מהפצצה, רח"ל.

ואף בקצות השולחן (סי' קל"ד ד"ה ובסי' רע"ו) שכל שהקטן מפחד לישב בחושך מותר לומר לגוי להדליק לו אור לצורכו, וכ"כ בשו"ת משנת יוסף (חלק יג סימן קי אות ה') שאם יש ילדים שנבהלים בבית הכנסת שהאור מכובה וכיון שדינם כחולה שאין בו סכנה הרי הוא סניף לאמירה לגוי, ואמנם בחוט שני (שבת ח"ג עמ' רטו) כתב שאם הוא פחד שיכול להביא חולי מוצר לומר לגוי שידליק את האור, וכתב שם בהערה שפשיטא שאם אפשר להרגיע את התינוקות ולהסיח את דעתם כגון לתן להם דברי מתיקה או לדבר ולספר עימם, ודאי שאסור לומר לעכו"ם שידליק האור לצורכם ע"ש. ואמנם היינו דוקא לכתחילה היכא שאפשר ע"י גוי, אבל היכא שאי אפשר ע"י גוי, א"כ לכאורה יש מקום להדליק את האור בשינוי, דהו"ל תרי דרבנן.

מפיקוח נפש אין דנים כפיקוח נפש, ותלוי כפי מידת הבטחון והמחמיר בכאן אין מוחין בידו, אלא שלעניין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקוח נפש, ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, והמחמיר במלאכות דאורייתא אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה רק רשאי להשתמט ושייעשה ע"י אחרים, אבל במלאכות דרבנן אין ראוי להשתמט, אך לכבות את הנר כבית אפל יש להחמיר, שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקוח נפש, ואין כאן גורם בטוח לפיקוח נפש במצב הנוכחי, דיש כאן יותר מתלתא מי יאמר והיות שלמעשה לא פגשנו בשאלות של מלאכה דאורייתא בכל השייך בזה, רק בכיבוי הנר ובהארה במקלט, לכן הוכרע אחת לאיסורא, [היינו כיבוי הנר וההארה במקלט] ואחת להיתרא [היינו הודעה לרבים]. ויעו"ש עוד שכתב הרב וולף שלאחר זמן שאל את מרן החזו"א מה המקור בגמ' למה שאמר שתלוי במידת הבטחון, וענה לו החזו"א בסיפור שבעיר גרודנא התקיימה אסיפת רבנים בהשתפפות החפץ חיים מאחר ובאותה תקופה הלאימה הממשלה בית חרושת גדול לטבק שעבדו בו מאות פועלים וחייבה את העובדים שרבים מהם היו יהודים לעבוד בשבת, וביקשו שהח"ח יוציא כרוז שאסור לעבוד שם בשבת, שמא הפועלים אל יעמדו בנסיון, והח"ח סירב ואמר שמתוך מאות עובדים יתכן ויש כאן שאלה של פיקוח נפש למי שיהיה מחוסר עבודה, והמשיך החזו"א נניח שהח"ח עצמו היה אחד העובדים האם היה עובד בשבת ח"ו, ובודאי שלא, ובכל זאת לא מיחה. יעו"ש עוד.

והרי הוא גדר של יתובי דעתא, ושייך אף בגדולים, וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן עה) להוכיח מדברי הגמ' ביומא (דף פד ע"ב) ננעל הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו אע"פ שמפצל אותו כמין עצים שראויים למלאכה שמא יבעת התינוק וימות, וכתב שאף שמדברי רש"י כתב תינוק נבעת, אבל מדברי הרמב"ם (פ"ב משבת ה"ז) משמע שבכל אופן יש חשש שמא יבעת, והו"ד במג"א (סי' שכ"ח סק"ח), ושכ"כ במו"ק שם, וכתב שם שאף גדול שנבעת מותר לחלל עבורו שבת ע"ש, וכן מוכח במאירי ביומא (שבת דף קנא) וז"ח: וכן בכל שהוא מביא עצמו לידי נסיון של פחד אסור, והכל לפי טבעו עכ"ל, וכן נראה ממש"כ בשו"ת צפנת פענח (סימן לט)

להטיל פחד ולשמור על ההוראות, [ולפי"ז יהיה עוד טעם מדוע לא יהיה בכלל מעשה שבת].

ושוב ראיתי שכתב בזה הגרי"מ רובין שליט"א (שיעורים סיון ה'תשפ"ה) שאם השארת הגל השקט הוא כדי לדעת מתי לצאת מהמקלטים והמרחב המוגן, וא"כ כיון שאין בזה צורך של פיקוח נפש יש בזה מעשה שבת, כיון שגם בקול יש דין מעשה שבת, וכתב שם שיש להתיר בזה משום סופן משום תחילתן שכיון שישנם אנשים שאם לא ידעו מתי יכולים לצאת מהמקלטים לא ירדו מתחילה למקלטים כלל, וכיון שהוא איסור דרבנן יש להתיר עכ"ד, ואמנם היינו דוקא משום היתר הנאה ממעשה שבת, אבל לשדר ע"כ, מנ"ל, וע"פ האמור לעיל כיון שיש בזה חשש סכנה וספק סכנה, לכן יש להתיר בזה.

ועוד כתב שם שיש בזה טעם של היתר כיון שהיות והמציאות מוכיחה שפעמים נשלחים מטחים של טילים בזה אחר זה, ואם יצאו מהמקלט קודם הזמן הזה יש בזה חשש סכנה, ונמצא שההודעה לא נצרכת רק לגבי מה שאין צורך להתעכב אלא גם שלא יקדימו לצאת מהמקלט, וכיון שההודעה הנ"ל נעשית בהיתר אין בזה איסור ע"ש. ומ"מ נראה שלכתחילה יש לשדר ע"י גוי, כיון שהוא ספק פיקוח נפש שאינו לפנינו, וכתבאר בארוכה בגדרי פיקוח נפש בסימן ה'.

מש"כ לדון שיש בזה היתר של בחזירתן משום הליכתן, מבואר בשו"ע (או"ח סי' שכ"ט ס"ט) "כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זינם למקומם". וטעם ההיתר כתב במשנ"ב (שם סק"כ) שלא ירצו לצאת לעתיד לבוא להציל אחרים, [ואף שם הותר רק איסור דרבנן, וכיון שהכא איסור דרבנן יש מקום להקל], ומ"מ היינו דוקא למציל, אבל לא למציל אחרים. ולכן נראה שההיתר הנ"ל אינו שייך הכא.

ואגב דאיירינן בהא, כעת התעורר שוב הפולמוס, אם מותר לאנשי הצלה לחזור למקומם ולביתם, ועתה בעת מלחמה, אף לשו"ע מותר לחזור למקומם,

ועכ"פ נראה שאם אפשר שיעמידו על זה גוי, שיודיע.

וגם אפשר לפלפל אי נימא דיש היתר הנ"ל, יהיה מותר לומר שנפל טיל במקום כזה ויש פצועים והרוגים, כדי שאנשים ידעו להזהר טובא, ויספרו דבר זה לחבריהם, [ובפרט במקום שיש שמורים היתר בזה, ובפרט עתה במלחמה דחשיב כשכיח היזקא, כנתבאר בתשובה במק"א]. ועכ"פ קשה להתיר בזה. אך היה כבר מעשה כזה בשבת האחרונה ברדיו דמיקרי דתי, ומכל הטעמים שנתבארו בתשובה במק"א, מעיקר הדין אין מעשה שבת, ואפשר שהכא יש עניין בזה, כדי

סימן כ"א שאלות המצויות בשבת בזמן המלחמה

לשאת נשק בשבת

שאלה: האם מותר עתה (חורף ה'תשפ"ד) לשאת נשק בשבת משום טלטול מוקצה.

תשובה: נשק [אקדח רובה כדורים וכיוצא בזה] בשבת מוקצה ככלי שמלאכתו לאיסור, אך במקום שנצרך לשמירה [שמצויים מחבלים] או במקום שנצרך להטיל פחד [כגון המתגוררים במקומות הסמוכים לערבים] מותר לטלטל את הנשק לצורך גופו ומקומו.

מקור: נחלקו הפוסקים האם נשיאת נשק במקום צורך להטיל פחד האם דינו ככלי שמלאכתו להיתר או ככלי שמלאכתו לאיסור.

וכתבו הפוסקים שטלטול אקדח לצורך הטלת פחד דינו ככלי שמלאכתו להיתר, וכן מבואר בפרי מגדים (סימן שח משב"ז סק"ג) ובשו"ע הרב (שם סק"ט) שצורך שמירה חשיב שימוש שהרי כתוב שמותר לטלטל תפילין לצורך גופו כגון לשומרו מן המזיקין, וכן מבואר במשנ"ב שם סקכ"ד, וכן הו"ד הגרשז"א בספר מאור השבת ח"א עמ' תקב, וכן כתב בשו"ת דברי יציב או"ח סי' קמ"ח אות ג'. וכן כתב לי הגרע"פ.

ואולם בקובץ תשובות (חלק ג' סימן נא) השיב שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ורק לצורך גופו מותר לטלטלו, וכיון ששומר נושא כלי זיין מפחדים ממנו דינו כצורך גופו שמותר לטלטלו. וכן כתב לדינא בשו"ת אבני ישפה (ח"א סימן עב ד"ה אך). וכ"כ בילקו"י (שבת ח"ב מהדו"ח ה'תשפ"ה). וכ"כ בפסק"ת (סי' ש"ח ד"ה רובה).

ומ"מ אף למתירים שדינו ככלי שמלאכתו להיתר, היינו דוקא במקום שיש צורך בכך, אבל אין לטלטלו שלא לצורך.

טלטול גז מדמיע בשבת

שאלה: האם מותר לטלטל גז מדמיע בשבת.

תשובה: מותר לטלטלו במקום שמרגיש צורך כיון שדינו ככלי שמלאכתו להיתר.

מקור: כנ"ל לגבי נשק יש לדון את הגז מדמיע ככלי שמלאכתו להיתר, כי הרי סו"ס יש לו צורך שמירה, וכנ"ל מדברי הגרשז"א, ומ"מ נראה שכיון שמלאכתו לאיסור יש להחמיר ויש להתיר רק במקום צורך.

אך למעשה נראה שדינו כמוקצה מחמת גופו, כיון שהוא דבר שמתכלה וגם אין עליו תורת כלי, וכן כתב בספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי חיים אלעזר שיינברגר שליט"א חלק א סימן לו, ומ"מ כתב שם שאם אוחזו בידו לעיני כל יכול להיות שנקרא דבר היתר מחמת שעיקרו להיתר דהיינו להפחיד וא"כ אינו נקרא מוקצה מחמת גופו שאינו ראוי לכלום כי עשוי להפחיד, וכמ"ש בשו"ת דברי יציב או"ח סימן קמה שחרב נקרא כלי שרוב מלאכתו להיתר, ולכן לצורך גופו מותר. עכת"ד, וכ"כ הגרמ"ס בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק כ' עמ' סג) נשאל האם מותר לטלטל גז מדמיע בשבת בבית הכנסת שאם יבואו ח"ו ישמעלים שנראה שאין בזה מוקצה שהרי מייחדו לצורך, ע"ש.

ואמנם בשו"ת ישא יוסף (חאו"ח ח"ב סימן פא) הובא שנשאל מרן הגריש"א זצוק"ל ביהודי שרוצה ללכת לכותל כל שבת ומפני הפחד הוא רוצה ליטול בכיסו גז מדמיע ולא התיר לו מרן הגריש"א שהרי שישב בביתו ולא ילך לכותל יעו"ש, והיינו דוקא במקום דליכא צורך הכרחי ללכת לשם, אבל במקום שיש צורך הכרחי מחמת שיש מחבלים שקמים להרוג ולאבד או במקום שצריך להטיל פחד יש להתיר.

נכנסים בכלי זיין לבית המדרש, וכתב שיש לחלק בין דברים שלהריגה לגז שאינו אלא להחליש את האדם ולא להורגו.

ואולם בשו"ת ישא יוסף (חאו"ח ח"ב סימן פא) שנשאל שם מרן הגריש"א זצוק"ל ביהודי שרוצה ללכת לכותל כל שבת ומפני הפחד הוא רוצה ליטול בכיסו גז מדמיע ולא התיר לו מרן הגריש"א שהרי שישב בביתו ולא ילך לכותל יעו"ש, אבל מ"מ נראה שם מדבריו שכ"ז היכא שלא הולך לשם, אבל היכא שהולך במקום סכנה שפיר דמי, אלא שבכלל יש לדון דכיון דהוא מקום סכנה אין ללכת בכלל לתפילה בציבור דהרי אינה חיוב גמור וכמו שהארכנו בגם אני אודך מתשובתי חלק א' סימן ה' ויעו"ש באריכות שכתבתי לדון מה הדין במקום סכנה, האם יש חיוב, והסקנו מדברי כמה פוסקים דליכא חיוב, וליכא גם בפשטות את ההיתר של שומר מצוה לא ידע דבר רע, אבל מ"מ באם יש צורך לצאת, יכול לשאת גז מדמיע או גז פלפל, וכ"ז נשק שמותר.

טלטול נשק במקום שאין עירוב

שאלה: האם מותר לטלטל נשק במקום שאין עירוב.

תשובה: אסור לצאת עם נשק בשבת, במקום שאין בו עירוב, אך במקום שיש חשש פיקוח נפש ואף חשש רחוק, מותר לטלטל את הנשק בתור מלבוש, ויזהר שלא ישא אותו בידיו.

מקור: בשבת דף סג ע"א מבואר שנח' חכמים ור"א, האם דינו כתגשיט, ודעת ר"א שהם תכשיט, והלכה כחכמים שאינם אלא גנאי הוא לו, וכן פסק שו"ע סימן שא ס"ז כתב שאסור לצאת בסייף, ובמשנ"ב שם סקכ"ב שאף אם חגור במתניו אסור.

ומ"מ בערוך השולחן סקנ"א כתב שבעל מלחמה שחייב לנשוא את כלי הנשק, דינם כמלבוש ומותר לצאת בהם בשבת. ע"ש, וכן צידד בשו"ת דברי יציב או"ח סימן קמ"ח, אמנם

ולגבי טלטול הנשק במקום שאין עירוב, יתבאר להלן.

לכאורה יש לדון את הגז מדמיע ככלי שמלאכתו להיתר, כי הרי סו"ס יש לו צורך שמירה, וכן מבואר בפרי מגדים (סימן שח משב"ז סק"ג) ובשו"ע הרב (שם סק"ט) שצורך שמירה חשיב שימוש שהרי כתוב שמותר לטלטל תפילין לצורך גופו כגון לשומרו מן המזיקין, וכן מבואר במשנ"ב שם סקכ"ד, וכה"ג הו"ד מרן הגרשז"א זצ"ל בס' מאור השבת (ח"א עמ' תקב אות ה) שס"ל שרובה או אקדח בזמנינו אין דינם ככלי שמלאכתו לאיסור אלא ככלי שמלאכתו להיתר כי הם עומדים בעיקר להטלת אימה ופחד, ואולם יש לומר שכ"ז לגבי אקדח אבל גז מדמיע אין כוונה להטיל אימה ופחד, אבל בלא"ה אין עיקר הטעם להיתרא משום אימה ופחד, כי הרי יש להתיר לצורך שמירה, וכן הורה לדינא הרב הראשי הגר"ד לאו שליט"א (סיון תשפ"א) פסק שבשכונות המעורבות מותר לטלטל גז מדמיע בשבת, ולא חשיב מוקצה.

וכן הסיק לדינא בספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי חיים אלעזר שיינברגר שליט"א חלק א סימן לו, דן האם מותר לקחת בשבת בכיס גז פלפל וכן סכין יפני למקרה של תקיפה חלילה של מחבל בשבת שיהיה לאמצעי הגנה, והשיב שם, שהרי לכאורה דינו היה כמוקצה מחמת גופו שהרי הוא עשוי לבעירה אבל במקרה של סכנה אין שאלה וודאי שהותרה כל התורה כולה, ואם אוחזו בידו לעיני כל יכול להיות שנקרא דבר היתר מחמת שעיקרו להיתר דהיינו להפחיד וא"כ אינו נקרא מוקצה מחמת גופו שאינו ראוי לכלום כי עשוי להפחיד, וכמ"ש בשו"ת דברי יציב או"ח סימן קמה שחרב נקרא כלי שרוב מלאכתו להיתר, ולכן לצורך גופו מותר. וכן פסק להיתרא הגר"מ גרוס שליט"א והו"ד בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק כ' עמ' סג) נשאל האם מותר לטלטל גז מדמיע בשבת בבית הכנסת שאם יבואו ח"ו ישמעלים שנראה שאין בזה מוקצה שהרי מייחדו לצורך, וכתב לדון שם מה הדין ביום חול להכנס בזה לבית הכנסת שהרי מבואר בשו"ע או"ח סימן קנא ס"ו שאין

תשובה: יש מקילים שמותר לטלטלה בשבת אף במקום שאין עירוב, כיון שדינה כקמיע מומחה.

מקור: מקור השמירה לערבה במשנ"ב סי' תרס"ה סקכ"ח כתב "וה"ה ערבה של הושענא אין לזלזל בה". בספר מקור חיים לבעל החוות יאיר סי' תרס"ד כתב בזה"ל: ושמעתי שיש בזה שמירה לדרך עכ"ל.

ובספר מנורת המאור פ"ז נר ג' כלל ד' ח"ו כתב שע"י שנוטלין ערבה משיירי הערבה החבוטה שלהושענא רבה הרי זה סגולה להצלה כל השנה עכ"ל.

וכן כתב בספר מועד לכל חי סימן כד אות יח וז"ל: סגולה להינצל מליסטים הוא דמערבה של הושענא רבא יעשה תיבות כלי זיין והיינו כשמסבבין עם הספר תורה סביב הבימה ואומרים הושענא פעם ראשון כשמגיע לאות כ' יתלוש עלה אחד מהו ופעם שניה כשיגיע לאות השענא שלו ופעם שלישית לאות י' ופעם רביעית לאות ז' וכן לכל שבעת ההקפות ינהוג כן ואחר כך תצרפם יחד ונעשה כלי זיין וידבק י וישים העלין כמין שד"י ויתפור בבגדו עם שם צמר כ"ד העלין מנר שעוה דיום הכיפורים וישא אצלו או שידע יקח אצלו הושענא שלו בדרך עוד אופן וכשיזכור בשעת סכנה בבירור באיזה מקום מוטמן בביתו יועיל ומביאו בספר זכירה כן כתב בשבילי אמונה, ומביאו בספר זכירה דף ע' ע"א עכ"ל. וכן כתב ביפה לבב סימן תרס"ד סקט"ו שכן כתב הרב חמדת הימים ע"ש.

ובספר ליקוטי צבי עניני תפילת הדרך עמ' לז כתב בזה"ל: קבלה שמאוד מסוגל ליקח עמו לדרך ההושענאות שלו או שלפחות יידע בבירור באיזה מקום הם מונחים ובשעת סכנה ח"ו יזכיר אני והו הושיעה נא, כן כתב בספר עובר אורח עכ"ל.

עוד מצינו בכה"ח סי' תרס"ד סק"ס שהוא סגולה לשמירה וז"ל: ובספר התניא תלי תניא בערבה לבד שכתב וז"ל: ומנהג פשוט בידניו

בקובץ תשובות ח"ג סימן נא הו"ד הגריש"א לאסור בזה, ורק במקום חשש פיקוח נפש ובאורחות שבת ח"ג סימן כח אות קפח, ובילקו"י סי' ש"א שאסור לצאת עם נשק בשבת במקום שאין עירוב, אלא במקום שיש חשש סכנה מותר לטלטל. ע"ש, וע"ע בשו"ת יחו"ד ח"ה סימ' יח, וכ"ש במקום שאינו רה"ר, וכנ"ל שאין רה"ר בזמנינו.

להתחמק מללכת להלחם בעזה בשבת

שאלה: מחטיבת גולני שנמצא כבר שבועיים בבסיס בעוטף בכוננות לכניסה לעזה, שכנראה בשבת בבוקר הוא יצטרך להיכנס ללחימה בעזה, האם מותר לו להיכנס לשם בשבת (שזה כולל נסיעה ברכב וכד') או שהוא ישתמט עד מוצ"ש בטענה שהוא לא מרגיש טוב, ויצא חייל אחר חילוני במקומו, והוא יכנס במוצ"ש או ביום ראשון אח"כ.

תשובה: יתחמק כי קשה לדעת, את השיעור הנצרך.

מקור: בשולחן שלמה סי' קמ"ח סק"י אות ב' כתב שבמקום של ספק פיקוח נפש ויכול לעשותה ביום שישי שאם כרוך בטורח רב מעיקר הדין אינו חייב לעשותה ביום שישי ע"ש. אך היינו דוקא במקום הצלת חיי אדם, משא"כ להכנס למקום סכנה שלא ברירא שהותר לסכן עצמו להציל שבויים, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מלחמת שמחת תורה. ותליא במח' הגרשז"א והאג"מ האם רופא שיכול לעבוד ביום חול, ולא בשבת, האם יעבוד ביום חול ולא בשבת, או יעבוד בשבת. ואכמ"ל, ויתבאר בס"ד בסימן שכ"ח דיני רפואה בשבת, וכן הורה בנ"ד הגרע"פ, וראה מה שיתבאר להלן בסימן נ"ה, האם מותר להתחמק מגיוס למילואים בצבא.

טלטול עריבה לשמירה בשבת

שאלה: האם מותר לטלטל עריבה לשמירה בשבת.

תשובה: אי אפשר להשלים את קריאת וזאת הברכה.

מקור: הוא חידוש עצום, כי לעצם ההשלמת הקריאה אם לא קראו פרשת וזאת הברכה, דהנה לעניין השלמת פרשה אחת שלא קרו, כתב באור זרוע (ח"ב סימן פה) "מעשה היה בקלוניא באחד שקבל בשבת הראוי לקרות פרשת אמור אל הכהנים ועיכב תפלה וקריאת תורה כל היום, וכשהגיע שבת הבאה, צוה ה"ר אליעזר בר' שמעון זצ"ל להתחיל בפרשת אמור אל הכהנים ולקרותה וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת, ושלא לדלג פרשה אחת מן התורה, לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיעה לעם מצות וחוקים ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות. וראה לדבר שאם יארע יו"ט בשבת ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב, הלא מיד בשבת הסמוכה ליו"ט חוזר למקום שפסק, ולא אמרינן הואיל ונדחת תדחה, וכו'. ואין לומר שאין לקרות משום טורח צבור, דהא אמרי' במס' סופרים שאפי' בעבור פסוק אחד חוזר וקורא כל הפרשה כדפרישית לעיל, ולא חיישינן משום טורח צבור וכ"ש לכל הפרשה שאין לחוש לטורח צבור, כאשר אנו עושים ברוב פרשיות שאנו קורין שנים ביחד כשהם מרובים על שבתות השנים, וכך הוא מצוה מן המובחר עכ"ל.

וכן מבואר בשו"ת תרומת הדשן (סימן כג) שנשאל על הא דאמרינן לעולם ישלים אדם פרשיות עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום האם מחוייב להשלים בכל יו"ט פרשיות שקורין שחרית ומוסף וכן ארבע פרשיות, והנה כתב שלא נהגו להשלימו, וכתב שאמנם אין בידו טעם וראייה כ"כ, והביא ראייה מהא דכתב בהגה"ה במיימוני בשם רבינו שמחה ז"ל, וז"ל: אע"פ שעיקר מצוה כל פרשה ופרשה עם הציבור אן לא עשה כן ישלים כולם בשמיני עצרת שבו גומרים הציבור ובלבד שלא יקדים ולא יאחר יום אחד מן הציבור

שקיבלנו מאבותינו לאחר שגמרו מצות הערבה ביום הושענא רבא כשיוצאין מבית הכנסת כל אחד ואחד מוליך הערבה לביתו ומשימין אותה סמוך לראש מטתו לחיבוב מצוה ומנהג כשר הוא עכ"ל. וגם הוא מסוגל כי לא תירא מפחד שכן כתב בספר המידות למהר"ן בענין הפחד אות טז הושענות חבוטים מסוגלים לבטל הפחד, ע"כ, והיה בהניח היכא שמניחין אותם בביתם במקום משומר כמדבר והאיש הירא מפחד לילה בחלום תניחם ותשימם בכר מראשותיו שישן עליו עכ"ל.

ובספר בשבילי המנהג עמ' קה שכתב מרן הגאון רבי מאיר שמחה הכהן זצ"ל בעל האור שמח היה נותן משיירי הערבה שלו לחיילים יהודים שגייסום לצבא במלחמה וידוע מפי עדים נאמנים כי כל מי שנטל ממנו ערבות אלו ניצל בזמן המלחמה בניסים גדולים וחוזר לביתו בריא ושלם, ועיין עוד בקונ' בעניני חג הסוכות ושמחת תורה עמ' כ' מש"כ בזה.

ומצינו שכתב בשו"ע סי' שח סעיף לג שקמיע שאינו מומחה אע"פ שאין יוצאין בו מטלטלין אותו, ולכן גם עלה ערבה שיחדה לשמירה לעולם מותר לטלטלה.

האם אפשר להשלים בפרשת בראשית את פרשת וזאת הברכה

שאלה: יש שהורו שבגלל המלחמה עתה ולא יכלו לקרוא שמו"ת של פרשת וזאת הברכה, שאפשר להשלים את פרשת וזאת הברכה, עתה, והטעם כיון שבאותו בית הכנסת לא קרו את פרשת וזאת הברכה א"כ אפשר להוציא עתה שני ספרי תורה אחד בשביל פרשת וזאת הברכה וספר תורה שני בשביל פרשת בראשית ובס"ת הא' של וזאת הברכה יקרא בו הכהן את פרשת וזאת הברכה כולה ואת עליית כהן מהספר תורה השני של פרשת בראשית ואח"כ יעלו שאר העולים, והביא מעשה רב מהגר"ע יוסף צצוק"ל שנסע לחו"ל והשלים. עכת"ד. [שלח תשרי ה'תשפ"ד].

להשלים. וכמו שכתב במשנ"ב סק"ב "עד שמיני עצרת - היינו בא"י ששם עושין שמ"ע רק יום אחד וגומרין הציבור אז הס"ת ולכך בדיעבד מקרי, עד יום ההוא משלים פרשיותיו עם הציבור אבל לכתחלה לכו"ע לא יאחר יותר מיום השבת".

אך שוב ראיתי שבספר אהל יעקב דיני שמו"ת עמ' מב כתב שבשמו"ת משנת יוסף חלק ט' סימן צ' שנשאל אודות מי שלא השלים את פרשיותיו עד שמחת תורה ורוצה לדעת אם יש עניין להשלימן אחרי שמחת תורה או אם זה ג"כ מועיל לעשות כן, והביא שלפי הר"ח שהובא בב"י שטעם קריאת שמו"ת הוא כדי שיהא רגיל במה שהציבור קורין, ולכן הוא סובר שגם ביו"ט קוראים שמו"ת א"כ לפי"ז אין עניין מה להשלים, והרי הוא רק כקורא בתורה ע"ש. וכן הובא בספר גם אני אודך דיני שנים מקרא ואחד תרגום סי' ק"ב.

וממילא נראה דלדינא לא מהני השלמה לשמו"ת, ואין כ"כ עניין בזה.

ושוב ראיתי שכן כתב בספר אשי ישראל בשם הגר"ח"ק שהרי שקראו פרשת וזאת הברכה הרי הוא פרשה חדשה, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א לנכדו ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א.

ושוב ראיתי שכן הורה הגר"י יוסף שליט"א והגר"ד לאו שליט"א בזה"ל: בתי כנסת שלא קראו בהם פרשת וזאת הברכה בשבת שעברה מחמת חדירות המחבלים לשובם, אינם צריכים להשלים את הפרשה בשבת זו. ויקראו פרשת בראשית. כי אין קוראים מספר לספר בעלייה אחת. ואם רוצים ונמצאים במקום מוגן יכולים לקרוא פרשת זאת הברכה בלי ברכה. ואח"כ כהן יברך ויקראו בפרשת בראשית. עכ"ל. ונראה דס"ל דלדינא בכה"ג לא מועיל השלמה, ואף יקראו פרשת וזאת הברכה ללא שם ומלכות.

וכן הודפס עתה בגליון השיעור השבועי פרשת נח תשפ"ד דעת הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א שאי"צ השלמה.

ע"כ, וכתב התרומת הדשן דמהכא נראה מדקבע היום שבו גומרים הציבור חמשה חומשי תורה בכל שנה, משמע דעיקר חיוב דאצריכו רבנן להשלים פרשיות עם הציבור היינו כדי שכל אחד מישראל יקרא לעצמו כל התורה מראש ועד סוף בכל שנה כמו שעושין הציבור מש"ה צריך לסיים ממש באותו יום שמסיימין בו הציבור, אע"פ שלא קרא עמהן בכל השנה, ועי"ש שהוכיח כן מדברי הרמב"ן דאע"פ שבן אדם שומע כל השנה כולה את הפרשה בציבור אפ"ה הוא צריך לקרות שמו"ת, משום שישלים לעצמו את לימוד התורה, וא"כ כ"ז זה דוקא בחמשה חומשי תורה, ולא במה שקוראים ביו"ט. עי"ש, וא"כ מוכח דהענין הוא ההשלמה שהאדם ישלים לעצמו את מה שלא שמע, וא"כ יש דין לכאורה להשלים גם את פרשיות התורה בציבור, ולכאורה נראה מדברי התרומת הדשן דאע"פ שבעלמא מועיל להשלים את הפרשיות, הכא שאני וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תפילה פי"ג ה"א וז"ל: המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית בשניה אלה תולדות בשלישית ויאמר יי אל אברם וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט. ע"כ.

וגם הבאתי בארוכה בספרי גם אני אודך מתשובתי ח"ב סימן ל"ד שכתבו רוב הפוסקים שאם קראו במקום אחד פטרו את כולם, וכמו שכתב בבן איש חי (ש"א פרשת כי תשא סעיף ו') בזה"ל: אם היו אפילו ציבור אחד בעיר שקרא בס"ת, הרי שפטרו את הציבור שבכל העיר. ע"כ. ולכן נראה שממילא לא מהני השלמה.

וכמו שנראה מדברי השו"ע בס"י רפ"ה ס"ד "מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, ואם לא השלים קודם אכילה ישלים אחר אכילה עד המנחה וי"א עד רביעי בשבת, וי"א עד שמו"ע, (דהיינו בשמחת תורה שאז משלימים הציבור). עכ"ל, ומבואר שעד שמחת תורה אפשר

כתב מחנה ישראל (פרק לא). אולם בשו"ת עצי חיים (או"ח כו) כתב שאין לנו להתיר שבות דשבות לצורך מצוה דלמחר, וכמש"כ בנודע ביהודה (תנינא סימן מד), [ועיין בכל זה בשערים המצוינים בהלכה פ"ד א].

היתר זה נאמר רק אם יש לו חפצים הכרחיים שמצד פיקוח נפש חייב הוא בעת מלחמה להוציא מביתו, כגון נשק או ציוד רפואי של רופא או חובש באופן כזה קיים צד ההיתר הג' של רבוי בשיעורים. אולם אם אינו רוצה להוציא מאומה מביתו כי אם התפילין, אין בזה ההיתר של רבוי בשיעורים. אולם ניתן אז להתיר להוציא מהבית ולהובילם עד המשאית שהיא גם רשות היחיד מבלי לעצור באמצע, שאז הוא שבות דשבות במקום מצוה שהרי מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים אינו כי אם שבות ועתה שהוא כרמלית הרי הוא שבות נוסף. ומותר כמבואר בחזון איש (סימן קל ס"ק יט).

הכנה, מוקצה - והנה מש"כ עצי חיים שאין מתירים שבות דשבות לצורך מצוה דלמחר, אפשר להורות לחייל שיחליט ללמוד עם אחרים הלכות תפילין, רבועם והנחתם דלצורך זה מותר לטלטל תפילין בשבת, וכמו שמצינו במסכת ביצה (דף יד) שמשלחין תפילין ביום טוב, וכתב המאירי "אם הם צריכים לו ביום טוב להתלמד בהם ובהלכותיהם". ומצינו ברש"ש (שבת דף קכז ע"א ד"ה ועמר) שלצורך תלמוד תורה מותר לעבור על שבות דשבות, ולכן מותר לחייל לטלטל את התפילין בדרך של ג' שבותין כנזכר בדברי הפוסקים הנ"ל. [והעצי חיים המוזכר לעיל יתכן שנאמרו בחייל הנמצא בין נכרים שאז אין מקום לעצה זו. ולכן נ"ל דאפשר להתיר הוצאה ע"י שינוי וע"י רבוי בשערים מרה"י לכרמלית]. ואם יעשה כן אף יפטור את הבעיה של הכנה, כיון שאינו מכין משבת לחול כיון שרוצה ללמד ההלכות בו ביום. ואף לא תהיה בעיה של מוקצה כיון שמטלטל את התפילין לצורך גופן, ויעוין בביאור הלכה (סימן לא ד"ה אסור) שיש אומרים שתפילין חשיב כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלם לצורך גופן, ועיי"ש עוד שכתב שיש להתיר בשעת הדחק אפילו לטלטלם רק שלא יגנבו.

לקיחת הטלית והתפילין או ארבעת המינים ללחימה בלבנון

שאלה: נשאלתי אם אחד במילואים הוזעק ללכת בשבת ללחום האם מותר לו לקחת את התפילין או ד' מינים כדי להשתמש בו אחרי שבת [מאת הג"ר יעקב אהרן סקוצילס שליט"א במח"ס אהל יעקב וש"א].

תשובה: אם יתבטל ממצות תפילין או ד' מינים, אפשר להקל ע"י שיפקיר את הטו"ת.

מקור: בחשוקי חמד עמ"ס שבת דף צב ע"א האריך בזה, וכתב שיש בזה ד' חששות של איסורים: א. הוצאה מרה"י לכרמלית. ב. הכנה משבת לחול. ג. ב. מוקצה. ד. איסור הוצאה מחוץ לתחום.

הוצאה מרה"י לכרמלית - אם אין עירוב במקום והחייל רוצה להוציא את התפילין מהבית לרחוב, יש בזה איסור הוצאה מרשות היחיד לכרמלית, ולזה קיימת הוראה מכמה גדולי ישראל להתיר ע"י הוצאה כלאחר יד, והיינו להניחם על ראשו תחת כובעו כשהם מונחים בנרתיק, או להניחם בין החולצה לבשרו. וההיתר הוא משום דהוי תלתא דרבנן:

א. טלטול מרה"י לכרמלית שאסורו רק מדרי'.

ב. ההוצאה היא כלאחר יד כי ההנחה על הראש נחשבת לשינוי כמבואר במסכת שבת דף צב ע"א "מוציא משאו על ראשו פטור". וכך נפסקה הלכה ברמב"ם (פ"ב הלכה יד) וז"ל: "אבל אם לקח חפץ קל כגון שהניח בגד או ספר או סכין על ראשו והוציאו והוא אינו אוחז בידו הרי זה פטור שלא הוציא כדרך המוציאים, שאין דרך רוב העולם להוציא החפצים מונחים על ראשיהם". וכמו כן אפשר להניח את התפילין ונרתיקם בין בשרו לחולצה וכמו שכתב המשנ"ב (סימן שא ס"ק קכג) וז"ל: "... יוכל להוציאם (מעויתיו) בשבת ע"י שינוי... דהיינו שיניח המעות בין בגדו לבשרו... עכ"ל.

ג. רבוי בשעורים כמבואר ברשב"א שרבוי בשיעורים איסורו רק מדרבנן, כמבואר בספר שלחן מלכים (סימן י סק"ב בשם לבוש מרדכי) וכעין זה

יכשלו בהוצאתו מחוץ לתחום. עכת"ד החשוקי
חמד.

והנה אף ברכב שגבוה למעלה מעשרה, למעשה
נקטין שיש איסור תחומין, ולכן נראה שקשה
להתיר בזה אלא א"כ יתבטל ממצות תפילין,
וראה בזה בארוכה בהלכה ברורה שבת סימן
ש"א.

איסור תחומין - אם יצטרך ליסוע פחות מ"ב
מיל יתכן שדינו כמו הוצאה לכרמלית, שאפשר
להתיר בג' שבותים וכנ"ל, אך אם יצטרך ליסוע
יותר מ"ב מיל צ"ע. ואם הרכב גבוה מעשרה
טפחים א"כ אפילו אם יסע יותר מ"ב מיל אז
האיסור הוא רק מדרבנן, [עיין בזה בתורת היולדת
פרק יד הערה ג], ואולי אפשר להתיר בשעת
הדחק. ועדיף שיפקיר את התפילין שאז לא

סימן כ"א מעשה שבת בחדשות ובתמונות שצלמו או שודרו בשבת

אור לציון (ח"ב פרק ל' תשובה א'), ובהלכה ברורה (בישול סימן שיח סעיף יז).

מעשה שבת בדיבור ושמיעה לחדשות משבת מאינם שומרי תורה ומצוות

ולגבי הנאה מדיבור ושמיעה לחדשות בשבת מאינם שומרי תורה ומצוות, בהליכות עולם (ח"ד עמ' כד) כתב שאסור להנות מתוכניות טלוויזיה בשבת שנעשות באיסור ע"י ישראלים מחללי שבת, וכתב שם שיש בזה איסור הנאה ואע"פ שאמרו קול מראה וריח אין בהם משום מעילה איסורא מיהא איכא והאיסור הזה נוהג לא רק בקדשים אלא גם בכל שאר איסורי הנאה, ע"ש מלבד האיסור להשתמש בטלוויזיה שיש בהם מראות נגעים האסורות, ומלבד מושב לצים וביטול תורה. עכת"ד, ונפק"מ לבן חו"ל לצפות בחדשות שמשדרים בליל שבת מאר"י, וה"ה הכא שכל החדשות ששומעים ע"י חילונים בשבת, שיש בזה איסור הנאה ממעשה שבת. [ואין להעבירם הלאה אם שמעם ע"י מחלל שבת]. ובשו"ת יביע אומר (חלק יא חאו"ח סימן ל' אות ח') שאסור להאזין לרדיו בשבת משום מעשה שבת, ובאות ט' שם כתב שאם שומע איזה חדשות אסור להקשיב להם שגם הידיעות ובשורות משמחים לב ושומעה טובה תדשן עצם והרי זה בא ממלאכת שבת באיסור ולכן אסור להנות ממנה כדין המבשל, ויותר ע"כ אסור להודיע ג"כ לאחרים אף אם הוא שומע בלא כוונה, וכתב שם שכ"ש שאין לשמוע ידיעות מאיש כזה החשוד לפתוח רדיו בשבת קודש הרי מחזיק בזה ידי עוברי עבירה שמוצא לו כבוד בין אנשים להודיע מה שלא ידעו ע"ש.

מעשה שבת בשמיעת חדשות בלא כוונה

עוד כתב ביביע אומר שם שיש לעיין באם שמע בלא כוונה איזה ידיעות או עבר וכיון לשמוע, אם מותר לספר לאחרים, כיון שאינם שומעים מן הרדיו עצמו, ופעולת האיסור כבר עברה, ואם היה אפשר לשומעם מפי גוי נראה דיש להקל

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת בא ה'תשפ"ה

שאלה: האם יש מעשה שבת בשמיעת חדשות בשבת, ע"י מחלל שבת, כגון מה שלאחרונה מועדכנים בשבת לגבי המצב הביטחוני שחרור חטופים, והסתכלות בפרסום התמונות שלהם שצולמו בשבת. [מלבד חשש ביטול תורה בחדשות וראיית תמונות והסרטות, והדברים ידועים].

תשובה: שמיעת חדשות מהרדיו עצמו בשבת [כגון מאינו שומר תורה ומצוות או גוי שהדליקו] אסור, [ואף שלא בכוונה] כיון שנהנה מחילול שבת, ואשווא מילתא. אך אם שומע שמועה מחילוני וכדו', בשבת עצמו, מותר להעביר לאחרים, אבל לא ישאל מחילוני, כיון שמחזק ידי עוברי עבירה. לאחר שבת, מותר להנות מהחדשות, או מתחזית מזג האויר, [והמחמיר תע"ב].

הסתכלות בתמונות שצלמו בשבת, ע"י גויים, מותר להסתכל, [כיון שלא צולמו לכתחילה עבור היהודים], אך אם צולם ע"י ישראל שאינו שומר תורה ומצוות, מעיקר הדין אפשר להקל, והמחמיר תע"ב שלא להנות ממעשה שבת. [ואסור בכדי שיעשו].

מקור: בשו"ע (סי' שי"ח ס"א) כתב לגבי מעשה שבת שבמזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר במוצאי שבת מיד, ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו מיד.

גדר מעשה שבת שנעשה ע"י יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות

וע"פ דברי השו"ע הנ"ל יש לדון את החילונים שדינם כתינוקות שנשבו בשוגג, [ונתבארו בארוכה בשערי יוסף ענינים שונים ח"א, ובשערי יוסף שבת ח"א] ממילא אף אם נימא שהרי הם מוכנים בשבילו, מ"מ אסור דוקא בו ביום, אבל במוצאי שבת מותר. ואמנם יש מחמירים בזה. [ועי' בשו"ת

גרמא, וכפי שנתבאר בארוכה בשערי יוסף כללי מלאכות שבת בדיני הגרמא, שי"ל בקרוב]. וה"ה הכא אך שאסור להנות מחדשות שנעשו בשבת, ומ"מ במוצאי שבת שמתעדכנים בחדשות, אין איסור מעשה שבת, אף שלמעשה כל מקומות החדשות של החרדים ניזונים מהחילונים, מ"מ כיון שדינם בשוגג וכנ"ל.

מעשה שבת בתמונות שצלמו בשבת ע"י אינם שומרי תורה ומצוות

וכ"ז הוא לגבי שמיעת חדשות, אבל לגבי תמונה שצלמו ע"י יהודים בשבת, לכאורה יש לדון כמה נידונים:

(א). משום כדי שיעשו, לכאורה אין בכדי שיעשו, כיון שהתמונה של השחרור עצמה, אינה יכולה לחזור ולהיות ביום חול, (ע"י אורחות שבת פכ"ג סל"ז בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וכן כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים שבת תשפ"ה מס' 132 סימן ב').

(ב). מצד שהמלאכה נעשית ע"י ישראל, וכיון שעשה לצורך ישראל ע"י ישראל מומר, הרי נאסר לעולם (שם סעיף סו, בשם הגר"ש"א, וכן הורה הגר"א דינר שליט"א), אך זה תלוי אם יש לדון את החילונים כמומרים או כתינוקות שנשבו, וידוע מש"כ החזו"א שדינם כתינוקות שנשבו, ואף עתה בזמנינו הרי שבויים ע"י התקשורת.

(ג). כיון שקימ"ל בגמ' (כריתות דף ו' ע"א ועוד דוכתי) "קול מראה וריח אין בהם משום מעילה", ואמנם נחלקו הראשונים, האם אף שאין מעילה, מ"מ איסורא איכא, אך מ"מ עתה אינו ראיה בעצם האיסור, [כגון אדם שיראה בשבת באופן האסור ע"י אינו שומר תורה ומצוות], אלא ראיה בעלמא לאחר מכן, וכמ"ש בחזו"א (יו"ד סי' רח סוף סק"ז) שאין איסור הנאה ממת, בראיית מת, וכן השיב הגר"ח"ק (ספר מאור השבת ח"א סימן יח הערה קכד) שהסתכלות בתמונה אינה חשובה כמעשה שבת.

(ד). עוד י"ל שבתמונה אינה מעשה ממש, אלא קוד דיגטלי, וממילא התמונה שרואה אח"כ, אינו

ולשומעם מישראל אם אינו בעל הרדיו עצמו, ונשאר שם בצ"ע. (וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"י חאו"ח סימן לד ובמפתחות שם, ובח"א חאו"ח סימן כ' אות יא ובאות יב אות יד, כתב שאסור להאזין בשבת לחדשות משום דאשווא מילתא. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"י חאו"ח סימן לד, ובהלכה ברורה סימן שיח סל"ו).

ושו"ר שבשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סימן נז) נשאל בזה והביא מש"כ בשו"ת הר צבי ח"א סימן קפג שנשאל אם מותר לשמוע רדיו שהודלק ע"י ישראל חילוני, וכתב שם שאף אם עומד בחוץ ושומע קשה להתיר, ובפרט שהוא עומד לעיני כל ישראל ונהנה מחילול שבת בשעת חילולו, וכתב בשבט הקהתי שכל זה ששומע הקול ממש של הרדיו אבל אם שומע את החדשות מאיש אחר, קיל טפי.

מעשה שבת בשמיעת תחזית מזג האוויר וחדשות ישר במוצאי שבת

ולגבי הנאה מחדשות או תחזית מזג האוויר שנערכה בשבת, בשו"ת אבני ישפה (ח"ו סימן סה ענף ב') נשאל בזה, וכתב שם שיש שטענו לו שאין בזה איסור כיון שהוא רק שומע את ההעתק, וכתב שם שאין זה נכון שהרי סו"ס יש כאן הנאה מגוף הדבר, ולכן כתב שם לדינא, שאסור לשמוע את מהדורת החדשות הראשונה שמשדרים לאחר השבת משום החשש שמא נדפסה בשבת, אבל מהמהדורה השניה והלאה מותר לשמוע, וה"ה לגבי תחזית מזג האוויר ע"ש. [וע"ע בפסק"ת (סי' שי"ח אות יב)].

היתר שמיעת החדשות במוצאי שבת [מכלי התקשורת החרדיים]

ועוד טעם כתב שם להתיר ע"פ מש"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"א סימן מג) שאע"פ שעכו"ם עשה מלאכה בשבת לצורך ישראל אסור לו להישראל ליהנות בשבת מן המלאכה, מ"מ היינו דוקא מהמלאכה עצמה אבל מדבר הנגרם ע"י המלאכה לא מצינו שיהיה הישראל אסור להינות, ולכן ה"ה הכא שמותר לשמוע החדשות מהאיש ששמע החדשות מהרדיו, דהיו רק גרמא דעלמא, עכת"ד. [ואמנם קשה להגדיר הדברים

ח. לענ"ד זה ספק אם נעשה ע"י יהודי אינו שומר תורה ומצוות או צולם והוסרט ע"י כתבים זרים.

מעשה שבת בתמונות שצלמו ע"י הגויים

ומ"מ תמונות שצלמו ע"י גויים [כגון ע"י החמאס ימ"ש] אין בזה איסור מעשה שבת, ואף במחמירים בגוי שצילם היינו דוקא לצורך ישראל (ע"י שו"ת הרשב"א סי' יח), או שהוא שכיר של ישראל (ע"י שו"ע סי' שכה ס"ו ומשנ"ב שם סקל"ח) אבל גם הגויים צילם לצורך עצמו.

מעשה שבת בחדשות שדלקו בגל השקט

ועוד נשאלתי עתה (סיון ה'תשפ"ה) באחד שהדליק גל השקט כדי לשמוע ההתרעות היטב, ובסוף החליטו הנהחת הרדיו לשים חדשות גם ברדיו, ונשאלתי אם צריך לצאת מהחדר, כיון שנהנה ממעשה שבת, או דלמא שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכיון שהדליק לשמוע את החדשות, אינו צריך לצאת.

ונראה שאף בכה"ג, שאי"צ את הגל השקט, כגון שישמע את האזעקות היטב, מ"מ אינו חייב לצאת, מכל עיקרי הטעמים הנ"ל, א' כיון שהוא רק איסור מדרבנן, ב' כיון שהוא קוד בעלמא, ואינו המעשה עצמו, ג' כיון שאינו מתכוין.

מעשה האסור שנעשה בשבת. (ויאמר שמואל סימן לא). ואף בהסרטות י"ל שהוא רק קודים בעלמא, וכעין הנ"ל מדברי המהרש"ם שאינו אלא גרמא בעלמא. [וה"ה לגבי קול].

ה. עוד יש לדון שצילום תמונה בשבת אינו אלא מדרבנן, ואינו כדרך כותב שהיה בתורה [ע"י קרבן נתנאל שבת פ"ו לג אות ד', ובשו"ת קרן לדוד סימן קב, ובשו"ת בצל החכמה ח"ו סימן סה אות ב' ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' קעב, ובשו"ת נשמת השבת ח"ז סימן קמז, ואף שבשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סימן אות י, כתב שהוא מלאכה דאורייתא, וע"י]. וכיון שהוא מדרבנן, ממילא הרי הוא מעשה דרבנן בשוגג, [וכנ"ל שהמומרים דינם כתינוקות שנשבו] ומותר להנות.

ו. עוד יש לדון כיון שלא נעשה לבקשת השומרי תורה ומצוות, וממילא אין איסור בזה, [וכמבואר בפמ"ג סי' שכ"ה א"א סקכ"ב, ובשו"ת כתב סופר או"ח סי' נ' ובשו"ת מחזה אברהם ח"א סי' מח, ובארוכה בשערי יוסף שבת ח"א לגבי מעשה שבת ברכבת הקלה]. [וכ"ש אם נעשה לפרנסתו] ואמנם יש אומרים שהיינו דוקא שייך בה כדי שיעשו, משא"כ הכא בתמונה שצולמה באירוע שלא חוזר, כגון טיש או ברית מילה יש לאסור, (וכנ"ל מדברי הגריש"א, וכן הו"ד הגרי"י פישר זצ"ל במאור השבת שם, וכן נראה מדברי היביע אומר ח"ו חאו"ח סו"ס ל"ד).

ז. עוד צידד הגאון רבי חיים צבי שפירא שלט"א מרבני בעלזא, כיון שלא היה בשליחות היהודי, ממילא אין בזה איסור הנאה ממעשה שבת.

סימן כ"ב האם מותר לחייל לעשן בשבת בעת המלחמה

בס"ד, אלול ה'תשפ"ד

שאלה: חייל בעזה שלוחם בשבת בקרבות, בדרך כלל מעשן הרבה, ושואל האם מותר לעשן כיון שמלחיץ אותו, האם מותר לעשן תוך כדי הלחימה, כיון שנותן לו רגיעה. [מאת הג"ר יעקב אהרן סקוצילס שליט"א במח"ס אהל יעקב ושא"ס].

תשובה: אסור לו לעשן, ואף להלחם בשבת, אינו חיוב.

מקור: בספר שיעורי תורה לרופאים חלק ב' סימן צז נשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א לגבי מנתח בשבת שמרגיש שאם יעשן ינתח יותר טוב, וכתב שם לאסור כיון שקשה להעריך את מספר הנשיפות שנצרכות לרופא שיכול לנתח יותר טוב ולכן קשה להתיר, ולכן כתב שם בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"לש אין להתיר לרופא לעשן ביום השבת בגלל פיקוח נפש, ואע"פ שהעשיון הוא צורך גדול לרגילים ומכורים לו, מ"מ כמו שמצבי חירום אדם יכול להצנח יותר מהרגיל כגון אם היה מנתח את בנו היה מתרכז ה"ה בכל חולה שיעשה את מלאכתו נאמנה ע"י.ש. וה"ה הכא שבודאי אין להתיר לו להלחם, כיון שלכתחילה צריך להשתמט מלהלחם במלחמה הנ"ל, וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף הלכות מלחמה, ובספרי שערי יוסף שבת ח"א שחייל צריך להשתמט מלהלחם בשבת אע"פ שילך חייל אחר במקומו להלחם.

ושוב הראוני בילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד ר"פ בהערה שם כתב בזה"ל: הנה זה ברור שיש להזהר שלא לחלל שבת בעת המלחמה שלא לצורך הלחימה, וכגון לעשן סיגריה וכיוצא בזה, וכדאיתא במכילתא (פרשת כי תשא) ר"י ב"ב אומר, הרי שהקיפו גויים את ערי ישראל וחללו ישראל את השבת, שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וחללנו מקצתה נחלל כולה, תלמוד מחלליה מות יומת, עכ"ל

והביא שם מש"כ בשו"ת הלל אומר (סימן רט"ו) שיש להקשות שלכאורה קשה דאטו ברשיעי עסקינן הן אנשים הללו מסכנים את חיהם במסירות נפש כדי להציל את ערי ישראל, ואיך יחללו את השבת בחנם ובקרנות המזח כתב, דמיירי אפילו במקום שיש סרך מצוה, ורק מצווה כזו שאינה דוחה את השבת, דלא תימא דהואיל ואישתרי אישתרי, קמ"ל וכמו שמצינו ביהושע שאמר לו המלאך במלחמת יריחו, עתה באתי כלומר על עוון ביטול תורה (מגילה ג.) דכיון שנחו בלילה כבר חל עליהם חיוב לימוד תורה, ולכן יש למנות רב חרד ודחיל חטאין שישגיח על הענינים הרוחניים, ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו. ושכן מוכח בשע רצהיון סימן שד"מ סק"ט, ולכן אין להתיר אך לרופא לעשן ודלא כמ"ש בקובת אור המערב (כסלו תשמ"ט עמ' כב) שמותר לרופא לעשן כיון שהעישון נצרך לצורכי רפואת החולה ע"ש, ולכן אין להתיר בזה, למרות שביום חול רגיל בעישון. עכת"ד. וכן שמעתי מהגרע"פ שליט"א שלא נחשב צורך. עכת"ד.

ושמעתי מחכ"א שליט"א שיש לחלק בין רופא לחייל שיש מטרוקה עדינה שיכולה להשפיע לבין הקרבות שהסיגריה שלפני לא חושבים עליה. ואמנם חכ"א שכתב שאם הוא מרגיש שהעישון נצרך, יש מקום להתיר, ומסתברא שהכל תלוי לפי העניין, ושו"ר בשו"ת מנחת יהודה (שטרית, ח"ב חאו"ח סימן כט) שנשאל מרופא מומחה שמקצועו לנתח את החולים ומעשן, וחייב לעשן האם יש היתר של פיקוח נפש שמצוה לחלל עליו את השבת, והשיב שם שהוא חשש סכנה ואם לא יעשן ואין דעתו מיושבת עליו וחלילה יכול להזיק לחולה שיש בו סכנה, יש להתיר, אך מ"מ צריך לשאול מורה הוראה. עכת"ד. ושוב ראיתי לחכ"א שכתב שיש להפחית את האיסור ולהדליק נר מערב יו"ט, ואם יכול יעשו סיגריה אלטרונית שאינו דורש הבערה, ומ"מ כנ"ל שהסכמת הפוסקים שיש לאסור בזה.

סימן כ"ג חילול שבת ע"פ חלום שיגיעו לביתו מחבלים

בס"ד, יום א' לסדר תולדות תשפ"ד

מדברי המפרשים שישנם כמה סימנים לדעת האם החלום שהוא חולם הוא חלום אמת או שזהו סתם בלבול הדעת, כאשר חלק מהסימנים הם אם החלום נוגע אליו עצמו והוא מפחד וחושש מזה, וכמו כן שהוא חולם בלי גוזמאות אלא דברים שיתכן במציאות, וכאשר מתעורר מרגיש התפעלות מהחלום, והכריע לדינא, כי לפי כל הסימנים שנתנו לנו רבותינו, החלום היה חלום אמת, ולכן מדין ספק פיקוח נפש, היה חייב לקום ולברוח גם בשבת, וטוב עשה שנסע בשבת למקום מבטחים. עכת"ד.

ולעצם השאלה שם אם צריך כפרה, בודאי שאין צריך כפרה, אף אם היה באיסור כיון שמשמים זימנו לו הצלה, ולא עשה כן עבירה במזיד, וכנראה שהיה לו זכויות עצמות שהתגלו אליו בחלום.

ונראה שאם הוא מגיע לפחד, ומרגיש סכנה, יכול לברוח וכע"י מה שמצינו במשנ"ב בס"י שכ"ח סקל"ח שאם ננעל הדלת בפני התינוק שמותר לשוברה בשבת, וז"ל: ננעלת הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו, אע"פ שהוא מפצל אותם כמין עצים שראויים למלאכה שנעשים כמין נסרים או קסמים להדלקה, אפילו הכי מותר השבירה שמא יבעת התינוק וימות, ולא אמרינן אפשר לקרקש לתינוק באגוזים מבחוץ עד שיביאו המפתח, עכ"ל, ומבואר שאם יש פחד יש מקום להתיר.

וקשה להורות בזה הלכה למעשה בזמנינו, וכ"ש בזמנינו שמבואר בסוף פרק הרואה בברכות שכל מה שאדם חולם מחמת שהרהר בזה ביום, וכ"ש עתה שהוא עת סכנה והרבה חולמים חלומות מבוהלים.

שאלה: פירסמו מעשה שהיה בשמחת תורה, שחל באותה שבת שחורה, של הטבח בדרום ארץ ישראל, שראה אותו יהודי בחלום את רבו נגלה אליו וציווהו לקחת את אשתו וילדיו ולעזוב מיד את המקום, זהו מקום סכנה התריע בו. היהודי סיפר לרב כי בדרך כלל הוא אינו נבהל מפני חלומות ולא מתייחס אליהם, מה גם שהיה זה שבת וחג ולא עלתה בליבו לחלל את השבת, התהפך היהודי לצד השני של מיטתו ושב לישון, אך שוב בא רבו אליו והחל לחנוק אותו כדבריו, תוך כדי זעקות "תעזוב הרגע את המקום, זה מקום סכנה". התעורר אותו יהודי משנתו שטוף זיעה, על צווארו עוד חש את החנק והחליט יחד עם אשתו לקום ולברוח, אספו את הילדים ועזבו את היישוב, האם מותר לנהוג כן. [שאלת הרה"ג מרדכי ציון שליט"א במח"ס הלכות אזעקה וש"א"ס].

תשובה: אינו צריך כפרה על החילול שבת.

מקור: בשאלה הנ"ל נשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א, והשיב לעצם הדין אם צריך כפרה, והביא שהחיד"א בספרו 'שם הגדולים' (מערכת גדולים, אות א, סימן קצט) מספר סיפור דומה, כאשר אביו של הרא"ש נגלה לאלמנתו בליל שבת והורה לה לברוח כי מחר יהרגו את כל היהודים במקום ההוא, וכך עשתה ואכן חייה ניצלו, אך שם מדובר שניגלה אליה בהקיץ ולא בחלום וגם לא חיללה שבת באיסורי תורה ממש, ויתכן שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ולא יהיה מותר לחלל שבת על סמך חלום, והאריך בזה האם לפי דעת תורה צריכים להתייחס לכל חלום, והאם יש ממשות בחלום, וצ"י כי יש בכך סוגיות סותרות מכמה מקומות בש"ס, והביא

סימן כ"ד דיני עינויים הנוהגים בזמן מלחמה

בס"ד, שלחי תשרי ה'תשפ"ד

תענית בזמן מלחמה

שאלה: האם ראוי להתענות בימים אלו למי שיש כוח בידו להתענות כיון שהם ימי מלחמה.

תשובה: אם יש בכוחו להתענות בלא לגרוע בלימוד התורה כלל ועיקר יתענה, והעיקר להרבות בלימוד התורה בשקידה ובתענית דיבור.

מקור: מבואר ברמב"ם בפ"א מהל' תעניות ה"ד וז"ל: ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד, ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר, השופר מקצר והחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות, ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. עכ"ל, וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' תקע"ו וז"ל: כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות, וכו' וכן מתענין על החולאים, כיצד, הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר וכו' עכ"ל.

ואף שבשו"ע סי' תקע"ז ס"א כתב ואם הענין נחפש ואין פנאי להתריע כסדר שאר תעניות אין גוזרין בו תענית על הצבור שאין יכולים להתענות בכל יום אלא מתריעין בכל יום ובכל תפילה ובהתרעה בפה די ואם היחידים רוצים להתענות רשאים הם בכך.

ובמג"א שם סק"ב כתב פי' שצריך להתענות רצופים שסכנתן בכל יום כגון עיר שהקיפו עכו"ם וא"א לגזור תעני' בכל יום ולפי ענינם אין מקום לתעני' בה"ב לפיכך אין גוזרין תעני' כלל (ר"ן) עמ"ש סי' תקע"ה ס"ה. עכ"ל, ולפי"ז אין להתענות במקומות שהגויים הקיפו אותם.

וראה עוד בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סימן ה' שנשאל בזמן מלחמת העולם הראשונה האם צריך לגזור תענית על הציבור כדי שיפסקו המלחמות והשיב שאין לנהוג כן ע"פ דברי המג"א הנ"ל, ועוד שהוסיף שאנו רואים כי אלו המלחמות הם חבלי משיח והצרות מתארכות מיום ליום ובכה"ג לא תקנו לצום ע"ש, והו"ד בספר נמוקי או"ח סי' תקעז. ואמנם בספר פסקי תשובות סי' תקעז הערה 4 כתב שהיכא שהגויים צרים ועורכים מלחמה על ישראל שאני ויש חיוב. אך מ"מ נראה דהעיקר לדינא כדברי המג"א.

ובזמנינו העיקר הוא בלימוד התורה ולא בצום כמו שכתבו האחרונים והארכתי בזה בספרי שערי יוסף אורחות הישיבה.

ולגבי לצום בער"ח חשון כיון שהוא חודש תשרי, הרבה מבני ספרד נהגו בזה, אך לבני אשכנז אסור, וכן שמעתי מהגרע"פ שליט"א.

קיום מצות עונה בזמן המלחמה

שאלה: האם מותר לקיים מצות עונה בזמן מלחמה.

תשובה: נהגו להקל בזה, שמותר לקיים מצות עונה.

איתא בגמ' בתענית דף יא ע"א, "אמר ריש לקיש: אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון, שנאמר (בראשית פרק מ"א) וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב. תנא: חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון". ובתוס' שם כתבו דאינו אסור וז"ל: ואם תאמר הרי יוכבד נולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה וע"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ויש לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו. עכ"ל, והובא התירוצ' הנ"ל בתורה

אבל בשיירי כנסת הגדולה כתב שדוקא צרות דומיא דרעב כגון על הירקון ועל השדפון והמזונות, אבל בשאר צרות כגון דבר וחרב בר מינן וכיוצא בו מותר. וכן כתב בא"א מבוטשאט שם.

וכן כתב לדינא בשו"ת צי"א חי"ג סי' כא שאין לאסור בזה וסיים שם בזה"ל: ומסתבר שאין בזה גם משום מידת חסידות, ובפרט אצל אנשים צעירים ואפילו כשכבר קיימו פו"ר ואפילו שלא בליל טבילה, ואיך להאריך יותר. עכ"ל, וכן כתב בספר בירורי הלכה תנינא או"ח סי' תקעד שיש להתיר, וכן כתב בשו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' פ' וז"ל: ונראה לענ"ד כיון דאין ממש מלחמה בא"י אלא שהאויב מאיים לעשות מלחמה וזה כמה שנים שהאויבים מאיימים עלינו ר"ל והקב"ה מצילינו מידם ומה שנופל בכל לילה טילים כיון דאנו רואים בחסדי השי"ת דאין אבידות בנפש או פצועים קשים אלא מעט מזער ר"ל, מסתברא דמותר לשמש דאטו דבכל יום יש ר"ל אבידות בנפש ופצועים קשים הרבה יותר מהטילים מתאונות דרכים בעו"ה האם אסור לשמש כנלענ"ד. עכ"ל, וכן הורה הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים מס' 9 עמ' כא, וכן השיב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א לדינא.

אכילת בשר ושתיית יין וממתקים

שאלה: האם ראוי שלא לאכול בשר ולא לשתות יין וכן שאר דברים המשמחים כגון ממתקים כגון בעת הזאת במלחמה כיון שראוי לצער את עצמו כדברי רש"י בתענית דף יא.

תשובה: אין איסור, אך ראוי למעט.

מקור: יש לדון האם ראוי שלא לאכול בשר ולא לשתות יין וכן שאר דברים המשמחים כגון ממתקים כגון בעת הזאת במלחמה כיון שראוי לצער את עצמו כדברי רש"י בתענית דף יא. ועי' בגמ' בב"ב דף ס' ע"ב מצינו לאחר חורבן הבית שאמרו שאי אפשר לגזור על הציבור תקנות שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אמנם לתקופה מצינו שאסור דוגמת תשעת הימים ועוד, ומזה

לשמה סי' שפ"ג, וע"ע במש"כ לתרץ בר"ן שם, ובב"י סי' תקע"ד סק"ד הביא דברי הר"ן ונראה דלא ס"ל כתירוץ התוס' וכמו שמבואר לדינא בשו"ע סי' ר"מ סי"ב "אסור לשמש מטתו בשני רעבון אלא לחשוכי בנים". וכ"כ בחכמת אדם כלל קכח סי"ד וכו' אלא א"כ מי שהם חשוכי בנים, וכן כתב בקיצור שו"ע סי' ק"נ סי"ב שלחשוכי בנים מותר בכל עונה.

ובא"ר או"ח סי' ר"מ סק"כ כתב בזה"ל: ולכאורה לא שייך לשון איסור במילי דחסידות ועיין [סימן ד' א"ר ס"ק י"א]. אלא נראה דפירוש תוספות שכתבו שאינו אלא מדת חסידות הוא על אינשי כיוסף וכו' שהיה חשוך בנים שלא היה לו בת, דקי"ל באבן העזר בסימן א' [סעיף ה] דלא קיים פריה ורביה, אבל לשאר אינשי איסור גמור הוא, וכן משמע מב"ח [סעיף ו], וכן מצאתי להדיא בחידושי אגדות שם [ד"ה בשני] ובב"ח סוף סימן תקע"ד. וא"ל דא"כ תקשי למ"ד דאם היו לו שני זכרים קיים פריה ורביה, די"ל דלדידה הכל ממדת חסידות הוא, אבל לדידן דקי"ל דלא קיים פריה ורביה איסור גמור הוא. עוד י"ל דקודם מתן תורה היה רק מדות חסידות. עוד י"ל כמ"ש הר"ן [שם ב ע"ב ד"ה ההולך] דלשבטים לא היה רעב, ובשביל יוסף שהיה יחיד לא היה צריכין לפרוש. ומ"מ נ"ל שלא לנהוג מדת חסידות לחשוכי בנים, וכ"כ ט"ז [סימן תקעד סק"ב]. והא שכתבו תוספות הכי ביוסף, נ"ל דשאני אותו רעב שהיה לו זמן קצוב משא"כ בסתם רעב. וכה"ג כתב בגור אריה פרשת מקץ [בראשית מא, נ]. עכ"ל, ובברכ"י סי' תקס"ז סק"ז נראה שאינו איסור, וראה מה שהארכתי בזה בשערי יוסף הל' זכר לחורבן בגדר האיסור שאסור לאדם שימלא פיו שחוק.

ולגבי איסור תשמיש המיטה בשאר הצרות ברמ"א סי"ב כתב "והוא הדין בשאר צרות, שהם כרעבון". ובא"ר סק"כ הביא בשם השל"ה הקדוש שנראה שה"ה בכל הצרות, וא"כ ה"ה במזון מלחמה וכ"כ בספר אעלה בתמר מתורת אבני מרכאש עמ' קעב, וכן כתב בספר דרכי טהרה עמ' ריג.

הלילות, התעוררה אשתו משנתה, ולתדהמתה היא מבחינה כי בעלה איננו במיטתו, מיד היא נחפזת לחפשו, ומוצאת אותו כשהוא ישן על גבי ספסל וידיו תחת מראשותיו, לשאלתה על שום מה עזב את מיטתו הרכה ושכב על הספסל הקשה, השיב: "אחינו בני ישראל הפליטים מתגלגלים בחוצות ונאנקים מרעב ומקור, ובנינו הצעירים שוכבים בחפירות בחזית המלחמה והמוות מרחף נגד פניהם, ואיך יערב לי לישון על מיטתי במנוחה וברוחה, סיפר הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א: בשנת תשכ"ז למדתי בפוניבז', אותה תקופה היתה המלחמה המכונה "ששת הימים", כשבאתי הביתה מאוחר הבחנתי שאבי מרן זצ"ל אינו ישן כרגיל על המיטה אלא על הארץ. באותה תקופה שמעתי שאמר למישהו: "איך אפשר לישון כרגיל בזמן שבחורי ישראל מתים, ומלאך המוות מסתובב". זה היה ההרגש שלו, ולכן אי אפשר לומר לציבור להימנע מאכילת בשר ויין שלא מצאנו כן בחז"ל אבל בוודאי שכל אדם צריך למעט בתענוגיו, ולא לפרוש מהציבור, וצריך לצער עצמו בצער הציבור]. עכ"ל.

קידוש בשבת בראשית בעת הזאת

שאלה: האם ראוי לעשות את הקידוש של שבת בראשית כרגיל.

תשובה: יש לעשותו כרגיל, ויאמרו דברי חיזוק בקדושת השבת, וראוי לומר פרקי תהילים לפני הקידוש.

במשנ"ב סי' תרס"ט סק"ו כתב "לגמרה של תורה - כדאיתא במדרש שה"ש, וה"ה לגמר מצוה. כתב הא"ר מבואר מהפוסקים דיש לשמוח לרבים בכל מה דאפשר בשמחה של מצוה ודלא כיש שמכין ודוחין אלו לאלו עד שהשמחה נהפך לתוגה ח"ו גם מתוך כך מונעין משמחה של מצוה ולכן יש לגעור בהן עכ"ל גם מהרי"ק בשורש ט' האריך מאוד שלא לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה ע"ש ולכן רעה עושין בהרבה מקומות במה שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת תורה אף גם ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם

נראה שבזמן של צער של כל ישראל ראוי למעט את עצמו מתענוגים, אך מ"מ מידת חסידות שיצער את עצמו כדברי רש"י בתענית דף יא ע"א לגבי תשמיש המיטה, אך אינו חיוב מעיקר הדין, ושוב השיב לי בזה הגרע"פ שאין איסור בזה, אך מ"מ ראוי למעט. ושוב כתב לי בזה מרן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א בזה"ל: אין צריך למעט, יש רק להרבות בתפילה ובשמירת שבת, עכ"ל, וכן כתב לי מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי בזה"ל: רק להוסיף בלימוד ובתהילים לא להפסיק באמצע הלימוד שזה ג"כ סיגוף גדול. עכ"ל. ולכן נראה שיש להרבות בלימוד התורה, וכ"ש אם ימנע מאכילת בשר ויותר כוחו שלא יעשה כן.

ובמש"כ לי הגר"י זילברשטיין שליט"א בקצרה שוב כתב לי בזה בארוכה, ונדפס בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם חודש חשון תשפ"ד סימן כא וז"ל: נאמר במסכת תענית (דף יא ע"א) בזמן שהצבור שרוי בצער, אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי וכו' אלא יצער עצמו עם הציבור, שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, וכי לא היה לו למשה כר אחד או כסת אחת לישיב עליה, אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור, בשנת תש"ח כשהיו הפגזות בירושלים, והחזו "א שהה אז בבני ברק רחוק ממקום הסכנה, ואמר החזו"א שפעם היו סערה שהגויים 'הרחמנים' צווחו על שחיטת פרות בזמן ששאר הפרות עומדות לידה, וטענו שזו אכזריות, ענה להם פקח אחד, ואמר שאפשר לנסות אם זה באמת איכפת להם, שיעמידו אבוס מלא באוכל לפרות, ואם הם יאכלו, זה סימן שלא איכפת להם כלום. וכך היה. וכך הוא גם בענין זה, שאם אדם אוכל ושותה כרגיל, בזמן שיש יהודים שמתענים הרי הוא דומה לפרות אלו, ואכן גדולי ישראל היו תמיד מצטערים בצער אחיהם, וכמו שמסופר על מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל (החפץ חיים חייו ופעלו" עמוד שצ) שבימי מלחמת העולם הראשונה באחת

וכתב שם בשו"ת משנת יוסף שלפי"ז היה נראה שחתן בראשית היה צריך לעשות המשתה שלו ביום שמחת תורה כמו חתן סיום התורה וכמו שנראה מדברי המנהג המקורי שהביא הרמ"א, אלא שיתכן ונשתרבב לדחותו לשב"ק פרשת בראשית מפני שאז יוכל לעשות המשתה והקידוש יותר גדול בנוכחות כל הקהל מאילו היה עושהו בשמחת תורה שאז היה צריך להשתתף עם חתן התורה או שחלק מהקהל ילכו לחתן התורה וחלק לחתן בראשית.

עוד כתב לבאר בזה שי"ל שביום שמחת תורה רק מתחילים לקרוא בראשית ובשב"ק הבאה קורין כל פרשת בראשית וא"כ זה השמחה יותר גדולה.

ואמנם הביא שם שבספר מנהגי החת"ס מובא שבשמחת תורה בבוקר עלה לתורה בבית מדרשו לשישי ולחתן תורה ואח"כ הלך לבית הכנסת הגדול וגם שם עלה כנ"ל לשלישי ולחתן תורה ולא נזכר ממשותה רק שאחר הצהרים באו נכבדי הקהילה לבקרו ואולי זה נחשב לו כמסיבת המשתה כי כידוע היה אדוק בדברי הרמ"א, ומזה נראה שאין קפידא לקיים את הקידוש דוקא ביום שמחת תורה ואפשר להקדימו או לאחרו. עכת"ד. ומכל זה נראה שאין מקור ברור לקידוש בשמחת תורה, ובספר נטעי גבראל שמחת תורה לא הביא מקור לזה.

ומ"מ עתה נשאל בזה עמוד ההוראה הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א האם לערוך קידוש לחתן בראשית כנהוג, והשיב בזה ע"י נכדו ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א שניתן לקיים את מנהג ישראל ולערוך את הקידוש, אך בתנאי שלפני הקידוש ולאחריו יאמרו כל הקהל כמה פרקי תהילים, לישועת השבויים ולרפואת כל הפצועים ולישועת עם ישראל, והטעם כי בקידושא רבא רגיל מתוך האכילה והשתיה עלולים לבוא לפעמים לידי ליצנות וקלות ראש, וזהו דבר שאינו מתאים כלל וכלל בימים אלו, ולכן את עצם השמחה על גמרה של תורה ותחילת ספר בראשית ניתן לקיים, אך על ידי אמירת התהילים בסוף תפילת מוסף – לפני

כחגים ובעו"ה ביזוי כבוד התורה גרם זה שהתורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש ומי יתן ישיב וירחם שבר ב"ב [בכורי יעקב]. עכ"ל, ומזה נהגו לערוך קידוש לחתן בראשית, כיון שהוא לכבוד התורה אך לא נמצא לזה מקור בדברי הפוסקים, ושוב ראיתי בקונטרס עזרת אליעזר סוכות עמ' 50 שנשאל מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל נשאל במה שהעולם נוהג שמי שעלה בשמחת תורה לחתן תורה וכן מי שעלה לחתן בראשית שהם עושים קידושא רבא למתפללים החתן תורה בשמחת תורה אחרי התפילה והחתן בראשית מביא קידוש בשבת בראשית אחר התפילה האם יש מקור וטעם למנהג זה, והשיב בזה"ל: כמו כל חתן עכ"ל, ושוב השיב שמי שלא מביא הרי הוא רק תערומת, ובשו"ת משנת יוסף חלק ט' סימן קנט נשאל ממי שתמה על מנהג העולם לעשות קידוש בשבת בראשית הרי כתב הרמ"א סי' תרס"ט שנוהגין שהמסיים התורה והמתחיל בראשית נודרים נדרים ונדבות וקוראים לאחרים לעשות משתה, עכ"ל, ונראה דמברי הרמ"א שהמשתה שעושים ביום שמחת תורה ולא מאחר מכאן, ועוד שהרמ"א כתב שקורין ליו"ט האחרון שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודה משתה לגומרה של תורה וע"ז ממשיך שגם המתחיל בראשית עושה משתה, וכתב שם לבאר שיש בשמחת תורה שני חלקים, גמר התורה והתחלת התורה ששניהם קשורים יחד וכמ"ש החת"ס בנעיצת סוף התורה לתחילתה שתהורהקד' היא כטבעת עגולה שוספה מחובר לתצלחילתה ובכל הספרים נמצאים דרושים לסמיכת סוף התורה לתחילתה ובזה מובן מנהג כמה אדמור"ים מפורסמים שעולים בשמחת תורה לחתן בראשית כי העיקר הוא הלימוד שמתחילים עכשיו ללמוד ולא גמרנו ללמוד ביסוס התורה אלא רק עכשיו התחלה חדשה, וזהו המקור ממדרש מקבלת שלמה החכמים שעושים סעודה לקבלה והכנה זו וכש"כ שהמתחיל בראשית שמח במשתה על ההתחלה כמו ששלמה המלך יתחיל אחרי קבלת החכמה ללמד ולשפוט.

עשיית חנוכת בית

שאלה: האם ראוי לעשות חנוכת בית בימים אלו, או שיעשו רק את הלימוד בלא הסעודה.

תשובה: אפשר לעשות ויאמרו דברי חיזוק והתעוררות.

מקור: ע"פ הנ"ל, וכיון שהוא סעודת מצוה, וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות חנוכת הבית, [שנדפסו בסוף ספר שערי יוסף הלכות פדיון הבן].

למעט שמחת החתונות

שאלה: האם ראוי למעט בשמחת החתונות שנערכות כעת או שיש לעשותן כרגיל עד כמה שאפשר כדי שלא למעט בשמחת חתן וכלה.

תשובה: יש לעשות כרגיל, [לפי ההנחיות] צריך להיות בשמחה ולא בעצבות. אך צריך להרבות בתפילה וזעקה.

מקור: ע"פ הנ"ל, וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות נגיף הקורונה, שאין לדחות חתונות, וכן הורו גדולי ההוראה שליט"א.

שמחת בר מצוה

שאלה: האם יש לעשות שמחת בר מצוה כרגיל, או שיש למעט בשמחה, כדי להשתתף בצער הציבור.

תשובה: לעשות כרגיל כנ"ל.

מקור: וכנ"ל, וכן הורו גדולי ההוראה שליט"א, וראה עוד מה שנתבאר בזה בתשובה בארוכה בסוף הספר, עתה מחמת המלחמה באיראן, אם יש חיוב לעשות סעודת בר מצוה בעשרה.

שמחת ברית מילה ופדיון הבן

שאלה: האם יש לעשות שמחת ברית מילה או פדיון הבן כרגיל, או שיש למעט כנ"ל.

הקידוש, וכן לאחר הקידוש, המעמד מקבל תוקף רציני, וזכות התורה הקדושה, והשמחה בסיומה ובתחילתה, תגן בעד עם ישראל, עכ"ד.

וכן כתב הגר"מ רובין שליט"א במכתבו בזה"ל: והנה מנהגנו [וכן נוהגים במקומות רבים] לקיים קידוש לכבודה של תורה לחתן ולחתן בראשית בשב"ק פרשת בראשית] אף שהמנהג המובא ברמ"א סי' תרס"ט וכן נהגו בשנים קדמוניות בכל המקומות לקיים את הקידוש ביום שמחת תורה עצמו, קידוש זה החשיבוהו הפוסקים "כסעודת סיום התורה" של כלל הציבור, ולכן הורו שגם אבל רח"ל יכול להשתתף בקידוש זה, כיון שגם הוא חלק מהמסיימים. כידוע וכנהוג, מטרת הקידוש אינה להיות סעודת מרעים, אלא עניינה להתאסף יחדיו ולהתחזק בחשיבות התורה ועמלה ולחזק את הכוחות לקראת זמן חורף הבעל"ט. ולכן אף שהעת והזמן קשים מנשוא לכולם, מ"מ היות והמטרה אחת היא להתחזק יחדיו בצוותא חדא, מן הנכון לקיים את הקידוש בעתו ובזמנו [וכבר הביא המשנ"ב בשם האחרונים שלא לבטל מנהג זה של הקידוש ויש בזה ביזוי כבוד התורה]. עכ"ל.

ולכן היא ההוראה היא לעשות כרגיל את הקידוש.

עשיית סעודת סיום מסכת

שאלה: האם ראוי לעשות סעודת סיום מסכת, בימים אלו, או דלמא כיון דתורה מגנא ומצלא, יש לעשות סיום מסכת, כדי להרבות זכויות.

תשובה: יש לעשות ללא מוזיקה.

מקור: בשו"ת משנה שכיר ח"ב סי' י"ח נשאל בזה בזמן השואה, והשיב שלא לדחות את הסיום מסכת, והאריך בזה בחשוקי חמד סוכה דף נו ע"א, ומ"מ שמעתי מהגרע"פ שאין לעשות את הסיום מסכת עם מוזיקה, ואע"פ שמעיקר הדין אין בזה איסור, מ"מ ראוי לצער את עצמו עם הציבור, וכנ"ל.

תשובה: לעשות כרגיל כנ"ל.

מקור: ע"פ הנ"ל, וכן הורו גדולי ההוראה שליט"א.

שינה על מיטה בזמן מלחמה

שאלה: האם ראוי שלא לישן על מיטה בזמן מלחמה.

תשובה: יש שנהגו בכך מידת חסידות לצער את עצמם.

מקור: שמעתי שהחפץ חיים זצ"ל בזמן מלחמת העולם הראשונה לא ישן על מיטה כדי להשתתף בצער הציבור. ואמנם לא מצאתי בזה מקור למעשה זה, אך לכאורה נראה שיש בזה מקור מדברי רש"י בתענית דף יא ע"א לגבי תשמיש המיטה בזמן רעב, וכתב שם בזה"ל: אסור לשמש מטתו בשני רעבון - דצריך אדם לנהוג צער בעצמו. עכ"ל, וא"כ נראה שהוא הדין שצריך לצער את עצמו בכל מידי דצער. ואף שלהלכה לא נפסק כן, מ"מ ממידת חסידות ראוי לצער את עצמו.

ושוב התפרסם על הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א [חתנו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל] שמתחילת המלחמה בשמחת תורה שנחטפו החטופים לעזה, שם קרש על המיטה, וכך ישן בלא שום מזרון, והיה מזה קידוש ה' גדול.

האם ראוי בזמן מלחמה שיש צער לחדש או לקנות בגדים חדשים או לקבל רהיטים חדשים וכדו'

שאלה: האם ראוי בזמן מלחמה שיש צער לחדש או לקנות בגדים חדשים או לקבל רהיטים חדשים וכדו'.

תשובה: ראוי למעט בזה אך אינו איסור מעיקר הדין, ולכן אם יש לו צורך בזה מותר.

מקור: לנ"ל האם ראוי בזמן מלחמה שיש צער לחדש או לקנות בגדים חדשים שלפי דברי רש"י הנ"ל ראוי למעט בזה, אך אינו אסור מעיקר הדין. וכן השיב לי הגר"ע פריד שליט"א.

והשבט הקהתי שליט"א כתב לי בזה"ל: אם צריך מותר. עכ"ל.

וכן ה"ה לגבי השאלה האם ראוי לחדש רהיטים חדשים שהגיעו אליו, שמעיקר הדין אין מניעה בזה, אך אם יש צורך אפשר, אך אם יש לו אחרים ראוי להחמיר בזה. והשבט הקהתי שליט"א כתב לי בזה"ל: מותר. עכ"ל.

האם לא להסתפר ולא להתגלח מחמת הצער הגדול

שאלה: האם ראוי [לאחר שמחת תורה] שלא להסתפר ושלא להתגלח מחמת הצער הגדול.

תשובה: אין להוסיף על מה שתקנו חז"ל.

מקור: נשאל בזה מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א והשיב דהבו שלא להוסיף עליה

ולגבי שמיעת שירים הוסיף שבלאו הכי עדיף להמנע משום ביטול תורה

האם מותר לשמוע שירים בזמן המלחמה

שאלה: האם ראוי שלא לשמוע שירים ומוזיקה מחמת הצער הגדול.

תשובה: אין איסור מעיקר הדין, אבל בלאו הכי עדיף להמנע משום ביטול תורה.

מקור: כן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א.

ושמעתי מהגר"ש ללוש שליט"א שאין איסור לשמוע שירים בזמן המלחמה, ואינו איסור אלא לא נכון לשם מוזיקה קצבית משמחת, אך הרבה פעמים יש לשמוע שירים להרגיע את האנשים ולשים שירים משמחים, ולא שירים רגילים. עכת"ד.

סימן כ"ה שאלות בהלכות חנוכה בזמן המלחמה

שליט"א, ואמר בשיעורו השבוע בזה"ל: האמת היא, לי נראה שהנמצא שם בעזה, בשעה שאינו יודע מהיכן יזחלו לו מחבלים, הוא פטור מנר חנוכה, זה הרי לא נחשב בית, הוא יושן שם אבל יושן על גחלים, אמרתי לו שאני חושב שלא יוצאים ידי חובה, רק אשתו בבית או שליח בביתו שידליקו עליו, והוא אינו יכול להדליק שם, הוא נמצא במצב מלחמה, ואין לו את היישוב הדעת להדליק שם וכל הזמן שקוע ומפחד במלחמה, כל רגע לשהות שם זה סכנת נפשות, הם זוחלים שם מתחת לאדמה המחבלים הללו, הם חיות רעות, לעניות דעתי צע"ג אם אתה יכול להדליק נרות אם אתה גר בחדר בעזה, נר חנוכה נעשה להודות להלל ולשבח, וכשהוא נמצא שם אינו במצב של להודות ולשבח אלא במצב של סכנה, מבקש רחמים שהוא וחבריו ישארו בחיים. אם רוצה יכול להדליק בלי ברכה, אבל לברך אינו יכול משום שהוא במקום סכנה עכ"ל.

וכן הובא בשיעורי הגאון רבי אשר וייס שליט"א שאין לדמות מש"כ המהרש"ם ועוד לגבי הדלקה ברכבת לטנק כי ברכת יש מרחב משא"כ טנק שתוכו צפוף ביותר וכל ארבעה החיילים היושבים אין להם אלא מקום עם כסא קטן ולא מיבעיא שאין בו מיטה לישון בו אף אין בו כסא שאפשר להטותו כדי שיוכלו לשבת בו בנוו בנוח ובכל רגע שהחיילים יכולים לצאת החוצה להתרווח כן יעשו ומשו"ה נראה דאין זה מקום דירה כלל ואי אפשר להדליק בו נר חנוכה. וכן שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א שאי צריך להדליק שם, אבל באופן מעשי אי אפשר להדליק, אבל במקום שלא סכנה אפשר להדליק בברכה, ואמנם יש מקום לחלק בין חייל במילואים שנחשב לסמוך לחייל סדיר שאינו נחשב סמוך, וי"ל שתלוי בדין הדלקה בבחורי ישיבה לבני ספרד שאף שמגיע פעם בחודש לביתו חשוב סמוך, והכא נמי.

חיוב הדלקה לחיילים במלחמה

שאלה: האם חיילים שנמצאים באוהל או ישנים במכונת או טנק בעזה האם חייבים בהדלקת נרות חנוכה.

תשובה: פטורים מהדלקת נר חנוכה מכיוון שיש חשש סכנה, אך מ"מ לבני אשכנז יכולים להדליק שם עם ברכה, ולבני ספרד אם מדליקים עליהם בתוך ביתם נפטרים מההדלקה ואינם יכולים להדליק בברכה.

מקור: יש לדון אם יכולים להדליק בברכה כיון שנר חנוכה הוא חובת ביתא מ"מ אם נמצאים בתוך הטנק ואוכלים שם ונמים שם דינו כביתם ויכולים להדליק שם בברכה, וכ"כ בשו"ת מים ההלכה ח"א עמ' קצט, ויש שהביאו בשם הגרשז"א שיכולים להדליק פנס בתוך הטנק עם ברכה ויכוננו עליו לשם נר חנוכה. ושוב נראה שבטנק יש להחמיר שאינו חשוב בית כיון שאף אם יש שם שיעור ד' על ד' אך מ"מ אינו עשוי לבית והוא דירה בע"כ, ואין שם שימושי בית, משא"כ קראון נייד שבודאי יהיה חייב בהדלקה בברכה.

אך מ"מ על אוהל כתב בספר שבת ומועד בצה"ל עמ' שלג ששמע מהגר"ש אלישיב זצ"ל שאין לברך על נר חנוכה אלא בבית שיש לחוש לשיטת המהרש"ם דבעינן דוקא בית ולכן חיילים החונים על פני השדה או באהלי סיירים דלא חשיבי כבית אין להם לברך על נר חנוכה, ועוד הביא שם שהגר"ש"א הסתפק מה הדין בכה"ג של אוהל פרוץ, וכ"כ בחזו"ע חנוכה עמ' קנו ובשו"ת יחו"ד ח"ז סי' פ"ה וסי' פ"ז שאין לברך במקום שאין בית, ולכן חיילים שנמצאים בשדה ידליקו נר חנוכה בלא ברכה.

ושוב נראה שכיון שהוא מקום סכנה אי אפשר להדליק שם, וכן השיב הגר"י זילברשטיין

כדין אדם שדר בלא בבית, שחייב בנר חנוכה בלא ברכה, והשיב לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בזה"ל: כיון שזה שונה ממזוזה, וזה מה שהתחדש באכסנאי שחייב בנר חנוכה, ע"י ברא"ש ור"ן שבת כג, ובאזמרה לשמך חנוכה. עכ"ל, וכן הורה הגרמ"מ לובין שליט"א בעיטורי מרדכי מלחמה חנוכה ואף שמבחינה משפטית הדירה שייכת ליורשים, ע"ש.

וששאלתי בזה למו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי בזה"ל: האם החיילים שלא מדליקים עליהם בבתיים יכולים להדליק נרות חנוכה בבתיים הכבושים בעזרה, כיון שאינו שם דירה לגבי מזוזה כיון הוא דירה בעל כרחו אין חייבים להדליק שם נר חנוכה, אלא בלא ברכה כדין אדם שדר בלא בבית, שחייב בנר חנוכה בלא ברכה. ע"כ לשון השאלה, והשיב לי בזה"ל: אפשר בברכה. עכ"ל.

אמירת אבינו מלכנו בחנוכה

האם בחנוכה אפשר לומר אבינו מלכנו, כיון שהוא עת צרה.

תשובה: אפשר.

מקור: כתבתי בספרי שערי יוסף פסקי הלכות חנוכה שנשאלתי בדין אמירת אבינו מלכנו בחנוכה אם יש איסור, ולכאורה י"ל לגבי אבינו מלכנו ובכיה שהוא דין רק בשבת וכמבואר בסימן רפ"ח, אלא די"ל דחנוכה הוא דין מדין להודות ולהלל א"כ גם בחנוכה איכא להאי איסורא, אלא שראה שלגבי איסור אמירת אבינו מלכנו בשבת מבואר בשו"ת הריב"ש סימן תיב שהוא משום איסור בקשת צרכים, וממילא נראה שהרי בחנוכה ליכא להאי איסורא, וכן לפי הטעם שנתקן כנגד כל הברכות האמצעיות, ובר"ן במס' ראש השנה (דף ט' ע"א מדפי הרי"ף) וה"ר יהודה בר ברזילי אלברגילוני ז"ל כתב שאין אומרים צדקתך בראש השנה וביום הכיפורים שחל להיות בשבת ולא אבינו מלכנו, ומנהגינו עכשיו שלא לאומרו בראש השנה שחל להיות

והגאון רבי יוסף משדי שליט"א כתב לי בזה"ל: בקשר לחיילים בעזה שכתבנו שצריכים להדליק שם והערנו דאם הוריהם מדליקים פוטרים אותם (אם מדליקים בזמן והם שומרי שבת ושאר פרטים המעכבים) יש להוסיף שאם אין שם אדם (חייל) אחר שמדליק נרות זולתו יכול להדליק במקום שהוא בברכות ויכוון מפורש שלא לצאת יד"ח בהדלקת הורים, עפמש"כ בסי' תרע"ז ס"ג ונתבארו בדברינו שם הלכה יב, עכ"ל, וע"ע בשו"ת מדרש הוראה בשעריך ירושלים מש"כ בזה.

ולגבי השאלה האם חיילים שמדליקים באמצע הרחוב בתוך עזה יכולים להדליק בברכה. נראה שלא מועיל להדליק ברחוב ואף לא יכולים לברך על ההדלקה.

הדלקה בברכה לחיילים במלחמה

שאלה: האם חיילים שמדליקים באמצע הרחוב בתוך עזה יכולים להדליק בברכה.

תשובה: לא מועיל להדליק ברחוב ואף לא יכולים לברך על ההדלקה.

מקור: כן השיב לי הגר"ע פריד שליט"א, וראה בהרחבה בסוף הספר שערי יוסף פסקי הלכות חנוכה, שחובת הדלקת נר חנוכה הוא רק על בית.

הדלקה בברכה בבתי הכבושים בעזה

שאלה: חיילים שנמצאים בתוך הבתים הכבושים בעזה, האם צריך לברך שם.

תשובה: אפשר להדליק שם עם ברכה רק עם אוכלים וישנים שם.

מקור: יש להסתפק מדוע החיילים שלא מדליקים עליהם בבתיים יכולים להדליק נרות חנוכה בבתיים הכבושים בעזה, כיון שאינו שם דירה לגבי מזוזה כיון הוא דירה בעל כרחו אין חייבים להדליק שם נר חנוכה, אלא בלא ברכה

מקומו, דאבינו מלכנו אומרים אחר שמו"ע, וצ"ע. לכן נראה למעשה דאין לאומרו לא בחנוכה ולא בר"ח, כאמור. עכ"ל.

ושוב כתב לי בזה הגאון רבי יוסף משדי שליט"א (חנוכה תשפ"ד) וז"ל: נשאלתי בשחרית אם לאומרו לפני ההלל או לאחר ההלל, ונראה שעדיף שלא לאומרו בשחרית כלל, דמ"מ יש בו עוגמת נפש, [וכע"ז י"א שאבל לא יברך שהחיינו בבית הכנסת ולא שליח ציבור, ואף שיש לחלק, ואף שמתריעין אפילו בשבת, מ"מ בעידנא דהשתא שאין לאומרו עדיף].

תבנא לדינא: במקום הצורך [בעת צרה כגון בעת מלחמה] אפשר לומר אבינו מלכנו.

בכיה בימי החנוכה

שאלה: האם מותר לבכות בימי החנוכה.

תשובה: ראוי שלא לבכות בחנוכה,

מקור: נשאלתי לגבי איסור בכיה בימי החנוכה אם מצאנו לזה מקור מדברי הפוסקים, ויש להוכיח בזה מדברי הפוסקים דלעיל לגבי עליה לבית הקברות בימי החנוכה במקום שיגיע לידי בכי, ה"ה לגבי לבכות שנראה שצער של בכי שיש להחמיר בזה, וכן נראה ממש"כ בילקו"י חנוכה סימן תר"ע שהביא מש"כ בספר אור ישראל במאמר נתיבות אור עמ' סב שכתב מעשה שהיה עם הגאון ר' יוסף זונדל מסלנט שפעם אחת היה מדבר עם אנשים בימי חנוכה ובתוך הדברים הזכירו בסיפורים דבר של צער, ואמר להם הס כי אין להזכיר דבר של צער בימים אלו, כיון שחז"ל אסור ימי חנוכה בהספד, וכן היתה דרכו בקודש שכל פרטי מעשיו היו בדקדוק עצום ובהשקפה גדולה ודברי חסידות אשר אין עולה על לב בני אדם יעו"ש. ואמנם יעו"ש מה שהעיר בזה, ועכ"פ נראה שלכתחילה יש להחמיר בזה בבכי של צער, וכן שמעתי ממו"ח שליט"א לאיסורא.

אך מ"מ אם הצער כדי לפרוק מליבו מותר לבכות, כמבואר בשו"ע סי' רפ"ח ס"ב, [וכן כתב

בשבת אבל אותו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, ואפשר דטעמא משום דכיון דבר"ה איכא שמחה באכילה ובשתיה כשאר ימים טובים לא אמרינן ביה צדקתך, אבל ביוה"כ כיון שהוא יום ענוי אומרים אותו ואבינו מלכנו נמי כיון שהוא שאלת צרכים בשבת לא התירו לאמרו אלא ביום הכיפורים שחל להיות בשבת שהוא שעת גמר דין שאם לא עכשיו אימתי עכ"ד. ולכאורה נראה שכיון שהוא זמן של שמחה, וכ"ש לשיטות דאיכא דין שמחה בחנוכה לגבי אכילת בשר ושתיית יין וא"כ ה"ה לענין דין זה.

ושוב ראיתי שהגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט ההקתי כתב בגליון עלי אורח חנוכה תשפ"ד בזה"ל: אין לומר תפלת "אבינו מלכנו" בחנוכה. דהנה לגבי עשרת ימי תשובה קיי"ל (או"ח סי' תרב ס"א ברמ"א) שאומרים "אבינו מלכנו" אפילו כשיש ברית מילה, שאין אומרים תחנון, אבל "אבינו מלכנו" אומרים, ע"כ. והיינו משום דלא הוי יום שמחה של הכלל, כי אם לבעל הברית וכדו'. ואמנם במנחה של ערב שבת שובה - אין אומרים "אבינו מלכנו" (עי' דרכי משה שם בשם מהרי"ל, מובא במשנ"ב שם סק"ג), ובמחצית השקל (סי' תקפד סק"ג) מבואר הטעם למה אין אומרים אבינו מלכנו בערב שבת במנחה מפני שהוא כמו תחנון, שאין אומרים אותו בערב שבת במנחה, עי"ש, ולפי זה בימי החנוכה שאין אומרים בהם תחנון, והוא הדין בראש חודש, גם כן אין אומרים "אבינו מלכנו", דלא גרע מערב שבת אחר חצות שאין אומרים בו אבינו מלכנו. ועי' ג"כ בפרי מגדים סי' תצב (א"א ס"ק ב) לגבי תענית וסליחות בה"ב, שאם חל בערב ל"ג בעומר, אין אומרים במנחה אבינו מלכנו אף במקום שנהגו לאומרו בתענית, מכל מקום הואיל ולמחרתו ל"ג בעומר אין אומרים תחנה וכו' א"כ הוא הדין בתפלת אבינו מלכנו, ע"כ. אם כן כל שכן בחנוכה ובראש חודש אין אומרים "אבינו מלכנו". [ועי' בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' עה) שנוטה לומר אבינו מלכנו בימים שאין אומרים בהם תחנון, עי"ש. אולם לענ"ד מוכח מכל הנ"ל שאין לומר. מה גם שבלאו הכי יל"ע מתי יאמרו "אבינו מלכנו" בחנוכה ובר"ח, דהלא צריך לומר הלל תיכף אחר שמו"ע ויש להסמיכו, ואחר ההלל אין זה

לעשות מסיבות כרגיל, וכן אמר הגה"צ רבי דב קוק שליט"א. ואמנם מו"ר הגר"ע פריד שליט"א כתב לי שאפשר לעשות מסיבות חנוכה כרגיל, וס"ל כנראה שהוא סעודת מצוה להודות ולהלל. ועי'. ובודאי שאין לעשות כן באופן המוני, ואפשר לקיים את הדין הנ"ל בצורה מצומצמת יותר.

שו"ת המצויות בהלכות חנוכה בזמן המלחמה

[לשאלות הג"ר משה פולטינסקי שליט"א]

שאלה: מי שבירך על הדלקת נרות חנוכה ושמע אזעקה וירד למקלט לפני שהדליק, האם צריך לאחר מכן לברך שוב על הדלקתו.

תשובה: נראה שצריך לברך שוב, כיון שהפסיק בין הברכה לעשיית המצוה. (עי' סי' ר"ו ומשנ"ב שם).

שאלה: העומד בשמו"ע או בברכת המזון קודם על הנסים [או באמצע על הנסים] ושומע אזעקה האם יכול להוסיף בתוך הברכה הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכו'.

תשובה: אין להוסיף ולשנות ממטבע שטבעו חכמים בברכות, אף אי נימא דעתה הוא עת צרה.

שאלה: האם מן הראוי להוסיף בימי החנוכה באלוקי נצור 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה' [אף שאמר כבר על הנסים].

תשובה: אפשר להוסיף לאחר ברכת המזון.

שאלה: מקלט שמתפללים בו באופן זמני בתקופה זו, כיון שבית הכנסת נמצא במקום שאינו מוגן, האם יש להדליק שם נרות חנוכה בברכה.

תשובה: בלא ברכה כמו במניני חצירות שהארכת בשערי יוסף חנוכה.

לי הרה"ג יוסף משדי שליט"א, ועוד כתב לי שבתפילה מותר לבכות, ובשו"ת אבקת רוכל איתא שהדמעה והביכה היא מתאני התפילה וכתבאר בהו"ק סי' רס"ג עכ"ד]. והגר"א נבצל שליט"א הורה שמותר ללכת לבית הקברות אף אם יש חשש בכי.

אמירת תהילים בניגון של יום בחנוכה

שאלה: האם בחנוכה אפשר לומר תהילים בניגון של יום חול.

תשובה: אפשר.

מקור: ע"פ הנ"ל שאין בו חיוב שמחה, ועכ"פ בודאי שאף בשבת לא מצינו בזה מקור ברור לאיסורא, ולכן אף בחנוכה אין לאסור, וכן שמעתי מגדולי ההוראה שליט"א.

אמירת אחינו כל בית ישראל בחנוכה

שאלה: האם אפשר לומר "אחינו כל בית ישראל וכו' " בחנוכה לאחר אמירת תהילים.

תשובה: אפשר לומר.

מקור: כבר נתבאר שאף בשבת אפשר לומר, וכן השיב לי הגר"ע פריד שליט"א, וכן השיב הגרב"צ קוק שליט"א בציוני הלכה חנוכה שאמירת אחינו כל בית ישראל כדין אמירת מזמור למנצח יענך, וגם אינה כדין יהי רצון וכו' שאין אומרים אותה בחנוכה.

האם מותר לעשות מסיבות חנוכה כרגיל

שאלה: האם מותר לעשות מסיבות חנוכה כרגיל כיון שחיילים נלחמים ונהרגים כל יום בעזה, והוא עת צרה.

תשובה: ראוי שלא לעשותן כרגיל כל המשפחה ברוב עם.

מקור: כן נראה ע"פ דברי הגמ' בתענית הנ"ל, וכן השיב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, שאין

שאלה: בחור ישיבה בן ספרד מדרום הארץ, שאינו רגיל להדליק בעצמו אלא יוצא במה שאביו מדליק בביתו, וכעת עקב המצב הוריו אינם נמצאים בביתם ומתארחים אצל בני משפחה, ואביו משתתף עם בעל הבית בפרוטה, האם הבן צריך להדליק בעצמו או שגם באופן זה הוא נטפל לאביו ואינו צריך להדליק בעצמו.

תשובה: צריך להדליק בעצמו.

שאלה: יהודי מדרום הארץ, ברח עקב המצב עם משפחתו לבית אחיו המתגורר בבני ברק, והם מתארחים אצלם עד יעבור זעם, וכעת שאלתו בפיו להיות והוא נוהג כדעת השו"ע שהסמוכים על שולחנו של בעל הבית יוצאים בהדלקתו ולא ידליקו בעצמם, ומטו משמיה דמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (קונטרס הליכות הגר"ש אלישיב עמ' 10) ששיעור הקביעות הוא כשבדעתו לשהות שם שלשים יום, וכעת שאלתו בפיו, האם כיון שנמצא שם יותר משלשים יום הוא יוצא בהדלקתו של בעל הבית, או שאינו נחשב סמוך על שולחנו, מכיון שלא הגיע על דעת להיות שם בקביעות, וגם כעת הוא מצפה כל הזמן לרגע שבו תסתיים המלחמה והוא יוכל לשוב לביתו.

תשובה: סו"ס הוא נמצא שלושים יום.

שאלה: משפחה שנמצאים במקלט עקב המצב, האם יכולים להדליק נר חנוכה בפתח המקלט, ומה הדין באופן שנמצאים רוב היום בביתם [ורק כאשר יש אזהרה הם יורדים למקלט] אך בלילה הם ישנים במקלט.

תשובה: בשעת הדחק הרי הוא כשעת הסכנה וידליקו בפתח המקלט.

שאלה: האם יש לעשות בשנה זו מסיבות חנוכה כרגיל בכל שנה, או שיש למעט בזה עקב המצב.

שאלה: האם בימי החנוכה יש לומר אבינו מלכנו [כמו בעשי"ת שאומרים גם כשיש ברית מילה, כמ"ש הרמ"א סי' תר"ב], או שכיון שהם ימים שהוקבעו להלל והודאה אין ראוי לומר בהם אבינו מלכנו.

תשובה: אפשר לומר, ע"י שערי יוסף חנוכה מהדורת תשפ"ד.

שאלה: האם יש לומר בימי החנוכה תהלים בסיום התפילה, או שכיון שבלאו הכי התפילה ארוכה [בפרט בראש חודש], אין לומר משום טירחא דציבורא.

תשובה: יש לומר, כיון שכעת הוא עת צרה.

שאלה: מי שיש לו אפשרות ללמוד או הלכות שבת או הלכות חנוכה, האם עדיף שילמד בימי החנוכה [ולפניהם] הלכות חנוכה [כמ"ש הפני יהושע מגילה ד' א' והשלמת חיים סי' רס"ה, שיש ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה ולשאול ולדרוש בענינו של יום], או עדיף שילמד הלכות שבת שהם סגולה לשמירה מכל צרה וצוקה כפי שמעורר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א.

תשובה: ילמד גם וגם, ילמד את ההלכות המעשיות.

שאלה: בחור שנמצא בעזה ואין באפשרותו להדליק נרות חנוכה, האם כדאי שאביו ידליק נרות חנוכה נוספים עבורו, כדי לצאת דעת הרמב"ם שהאב מדליק עבור כל אחד ואחד מבני הבית.

תשובה: לבני אשכנז אפשר שיש עניין.

שאלה: האם מותר לרב או דרשן לעורר בדרשתו על המצב הקשה ולספר על האסונות שהיו, או שיש בזה משום הספד בחנוכה שאסור.

תשובה: בשערי יוסף על חנוכה כתבתי שדברי התעוררות אינם בכלל האיסור.

ואין לזה שייכות לזה. ואם יש ענין, האם יש להקדים את התפילה על הבנים, או שיש להקדים את התפילה על הנתונים בצרה ושביה כיון שזו תפילה בעת צרה שהיא דאורייתא.

תשובה: תפילה על הבנים קודמת, אח"כ על החטופים, נראה שבזמן הזה יש עת רצון ויש עניין להתפלל.

שאלה: האם באמירת חשוף זרוע קדשך מקיימים מצות תפילה בעת צרה, והאם יש בזה מצוות צריכות כוונה.

תשובה: לכאורה כן.

שאלה: הנוהגים להרבות בשירות ותשבחות על יד נרות החנוכה, האם ראוי שאף השנה יעשו כן, או שבתקופה זו שצריך יותר את כח התורה שהיא מגנא ומצלא, עדיף שיזדרזו לשוב לתלמודם.

תשובה: יש גם עניין להרבות בשירות ותשבחות כי בכלל ההסתר יש הרבה נסים, אך בודאי שיש להתחזק גם בלימוד התורה.

תשובה: נראה שיש למעט, כי לא יתכן שיש שבויים ואנו נשמח כרגיל.

שאלה: העומד בשמו"ע קודם אמירת על הנסים ונשמעת אזעקה, והוא צריך להגיע למרחב המוגן בתוך 120 שניות, ויש לו שני אפשרויות, האחת להפסיק באמצע תפילתו וללכת למרחב המוגן, והשניה לדלג על אמירת על הנסים ולסיים במהירות את תפילתו וכך יספיק להגיע למרחב המוגן בזמן מה יעשה.

תשובה: לא ידלג, וילך לממ"ד הליכה אינה הפסק.

שאלה: בסיס צבאי שיש שם חדר שהחיילים מתפללים בו, האם יש להדליק שם נרות חנוכה בברכה כדין בית הכנסת.

תשובה: כיון שמתפללים שם בקביעות יש להדליק שם בברכה.

שאלה: האם יש ענין להתפלל קודם הדלקת נרות חנוכה על הנתונים בצרה ושביה, או שזה זמן שמסוגל לתפילה על בנים תלמידי חכמים

סימן כ"ו צומות בזמני מלחמה

צום יום הכיפורים לחיילים במלחמה

שאלה: האם חילי קרב שנלחמים ביו"כ צריכים לצום.

תשובה: חיילים המשרתים במקומות החמים, וישנו חשש שיאבדו נוזלים, לכתחלה אם אפשר ישתו מים מרים, ואם אינם יכולים לשתות מים מרים, ובלא זה יגיעו לידי סכנה, ישתו מים רגילים

מקור: בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק טו תשובה ז') כתב לגבי חיילים שנמצאים במקום חם כגון במדבר סיני שמותרים לשתות רק מים מרים. וע' בספר מקראי קודש (תענית עמ' רלא).

צום גדליה למי שלקה בהתקף חרדה

שאלה: האם מי שלקה בהתקף חרדה מחמת האזעקות, [מלבנון] חייב בצום גדליה שחל בשבת, ונדחה ליום ראשון. [צום גדליה ה'תשפ"א].

תשובה: חולי דיכאון ואף במצב קל, או אנשים שנמצאים בהתקף חרדה בגלל המלחמה והאזעקות יכולים לשתות ולאכול כרגיל. לפי העניין.

צום עשרה בטבת לחיילים

חיילים במלחמה [בחזית] פטורים מהצום, ולא יחמירו על עצמם להתענות. [אך שאר אנשי ביטחון חייבים בתענית, ואם קשה להם לתפקד ישימו תה מר במים וכדו'].

סימן כ"ז שאלות המצויות בעוברים בזמן המלחמה

בקריאת המגילה, והוריתי להם שיקראו ב' ימים, הראשון בברכה והב' בלא ברכה, וכמ"ש בס' תקון יששכר ז"ל בעד עזה. עכ"ל, וכן כתב לדינא בספר הלכות חג בחג פורים עמ' עא שעזה הרי היא בכלל הרי הספיקות שיש לקרוא בה גם בט"ו בלא ברכה, וכ"כ בילקו"י פורים עמ' תתקטז שבעזה הרי הם בכלל ערי הספיקות שקוראים בהם בי"ד בברכה, וכן כתב בספר פורים בציון עמ' שעב ע"פ דברי האחרונים הנ"ל שידוע הוא כי זו עזה שהיתה בזמן המקרא, והיישוב היהודי בו כמעט ולא פסק במשך הדורות, יעו"ש, וכן כתב בספר הורני חוקיק פורים עמ' רעג כתב שיש שקוראים בה פעמיים.

ושו"ר שכתב הגר"י יוסף שליט"א במכתב מתאריך ט"ו אדר א' תשפ"ד שי"ל שכל מה שהעיד התיקון יששכר והשמחה לאיש שיש לקרות את המגילה בעזה גם בט"ו מספק היינו דוקא שיש שם יישוב יהודי או שחזר היישוב יהודי לשם וכמ"ש השמחה לאיש, אך כיום שבעיר עזה ואגפיה דהיינו רצועת עזה אין שם יישוב יהודים ש לדון אם יש חיוב שהחיללים יקראו שם את המגילה גם בט"ו, והאריך בזה מדין כרך של גויים שאין בו ישוב יהודים שלדעת הביה"ל והחזו"א קוראים בט"ו, ומ"מ הביא שם שס"ל לאביו הגרע"י זצ"ל שאין צריך לקרוא שם בט"ו, ושיש לצרף דעת הראשונים שבעינן שם לעולם עשרה בטלנין בצירוף זה שלא ברור מיקום רצועת עזה ואם היא בכלל עיר ספק מוקפת חומה ולא שאר המקומות הסמוכים לה, ולכן העלה לדינא שחיילים המשרתים כעת במלחמת חרבות ברזל ברצועת עזה עליהם לקרוא את המגילה ביום י"ד באדר ב' בלבד ואינם צריכים לקרוא כלל אפילו בלא ברכה ביום ט"ו עכת"ד, וכן שמעתי לדינא מהגרע"פ, אך שוב שמעתי שנכון להחמיר לקרוא שם בט"ו בלא ברכה.

זמן קריאת המגילה בעזה

שאלה: מתי קוראים את המגילה בעזה.

תשובה: עזה קוראים רק בי"ד בברכה. [ויש מחמירים שנכון לקרות שם בט"ו בלא ברכה כדיני ערי הספיקות, בודאי חיילים העוסקים במלחמה בודאי שאי"צ להחמיר בזה].

מקור: דנו הפוסקים לגבי חיוב עזה בקריאת המגילה שעתה החיילים [והרבה מהם שומרי תורה ומצוות או בחורי ישיבות או אברכים בעלי תושבה שמשרתים במילואים] נלחמים שם אם חייבים לקרוא בט"ו שהרי היא ספק מוקפת חומה מימות יהושע בן נון,

עזה נזכרה בתורה ובנביא כמה פעמים, ובספר תיקון יששכר (דף נט ע"ב) כתב בזה"ל: והמקומות שקורין בהם המגילה שני ימים מפני הספק אם עיירות הם אם כרכים הם וכו' הסדר להם בקריאת התורה ביום השני כסדר היום הראשון, ומנהג זה פשוט פה בכל המוסתערבים יצ"ו תושבי ארץ צפת שבגליל העליון וכו' ושמענו שכן נוהגין גם בעזה ובדמשק, עכ"ל, וכן כתב בספר אר"י סימן ה' אות א', שעזה קוראים בט"ו בלא ברכה, וכן כתב לדינא בשו"ת רבי עקיבא יוסף (או"ח ח"ב סימן תמח) שבעזה קוראים גם בט"ו בלא ברכה, וכן פסק בשו"ת שמחה לאיש (או"ח סימן ה') וז"ל: אודות עיר עזה, כידוע לנו בבירור מפי הקבלה ומפי ספרים שעזה היה בה ישוב בני ישראל זמן רב, וזה ששים שנה ואת היותר שנתבטל הישוב מסיבת הגלות המר, ולא יכלו לסבול עם בני ישראל הגלות, והוכרחו לצאת משם וקבעו דירה רוב בני העיר בעיה"ק חברון ת"ו, והניחו בית הכנסת חרב ושמם, ובית הקברות מאין יושב, רק גוים וערלים ותו לא. והנה בעתה (שנת תרמ"ג) נתעוררו אחינו בני ספרדים ואשכנזים לקבוע דירה בעזה הנזכר, ועשו בית להתפלל שם ונתקבצו מנין עשרה מישראל והותר, והולילו שם ס"ת ומתפללים שם בעשרה וכו' והנה בפורים כבר שאלו מה יעשו

בטלנים ואם יש באפשרותו ואינו לחוץ בזמן
המחמיר לקרות גם בט"ו תבוא עליו ברכה, ועוד
כתב כיון שספיקא דרבנן לקולא, וגם יש לסמוך
עמש"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' רל"ה
שיש לסמוך לגבי זה שהחומה אינה ניכרת,
ובפרט במלחמה למי שאין לו זמן.

ועתה יצא לאור קובץ ווי העמודים מס' 122
ושם בעמ' סח השיב בזה הגר" זילברשטיין
שליט"א כדברי הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א
שאין צריך לקרות שם יומיים ואפשר לקרות רק
בי"ד ואין צריך לקרוא שם בט"ו מחמת שיש עוד
כמה קולות שיש שם רק גויים ואין שם עשרה

סימן כ"ח סדר ליל הסדר לחיילים הנמצאים במלחמה בעזה

בס"ד, שלהי אדר תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך מחבר חיבורים מחוכמים ומועילים לכל עולם התורה, רחובות.

לגבי השאלה לגבי סדר ליל הסדר לחיילים בעזה, והיא שאלה נחוצה יען כי יש הרבה חיילים שומרי תורה ומצוות [שחזרו בתשובה שלימה] שעתה נמצאים במלחמה בעזה, מחמת היותם מגויסים למילואים.

בדיקת חמץ – אם יש ברשותם שבו נמצאים חמץ, כגון בטנק וכדו' יעשו בדיקת חמץ בלא ברכה (כיון שהוא מטלטלין) לאור הנר, [ואם אינם יכולים יעשו לאור פנס] ואם נמצאים בבתי מגורים כיון שעכשיו הם נמצאים שם יעשו בדיקת חמץ בברכה בליל י"ד, ואם אינם יכולים לעשות בדיקת חמץ בליל י"ד יעשו בדיקת חמץ בלא ברכה בליל י"ג בלא ברכה. [ולגבי על מי מוטל החיוב בזה יל"ע].

שריפת חמץ – אם יכולים לעשות במקומם יעשו, ואם לא ישליכו לים, או יאבדו אותו בכל דרך שהוא.

אכילת מצה בערב פסח – כיון שהוא מקום הצורך ואין להם חמץ יכולים לאכול מצות אף בערב פסח, [וטוב שיבשלו אותם קודם] וטוב שיאכלו עוגיות וכדו' ממצה עשירה.

מצוות ליל הסדר לנמצאים בבתי כבושים וכדו' – אם יכולים לעשות את הסדר בלילה בזמנו מה טוב.

תפילת ערבית והלל – יכולים להתפלל תפילת ערבית מזמן פלג המנחה, ולאחר מכן יאמרו הלל שלם בברכה, [אף למי שמתפלל ביחידות].

קיום הסדר מפלג המנחה – אין היתר לקיים את מצוות הסדר מפלג המנחה, ורק קידוש אפשר להתיר בשעת הדחק, אך חיילים שאין באפשרותם לקיים מצוות הסדר כלל בליל פסח ורק יכולים מפלג המנחה יקיימו את כל מצוות ליל הסדר מפלג המנחה ללא ברכה, ואם אח"כ יוכלו לאכול בלילה יחזרו ויאכלו בברכה (עי' חזו"ע פסח ח"ב עמ' א ובשו"ת חזון עובדיה סימן א' שהביא ראשונים שס"ל שיכול לקיים מצוות הסדר בלא ברכה ע"כ נראה כמ"ש, וכן הסכים לדינא הגר"י משדי שליט"א).

מצוות ליל הסדר לנמצאים בלחימה ואין בזמנם אף דקה פנויה

קידוש, אפשר לעשות מפלג המנחה אם יכולים, אבל שאר מצוות היום אי אפשר לעשות רק בלילה, וחיילים הנמצאים במצב מלחמה כל הלילה, כיון שאנוסים, [ואין פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, כיון דלאו מלחמת מצוה] פטורים, ואונס רחמנא פטריה, אך מ"מ אין להם תשלומין ביום, אבל אם נמצאים לפני זמן עלות השחר [אף הזמן השני] יכולים לאכול מצה בלא ברכה.

וראוי אם אפשר שיחלקו עכ"פ בלילה זו את הלחימה לשני משמרות [ויתחלפו באיזור השעה 11 בלילה], כך שכל משמר יוכל לעשות את הסדר בקצרה.

מצוות ליל הסדר ליכולים לעשות סדר קצר [ויש ברשותם זמן מצומצם]

ד' כוסות – מי שלא עושה את הסדר כדינו אין עניין שישתה ד' כוסות אחד אחרי השני, כיון שקימ"ל שתאן בבת אחת שלא על הסדר ההגדה לא יצא ידי חובה.

ויכולים לשתות מיץ ענבים, ויקחו כוס קטנה כשיעור רביעית 86 סמ"ק, ויכולים לשתות אף ארבעים סיס, ויוצאים יד"ח אף בכוס חד פעמי.

מצה. [חיילים שאין ברשותם זמן ויש להם ממש כמה שניות לאכול ירסקו את המצה מבעוד יום ויאכלו את השיעור שהוא מרוסק] ובשעת הדחק יכולים לאכול אף בשיעור תשעה גרם.

מרור – יכולים לאכול בשיעור 17 גרם שהוא קלח חסה גדול.

כורך – לכתחיל יאכלו, ויכולים לאכול בשיעור הקטן 17 גרם מהמצה ו17 גרם מהמרור [שהוא בערך גודל של עלה חסה בינוני], ואם אין זמן ברשותם די 9 גרם מצה ו9 גרם מרור. ומעט חרוסת.

שולחן ערוך – מצוות שמחה ביו"ט בבשר אם אפשר.

אפיקומן – כזית אחד לכל הפחות בשיעור 17 גרם, ולכתחילה יאכלו לפני חצות, אך אם לא אכלו לפני חצות יאכלו כל הלילה.

הלל – אם יש להם זמן יאמרו הלל ונראה שעדיף שיאמרו הלל שלם אם מפסיקים באמצע. [ויש להסתפק אם אמרו הלל אחר תפילת ערבית, ויש בפניהם מצוות אחרות הי מנייהו עדיף].

בברכה שנזכה לגאולה קרובה במהרה בימינו, ונזכה השנה לאכול לירושלים הר הקודש ולאכול מן הפסחים ומן הזבחים, אמן ואמן.

[שוב יצא לאור ספר הלכות ליל הסדר בעזה, והרחיב בדברים אלו בתשובות מגדולי ההוראה ע"ש].

ואם עושים הפסקות בסדר צריכים לברך על כל כוס וכוס.

הסיבה – קימ"ל שלכתחילה הסיבה בד' כוסות ומצה וכורך ואפיקומן מעכבת, [ולבני אשכנז בב' כוסות אחרונות אינם מעכבים] אך מ"מ אף אין ברשותם כורסה וכדו', מ"מ יכולים כל אחד להשען על חבירו לצד שמאל. [ואם אינם יכולים, אונס רחמנא פטריה].

קידוש – כנ"ל בשעת הדחק אפשר אף מפלג המנחה.

ורחץ – אם ברשותם ליטול ידיים יטלו. [ואם אינם יכולים ליטול ידיים יאכלו מהכרפס במזלג וכדו', וי"א שעדיף שלא יעשו].

כרפס – יכולים לאכול כל שהוא מהכרפס. ולטובלו במי מלח.

מגיד – לכתחילה יאמרו כל ההגדה, ואם לא יאמרו מעבדים היינו וכו' עד הרי זה משובח'. ואחר כך מ'רבן גמליאל' עד סוף ההגדה. ואם לא יאמרו לכל הפחות "רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלושה דברים אלו לא יצא ידי חובתו, ואלו הם פסח מצה ומרור".

מצה – יאכלו כזית אחד, [ואם עושים סדר, עורך הסדר יאכל שני כזיתות] ודי בשיעור 17 גרם, ולכתחילה אם אפשר יאכלו 30 גרם, ואם יש להם זמן לאכול רק כזית אחד יאכלו אותו בסוף הסעודה ויכונו לשם אפיקומן ולשם מצוות

סימן כ"ט האם עזה נקראת חו"ל לגבי יו"ט שני של גלויות

ביאורים, ע"י בפירוש רבי אליהו פולדא ובפירוש הר"ש סירלאו, ובכס"מ הל' תרומות פ"א ה"ט. ולמעשה כדברי החזו"א כן כתב ספר אני ה' שוכן בתוכה עמ' עח שלמעשה הורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להקל בשמיטה בסביבות עזה גוש קטיף שאין אנו יכולים להיות בקיאים בדקדוק בגבול, ובילקו"י שביעית עמ' עה מבואר שלגבי תרומות ומעשרות דינה כחו"ל, ע"ש, ואמנם יל"ע מדברי הפוסקים הנ"ל, וראה מש"כ בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' רנ"ח בארוכה. ומש"כ בזה בספר שערי יוסף הלכות מלחמת שמחת תורה תשפ"ד ע"ש.

ולגבי דינה האם צריך לנהוג שם יו"ט שני, הנה בשו"ת הרדב"ז ח"ד סימן א' קה נשאל לגבי חיוב יו"ט שם וכתב שלמעשה נוהגים שם רק יום אחד, אף אם נאמר שהיא חו"ל כיון שחיוב יו"ט שני תלוי במקומות שאין דרין רוב ישראל והיו השלוחים הולכים אליהם יעו"ש. וכן נראה ממש"כ בשו"ת הרלב"ח סימן מט שבעזה נהגו רק יו"ט אחד. וכן כתב במור וקציעה או"ח סי' שו שעזה היא חלק מאר"י ונראה מדבריו שנוהגים רק יו"ט אחד, וכן נראה בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קסח, וכן הסיק לדינא בשו"ת משפטי עוזיאל או"ח תנינא סי' ס"ו, ושכן כתב בשו"ת ישא איש או"ח סי' ח', וכן כתב בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו או"ח סימן ב' סק"א, וכן כתב לדינא בשו"ת ציץ אליעזר ח"ג סימן כג אות ד"ה וכן בספר פרי האדמה שבזעה נהגו לעשות יו"ט אחד.

ומ"מ נראה כיון שהוא ספיקא דדינא אם היא חו"ל או לא, וגם אין שם ישוב יהודי וממילא אין אסורים במלאכה, ואף אם יש שם ישוב יהודי ליד מ"מ הוא ישוב חדש, וע"י בחזו"א או"ח סי' קל"ב, ובמה שנתבאר כע"ז בשערי יוסף הל' פורים בדיני רשימת הערים החייבים בקריאת המגילה, וכן האריך בשו"ת משנת יוסף ח"א סימן מו, יש להקל שמותרים אף בעשיית מלאכה וכן אין צריכים שוב לעשות ליל הסדר, וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט שני לגבי

שאלה: האם עזה נקראת חו"ל לגבי יו"ט שני של גלויות ונפק"מ טובא לחיילים שומרי תורה ומצוות שנמצאים שם.

תשובה: אין דינה כחו"ל, אלא כאר"י ביו"ט אחד.

מקור: בשו"ת מהרי"ט תשובה מז מבואר שדין עזה כדין חו"ל כיון שהיא עיר מדרום לאשקלון, [והו"ד בשע"ת סי' תצ"ו] ואמנם בספר כפתור ופרח פרק י' שעזה ורפיח שמרום לאשקלון דינם כדין העיר לוד, וכ"כ בשו"ת רדב"ז ח"ד סימן ל' אלף קה שנשאל אם חייבים להפריש תרומות ומעשרות בעזה והשיב שבודאי שחייבים שבודאי עולי מצרים כבשוה ע"ש, וכן כתב בשו"ת ישועות מלכו חו"ד סי' סז שלענין הלכה מצוה לדור בכיבוש עולי מצרים ע"ש, ואמנם ע"י בירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג מבואר שעזה דינה כחו"ל, ואמנם מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' סנהדרין ה"א נראה דדינה כעולי מצרים, ובחזו"א שביעית סי' ג' סק"א כתב דאיכא שני מקומות שנקראים עזה, ולמעשה נראה מדבריו שעזה דינה כחו"ל, וכן כתב בדרך אמונה כידוע.

ובירושלמי שביעית פ"ו ה"א איתא "תחומי אר"י כל שהחזירו עולי בבל וגניא דאשקלון ואשקלון עצמה רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא מן מה דתני גניא דאשקלון הדא אמרה אשקלון כלחוץ וכו' רבי סימון ורבי אבהו הוו יתבין אמרי הא כתיב וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה ליתי עזדה ואת שקלון ואת גבולה ליתי אשקלון מעתה ההן נחל מצרים, ליתי נחל מצרים, ע"כ, ובביאור הגר"א בפני משה שם שם כתבו לבאר שמה שאמרו בירושלמי ליתי עזה וכו' ליתי אשקלון, אינם אותם עזה ואשקלון נאמרו בכתוב והידועות לנו בשמות אלה כיום אלא ערים אחרות בשמות הללו דתרי עזה ואשקלון הוו, ואמנם כתב בהגר"א שם להקשות האם נאמר שגם נחל מצרים אינו נחל מצרים שבזמנינו ע"ש, ומבואר עוד מדברי הירושלמי שעזה דינה כחו"ל, ואמנם נאמרו שם עוד כמה

האריכו בתשובה הגאון רבי אלעזר חיים
שיינברג שליט"א והגאון רבי אהרן ליברמן
שליט"א בתשובה לכת"ר, ונדפסו בספר "סדר
ליל הסדר בעזה".

דין העיר אילת האם צריכים לנהוג בה ב' ימים
טובים [ע"ש בארוכה וצרף לכאן] שלפוסקים
שאי"צ לעשות באילת ב' ימים בודאי שגם בעזה
אין צריך לעשות ב' ימים, ושוב ראיתי שכן

סימן ל' שמיעת מוזיקה בימי הספירה בזמן המלחמה

הספירה ודאי אסור וכן בימים בין המצרים, וכן אבל כל י"ב חודש והא דלא הביאו השו"ע והרמ"א דבר זה להדיא משום שהם ס"ל עיקר דכל השנה ג"כ אסור כלי שיר וזמר כנ"ל, ואפשר דהמג"א בס"י תצ"ג ובס"י תקנ"א שכתב לאסור ריקודין ומחולות בימי הספירה ובין המצרים כיון לזה שאפילו אותן שנוהגין היתר בכלי שיר תוף ומחול כל השנה אבל בימי הספירה ובין המצרים אסור מטעם אבילות". וציין לדבריו בחזו"ע יו"ט, וכן נראה מדברי הגרנ"ק בחוט שני (שבת ח"ד עמ' שעט) שלדברי השו"ע גם בכל השנה אסור שלא לנגן זכר לחורבן, ולכן עכ"פ בימים האלה בודאי יש להחמיר, [ומה שנהגו להתיר נתבאר בארוכה בשערי יוסף דינים הנוהגים זכר לחורבן], ומ"מ לפי טעם זה, יש להתיר לאחר מכן.

ג). בספר תשובות ופסקים (בהוצאת מקיצי נרדמים סימן סט) בשם רב שרירא גאון דגזרו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת ושלא לעשות כסות חדשה עד שבועות ע"ש, והו"ד בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"א סו"ס קסו). ולפי"ז אין לחלק בין שמיעת מוזיקה לניגון בכלי נגינה, כיון שהכל מביא לידי שמחה. ובכלל האיסור הוא אף בשמיעה מנגן וכדו', ואף שבשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן ס"ד) כתב כי שמיעת טייפ ורדיו איננה נכללת באיסור של שמיעת מוזיקה בבין המצרים, וכ"ש בימי ספירת העומר, שע"ז לא הייתה הגזירה אין אנו צריכים להוסיף על עצמנו חמורות ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קלז) אולם לדינא הסכמת גדולי הפוסקים שאף שמיעה מטייפ ונגן הרי הוא בכלל האיסור, וכן פשט המנהג וכמו שכתב בהליכות שלמה ניסן עמ' שסא שכן הוא המנהג ואין לזוז מהמנהג.

ומ"מ בזמן מלחמה שאני, כיון שהוא במקום פחד וחרדה ואינו כוונה, והנה בגם אני אודך מתשובתי ח"ב סימן פג הארכנו בדין שמיעת מוזיקה בימי ספירת העומר בתקופת הקורונה וכתבנו דאולי יש לומר שישמעו מוזיקה

שאלה: האם בימי מלחמה מותר לשמוע מוזיקה בימי ספירת העומר או בין המצרים, כדי להרגיע את העצבים. [שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס].

תשובה: במקום לחץ וחרדה ופחד אפשר לשמוע.

מקור: איתא בגמ' ביבמות דף סב ע"ב, אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נחמן אסכרה. ומחמת כן נוהגים דין אבילות.

ואף שלא נתבאר להדיא בפוסקים שאסור לנגן בכלי שיר, ונתבאר במג"א שהאיסור הוא בריקודין ומחולות, מ"מ נהגו לאיסור ומצינו בזה כמה ראיות וטעמים בדברי הפוסקים.

א). אף שבמשנ"ב (סי' תצ"ג סק"ג) כתב שיש להזהר רק בריקודין ומחולות של רשות, מ"מ בפרי מגדים (סי' תקנ"א) שכתב לדון לגבי ישראל שפרנסתו ע"י נגינה אם מותר לנגן אצל גוים, וכתב בשו"ת מנח"י (ח"א סי' קיא אות ד') שנראה מדבריו שנגינה בכלי שיר אסורה, וכן כתב בערוך השולחן (סימן תצג סק"ב) וז"ל: ומותר לעשות סעודה אך לא בריקודין ובמחולות וכ"ש שאסור לזמר בכלי זמר עכ"ל ולכן ה"ה שמיעת מוזיקה, ולפי"ז אין לאסור רק עד מתי שנוהגים מנהגי אבילות.

ב). כל השנה יש איסור לנגן כמבואר בגיטין דף ז' ובשו"ע או"ח סי' תקס ס"ג, וכ"כ בשו"ת כפי אהרן (אפשטיין סי' נ"ב ד"ה אם כבר) "ומ"מ בימי

❖ סימן ל' שמיעת מוזיקה בימי הספירה בזמן המלחמה ❖

הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א אלי] וכ"ש
הכא דמדינא לרוב הפוסקים מותר לשמוע
מוזיקה לאחר ל"ג בעומר, וכ"ש לאחר ר"ח סיון
שלא אומרים תחנון וכו', דיש יותר מקום להתיר
בזה, וכ"ש לילדים, דרך בני חינוך הם.

ואוקלית, ומ"מ הבאנו דברי הפוסקים שיש
להתיר התם, ונראה דכ"ש הכא דגם סגורים
בבתים וגם כל הזמן שומעים אזקעות שמותר
לשמוע מוזיקה, ולא דוקא באוזניות [וראה שם
מש"כ לענין בין המצרים, ומה שהבאנו תשובת

סימן ל"א נסיעה לקבר הרשב"י לל"ג בעומר בזמן המלחמה

בס"ד, אייר ה'תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, וקבצי מה טובו אוהליך יעקב וש"א"ס, ומו"ץ בעיר רחובות.

אודות השאלה אם מותר לנסוע לאתרא קדישא מירון בל"ג בעומר השנה מחמת המלחמה, והאם הוא חשוב כמקום סכנה.

נראה לענ"ד דעתה ודאי חשיב כמקום סכנה, ומה דעתה לא אירע שום נזק, משום דלאו בכל יומא איתרחיש ניסא, ואין נכנסים למקום סכנה וסומכים על הנס, וכמבואר בגמ' בשבת דף לב ע"א שאל יעמוד אדם במקום סכנה, ויסמוך על הנס, וכן בגמ' בתענית דף כ' ע"ב רבי ינאי בדיק ועבר, ר' ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכותיו.

ואף שכתב בקרבן נתנאל (על הרא"ש ע"ז ב' יב) שכתב שהאיסור לסמוך על הנס מתייחס רק לסכנה שכיחה ולא במקרים שהניסיון מראה שרבים עברו ולא ניזקו, וכן כתב להביא לדינא בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו סימן לט יעו"ש. והוא דוקא היכא דשכיח היזקא ויסוד הדברים מהגמ' בפסחים דף ח' ע"א ששליחי מצוה אינן ניזוקין, מ"מ היכא דשכיח היזקא שאני. וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף אורחות הישיבה סי' סט, ובמש"כ בספרי שערי יוסף הלכות נגיף הקורונה, וכמו שנתבאר בארוכה לעיל בסימן ה'.

ומ"מ נראה שאף שבמקום שלא שכיח היזקא, אין זה אומר שיש לכתחילה לסמוך על הנס, אף שהרבה לא ניזקו, מ"מ נראה פשוט שיש חובת השתדלות ורק הבוטח בה' במידת הבטחון יש לו על מה לסמוך, ובגדר מידת הבטחון וההשתדלות יש להאריך בהרחבה מסוגיות הש"ס והראשונים, אך מ"מ מצינו בחזו"א או"ח סי' נ"ט סוף סק"ד שכתב שבכה"ג שבוטח לגמרי

בהקב"ה אינו צריך לעשות השתדלות אף בספק פיקוח נפש וכדעת הרמב"ן שכתב לענין לבשל לתינוק אוכל בשבת בכה"ג שאין לו אוכל שלא מבושל שרגיל בזה והוא ספק סכנה מותר לבשל בשבילו, אבל מי שבוטח בהם וקובע מזונות בנו באופן שאין מבשלין שבילו בשבת וכבר הורגלו בכך, אין מזניחין אותן עי"ש.

וכיון שאין להכניס עצמו למקום סכנה, ממילא ה"ה הכא שאין להכניס עצמו למקום סכנה וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף הלכות שמחת תורה, ואף שאחד לא ניזוק במירון עד עתה, מ"מ כיון שידוע שיש להם כוונות להתקיף בטילים את אתרא קדישא מירון בל"ג בעומר, ממילא הרי הוא מקום סכנה, בודאי שאסור להעלות לשם בל"ג בעומר, וכמו שהורו גדולי הרבנים, והגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, ועוד.

ואודות השאלה אם צריכים לעשות התרת נדרים, כיון שהוא במקום אונס, אין צריך לעשות וקימ"ל לדינא כמ"ש בדגול מרובה יו"ד סי' רי"ד, וכמו שהארכתי בתשובה לכת"ר ונדפס בגם אני אודך מתשובתי ח"ב ע"ש.

וגם לא ברור שיש חיוב לעלות לאתרא קדישא בל"ג בעומר. ומקור הדין שמרבים שמחה בל"ג בעומר, כתב הרמ"א (או"ח סימן תצ"ג סע' ב') מרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון, ויש לעי' מדוע מרבים בו שמחה, ומדוע רק קצת שמחה.

א' הנה במאירי ביבמות (סב:) כתב כי קבלה בידו מהגאונים שבו ביום פסקו למות תלמידי ר"ע, אחרי שרבים מהם נגיפו במגיפה, וכן מובא במנהגי מהרי"ל, [והנה אין זה ברור שזה היה בל"ג בעומר יש שסוברים שהיה בל"ד בעומר כמבואר בשו"ת תשב"ץ (ח"א סימן קעח) וכן הוא שיטת הבית יוסף (סימן תצג)] וזה מקור דברי הרמ"א.

וקשה הרי הרי כל תלמידו נפטרו, וא"כ היה ראוי לעשות יום אבל וכו', א' מבואר בדברי הרמ"ע מפאנו בספרו מעין גנים (ח"ג ספירת העומר)

שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם, וסמך ליה וידבר ה' אלי לאמר, אלי היה הדיבור. ופרשב"ם "ולכך עשו ימי משתה ושמחה על הדיבור שחזר למשה". ומעתה צ"ב מש"כ הגר"א דהשמחה הוא משום שפסקו מלמות, דהשמחה היא משום חזרת הדיבור. וכתבו ליישב דהא בהא תליא, דמה שחזר הדיבור הוא משום שפסקו מלמות. אך יש לבאר בזה ע"פ מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש (תענית פ"ד מ"ז) שכתב לבאר השמחה ביום ט"ו באב, בזה"ל: ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו פסקה המגפה ממתי מדבר בשנה האחרונה מן הארבעים לפי שהיה המות מתרבה בהם כל תשעה באב, ובשנה האחרונה פסק ונשארו מצפים עד חצי החדש ואז בטח לבם והבינו שכבר בא הרצון ונגמר החרון ונסתלק מהם לכך עשו אותו מאז יום שמחה". וא"כ ה"ה כאן י"ל דשמחו דבא הרצון ונגמר החרון אף ה' בהם, אך לטעם זה יש לעי' מדוע שמחים בכל שנה, הרי אח"כ הקב"ה הראה לנו חרון אף, ואף בזמן הקורונה אמר הגר"מ אזרחי שליט"א שהיא חמה שפוכה וכו'.

ד' עוד כתב בספר תורתו מגן לנו בשם הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שמה שהיה שמחה שאפשר שהיו תלמידים שאכן נהגו כבוד זה בזה ולא מתו, וזה היה השמחה. ועי"ש שהביא שהגר"ח ק הוכיח כן מהגמרא דף קיט ע"א שהיו עוד תלמידים לר"ע, עי"ש מש"כ לפלפל בזה.

ה' ובשו"ת שם אריה (סי"ד) כתב דלא מתו כולם באותה שנה אלא כל שנה בזמן הזה היו מתים, רק עד ל"ג בעומר וע"כ הוי יום שמחה דידעו שבאותה שנה לא ימותו והוא חידוש גדול עד למאוד.

ו' בס' נזר התורה (ח"ב סט"ז) כתב לבאר דהנה בגמ' ביבמות (סב, ב) משמע דזמן מיתתו הוא בין פסח לעצרת ומבואר דזהו הזמן דמחייב את מיתתו, וא"כ היו צריכים למות עד עצרת, ואז חרון אף יהיה עד עצרת והקב"ה זירזן ומתו עד

כתב להקשות דאי נימא שביום לג בעומר מתו האלף האחרונים א"כ פסקה המיתה, וכתב שאלא שאף על רבם נקנסה מיתה לבו ביום ופסקה בשבילו שבטלה הגזירה, ולכן דין הוא לשמוח בשביל הרב שניצל, וזה היה ר"ע שחזר ולימד את כל התורה כולה לרבי מאיר וחביריו ומהם פשטה התורה לכלל ישראל.

ב' השיב בזה הגר"ח קניבסקי זצ"ל והו"ד בדרך שיחה (ח"א פרשת בהר) שרובם מתו ונשארו מעט, וכעין מה שכתבו התוס' (בבא בתרא קכא בד"ה יום) שהיו שנשארו ולא מתו במתי מדבר, ובספר תורתו מגן לנו (עמ' קפט) הביא תשובת הגר"ח ק שהיו שקולים כנגד כולם ולכן היה בזה שמחה גדולה ע"ש, ואין לטעון דנחשוש שגם הם לא היו מהוגנים כי הרי היו בכלל ה-24 אלף תלמידים, דהנה איתא במדרש רבה (פרשה ס"א ג') "ר"ע אומר אם היו לך תלמידים בנערותיך עשה לך תלמידים בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהם מתקיים לך זה או זה ואם שניהם כאחד טובים, י"ב אלף תלמידים היו לו לר"ע מעכו ועד אנטיפרס וכולם בפרק א' מתו למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו ובסוף העמיד שבעה ר"מ ור' יהודה ור"י ור"ש ור"א בן שמוע ור"י הסנדלר ור"א בן יעקב וכו' א"ל בני הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם עמדו ומלאו כל א"י תורה".

ג' ובביאור הגר"א סי' תצ"ג כתב לדמות את דין מתי מדבר שכשאר פסקו למות יש יו"ט, כמבואר במסכת תענית דף ל' ע"ב ע"ש. דהנה התוס' בב"ב דף קכ"א ע"א בד"ה "יום שכלו" כתבו וז"ל "ונראה לר"ת לפרש לפי מדרש איכה שלא מיהרו למות אלא בשנה אחרונה בטל מהן הגזירה ונשארו מהן ט"ו אלף" וכו', וכמו דהתם השמחה היא משום שנשארו חלק ולא מתו ה"ה לענין תלמידי ר"ע לא מתו כולם, ומה שנקטה הגמ' הלשון "וכולן מתו מפסח ועד עצרת" י"ל משום שהגזירה היתה על כולם או משום שמתו רובן ורובן ככולן. והקשה הגר"א ויינטרוב זצ"ל דהנה בגמ' ב"ב שם איתא "רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום שכלו בו מתי מדבר, דאמר מר עד

ואולם בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן רלג) כתב להקשות שאם נאמר שרשב"י נפטר בליל ל"ג בעומר לשמחה זו מה עושה, והרי בשו"ע (סימן תק"פ) שקבעו תעניות בימי פטירת הצדיקים ומה נשתנה משאר הצדיקים. וכן כתב להקשות בשו"ת שואל ומשיב.

ומצינו בזה כמה ביאורים בדברי הפוסקים: א' כי הרי ביום זה גילה רשב"י זיע"א את סודות התורה כמבואר באידרא זוטא, ולכן נוהגים לעשות הילולא ביום פטירתו, וכן כתבו מרן החיד"א במורה אצבע (אות רכג) ובשדי חמד (מערכת ארץ ישראל אות ו') וע"ע בשו"ת יחו"ד (ח"ה עמ' קסו).

וכן כתב בס' שער יששכר (מאמר גל עיני כג, לא) דכיון דביום ל"ג בעומר מת בו רשב"י, ואיתא בזוה"ק באידרא זוטא דגילה הרבה סודות התורה ביום זה, ועל כן איכא שמחה.

והנה בזוה"ק (אידרא זוטא כרך ג פרשת האזינו דף רפז עמוד ב) איתא "א"ר אבא לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים עד דאשתכחו מלוי ואנא כתבנא סברנא למכתב טפי ולא שמענא ולא זקיפנא רישא דנהורא הוה סגי ולא הוה יכילנא לאסתכלא אדהכי אזדעזענא שמענא קלא דקארי, ואמר (משלי ג) ארך ימים ושנות חיים וגו', שמענא קלא אחרא (תהלים כא) חיים שאל ממך וגו', כל ההוא יומא לא אפסיק אשא מן ביתא ולא הוה מאן דמטי לגביה דלא יכילו דנהורא ואשא הוה בסוחרניה, כל ההוא יומא נפילנא על ארעא וגענינא, בתר דאזיל אשא חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים דאסתלק מן עלמא אתעטף שכיב על ימיניה ואנפוי חייכין ע"כ, וא"כ לכך זכר לזה עושים משאות ברבוי אורה". [ועי' בני יששכר בסוף מאמרו בענין ל"ג בעומר].

וראיתי לבאר דהנה הרמב"ם בפירוש המשניות בחגיגה (פ"ב מ"א) כתב וז"ל "ולא במעשה בראשית בשנים וכל שכן שלא יהו יותר, ואמרו כי שאל נא לימים ראשונים יחיד שואל ואין שנים שואלים, וכבר ביארנו טעם זה בהקדמתינו לחיבור זה, והוא שההמון אי אפשר להם להבין

ל"ג בעומר וע"ז איכא שמחה דתם חרון אף מעם ישראל.

ב' הנה כ"ז מובא במנהגי מהרי"ל שהוא כתבי תלמידיו אבל המהרי"ל עצמו כתב כי מגיפת תלמידיו רבי עקיבא לא חדלה בל"ג בעומר, אלא היא הפילה מהם חללים מפסח ועד עצרת, כולל בל"ג בעומר, אולם הם נפטרו בימות החול בלבד לא בימי החג בשבתות ובראשי החודשים, וימי החול מונים שלושים ושנים ימים, הוי אומר שביום השלושים ושלוש פסקה המגיפה לפיכך לאחר שלושים ושנים יום נוהגים שמחה.

ג' בפרי חדש (סימן תצג סק"ב) כתב לתמוה איך שמחים ביום שפסקו למות, וע"כ ביאר שהרי בל"ג בעומר הסמיך רבי עקיבא את חמשת תלמידיו רבי מאיר רבי יהודה רבי יוסי רבי שמעון בנו ור"א בן שמוע, והם העמידו תורה באותה שנה, וע"כ יש לסמוך ביום זה, וא"כ לפי טעם זה יש לשמוח ביותר בלימוד התורה, בשמחה, ובפיקודי ה' ישירים משמחי לב. וכע"ז מבואר בדברי מרן החיד"א בספרו טוב עין (סימן יח אות פז) שהטעם שעושים שמחה בל"ג בעומר, אפשר שר"ע התחיל לשנות לרשב"י וחבריו ביום ל"ג בעומר, ויאור להם שחזרה עטרה ליושנה ולכך עושים שמחה, והיינו שביום ל"ג בעומר נפתחה הישיבה של ר"ע, ולכן עושים שמחה ביום זה עכ"ד.

ד' עוד הטעם הוא משום שהוא הילולא דרשב"י וכמו שכתב בספר פרי עץ חיים (שער כ"ב פ"ו) ובברכי יוסף (סימן תצ"ג סק"ד ובחיי אדם (כלל קלא דין יא) וכן בבני יששכר (ח"א מאמרי חודש אייר מאמר ג' אות ב' ו'). ובערוה"ש (תצג ס"ז) כ' שיום זה רגילין לקרותו הילולא דרשב"י ובא"י מרבים בתפילה והדלקת נרות על קברו הקדוש ואומרים שנסתלק ביום זה וגם יצא מהמערה ביום זה, עכ"ד. וכן כתב ביערות דבש (ח"ב דרוש יא) שפטירת רשב"י זיע"א הוא בלג בעומר ובזה פירש הפסוק בפיו ובשפתיו וכו' ע"ש, וכן כתב השל"ה הקדוש שרשב"י נפטר בל"ג בעומר.

וא"כ כיון דנתגלה כאן תורה מיוחדת ומסירת תורה ע"כ היה אש סביבות רשב"י ולזכר זה אנו עושים משואות לאש הגדול אש התורה.

והנה בשו"ע (או"ח סי' תכ"ח) כתב דביום שיוצא פורים יוצא ל"ג בעומר, וסימנך פל"ג, ויתכן דהכונה בזה דכמו בפורים היה קבלת התורה מחודשת מאהבה, כך בל"ג בעומר היה קבלת התורה נוספת, ושמחת התורה. והנה בבני יששכר (בענין ל"ג בעומר) כתב דרב אבא כתב את כל ספר הזוה"ק בל"ג בעומר, ונמצא דקודם דרבי כתב את המשנה כבר נכתב הזוה"ק, וא"כ הוי יום זה גלוי של תורת הנסתר ע"י שנשתייר לדורו.

ועוד ביאר בזה המהרש"ם שהנה הרי חז"ל הביאו במסכת סוכה דף מו ע"ב, יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין שהביאור הוא שכשהגוף מגיע למעלה הוא אומר שלא עשה חטאים והראיה היא שהרי בלי נשמה הוא כלום והוא מונח בעפר וכשהקב"ה בא לדון את הנשמה הנשמה אומרת שגם היא כלום והראיה שכשהיא יוצאת מהגוף לא יכולה לעשות כלום, ואז הקב"ה מביא את הגוף ואת הנשמה ביחד וכך הוא דן שניהם ביחד, ולכאורה זה טענה הרי הוי זה אינו וזה אינו יכול והביאור בזה שרשב"י סובר שזה אינו יכול וזה אינו יכול פטור כמבואר בשבת דף צג ע"ב וממילא הוא יכול לפטור את כולם מן הדין, ולפי"ז ביום פטירת רשב"י מי שלומד מהצדיק ומי שמתחזק ממנו יש לו ג"כ את אותו דין וממילא זה מכפר לכולם.

ב' יש שתרצו שזהו משום על שניצול מגזירת הקיסר הרשע אשר זמם להרגו כמבואר בשבת דף לג ע"ב ונפטר כדרך כל הארץ ולאחר שזכה לגלות סתרי תורה.

ג' ובשדי חמד (מערכת ארץ ישראל סימן א') כתב להצדיק מנהג זה וכתב שיש מערערים על מה שעושים הלילולת הרשב"י זיע"א בל"ג בעומר, וכתב שם בשם בעל התורת חסד מלובלין שנעלם מעיני החת"ס דברי רש"י במס' יבמות דף קכב ע"א שמצא בתשובת הגאונים כל הנך

אותם הענינים ואינם נמסרין אלא מאחד לאחד, ונזהרים בהם כי מעט מאד יבין בהם ההמון, וכשישמעם הפתי תשתבש אמונתו ויחשוב שהם סותרים את האמת, והם האמת. אבל מעשה מרכבה אין דורשין בהם כלל אפילו ליחיד אלא אם כן היה כמו שאמר חכם ומבין מדעתו, והוא שמתעורר ומבין הענינים מעצמו ואינו צריך לבאר לו, אלא רומזים לו ברמז והוא לומד ודן על פיו מעצמו, וזהו ענין אמרם שונין לו ראשי הפרקים, לפי שיש שם ענינים הנחקקים בנפשות השלמים מבני אדם, וכשמסבירים אותם בלשון וממשלים אותם במשלים פג טעמן ויוצאין מעניניהן". ומבואר דבריו דמעשה מרכבה א"א למסור אותו בדיבור לתלמידים, אלא כ"א צריך ללמוד מעצמו. והיינו כיון שביום ל"ג בעומר נתחדש מסירה מחודשת לסודות התורה, ע"כ יש שמחה יתירה ממש כמו נתינת התורה. וכן מובא מדברי הזוה"ק (כרך א בראשית - פרשת ויחי דף רטז עמוד ב) "תנא אמר ר' יוסי מן יומא דאסתליק ר"ש מן מערתא מלין (אלין) לא אתכסיין מן חבריא ורזין עלאין הוו מסתכלן ואתגליין מביניהו כאלו אתייהבו ההיא שעתא בטורא דסיני" ע"כ, והיינו דבלימוד רשב"י הוא חשיב כנתינת התורה, של סודות התורה.

ובתוס' חגיגה (ט, א) איתא "אמר לו ר"ע רבך לא כך דרש אלא טוב אחרית דבר שהוא טוב מראשיתו [ובי] הוה המעשה אבויה אבי הוה מגדולי ירושלים וביום שבא למהולי קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד ולר"א ולר' יהושע במקום אחר מן דאכלין ושתיין שרין מטפחין ומרקדים אמרי עד דאלין עסקין בדידהו נעסוק בדידן ישבו ונתעסקו בדברי תורה ירדה אש מן השמים והקיפה אותן אמר לון אבויה אבא גברין מה באתם לשרוף ביתי אמרו לו ח"ו אלא יושבין היינו וחוזרין דברי תורה מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני לא באש נתנו אמר הואיל וכך כחה של תורה אם יתקיים הבן הזה לתורה אני מפרישו ולפי שלא היתה כונתו לשמים לפיכך לא נתקיימו בו". ומבואר כנ"ל דאם לומדים כנתינה איכא מעלה דאש כסיני, וא"כ גם אצל רשב"י היה גלוי האש כמו בסיני.

וביתר ביאור כתב בסידור בית יעקב והביאו בשו"ת חת"ס (סימן רלג) שע"פ הסוד הרי יום ספירה הוא הוד שבהוד שהם הדינים התקיפים וידוע בדיני הסנהדרין שאם כולם מחייבים הנידון זכאי ולכן קבעו שמחה זו, ע"ש, ולפי"ז מה שרשב"י זיע"א יכול לפטור את כל העולם כולו מן הדין כ"ז ביום פטירתו ויל"ע. ובביאור דברי המהרש"א ע"י בספר אפיקי מים בעניני פסח ועצרת מש"כ לבאר בזה הגאון האדיר רבי משה שפירא זצ"ל.

ח' עוד כתב החת"ס עה"ת (פרשת תזריע) לבאר ע"פ דברי הזוה"ק שמיום המילה שמתחילה הנשמה הקדושה להכנס בתוך הגוף הישראלי אינה מתיישבת על מקומה הראוי עד לאחר ל"ג יום, ובזה ביאר טעם נוסף לשמחה בל"ג בעומר כיון שנמולו במצרים, ולא נתיישב בתוכם רוח הקודש עד שמצאה מנוח אחר ל"ב בעומר וביום ל"ג הוא כמה מ' לילולת שהוא גמר הטהרה, ע"ש.

ט' כי ביום ל"ג בעומר יצאו רשב"י ובנו מן המערה בה התחבאו י"ג שנה. [והנה במסכת שבת דף לג מופיע הפעם הלג רשב"י, מתחילת הש"ס כמו שמובא בשם רבי שלום מקאמינקא ז"ע, [ובחשבון בזה ראה בקונטרס בר יוחאי יסוד עולם (עמ' מד) להריחמ"א שליט"א] וא"כ יש להוסיף דכיון שמה שהוא מוזכר בדף הלג ובפעם הל"ג לרמז שיצא ביום ל"ג בעומר, שהוא יום פטירתו כדלעיל ויום לידתו כמבואר בטעם הבא].

י' ע"י בבני יששכר (שם) ובספר טעמי המנהגים (עמ' רעא) שהזכירו עוד טעם לשמחה משום שבאותו היום רשב"י זיע"א נולד.

עוד מצינו כמה טעמים ע"פ הקבלה, יא' הנה בשער הכוונות (דפ"ו ע"ד) כתב שביום שהוא במספר ל"ג מתגלה שם קודש הוא חילוף אותיות אלקים וממתקו כי אותיות כד"ט המתחלפות הן גימטריא ל"ג, והביאו בספר תורה בציון (עמ' קפד) ע"ש.

יב' בספר צרור המור (ויקרא פרשת אמור) כתב כי ביום זה מתבטל תוקף ימי הדין העומר. וכתב

ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומידי שנה כשיגיע אותו היום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם, להושיב ישיבה שם, אלא דאכתי קשה מ"ש דוקא רשב"י שעושים כן יעו"ש, וע"ע בשו"ת בדברי מלכאל (ח"ג סימן כג) ובשער יששכר (חודש אייר אות כג) ובשו"ת מבשרת ציון (ח"ב סימן פד), ונראה לבאר דשאני רשב"י מכל הטעמים שהבאנו ומכל הטעמים שנביא בהמשך דברינו, עוד יש לבאר דשאני רשב"י דנשמות כל ישראל נקשרות בו ולכן עושים לו שמחה גדולה, ומה"ט גם בהילולת משה רבינו בז' באדר עושים שמחה גדולה ובפרט בציון הרשב"י זיע"א [ובטעם בזה ע"י במש"כ בזה במק"א] וכן עושים הילולא גדולה אצל הסידנא בבא סאלי זיע"א כי כל נשמות ישראל (החסידים אשכנזים, ספרדים) נקשרו בו ודו"ק בכ"ז.

ה' בשער הכוונות כתב שלפי המקובל בידינו יום זה היה יום סמיכתו של רשב"י זיע"א, ע"י רבי עקיבא, וזה היה בל"ג בעומר, והביא את דבריו מרן החיד"א בספר טוב עין (סימן יח אות פז) ע"ש.

ו' ויש שכתבו שלפי שהתחיל לרדת מן ביום זה. כן כתב בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' רל"ג) דהנה שם דן אם ראוי להרבות בשמחה בל"ג בעומר, ובתו"ד כתב דאפשר דריבוי השמחה הוא עפ"י מה דא' במדרש שמיום שכלה החררה שהוציאו ממצרים הלכו ג' ימים בלא לחם ואח"כ ירד המן ולפי"ז זמן הורדת המן הוא ביום י"ח באייר שהוא ל"ג בעומר עייש"ד, וכתב לתמוה בספר תורתו מגן לנו (שם) שהרי לא מצאנו מדרש זה, ושאלתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היכן נמצא מדרש זה, ואמר מרן שליט"א שיש במדרש שכלתה חררה אבל כזה מדרש שהלכו ג' ימים לא זכור לו ושאלתי למרן שליט"א דגם ק"ק דהרי בגמ' שבת פ"ז ע"ב מבואר דהמן ירד בט"ז באייר (וכבר הרגיש בזה החת"ס שם), ואמר מרן שליט"א דזה לא קשה די"ל דהם מדרשים חלוקים, וע"ע בזה בס' דגן שמים סימן ד'. עכ"ד.

מדין שמחה, ולא בשביל לימוד בתורת האריז"ל הקדוש.

והנה מצינו בפוסקים יותר טוב ללמוד בתורת הצדיק מאשר להשתטח על קברו, בהקדמת ספר שפת אמת מבן הגאון ר' פייבוש מברעזאן זצ"ל כתב בשמו שטוב יותר לעיין בתורת הצדיק מלהשתטח על קברו, כי על ידי העיון בתורתו מתדבק יותר בחינת וקדושת והשפעת שורש נשמתו.

ובספר מאור עיניים (ישמח לב מס' שבת) כתב בזה"ל: "בדורות האחרונים, כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים וכו' לכך אמרו שפתותיו דובבות בקבר, שאפשר לומר, זה בחינת השתטחות על קברי הצדיקים. כי דיבורי הצדיק, שם הוא קבור וטמון. וזה הלומד, בהיכנסו עם החיות ומוחין שלו לתוך החיות ומוחין של הצדיק שטמן בדבריו, נקרא 'אתדבקות רוחא ברוחא' ושפתותיו דובבות בקבר כנודע זה מדברי הבעל שם טוב, נשמתו בגנזי מרומים. ונקרא בחינה זו השתטחות על קברי הצדיקים שהם דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד". וע"כ כתב האדמו"ר מבעלזא שליט"א "שכל אחד ואחד ילמד בעיצומו של יום ל"ג בעומר קטעים מתורתו של רשב"י, בספר הזהר. על ידי כן תהיה אצלו בחינת התקשרות אל התנא האלוקי. עם תום הלימוד המקשר אל התנא האלוקי, יבקש הלומד את בקשותיו וישטח את משאלות לבבו. תפילות יתקבלו אפוא כמי שעומד על הציון הקדוש במירון ממש ומתפלל".

ואיתא בגמרא בבבא קמא דף ט"ז ע"ב "וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו לו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה וחד אמר שבעה ואמרי לה שלושים". ובביאור המח' היינו כמה ימים, וברש"י בד"ה ישיבה כתב "תלמידים לעסוק בתורה". וע"ע במש"כ לדון בדברי רש"י בספר דברי יוסף עמ"ס בבא קמא סימן כה עי"ש.

וסימנך "עד הג"ל ועדה המצבה" (בראשית לא נב), וכן נאמר (תהלים פט י) "אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשברם" כי העומר הוא ים סעוק וכמצולה והשם בכח הרחמים מושל בגאות הים וכשמתנשא הגל הוא משברו ומשקיטו, וזהו בשוא גליו אתה תשברם וזהו גליו שהוא ל"ג בעומר שהוא כח הדין עכ"ד.

יג' בספר תורה בציון (עמ' קפו) כתב בכלל שכל המנהג ללכת לציון הרשב"י זיע"א אינו משום לג בעומר אלא משום שהמנהג היה ללכת לקבר הרשב"י זיע"א בשבועות, שהנה מצינו בספר מצרף לחכמה (דף מו) מחכמי צפת, שתי פעמים בשנה חוק ולא יעבור הולכים כל חכמי סגולה הבקיאים חכמת האמת יותר מכל החכמים למירון ששם קבורים רשב"י ורבי אלעזר בנו והלל ושמאי ורבי יוחנן הסנדלר ויושבים שם בין קברי רשב"י ורבי אלעזר בנו עשרה ימים ועשרה לילות רצופים ועוסקים בספר הזהר דהיינו לכם אחד מגיד והאחרים מקשיבים וזה הסדר הם עושים עשרה ימים קודם שבועות וגם עשרה ימים קודם ראש השנה עכ"ל.

וכן כתב בספר עמק המלך תלמיד רבינו האריז"ל (בהקדמה דף ו) להיות ששתי פעמים בשנה חוק ולא יעבור הולכים כל חכמי סגולה הבקיאים בחכמת האמת יותר מעשרים חכמים למירון ששם קבורים רבי שמעון ורבי אלעזר ועוד עשרה ימים קודם שבועות ועשרה ימים קודם ראש השנה תמיד עכ"ל, וכן כתב בספר חרדים בהקדמה "אמר במחבר בהיות חברים מקשיבים אצל ציון רבי שמעון בר יוחאי עוסקים באמרותיו אמרות טהורות כדרכנו פעמיים בשנה מעת לעת ומפקידה לפקידה". וע"כ כתב הגרב"צ מוצפי שליט"א להוכיח שמזה נראה שהמנהג היה ללכת לפני שבועות להכין את עצמם לקבלת התורה, ומכאן נשתרבב המנהג ללכת לל"ג בעומר, ועי"ש שהרי מנהג זה היה לפי החשבון עשר שנים לפני עתכ"ד, אבל לענ"ד דחוק לומר שהרי א"כ הרי הלכו רק עשרה ימים כמבואר להדיא, ועוד דהרי האריז"ל שכתב שיש ללכת בל"ג בעומר ובע"כ דהוא שני דינים, ומה שלא הזכירו ל"ג בעומר כי הוא יותר

דובבות, וא"כ אפילו דלא בקברו יש אותו מעלה, וא"כ שפיר חשיב שמשיב ישיבה על קברו דעכשיו הצדיק מדבר ד"ת, ולכן ליכא בזה איסורא, וע"ע בשער יוסף בהל' אלול וימים נוראים ע"ש. וזה י"ל דהוא בדוקא לרשב"י דהנה איתא בגמ' יבמות (דף צ"ז). אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר. והיינו דהוא בעל המימרא. [וראה עוד מה שהארכתי בכ"ז בקונ' שערי יוסף בדיני לועג לרש].

והנה מקור הדין לעלות לציון הרשב"י זיע"א בל"ג בעומר, למדו כן מדברי הזוהר הקדוש (כרך ב שמות פרשת בא דף לב עמוד ב) כותב על הפסוק (שמות פרק לד פסוק כג) יראה כל זכורך את פני האדון מי הוא פני האדון ד', מי זה רבי שמעון בר יוחאי, שמי שהוא זכר מהזכרים, צריך להראות לפניו. ובפירוש מתוק מדבש שביאר אחרת את כוונת הזוהר שאין הכוונה לראות לפניו אלא צריך ללמוד ולשאוב מחכמתו ותורתו.

ובזוהר (אדרא זוטא פרשת האזינו דף רצו:) הפליגו במעלת היום שנסתלק רבי שמעון בר יוחאי מן העולם, שפמליה של מעלה היו שם, והשמש לא יכלה לשקוע. מיטתו עלתה באויר, אש ליהטה לפניו, ונשמע הקול "עולו ואתו ואתכנשו (בואו והגיעו והיכנסו) להילולא דרבי שמעון" יבוא שלום ינחו על משכובתם (ישעיהו פרק נז פסוק ב).

ותלמיד האריז"ל רבי חיים ויטאל זיע"א בספר אבן השם (הלכות פסח עמוד סג) כתב מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר, על קבר רבי שמעון בר יוחאי, ורבי אלעזר בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם, כי זה יום שמחת הרשב"י. וכתב בעטרת זקנים (על שו"ע או"ח סימן תצג) מנהג ארץ ישראל לילך על קבר רשב"י ובנו רבי אלעזר ביום ל"ג בעומר. וכן הזכירו זקני מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש מורה באצבע (סימן ו' אות כג).

ובסידור תפילה משנת חסידים (שהיה מתלמידי האריז"ל, הופיע באמסטרדם שנת תקכ"ד, שער חודש אייר פרק א סעיף ג-ז) כתוב, שמצוה לעלות לרשב"י במירון בל"ג בעומר. וכן כתב בסידור האריז"ל

והנה בתוס' כתבו "ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש". ומבואר דשייך הכא דינא דאיתא במס' בכורות דף יח ע"א התניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום לועג לרש חוץ מעושהו ועי"ש עוד בגמ' ולפי"ז מדעת תוס' יצא דבעינן ריחוק של ד' אמות, וצ"ב הרי בכה"ג אי"ז ממש ישיבה על קברו וי"ל דאכתי כיון דהוא סמוך לקבר ליכא בעיה.

אבל בשיטמ"ק הביא בשם הר"י מגיאש וז"ל "בחכם שהייתה לו ישיבה בחייו ומתכוונים עכשיו בני ישיבתו לכבדו ולישב לפניו כדרך שהיו יושבין לפניו בחייו ולומר שמועות מפיו בדברי תורה שלמדו ממנו וכיון שהדבר ידוע שכבוד גדול יש לו בכך אי"ז בזה משום לועג לרש וכו' עי"ש, עוד לפי תירוצו לאוקמא הגמ' בברכות דיצא או דהתם מדובר בלא ת"ח או שעוסקים בתורה להנאת עצמן ולא לעשות כבוד או דוקא שיש הרבה ת"ח מרובים דאיזהו כבוד. ולמעשה העולם סומכים להקל בקברי צדיק ללמוד או להתפלל ולא נזכרים דוקא לומר ד"ת שלו, ובע"כ דאיכא טעמא אחרינא, וי"ל דעיקר הטעם כמ"ש בתוס' רבינו פרץ דכיון שהוא הרבה תורה א"כ ליכא בכה"ג לועג לרש, כיון שהוא היה צדיק וגדול בדורו, ולכן אין בעיה של לועג, ומ"מ צריך להזהר שלא יהיה ליד קברים אחרים ולכן אם יש קברים בתוך הד' אמות יהיה אסור לומר תהילים ולהתפלל תחינות.

ובנימוק"י כתב בשם הרמ"ה לתרץ הסוגיא דברכות דהרי איכא לועג לרש, ותירץ דוקא דעביד לנפשיה כגון דקורא לעצמו אבל שעביד ליקרא דשכיבא כמו בני ישיבה לכבוד רבן ליכא בהא לועג לרש אבל עיקר ההגדרה דישיבה על קברו לא כשיטת הרמב"ם משום כבוד המלך אלא משום הד"ת, וא"כ שפיר אז חשיב ישיבה על קברו ובפרט לפי מה שכתב תלמיד ר"ת שמתי שנקבר מותר שיהא שפתיו דובבות בקבר, וכמו ששמע מפירוש רש"י במס' ברכות דף ג ע"ב דבפניו מותר משום שהשפתים שלו עצמם

רבי שבתי, (סוד ספירת העומר) איתא מצוה לילך על קבר של רשב"י ובנו רבי אלעזר והרב ז"ל [היינו האריז"ל]. הגיע במיוחד ממצרים למירון ושהה שם עם אשתו שלשה ימים.

עוד האריך הג"ר ישעיה אשר זליג מרגליות זצ"ל בספרו הילולא דרשב"י וכן הג"ר רבי שמואל העליר זצ"ל גאב"ד צפת, בספרו כבוד מלכים. שם מסופר עדות זקני הספרדים כי בעל האור החיים הקדוש, כשבא בל"ג בעומר למירון והגיע לתחתית ההר, ירד מהחמור וזחל על ידיו ורגליו, ובכה וצעק על שנכנס למקום שלהבת ששם נמצא הקב"ה, עם כל פמליה של מעלה, ונשמות הצדיקים. ובשעת ההילולא, היה שמח שמחה גדולה.

והביאו ששאלו להגריש"א האם יש עניין כל כך גדול לנסוע למירון בל"ג בעומר, והשיב אני לא הייתי במירון מעולם ושאל בשלמא הסבא לומד וזה ביטול תורה אם יסע למירון אבל אחרים שבין כך לא לומדים בזמן הזה אולי כן צריכים לנסוע, וענה לו הרי זה יפריע ללימוד אחרי זה הנכד לא ויתר והוסיף לשאול אם כן מה לומר למי שלא לומד תורה אלא רוצה לנסוע רק על חשבון העבודה, וענה הרי העולם נוהג לנסוע וקשה לומר להם לא לנסוע והיה המשמעות שמי שרגיל לנסוע יכול ליסע אבל אין שום חיוב והיינו שקשה לומר להם שאין ענין, אחד הנוכחים שהיה שם ניסה את כוחו ושאל הרי בעל הלשם אמר שכך כתב רבי אריה לוי בקונטרס תולדות שהוציא על הלשם ששמע מהלשם שאמר בשם הגר"א שבזמננו מקום השראת השכינה הוא מקום מנוחת הצדיקים דחה אותו הגריש"א הרי יכול ללכת לקברים אחרים כגון להר הזיתים וידוע מה שמרגלא בפומיה דהגריש"א שהכותל המערבי יותר מקום ראוי לתפילה מכל שאר המקומות שבעולם עלון

דברים הרבה. עוד הביאו שבס' השקדן (ח"ב) שכאשר שוחחו לפני הגרי"ש אלישיב על העניין של הנסיעה לקברו של רשב"י במירון בל"ג בעומר הגיב מיד רבי שמעון הוא נמצא כאן [והחווה בידו על הגמרא כאומר בשביל להגיע לרבי שמעון ביומא דהילולא לא צריך לנסוע לקברו אדרבה יש ללמוד את תורתו ולא להתבטל].

וראה עוד בקונ' באור פניך (עניני ל"ג בעומר, עמ' צד) ממרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל בעת שכיהן כראש ישיבה בכפר סבא, לנסוע למירון סיפר הרה"ג ר' שמריהו אלפא שהיה תלמיד ישיבה בכפר סבא, ובאחד השנים היה אחד אחראי במטבח בשם הרה"ג ר' דוד קליינפלץ שפתח שם בכפר סבא סניף של אגו"י. וארגנו אוטובוס לנסוע למירון בל"ג בעומר ואף אחד לא נסע, ובקשו מבחורים ש"ג בישיבה ליסוע עמיהם בלי כסף, וזה היה מציאה ולנו היה נסיון גדול אבל כמובן לא זזנו בשביל לשאול אני התביישי לשאול את הרה"ג הגרא"ל אחרים הלכו לשאול האם אפשר לשאול, ואז אמר לו הגרא"ל אמר להם בחריפות אם רבי שמעון היה קם ורואה מה קורה סביבו היה מת בחזרה. ומ"מ אמר המקום הזה מקום קדוש וגם לאחר תחיית המתים יהיה המקום מקום קודש, כי הרי מכח התפילות של עם ישראל שהתפלל שם.

אולם בספר שערי הלכה ומנהג (ח"ב עמוד קס"ה) שנכון עשה במה שהרשו לתלמידים לנסוע למירון ביום ל"ג בעומר וכו' ועל כגון דא נאמר עת לעשות לה' וגו' עכ"ד.

וכן יש לדון האם מי שלא עולה השנה לל"ג בעומר במירון בגלל אסון מירון שהיה שנה שעברה, ושיש הרבה הגבלות, ולא כו"ע שהיו נוסעים כל פעם יכולים לנסוע לאתרא קדישא מירון, האם צריך התרת נדרים, או דלמא שי"ל שכיון שהוא מחמת אונס לא בעינן התרת נדרים.

סימן ל"ב לראות את קבר הרשב"י מרחוק בזמן המלחמה

בס"ד, י"ד אייר תשפ"ד

לבטל את הגזירה". ומבואר שאע"פ שידועים את איזור הקבורה מ"מ עיקר המעלה להתפלל על קברו. אך ע"י בגמ' בסוטה שם דף יג ע"ב שנראה שאף אחד לא ידע מקום קבורתו, וכמו שכתב לדיוקן בספר בינה לעתים ח"ב דרוש א' ע"ש. וע"י שם עוד בעין יעקב.

ומ"מ יש בזה כמה ראיות שאפשר להתפלל על הקברי צדיקים אף מרחוק, ובספר הילולא דצדיקא שהוכיח מדברי הגמ' בברכות דף יח ע"ב לגבי אבוא דשמואל שנפטר והפקידו אצלו היתומים מעות, והלך שמואל לחצר מות לשאול על המעות ושמואל היה כהן, כמבואר במגילה דף כב ע"א וע"כ לא נכנס ליד קברו אלא עמד מבחוץ. ועוד הוכיחו בזה ממש"כ בגמ' בב"ב דף נח ע"א שהלך אב"י שהיה כהן מבית עלי כמבואר בגמ' ביבמות דף קה ע"א וביקשו שיעזבנו, ומבואר שיש אפשרות להתפלל מבחוץ לבית הקברות.

ובקונטרס היחאלי (חלק בית עולמים פרק טו סימן נב) כתב בזה"ל: אנשים שנזהרים מלהכנס לתוך הבית עלמין, בעת הליכתם לביקור מתיהם, אלא עומדים על אם הדרך, או בפתח בית הקברות מול ציוני קרוביהם, ולומדים ומתפללים ושופכים שיחם לפני ה' עבורם, ומבקשים להם מנוחה, והטעם לזה בכדי שלא יטמאו בטומאת בית הקברות בכניסתם שם, ויש להם על מה שיסמוכו בנידון זה, ופוק חזי שמתפללים על קברי מיתיהם מרחוק כידוע יען שתכלית הביקור הוא בכדי שקרוביהם המתים יראו אותם ג"כ, הואיל והם עומדים על מצבת קבורתם ורואים את החיים הבאים לקברם, א"כ גם מרחוק בכלי כניסתם לשם רואים אותם וראייה ממעשה של שמעון בן יהוצדק ועוד ראייה משאלת מחילה ממתי ישראל הנעשית בבית הקברות בריחוק כידוע, עכ"ל. ולפי"ז י"ל שרק אם עומד בסמוך לבית קברות, אבל לא במרחק רב.

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, וקבצי מה טובו אוהליך יעקב וש"א"ס, ומו"ץ בעיר רחובות.

אודות השאלה האם עתה מחמת סכנת המלחמה שאי אפשר להיות בציון הרשב"י זיע"א במירון, יש עניין להיות בל"ג בעומר בצפת, ולראות משם את קבר הרשב"י זיע"א בל"ג בעומר, והאם נחשב שמשתטח על קברו.

מקור דין ההשתטחות על קברי צדיקים, מבואר בגמ' בסוטה דף לד ע"א "והלך ונשתטח על קברי אבות וכו' ", ובגמ' בתענית דף כג ע"ב "אשתטח על קברא דאבוא וכו' ", ובגמ' בב"מ דף פה ע"ב "למחר אזלי אשתטחי אמערתיה", וא"כ לכאורה נראה שיש ללכת דוקא לקבר.

וכן נראה להוכיח מלשון הזוה"ק פרשת אחרי מות דף ע' סוף ע"ב וכתב בזה"ל: ובשעתא דאיצטריך עלמא רחמי, וחייא אזלי ומודעי להו לנפשיהו דצדיקא ובכאן על קברייהו אינון דאתחזון לאודעא להוף מאי טעמא דשווין רעותא דילהון לאתדבקא נפשא בנפשא, כדין אתערין נפשיהו דצדיקא ומתכנפי ואזלי ושאיטין לדמיכי דחברון ומודיעי להו צערא דעלמא וכו' עכ"ל.

וכן יש להוכיח ביותר ממה שמצינו בגמ' בסוטה דף יד ע"א "אמר רבי חמא ברבי חנינא מפני מהנסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד בית המקדש ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם, שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בבכיה ויתחננו למשה ויאמרו לו משה רבינו עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ואם היו יודעים מקום קבורתו היו באים להתפלל על קברו, והיה עומד להתפלל עליהם

וכן כתב בספר משנת חסידים (מסכת היחודים פרק א' אות ד') שכתב בזה"ל: ומפני שכל מקום יש סכנה לילך בין הקברות להשתטח, מפני המזיקין שנעשו מטיפות קרי, שכמעט אין צדיק בארץ שיהיה ניצול מהם, וכל הזמן שלא נתקנו, הם שוכנים שם וחפצים להדבק בקדושה ומחטיאים את האדם שנדבק בהם, לפיכך יותר טוב הוא שכדי להשיג השגה, ירגיל עצמו ביחודים הנעשים אפילו בתוך ביתו. עכ"ל. וכן כתב בספר עמק המלך (הקדמה שלישית פ"ג) וז"ל: וגם כבוד מורינו הרב רב חיים עליו השלום, היה בידו הכח הזה לעשותו, אפילו אחר פטירת האר"י זלה"ה, אבל שאר החברים בחיי הרב היו מתיחדים עם התנאים ומדברים עמהם ממש, אבל לאחר נשפט האריז"ל כל אחד מפחד את עצמו, מפני שהוא דבר מסוכן מאוד לנשמה, כידוע אצלנו. עכ"ל.

וכן בחיי אדם (כלל קלח ה) כתב בזה"ל: ואמנם צריכים ליזהר מאוד שלא יכנסו לקברות מי שהוא טמא קרי, כי אז החיצונים מתדבקים בו וכו' עכ"ל, וכן כתב בכה"ח סו"ס תקפ"א. וכן במשנ"ב סי' תקנ"ט סקמ"א כתב "וכ"ז הינו לילך לבית הקברות ברחוק ד' אמות אבל לא על הקברות ממש, אפילו קברי ישראל כיש לחוש שיתדבקו בו החיצונים עכ"ל. וע"ש בשער הציון, ובערוך השולחן שם סק"ז כתב בזה"ל: ונהגו לילך על הקברות וכו' והאריז"ל אין דעתו נוחה לילך על הקברות זולת להלוית המת עכ"ל. [וראו לצ"ח כאן עוד אזהרה מהאריז"ל שלא מקפידים עליה וכתבה המהרח"ו בשער המצוות פרשת ואתחנן וז"ל: ודע וכו' מורי ז"ל הזהיר לאדם א' שלא ילך על קברי רשב"י ור' אלעזר בנו ללמוד שם יחידי אפילו בימים שרגילים בני אדם לילך שם ומכ"ש בשאר מקומות שאין בני אדם יושבים שם עכ"ל, והו"ד באורחות חיים סי' תרה סק"ד ובכה"ח סי' תרה סקל"א].

ומ"מ נראה מדברי הפוסקים דהיינו דוקא לבית הקברות אבל לא בעליה על קבר של צדיק, וכמו שכתב בברכ"י יו"ד סי' שס"ז סק"א. אך הרבה מחמירים שלא לעלות לשום בית הקברות, אף לקברי צדיקים.

ואודות קונטרס היחיאלי ראה מה שהארכתי בזה בספר שירת יוסף עניני נישואין, ובמש"כ בשו"ת וישב הים ח"ג סימן כ' סוף אות ג' שכתב שעל ספר קונטרס היחיאלי שאין לשמוע לו בזה מאחר שלא ראינו מפורש שכן כתב האריז"ל יעו"ש.

האם לפי הקבלה יש לעלות לקברים והאם בכלל האיסור הוא קברי צדיקים

ויסוד הדברים תלוי אם לפי הקבלה מותר לעלות לבית הקברות, שבמג"א סו"ס תקנ"ט כתב ע"ד הרמ"א שם שיש נוהגים ללכת בתשעה באב על הקברים כתב בזה"ל: וכתב בכתבי האר"י דאין לילך על הקברות אלא לצורך הלוית המת, ובפרט אם לא תיקן עון קרי, מתדבקים בו החיצונים. עכ"ל, ובשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן סח הביא שבסידור האריז"ל הנוסח הוא "שלא לילך על הקברות בכל עת מחמת הרוחות בני אדם המצויים שלא יתגרו בו". ועיין מה שהאריך בזה בנימוקי או"ח סי' תקנ"ט ס"ג.

ומצינו בפרי עץ חיים (שער הייחודים ותיקון העוונות ענף ד' משער הנבואה ורוה"ק ד) וז"ל: ודע כי לא כל אדם ראוי והגון להשתטח הנ"ל, והסיבה הוא כי אין לך אדם שלא יצא ממנו טיפת זרע לבטלה, אשר מהם נוצרים בחינת מזיקים הנקראים שדים ונגעי בני אדם כמו שכתבתי, והנה האדם ההולך שם אפילו במקרה שלא להשתטח, מתדבקין בו, ואפשר שיתעברו בו ומחטיאו, ולכן אין ראוי לילך לבית הקברות, אם לא לצורך הלוית המת וקבורתו, והלואי שלא יתדבקו בו הנגעים הנ"ל, כי אפילו בהערה דר שם מתדבקים בו, ובפרט אם האדם ההוא גם לא נטהר ולא תיקן הנגעים אשר לו ולשב בתשובה עליהם, כי בודאי יתדבקו בו מדי עבירו בביה"ק, ומכ"ש אם ירצה להשתטח על קבר איזה צדיק הקבור שם להתדבק בו, כי בודאי יתדבקו בו הנגעים, כי תמיד הקליפה רוצה להתדבק בקדושה, ובפרט אלו הנגעים ששרשם בקדושה ומתאווים להדבק בשרשם, וזה סוד סביב רשעים יתהלכון, סביב הקדושה, ובפרט בעת התדבקות האדם ע"י יחודים אם נפש הצדיק. עכ"ל.

האם הנודר ללכת לקבר צדיק ולא הולך צריך התרת נדרים

ונפק"מ בכ"ז, האם יש מצוה להשתטח על קברי צדיקים והאם הנודר ללכת לקבר צדיק צריך התרת נדרים, ובשו"ת מהר"ם מינץ סימן עט כתב שצריך התרת נדרים ע"ש, וכן בשו"ת מהר"י ברונא סי' ע"ז, ובלקט יושר ח"ב עמ' כה, ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' קס"ד, בב"י או"ח סי' תקס"ח כתב בשם המהרי"ל שהנודר ללכת על קברי צדיקים הרי הוא קברי מצוה. והו"ד בדרכי משה או"ח סי' תקפ"א.

ואמנם במשפטי צדק סימן עד כתב להעיר מה מצוה יש בזה והביא דברי הב"י וכתב שלא פירש הב"י מה מצוה קעביד. ע"ש, וכן בשיירי כנסת הגדולה הגב"י יו"ד סי' רג אות ו' בשם הרדב"ז ח"ב סי' קט"ו שאין בזה מצוה, וכן הביא בפאת השולחן הלכות אר"י פ"א אות ח' ע"ש, ונתבאר בכ"ז בארוכה בגם אני אודך מתשובתי ח"ב.

האם מותר לנסוע לחו"ל לקברי צדיקים

ונפק"מ מכל הנ"ל, האם מותר לנסוע לחו"ל לקברי צדיקים, והעולה בזה כמה וכמה צירופים להתיר.

(א). ע"פ מה שכתבתי באריכות בשערי יוסף הל' בין הזמנים להוכיח מדברי הברכ"י שמותר לצאת ע"מ לחזור, א"כ יוצא לקברי צדיקים יש להתיר.

(ב). לפי דברי השאלות שהבאנו בשערי יוסף שם שלכל דבר מצוה מותר.

(ג). בשו"ת פרי הארץ ח"ג יור"ד סימן ז' משמע לאיסורא וז"ל: שאלה איש ישראלי שהוא מתושבי הארץ אם מותר לצאת לחוץ לארץ לזיזארה על קברי הצדיקים שבחוץ לארץ על מנת לחזור לארץ או לא תשובה באופן דהגם דמנהגן של ישראל להשתטח על קברי הצדיקים תורה היא מכל מקום אין הדבר הזה מצוה ואפילו מדברי סופרים רק מנהג בעלמא ומעתה לצאת מהארץ לחוץ לארץ חזי לי דליכא ספיקא כלל דאסור ואמינא לה מעובדא דסוף כתובות

ההוא גברא תפלה ליה יבמה בי חוזאה אתא לקמיה דר' חנינא אמר ליה מהו למיחת וליבמה אמר לו אחיך עובדא דאפילו לישא אשה או יבמה שהיא מצות עשה מן התורה אינו יכול לצאת לחוץ לארץ על אחת כמה וכמה לצאת להשתטח על קברי הצדיקים שבחוץ לארץ דלא נמצא בזה צד סרך מצוה דאינו יכול לצאת ומצאתי אילן לישען עליו מיוחסי כהונה הוא הרא"ש כמוהר"ר יצחק הכהן יצ"ו בספרו הנכבד והנורא אשר האירה הארץ מכבודו זה שמו לעולם ויעש לו בתים בתי כהונה ובתי דינים בסימן כ"ג על ענין הכהנים ההולכים להשתטח על קברי הצדיקים צלל במים אדירים ולא מצא צד היתר בדבר לפום דינא וכתב דאולי נגלה להם מסוד ה' ליראיו אף אני אביא לנידון דידן דאין להקל לצאת מהארץ לחוץ לארץ עכ"ל. ומ"מ מבואר מדברי הבתי כהונה דיש להקל כיון שהותר לסחורה ק"ו לשאר מצוות כשחוזר מיד ולכן מותר להשתטח על קברי צדיקים להתפלל על צרכיו ואף שאינו בגדר מצוה. וכן הביא בשדי חמד מערכת אר"י סימן ז' אות ד'.

(ד). עוד טעם כתב להתירא בבתי כהונה שם בשם ספר בתי כהונה שהרי מצינו צד בראשונים שאפילו לכהנים מותר לטמא על קברי צדיקים כל שכן כלפי יציאה מאר"י לחו"ל שיתכן שבדעתו לחזור אין איסור כמו שמצינו את שיטת הרדב"ז לגבי יציאה למצרים שאין איסור בדעתו לחזור. ועוד דהא משמע דהוי דבר מצוה. והתבאר בזה עוד ששה טעמים להתירא בארוכה בשערי יוסף הל' בין הזמנים.

מעלת התפילה על קברי הצדיקים

איתא במסכת ב"מ פ"ה ע"ב ר"ל הוה מציין מערתא דרבנן וכו' וכתב שם רש"י שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאחיל שלא תארע תקלה על ידי צדיקים, וכתב שם הרש"י להקשות לפ"ז מאי אריא דרבנן דכ"ע נמי כדאשכחן בר' בנאה בב"ב נ"ח ע"א ומה שסיים שלא תארע תקלה ע"י צדיקים הוא דוחק ויש לפרש בכדי שיוכרו להתפלל על קבריהם כדמצינו בכלב במס' סוטה ל"ד ע"ב ובש"מ עכ"ל.

ומ"מ נראה שהרי הוא גם תלוי בטעמים של מעלת התפילה בקברי צדיקים, שלפי מש"כ בדרשות הר"ן דרוש ז' שטעם הסגולת התפילה אצל קברי צדיקים הוא מחמת קדושת המקום זו"ל: גם אחרי פטירתם מקומות קברותיהם ראויים להמצא השפע שם וכו' כי עצמותיהם אשר כבר היו כלים לחול עליהם השפע האלוקי, עדיין נשאר בהם מן המעלה והכבוד שיספיק לכיוצא בזה ומפני זה אמרו חז"ל שראוי להשתטח על קברי צדיקים ולהתפלל שם, כי התפיעלה במקום ההוא תהיה רצויה יותר להמצא שם וכו' עכ"ל, ולפי"ז לכאורה נראה שהוא דוקא במקום שהעצמות שם קבורים.

וכן י"ל לפי מש"כ בספר מנהגי מהרי"ל הל' תענית שכתב בזה"ל: אמר מהרי"י סגל מה שרגילין ללכת לבית הקברות בתעניות וכו' משום דבבית הקברות מקום מנוחת הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור והתפילה נתקבלה ביותר על אדמת קודש וכו' עכ"ל. ודברי המהרי"ל הובאו ברמ"א סו"ס תרפ"א ויש מקומות נוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם בתחינות ונותנים צדקה לעניים" ובמג"א שם, ולפי"ז אם רואה את הקבר מרחוק הרי הוא לא בכלל אדמת קודש.

וכן לפי מש"כ המהרח"ו שער רוח הקודש שער שביעי הקדמה ד' בשם האריז"ל שטוב ללכת על קברי הצדיקים ולהתפלל עליהם, שהתפילות אדם מתפלל עליהם הם יותר מתקבלות לפני הקב"ה ע"ש.

ולכאורה הוא רק ד' אמות כמ"ש בחת"ס או"ח סי' קב שיש מעלה להתפלל בד' אמות של צדיק, וא"כ לכאורה ה"ה לגבי קבר.

דברי הפוסקים שמספיק לראות את הקבר

ומצאתי בזה בשו"ת איתן אריה כתב שמספיק לראות את הקבר וכמו שמצינו בגמ' שאמוראים שהיו כהנים היו הולכים להשתטח על קהברות אע"פ שאסורים לעלות בסמוך יעו"ש, וכן כתב

בברכ"י חיו"ד סי' שס"ז סק"א שנהגו העולם להתפלל אצל קברות הצדיקים וקצת טעם כתבתנו בעניינינו בקונ' שם הגדולים דף ה' ע"ש עכ"ל, והגר"א בתיקוני הוזה"ק דף כב ע"ב כתב שבזמן שאין צדיקים בדור, ואין מוצא השכינה מקום לנוח, אז היא שורה על הצדיקים ישני עפר. עכ"ל. [וע"ע בספר דרך שיחה בפרשת שלח שנשאל על מה שאיתא בחז"ל שמשחרב בית המקדש השרה הקב"ה שכינתו על קברי צדיקים, ומביא שהראו שכן כתב בדברי הגר"א בתיקוני זוהר תיקון כב ושכן ראה בשם החיד"א כי משחרב בית המקדש שכינה שורה בקברי צדיקים יעו"ש].

וכן כתב החס"ל בספר יעלוזו חסידים על הספר חסידים סימן רנ וז"ל: מוכחא מילתא שההליכה על גבי הקבר לבקש מלפניו שיבקש רחמים, עושה פירות, הנה כי כן מהטוב להשתטח על קברי הצדיקים, ולבקש מלפניהם רחמים מן השמים שיעזרוהו על חפצי שמים, וגם כזרת בן יכבד אב ואם וכדו' עכ"ל. וכן כתב בספר מעקבר יבק שפתי רננות פרק במעלת התפילה בקברי צדיקים ע"ש, ובשבט מוסר פרק לה בשפ הוזה"ק תרומה דף קמא ע"א שתפילת החיים על קברות הצדיקים מתקבלת מיד, ובמועד לכל חי סימן יב אות ד'. וכן הסיק לדינא בספר שיורי טהרה מערכת צ' אות יד שכתב לדון אם במתפלל אצל המתים הוא בכלל דורש אל המתים, והסיק שכיון שהצדיקים קרויים חיים דהם מסטרא דאיתמר בהו אני ישנהולבי ער וכמ"ש רשב"י בפתיחת אליהו וכמו דמצינו בב"מ דף פה ע"ב ומצינו כמה מעשים בחז"ל שהלכו על קברי הצדיקים וגם עכשיו הולכים כמו כן שמבקשים מהם שיתפללו עלינו על כל צרה שלא תבוא ח"ו כיון שהם צדיקים מפורסמים ולא אינן מתים יעו"ש. וכן כתב בפרי מגדים בפתיחה לאו"ח ד"ה ואם שקצתף וסיים "דאמת מארץ תמצח וצדק משמים נשקף ע"י תפלתם של המתים, ומכאן להתפלל על קברי צדיקים. עכ"ל. וכן האריך בשדי חמד מערכת ראש השנה סימן א' אות ו' שיש מעלה בתפילה בקברי הצדיקים ע"ש. וכן האריך בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן סח.

וכן כתב באלף המגן על המטה אפרים סי' תרפ"א ס"ק קיא וז"ל: מבואר בספרים הקדושים דלענין הכהנים שהתורה גדרה בעדם מלילך על הקברים מחמת קדושת כהונתם אזי די להם שיעמדו מרחוק ולהסתכל משם על מקום קדושת גניזת הצדיקים ונשען בזכותם ומתפלל ומרבה בתחנונים ושופך לבו כמים נוכח פני ה' אזי בודאי זוכה להמשיך עליו בשלימות כל התיקונים שנמשכין על ידי קדושת קברי הצדיקים וכמו אלו שזוכין להתפלל בהשתטחות על הקבר ממש וכן היו נוהגין הכהנים שהיו מתלמידי הריב"ש טוב ז"ל עכ"ל. וכן הו"ד בספר אדמת קודש עמ' תרסט ע"ש. וכן הביא שם בעמ' תרעח דברי האלף המגן הנ"ל.

עוד הביא שם באדמת קודש שבקובץ מבויעי הנחל מס' לז טבת תשמ"א כתב הגאון רבי יהודה זרחיה סגל זצ"ל ששמע מאביו הגאון רבי שפטיה על הנהגתו של האור שמח וז"ל: ואאמו"ר הגאון הנסתר והצדיק ר' שפטיה זצ"ל היה מספר לי שרב רבן של ישראל בעל אור שמח הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק היה עולה על קברי צדיקים ומחכה על יד השער בחוץ ועורך שם כל הנצרך, וכידוע בין לומדי הקבלה משתטחים במרחק. עכ"ל.

וזכרוני שמטו בשם הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שאם נמצא בהילולא דרשב"י בתחתית ההר הרי הוא נחשב כאילו מתפלל בציון הרשב"י זיע"א, ושו"ר בקונ' הליכות והנהגות לבין הזמנים עמ' טז שכתב ידיד הגרש"ב גנוט שליט"א ששמע מהגר"ח קנייבסקי זצ"ל שניתן לעמוד ולהתפלל על קברים שוראים מרחוק ולמרות שאנו לא עומדים סמוך לקבר, וזאת בלבד שרואה בעיניו את הקבר, וזוהי ההזדמנות של הכהנים להתפלל ליד קברי צדיקים.

ושו"ר שכן הביאו בקובץ מוריה גליון רנב בשם הגר"ח"ק שהרוצה להתפלל על הקברים יכול להתפלל כשעומד מרחוק ובלבד שיהא רואה את הקבר, ויתכן שאף יכולים להתפלל בתוך אוטו ע"ש. ויל"ע בדבריו מה המעלה בזה, ויל"ש שס"ל שכל מקום ההר הרי הוא כמקום תפילה,

בספר הגהות מקור חסד שעל הספר חסידים בסימן תנ בשם ספר הלולא דצדיקא שהליכה על הקבר היינו במלוא הרואה, וע"ש שהוכיח כן מכמה מקומות בש"ס יעו"ש. וכן בספר עשר צחצחות מערכת ט' אות נ"ד ובספר טעמי המנהגים דף רס כתב בשם בעל הדברי חיים זצ"ל שאמר לכהן שאף שאסור לו לילך לקברי מדייקים מ"מ ביא"צ של צדיק הוא מסוגל להיות באותה העיר שגופו הקדוש טמון שם אף שלא הולכים על קברו, והוכיח כן ממה שמצינו בפרק ג' דיומא שהיו מזכירין עיר חברון כדי להזכיר זכות ישיני חברון ע"ש.

וכן נראה ממש"כ בספר קב הישר פרק עט הביא את דברי הגמ' בסוטה וכתב ע"ז שמכאן נתפשט המנהג יפה שבישראל שאנחנו הולכים על קברי אבות להתפלל ביום שמת בו אביו או אמו, ואף אם הוא במקום אחר באותו הפעם ביארציט ואינו במקום ששוכב שם אביו או אמו מ"מ כשהולך על שאר קברי ישראל להתפלל מתעוררים כל הנשמות שבג"ע באותה התפילה, וסדנא דארעא חד הוא, שהקב"ה גזר כן להיות נפשות הצדיקים מצויין על הקברות לטובת ישראל שיהיו שומעין לתחינות ותפילות ישראל הבאים להתפלל על הקברים וכל מי שיש לו איזה צער יבוא על קברי אבותיו או שר קברים וכו' ע"ש.

וכן כתב בספר גדולת יהושע ח"ב עמ' יט שהן שאינו יכול לעלות על הציון של צדיק מ"מ יש ענין גדול שעכ"פ יהיה ביום היא"צ במקום מנוחתו יעו"ש. [וראה עוד בשו"ת זקן אהרן ח"ב סי' פ"ג שכתב שמי שאינו יודע בדיוק מקום קבורת אבות, מ"מ מהני מה שהוא מתפלל בתוך אותו הבית הקברות שהוא מוקף ומוגדר שכולה נחשב כחד מקום, ע"ש, וע"ע בשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' קפ"ד].

ובשו"ת דודואי השדה סימן כא כתב "וכיון שהשוכבין בקבר מרגישים תיכף כשבאים שם אפילו רק סמוך לקברם א"כ עשוה נחת רוח בזה לנשמת קרוביו אע"ג שאינו הולך על קברם ממש, עכ"ל.

הביא בזה רמז מהגאון האמן ממה שכתוב (ירמיה לא ב) מרחוק ה' נראה לי, וראה עוד במש"כ בזה בשו"ת אשר לשלמה ח"א סימן לג אות א'.

מעלת עלייה לקבר ביום היא"צ

ואמנם נראה שעיקר העליה היא מחמת שההילול של רשב"י זיע"א היא במירון, וכמו שכתב בזה"ק (שמות פרשת בא דף לב עמוד ב) וכתב על הפסוק (שמות פרק לד פסוק כג) יראה כל זכורך את פני האדון מי הוא פני האדון ד', מי זה רבי שמעון בר יוחאי, שמי שהוא זכר מהזכרים, צריך להראות לפניו. ובפירוש מתוק מדבש שביאר אחרת את כוונת הזוהר שאין הכוונה לראות לפניו אלא צריך ללמוד ולשאוב מחכמתו ותורתו.

והמהרה"ו בספר אבן השהם (הלכות פסח עמוד סג) כתב מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר, על קבר רבי שמעון בר יוחאי, ורבי אלעזר בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם, כי זה יום שמחת הרשב"י. וכתב בעטרת זקנים (על שו"ע או"ח סימן תצג) מנהג ארץ ישראל לילך על קבר רשב"י ובנו רבי אלעזר ביום ל"ג בעומר. וכן הזכירו זקני מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש מורה באצבע (סימן ו' אות כג).

וכן כתב בעטרת זקנים ס' תצ"ג סק"א שמנהג ארץ ישראל שנוהגין לילך על קברי רבי שמעון בר יוחאי ז"ל ור"א בנו ביום ל"ג בעומר, והעיד רבי אברהם הלוי שהוא היה נוהג תמיד לומר נחם בברכת תשכון וכשסיים התפילה אמר לו רבי יצחק לוריא ז"ל משום רבי שמעון בר יוחאי הקבור שם, שאמר לו אמרו לאיש הזה למה הוא אמר נחם ביום שמחתי ולכן הוא יהיה בנחמה בקרוב, וכן היה שמת לו בנו הגדול, הרי שאין לומר תחנון ביום הזה."

ובסידור תפילה משנת חסידים (מסכת אייר וסיון אות ה') כתב המקובל רבי עמנואל חי ריקי וז"ל: ולפיכך אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש, אלא מצוה לשמוח שמחת רבי

וראה מה שהבאתי להלן מדברי הגר"י זילברשטיין שליט"א בזה.

ואמנם ראיתי בשו"ת דבר יהושע (ח"ב סימן פ') שכתב "דדוקא היכא שהולכין עלהקבר רק להזכיר נשמתו ולהתפלל על שכיבתו שתהיה במנוחה וכו' שכשעומד על הקבר והעין רואה מקום שכיבתו של הנפטר הזה שהוא בא להתפלל על מנחותו, הוא מתפלל ביותר ומתעורר בו צער ויגון ומרגיל הספרו אבל הניכא דלא בא על הקבר לתקן מנוחת הנפטר אלא להתפלל על החיים אשר הם חיים עדנה שיהיה הנפטר מליץ יושר בעדם, אע"פ שדרך אגב הוא מזכיר גם נשמת הנפטר, כיון שעין עיקר ביאתו לשם כך, אין ראיית הקבר פועלת בו יותר ממה שמזכיר נשמתו בבית הכנסת מאחר שלא במת השוכב בקבר הוא עוסק אלא בצרכי החיים עכ"ל.

ובספר נשמת ישראל (אבילות ח"ב עמ' תתפא) כתב שלכתחילה יש להתקרב אל הקבר וכתב שם שיש עוד להשתדל לעמוד אצל מקום לינת ראש המת והוא כמו שמבואר בספר מעבר יבוק אמרי נועם פ"ט בטעם שמעמידים מצבה בכדי שיוכל להתפלל אצל הראש עי"ש, והביא שם עוד מש"כ בספר אמרי פנחס לרבי פנחס מקוריץ זצ"ל שלא רצה ללכת לבית העלמין ובתשעה באב הלך ועמד מבחוץ מרחוק באופן שראה את הבית הקברות יעו"ש, ואמנם שאני התם בתשעה באב שעניין ראית הקברות בתשעה באב הוא לא להתפלל אלא לשבור את לבו כמבואר שם

ובספר שיבת ציון כתב הגרב"צ מוצפי שליט"א שאם אין אפשרות מכל סיבה שהיא להגיע לקבר וכו' מועיל שיעמוד שם מרחוק, ושכן אמר לו אביו הגה"ק רבי סלמאן מוצפי זיע"א שיש לו הנאה לנפטר כאילו באו על קברו ממש והוא רואה ושומע הכל גם מרחוק יעו"ש. וע"ע במש"כ בזה בשו"ת ברכת יהודה ח"ב ענינים שונים סימן ג' סוף אות ט', ובספר הלכתא מאורייתא ח"א כרך א' סימן ח' אות ה' יעו"ש, ובספר עליה למירון בשעת סכנה עמ' לט בתשובתו של הגאון רבי אדיר כהן שליט"א

האריז"ל שג' ימים אחרי ל"ג בעומר, ואולם בספר נטעי גבריא פסח ח"ג סי' יג' הערה יז' כ' שמתחיל ג' ימים קודם דומיא דהארה שבת, וכן הראוני שכן הובא בגיליון אוצר החיים פר' אמור תשע"ה בשם האדמו"ר מצאנז.

ואמנם ממש"כ בתפארת ישראל במסכת עדויות (פרק ב' אות עו) כתב בזה"ל: מצאתי כתוב דבעת המולד ערב ר"ח וכן ביום השנה (יארצייט) נאות לילך על קבר אבות, כי אז יש להנשמה השפעה גדולה להפיץ אורה להבלא דגרמי שבקבר עכ"ל, והו"ד בספר גשר החיים.

וכן נראה ממש"כ בשו"ת תורה לשמה סי' תצ"ה שנשאל בזה"ל: שאלה אותם שנוהגים להביא על קבר אביהם ביום הפטירה בכל שנה ושנה עשרה בני אדם ללמוד שם תהלים למנוחת הנפטר אם יש ממש במנהג זה או"ד שילמדו בביהכ"נ למנוחתו עדיף טפי. גם שואלים מי שרוצה להשתטח על קברי הצדיקים אם יש עדיפות ללכת שם ביום פטירתם ואעפ"י שלא חל בער"ח וט"ו לחודש. יורנו ושכמ"ה. והשיב בזה"ל: תשובה כתב רש"י ז"ל בגמרא דיבמות דף קכ"ב ע"א בד"ה תלתא רגלי וז"ל ובתשובת הגאונים מצאתי כל הני ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים ת"ח מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם ולהושיב ישיבה שם עכ"ל הרי יש נחת רוח לנפטר בזה הלימוד שלומדים על קברו ביום שנפטר בו ואה"נ כל אחד ישיג נחת רוח כפי ערכו ומינה תדעו כי הרוצה להשתטח על קברי הצדיקים ודאי יש עדיפות טפי ללכת על קברם יום פטירה שלהם שהוא יומא דהילולא וללמוד שם איזה לימוד ואעפ"י שאינו יום ער"ח ולא יום ט"ו לחודש. עכ"ל, ונראה מדבריו שהמעלה לעלות לקבר הוא דוקא ביום היארצייט.

השתטחות על ידי לימוד בתורת הצדיק

ומ"מ י"ל שאפשר לקיים את ההשתטחות ע"י לימוד תורתו של הצדיק, והוא מה שמבואר "והושיבו ישיבה על קברו" כמבואר בדב' בב"ק דף טז ע"ב לגבי חזקיהו מלך יהודה "וכבוד עשו

שמעון בר יוחאי, ואם דר באר"י ילך לשמוח על קברו, ושם ישמח שמחה גדולה עכ"ל. וכן כתב בסידור האריז"ל רבי שבתאי, (סוד ספירת העומר) מצוה לילך על קבר של רשב"י ובנו רבי אלעזר והרב ז"ל [האריז"ל]. והגיע במיוחד ממצרים למירון ושהה שם עם אשתו שלשה ימים. יעו"ש. עוד האריך הג"ר ישעיה אשר זליג מרגליות זצ"ל בספרו הילולא דרשב"י וכן הג"ר רבי שמואל העליר זצ"ל גאב"ד צפת, בספרו כבוד מלכים. שם מסופר עדות זקני הספרדים כי בעל האור החיים הקדוש, כשבא בל"ג בעומר למירון והגיע לתחתית ההר, ירד מהחמור וזחל על ידיו ורגליו, ובכה וצעק על שנכנס למקום שלהבת ששם נמצא הקב"ה, עם כל פמליה של מעלה, ונשמות הצדיקים. ובשעת ההילולא, היה שמח שמחה גדולה. וע"ע בערוך השולחן סי' תצ"ג ס"ז, ובמה שנתבאר במעלת התפילה ביום זה בשערי יוסף דיני ומנהגי ל"ג בעומר.

האם יש מקור לעלות לקבר ג' ימים לפני וג' ימים אחרי

ויש לדון האם יש מקור למה שאומרים שאפשר לעלות לקבר ג' ימים לפני וג' ימים אחרים, ומשו"ה יש לדון האם יש אפשר להדליק מדורה במוזיקה בל"ב אחרי צהריים, והנה כבר במרהח"ו בשער הכוונות פרק ז' כתב על האריז"ל שהיה הולך למירון והוא כל אנשי ביתו ג' ימים, וכתב בספר כוחו דר"א ברשב"י אות ב' שכבר העיר בספרו הילולא דרשב"י שיש מקור וסמך להיות אצל רשב"י ג' ימים ושכן מובא בפסיקתא פרשת בשלח שתלמידי רשב"י היו אצלו ג' ימים, וכן מבואר בזוהר חדש ברשאית דף יד ובזוהר ח"א דף קנה, ובזוהר ח"ג דף יח יעו"ש, ואמנם לגבי עלייה לקבר ביארצייט שחל בר"ח העידו בשם הגר"ק שאפשר ג' ימים לפני וג' ימים אחרי, וע"ע בספר דברי תורה מונקאטש ח"ג סי' מו' ובספר טעמי המנהגים עמ' רסח' הערה מג'.

ועוד ראיתי שנח' בפוסקים בכוונת דברי האריז"ל האם הוא מתחיל ג' ימים לפני ל"ג בעומר, או ג' ימים אחרי, שבשו"ת שומע ומוסיף לגר"ש דבליצקי עמ' י' נראה דס"ל בדברי

בהיכנסו עם החיות ומוחין שלו לתוך החיות ומוחין של הצדיק שטמן בדבריו, נקרא 'אתדבקות רוחא ברוחא' ושפתותיו דובבות בקבר כנודע זה מדברי הבעל שם טוב, נשמתו בגנוי מרומים. ונקרא בחינה זו השתטחות על קברי הצדיקים שהם דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד. עכ"ל.

וכן בהקדמת ספר שפת אמת מבין הגאון ר' פייבוש מברעזאן זצ"ל כתב בשמו שטוב יותר לעיין בתורת הצדיק מלהשתטח על קברו, כי על ידי העיון בתורתו מתדבק יותר בחינת וקדושת והשפעת שורש נשמתו.

וכע"ז כתב בקונטרס היחיאלי (חלק בית עולמים פרק טו אות כח) וז"ל: תניא רשב"א אומר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם ואפילו את"ל דרשב"א הוא כו"ע, אפשר דגם רשב"א מודה דיתנו לצדיקים איזה אבן כמות שהוא על קבר של צדיק, אמנם הנפשות שהיו עושין היו בנין מתואר ומסומן של פ', ואפן זה אמר שאין צריך לצדיקים, אבל כל שהוא אפילו אינה גדולה מודה שהוא צריך וכו' עכ"ל.

וראיתי לחכם אחד שכתב ללמוד כמשך הזמן שלוקח הנסיעה, אך בודאי שאין חיוב בזה, והוא רק ענינא בעלמא.

ושוב ראיתי בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם מס' 124 שנשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א עמ' כב שכתב בשם הגריש"א ששאלו אותו למה אינו נוסע למירון לל"ג בעומר, אמר שרבי שמעון נמצא כאן ע"ש, וראה בקובץ ווי העמודים מס' 80 עמ' כב בסדר הלימוד להביא את הציון הקדוש לכל אחד בביתו.

האם ראיה במשקפת שמיה ראיה

ואף אם רואה ע"י משקפת כיון שלדיני התורה שמיה ראיה א"כ ה"ה הכא, שיש בזה איזה מעלה. וכמו שהארכתי לדון בספרי שיערי יוסף הל' בין הזמנים לגבי ברכות הראיה על הקברים מרחוק, אם שמיה ראיה, ויש לחלק, ואכמ"ל.

לו במותו" (דברי הימים ב' לב) שהושיבו ישיבה על קברו שיעסקו שם התלמידים בתורה.

ובשיטמ"ק שם הביא בשם הר"י מגיאש, וז"ל: בחכם שהייתה לו ישיבה בחייו ומתכוונים עכשיו בני ישיבתו לכבדו ולישב לפניו כדרך שהיו יושבין לפניו בחייו ולומר שמועות מפיו בדברי תורה שלמדו ממנו וכיון שהדבר ידוע שכבוד גדול יש לו בכך אי"ז בזה משום לועג לרש וכו' עכ"ל.

וכן יש להוכיח מדברי הגמ' בב"מ דף פה ע"ב בההוא גברא שנסתמא הלך והשתטח על קברו על של רבי חייא שם למד ועסק בדברי תורתו וחיודושו של רבי חייא בתוספתא ובתפילתו וברשו היתה לרפואת עיניו שכן הוא עוסק "במתניתא דמר". ע"ש.

וכן מבואר ממה שכתב רש"י ביבמות דף קכב ע"א וז"ל: ובתשובת הגאונים מצאתי כל הנך ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם. עכ"ל, ומבואר שביום היארצייט של אדם גדול יושבים ולומדים שם תורה.

וכ"ש אם לומדים דברי הזוה"ק, ומבואר בגמ' ביבמות דף צז ע"א בשם רשב"י "כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר". [והארכתי בהאי מימרא בקונטרס שיערי יוסף ענינים שונים ח"ב].

וכן בספר חסידים סימן רכד כתב שכל האומר דבר שמועה מפי הצדיקים הרי הם מתפללים עליו בעולם האמת ומליצים עליו טובה ע"ש.

וכן ידועים דברי הספר מאור עינים מסכת שבת וז"ל: בדורות האחרונים, כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים וכו' לכך אמרו שפתותיו דובבות בקבר, שאפשר לומר, זה בחינת השתטחות על קברי הצדיקים. כי דיבורי הצדיק, שם הוא קבור וטמון, וזה הלומד,

מפני קדושת המקום, אבל אם אינו נמצא במקום ורק רואהו מרחוק אין בזה ענין, ובמקורות שם השיב בארוכה שאין בזה ענין כי לשיטות שיש ללכת לקברי צדיקים היינו דוקא שהמקום ההוא מנוחת הצדיקים והתפילה מתקבלת שם ביותר אבל בראיית המקום אין בזה שום קדושה, ומה התועלת להתפלל בראיית המקום, והשיב עוד שאמנם שיש אנשים שמגיעים למירון בכל שנה ואינם נכנסים לציון כי זה מסוכן להכנס למקום הדחק כזה, ומתפללים מרחוק, אבל גם זה מקום תפילה, כי כיון שרבים מתפללים שם, נתקדש המקום תפילת רבים, אבל לעמוד מרחוק ולראות אין בזה שום תועלת.

ואפשר שאם יעלו לצפת עשרות אלפי אנשים, ויהיה קיבוץ גדול של הרבה אנשים, גם יהיה דינו כמקום סכנה, ועכ"פ עתה בודאי שאינו נחשב כמקום סכנה, ואכמ"ל, [וראה הגדרים בזה, בספרי שערי יוסף הלכות מלחמת שמחת תורה תשפ"ד].

ויהי רצון שנזכה במהרה לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

ועל כל זה יש להליץ "כדאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק" (עי' ברכות ט. שבת מה. גיטין יט.).

ושוב שאלתי בהאי שאילתא להגרע"פ, ואמר לי שלכאורה נראה שאין עניין בזה, ומבואר זבחים קיב ע"א "שנאמר: ואל פתח אהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אהל מועד אין חייבין עליו. הרובע והנרבע, והמוקצה והנעבד, והמחיר [והאתנן], והכלאים, והטריפה ויוצא דופן, שהקריבין בחוץ, פטור, שנאמר: לפני משכן ה', כל שאין ראוי לבא לפני משכן ה' ", ע"כ, ויל"ע שאפשר שדוקא שם הוא מעכב, משא"כ הכא.

ושוב ראיתי בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם מס' 124 שנשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א כיון שיש אפשרות לראות את ציון הרשב"י כגון מצפת האם הוא בכלל נראה כמו שמצינו לגבי קריאת המגילה או שעדיף להשאר בבית ולהתפלל, והשיב שם בעמ' יב שאין שום ענין להיות במקום שרואים את הציון מרחוק כי הענין שלא להתפלל במקום של קברי צדיקים

סימן ל"ג חלאקה וח"י רוטל בזמן המלחמה

כשמכניסים אותו למצוות ולתלמוד תורה אומרים על קברו של רשב"י הבטחת שלא תשתכח תורה הבאנו את בנינו המיועד להיכנס לתורה ואנו מבקשים שזכות הצדיק תגן עליו שלא תשתכח תורה. עכת"ד.

ובחזו"ע יו"ט עמ' עדר כתב בזה"ל: יש נוהגים לקחת את ילדיהם הקטנים שהגיעו לגיל שלש שנים למירון בל"ג לעומר כדי שיסתפרו תספורת ראשונה בשמחה ובשירים סמוך לקברי התנאים הקדושים רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו. ויש סמוכים למנהג זה מדברי המקובלים. ואף בבית הכנסת מותר לעשות כן. ברם, בזמן האחרון שאין הצניעות נשמרת במקום הקדוש אשר במירון, בל"ג לעומר, שומר נפשו ירחק מהם, ושב ואל תעשה עדיף. עכ"ל. וע"ע בזה בשו"ת יחיה דעת חלק ה' סימן לה כתב להאריך בזה, ע"ש בכל המקורות.

ולענין אם מותר להקדים את החלאקה על מנת לעשותו ביום הילולת הרשב"י על קברו באתרא קדישא מירון. ונראה שמותר גם להקדים את החלאקה כמה ימים לפני ל"ג בעומר אם נמצא באתרא קדישא מירון אף שאי"ז בזמנו, כן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א לדינא בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' רמ"ו, ויסוד הדברים ע"פ מש"כ בגן המלך והו"ד בבאר היטב סי' תקל"ז סק"ד שמותר להשהות את התגלחת שעושין לקטן לחול המועד יעו"ש, וא"כ כ"ש בימי ספירת העומר שמותר, יעו"ש, ומשו"ה נראה שמותר לעשות חלאקה במירון אף שאינו בזמנו, דלא יהא ספירת העומר חמור מחול המועד, אך מ"מ נהגו שלא להקדים את החלאקה, דהנה מקור הדין שיש לעשות חלאקה במירון מבואר בדברי רבי חיים ויטל כתב בשער הכונות פסח, דרוש יב "ענין מנהג שנהג ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר על קברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים במירון, ואוכלים ושותים ושמחים שם, אני ראיתי למורי ז"ל [האר"י] שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג בעומר וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים

חלאקה בזמן מלחמה ברשב"י

בס"ד, אייר תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, וקבצי מה טובו אוהליך יעקב ושא"ס, ומו"ץ בעיר רחובות.

אודות השאלה כין שעתה הוא סכנה לנסוע לציון הרשב"י זיע"א באתרא קדישא מירון בל"ג בעומר מחמת המלחמה, כיון שהוא חשוב כמקום סכנה. [וכנתבאר בתשובה לעיל] האם מי שנדר שיביא את בנו לחלאקה לרשב"י, ועתה אינו יכול להביאו האם צריך לעשות התרת נדרים.

המקור למנהג זה מובא בשער הכוונות (ענין ספירת העומר דף פו) שהרב רבי יונתן שאגי"ש העיד לו שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל הוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו ושם גילח את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה יעו"ש, וכן כתב בלחם מן השמים ענין ספירת העומר שטוב לעשות כן.

וכן כתב הגאון רבי עמנואל חי ריקי זצ"ל בספר משנת חסידים (מסכת אייר פרק א) מצווה לשמוח בשמחת רבי שמעון בר יוחאי וכ"ש אם הוא מגלח את ראש בנו לראשונה ומניח לו הפאות, שהוא מצווה, והיו שאמרו כי המנהג להניח הפאות לילדים קטנים בל"ג בעומר אצל הציון במירון מקורו בדברי הזוהר הקדוש.

ובהקדמה לספר אבני חפץ בשם הגר"מ שכטר שליט"א הטעם שנהגו לעשות חלאקה במירון, על פי הגמרא בשבת (קל"ח, ב') "תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל שנאמר (דברים ל"א, כ"א) "כי לא תשכח מפי זרעו", א"כ הבטיח לנו רשב"י שלא תהא התורה נשכחת מפי זרעינו וזרע זרעינו. לכן

ואף שנוהגים בני ספרד כשו"ע שאין מסתפרים רק ביום ל"ד בבוקר, מ"מ בקטנים שאין עליהם חיוב אבילות יכולים לעשות חלאקה אף בל"ג בעומר וכמ"ש בהלכות מנהגי ספירת העומר ע"ש, ואמנם עתה ראיתי שחכם אחד כתב שההיתר לקטנים רק מל"ד בעומר בבוקר וציין לכה"ח סי' תצ"ג סקי"ב וארץ החיים סתהון סי' תצ"ג, אך שם לא איירי בתספורת לקטנים אבל לקטנים נראה דיש להקל בזה וכמ"ש, וכן נראה ממש"כ בשו"ת יחו"ד שם ובחזו"ע שם.

תבנא לדינא: יש שנהגו לעשות חלאקה בל"ג בעומר במירון על יד הציון הרשב"י זיע"א. אך בודאי שאין חיוב בזה, ובפרט במקום ביטול תורה ועוד חששות, וכנ"ל.

ובמקום סכנה, אף אם נדר להביא את בנו לקבר הרשב"י זיע"א, יכול לעשות התרת נדרים, או שיכול להביאו לפני ל"ג בעומר או לאחר ל"ג בעומר.

הבטיח ח"י רוטל להביאו למירון ברשב"י זיע"א ועתה אינו יכול להביאו מחמת המלחמה

בס"ד, אייר תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"א"ס, נשאלתי בבית ההוראה אודות אדם שהבטיח ח"י רוטל להביאו למירון לרשב"י זיע"א ועתה אינו יכול להביאו מחמת המלחמה, מה יעשה.

הנה המקור המנהג להביא חי רוטל [שהוא 54 ליטר] כתב בספר טעמי המנהגים עמ' רסג כתב בשם הרב הקדוש בן ציון מבובוב זיע"א הי"ד וז"ל: נדרשתי מאחד מאנ"ש יחיה בענין נשגב היות ששמע מפי אנשי אה"ק ת"ו שקבלה בידם סגולה לחשוכי בנים רח"ל, לנדב ח"י ראטל משקה בהיומא דהילולא על ציון התנא האלקי רשב"י זי"ע ועכ"ל לכן בחרתי בו לעשותו שליח מצוה להזכיר לטובה את הזוג שיפקוד השי"ת אותם בזש"ק במהרה בלי שום מכשול ונזק עכ"ד, יעו"ש עוד, וכן הזכיר מנהג זה בספר טל

ראשונים של השבוע, והרב יונתן שאגיש העיד לי שבשנה האחת קודם שהלכתי ללמוד עם מורי ז"ל שהוליך את בנו הקטן עם כל אנשי ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, וכתבתי כל זה להורות שיש שורש למנהג הזה הנזכר. וכן מובא בשערי תשובה או"ח תקלא ס"ז, נוהגים ברוב תפוצות ישראל לגלח את הקטן תגלחת ראשונה כשנעשה בן ג' שנים, ועושין לו אז פיאות ומחנכים אותו במצוות פיאות הראש עכ"ד.

ולגבי הדין שאין לגלח את הילד עד גיל שלוש כך נהגו, ובשו"ת ערוגת הבושם (סימן רי) כתב שמנהגם תורה הוא, וסמך לכך ממה שאמרו במדרש על הפסוק "כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם וכ"ו-הכתוב מדבר בתינוק "שלוש שנים יהיה לכם ערלים", שאינו יכול להשיח ולא לדבר "ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש", שאביו מקדישו לתורה. ובספר נטעי גבריאל עניני תגלחת ילדים פ"א ס"ב שאין להקדים את התגלחת לפני שלוש שנים ואין לאחרו אם זה נעשה לשם יופי בלבד. אבל אם אורך השיער מפריע לילד בעיניים מותר לגזור ללא חשש. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן רמ"ו כתב בשם החזו"א זצ"ל שאין להקדים את התספורת לפני שמלאו ג' שנים משום שזה מזיק לזכרון הילד יעו"ש, ואמנם ראיתי שהגר"ח"ק נשאל האם מותר לספר ילד לפני גיל שלוש והשיב שאין איסור שהרי מבואר במו"ק שמגלחין את הקטן שנולד, ומוכח שאין איסור לספר ילד לפני גיל שלוש, וכן שמעתי להורות מהגר"ע פריד שליט"א.

ולענין אם אפשר לאחר את התספורת, ראה בשלחן גבוה סי' תקל"א סקי"ג שכתב שראה שעשו חלאקה בחול המועד סוכות לקטן בן חמש שנים, ובספר כתר שם טוב ח"א דף תקצ"א כתב שנוהגים לעשות חלאקה בגיל ארבע שנים, ואולם היום פשט המנהג לעשות בגיל שלוש, וראה מש"כ להאריך בזה בשו"ת וישב הים ח"ג סי' כ"ט.

ומש"כ שהוא לציון העולים לרשב"י זיע"א כן נראה ממש"כ בספר טעמי המנהגים הנ"ל, וכיון שהסגולה הנ"ל חידוש אין לך בו אלא חידושו.

וא"כ לכאורה הכא צריך שיעשה התרת נדרים, וכן שמעתי מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א.

ואודת השאלה אם אפשר להביאו בכל שנה מכספי מעשרות, נראה לענ"ד לחלק לדינא בין היכא שהתחייב שהרי הוא דבר שחובה, אבל הכא שלא התחייב יכול לתרום כן מכספי מעשר, וכן כתב בספר מחקי ארץ הל' צדקה ומעשר פרק חמישי סעיף לב שמי שרוצה לתרום ח"י רוטל לכבוד רשב"י בל"ג בעומר הרי זה יכול ליתן ממעשר, אבל אם רוצה לתרום שמן למאור לכבוד רשב"י אינו יכול לחשב כן מכספי מעשר, וכתב שם בהערה, מי שנדר שמן לכבוד רשב"י אם בשעת הנדר היה דעתו ליתן מכספי מעשר לכאורה תלוי במחלוקת הפוסקים לדעת הרמ"א בסימן רמ"ט סעיף א' בשם המהרי"ל שאינו יכול לקנות מכספי מעשר נרות לבית הכנסת הוא הדין שמן לכבוד הרשב"י אבל לדעת שאר פוסקים עיין בדרישה ובט"ז ובש"ך שם אם בשעת נדר בדעתו היה ליתן זה מכספי מעשר הרי זה רשאי ליתן מכספי מעשר ואם בשעה שנדר היה בדעתו ליתן סתם אינו יכול לפרוע חובו מכספי מעשר אבל לאחר העיון נראה שכל מה שהתירו הפוסקים לעשות שאר מצוות מכספי מעשר היינו מצוות שיש בהם תועלת לרבים כגון נר לביהכ"נ שיוכלו ללמוד או להתפלל שם אבל בתרומת שמן שהולך לשריפה לכבוד רשב"י ואין מזה תועלת לרבים מהיכי תיתי לשרוף מעשרותיו לכבוד רשב"י ואם בשלו התירו לשרוף מי אמר שיכול לשרוף שמן מן המעשר ולכן נראה שמי שתורם שמן למדורה לכבוד רשב"י אם אין בזה תועלת לרבים אינו יכול להביא מן המעשר אלא מן החולין, ואמנם מי שנדב ח"י רוטל לכבוד הרשב"י הרי זה יכול ליתן מכספי מעשר היות והח"י רוטל מיועד להשקות את האנשים הצמאים בבואם לכבוד רשב"י ואין לך צדקה גדולה מזו. עכ"ד. וראה עוד מש"כ בשו"ת שערי יושר ח"ג סימן טז בהיכא שאשה שנדרה ח"י רוטל יין וטעתה וחשבה

ירושלים, וכן כתב הרע"ב כמבתו בשנת הרמ"א ובלוח דבר בעתו תשסו תשסז תשסח מה שהאריך בזה, ומש"כ בזה בספר אור מופלא עניני ל"ג בעומר עמ' לד יעו"ש.

ובעיקר דברי טעמי המנהגים הנ"ל יש שרמזו לבאר בדברי הגמ' במכות דף יז ע"ב דאמר רבא דילדיא אימיה כרבי שמעון תיליד ואי לא לא תיליד, וע"ש בריטב"א, שהיינו שרוצים להוליד כמו רשב"י, וי"ל דלכן משמים יש עיכוב בדבר, כדי שיתפללו ואז יהיה בן בדרגה גבוהה כרשב"י, ולפי"ז א"ש המזמור "בר יוחאי אשרי יולדת אשרי העם הם למודיך" והיינו שגם העקרות לא לומדות אלא בזכות רשב"י ובזכות כח התורה, וכ"ק האדמו"ר רבי דוד אבוחצירא שליט"א (לוח דבר בעתו) אמר שכדאי ללמוד ח"י דפי זוהר שבודאי יפה כוחם כמו ח"י רוטל משקה, ולכן מי שלא יכול להביא ח"י רוטל משקה שיעשה את הסגולה הזאת.

ואולם בספר סגולות רבותינו עמ' 321 שאל להגר"ח ק"ב בזה: "יש היום סגולה לזרע של קיימא לבוא בל"ג בעומר לציון הרשב"י במירון ולחלק ח"י רוטל יין ביקשוני לשאול מה לומר להם, תשובה: לא ידענו מזה אף פעם, עכ"ל, בספר דברי מרדכי עמ' רסז השיב הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל האם יש יסוד למנהג שנותנים ח"י רוטל במירון והשיב שאין לזה שום יסוד לא בזוה"ק ולא בבא"ח ואינו יודע מקור לזה, ועדיף לחלק שם עוגות שתייה כוס תה כוס קפה סודה או קולה במקום ח"י רוטל יין ומי שנותן לא יגביל עצמו לשיעור ח"י רוטל אלא יתן כמה שיותר לכל מי שצמא עכ"ד.

ובשיעור ח"י רוטל בספר מנהגי הטעמים כתב שהסגולה היא ח"י רוטל שהיא מידה עתיקה של 33 ליטר וממילא יוצר 54 ליטר ויש שמהדרים לחלק יין או מיץ ענבים ויש שמחלקים שתייה, ויש שנתנו בזה סימן (קונטרס בר יחאי יסוד העולם הנדפס במריח ניחוח ח"ג עמ' עט) כתב שסימנך "נצבו כמו נ"ד נוזלים".

ונולד לו תאומים זה הוא צריך לקיים ובזה יצא ידי נדרו אבל אדם שנולד לו תאומים ורוצה להוסיף עוד רוטל יכול להוסיף אפי' עד עשרים רוטל בשביל השמחה הגדולה שיש לו שנולד לו תאומים אבל מעיקר יוצא גם ברוטל אחד וכל המוסיף מוסיפין לו מן השמים. עכ"ל, ויש עוד לדון בכ"ז. ולכן נראה שאפשר לתורמו אף מכספי מעשרות, אם לא התחייב בתורת חיוב, אבל אם התחייב כן בתורת חיוב שאם יהיה לו זרע של קיימא יתן ח"י רוטל, הרי הוא דבר שבחובה ואינו בא מכספי מעשרות.

שח"י רוטל זה ח"י בקבוקי יין, יעו"ש מש"כ בזה, ובספר מריח ניחוח אוצרות הרשב"י, ומש"כ בקובץ יתד המאיר מס' 58 עמ' תמג בתשובה להגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך מה הדין באדם שהבטיח במירון אצל קבר הרשב"י זיע"א שאם יהיה לו ילד יתן ח"י רוטל ונולדו לו תאומים האם צריך לתת פעמיים ח"י רוטל או לא, והשיב לו בזה הגה"צ רבי זבולון המבורגר זצ"ל במח"ס שערי זבול בזה"ל: ולענ"ד מה שהאדם מוציא מפיו יעשה ואם נדר לתת ח"י רוטל זהו מחיוב ואם זכותו של רשב"י יגן עליו

סימן ל"ד האם חיילים בעזה צריכים לעשות עירוב תבשילין

בס"ד, ט"ו אלול ה'תשפ"ד

שאלה: האם חיילים בעזה צריכים לעשות עירוב תבשילין, למלאכות שעושים או שיכולים לסמוך על העירוב שעושים עליהם בביתם.

תשובה: אם אינם עושים מלאכות, די בעירוב תבשילין, בכל אותו איזור, שאפשר לגשת אליו, וראה עוד בזה כמה פרטים במקור.

מקור: הרי הוא תלוי במי שהכין את כל צרכי הבישול והאפיה בערב יו"ט לשבת, שאינו צריך לעשות עירובי תבשילין בברכה, אלא רק בלא ברכה להדלקת נרות, ואיכא בהא מצוה, [וראה עוד מה שהארכתי בשערי יוסף הלכות יו"ט חלק בירורי הלכה בגדרי מצות עירוב תבשילין שיש אומרים שיש לכל אדם לעשות עירוב תבשילין משום שהוא מצוה].

ואמנם שוב ראיתי בחוט שני יו"ט עמ' קנ שכתב שנראה שאדם שהכין מערב יו"ט את כל הבישולים והאפיות לצורך יו"ט ושבת, מ"מ מצוה עליו לעשות עירוב תבשילין ולברך עליו ואע"פ שמחמת הדלקת הנר לשבת הוא פלוגתא, ואף דאפשר שלא יצטרך כלל להתירא דעירוב תבשילין מפני שהמצוה לעשות עירוב הוא לא רק למי שודאי לו שיצטרך לבשל ביו"ט, אלא דהמצוה היא על האפשרות שיהא אפשר לו לבשל שמא יצטרך לבשל כגון אם ימצא את תבשילו מקולקל או שיבואו אליו אורחים וכיוצ"ב, והמצוה היא על ההיתר שעיי"ז יהיה מותר לו לבשל ולאפות ביו"ט לשבת, וכל מי שבכלל הספק שמא יצטרך להגיע לבישול ביו"ט יש לעשות עירוב ולברך עליו, והוי דומיא דעירובי חצירות דעושה ומברך עליו, ולא איירי התם דוקא בגוונא שבדעתו להוציא בשבת, אלא דהברכה היא על על עצם ההיתר שיהיה באפשרותו להוציא בהיתר בשבת.

ובשו"ת אגרות משה חלק ה' עמ' סה כתב שאם כבר הכין כל מה שצריך לאפות ולבשל לצורך

שבת וגם יש לו נר דלוק ליכא מצוה לעשות עירוב תבשילין, ומ"מ כתב שם שאחד שישאל מתחילה בעיו"ט איך יעשה אם יכין הכל מערב יו"ט ולא יצטרך לעשות עירוב תבשילין אם יש לו נרות דלוקין או שיעשה עירוב תבשילין ויבשל ביו"ט ערב שבת לצורך שבת, צריך בודאי לומר לו שיותר טוב שיצטרך לעשות עירוב תבשילין כדי שלא יצא מזה קילקול יעו"ש עוד.

ובספר שבות יצחק הלכות יום טוב פרק ח' אות ב' כתב ששמע מהגר"ש אלישיב זצ"ל שלפי הטעם שתיקנו עירוב תבשילין כדי שיברור מנה יפה לשבת ואינו מכלה את הכל ליו"ט יש הידור לעשות עירוב גם כשאין לו צורך לעשות מלאכה כדי שיזכור לברור מנה יפה לשבת אם הוא מסופק אם יהא לו איזו מלאכה לעשות מיו"ט לשבת יעשה עירוב תבשילין בלא ברכה, והוסיף שם עוד מדנפשיה שגם לצורך הדלקת נר שבת צריך עירוב תבשילין, וגם עלול להזדמן לו לעשות איזה הכנה ליו"ט שצריך לזה עירוב תבשילין כגון הוצאה ולא יזכור להמנע מפני שלא עשה עירוב תבשילין עכת"ד.

ולגבי הדלקת נרות, איתא בגמ' בביצה דף כב ע"א מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת, וטומנין לו קדרה אחת, ומדליקין לו את הנר ומחמין לו קיתון אחד וכו' וכדי חיי שרו ליה רבנן, וכתבו בתוס' ד"ה ומדליקין לו נר, מכאן משמע שצריך להזכיר בברכת עירובי תבשילין יהא שרי לבשולי ולאפווי ולאדלוקי וכו' ואם בשביל הדלקה לא התנה משמע הכא דיהא אסור להדליק לו רק נר א' מדחזינן דהוצרך להזכיר אדלוקי הנר משמע דאסור למי שלא הניח להדליק לו רק נר אחד. עכ"ל, וכן כתב הרשב"א בחידושי דף כא שכן ראוי לומר, וכן כתב ברא"ש בביצה פ"ב סימן ט"ז, ובר"ן דף יא ע"פ מדפי הרי"ף ד"ה ומדאמרינן, וכן ס"ל לבה"ג, וכן דעת הירושלמי ביצה פ"ב ה"א, וכן כתב בחידושי הרא"ה דף כא ע"ב, וכן כתב במאירי בבית הבחירה בביצה דף טז ע"ב שמי שלא הניח

עירובי תבשילין אינו רשאי להדליק יותר מנר אחד.

אמנם הרי"ף דף ט' ע"ב מדפי הרי"ף והרמב"ם פ"ו מהל' יו"ט הלכה ח' שכתבו אלא לאפווי ולבשולי, וכתב בב"י סי' תקכ"ז וז"ל: מי שלא עירב אסור להדליק נר של שבת. כ"כ הרא"ש (סי' טז) והר"ן שם (יא. ד"ה ומדאמרין) גבי מתניתין (כא): דשלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי ודקדקו כן מן הירושלמי (פ"ב ה"א) אבל מדברי הרמב"ם (פ"ו ה"ח) שכתבתי אצל נוסח לשון העירוב נראה דהדלקת הנר אינו תלוי בעירוב, עכ"ל.

ולדינא בשו"ע סי' תקכ"ז סעיף יט כתב וז"ל: מי שלא עירב מותר להדליק נר של שבת, ויש אוסרים. עכ"ל, אבל העיקר מדברי השו"ע כדעה קמא שהרי כן ס"ל לרמב"ם ולרי"ף, וכן כתב בברכ"י אות ט'.

וכן כתב בערוך השולחן סקכ"ח כח וז"ל: נראה לקיים דברי רבינו הב"י מטעמא אחרינא דהא נתבאר בסי' תקי"ד דמותר להדליק אפילו ביו"ט שני אחר מנחה ולא הוי כמכין לחול משום דצריך לה לאותה שעה כלומר שתאיר באותה שעה עצמה בהיות היום קרוב להסתלק א"כ כ"ש שמותר להדליק ביו"ט בשביל אותה שעה עצמה וממילא ישאר גם לשבת וכן נלע"ד עיקר ואי משום שמדליק נרות הרבה מי יכול למחות בידו כשרצונו שבאותה שעה יאירו הרבה נרות ואי משום דבע"ש הרי מוכרח להדליקם קודם השקיעה שעדיין הוא יום גמור מ"מ הא צריך להם על שעת השקיעה ואח"כ עד שיהא לילה כמו בשם. עכ"ל.

וכן כתב לדינא בחזו"ע יו"ט עמ' רעח וכתב שם בהערה ט' שכן כתבו עוד פוסקים וז"ל: וכ"כ בשו"ר כנה"ג (הגב"י אות טז), שכן מנהג העולם, שאפילו מי שלא עירב עירוב תבשילין מדליק נרות לשבת. וכ"כ מרן החיד"א בברכי יוסף (סק"ט). וכן העלה בשו"ת משכנות יעקב מקרלין (חאו"ח סי' קמב), שמכיון שההבערה ביו"ט הותרה משום מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, הילכך אינה צריכה עירוב כלל. ע"ש. וכ"כ הגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חאו"ח סי' לז), שמרן פסק שא"צ

עירוב להדלקת הנרות מיו"ט לשבת, כדעת הרי"ף והרמב"ם, ואזלי לטעמיהו דס"ל מתוך לגבי הבערה אפילו שלא לצורך כלל, וכשיטת רש"י (ביצה יב.), וכמ"ש הגר"א (בסי' תקיח סק"ב) שדעת הרי"ף והרמב"ם שאף בלא צורך כלל אמרינן מתוך, ומותר. ולכן שפיר פסקו שאף בלא עירוב תבשילין מותר להדליק מיו"ט לשבת. ע"ש. והמג"א דחה זה בקש בלא שום סברא. ע"כ. גם השפת אמת (ביצה כב.) כתב שמדברי הרשב"א והר"ן מוכח כדברי מרן הב"י, ודלא כהמג"א. ע"ש. וכתב הב"ח דבדיעבד כדאים הם הרי"ף והרמב"ם לסמוך עליהם להדליק נרות שבת שהם מצוה. וכתב המאמר מרדכי (ס"ק יח), מי שדעתו לא לאפות ולא לבשל מיו"ט לשבת, לדעת הרא"ש וסיעתו צריך לערב עירוב תבשילין כדי להתיר לו הדלקת הנרות מיו"ט לשבת, אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם א"צ לערב כלל. ולכן הבא לערב בכה"ג א"צ לברך דספק ברכות להקל. ע"כ. וע"ע בשו"ת גנת ורדים (כלל ד סי' ה), ובשו"ת מנחת יצחק ח"ז (סי' לז). ע"ש. הילכך אנן בדידן נקטינן כדעת מרן דמדינא א"צ עירוב תבשילין להדלקת נרות מיו"ט לשבת. ומ"מ כדי לצאת י"ח אליבא דכ"ע טוב להניח לכתחלה עירוב תבשילין לצורך הדלקת הנרות, אבל אין לברך משום סב"ל, [אלא יאמר הנוסח בדין עירובא יהא שרי לנא "לאדלוקי שרגא". וכן ראיתי לידידי הגאון רבי יוחנן סופר נר"ו במאמר שהובא בספר ארץ בנימין (עמוד שטז) שהעלה כן. ע"ש]. אלא אם כן יבשל איזה תבשיל לכבוד השבת, שאז ברוכי נמי מברכין. והוא הדין לזוג צעיר ששוכנים אצל ההורים וסמוכים על שלחנם, שאינם צריכים לעירובי תבשילין, ורשאים להדליק נרות (בחדר המיוחד להם), מיו"ט לשבת. וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ז (סי' עד). והרי זה כמבואר. עכ"ת ד החזו"ע.

ויש לדון לשיטות דעירוב תבשילין מהני רק בשביל צרכי סעודה איך שרי להדליק נרות שבת ביו"ט, וכתב הלבוש (סימן תקכח סעי' ב') לבאר, דאף דעירובי תבשילין לא מהני אלא לצורך סעודה והדלקה בכלל צורך סעודה הוא שאין אוכלין בלא נר בליל שבת ועירובי חצירות ועירובי תחומין לאו צורך סעודה הוא עכ"ל, ובחוט שני (יו"ט פרק כא סק"י) הובא דעת הגרנ"ק שחכמים התירו לעשות את המלאכות שהמוגדרות לצורך

מהא, וכן הו"ד דעת הגר"מ פנישטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה ח"ה או"ח סימן לו אות ט', וכן הו"ד בספר מסורת משה ח"א אות שג, וכו' כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן לו ובח"ט סימן נד אות ג', וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי האיש ח"ג פרק ו' ס"ג, וכן הו"ד הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי ח"א עמ' נג, וכן כתב בספר נטעי גבריאלי יו"ט ח"ב סימן ד'.

ואולם בחוט שני יו"ט עמ' קנ כתב לדינא שכמ עבור הדלקת נרות מניחים עירוב תבשילין בברכה, ולכן מצוה על כל משפחה להניח עירוב תבשילין משום שעירוב תבשילין אינו על בישול או מלאכה אחרת המתכוננת ליו"ט אלא על האפשרות שיוכל לבשל כאשר יהיה צורך יעו"ש, וכן כתב בספר מועדים וזמנים ח"ז סימן קכ"ב.

ומדברי החזו"ע שם בהערה נראה שאם הוא רק להדליק נרות, אין צריך אפילו עירובי תבשילין, אך יש לדון דשאני התם שהרי הם נמצאים אצל ההורים, וכן מבואר בילקו"י יו"ט סימן תקכ"ז סעיף לז שכיון שיש מחלוקת אם צריך לעשות עירוב תבשילין לצורך הדלקה בלבד או לא, לפיכך לא יברך על העירוב אלא יעשה אותו בלי ברכה.

ומ"מ אם שמים בעבורם יוצאים יד"ח העירוב תבשילין, וכמבואר במשנ"ב סימן תקכ"ז סקנ"ו, ונראה שה"ה שאם האשה תעשה את העירובי תבשילין, ומדברי הפוסקים מבואר שבעל הבית עושה את העירובי תבשילין משום שמצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"ש כא שלא עושים ומבשלים, שאינם צריכים לשים עירוב תבשילין, אבל אם מחממים אוכל לח, לבני אשכנז יכולים לברך על העירוב תבשילין, ולבני ספרד יניחו עירוב תבשילין בלא ברכה.

ואפשר שסגי בעירוב תבשילין שעושים בשביל כולם, וכמו שכתבו הפוסקים לגבי בחור ישיבה.

סעודה ואפילו כשעושה אותם שלא לצורך הסעודה, והוסיף שלפיכך גם לענין מלאכת הוצאה משמע דברי הפוסקים שמותרת גם שנעשית שלא לצורך הסעודה, כיון שחכמים הגדירו את המלאכה כנעשית לצורך הסעודה, יעו"ש.

ואולם כשיטות הפוסקים שצריך עירובי תבשילין, כן כתב במג"א (ס"ק י"ח) וז"ל: ובאמת אם לא עירב אסור להדליק וכדעת הרא"ש וכ"מ ובגמ' לכן אין להדליק רק נר א' כמ"ש ס"כ וכ"פ רוב הפוסקים וכ"פ יש"ש, עכ"ל, וכן כתב בחיי אדם כלל קב סי"ד, וז"ל: מי שלא עירב, אסור לבשל ולאפות. ואפילו להדליק נר, אסור, רק נר אחד. עכ"ל, וכן כתב בשו"ע הרב סקכ"א, וכן כתב במשנ"ב סקנ"ה לדינא וז"ל: הרבה אחרונים הסכימו דעיקר כדעה זו, ולכן אנו אומרים בנוסח בהדין עירובא, גם לאדלוקי שרגא, דגם זה נותר על ידי העירוב אלא דאם הניח העירוב ולא אמר אין אסור בדיעבד דממילא נגרר גם זה אבל אם לא הניח כלל אסור ורק נר אחד מותר להדליק בכל אופן, ויש מקילין כדעה ראשונה להדליק כל מה שרוצה ולכתחלה נכון שיקנה לאחרים והם ידליקו לו או יסתפק בנר אחד. עכ"ל. וכן כתב בכה"ח אות קיב, אך כתב שם שאם האו מצטער כי לא יוכל ללמוד או משום עונג שבת יכול לסמוך על המתירים ולהדליק עוד נרות.

ויש לדון לפי כ"ז האם צריך להניח עירוב בשביל הדלקת נרות בלבד, שבמאמר מרדכי אות יח כתב שמי שבישל את כל צרכי שבת מעיו"ט וחוצ' מהדלקת נרות לא יעשה שום מלאכה ביו"ט בשביל שבת יניח עירוב תבשילין ללא ברכה, שהרי יש אומרים שאין צריך להניח עירובי תבשילין להדלקת נרות יעו"ש, וכן כתב בכה"ח אות קיג, וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סימן תקלו, וכן כתב בשו"ת משנה הלכות חלק ז' סימן עד, וכן כתב הגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה תנינא סימן נח אות ג' סק"ה ד"ה אמנם

סימן ל"ה ישיבה בסוכה במקום אזעקות או במקום לחימה

בס"ד, עשי"ת ה'תשפ"ה

שכתב דאע"ג דכלל בידינו דאין לך דבר העומד בפני פיקו"נ, ואין הולכים בפיקו"נ אחר הרוב, זהו דוקא ביש ודאי סכנת נפשות לפנינו, כגון בנפל עליו הגל, דאז חוששים אפילו למיעוטא דמיעוטא דפיקו"נ. אך במקרה שכעת אין פיקו"נ, רק שיש לחוש לסכנה הבאה, בזה אזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא. שאל"כ איך מותר לירד לים ולצאת למדבר, שהם מהדברים שצריכים להודות על שניצולו מסכנתם ולעבור על "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", אלא על כרחך, כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנה, הולכין אחר הרוב. וכע"ז מבואר בשו"ת רעק"א (סימן ס דוד"ה ולענ"ד) עיי"ש, והבאתי שם תשובות גדולי הפוסקים שכל היכא שלא שכיח הנפילות בודאי שאין חשש, וה"ה הכא, וכ"ש בזמנינו שיש את מכונת כיפת הברזל, ורובא דרובא מהטילים מיורטים או נופלים במקומות פתוחים. [אך בודאי שיש חובת השתדלות, מלבד המקומות שהעיד החזו"א וגדולי ישראל אחריו שלא יפלו, והכל לפי הביטחון, וכתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הל' מלחמה].

בגדר פטור מצטער

והשאלה רק בקו העימות ממש, שהרי היא סוכה שלא ראוי לאכילה ולשינה, אך נראה שאינו פסול בסוכה, אלא הוא רק פסול חיצוני ממילא אינו פסול.

ובודאי נראה שיש כאן פטור של מצטער, וכמו שכתב בספר היראים סימן קכג וז"ל: מצטער פטור מן הסוכה פירוש שיש לו צער כשהוא בסוכה, ובצאתו מן הסוכה ינצל מהצער, משום דתשבו כעין תדורו בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתו בצער כשהוא יכול להנצל מן הצער, וכדתנן ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה, ומי שאינו בקי בשיעור הזה יתן לבבו שאם הוא מצטער בדבר ההוא, שאילו היה צער זה בביתו היה יוצא מביתו ראשי לצאת מסוכתו עכ"ל, וכן כתב במרדכי פ"ב מסוכה סי' תשמ, ובשבולי הלקט סימן שמג, ובספר

שאלה: האם סוכה בצפון בקו העימות היא לא סוכה שראויה לשבעה, כיון שיש אזעקות כל הזמן, ובונים סוכה ברחוב, והיא לא סוכה שראויה לשבעה. ועוד לגבי השאלה שאנשים בונים סוכה בצפון ברחוב כי אין להם מרפסות סוכה, ועד שיגיעו לממ"ד או למקלט הוא תוך 30 או 40 שניות. וכן לגבי חיילים בלבנון או בעזה האם חייבים בסוכה.

תשובה: סוכה במקום שיש אזעקות, אינה פסולה, ואפשר לברך עליה, אך במקום לחימה שיכול להיות שיבואו מחבלים, אפשר שלא יוצאים בה ידי חובה, ונתבאר בהרחבה במקור.

מקור: בגמ' בפסחים דף ח' ע"ב גבי חור שבין היהודי לנכרי שאינו צריך לבדוק ואך דשלוחי מצוה אינן ניזוקין מ"מ היכא דשכיח היזקא שאני, ע"י בשו"ת בית שערים (חיו"ד סימן שדמ) ובשו"ת חסד לאברהם (חיו"ד סימן קו) שהיכא ששכיח היזקא לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע, ע"ש. ואמנם מצינו להגאון מוילנא במעשה רב סי' רכ"א שאף שאעמרו בגמ' בשבת דף קנא ע"ב שהישן יחידי בלילה אחזדתו לילית, מ"מ לישן בסוכה יחידי אין חשש כיון ששומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, והו"ד בביכור"י סי' תרל"ט סק"ח, וכן כתב בספר נפש כל חי מערכת ס' אות ד', וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' ע"ט, ומה שנתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הל' נגיף הקורונה לגבי ליל פסח שמשומר מן המזיקין, אם ליכא להשמר מחמת נגיף הקורונה, בתחילת מגיפת הקורונה שהיה כסכנה.

והנה זה ודאי שאם רחוק מקו העימות בודאי שאין בזה חשש, כיון שבזמנינו הרי הוא לא שכיח היזקא, וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף הלכות מלחמה מהדורת תשפ"ד, ונביא בזה עיקרי הדברים שבשו"ת בנין ציון ח"א סי' קל"ז

ואפשר שיש לחלק, וצ"ע לדינא. וגם בספק הנ"ל הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחייב להשכיר חברת שמירה אם מתיירא מגנבים, והו"ד בספר הורני חוקיך סוכות עמ' רמ, ובעמ' תקנז, וא"כ ה"ה הכא. וגם י"ל שמבואר שם במשנ"ב שם סקי"ח לגבי סוכה במקומות הקרים שיוצא יד"ח כיון שאי אפשר בענין אחד, מפני שאם היו לו כרים וכסתות היה ראוי לשינה, והכא אם מופגז לגמרי ממילא אינו ראוי לשינה. וקשה לברך על הסוכה הנ"ל.

ושו"ר בקובץ בית אהרן וישראל חלק קפא עמ' צז שהאריך בזה הרב הכותב הרה"ג שמואל ברנפלד שליט"א, לגבי סוכה שאינה ראויה לשינה כגון במקום שיש ערבים או במקום שקרוב לעזה בזמן מלחמה כגון בשדרות ואשקלון שיכולים לשמוע אזעקה באמצע הלילה, וכתב שם שיש מקום לברך על הסוכה הנ"ל משום ספק ספיקא, ספק אם סוכה שאינה ראויה לשינה הסוכה כשירה, ואת"ל שפסולה מ"מ כיון שיש מקום חר הספק כשרה, וכיון שיקמ"ל שעל ספק ספיקא בברכות מברכים, ולכן ה"ה שיש לברך. [ועיין עוד בגם אני אודך תשובות הגאון רבי אהרן ליברמן שליט"א הלכות סוכות סימן מו שנשאל לגבי ישיבה בסוכה שיש אזעקה אם הוא סימן ללה כמו גשמים, ע"ש, ובגא"א תשובת הריחמ"א ח"ו סימן ט"ו עמ' נז, ובגם אני אודך תשובות בעל האורחותיך למדני סי' כד, ובגא"א תשובות הגר"ח סגל ח"ג סימן טו, ובגא"א מתשובתי ח"ב].

ואמנם יש להעיר שאכתי הרי יכול לבנות את הסוכה במקום אחר, וא"כ כיון שעושה את הסוכה בקו העימות, שוב אינו יכול לברך לישב בסוכה אף אם רוצה לאכול כזית פת.

ושו"ר שהגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד עמ"ס סוכה דף ד' ע"א נשאל בזה וז"ל: שאלה. בשעת אזעקה, כשכולם עוזבים את ביתם ובורחים למקלטים, האם מותר לאדם להיכנס לסוכה ולברך עליה, כי הרי נאמר במסכת סוכה דף ד' ע"א הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה, [כשהוצין יורדין לתוך

המכתם סוכה דף כו ע"א. וכן כתב בבהגות מימונויות סוכה פ"ו סק"א ובשו"ת התרומת הדשן סי' צ"ב, וכן כתב ברמב"ן במלחמות דף ז' ע"ב וז"ל: דכיון שאין לו מקום בסוכתו להניח בו שולחנו פסולה שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שולחנו, אפילו לישון ולשנן ולטייל בה או לאכול וופיתו בידו פסולה, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה עכ"ל.

ולהלכה נח' השו"ע והרמ"א בדין מצטער מהסוכה, בשו"ע סי' תר"מ ס"ד כתב "מצטער פטור מן הסוכה וכו' איזהו מצטער זה שאינו יכול לישון בסוכה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני", ומבואר דעת השו"ע שלכתחילה אין לעשות סוכה במקום שמצטער, ולכן אם אין לו אפשרות אחרת צריך להוציא חומש מנכסיו, אבל אם כבר ישב שם, אינו צריך לצאת, ולפי"ז הכא שיש לו צער מראש, צריך להוציא חומש מממונו, כדי ללכת ולישון בסוכה, ולכן יש לו לבוא לב"ב או ירושלים ולבנות שם סוכה.

ואולם הרמ"א שם כתב ע"פ דברי המרדכי שאם עשה מתחילה במקום שמצטער אינו יוצא באותו סוכה כלל, משום שאינו כמקום דירה, וז"ל: ואין המצטער פטור אלא אם ינצל עצמו מן הצער, אבל בלאו הכי חייב לישב בסוכה אע"ג דמצטער. עכ"ל. ובמשנ"ב סק"כ כתב שאף שאינו לכתחילה מ"מ בדיעבד יוצא בה ידי אכילה, וכ"כ בברכ"י סק"ו ובכה"ח סקל"ג, ומ"מ צריך ללכת לסוכת שכינו כמ"ש ברמ"א שם ובמשנ"ב סקכ"ג. והכא שאינו יכול ללכת לסוכת שכינו הרי הוא פטור.

וכן הוא הדין לגבי אזעקות וכעין מש"כ במשנ"ב שם סקי"ט דהחשש הוא מפני ליסטים שיכולים להזיקו בגופו, וה"ה הכא. ועי"ש עוד בביה"ל דמתירא מליסטים, דאף בכה"ג יש מקום להתיר, וא"כ הכא שהוא שעת הדחק אפשר שיש להתיר,

יעקב ואמר, הייתי שוטה ועשיתי מעשה שטות, וביטל את מעשה המסירות נפש שהיה בקיום המצוה]. ואין הדבר דומה למתיירא מפני הליסטים, או בהוצין יורדין, שמשמע מהמשנ"ב (סימן תרמ ס"ק כב) שלא מהני אם האדם עצמו יחליט שאינו מצטער, מכיון שכשיש הפגזות מועטות, בעצם אין סכנה אמיתית, שלא מסתבר שמכל הארץ בדיוק על הסוכה שלו תיפול הפצצה, אלא שטבע האדם הוא לפחד וללכת למקלט, אבל אם מתגבר ואינו מפחד יכול להחמיר על עצמו, משא"כ כשיש כאן ליסטים והסכנה מוחשית, אין לו להחמיר על עצמו כלל. וכן אמר לי גיסי הגר"ח קנייבסקי (שליט"א) שאין הדבר דומה לסוכה באזור של גנבים, כי שם המצב הוא שהסוכה אינה ראויה לישיבה כלל, אבל כאשר באופן ארעי יש אזעקה, הדבר דומה לשודד שנכנס באופן חד פעמי לסוכה, שאינו מבטל מהסוכה שם של סוכה. עכ"ל החשוקי חמד.

ולמעשה הביא דברי החשוקי חמד שהאזעקה אינה נחשבת כסוכה סרוחה כיון שהוא משהו חיצוני, והביא דבריו גם בילקו"י סוכה עמ' תצו. וכן כתב בשו"ת השואל ח"ג עמ' שמא בשם הגר"א נבנצל שליט"א שאפשר לברך על סוכה בשעת אזעקה כיון שאין זה פסול בסוכה, וכן כתב לו הגר"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי שא"ז נקרא דירה סרוחה שסומך את עצמו על שומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש. ואמנם אפשר לחלק דהכא שיש כל הזמן אזעקות בקו העימות, הרי בודאי הסוכה היא במקום סכנה, ואי אפשר לדור בה כלל, וקשה לומר שיוצאים בה יד"ח אף בכזית הראשון.

ושוב כתב לי בזה הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי בזה"ל: וצ"ע אם בגבול יכול לברך. עכ"ל. [וע"ע במש"כ בזה בגם אני אודך משנת אהרן הלכות השכיחות בזמן מלחמה בשבת תשובות מהגאון רבי אהרן ליברמן שליט"א].

י]. ואם כן אולי גם בעניננו, אין אדם דר בסוכה בשעת אזעקה, כי אם במקלט.

והשיב שם בחשוקי חמד בזה"ל: תשובה. לכאורה הסוכה היא דירה סרוחה, שהרי היא נמצאת במקום שאין ראוי לדור שם. אמנם יש לחלק שהדירה הסרוחה שעליה דנה הגמרא, היא באופן כזה שהדירה מצד עצמה לא ראויה למדור, כי הוצין יורדין לה. אבל בשאלתנו הדירה מצד עצמה ראויה למדור, מאחר והיא מחסה מהחמה ועשויה לצל, אלא שהחשש הוא מצד הפחד ולא מצד הסוכה. אלא שמבואר ברמ"א (סימן תרמ ס"ד) שאין לחלק וז"ל: "ואם עשאה מתחלה [לסוכה] במקום שמצטער באכילה או בשתיה או בשינה, או שאי אפשר לעשות לו אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל, אפילו בדברים שלא מצטער בהם, דלא הוי כעין דירה, שיוכל לעשות שם כל צרכיו, עכ"ל. הרי שלמרות שהסוכה היא טובה מצד עצמה, אם אדם מתיירא להיות בה, הוי כדירה סרוחה שאינה ראויה לשימוש ופסולה, כמבואר בביאור הגר"א (שם סק"ז) שדימה זאת לסוכה שהוצין יורדין לתוך עשרה. אמנם יתכן שבסוכה כזו שאינה סרוחה מצד עצמה, אלא מפחד חיצוני, הדבר יהיה תלוי באדם, שאם האדם הוא בעל בטחון ואינו מפחד, הסוכה כשרה לו, וכך אמר דוד המלך 'כי יצפנני בסוכו ביום רעה'. ומסופר על הגאון הצדיק ר' חיים יעקב רוטנברג זצ"ל, רב הקהלה החרדית בפריז, שבהיותו במחנה השמדה אצל הנאצים ימ"ש, הקים סוכה בערב החג, כדי לקיים מצות אכילה בליל סוכות, ומיד לאחר שאכל בה כזית, פירק אותה באותו לילה מחשש פיקוח נפש. וידוע לנו שבאחת המלחמות שהיו בארצנו, והאויב שלח חצי מוות, ברחו אנשים מבתם והגיעו לסוכתו של הקהלות יעקב, ונתחזקו שם והרגישו שסוכתו הוא גם מחסה מזרם אש וברד. משא"כ אדם מפחד, תהיה בשבילו הסוכה פסולה ואין לו מקום להיות בה. [ומסופר באורחות רבינו, שסיפר הגרבצ"ב זצ"ל לבעל הקהלות יעקב זצוק"ל, שזוכר שכאשר בעל הקהלות יעקב היה בחור בישיבה בחו"ל, ישן בסוכה כשירד שלג. וצחק בעל הקהלות

סוכה במקום אזעקות לבעל ביטחון בהש"ת

ויש לדון אם לבעל ביטחון בה' גם בקו העימות, האם הסוכה בשבילו תהיה סוכה כשרה. ונראה שסו"ס כיון שהוא בוטח בה', וע"פ הנ"ל שאינה סרוחה מעיקרא אין הסוכה פסולה. וכן כתב בילקו"י שם שכיון שהוא רק משהו חיצוני הדבר תלוי באדם שאם הוא בעל בטחון ואינו מפחד הסוכה כשרה לו, ויעו"ש מה שהאריך לגבי סוכה במחנה השמדה אם פסולה מחמת הפחד לשבת בה ע"ש.

פטור מצטער שאשתו מפחדת להשאר לבד

וכ"ש אם אשתו מצטערת, וכמו שהאריכו הפוסקים אם אשתו מצטערת שאינו ישן בסוכה, כגון שמפחדת לישן לבד, וה"ה הכא, ושו"ר שכן השיב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א.

נסיעה לצפון המופגז במקום כיבוד הורים

ונשאלנו עתה בבית ההוראה, באדם שכבד שמיעה שנוסע לחמיו וחמותו וחמיו לא ישן בסוכה, לחיפה, ורק יאכל שם, אבל הוא כבד שמיעה ולא ישמע את האזעקה בלילה, האם יש לו פטור מהסוכה מהשינה בלילה, וחמותו רוצה שהוא מאוד יבוא לחג הראשון. ולמעשה נראה שיש בזה צורך מצוה, ודינו כחולה כיון שבלילה ישן בלא מכשירי שמיעה, וגם יש לו פטור של מצטער כיון שאשתו מפחדת להשאיר אותו לבד שלא ישמע את האזעקה, ורבו דעות הפוסקים שבכה"ג יש לו פטור של מצטער. ומשום מצות כיבוד הורים, כבר דנו האחרונים לגבי חוזרים בתשובה אם מותר ללכת להורים שאין להם סוכה בביתם, והו"ל כשליחי מצוה, ומה שאח"כ נפטר ממצטער הוא פטור צדדי, אך בודאי שאם ראוי שיזמין את חמותו לביתו במקום שאין שם טילים.

ושו"ר גם בגליון מים חיים מס' 540 להגר"א דינר שליט"א שנשאל באחד שמתארח אצל

אביו בעיר לוד ואינו יכול לישן בסוכה למטה מחמת השכנים הערבים, האם יכול ללכת להתארח אצל אביו, והביא שם בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שמכיון שמקיים בזה מצות כיבוד אב, בודאי מותר לו ללכת לשם, ואח"כ יהיה לו פטור של מצטער יעו"ש, ומ"מ כתב שם שלכתחילה אין להכניס את עצמו למצטער ע"ש.

האם חיילים בלבנון או בעזה חייבים לבנות סוכה

ונפק"מ מכל הנ"ל האם חיילים בלבנון או בעזה חייבים לבנות סוכה. ובשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן רא השיב בתשובה לפלוגת חיילים שרוצים לישון בסוכה והמקפד שלהם הסכים רק בתנאי שאחד מהם יהיה ער כל הלילה כדי לשמור על הפלוגה, וזהו צער רב להיות ער כל הלילה ושוב לעבוד ביום, וא"כ אם יש לפטור אותם משום מצטער, והשיב שם שיש מקום לומר כיון שכל אחד מצד עצמו אינו יכול לישן

שם לבד יש להם פטור, ומ"מ כתב שם שם שחיילים שנמצאים במקומות שזורים בהם ממרחקים ויש יותר סכנה בישיבה בסוכה כיון דלדירה במקום כזה מחפש מקום מוגן דוקא, אין סוכה זו כעין תדורו, ואף בסכנה רחוקה כתב שאם שאין עליו חיוב לדינא ואין לברך לישיב בסוכה, וכעין מה שהגר"ז מבריסק זצ"ל הרגיש הרבה פעמים שמצטנן בסוכה ולא בירך על הסוכה, עכת"ד, וע"ע בשו"ת שואלין ודורשין ח"ה סימן מח מה שהאריך בזה לגבי בניית סוכה במקום יריות.

תבנא לדינא: חיילים במלחמה שנלחמים בשטח מול המחבלים ועוברים מבית לבית שפטורים ממצות סוכה. (כדין שומרי העירף כמבואר בשו"ע שם ס"ט ובמשנ"ב שם סקמ"ו, ולפעמים אף משום מצות פדיון שבויים). אך השומרים וכדו' שיכולים לשבת בסוכה או בזמני המנוחה [אם אינם במקום סכנה] חייבים לבנות סוכה. (כדין הולכי דרכים כמבואר בשו"ע שם ס"ח). [וכן ה"ה לגבי חיובם בד' מינים].

סימן ל"ו שאלות ותשובות המצויות במכת מדינה במלחמה

מכת מדינה במעונות ומשפחתונים

שאלה: האם צריך לשלם את כל השכר למעונות ומשפחתונים פרטיים.

תשובה: יש חילוק בין מעון ביתי למעון ציבורי. במעונות ובמשפחתונים תלוי בהוראות התמ"ת, והעירייה, [ואי אפשר לקזז, ואף שיש להם ממ"ד לכל הילדים, כיון שאדעתא דהכי נרשמו ושלמו למעון].

אך במעון פרטי - ביתי, אם לא שלמו, אף אם יש לגננת ממ"ד בביתה, מ"מ כיון שאין רגילות בשבוע זה לשלוח, ומה שלא שולחים את הילדים, לא בגלל פחד, צריך לשלם חצי מחיר, לפי פער ימים. ומ"מ אם עשו הוראת קבע והתשלום עדיין לא ירד, לא נחשב ששלמו. ואם שלמו בצ'ק מראש ועדיין לא גבו את הצ'ק נראה שהצ'ק הוא רק כהוראה לתשלום, ויש לשלם רק חצי. אבל אם כבר שלמו, הגננת נחשבת כמוחזקת, [וראה במקור עוד פרטים בדינים אלו].

מקור: איתא בגמ' בב"מ (דף קה ע"ב) "המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו, אם אינה מכת מדינה אין מנכה לו מן חכורו", וכן פסק בשו"ע (ח"מ סי' שכ"א ס"א) שבמכת מדינה אינו משלם דמי שכירות לבעל הקרקע, כיון שמזלו גרם.

ומצינו סתירה ברמ"א, מה הגדר במכת מדינה, שכיון שאפשר שדוקא שדה שנשדפה, אינו צריך להביא לבעל הבית את התבואה, או שדין זה נאמר שאף צריך לחייב את בעל הבית בתשלום. שברמ"א (ח"מ סי' שכ"א ס"א) כתב "וכן פסק מהר"ם על מלמד שגזר המושל שלא ילמוד דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית. עכ"ל, ומבואר שאם יש גזירה שלא ללמוד הבעל הבית חייב לשלם את כל השכר, וא"כ ה"ה בנ"ד כיון שע"פ החוק וע"פ דין תורה, מחמת הסכנה, אי אפשר ללמד, א"כ הוי מכת מדינה שההפסד הוא על בעל הבית. אבל ברמ"א (סי' של"ד ס"א) כתב "כל

אונס שאירע לפועל, בין ששניהם היו יודעין שדרך האונס לבוא, או ששניהן אינן יודעים, הוי פסידא דפועל". ומבואר שכל אונס שהבעל הבית לא העלה על דעתו שיאירע ההפסד לפועל, ואין צריך לשלם לו.

ובישוב הסתירה, [ובהבנת דברי המרדכי], מצינו ג' דעות בפוסקים. א. דעת הט"ז (סי' שכ"א סק"א) שיש חילוק בין אונס יחיד לאונס מכת מדינה, שבאונס יחיד בעל הבית פטור לשלם לפועל, כיון שלא התנה עמו, אבל באונס מכת מדינה כיון שהוא אונס רחוק חייב בעל הבית לשלם, כיון שלא היה אמור להתנות כן.

ב. בנתיבות המשפט (סי' של"ד סק"א) כתב שדעת הרמ"א שאין מחייבים לשלם לפועל אף במכת מדינה, כיון שהוא אונס, אבל במש"כ המדרכי שגזר המושל על המלמדים לא ללמד, כיון שאסור ללמד תורה בשכר, והמלמד מקבל שכר על השימור ולא על הלימדו וגזרו רק על הלימוד, וע"כ מקבל המלמד שכר כיון שלשמו הוא יכול, וכתב כשהמלמד חלה למשל אינו מקבל שכר. וכ"כ בביאור הגר"א (סי' שכ"א סק"ז). [ומ"מ בפת"ש (שם) הביא מש"כ בשו"ת חת"ס (ח"מ סי' קס"א) שכיון שלשמו הוא יכול א"כ סגי בזווא, ולכן כתב בחת"ס שכיון שבמלמד הוא כשדה שמתחילת השנה הוא לשעבר, וידוע ששכירות מלמד הוא כך וכך לשנה, ואין שווי השכר והפעולה שווה, ובתחילה יותר קשה לחנכו, ולבסוף יותר טוב, ולכן מקבל כל שכרו, כיון שהוא יכול ללמד את הילדים. עכת"ד].

ג. בסמ"ע (סי' שכ"א סק"ו) שבמכת מדינה כיון שהפועל יכול לעשות מלאכתו והבעל הבית רוצה אלא שאינו יכול לשלם יושלם חצי, [ואמנם בש"ך (שם סק"ג) כתב בדעת המרדכי כדעת הרמ"א שמשלם בעל הבית למלמד את כל השכר].

ואמנם יש לדון האם בנ"ד נחשב מכת מדינה, ומצינו שנחלקו בגמ' בב"מ (שם), מהו נחשב

והנה גדר התשלום במכת במדינה, אין לומר כגדר שכר פועל בטל, [ע"פ המבואר בגמ' בב"מ (דף עז"א) לגבי פועל שחוזר בו ממלאכתו], ושכר פועל בטל הוא חצי, וכיון שיש הרבה ילדים הרי הוא פחות, והרי הוא רק רבע או שליש, ולפי"ז יש שדנו שנשות אברכים שרוצות את הכסף, א"כ צריך לשלם יותר, ואמנם מדברי החת"ס, שהוא פשרה, [וכמה אחרונים נעלם מעיניהם דברי החת"ס הנ"ל], ואף שישנם הוצאות של שכירות ועוד, מ"מ ע"ז אין חיוב לשלם, אלא לשלם חצי על השמירה, ובכלל זה הרי יש תשלום של שכר פועל בטל, [וע"י שכל ההורים ישלמו חצי, גם יכוסה סכום השכירות, וגם נהנית מהחופש, וגם מקבלת כסף כשכר פועל בטל]. **וכן השיב לי הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א** במח"ס שו"ת שביבי אש, וגאב"ד שער הוראה, **"מקובל לפסוק לשלם חצי חצי"**. [וכן הבאנו בשם כמה פוסקים בתחילת המלחמה, לאחר שמחת תורה ה'תשפ"ד, ובקונ' מנחת אהרן (מלחמה סיון ה'תשפ"ה ח"א)].

ולגבי צ'ק כן נראה כיון שהוא רק הוראה לתשלום, [ובמק"א הארכתי בגדר הצ'ק] ולכן אינו מוגדר כמוחזק, וכן הסכימו הפוסקים. [ובחוט שני (שבת ח"ב עמ' שלב) ובמנחת אשר (קורונה) ועוד]. **ולגבי הוראת קבע** בודאי שהרי הוא רק הוראה לתשלום. ויש לעיין שמה שבטלו הגנים בדרום הרי הוא מכת מדינה, אבל במרכז הארץ שמידי פעם יש אזעקה אף שלפי פיקוד העורף אין התקהלות יתירה וכו' מ"מ לדוגמא בעיר התורה בני ברק שיש הבטחת הגרע"ק שלא יפלו טילים ואנשים מקיימים אירועים כרגיל שלא כהנחיות, א"כ לכאורה אין דין מכת מדינה חל עליה, שוב י"ל שכיון שלפי החוק אסור לפתוח הרי הוא מכת מדינה, אך אנו דהולכים לפי התורה ואין דינא דמלכותא דינא באר"י, וצ"ע בכ"ז.

ואמנם אם יהיה מצב שהרשויות לא אוסרים לשלוח את הילד למטפלת פרטית, ורק מפחד מחמת הפחד או שיש לה הרבה ילדים, ולכן אינו חייב לשלם. אך אם המטפלת מוכנה לקבל ויש לה ממ"ד וההורים לא שולחים מחמת פחד, [ומה שהיה אסור לשלוח מחמת דינא דמלכותא דינא, ליכא, וכנתבאר בארוכה בקובץ פסקים והלכות חושן משפט

אישדוף הקרקע, דעת רב יהודה שאשתדוף רובא דבאגא, אבל דעת עולא שמייירי שנשתדפה השדה מד' הרוחות, ודעת הראב"ד כדעת עולא, אבל הרי"ף והרמב"ם פסקו כרבי יהודה, וכ"כ לדינא בשו"ע (חור"מ סי' שכ"ב שם), וכ"כ בש"ך (סי' של"ד סק"ג) שבתלמידים צריך שהושבתו רוב העיר, [וכ"כ בערוך השולחן (סי' של"ד סק"י)], ולכן אף אם היה כמה גננות פרטיים שפתחו את הגנים, מ"מ כיון שהרוב לא פתחו אין צריך לשלם, ואף שהחידרים התחילו כבר ללמוד ביום א', [וחכ"א הוכיח שמזה שפתחו את החידרים, א"כ ה"ה למכת מדינה] מ"מ אינו ראייה, א' כי דוקא שם הורו גדולי ישראל שליט"א לפתוח, כיון שהוא ת"ת דרבים, ב' כיון שהוא לצורך התלמידים, ופיקוח נפש עדיף, ג' כי הורו דוקא במקום שיש מקלטים וממדי"ם כיון שעתה במלחמה עם איראן יש התרעה כעשר דקות קודם, אפשר ללכת למקום המוגן, משא"כ בתינוקים קטנים.

ומכת מדינה היינו דוקא אם כולם לא מלמדים, וכמ"ש בספר הזכרון לחת"ס (עמ' נ"ב) כתב בזמן מלחמת נופליון במה שאירע אז שהמלמדים והתלמידים נתבטלו מלימודם מחמת המלחמה, ולכן שילם למלמדים כל שכרם, אך לגבי הקהל כתב שמכיון שמכת מדינה היא מזל שניהם גרם, אע"פ שמעיקר הדין נראין דברי הפוסקים שכל ההפסד על בעה"ב, קשה להוציא ממון, ולכן עשו פשרה לשלם חצי מהשכר. עכ"ד, [וכע"ז בשו"ת חת"ס (ח"ה סי' קס"א), וכן הו"ד החת"ס באורחות המשפטים (כלל ז' סימן י') ושכ"כ בתשובות מהר"ם (ב"ב סימן שפח) ובספר פתחי חושן (שכירות פועלים פ"ו ס"י)], וכן הורו גדולי הפוסקים בזמן הקורונה שיש לשלם חצי, [וכנתבאר בארוכה גם בשערי יוסף הלכות מלחמה מהדור"ק].

ומ"מ בגנים לכו"ע, כיון שאינו יכולים ללמד, ואך בנ"ד ישנם גנים פרטים שיש להם ממ"ד, וא"כ אפשר לחייב אותם לעשות גן, עכ"פ בכמות קטנה לעשרה ילדים, כיון כה"ג שאין בהם סכנה, כיון שע"פ החוק הוא רמה של סכנה, ממילא אף בפרטי, יש לומר ששייך בזה דינא דמלכותא דינא.

[וכן לא היה אמצעי תחבורה] הרי הוא בודאי נחשב אונס ואי"צ לשלם. אך אם שילם מקדמה נחשב שעשה קנין, וקשה להוציא מבעל הצימר את הכסף. [אלא א"כ אזלינן בתר דינא דמלכותא, והחוק מורה אחרת, ועשו אדעתא דהכי]. ואם שילם את הכל, צריך לעשות פשרה. [ומ"מ אם כבר היו בצימר ונהנו, ואח"כ עזבו, צריכים לשלם כפי מה שנהנו עד אז].

ביטול אולם חתונה/בר מצוה

שאלה: סגרו עם אולם חתונה, או בר מצוה, למאות איש, בלילה, ועתה מחמת המלחמה, אי אפשר לעשות את האירועים, כיון שאין שם מקום מוגן לכולם, וכיון שהוא ע"פ חוק, ושלמו דמי מקדמה, האם יכולים לתבוע את דמי המקדמה מבעל האולם, ובעל האולם אינו מסכים, ורוצה לקיים את החתונה בצהריים, כמו שנהיגו כעת, [אע"פ שאינו לפי החוק, כיון שאין שם מקום מוגן קרוב].

תשובה: לפי חוקי המדינה אי"צ לשלם על ביטול אירועים בגלל המלחמה, [וגם ברוב האולמות הם ביטלו לבד] וממילא ברוב המקומות יכול אף לתבוע את הכסף, כיון שאינו יכול לקיים שם את האירוע. אך במקומות שהולכים לפי התורה, הרי זה כדין מכת מדינה, יש אומרים שאם שילם את מקדמה על הכסף הפסיד את התשלום, והכל לפי העניין.

מקור: בפשוטו דינו כמכת מדינה ומזלו גרם, כתב ברמ"א (ח"מ סי' ש"ב סי"ז) שמנכה לו משכרו ומחזיר לו את הכסף, בין שהקדים לו שכרו או לאו, וכיון שעתה מעמיד אולם שאינו ראוי, יכול לדרוש את הכסף על המקדמה, אינו יכול לשלם את הכסף, ואף שלפי החוק אי"צ לשלם כלום, ולכן אף אם שילם יכול לתבוע את הכסף בחזרה. ואמנם במקומות שנוהגים לפי התורה, הורו גדולי הפוסקים שליט"א [עי' שערי יוסף מלחמה מהדו"ק] שאם שילם הפסיד, וכדיני דינא דמלכותא דינא שנתבארו בארוכה בקובץ פסקים והלכות (חושן משפט חלק א'). אך אפשר שאף דקימ"ל דאין דינא דמלכותא דינא, מ"מ כיון שהיה אדעתא דהכא, יכול לתבוע את

חלק א', אי אפשר לנכות את השכר. אבל אם אין לה ממ"ד, אפשר לנכות מהשכר. [וכן נראה שמטפלת פרטית שהתחילה לטפל בתינוק חדש רק ליומים, צריך לשלם רק לה ליומים]. ומ"מ לגבי חופשת סוף שנה, כיון שהיה רק מצב של שבועיים, ובודאי שמחשבים את התשלום, כפי כל השנה. ובחיידרים כיון שלומדים באופן חלקי, [ועכ"פ הרבה זמן מהיום] נראה שאי אפשר להוריד מעט מהכסף.

ולגבי משפחותנים ותמ"ת, כעת הוסיפו סעיף, שאף אם יש מלחמה התשלום כרגיל, [והגאון רבי אהרן אקר שליט"א בקונ' מנחת שלום הל' מלחמה כתב שההוראה למעשה בכה"ג שיש לשלם 42 אחוז והטעם בזה כי החישוב נעשה על פי בסיס של הורדת פועל בטל מכל הסכום, ולאחר מכן התפשרות של חצי שאמר החת"ס, שההתפשרות היא מההפסד של הגננות והמטפלות וכדו'. ולכן לדוגמא: משפחתון שנוטל שכר על כל ילד 2000 ₪, מורידים פועל בטל, שזה בין 15 ל-30 אחוז, תלוי בתקופות, למשל בתקופה שקודם פסח יש יותר שמחה כשלא עובדים ויכולים להיות בבית ולנקות לפסח. ומזה מורידים את הפיצוי שקיבלו מהמדינה, ואת ההוצאות השוטפות של הזנה וכדו' שלא היו בתקופה זו, ואת מה שנשאר מחלקים לשנים, וההורים משלמים חצי. כך שיוצא שאם קיבלו פיצוי על כל חודש מהמדינה 1000 ₪, ונוריד 300 ₪ פועל בטל, ונוריד הוצאות הזנה וכדו' כ-200 ₪, ההורים יצטרכו לשלם חצי מהנותר שזה במקרה הזה 250 ₪. עכ"ת. ויש שחלקו בזה וכו"ל].

ויש מורים שמכת מדינה זה חצי חצי, בתור פשרה, ואח"כ יש לשלם שכר פועל בטל, ולכן עם חישוב של כל הילדים יש לשלם ארבעים אחוז, ויש שהורו לשלם רק שלושים אחוז. אך יל"ע מדברי החת"ס הנ"ל.

מכת מדינה בסגר צימר או נפש

שאלה: סגרו על צימר לשבת קודש בפרשת בהעלותך, או להמשך השבוע, ומחמת ההתקפות מאיראן הוצרכו לשהות במרחב מוגן, האם בעל הצימר יכול לדרוש על כך את הכסף.

תשובה: אם לא שילם את הכסף, הרי הוא נחשב מכת מדינה, ונחשב אונס, ואי"צ לשלם כלל. כיון שהיה הוראת פיקוד העורף להיות במקום מוגן

בזה"ל: דבר זה תלוי אם מגדירים את ביטול המנות כפעולה שעושה בעל האולם עבור המזמינים, וא"כ הרי זה פועל שעשה מלאכתו, ומגיע לו שכרו, או שבעל האולם משלם את המנות, ולאחר מכן מוכרם למזמינים, והרי זה חייב מצד גרמי, שהוציא הוצאות על פיו, ובזה באונס פטורים. ולכן נראה לדינא שיש לפטור מלשלם על המנות שלא השתמשו בהם.

ובמקור הדין כתב, הנה בענין זה יש שני חלקים: חלק א. כשאדם הזמין מלאכה אצל פועל, ושכר את הפועל למלאכתו, ובזה הדין פשוט, שאדם ששכר פועל למלאכתו חייב לשלם לו, ואינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך (עיין שו"ע סימן של"ו), וברור שחייב הבעה"ב לשלם לו כסף, ואין מוטל על הפועל למכור את העבודה שעשה, וחייב מדין שכירות פועל, ויש לזה את כל דיני שכירות פועל. והיינו שעוברים ע"ז בבל תלין, וצריך להביא דוקא כסף ולא מטלטלין, וגובים מהיורשים, וחייב אף באונס. חלק ב. שזה המדובר בטושו"ע סי' של"ג ס"ח בשם התשו' הרא"ש: כשאדם אמר לאומן תעשה דבר וכשתגמור אותו אני אקנה ממך את זה, דהיינו שאין זה שכירות פועל אלא הבטחה ליקח: הדין בזה שחייב הבעה"ב לקנות את הדבר מהאומן, כשזה דבר שאם לא יקנה יפסד, וזה מדינא דגרמי (כ"כ הנתה"מ סקט"ו), ויש לזה את כל דיני גרמי, והיינו שאין גובים מהיורשים (לכמה שיטות - עיין ש"ך ריש סימן שפ"ו), ואפשר לפרוע במטלטלין, ובאונס פטור (עיין ש"ך ריש סימן שפ"ו). ובזה כתבו הסמ"ע והש"ך, שמוטל על האומן למכור מלאכתו, ואת ההפרש מהמחיר שהצליח האומן למכור למחיר שהבטיח לו הבעה"ב ישלם הבעה"ב, וכ"ז באופן שהכל שייך לאומן, אבל כשהבעה"ב נתן לו חומרים, הטירחה למכור מוטלת על הבעה"ב [למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי]. נראה שבאולם ביטול המנות אין זה עבודה אלא הזמנת מכר, אכן יש לדון לגבי ההוצאות שהוציא הבעל האולם, ונראה שפטור מלשלם אף באופן שהיה לאולם הפסדים מכך, דהיינו שהמנות הלכו לאשפה. מכיון שנראה לומר שכשאדם מזמין מנות לסעודת ברית מילה, אי"ז נחשב שהזמין פעולה, אלא אמר שיבשלו מנות

הכסף, ולא לעשות שם את האירוע, כיון שאין שם מקום מוגן, ועוד אפשר שאף אם נוהגים כדיני התורה מ"מ התשלום אינו כשכירות, אלא כהבטחה על עשיית האירוע באולם, ולכן אם עתה אי אפשר לקיים את האירוע, אין צריך לשלם כלום, אך יש לדון וכנ"ל שיש אנשים שמקיימים אירועים כך בצהריים, כיון שבדרך כלל לא שולחים טילים ביום, וממילא אפשר שלגבי עשיית האירוע בצהרים, אינו נחשב כמכת מדינה, וצ"ע לדינא.

ביטול אולם מחמת הגבלת כמות האנשים

שאלה: אולם אירועים שהזמינו 600 מנות לחתונה כולל האולם, והאולם עתה בגלל המלחמה מגביל ל-50 אנשים, האם יכול לבטל את האולם ולדרוש את דמי המקדמה, מחמת שאם זה רק 50 אנשים לא יעשה באולם כ"כ יקר.

תשובה: נראה שאם שילם על האולם כבר לא יכול לבטל, אך אם לא שילם יכול לבטל כדין מכת מדינה, אבל אם שילם על האוכל צריך להחזיר, אך לפי החוק צריך לברר, כי אפשר שא"א לבטל בכה"ג.

מקור: כן נראה ע"פ הנ"ל, וכן שמעתי לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א, ואולם הגאון רבי שלמה בארי שליט"א במח"ס משפט החושן כתב לי שיכול לבטל ולדרוש את דמי המקדמה, עכ"ד, אך למעשה זה לא ברור שיכול לדרוש את התשלום על המקדמה כיון שהוא שילם הרי דינו כמכת מדינה, וכן אמר לי הגר"י משדי שליט"א שאם סיכם על האולם והמנות אינו יכול לבטל. ושוב כתב לי בזה הגאון רבי יוסף משדי שליט"א תשובה בארוכה בכת"י ויש בזה כמה פרטים.

והגאון רבי אהרן אקר שליט"א כתב בזה בקונ' מנחת שלום הל' מלחמה בדבר השאלה שקבעו חתונה ובישלו כבר את המנות, ולאחר מכן הגיעה ההודעה על התקנות החדשות, ונתבטלה החתונה, או שיכלו לבוא רק מספר מועט של אנשים, האם צריך לשלם על המנות, והשיב

השיב בעל השבט הקהתי שליט"א, וכן כתב בקונו' מנחת שלום הל' מלחמה. ובשו"ת אבני דרך חלק יג סימן רח.

תשלום מס רכוש

שאלה: האם אדם שנשבר לו הזכויות בביתו של החלון, ולו עלתה אלף ש"ח אבל עכשיו עולה 3 ש"ח יכול לבקש מהביטוח תשלום של 3 אלף ש"ח.

תשובה: אפשר לבקש כמה שעולה כעת, כזה זכויות חדש.

מקור: ראה עוד מה שנתבאר בארוכה בקובץ פסקים והלכות חושן משפט חלק א'.

רץ באזעקה והזיק

שאלה: אדם שרץ באזעקה בבני ברק וגרם נזק במרוצתו, האם חייב לשלם על הנזק, או שדינו כרץ בע"ש שפטור כיון שרץ ברשות.

תשובה: אינו בכלל ההיתר של רץ ברשות, אך אם היה באונס גמור פטור.

מקור: רץ ברשות יסודו בגמ' בב"ק דף לב ע"א, ובחור"מ סי' שע"ח ס"ח, והוא דוקא בהליכה ברגל, ולא ברכבים שנוסעים מהר בערב שבת, וכמו שהעלו כמה פוסקי זמנינו, וא"כ ה"ה הכא שבודאי ינו שייך הכא. ועוד י"ל כמו שכתב במרדכי בב"ק שם "ודוקא אותה מצוה דבין השמשות דאין לו שהות אבל בשר מצוות כגון לרוץ לבית הכנסת או לבית המדרש דיש לו פני ואם הזיק חייב עכ"ל.

ועוד נראה שרץ ברשות היינו דוקא שנתקע בבן אדם, כיון שיודע להזהר ממנו, משא"כ שמזיק חפץ, [וכן נראה בשו"ת חוות יאיר סי' רז והו"ד בפת"ש שם סי' שע"ח, ורק אם היה באונס גמור פטור כמבואר ברמ"א חו"מ סי' שע"ח ס"א, ואמנם בש"ך שם סק"א כתב שלדעת הרמב"ם והשו"ע אדם המזיק חייב אפילו באונס גמור, וראה בש"ך שם סק"ב, ואפשר שיכול לטעון קים ליה, ואם לא חייב אדם מועד לעולם].

והוא יקנה אותם לאחר מכן, וזה כמכירה ולא כפעולה, ובזה יעויין בשו"ע (סימן של"ג ס"ח), ובנתה"מ (שם סקט"ו), דבמכירה אין חייב על ההוצאות אלא מדין גרמי, וא"כ גרמי באונס ובשוגג פטור, וע"כ באופן זה נראה שפטור. [ועיין עוד במהר"א ששון (מובא בקצוה"ח סימן של"ט סק"ג) דכתב דבכל אופן שהאומן עושה עבודה מהחומרים שלו נחשב מכר, וא"כ נראה שפטור. ואולי ישלמו דמים מועטים על הכנת האולם והנקיון. ויש מי שהורה שנחשב כשכירות פועל, ולדבריו צריך לשלם על הפעולה ועל ההוצאה שבהכנת המנות אף אם לאחר מכן היה אונס. אכן לא נראה כדבריו. והנה המהר"א ששון הנ"ל כתב שהיכן שהאומן עושה את המלאכה מהחומרים שלו, תמיד נחשב מכר ולא פעולה. וכ"כ הערוך השולחן (סי' של"ט ס"ח) לגבי נגר שבונה ארון מהעצים שלו. אמנם בנתה"מ ובחזו"א נראה שדוקא כשאמר ואקחנו ממך נחשב מכר, אבל בלא זה, אי"ז נחשב מכר. ונראה שלמהר"א ששון והעה"ש ודאי שבסעודה וכדו' נחשב מכר, כיון שזה החומרים של האומן, ואף לנתי' והחזו"א נראה דבאופן שמזמין סעודה וכו' נחשב כאילו אמר ואקחנו ממך. וכ"כ בספר משפט הפועלים באריכות (סימן ט"ו)] דבר זה שייך גם בכל מיני אופנים אחרים, כגון שיש הפגנה והנוכחות באולם דלילה, שהזמינו כמה מאות מנות והגיעו חמישים איש. או כשהזמינו ברית לתינוק, והתברר ברגע שרצו לעשות את הברית שהתינוק צהוב. עכ"ל.

תשלום על זמן האזעקה בנסיעה במונית

שאלה: נהג מונית שנסע עם נוסע והתשלום הוא לפי מונה, ובאמצע הדרך היתה אזעקה, והמונה המשיך לפעול בזמן האזעקה האם צריך לשלם לו את כל הכסף, או שעל זמן האזעקה ושלאחריה אין צריך לשלם לו.

תשובה: צריך לשלם על כל הזמן האזעקה.

מקור: מבואר בגמ' בב"מ דף עז ע"ז לגבי פועלים שירד להגשם באמצע היום, שהוא פסידא דפועלים, ופירש"י פסידא דפועלים גשמים שירדו הפסד פועלים הוא דלא יהיב להו מידי דאמר להו מזולייכו גרם, ע"כ, וא"כ נראה שה"ה הכא מזלו גרם, עוד טעם השיב הגר"י זילברשטיין והו"ד בספר הלכות אזעקה עמ' קפו שכיון שהנהגה עושה את תפקידו הרי הוא כמו פקק שעוצר את הנסיעה להרבה זמן, ושכן

סימן ל"ז סגר על צימרים במחיר זול ולבסוף נהיה הפסקת אש

בס"ד, יום ג' ט"ז כסלו ה'תשפ"ה

מתייחסים לצ'ק כדבר בעל ערך, ולכן אף אם נתן צ'ק כמקדמה אי אפשר לחזור

קנין סיטומתא בשכירות דירה

ואמנם נראה שברגע שסכמו על שכירות הצימר, אי אפשר לבטל אותו והרי הוא קנין סיטומתא.

ויש בו גם מי שפרע כמבואר בגמ' בב"מ דף עד ע"א "אמר רב פפי משמיה דרבא האי סיטומתא קניא, למאי הילכתא, רב חביבא אמר למקניא ממש, רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע, והלכתא לקבולי עליה מי שפרע, ובאתרא דנהיגו למקני ממש קנו". ומבואר שם בדברי רש"י שכיון שהיה מנהג לקנות חביות ברושם על החבית, ולכן באותו מקום שנהגו כן, קנה בכך והוי כמשכו לרשותו.

ויש לדון האם בטלפון מהני או שצריך מעשה קניין, וברא"ש ב"מ פ"ה סימן עב הביא שר"ח פירש שנהגו הסוחרים בגמר המקח שתוקע כפו לכף חבירו ובזה נגמר המקח, וכתב שכן כל יוצא בזה שאיזה דבר שנהגו לגמור המקח כגון במקום שנוהגים שנותן הלוקח מטבע אחד למוכר בזה נגמר המקח.

ומבואר דהיינו דוקא אם נעשה מעשה קניין כל שהוא, אבל במקום שלא נעשה שום קנין אין בזה גמירות דעת

וכן נראה ממה שכתב בשו"ע חו"מ סימן רא סעיף א' "מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה ליתן הדמים. והוא שרשם

שאלה: סגרו על מתחם צימרים במירון לשבת פרשת תולדות, במחיר מוזל של 200 ש"ח לכל צימר, כיון שהיה אז מלחמה, ושלמו מקדמה מראש, וביום שלישי נהיה הפסקת אש בצפון, והמחירים בכל הצימרים והדירות אירוח עלו מאוד, ועתה בעל הצימר רוצה שישלמו לו על כל מיטה 400 ש"ח, האם יכול לטעון כן כיון שמה שהשכיר במחיר זול רק בגלל שהיה מתחם מופגז בטיילים, וגם היה אמור לקבל על זה פיצוי, אבל עכשיו שחזר המצב לקדמותו שישלמו לו מחר רגיל והרי הוא מקח טעות, אבל השוכרים טוענים שכיון ששכרו כבר את המתחם ושלמו מקדמה ועשו כבר קנין על המקום, לא שייך לבטל את השכירות, אף שהיה בסכום זול. [וגם יש לטעון שהיה דיבורים על הפסקת אש הרבה זמן, ומ"מ סגר עמהם מחיר זול].

תשובה: אי אפשר לבטל את השכירות.

מקור: מצינו כמה אופנים, שאי אפשר לבטל את השכירות.

א. קניין.

ב. מי שפרע, שהעביר חלק התשלום

ג. מחוסר אמונה, סכמו ביניהם על המחיר

אם היה קניין אין השוכר יכול לחזור בו, ולכן אי אפשר לטעון מקח טעות על דבר שנהיה אח"כ

קניין בצ'ק

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל והו"ד בקובץ בית דוד (עמ' שסו) שצ'ק אין דינו כשטר חוב אלא דינו ככסף מחמת סיטומתא כיון שרוב האנשים היום

המחיר והשער בכל המדינה השתנה, שכתב ברמ"א שם היה ביניהם קניין, בודאי שאינו יכול לחזור בו.

כסף שהעובר בהעברה בנקאית האם דינו ככסף

ואף שיש לדון שהוא מכת מדינה כמבואר בגמ' בב"מ דף קה ע"ב וברמ"א חו"מ סימן שכא ס"א,

היינו דוקא מכת מדינה שיש הפסד ממון ששילם את הכסף ואינו מקבל תמורה, אבל כאן שמשלם תמורה ורק הבעלים יכולים להרויח יותר כסף, אינו נחשב כמכת מדינה.

וגם אינו נחשב מכת מדינה כיון שמכת מדינה היינו שהשדה נפסדה משא"כ הכא, והרי הוא רק כרפואת המדינה.

הזמין צימר או דירה בבית מלון ורוצה לבטל

בשו"ת מהרשד"ם חו"מ סימן רפח, כתב ששכירות דינה כממכר ליומיה, ולכן אין המושכר יכול להשכיר את הבית המושכר לשוכר השני, בזמן שהשוכר הראשון נמצא שם, וכן כתב בכנה"ג חו"מ סי' קצב הגה"ט סק"ב, ובשו"ת בעי חיי סימן קמ.

אבל בשו"ת המבי"ט ח"א סימן שמו כתב שיכול משכיר להשכירו לאחר בתוך הזמן ששוכר האחר לשיגיע הזמן, והטעם כיון ששכירות ביתו ינו כממכר ליומיה, והיינו שלשוכר יש זכות לדור בבית השכור, וזכות הדיור נחשבת כקנין פירות שאינו קנין הגוף, והו"ד בש"ך חו"מ סי' שיב סק"ג, ובערוך השולחן חו"מ סי' רי"א ס"ז, שכיון שעיקר הבית שייך למשכיר ושכירות לא קניא, ממילא שייך בו קנין שכירות, אבל אם יש בו עתה אחר.

גדר הזמנת חדר בבית מלון

ויש לדון שאדם מזמין חדר בבית מלון האם דינו כשכירות או זכות שימוש, ואמנם במנחות דף

בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר: רשום מקחך".

ומ"מ מצינו בשו"ת מהרשד"ם סימן שפ שכתב שקנין סיטומתא אינו תלוי במנהג הסוחרים, אלא בהסכמה בין הצדדים, וכל שהסכימו ביניהם שכך יהיה הקניין הרי זה מועיל. וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סימן קמב ובשו"ת דרכי נועם חו"מ סימן מה.

ומ"מ אם רשם מקחו בודאי נחשב כמעשה כגון שרשם ביומן את התאריך.

ושו"ר שבכנה"ג (סי' רא הגה"ט סק"ה) כתב שנחלקו הפוסקים אם מועיל קנין סיטומתא בלא מעשה, ע"ש, ובשו"ת מהרש"ג (ח"ג סימן קיג) מהני סיטומתא בדיבור ע"ש, ובשער המשפט סי' קכ"ו סק"ה, לפי שו"ת הרא"ש והמהר"ם, וכמו שיתבאר להלן אם מועיל סיטומתא בדבר שלא בא לעולם, וא"כ ה"ה שמועיל סיטומתא רק בדיבור.

ואמנם לגבי שכירות קרקע, דעת הש"ך שם סק"א בשם הב"ח שאין קניין סיטומתא קונה, ואולם מדברי הסמ"ע והמהרש"ל משמע שקונה.

ולכן בזמנינו ששכירות צימר נהוג שסוגרים אותה דרך הטלפון, א"כ אי אפשר לבטלה.

ובספר משפט השכירות תשובה ה' כתב שלא די שיהיה מנהג לשלם בדבר זה אלא בעינן שיהיה מנהג ברור לקנות בדבר זה וכמו שתכ בשו"ע סי' רא ס"א שיקנה הרושם קנין גמור ע"ש, ומ"מ כתב בריש פרק יז שבשכירות חדר בבתי מלון שיש מנהג ברור לשכור חדרים בכרטיס אשראי לכאורה שיועיל נתינת הכרטיס לגיהוץ מדין סיטומתא ע"ש.

מקדמה

וגם ששלמו מקדמה, נחשב קנין כסף וכמבואר ברמ"א חו"מ סימן רד סעיף יא שהביא ב' דעות לגבי שנים שסיכמו ביניהם על המקח וגם על

מועיל מעשה קנין בדבר שלא בא לעולם, וכמו שביאר בקצוה"ח סי' ככג סק"א.

ולהלכה נפסק שאין אדם מקנה דבר שאינו בא לעולם. ולכאורה ה"ה בקנין סיטמותא.

ולמעשה מצינו שנחלקו הראשונים האם מועיל קנין בסיטומתא בדבר שלא לעולם, שהמרדכי בשבת סימן תעב ותעג כתב בשם המהר"ם שמי שנדר לחבירו להיות בעל בריתו או למול את בנו צריך לקיים לו ואע"ג דקימ"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מ"מ הואיל ומנהג בני אדם שנודרים ביניהם זה לזה ומקיימים ה"ה הכא שצריך לקיים, וכדאמרינן בגמ' בב"מ דף עד ע"א האי סיטומתא קניא, ומ"מ כתב במרדכי בשם רבינו יחיאל שאם היה אומר בעודה מעוברת אין בכך כלום דהוי דבר שלא בא לעולם, דלא דמיא לסיטומתא דהתם בא לעולם ומועיל בה קנין הילכך מועיל להחשיבו כקנין גמור, אבל דבר שלא יועיל קנין כמו בדבר שלא בא לעולם לא מצינו שיועיל המנהג להחשיבו כקנין גמור ע"ש. ומבואר שנחלקו בזה המהר"ם מרוטנבורג ורבינו יחיאל. ובשו"ת הרא"ש כלל יג אות כא נראה שמועיל קנין סיטומתא אף בדבר שלא בא לעולם, וכן נראה כמלל יב אות ג', ע"ש.

ואמנם נראה לומר שהרי הוא תלוי במחלוקת ראשונים בטעם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

שיש אומרים שהחסרון בסמיכות דעת וכמו שכתב בנימוק"י בב"מ דף סו ע"ב כתב "מפני שלא באו הפירות לעולם לא מהני, משום דלא סמכא דעתיה, ומשו"ה יכול לחזור בו". וכן כתב בשיטמ"ק בב"ב דף קמב ד"ה הואיל בשם הרא"ש וז"ל: הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו מכאן נראה טעמא דאין מקנה דבר שלא בא לעולם משום דלא גמר ומקנה עכ"ל, וכן כתב בספר הישר לר"ת סימן תקצב.

ואולם יש אומרים שהחסרון הוא במעשה קניין, וכמו שכתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ד טור שני סימן יג ד"ה לכן) וז"ל: שהטעם שאין הקנין חל על

מד ע"א ובשו"ע יו"ד סי' רפ"ו סכ"ב מבואר שהשוכר בית באר"י חייב אף ביום א' במזוזה, אבל לן בפונדקי מתחייב רק לאחר ל' יום, ובביאור החילוק בין השוכר בית ללן בפונדקי, כתב בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קפ, שמש"י שמשלם על הפונדק אינו שוכר את עצמם הבית אלא משלם עבור הזכות לדור בו, משא"כ במי ששוכר דירה. עכת"ד, [ונתבאר דבריו בארוכה בשערי יוסף מזוזה, ונפק"מ לבדיקת חמץ, וראה בשערי יוסף הלכות פסח בדיני בדיקת חמץ בארוכה, ובשו"ת שבט הלוי ח"י סימן סח שעכ"פ לגבי חיוב שכירות חמץ די בשכירות זו כדי לחייבו].

האם שיעבוד הגוף של המשכיר בשכירות

ומצינו מח' הנתיבות המשפט חו"מ סי' שיב ביאורים סק"ה והערוך השולחן חו"מ סי' שט"ו סק"ג, שדעת הנתיבות המשפט שכל משכיר יש עליו שיעבוד הגוף להעמיד לו לדבר המושכר לדבר שצריך לו, וא"כ ה"ה המשכיר חדר בבית מלון אע"פ שלא קנה משהו בעצם המקום, מ"מ יש כאן שיעבוד הגוף שחייב להביא לו דירה.

אבל דעת הערוך השולחן וכתב שם לחלוק ע"ד הנתיבות המשפט שאין כאן שיעבוד הגוף.

האם יש דין שכירות בבית מלון משום קנין סיטומתא

ומ"מ אף אם נאמר שיש לו זכות שימוש, כתב בפתחי חושן שכירות פ"ד הערה א' ששייך בו קנין כדין סיטומתא, ולכן ה"ה אף בבית מלון יכול לחזור

האם יש קנין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם

אך יש לדון אם יש קניין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם

ולגבי האם אדם מקנה דבר שלא בעולם נחלקו רבי מאיר ורבנן, (ב"מ טז ולג, וב"ב סג ועט, ועוד) דרבי מאיר ס"ל שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כיון שיש כאן מעשה קניין, ודעת רבנן שלא

ובמקור חיים סימן תנ סק"ח כתב דלמעשה בדבר שהוא המנהג הרי הוא דמי לסיטמותא, ואף שלא בא לעולם, ובערוך השולחן חו"מ סימן ריב ס"ג כתב שמדינא דמלכותא או ממנהג קבוע במדינה מועיל אף בדבר שאין בו ממש ע"ש.

ולפי"ז נראה שבדבר שכן המנהג מועיל קנין סיטומתא, אף בדבר שלא בא לעולם.

האם מועיל אומדנא דמוכח לבטל קנין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם

ואמנם יש לדון אם מועיל אומדנא דמוכח לבטל קנין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם, שכתב בשו"ת מהרי"ל ענגיל ח"ג סימן כה ובח"ה סימן נז ובח"ו סימן קכו כיון שהקניין נעשה ע"פ המנהג האומדנא מועילה לבטל את הקניין ע"ש, וכן נראה ממש"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ה סימן לז שנשאל שם לגבי מי שקנה י"ש בסיטומתא אלא שלא קיבל את הי"ש בזמן והשיב שם בזה"ל: אבל בכ"ז לדעתי כיון שלא קיבל הי"ש בזמנו, אם כי מדינא אין קפידא בהעזרת הזמן כנודע מדברי הט"ז וש"ך, אבל בזה שאנו באים לדון מכח סיטומתא ממנהג סוחרים, הרי הסוחרים מקפידים בזמן, ומאן יימר דנהגו בכה"ג לקיים המקח, וכל ספק במנהג ותקנתא מוקמינן אדינא כנודע. עכ"ל.

קניית דירה על הנייר

ונפק"מ באדם שקנה דירה על הנייר, והקרקע עדיין לא שייכת למוכר, שעדיין לא קנה אותה, ורוצים המוכר או הקונה לחזור בו, כיון שמצא דירה יותר בזול, שנראה שאם היה התחייבות אינו יכול לחזור בו.

הזמין צימר או חדר בבית מלון ומצא יותר זול

וכן נפק"מ מהנ"ל שאם הזמין צימר או חדר בבית מלון ומצא יותר זול, שאינו יכול לבטלו, יש בזה עוד אריכות בדברי הפוסקים ואכמ"ל.

דבר שלא בא לעולם, מפני שהדבר הוא אינו במציאות, ומאחר שאינו במציאות, אין כאן מה שימכור המוכר ויקנה הקונה עכ"ל, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה תנינא חלק אבן העזר סימן נד סקי"ב, ובלבוש סי' ר"ט ס"ד.

וכתב בקובץ שיעורים בבא בתרא אות רעו, שהמח' אם מועיל סיטומתא בדבר שלא בא לעולם, תלוי במח' ראשונים בביאור החסרון מדוע לא מהני דבר שלא בא לעולם, שלסוברים שמועיל סיטומתא ס"ל שהחיסרון הוא בסמיכות דעת, ולכן אם הוא מנהג העולם יש סמיכות דעת והקניין חל, אבל לשיטות הפוסקים שלא מהני סיטומתא ס"ל שהחיסרון הוא במעשה הקניין, ולכן מנהג המדינה לא מועיל כלום.

ואמנם מצינו בשו"ת חת"ס (חו"מ סימן סו סוף אות ב') והו"ד בפת"ש (סימן רא ס"ב) בדעת הרא"ש ורבינו יחיאל דלעולם לא פליגי, והרא"ש שכתב דמהני בסיטומתא בדבר שלא בא לעולם מיירי במקום שהיו מנהג לחכור דברים שלא באו לעולם, וכיון שהיו מנהג להקנות דבר שלא בא לעולם חל הקניין אף שעדיין לא בא לעולם, אבל רבינו יחיאל מיירי במי שנדר לתת בנו למול שבזהכיון שלא נהגו לדור למוהל טרם שבא הנער לעולם והוא שינה מהמנהג לא מועיל הסיטומתא בדבר שבא לעולם ע"ש, ולפי"ז בדבר שהיו המנהג לעשותו בסיטומתא, א"כ מהני בדבר שלא בא לעולם לכו"ע, אך מ"מ בערוך השולחן סי' ר"א ס"ג ובערך שי חו"מ סימן רא ד"ה מנהג כתבו לחלוק ע"ד החת"ס וס"ל שהמעין בדברי המרדכי נראה שלעולם לא מהני סיטומתא בדבר שלא בא לעולם, וכע"ז כתב בשו"ת בית שלמה חו"מ סימן פח ד"ה ובר, ובסי' פ"ט ד"ה מכתבו ע"ש. ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"א סימן לז ד"ה והנה בחו"י כב שלמעשה כדאי הם החת"ס והדברי חיים והשואל ומשיב והבית שלמה לסמוך עליהם דהיכא שהמנהג בפירוש לקנות דבר שלא בא לעולם שחל הקניין ע"ש. וכן בנתיבות המשפט חו"מ סימן רא

סימן ל"ח לעבוד במקום סכנה

עצמו לצורך פרנסה], והנה התם י"ל שהוא סכנה שאפשר להשמר ממנה אבל הכא יש לדון האם חשיב סכנה שאפשר להשמר ממנה. ועוד דהתם הוא חשיב דשו בו רבים אמרינן שומר פתאים ה' כדאיתא ביבמות דף לט ע"א, משא"כ בסכנה מיוחדת. ומ"מ כתב שם עוד בנודע ביהודה שיש להחמיר בזה יעו"ש.

וראה בקובץ המאור (תענח עמ' ט) שהביא שם הרב דוד בלום, ששאל למרן הגריש"א זצוק"ל אדר תשס"ה) בדברי הנודע ביהודה הא מותר רק לסכנה רחוקה או אפילו לסכנה קרובה, וְעָנָה שגם לפי הנודע ביהודה מותר להכנס רק לסכנה רחוקה לצורך פרנסה ואם יצטרך לברך אח"כ הגומל כשיצאו הסכנה א"כ לרמה זו של סכנה אסור להכניס לצורך פרנסה, עוד כתב שם, עוד שאלתי אם לאדם יש פרנסה בלי שום סכנה האם מותר לו להכנס לסכנה רחוקה והשיב הגריש"א שכתוב בנוב"י שאסור להכנס גם לסכנה רחוקה בכה"ג וההיתר של הנוב"י הוא רק למי שאין לו פרנסה בלא"ה והוסיף הגריש"א שזו לא רק דעת הנוב"י אבל באמת כן איתא בגמ' ב"מ קיב שהביא הנוב"י שסוז"ל לכדתניא ואילו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו עיי"ש הרי שבשביל פרנסה מותר להסתכן אבל לא מצינו שצריך לברך הגומל כשיררדים מן האילן ש"מ שרק על דרגא כזו של סכנה שלא צריך לברך עליו הגומל מותר להכנס בשביל פרנסה עכ"ד הגריש"א אבל שאלתי שבנוב"י כתב שמותר להפליג בספינה בשביל פרנסה והרי יורדי הים מברכים הגומל ש"מ שאפילו לסכנה שצריך אח"כ לברך הגומל מותר להכנס לצורך פרנסה והשיב הגריש"א שאינו יודע על איזה סוג של סכנה מדבר הנוב"י ואולי רק מיירי שמפליג לנהר שאין כ"כ סכנה ולכן א"צ לברך הגומל עכ"ד הגריש"א, עוד תירץ הגריש"א שהפלגה בספינה זו סכנה קטנה אע"ג שמברכים הגומל והסביר שזה דומה למה שהספרדים מברכים הגומל אפילו על דבר שהוא לא ממש סכנה כגון

שאלה: דריבער שעובד בימי מלחמה, האם מותר לו לקחת נסיעות לאזורים שיש בהם יותר סבירות לאזעקות, והרי הוא מסכן את עצמו.

תשובה: במקומות שיש חשש סכנה כל הזמן שהמקום מותקף בטיילים ואזעקות אין לעבוד שם, אבל במקומות שמדי פעם יש אזעקות הרי הוא חשש רחוק של סכנה, ומותר לעבוד שם.

מקור: דנו הפוסקים לענין אדם שפרנסתו דחוקה בזמן שהיה טילים בדרום האם מותר לו לעבוד במקום שיררדים טילים, כי בלא זה לא היה לו עבודה, וכיוצא בזה נשאלתי והו"ד בס' שערי יוסף' בהל' נגיף הקורונה ח"ב האם מותר להדבק בכוונה כדי שיוכלו לקבל אותו למקום עבודתו בארה"ב. ע"ש מה שהארכתי בזה, ובקובץ באר התורה פרשת תולדות תשפ"א.

ואיתא במסכת בבא מציעא דף קיב ע"א דאיתא שם בזה"ל: לכדתניא ואילו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למית לא על שכרו, וברש"י שם בד"ה ואילו הוא נושא, כתב "כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ולתלות באילן כשעלה עליו למסוק זיתים ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמא יפול מן הכבש או מן האילן".

וכתב בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סימן י) להוכיח מדבגי' שמותר לסכן את עצמו לפרנסתו, ולכן מותר לצוד חיות ביער הגם שיש בזה סכנה, והוכיח כן מעשו במה שאמר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה, ומקרא יאנו יוצא מידי פשוטו שכוונתו לכך שמסתכן בעת הצידה בנפשו ומשו"ה מותר להסתכן, [ולענ"ד נראה אכתי יש לחלק בין עשיו שהיה לפני מתן תורה לפני הדינים דרבנן וכמו שאנו רגילים לכתוב ולהביא משו"ת הרדב"ז וממה שכתב מרן החיד"א בפתח עינים בחולין דף ה', וא"כ י"ל דלפני מתן תורה שאני, אבל מ"מ מדברי הגמ' בב"מ שפיר מוכח דמותר להכניס את

היה בהכרח חיוב יעו"ש, אלא דאין דבריו מוכרחים ע"פ פשט הסוגיא, אבל מ"מ אכתי יש לן למימר דדוקא היכא שהוא כדרכו של עולם.

[ושב ראיתי בשו"ת אגרות משה (חו"מ חלק א סי' קד) כתב כך, נשאלתי מאחד אם מותר להתפרנס ממשחק זריקת הכדורים שנקרא באל בלע"ז, שיש לחוש לסכנה כמו שאירע לאחד מכמה אלפים שנסתכן, והשבתי שלענ"ד יש להתיר, שהרי מפורש בב"מ (ק"ב, א) על הפסוק "ואליו נושא נפשו", מפני מה נתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו. מבואר שמותר להתפרנס אף כשיש חשש סכנה לאופן רחוק, ממילא אף כשיש חשש שיהרוג אחרים באופן רחוק כזה מותר, דמאי שנא מחשש שיהרג בעצמו, דגם להרוג את עצמו יש איסור לא תרצח. ומ"מ מותר בחשש רחוק כזה לצורך פרנסה. א"כ גם בחשש סכנת אחרים נמי יש להתיר בחשש רחוק כזה. וגם אם לא נימא כן לא היה רשאי בעל האילן לשכור אותו, ומ"מ כתב שם באג"מ, שבוודאי שמדובר שהפועל מודע לסכנה, ונכנס אליה ברצון, שודאי אין לו רשות להכניס אף בספק הרחוק כזה את אלו שלא ידעו או לא רצו להכנס לסכנה זו אף כאשר ספק הסיכון רחוק, וציין בסוף דבריו שהראו לו שהנודע ביהודה פסק כך לענין פרנסה מציד חיות. עכת"ד. וע"ע בשו"ת אבני נזר או"ח סימן לא מש"כ בזה].

ומ"מ יש להחמיר בזה דהרי אמרו במס' שבת דף לב ע"א ובמס' תענית דף כ' ע"ב רבי ינאי בדיק ועבר, ר' ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, אלא דמ"מ י"ל דהנה בקרבן נתנאל (על הרא"ש ע"ז ב' יב) שכתב שהאיסור לסמוך על הנס מתייחס רק לסכנה שכיחה ולא במקרים שהניסיון מראה שרבים עברו ולא ניזקו, וכן כתב להביא לדינא בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו סימן לט יעו"ש. וע"ע בזה בשו"ת אבני דרך חלק י"ב סימן קנב מה שדן לענין קורס צניחה חופשית, ושן דן דכיון דכתב ילקו"י (סימן רי"ט סעיף כא) שהצונח יברך הגומל וכיון שיש בזה סכנה, א"כ אין לו להכניס את עצמו במקום סכנה יעו"ש. ולכן נראה שבמקום שאינו תחת אש ואין שם התקפות של טילים אינו בכלל האיסור להכניס את עצמו לסכנה כיון שהוא רק חשש רחוק של סכנה, וכן השיב בג"ד הגרע"פ שליט"א.

על חולי של שלשים ושמונה מעלות ומה שאמר שאסור להכנס לרמה זו של סכנה שמברכים הגומל אין כוונתו לסוג זה של הגומל אלא כוונתו לדין האשכנזים שרק מברכים על סכנה ודאית א"כ אסור להכנס לסכנה כזו לצורך פרנסה ושאלתי האם לפי"ז אסור לטוס במטוס לצורך פרנסה וענה הגריש"א שמותר כי שוב זה רק סכנה רחוקה אע"ג שמברכים הגומל והאיסור להכנס לסכנה לצורך פרנסה זה רק לסכנה קרובה עכ"ד.

ובשו"ת שם אריה (חיו"ד סימן כז) שכתב בזה בזה"ל: ודע דאף בדברים שיש בהם סכנה מכל מקום בדבר שהוא ממנהגו של עולם ודרך הכרח אין לחוש דהרי ארבעה צריכים להודות וב מהם הולכי מדברות והולכי ימים הרי דאיכא בהם סכנה ומכל מקום מותר לפרוש בספינה ולילך במדבר וכו' אלא ודאי דבדברים כאלו אשר הם לצורך העולם אין איסור כלל וכו' וכן בכל דבר שהוא לצורך העולם כמו לרדת למלחמה דהוי ודאי סכנה שרי ואף במלחמת הרשות וכן אין איסור לאשה להזדקק לבעלה אע"ג דהלידה הוי סכנה אע"ג דאשה אינה מצווה בפו"ר וכן אפי' אם יש לה כמה בנים דכל זה הוא דרכו ומנהגו של עולם לכן אין איסור וחשש משום סכנה וכו' אבל מה שהוא ממנהגו של עולם אין לחוש לסכנה עכ"ל. [ויש לציין דמשו"ה הפוסקים דנו דאף מי שהכניס את עצמו למקום סכנה אפשר שיוכל לברך הגומל ויש להאריך בכ"ז בפנ"ע וראה במש"כ בזה בס' שערי יוסף שם, ובגם אני אודך מתשובותי ח"ב סימן ל"ג יעו"ש]. ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט' סימן יז) שהביא משו"ת אמרי אש שהעלה לדינא שמותר לאדם לשהכיר את עצמו לצבא לצורך מחלמה ולא הוי מאב את עצמו לדעת כיון שהוא שדרכו של עולם. וע"ע גם לו בחלק י"ז סימן ח' שהביא מהערוגת הבשור והוא השם אריה והערוך לנר שהדבר מותר מעיקר הדין.

אלא דבכ"ז יש לדחות דאף אי נימא דיש להוכיח מהתם להכא, מ"מ הרי בחזו"א (יו"ד סי' רי"ד בהערות על חולין דף קלו בד"ה ונראה) כתב שההיתר לעלות באילן הוא משום שהוא סכנה שאפשר להשמר ממנה, ולכן כתב שבגג לולי מצות מעקה, לא

סימן ל"ט האם מותר לצאת מהעיר בזמן מלחמה

שאלה: האם מותר לצאת מהעיר בזמן מלחמה.

תשובה: אין לצאת מהעיר שלא לצורך.

מקור: בב"ק דף ס' ע"ב "ת"ר, דבר בעיר, כנס רגליך, שנאמר, ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר, לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך, ואומר, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. מאי ואומר, וכי תימא, ה"מ בליליא, אבל ביממא לא, תא שמע, לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך, וכי תימא, ה"מ [היכא] דליכא אימה מגואי, אבל היכא דאיכא אימה מגואי, כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי מעלי, ת"ש, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, אף על גב דמחדרים אימה, מחוץ תשכל חרב. רבא בעידן רתחא הוי סכר כוי, דכתיב כי עלה מות בחלונינו".

ומבואר מחוץ תשכל חרב ובחדרים אימה, כיון שחרבו של מלאך המות גלויה, וא"כ ה"ה בזמן מלחמה אף שבפשטות דברי הגמ' שם מיירי על דבר, וגם יש מקום לומר שרק בדבר מצאנו לצאת מהעיר כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רט"ז, וגם להלכה לא הובא כן בפוסקים, אך נראה שלא לצורך אין לצאת מהעיר, אך אם נוסע לדבר מצוה או לעבודה אין לחשוש בזה.

ושוב שמעתי מהגר"ש ללוש שליט"א שהרבנים הם לא פיקוד העורף, ולכן אם פיקוד העורף לא מאשר את זה אין לעשות, אבל אין שום מניעה אין לעשות.

ועוד מצינו שנאמר "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם" (ישעיה כו כ) וכתב שם ברד"ק שהפסוק הנ"ל מדבר במלחמת גוג ומגוג, ואיתא במדרש תנוחמא פרשת ויצא "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, כתיב לך עמי בוא בחדריך וסגור דלתך בעדי חבי כמעט רגע עד יעבור זעם בשעה שאתה רואה השעה חצופה לא תעמוד כנגדה אלא תן לה מקום, שנאמר לך עמי בא בחדריך".

ונראה שבזמנינו מקילים בזה וכמו שאיתא בגמ' בפסחים דף ב' ע"א דרב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, ופירש"י היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב ומי היא טובתו מפני החיות ומפני הלסטים עכ"ל רש"י, ומקור דבריו הוא מסוטה דף כא ע"א יעו"ש, והנה נראה דכ"ז לכאורה דוקא פעם שהיו לסטים וחיות רעות משא"כ היום, וכן יש להוכיח מדברי הפוסקים דהיום אין לומר תפילת הדרך דלא שייך לסטין וחיות רעות, ראה במנח"א בראשית מהדו"ח סימן צ', ובמש"כ בזה בקובץ באר התורה מס' 79 ואף אי לא נימא כן דיש לומר תפילת הדרך משום המכוניות, מ"מ היום בלילה לא שנא, ופחמע"ה שהכל השתנה היום.

אלא דיש לדון לפי מש"כ חציין בגליון הש"ס לרש"י ביומא דף כא ע"א בד"ה היוצא יחידי דמו בראשו, וכתב שאפשר דטעמו של רש"י משום מזיקין עי"ש, אבל מ"מ היום מזיקין לא שכיחי.

ובלא"ה אינו אלא עצה טובה וכמ"ש בלקט יושר (או"ח עמוד מא ענין ב) כתב, וזכרוננו שנסעתי עמו כמה פעמים ממרפורק לניאושטט ומניאושטט למרפורק אע"פ שמצוי בדרך לסטים וגם בורים (בורות) ולא ידעתי טעמו כיון דכתיב בגמרא לעולם יצא אדם בכי טוב, ושאלתי הדלעיל למהר"ר יוסף יצ"ו דקלון ואמר הגמרא אמרה לנו עצה טובה אבל בשעת הדחק מותר עכ"ד, וכ"ש דלצורך מצוה יהיה שרי. אלא דדבן יהודע כתב דמהא דכתיב לעולם שגם שהולך לדבר מצוה וכן בימים שנסים ובאדר וניסן ובין בימי רעים כמו ימי בין המצרים יזהר בזה יעו"ש, ובס' בית שלמה כתב דלעולם, אלא דמברי הרמב"ם כתב לדקדק בס' מעיל שמואל שהרמב"ם לא הביא דין זה ורק בהל' דעות פ"ה ה" כתב שת"ח לא יצא יחיד בלילה מפני החשד, ובע"כ דסובר שזה רק עצה לכתחילה ליזהר אם

האבוקה, וכתב שאם החשש רחוק אין לחוש וכן עם החשש של לסטים וחיות רעות אין לחוש, וכן שיוצא עם רבים וכמו שכותב שבצל"ח, וכתב שאפשר דיש אור הרי הוא כמו רבים, וכ"ש שהוא דבר מצוה שנוסע לכותך מערבי דהרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים כמבואר בב"ק דף ס' ע"ב ד"ה לעולם.

וא"כ לכן ה"ה שנוסע לכל דבר מצוה אין לחוש בזה, וכ"ש בזמנינו שהדרכים מתקנות, אם לא שנוסע במקום סכנה.

והראתי הדברים למו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי וכתב לי בזה"ל: הנני מסכים עכ"ל.

האם ראוי לטוס לחוץ לארץ בזמן מלחמה

יש הרבה שטסים לחו"ל, ונראה שאיסור יציאה לחו"ל אין בזה איסור כיון שיש בזה צורך, וכמו שהארכתי בזה בספרי שערי יוסף הל' בין הזמנים, אך מ"מ הורו גדולי ההוראה שליט"א שאין צורך בזה ולכל כדור יש כתובת. [וכע"ז השיב הגר"ש ללוש שליט"א שבמצב שלא ירגיש בדידות או פחד אין איסור אך לגבי השאלה האם זה דבר נכון, אי"ז נכון].

ושוב ראיתי שכן השיב כבר הגר"ק זצוק"ל [והו"ד בקובץ גליונות לעת מלחמה, בדברי ידידי הגר"ש ויסברג שליט"א] ששאלו להגר"ק זצ"ל בעת המלחמה אשה שמפחדת ורוצה לנסוע לחו"ל מה לומר והשיב הגר"ק בזמן החזו"א היה כהאי גוונא ואמר שאדם אינו יכול לברוח מעצמו שהוא עצמו הגורם למות וחיים לא משהו חיצוני ולא יועיל להרחיק ולכן כל עוד שיאן מדינא חיוב לברוח היינו כמו במגיפה ודבר לא בורחים והבריחה לא מועלת. ושכן מבוא בכל משאלותיך עמ' תקיח, אך מ"מ יתכן שלא דיבר במקום המועד לפורענות עי' רמ"א יו"ד סי' קט"ז ס"ה ובפת"ש וברעק"א שם].

וכן הורה הגר"ק זצוק"ל בספר קונטרס הזכרונות (סימן מו ס"ד) ממרן החזו"א זיע"א וז"ל: יחיד המסוכן בא"י מותר לצאת לחו"ל וכן ציבור

אפשר אבל אין איסור להתעכב יחידי בלילה בדרך דאם יהיה איסור בדבר א"א להעולם להתקיים כי הובלת סחורות ממקום למקום ומעיר לעיר הוא דבר חיוני וישוב העולם וקיומיו ואף דיש סכנת ליסטים וחיות רעות אפ"ה כיון דא"א בענין אחר שומר פתאים ה', וע"ז תקנו תפילת הדרך, וכתב שגם הלשון לעולם וכו' אינו איסור ואזהרה אלא רק זהירות אם אפשר, יעו"ש עוד. אלא מדברי המאירי נראה דהוא חיובא.

והנה הכי איתא גם בגמ' בתענית דף י' ע"ב אלא דשם רש"י כתב בזה"ל: בד"ה ויכנס בכי טוב, בערב בעוד שהחמה זורחת שאין ליסטיין מצויין אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב עכ"ל, אלא דגם טעם זה נראה דלא שייך היום, וראה בכה"ח (סימן קי סקכ"ח) שכתב שלפי טעמים אלו משמע שאפילו אם הוא אינו הולך יחידי וסמוך לעירו גם צריך להזהר יעו"ש. ובמשנ"ב סקכ"ח הזכיר דין זה וכתב דהטעם שמא יפול באחת מן הפחתים, ומ"מ כתב שם שהיכא שהוא סמוך לעירו ויודע להזהר שם מהפחתים יכול לילך שם בלילה אם אינו הולך יחידי שאז אין לחוש מהמזיקים עכ"ד, אבל מ"מ כתבו בפוסקים בס' שערים המצויינים בהלכה (סימן סח סק"ד) ובס' לקט קמח החדש (סק"ו) כתבו שביום שיש פנסי רחוב ופנסים במכוניות אין קיים חשש זה ואין מקפידין מלצאת בדרך בלילה, אלא דהעיר בפסקי תשובות (סימן קי) שבמקום שקיים סכנת מחבלים או ליסטים אשר הזיקם מצוי בלילה יותר מביום יש לקיים את דברי חז"ל כפשטותם. וראה עוד בס' אשי ישראל (פרק ח' הערה עח) שהיום שיש תאורה ברחובות הכל לפי הענין יעו"ש, והיינו דתלוי לפי המקומות ודו"ק בזה. וראה עוד בחשוקי חמד (פסחים שם) שדן באחד שרוצה לצאת בשעה שלוש לפנות בוקר שהכבישים ריקים אבל מואר בתאורה חזקה האם ימנע משום כל משום דברי הגמ', וכתב דיש להסתפק שהיום שהתאורה חזקה דואלי מותר דהליל דומה ליום, ובהיא דוגמא לזה מהא דכתב בסמ"ע (חו"מ סימן סה סק"ז) שכתב שיכולים הדיינים לדון בלילה לאור הנרות, וכן מצינו שבחולין דף יג ע"ב שמותר לשחוט בלילה לאור

ושוב שמעתי מידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א שכן השיב הגר"י זיבלירשטיין שליט"א שיש להשאיר באר"י משום שכל רגע שנמצא באר"י יש מצוה של ישוב אר"י ולכן אדרבה יש להשאיר באר"י עכת"ד.

ושוב הוסיף בזה מה שנשאלנו באברך שגר בארץ הקודש וחלק מהזמן גר בארה"ב האם יכול יחזור עתה לארץ לתחילת זמן חורף כיון שלמד שם כל הזמן קיץ, והורו גדולי הפוסקים שיחזור לארץ.

המסוכנים, אבל כשאין יכולת לציבור מותר ליחיד לצאת רק כשברי לו שלא יוכל להועיל ולהציל, ולמעשה אין אדם יודע שמא יוכל להציל, והא דאמרינן חייך קודמין ונאמר רק בודאי סכנה, אבל בחשש סכנה אפילו בחשש גדול נאמר כל המקיים בעצמו כך וכו' (ב"מ לג.) והרבה תלוי בבטחון של כאו"א. (רי"א וולף ז"ל ומרן נשאל ע"ז בזמן המלחמה בא"י בשנת תש"ח אם ראוי לברוח לאמריקה, ועי' במ"ב סי' תקע"ד סקי"ג ובשער הציון שם). ע"כ דברי הגר"ק בספר הזכרונות.

סימן מ' שו"ת בדיני המלחמה בעזה

שעזה דינה כחול, ואמנם נאמרו שם עוד כמה ביאורים, ע"י בפירוש רבי אליהו פולדא ובפירוש הר"ש סירלאו, ובכס"מ הל' תרומות פ"א ה"ט.

ולמעשה כדברי החזו"א כן כתב ספר אני ה' שוכן בתוכה עמ' עח שלמעשה הורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להקל בשמיטה בסביבות עזה גוש קטיף שאין אנו יכולים להיות בקיאים בדקדוק בגבול, ובילקו"י שביעית עמ' עה מבואר שלגבי תרומות ומעשרות דינה כחול, ע"ש, ואמנם יל"ע מדברי הפוסקים הנ"ל, וראה מש"כ בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' רנ"ח בארוכה.

מזוזה בבתי הכבושים בעזה

שאלה: האם החיילים שכובשים את הבתים בעזה עד לסוף המלחמה ועתה ישנים שם ואוכלים שם חייבים במזוזה, וא"כ האם הם חייבים במזוזה.

תשובה: אין צריך עתה לקבוע שם מזוזה.

מקור: עזה דינה כחול, וכנ"ל ואף אם עזה דינה כאר"י מבואר בגמ' במנחות דף מד ע"א ובשו"ע יו"ד סי' רפ"ו סכ"ב, [ואמנם יש להסתפק האם דין אר"י שייך גם במקומות שכבושה עולי מצרים, וזה י"ל שהרי הוא תלוי במח' הפוסקים האם מצות ישוב אר"י במקומות הנ"ל, ונפק"מ לאיסור יציאה, והתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' בין הזמנים] ובלאו הכי כבר כבר מצינו למרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן כב שנשאל לגבי חיוב מזוזה במחנה קליטה, והשיב שקימ"ל כרבנן דירה בע"כ שמיה דירה, ואמנם י"ל שכאן כיון שהוא דירת עראי, והו"ל כבית שבספינה, [וראה מה שהארכתי בזה בספרי שערי יוסף ענינים שונים ח"א] וגם משום הסברא שאפשר להעביר אותם ממקום למקום וגם משום שהוא דירה בע"כ, וא"כ הכא הרי דרים שם בע"כ רק מחמת המלחמה נמצאים שם. ושוב כתב לי בזה ידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א במח"ס אוהל יעקב וש"ס ששאל בזה להגר"א נבנצל שליט"א רב העיר העתיקה בירושלים עיה"ק תובב"א והשיב לו שהדירות

האם עזה היא חול

שאלה: האם לאחר כיבוש עזה, יהיה דינה עזה כחול ויש בה איסור יציאה לחול שלא לצורך. [וכן נפק"מ לתרומות ומעשרות, חיוב מזוזה, סמיכה].

תשובה: עזה דינה כספק, ולכן אין לצאת לעזה שלא לצורך.

מקור: בשו"ת מהרי"ט תשובה מז מבואר שדין עזה כדין חול כיון שהיא עיר מדרום לאשקלון, ואמנם בספר כפתור ופרח פרק י' שעזה ורפיח שמרום לאשקלון דינם כדין העיר לוד, וכ"כ בשו"ת רדב"ז ח"ד סימן ל' אלף קה שנשאל אם חייבים להפריש תרומות ומעשרות בעזה והשיב שבדאי שחייבים שבדאי עולי מצרים כבשוה ע"ש, וכן כתב בשו"ת ישועות מלכו חיו"ד סי' סז שלענין הלכה מצוה לדור בכיבוש עולי מצרים ע"ש, ואמנם ע"י בירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג מבואר שעזה דינה כחול, ואמנם מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' סנהדרין ה"א נראה דדינה כעולי מצרים, ובחזו"א שביעית סי' ג' סק"א כתב דאיכא שני מקומות שנקראים עזה, ולמעשה נראה מדבריו שעזה דינה כחול, ובירושלמי שביעית פ"ו ה"א איתא "תחומי אר"י כל שהחזירו עולי בבל וגניא דאשקלון ואשקלון עצמה רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא מן מה דתני גניא דאשקלון הדא אמרה אשקלון כלחוץ וכו' רבי סימון ורבי אבהו הוו יתבין אמרי הא כתיב וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה ליתי עזדה ואת שקלון ואת גבולה ליתי אשקלון מעתה ההן נחל מצרים, ליתי נחל מצרים, ע"כ, ובביאור הגר"א בפני משה שם שם כתבו לבאר שמה שאמרו בירושלמי ליתי עזה וכו' ליתי אשקלון, אינם אותם עזה ואשקלון נאמרו בכתוב והידועות לנו בשמות אלה כיום אלא ערים אחרות בשמות הללו דתרי עזה ואשקלון הוו, ואמנם כתב בהגר"א שם להקשות האם נאמר שגם נחל מצרים אינו נחל מצרים שבזמנינו ע"ש, ומבואר עוד מדברי הירושלמי

מה יהיה, ולא נראה כעת שיעשו שם ישובים יהודים בתוך עזה. ויש לדון בזה האם באמת ההגדרה של כיבוש זה גם לדור שם לאחר הכיבוש. עכ"ל.

אמירת אל נקמות ה' בראיית בתי אומות העולם בחורבן

שאלה: האם מי שרואה בתים בעזה בחורבן צריך לומר אל נקמות ה'.

תשובה: הרואה בתי אומות העולם בחורבן [כגון בעזה או בלבנון] אומר "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" (תהלים צד א). ונראה שאף הרואה המקומות הנ"ל בתמונה או בהסרטה דינו כנ"ל.

ולכן שבזמן שרואים את חורבות העיר עזה [וגם חורבות לבנון, או איראן] צריך לומר "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע".

מקור: בגמ' בברכות דף נח ע"ב, שהרואה בתי אומות העולם ביישובן אומר בית גאים יסח ה' (משלי טו, כה), בחורבן אומר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע (תהלים צד א). ונפסק ברמב"ם בפ"י מהל' ברכות ה"ט ובטור ובשו"ע סי' רכד סי"א, ומדברי השו"ע והמשנ"ב נראה שה"ה בזמן הזה, וכן כתב בהלכה ברורה עמ' שטז, והכא הוא שייך לכו"ע וכמו שכתב ברבינו מנוח פ"י מהל' ברכות ה"ט דהיינו דוקא באומות המצרים לישראל כגון ישמעלים וכיוצא בזה שיש להם בתים מיושבי בארץ ישראל או על ביתו של נבוכדנאצר וסנחריב. עי"ש.

נוהל חניבל בהלכה

שאלה: כאשר יש חייל שנחטף יש דבר שנקרא "נוהל חניבל" שבו הורגים את המחבלים אף שהחטוף יהרג כדי שלא יפול בשבי.

תשובה: אם יודעים בודאות שהוא יהודי אסור להורגו אף אם ע"י זה שלא יהרגו את המחבלים יכולים ליהרג הרבה יהודים.

מקור: כתב ברמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ז' "ומנין שאפילו במקום סכנת נפשות אין עוברין על אחת משלש עבירות אלו שנאמר

שם לא חייבות במזוזה כיון זה דירה בעל כרחך לאו שמיה דירה, כיון שכבשו בעל כרחך ואוכלים ושותים וגרים אבל בהלכה זה נחשב בעל כרחך, עכת"ד. וכן השיב לי כעת הגרע"פ שליט"א שאין לברך שם על קביעת מזוזה.

ברכת ברוך מציב גבול אלמנה על כיבוש עזה

שאלה: האם הרואה את צפון רצועת עזה בכיבושה וחיילים נמצאים שם, צריך לברך ברכת ברוך מציב גבול אלמנה, וכן האם צריך לברך על הבתים בגוש קטיף שהיו שייכם ליהודים ברוך דיין האמת.

תשובה: אפשר לברך בלא שם ומלכות.

מקור: בגמ' בברכות דף נח ע"ב איתא הרואה בתי ישראל ביישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה, ופירש"י שם דהיינו כגון ביישוב בית שני, וכתב בב"י כתב לבאר שנראה לומר היינו כשישראל יושבים בלא שטן ופגע רע ובתי עשירים ובעלי צדקות בתוקפן וגבורתן ודוקא באר"י, ולדינא בשו"ע סי' רכ"ד ס"י הזיכר שם ומלכות רק לגבי ברכת מציב גבול אלמנה אבל לגבי ברכת דיין האמת לא הזכירו שיש לברך בלא שם ומלכות, וכ"כ בלבוש ס"י ובשו"ע הרב סדר ברכות הנהנין פרק יג אות יא, אך מ"מ בלא"ה בזמנינו לא מברכים בשם ומלכות.

ברכת שהחיינו על כיבוש עזה

שאלה: חייל שנכנס לעזה ויש לו שמחה מקידום כיבוש רצועת עזה והריגת הרבה מחבלים והריסת תשתיות חמאס, האם יכול לברך ברכת שהחיינו

תשובה: אין לברך שהחיינו בשם ומלכות.

מקור: ושוב העיר לי בזה הבה"ח יהודה שוילי שליט"א במח"ס נחלת יהודה, בזה"ל: דין חו"ל. הנה יל"ע מהו כיבוש, דלכאורה כיבוש אינו רק להרוג את המחבלים אלא אף לעשות שם יישובים יהודים, ובזה מתבטא לכאורה כיבוש. וא"כ הגם שכעת חיילי צה"ל נמצאים בעזה ולנים שם, מ"מ לאחר סיום המלחמה א"א לדעת

הורגין והא דהרגו שב"ב שמורד במלכות היה ומיהו צ"ע בתוס', עכ"ל.

וע"ע ביסוד הנ"ל בשו"ת חת"ס חו"מ סי' מד ובשו"ת צי"א חלק יב נז ובשיעורי תורה לרופאים ח"ב סי' קיד, [ועי' עוד שבשו"ת אג"מ חיו"ד ח"ב סי' קע"ד ענף ד' נראה שלא היו בכלל הסכנה, וכן האריך בשו"ת מנחת אשר ח"ג סי' קכב לגבי הדין שבשעת מלחמה יש דינים אחרים, ע"ש, ואל"ה היה אסור עתה להכנס לעזה, ועי'].

האם מותר להפציץ בעזה אולי יהרגו חטופים

שאלה: האם מותר להפציץ בעזה כיון שאולי יהרגו שבויים יהודים. [ויש שם גם הרבה יהודים שאמנם או סבתם יהודיה].

תשובה: מותר להפציץ שם.

מקור: ע"פ הנתבאר מדברי הרמב"ם שאין מוסרים נפש בשביל נפש, ואף שקימ"ל בכל מקום שהולכים אחרי הרוב, מ"מ הרי הכא הוא קבוע, וכל קבוע כמחצה ע מחצה דמי, ואמנם יש לדון בכלל של כל קבוע כמחצה על מחצה דמי היינו דוקא היכא שהוא לפנינו, כמו בעשר חנויות משא"כ הכא, ולמעשה השיב לי הגר"ע פריד שליט"א שהכא יש לצדד בזה להתיר ע"פ דברי החזו"א, ועוד כיון שהוא ספק קבוע כי לא יודע היכן יש יהודים, עכת"ד.

מצא ארנק של המחבלים

שאלה: אדם שמצא ארנק של אחד מן המחבלים ימ"ש [משמחת תורה] ובתוכו כסף, האם מותר לקחת את הכסף לעצמו.

תשובה: מותר לקחת לעצמו, כיון שבודאי חייב כסף לישראל על כל הבתים שהרסו ומה שהזיקו וגנבו ובזזו [מלבד הריגת היהודים] ועוד כיון שאבידת עכו"ם מותרת שאין חילול ה'.

מקור: נראה פשוט שמותר לקחת לעצמו, חדא מטעם אבידת עכו"ם מותרת, וכן השיב הגר"ע פריד שליט"א וגם מהטעם שכתבנו כיון שבודאי חייב כסף לישראל על כל הבתים שהרסו והזיקו, ומכאן נפק"מ למה שנשאל הגר"י זילברשטיין

ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך אפילו הוא נוטל את נפשך, והריגת נפש מישראל לרפאות נפש אחרת או להציל אדם מיד אנס, דבר שהדעת נוטה לו הוא שאין מאבדין נפש מפני נפש, ועריות הוקשו לנפשות שנאמר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה". עכ"ל, וא"כ אין זה ע"פ ההלכה, וכן השיב לי הגרע"פ שליט"א, והכא אינו דומה לדרך הצלה כדברי החזו"א, כיון שלא ברור שמציל כאן אחרים ע"י שהורג את המחבלים עם היהודי.

מסירת נפש עבור כל בני המשפחה

שאלה: בקיבוץ נחל עוז שבנחל עוז שהמחבלים ימ"ש חדרו למושב היה אדם מבוגר שב והיה בביתו עם אשתו ושני בנותיו ואמר לבני משפחתו שיכנסו לממ"ד והוא ישב בסלון ויטעה את המחבלים שיחשבו שהוא חי לבד, והרגו רק אותו, האם היה מותר לו לעשות כן.

תשובה: מותר לעשות כן.

מקור: ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל שאין מוסרין נפש נראה שאין היתר לעשות כן, אך מ"מ ע"פ דברי החזו"א יו"ד סי' ס"ט אות א' ד"ה ויש לעיין, כתב "ויש לעיין באחד רואה חץ הולך להרוג אנשים רבים ויכול להטותו לצד אחר ויהרג רק אחר שבצד אחד ואלו שבצד זה יצולו ואם לא יעשה כלום יהרגו הרבים והאחד ישאר בחיים, ואפשר דלא דמי למוסרים אחד להריגה דהתם המסירה היא פעולה האכזרית של הריגת נפש ובפעולת זה ליכא הצלת אחרים בטבע של הפעולה אלא המקרה גרם עכשיו הצלה לאחרים גם הצלת האחרים קשור במה שמוסרין להריגה נפש מישראל, אבל הטיית החץ מצד זה לצד אחר היא בעיקרה פעולת הצלה ואינה קשורה כלל בהריגת היחיד שבצד אחר רק עכשיו במקרה נמצא בצד אחר נפש מישראל ואחרי שבצד זה יהרגו נפשות רבות ובזה אחד אפשר דיש לנו להשתדל למעט אבדת ישראל בכל מאי דאפשר, והלא לולוינוס ופפוס נהרגו בשביל להציל את ישראל, כמש"כ רש"י תענית יח ב' ד"ה בלודקין, ואמרו שאין כל בריה יכול לעמוד במחיצתו, מיהו הכא גרע דהוג בידים ולא מצינו אלא דמוסרין אבל להרוג בידים אפשר דאין

דמלכותא אבל זה משהו בינלאומי, אמנם יל"ע בזה דהרי ודאי אם שני שכנים רבים אין את החוק הזה הבינלאומי שבשעת מלחמה אסור לגזול ממונו כי זה רק בין ב' אומות ואם מדינת ישראל אינה מלכות לדעת תורה ממילא אין כאן את החוק הבינלאומי, אבל מסתבר דכיון דכלפי האומות היא נחשבת מדינה ומלכות היא כלולה בדינא דמלכותא וממילא יהיה אסור בשעת מלחמה לגזול, ויל"ע בכל זה. עכ"ל.

לאכול בכלים של ערבים בעזה כיון שסתם כלים אינם בני יומם

שאלה: חיילים בעזה אוכלים במשך שבועות מנות קרב מידי פעם כובשים בית, האם הם יכולים לבשל שם בכלים שלהם שאינם ב"י. אורז, ואין זמן להכשיר את הכלים, וגם המים מצומצמים

תשובה: אין אפשרות להקל בזה, וזכות השמירה על הכשרות תגן עליו שלא ינזק כלל.

מקור: למעשה י"ל שאף שסתם כלים אינם בני יומם, כנראה שיש לחשוש לשמונייני דאיסורא, וברמב"ם בפ"ח מהל' מלכים ה"א כתב חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשום וישבו מהן, מותר להן לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים, וכן שותה יין נסך, מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן. עכ"ל, ויש לעיין ממה שנתבאר שבזמנינו הוא מלחמת מצוה, ושו"ר בקונ' עיטורי מרדכי דיני המלחמה בעזה עמ' כו שהוא רק במלחמה שנעשית ע"פ מלך ישראל ואז יש להם כל דיני מלחמה עי"ש עוד כמה פרטי דינים בכ"ז.

שליט"א והובא בקובץ ווי העמודים חודש חשון תשפ"ד לגבי פועל ערבי שהשאיר הרבה כלים שלו בבית הישראל האם צריך להחזיר את זה ליורשים, והשיב מכמה טעמים שאי"צ כיון שהוא זכה בזה מההפקר, ולטעם שכתבנו י"ל ששפיר הרי הוא חייב הרבה כסף לישראל, ונפק"מ שיהיה מותר לקחת את זה לעצמו אף במקום שיהיה חילול ה'.

האם מותר לקחת כסף חפצים מכיבוש עזה

שאלה: האם מותר לקחת כסף וחפצים מהבתים הכבושים בעזה מידי החמאס,

תשובה: נראה להתיר.

מקור: אף שגזל עכו"ם אסור, מ"מ כתב לדון בזה הרה"ג מנחם שטיבל שליט"א שיש להתיר בזה ע"פ המבואר בב"ק דף קיז דכיון שמותר להורגו מותר גם ממונו. ואף אם עתה אינו רודף מ"מ אם יהיה חסר לו כסף יהיה מותר למנוע ממנו, ואמנם הגרע"פ שליט"א השיב לי שלא פשוט להתיר בזה.

והרה"ג מנחם שטיבל שליט"א כתב לי בזה וז"ל: ובאמת דמה שכתבת שאף דעתה הוא עדין לא רודף אבל בהמשך ירדוף יש בזה נידון גדול אם מותר להרוג את הרודף קודם שהתחיל את מעשה הרדיפה, יש כמה אחרונים בזה. ואם אסור להורגו גם יהיה אסור ממונו. אלא דטען לי עוד גיסי הגר"א יגל שליט"א דיש חוק בין לאומי שבשעת מלחמה אסור לגזול מהאויב, וא"כ בחוק בין לאומי שייך דינא דמלכותא דינא אף אם מדינת ישראל אינה נקראת מלכותא ובתוכה לא מועיל החוקים להיות דינא

❖ ❖ ❖

סימן מ"א האם מותר לשמוח בראיית ההפצצות בעזה ובלבנון

מאי שנא בחג דאמר' כל יומא, ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן, דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן. שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מועד. ראש חודש דאיקרי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה, דכתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג". לילה המקודש לחג טעון שירה, ושאין מקודש לחג אין טעון שירה. ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא משום דר' אבהו, דאמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים אמר להן: אפשר, מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפניו והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר משום ניסא. פורים דאיכא ניסא לימא אמר רבי יצחק: לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא, ואמרינן הלל כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ - הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתה זו היא הלילה. רבא אמר: בשלמא התם, הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, הכא הללו עבדי ה' - ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש אנן. עכ"ל. וכן איתא בילקוט (רמז תרנד) שלא כתיב שמחה בפסח ואין אומרים הלל כל שבעה משום בנפול אויבך אל תשמח ע"ש, ומבואר דגם במפלת גוים אמרינן כן, ושמא דהתם הוא משום דין הכרת טובה.

וכן נראה ממש"כ בשבלי הלקט ראש חודש ס' קעד "וכן אתה מוצא כל ז' ימי החג אנו גומרינן את ההלל אבל בפסח אין אנו גומרינן את ההלל אלא יום ראשון ולילו. ולמה, שמואל בן אבא אמר 'בנפול אויבך אל תשמח' לפי שנטבעו בו המצריים". וא"כ נראה שאחר שפסקינן כן לדינא א"כ אין לשמוח על מפלת הגוים, ואף שזה

שאלה: האם מותר לשמוח בראיית ההפצצות בעזה ובלבנון.

תשובה: מותר לשמוח ואף מצוה לשמוח ולהודות לה' על הריגת האויבים ואיבוד כוחותיהם, שבה "יתמו שונאינו ומבקשי רעתינו".

מקור: איתא במשלי (כד יז יח) "בנפול אויבך אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו". והקשה ע"ז האלשיך הקדוש מהו לשון פן דשמע ספק מי איכא ספיקא קמי שמיא, ועוד הקשה הא כתיב באבוד רשעים רינה, והנה כבר הקשה כן בזוה"ק (פרשת נח דף סא ע"ב) האין אמרינן באבוד רשעים רינה והרי שנינו שאין חדוה לפני הקב"ה כשעושה דין בחייבים, ותירץ שהקב"ה שמח דוקא כשהגיע זמנם ונתמלא סאתם, אלא דבכה"ג אין אנו יכולים לדעת כן בדיוק. וכן איתא במשנה באבות פ"ד.

ואמנם איתא בגמ' מגילה דף טז ע"א שבגוים מותר לשמוח בנפילתם, דאיתא שם גבי המן א"ל סק ורכב א"ל לא יכלניא דכחישא חילא מימי תעניתא גחין וסליק כי סליק בעט ביה א"ל לא כתיב לכו בנפול אויבך אל תשמח א"ל הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב ואתה על במותימו תדרוך ע"ש, ומבואר שבגוים אפשר לשמוח.

ומאידך צ"ע ממגילה דף י ע"ב שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים וא"ר יוחנן מאי דכתיב ולא קרב זה אלא זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה, ונראה שהוא הדין בגויים, ע"ש,

ובגמ' בערכין דף י' ע"א איתא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת; ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.

קודם מתן תורה והללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז לכך לא שייך לומר שירה אבל אחרי שקבלנו את התורה יש חילוק בין עכו"ם לישראל, ולפי"ז נראה שאפשר לשמוח במפלתם של רשעים.

וכן נראה להוכיח מדברי הגמ' בברכות דף י עמוד א דאיתא שם "הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא, הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו. אמרה ליה ברוריא דביתהו: מאי דעתך - משום דכתיב: "יתמו חטאים", מי כתיב 'חוטאים' - 'חטאים' כתיב ועוד, שפיל לסיפיה דקרא: ורשעים עוד אינם, כיון דיתמו חטאים - ורשעים עוד אינם אלא, בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה - ורשעים עוד אינם. בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה". ע"כ. ונראה דהיינו בחוטאים ששייך שיחזרו בתשובה ביהודים משא"כ בגויים. אך יל"ע מדברי הגמ' בברכות דף ט' ע"ב "אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלוש פרשיות אמר דוד, ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים, שנאמר: "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה", ונראה שהוא הדין בגויים ועי'.

והנה הנצי"ב בפירושו לספרי (קרח קיט) כתב לחלק בין רשעים לתאבון לרשעים להכעיס, ע"ש ולפי"ז נראה דה"ה הכא שאפשר לשמוח.

וכן נראה טובא בתנא דבי אליהו רבה (יח) אם אחד מישראל רוצה שלשמוח במפלתן של רשעים המבקשים לעשות רעה לישראל שהם רשעים גמורים מותר לשמוח ברעתן. וע"ע במהר"ל (אבות, בפ"ד במשנה בנפול אויבך) שמפרש שכשאר הרשע נאבד יש לשמוח מחמת כבוד המקום אבל אם זה ניכר רק אם נאבד תוך כדי מעשי רשעותו ע"ש, וכ"ש הכא שמותר לשמוח לאחר שהרגו וטבחו מעם ישראל בצורה אכזרית ונוראה, ואני לענ"ד כתבתי.

מלחמת מצוה מ"מ המצוה להלחם אבל אי"ז אומר שיש חיוב לשמוח.

ואמנם בשו"ת חוות יאיר (סימן רכה) כתב שדוקא הלל שלם איקרי שירה אבל הללויה בעלמא אפשר לומר שהרי מטעם זה קורין בשביעי של פסח הלל בדעלוג שאין לפניו יתברך שמה בשלימות, ולפי"ז י"ל שמותר לשמוח במפלתן של רשעים ורק הלל שלם אין לומר, וכן י"ל לפי דברי הגמ' בערכין דף י' ע"ב שמה שאין גומרין את ההלל בימי הפסח משום שאין קורבנותיו חלוקין.

ולפי"ז מה דאיתא בגמ' בברכות דף י' ע"א ולא אמרה הללויה עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר וכו', והקשה המהרש"א על מה שכתבו האחרונים בשם המדרש הא שאין אומרים שירה ביו"ט אחרון של פסח משום דאיתא גמ' בסנדהרין דף לט ע"ב ובמגילה דף י' ע"ב שאמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, ואילו בגמ' בברכות מבואר שדוד לא אמר לל עד שראה במפלתן של רשעים, ובמהרש"א כתב שבאמת יש טעם אחר דהא שאין אומרים הלל ביום האחרון של פסח כמבואר בערכין שאין חלוקין בקורבנותיהם.

והנה בבראשית רבה (וד') איתא שלא נאמר ביום השני כי טוב כיון שנברא בו אור של גהינם וביאר בחזקוני (בראשית א' ז') שהטעם הוא משום שהרי אין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים ע"ש.

וראה עוד בספר כרם יוסף עמ"ס מגילה שם בתירוץ הד', ולפי דבריו מבואר דראוי לשמחוח על מפלת רשעים ושבירת שרועם שעל ידי כך לא תהיה ידם תקיפה לקלקל ולחבל בכרם בית ישראל ולהעביר את ישראל על דתם, ולפי"ז י"ל דכיון דכאן הוא קלקול כוחם שלא יוכלו להזיק לנו יש לנו לשמוח וגם להודות להשי"ת ע"ז.

וראה עוד בדברי שאול לבעל השו"מ (על אגדות הש"ס) כבת שיש לחלק בין יציאת מצרים שהיה

סימן מ"ב אזהקה באמצע טבילת כלים

ג. האבודרהם כתב בשם הראב"ד שאם היו לפניו עוד פירות נוספים אי"צ לברך, [ומבואר מדבריו שאף שלא התכיון אליהם].

ד. בהגהות מימוניות (פ"ז מברכות אות ז') כתב בשם ר"ת שאם בירך על הכוס ונשפך, והביאו לו כוס אחר, די בברכה ראשונה כיון שמה לי הוא ומה לי אחר, ומבואר שהברכה היא על כל מה שעתיד לאכול.

ולהלכה פסק בשו"ע (סי' ר"ו ס"ו) כדעת הרא"ש שהברכה חלה רק על המאכל שאוכל כעת, ולכן אם נטל פרי לאכול ונפל צריך לחזור ולברך, אע"פ שהיו לפניו עוד מינים.

אבל הרמ"א שם פסק כדעת ההגהות מיימוניות שאינו חוזר ומברך רק אם לא היה בדעתו לאוכלו, אבל בסתמא כיון שדעתו על כל מה שיבוא לפניו אינו צריך לחזור ולברך. [וכמו שביאר בביה"ל שם שהרמ"א פליג ע"ד השו"ע]. וכתב בביה"ל שם שאף לדעת השו"ע למעשה יש לומר שסב"ל, וכ"כ במשנ"ב (שם סקכ"ו).

ומ"מ בנ"ד כיון שהפסיק בכל מעשה הטבילה, א"כ צריך לחזור ולברך על הכלים.

אבל אם הפסיק בדיבור קודם שטבל את הכלי שלא מצורך הטבילה הרי חייב לחזור ולברך, כן נראה ע"פ מש"כ במשנה ברורה (סימן רו סק"ב), שהרי הוא חשוב הפסק, וכן כתב הגר"צ כהן זצ"ל בספר טבילת כלים (עמ' קפא) שכן נראה ע"פ מש"כ בשו"ע יו"ד סימן יט ס"ד ובט"ז סק"ד, ובשו"ע או"ח סימן ר"ו ס"ג, ובמשנ"ב סק"א, ושאפילו מילה אחת הוי הפסק.

ומ"מ הפסיק בשתיקה, יש לדון שנחשב הפסק, אם היה הרבה זמן, וכמ"ש בתוספתא (ברכות פ"ו הלכה כ') וז"ל: יחיד שהיה עושה עשר מצוות מברך על כל אחת ואחת, היה עושה מצוה כל

שאלה: אם יש אזהקה באמצע טבילת כלים, ורץ למקלט, וחוזר וטובל את הכלים, האם צריך להמשיך לחזור ולטבול בברכה.

תשובה: אם הפסיק בין הברכה לטבילת כלים, כיון שלא התחיל בטבילת כלים, הברכה לא חלה וצריך לחזור ולברך, [וראוי אם אפשר שעכ"פ יטביל כלי אחד].

אבל אם הפסיק בין הטבילת כלי אחד לשני, אם היה הפסק בדיבור, צריך לחזור ולברך, אבל אם לא הפסיק בדיבור בשתיקה לזמן קצר מאוד כיון שאין היסח הדעת אינו צריך לחזור ולברך, [ועכ"פ ראוי מספק שישמע את הברכה מאחר] אבל אם הפסיק בשתיקה הרבה זמן, צריך לחזור ולברך.

מקור: אם הפסיק קודם הטבילה, הרי הברכה לא חלה, בב"י סו"ס ר"ו כתב בשם הירושלמי בפרק כיצד מברכין (ה"א) רבי זריקן אמר רבי זעירא בעי אהן דנסיב תורמסא ומברך עלוי ונפל מיניה מהו מברכא עליה זמן תנינות מה בינו לבין אמת המים אמרין תמן לכך כוין דעתו מתחלה ברם הכא לא לכך כוין דעתו מתחלה, ע"כ, וכיון שלא כיון דעתו בתחילה ואוכל מאכל אחר צריך לחזור ולברך.

ונחלקו הראשונים מה קימ"ל לדינא.

א. דעת הרא"ש (ברכות פ"ו סימן כ') שהברכה חלה רק על המאכל שאוכל עכשיו, ולא על המאכל שעתיד לאכול לפני כן.

ב. דעת רבינו יונה (ברכות דף כז: מדפי הרי"ף ד"ה ובירושלמי) שהמברך על מאכל שנפל מידו ואינו מוצא את אותו המאכל צריך לחזור ולברך שאוכל אותו המין, [ובט"ז (שם סק"ח) כתב דהיינו דוקא שלא התכוון לאכול פירות נוספים, אבל אם התכוון לאכול פירות נוספים צריך לחזור ולברך, ובביה"ל (ד"ה רק) כתב שהמאמר מרדכי דחה דבריו].

בטרקלין גדול לא הוי הפסק לגבי קידוש. ואמנם במג"א (שם סק"ז) כתב ששינוי מקום נחשב הפסק, ע"ז. ומ"מ הכריע במשנ"ב (שם סק"ג) וכתב שהליכה לא הוי הפסק ע"ש, ומ"מ לדעת השו"ע נחשב כהפסק, ולפי"ז ה"ה בנ"ד בטבילת כלים, אם מברך בשינוי מקום נחשב הפסק, [ונפק"מ אם מטביל כלים במקוה גברים ומברך מחוץ למקוה, שלדעת השו"ע הוי שינוי מקום וחשוב הפסק, וצריך לברך שוב, וא"כ לא יוכל לטבול שם את כליו, משא"כ לדעת המש"ב לא חשוב הפסק].

ועוד יש להוכיח בשו"ע (או"ח סי' קס"ו) שטוב ליזהר מלהפסיק בין נטילה להמוציא, וברמ"א שם כתב שאם שהה כדי הילוך כ"ב אמות מיקרי הפסק, ובמשנ"ב שם כתב שאם הולך מביתו לבית אחר יש מחמירים שאף בהליכה מועטת ששינוי מקום נחשב הפסק, ע"ש, ונראה שה"ה בנ"ד כיון שהרי הוא הולך למקום אחר נחשב כהפסק, וכן נראה מדברי הט"ז (סימן קע"ח סק"ט) שאם שינה דעתו והלך לחדר אחר הרי הוא נחשב הפסק ע"ש, ויש לומר שהברכה לא חלה על הטבילת כלים. ובספר ברכת ראובן (ברכות עמ' רמב) כתב שאף שלכתחילה נחשב הפסק כיון שהוא שינוי מקום, מ"מ כתב שבדיעבד אף שינה את מקומו לדעת המשנ"ב אינו נחשב שינוי מקום, ומ"מ נראה שבנ"ד כיון שהוא בדיעבד, יש לסמוך ע"ד המשנ"ב שאינו נחשב שינוי מקום.

ושו"ר שכתב בספר הלכות אזעקה (עמ' קכ) בשם הגר"א נבנצל שליט"א. ומ"מ נראה שאם היה לזמן קצר, אפשר שאינו חשוב הפסק, אף ששינה את מקומו.

היום אינו מברך אלא אחת, היה מפסיק ועושה מפסיק ועושה מברך על כל אחת ואחת עכ"ל.

ואמנם כתב בפרי מגדים (או"ח סי' ר"ו א"א סק"ד) וז"ל: ובדיעבד אפילו שהה הרבה בשתיקה כל שלא הסיח דעתו, אין צריך לחזור ולברך עכ"ל, ומ"מ כתב בברכת הבית (שער א' שערי בינה אות יב) שאם שהה זמן מרובה עד שהסיח דעתו, הוי הפסק, ע"ש, וכ"כ במשנ"ב (סי' כ"ה סקכ"ט, סו"ר ר"ו סק"ב) שאם היה היסח הדעת צריך לחזור ולברך, ומ"מ בהפסק קצר אינו הפסק, ולגבי טבילת כלים כתב הגר"צ כהן זצ"ל בספר טבילת כלים שם, ע"פ דברי המשנ"ב שם, ושלכתחילה לא יפסיק יותר מתוך כדי דיבור, אבל בדיעבד אפילו זמן רב לא הוי הפסק, ואמנם הביא שם מש"כ בדרכי תשובה סימן יט סקמ"ה שאפילו גם לאסור וחשיב הפסק יעו"ש. וע"ע בזה בשו"ת אבני דרך (חלק טו סימן קנא), ומ"מ נראה שאם הפסיק הרבה זמן למשך יותר מחצי שעה, הרי הוא נחשב הפסק וצריך לחזור ולברך.

ועוד יש לדון שאם הפסיק בהליכה, הרי הוא נחשב כהפסק, ויש להוכיח ממש"כ בטור (סימן ח') בשם הרא"ש שאם לובש טלית קטן בביתו והולך לבית הכנסת ומתעטף בטלית גדול צריך לברך, וכתב בב"י שצריך לברך כיון שהליכה הוי הפסק מביתו עד בית הכנסת, וכן כתב בשו"ע (שם סי"ג), ואמנם בט"ז (שם סק"א) כתב להעיר מדברי התוספות (סוטה דף לט ע"א) שהילוך לא הווי הפסק רק שהיה הוי הפסק בכ"ב אמה, ע"ש, וכן כתב להעיר בביאור הגר"א (שם) שלא חשיב הפסק וכמו שמצינו לגבי דיני קידוש במקום סעודה בסימן רע"ג שמהלך מפינה לפינה

סימן מ"ג טיסה דרך ירדן בתחפושת מוסלמי כדי לחזור לארץ

ועוד יש לדון ע"פ מה שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' ע"ז שדעות הראשונים שהמוסלמים אינם בכלל עובדי עבודה זרה כיון שהם עובדים בשיתוף אין איסור, ושו"ר שכן השיב הגרש"ב גנוט שליט"א (קובץ מריח ניחוח פרשת שלח ה'תשפ"ה). ואמנם יש לדון כיון שהוא בכלל האיסור של בחוקתיהם לא תלכו, וכמ"ש בנימוק"י (ב"ק דף מ' ע"א מדפי הרי"ף), ומ"מ נראה כיון שאינו מתכיון ועשה להנצל מהסכנה אין איסור.

וכן נראה ממש"כ בספר חסידים (סימן תשב) וז"ל: האשה שהלכה בדרך ושמעה שפוגעים בה גויים, ויראה מהם, יכולה ללבוש בגדי כומרת כדי שיהיו סבורים שהיא כומרת ולא יעשו לה רע, ואם שמעה שפריצי ישראל יפגעו בה, מותרת ללבוש מלבוש נכרים ולומר היא גויה, עכ"ל. ולפי"ז נראה שה"ה בנ"ד כיון שהוא מחמת סכנה וכמבואר מדברי הרמ"א יש להתיר, וכן נוהגים ללבוש בגדי מוסלמים, מפקחי הכשרות של בד"ץ העדה החרדית, שנוסעים לירדן.

שאלה: [מלחמה עם איראן סיון ה'תשפ"ה, שנסגרו כל גבולות השמים וא"א לטוס לישראל ולהיפך, מחמת המלחמה והטיילים שאיראן שולחים לישראל], חסיד היה תקוע בחו"ל בעקבות המלחמה עם איראן. הוא חזר לארץ דרך מטוס שנחת בירדן, והתחפש למוסלמי. האם מותר להסתכן לחזור לארץ (למי שכבר גר כאן) במצב כזה האם מותר להתחפש למוסלמי למטרה זו. [שאלת הרה"ג מרדכי ציון שליט"א במח"ס הלכות אזעקה וש"א"ס].

תשובה: מותר כיון שהוא לצורך סכנה.

מקור: כתב בשו"ע (יו"ד סי' קנ"ז ס"ב) וז"ל: "אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו. אבל אם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי משנה מלבושו בשעת הגזרה, מותר כיון שאינו אומר שהוא עובד כוכבים". וכתב שם ברמ"א "וכל זה לא שרי רק במקום סכנה, אבל שלא במקום סכנה כגון שילבש בגדי עכו"ם שלא יכרוהו שהוא יהודי ויעביר מכס או כדומה לזה, אסור", וכיון שכאן הוא במקום סכנה יש להתיר.

סימן מ"ד להוריד מזוזה במקום סכנה

בס"ד, ז' סיון תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים ושא"ס וקבצים נפלאים בכל חלקי התורה הקד' כן ירבו.

אודות מה ששאל לפני כשנתיים וחצי בזה"ל: בשבוע שעבר היה פרעות קשות בעיר לוד מהערבים ששרפו והזיקו לבתים של יהודים רח"ל. השאלה אם מותר להוריד שם המזוזה שנמצא בפתח הבית כדי שלא יזהו הערבים שזה בית של יהודי, וגם הם יכולים להשחית המזוזה חלילה וחס, עכ"ל, והשאלה נוגעת גם לעכשיו שיש ערבים שמסתובבים בפריז ופצעו אשה יהודייה צעירה בביתה, וכן בברלין מסתובבים תומכי חמאס וסכנה גדולה שידעו שהוא יהודי מחמת שיראו שיש מזוזה על ביתו, אם מותר להוריד את המזוזה.

בגמ' ביומא דף יא ע"א אמר ליה אביי לרב ספרא הני אבולא דמחוזא, מ"ט לא עבדו להו רבנן מזוזה, אמר אביי משום סכנה וכו' מעשה בארטיבין אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי ומצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז. וכתב הרמ"א בשם האגודה וז"ל: וכן חצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממזוזה. וכתב הט"ז (שם סק"ג) דמבואר

באגודה שהטעם ששערי חצרות ועיירות פטורות ממזוזה כשיש שם מקצת גויים, הוא משום הסכנה, שיאמר הנכרי שעושין לו כישוף. ע"ש. ומבואר דבמקום דאיכא סכנה יש מקום לפטור חובת מזוזה, וכן מצינו שכתב במאירי ביומא שם וז"ל: כל מקום שיש סכנה בהנחת מזוזה לשם כגון שהיו שם גויים מצויים וסבורים עליו שהוא עושה כשפים הן של יחיד הן של רבים כגון של שערי מדינות ומבואות פטור, אפילו אין שם אלא סכנת ממון וכו' ואע"פ שאמרו שלוחי מצוה אין ניזוקין היכא דשכיח היזקא שאני, שאין הקב"ה רוצה שיהא מוסר עצמו לסכנה ולסמוך על הנס בשביל קיום מצוה וכדכתיב (שמואל א טז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני (ועי' פסחים ח' ע"ב). עכ"ל. ודברי המאירי הנ"ל מחודשים והעירו בזה האחרונים, ובספר שמועות חיים יומא שם כתב שכל שיש חשש סכנה אף מחמת ממון הרי הוא אינו בכלל שעריך ע"ש, ומ"מ מבואר דהיכא דאיכא סכנה מותר להוריד את המזוזה, וכן הורה הגרד"ק שליט"א, אך מ"מ הוסיף שהרי יכול לקבוע מזוזה במקום עמוק יותר בתוך הפתח, כך שלא יראו שגר שם יהודי.

ואף שמזוזה היא שמירה כמו שהארכתי בזה בספרי שערי יוסף הל' מזוזה, והוא נפק"מ לדינא כמבואר שם, מ"מ במקום סכנה, אין סומכין על הנס.

סימן מ"ה בית שנהרס מהטיל האם יחפש את המזוזה

בס"ד, סיון ה'תשפ"ה

שאלה: מי שביתו ל"ע נהרס ע"י הטיילים, שנשברו כל הביקורות והקרירות ונפלו הדלות והמזוזות, האם מחוייב לאסוף כל המזוזות שבבין ההריסות, או להוציא כסף שאחרים יחפשו את המזוזות, לפני שילכו לאבדון, והאם זה חובת הבעלים כיון שהמזוזות עדיין שלו, או של כולם. [שאלת הרה"ג אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר וש"א"ס].

תשובה: אם הבית עומד על תילו, רק יש סכנת הריסה, צריך להשתדל בכל כוחו וממונו, שלא יאבדו את המזוזות בכלל ההריסות, וכמו שמוציאים שאר חפצים חיונים, ומזכרות שנשארו. אבל אם כל המבנה קרס, כמו שהיו כעת בנינים שקרסו, והיה גם אש גדולה, אין חיוב לחפש את המזוזה, כיון שמסתמא ע"פ הרוב נשרפה.

מקור: בפשוטו נראה שדינו כמקק הספרים כמבואר במשנה בשבת (דף צ' ע"א) שמקק ספרים ומקק מטפחותיהן טעון גניזה, וכ"כ בספר אורחות חיים (ס' קנ"ד) ובדע"ת למהרש"ם שם [ובשו"ת צי"א (ח"ח סימן ל')]. אמנם יש לחלק דדוקא במקק הספרים, מבואר שם ברש"י

שהרקיבו מעט, ובלו, אבל שנעשו אפר, אין להם חשיבות, ואין טעם לגונזם, ורק בספר תורה שבלה מבואר בשו"ע (או"ח ס' קנ"ד ס"ו), שיש חיוב לגונזו בכדי חרס שמא יעמדו לימים רבים. ושוב נראה להוכיח מש"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן יא) שספרים שבלו מותר לשורפם בשעת הדחק, ולגונזם אצל ת"ח, וכ"כ בשדי חמד (מערכת כניזה, פאת השדה אות כג ואות לה) והו"ד בשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ג סימן מז אות ב' סק"ה), ובשו"ת באר שבע (סימן מג) כתב לאסור, וכ"כ בשו"ת כנסת יחזקאל (סימן לז) וכ"כ במג"א (שם סק"ט) שאסור לשורפם, והשורפם עובר בלאו של לא תעשו כן לה' אלוקיכם. ועכ"פ אף לחולקים, מ"מ בודאי מבואר שם שיש חיוב לגנוז את האפר. ומ"מ היינו דוקא היכא שיכול למוצאו ויודע שזה הוא, כגון במקום שעומד על תילו, אבל במקום שהכל קרס, וא"א לחפש אחר אבן אבן, נראה בפשוטו שאין חיוב בזה לטרוח ולחפש את המזוזה. ובקונ' עזרת אליעזר מלחמה, הביא מבמח"ס שערי המזוזה וגנזי הקודש שמסופקים בגודל החיוב שצריך לחפש אחריה.

ושוב נראה שכיון שהוא בחשש סכנה, להכנס לשם, אין חיוב לחפש אחריה, ורק היכא שאפשר להכנס, ואין חשש סכנה, יש לחפש אחריה לקבורה.

סימן מ"ו תשלום נדר בעת צרה ממעשר כספים

ולפי"ז הצדקה שתורמים בעשי"ת אין לתת ממעות מעשר כספים.

וכן אדם שקיבל יסורים או איזה מחלה שמצוה לנדור וכמ"ש בשו"ת נשאל לדוד (יו"ד סי' י"ז ד"ה ושלשית).

ולכן בנ"ד בשעת מלחמה ע"פ המבואר בגמ' בתענית דף ח' ע"ב ובשו"ע או"ח סי' תקע"א ס"ג שנודרים להתענות לאחר הגזירה.

וא"כ ה"ה נדר צדקה בזמן הזה שאינו יכול לשלם את נדרו ממעשר כספים

ואמנם יש לחלק שכיון שאינו חייב לנדור ורק יכול לנדור, יכול לשלם ממעות מעשר כספים משא"כ בנמצא בצרה ממש. ויל"ע.

שאלה: אדם שנדר בעת צרה שאם ינצל מהמלחמה, ולא ינזק ביתו וינזק יתרום סכום כסף גדול לצדקה, האם יכול לשלם את הנדר ממעשר כספים, כיון שהכסף הולך לצרכי צדקה.

תשובה: אינו יכול לשלם את הכסף ממעות מעשר כספים, כיון שהתחייב לתת צדקה בעבור נדרו.

מקור: שו"ת בית דינו של שלמה (יו"ד ס"א ד"ה ולשאלה) וכ"כ בספר צדקה ומשפט (פ"ד הערה ג').

ויש לדעת שלנדור בעת צרה, הוא אף בימי ראש השנה ויום הכיפורים

וכמ"ש בחידושי הריטב"א (נדרים י. ד"ה שמעינן) ובנימוק"י (נדרים ט: ד"ה י:) והו"ד בערוך השולחן (יו"ד סי' רג ס"ח)

סימן מ"ז לימוד תורה בלילה בזמן המלחמה

כלביא יקום וגו', שיש בכוח של קריאת שמע על המיטה בכוונה, להרוג אלף קכ"ה מזיקים, ע"ש. [והאריכו בזה רבינו האר"י הקדוש, ובעוד ספרים הקדושים, באר מים חיים, אמרי נועם, נועם הלבבות, אבני המקום, נועם אמרים, עשר עטרות, ועוד הרבה, ואכמ"ל] ואם כן, קריאת שמע שעל המיטה בכוונה גדולה, סגולה עצומה ממש להכרית לגמרי כל האויבים והמזיקים לישראל. שנית, יש להוסיף שעל כל פנים כל אחד יוסיף עוד פרקי תהלים, [בזמן מלחמה מותר, ומצוה, ואף חובה לומר תהלים אפילו בלילה, כמו שכתבו הפוסקים], ועוד קצת לימוד לפני השינה, כמה שרק יכול, [באופן שלא יזיק לו למחרת בבוקר שיקים בשביל זה יותר מאוחר, או שיקום בלי מספיק כוח לעבודת הבורא], ויכוון חזק בתפילה ולימוד בלילה לעורר רחמי שמים מרובים על כל ישראל שלא יארע להם כל רע. שלישית, יש להוסיף ב"ה מכאן קריאה של חיבה לכל אחינו שבגולה, שיש להם שעות אחרות מכאן בארץ ישראל, ובשעות שכבר לילה כאן, עדיין עוד יום שם, ויכולים במיוחד לעורר רחמי ה' בתפילות, ושיעורי תורה, והתמדה בתורה, ומצוות ומעשים טובים, וצדקה, במיוחד בשעות אלו שאצלם עדיין יום, או בתחילת הלילה, ואילו כאן בארץ ישראל כבר נמצאים בשעות המאוחרות בלילה, ויכוונו להצלחת המערכה כאן בארץ ישראל שינצלו ישראל בכל מקום שהם מכל אויביהם. ויהיה לכל ישראל עוד הגנה גדולה מכוח התורה והתפילות של אחינו שבגולה. עכ"ל.

וכידוע שמרן רה"י הגרי"ג אידלשטיין זצוק"ל סיפר בזה על הבבא סאלי זיע"א שאמר באחת המלחמות שמה שהיו שנפלו משום שהעריבים שלחו את הטילים בבין הסדרים או בבין הזמנים שלא למדים וחסר זכויות.

ובעיקר דין לימוד תורה בלילה, בגמרא במסכת ברכות דף ג ע"ב הביאו על דוד המל שהיה כינור למעלה ממיתתו וכיון שהגיע חצות לילה באה רוח צפונית ומנשבת בו ומנגן מאליו מיד היה קם ועוסק בתורה, ומשמע שיש לישון בחצי

שאלה: במה שעוררו שיש ללמוד תורה בלילה כיון שאז עיקר הלחימה בעיר עזה, ונהרגים אז הרבה חיילים, האם מי שיפריע לו ללימוד בשעות הסדרים, והבוקר יעשה לימוד בלילה. (ר"ח כסלו ה'תשפ"ה).

תשובה: מי שבכוונו לכך, ולא יפגע בלימוד התורה לאחרים, ראוי לעשות כן. והכל כפי הנהגת חכמי הדור.

מקור: הובא תשובת מרן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ 'ווי העמודים וחשוקיהם' (חודש חשוון תשפ"ד), כותב: "ודאי שמצוה גדולה למי שיכול ללמוד או להתפלל בשעות קטנות אלו, ומצוה גדולה על כל בית כנסת להתארגן ולארגן כולל של אנשים שיש להם את האפשרות לכך שילמדו ויתפללו בבית הכנסת בשעות הלילה, ויהיו שלוחים של שאר המתפללים והלומדים, וכל אחד יתרום כסף לכולל זה, כדי שיהיו שלוחים של כל המתפללים והלומדים כמו שמצינו באנשי מעמד שהיו עומדים על הקרבן, והיו שלוחים של כל עם ישראל, והוסיף עוד, כי ישנם כאלה שלא יכולים להיות ערים בלילה, מאחר ולמחרת לא ילמדו כמו שצריך מחמת עייפותם, ואין הצר שווה בנזק המלך, ולכן יש עיצה אחרת, שבשעה שהולכים לישון, יקראו קריאת שמע על המיטה בכוונה גדולה, ויכוונו שהולכים לישון לא להנאת עצמם אלא אך ורק כדי שיהיה להם כח ללמוד תורה למחרת, ושינה זו עצמה נחשבת זכות לעם ישראל כמו שלומד ומתפלל, ומועילה מאד להרבות זכויות במלחמה. עכ"ל. ונראה שכל מה שצריך לתרום לכולל הנ"ל היינו דוקא במי שאינו לומד ועובד לפרנסתו אבל הלומדים תורה, התורה מגנא ומצלא עליהם.

וידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, כתב להוסיף בזה בזה"ל: ראשית, יש להוסיף מה שכתוב בזוהר הקדוש פרשת בלק על הפסוק (במדבר כ"ג כ"ד) הן עם

ובמה שאמר הגרי"ז שליט"א שהשינה עצמה לצורך הלימוד תהיה כלימוד תורה כן נראה פשוט כמבואר בשו"ע סי' רל"ו, וכן אמר הגר"א ל"ל שטיינמן זצוק"ל בשם מרן החזו"א שיש שכר על השינה כמו לימוד תורה אם מכיון ללמוד.

ויש להוסיף שמבואר בגמ' בסוטה דף כא ע"א דתורה מגנא ומצלא בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה.

ובקרי"ש על המיטה מגינה מן המזיקין לאדם עצמו ולא לאחרים, אך ע"י הקרי"ש מקדש את השינה.

הראשון של הלילה והמחצית השני וא"ל יש לעסוק בתורה הקדושה, ע"ש, ועי' בגמ' ברכות דף ס ע"ב שלקח עמו תרגול כדי להעיר את עצמו בלילה ומסתמא בשביל הלימוד, משנתו בלילה ועיין עוד בבבא מציעא פג אי צורבא מרבנן וכו' אקדומי קרם לגירסיה ושם בדף פד ע"ב בצפרא אמר ליה זילא מפני ביטול תורה ע"ש.

ומ"מ בזמנינו לא נהגו כן וכתב בשו"ת יביע אומר הלק ז' חלק יורה דעה סימן כ' אות ב' להביא סמך לזה ממה שאמרו ביומא כב שאני מיגנא ממיקם ופירש רש"י נוח לו לאדם לגרר שינה מעיניו מלילך לישון ער סוף הלילה מלהיות עומד ממטתו בהשכמה ע"ש. וכ"ש אם יקום מאוחר ולא יתפלל כראוי וכמו שכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ס"א.

סימן מ"ח האם מותר להסתכל על הרוגים בתמונות

בס"ד, מרחשון ה'תשפ"ד

ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור אבל ראייה בעלמא מותר וכמ"ש רס"י רכ"ט ע"ש ובב"י ואסור לומר כמה נאה כותי זה". וכן העתיק המשנ"ב שם סקל"ג: "עו"ג - היינו ראייה בעלמא דמותר אבל להסתכל בו ביותר ולהתבונן בדמותו אסור [מ"א] ואסור לומר כמה נאה כותי זה משום לא תחנם [גמרא]". וכן כתב בספר זכרון ח"ב אות כ"ה דכל עניני הסתכלות הכוונה דווקא שמביט בדבר ביותר אבל ראייה בעלמא לית לן בה.

והנה מלבד העניין הנ"ל שהוזכר באריז"ל שלא להסתכל בפני הרוג, ולכאורה היה נראה הוא דוקא בהרוג, ומ"מ מצינו בגמ' בהוריות (יג, ב) איתא דהמסתכל בפני מת הרי הוא קשה לשכחה, וכתב בליקוטי מהרי"ח בשם ספר זכירה דקשה לשכחה גם המסתכל בפני הגוי ובפני הנבילה, וסגולה לזה להסתכל אח"כ ג"פ על צפרני ידיו וג"פ על השמים, עכ"ל,

והנה מעתה יש לדון לגבי נ"ד האם הסתכלות בתמונה, כי לגבי מה שקשה לשכחה נראה שהוא דוקא שמסתכל בפני המת עצמו.

ואמנם בטעם דברי הגמ' בהוריות הנ"ל מצינו שכתב רבינו ידעיה הפניני כתב שטעם החשש הוא כי בראותו מת שהכירו היטב בחייו, ועתה הוא כאבן דומם, יחרד מאד כאשר יחשוב שימות גם הוא כמוהו, ומתוך היראה יטרד שכלו וישכח תלמודו, וכן ביאר בסמוך לגבי קריאת כתב שעל הקבר ואף שנקט ביאורו במי שמכירו היטב, לא מצינו חילוק בין מת שמכירו לאינו מכירו. ע"ש, ולפי"ז ה"ה לגבי תמונה.

ואמנם ממש"כ בתורת חיים עמ"ס סנהדרין דף צ' ע"א וז"ל: וזה טעם מה שאמרו אסור להסתכל בפני רשע כי גורם לעצמו מדת השכחה ע"י רוח הטומאה שהוא מושך ממנו אבל המסתכל בתלמיד חכם וצדיק כיון שמעשיו הטובים

לכבוד הבחור החשוב שמואל פנחסי נ"י מבחירי ישיבת נתיבות החכמה.

אודות במה ששאל בזה"ל: האם מש"כ רבינו הארי (הובא גם בבא"ח) שלא להסתכל בהרוגים או צלובים דיזיק לנפש. הוא גם בתמונות וכד' או החשש דווקא ממש, ע"כ לשון השאלה.

כתב בשער רוח הקודש למהרח"ו דף ז וז"ל גם דע כי הסתכלות עיני האדם באנשים הנהרגים ע"י תלייה וכיו"ב פוגם מאוד בנפשו של אדם ואפי' אם מסתכל בהם מרחוק מאה אמה או יותר גם בחוש הריח אם מריח אדם באיזו נבלה או ריח רע פוגם מאד בנפשו וגורם שתתרחק ממנו והראיה לזה מן הבשמים של מ"ש להחזיר את הנפש גם ארז"ל כי הנשמה נהנית מאד מן הריח הטוב ועליו נאמר כל הנשמה תהלל יה תחלים ק"ס עי"ש. עכ"ל. וע"ע במדרש תלפיות ח"ב ענף הסתכלות.

וכן הביא בספר הנהגות צדיקים עמ' תרי בשם האריז"ל בשער רוח הקודש ט' א' אסור להסתכל בפני אדם רשע, אל יסתכל בהורגים ובנצלבים שפוגם הראיה. וכן הובא בעוד ספרים.

ולפי הטעם שכתב האריז"ל נראה שה"ה בהסתכלות בתמונות הרי הוא פוגם את הנפש.

ולכאורה היה נראה שכל זה דוקא בהסתכלות אבל לא בראיה, וכמו שיש להוכיח ממה שכתב השולחן ערוך (סימן רכה סעיף י): "הרואה אילנות טובות ובריות נאות, אפילו עכו"ם או בהמה, אומר: בא"י אמ"ה שככה לו בעולמו; ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר, לא עליהם ולא על אחרים, אא"כ היו נאים מהם". וכתב המג"א שם סק"כ: "אפי' עכו"ם. והא דאמרי' אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע הכא מיירי שרואהו ומ"מ נראה דדוקא להסתכל בו

הישראל יעו"ש, אך מ"מ הכא נכון להחמיר לפי הטעם שכתב האריז"ל שהרי הוא פוגם את הנפש.

ושוב ראיתי בשו"ת אשר חנן חלק ט' סימן מ' נשאל לגבי ראית סרטונים ותמונות של מחבלים מתים בשעת מלחמות או כפי מה שיש ארגוני טרור איסלאמים שמוציאים להורג מבני עמם בעריפת ראשים ושחיטה ושריפה בצורה אכרזית אם מותר להביט בהם, וכתב שם שהרי מבואר בגמ' ביבמות דף עט ע"א שאחד מהסימנים שנתנו בישראל הם רחמנות וכעין מה שאמרו עין רואה והלב חומד והכא נמי עין רואה והלב מתאבן והמוח נשפע מהסתכלות העלולה להביא את היהודי גם לאכזריות כנגד רצונו האמיתי, וכתב שם שקרא חוקרים שהגיעו למסקנא על הרוצחים שבאו לידי רציחה רק מתוך הסתכלות בסרטים והושפעו מזה, וכתב להביא דברי האריז"ל הנ"ל וכתב שלפי"ז ה"ה בהסתכלות במסך, ע"ש.

ושוב כתב לי הבה"ח יהודה שוילי שליט"א במח"ס נחלת יהודה, שהיה מעשה בתחילת הצמלחמה עם הגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א שבא לביתו קצין צה"ל וביקש ממנו שלפחות כל בחור ישיבה ילך לבקר חייל פצוע בבית החולים. והגר"ד לנדו השיב לו שללומדי התורה יש נפש עדינה, ואם יראו חייל פצוע זה יכול להזיק לנפש העדינה שלהם.

תבנא לדינא: מעיקר הדין אין הקפידא הנ"ל שרואה בתמונה.

חקוקין על פניו כמו שכתב הזוהר בפרשת ואתה תחזה לכך המסתכל בו זוכר נשכחות טוב לו כי מושך ממנו עליו רוח קדושה וכמ"ש גבי דוד המלך שכל המסתכל בו היה זוכר נשכחות מדכתיב וטוב ראי. ועוד דרשעים אפילו בחייהן קרוין מתים והמסתכל בפני מת קשה לשכחה משום רוח מסאבא שעליו אבל דוד המלך חי הוא וכמו שכתב דוד מלך ישראל חי וקים לכך ראית פניו טוב היה לזכרון. עכ"ל, נראה דוקא היכא שהוא ראוהו בעצמו.

ובמק"א דנתי בתשובה האם האיסור להסתכל בפני רשע הוא גם בתמונה, ונפק"מ להסתכל על תמונות של מחבלים שברחו מבית הכלא כמו שאירע בערב ר"ה תשפ"ב, והארכתי בזה בתשובה להגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, שבכה"ג יש להתיר, ובעצם הדין אם מותר להסתכל בפני רשע בתמונה, נשאל בזה הגר"א נבצל שליט"א בשו"ת מציון תצא תורה (עמ' עח) והשיב שמותר, ושם ציין שהגר"י שוב שליט"א כתב ששמע מהגר"ש דבילצקי זיע"א שראוי להחמיר בזה, ואולם כתב שם שהגר"ע אויעבראך שליט"א פסק שעל תמונה של גוי אין איסור התסכלות ואינו דומה לתמונה של אשה שאסור להסתכל ששייך בזה הרהור, וע"ע בגם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה שליט"א ח"ב סימן כד, ובמש"כ עוד בזה ידידי הגאון רבי אהרן כהנא שליט"א בספר בהלכות מתחרדים שיו"ל בקרוב. ובמש"כ בזה ידידי הגר"ח מלין שליט"א בשו"ת שיח חיים עמ' קעד. שהאריך לדון בזה. ויעויין עוד מש"כ בזה בספר שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית

סימן מ"ט אונן בחיילים או שבויים שנהרגו במלחמה

מקור: קימ"ל לדינא שאם לא מתעסקים בקבורה או תכרכים, נחשב כנתייאש מלקבורו, וממילא אין לו דין אונן, ולכן מותר במצוות עד שיתעסק מהקבורה, אבל איסורים אסור שיש את כל האיסורים ולכן בבשר ויין יש להחמיר בזה, אבל לגבי רחיצה אפשר להקל כיון שזה קשה אפשר להקל לפי הצורך כיון שאי אפשר לדעת כמה זמן ימשך והרי הוא צורך גדול, כן שמעתי להורות כמדומה מהגרע"פ שליט"א וממו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א ומהגאון רבי שמעון ללוש שליט"א.

שאלה: בכל אותם האנשים שמקבלים הודעה שגופת קרובתם נמצא בעזה ולא קברו אותם כמובן, האם כל עוד לא הובאו לקבורה יש על קרובי משפחתם דין אונן. [שאלת הרה"ג מ"ח רוטמן שליט"א, דיין בביד"צ היכל המשפט ובביד"צ רמת בית שמש ד'].

תשובה: אונן כגון שידע שקרובו נרצח בשבי בחמאס בעזה רח"ל, אך עדיין לא קברו אותו, וכן מה הדין לגבי חייל שנהרג במלחמה ולוקח זמן עד שיביאו אותו לקבורה, אם יש להם דין אונן.

סימן נ' מקווה עם קופסה של אבטיחים שמחובר לקרקע על ידי ברגים

סילון של מתכת, אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טומאה; והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר. ואם הסלון של מתכות מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. (ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא). ולפי"ז אם הברזל אינו מקבל טומאה, ולפי"ז יהיה כשר המקוה לטבילת אשה, וע"ע בגידולי טהרה (תשובה טו), ובשו"ת נוטע שורק (יו"ד סי' פ"ה) ובש"ך שם סקכ"א, ומ"מ לטבילת גברים לכאורה כן יועיל, ובשו"ת משנה הלכות ח"ט סימן קצ"ו.

שאלה: [מחיייל מעזה שהגיעה לבית ההוראה] שרוצה להכין מקווה מדולב מפלסטיק [-קופסה של אבטיחים גדולה] האם אפשר לקבע ע"י ברגים לרצפת בטון, ויהיה כשר לטבילת נדה.

תשובה: חיבור של ברגים שאפשר לפרקו לא מועיל, אבל חיבור של ברגים שאי אפשר לפרקו מועיל.

מקור: כתב בשו"ע (יו"ד סי' רא סמ"ח) "הבא להמשיך מים למקוה, צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה, כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה, לא יאחז בידו דף ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו. וכן

סימן נ"א האם צריך לכתוב ספר תורה על שמו לעילוי נשמת אדם שנפטר

בס"ד, כ' אדר א' תשפ"ד

כתיבת ספר תורה היא מצווה, וראה מש"כ להאריך כיוצא בזה לגבי כתיבת מזוזה, בריש סי' רפ"ו לגבי חיוב כתיבת וקביעת מזוזה].

ועיין בשו"ת יביע אומר חלק יא או"ח סי' עב אות ד' האם יש מצות כתיבת ס"ת ממי שכתבו, שדן שם באריכות אם לקיום מצוה צריך עשיה והוכיח מדברי הגמ' במנחות הנ"ל והוכיח עוד מדברי הפת"ש שם סק"ח, ונראה מדבריו שבכה"ג מקיימים מצות כתיבת ספר תורה, ואמנם לא ציין שם לדברי הפת"ש סק"ד, ועי'.

וכ"ש שבזמנינו ממלאים את האותיות ובלא הספר תורה פסול שיש בזה קיום מצוה כמו שצייד בדעצ קדושים או"ח סי' לב סי"ג יעו"ש, ועי' בגדולי הקודש שם סוף סק"ח שנחלק עליו, ונראה דאף לשיטתו יש בזה עניין לכתוב ספר תורה להנצח.

ובעיקר המעלה לכתוב ספר תורה ולהנצח מי שנפטר ולא הניח אחריו זרע, ונראה לבאר זה בשני ענינים, מצינו שהוא סגולה לזרע של קיימא, ומצינו מאידך בספרי רבי צדוק הכהן מלולבין שהוא תיקון למעשה ער ומשו"ה מצות כתיבת ספר תורה הוא בסימן ע"ר, וכמ"ש בספרו מחשבת חורף עמ' צה.

ונאריך בשני ענינים אלו יסוד הסגולה לבן זכר הוא הוא ממה שאיתא במדרש תנחומא פרשת אמור סימן' רבי תנחומא פתח בפסו (איוב מא ג) מי הקדמני ואשלם תחת כל השמים לי הוא זה רווק הדר במדינה ונותן שכר סופרים ומשניות אמר הקב"ה עלי לשלם לו שכר עמלו ליתן לו בשכר בן זכר עי"ש, וכיוצא בזה איתא במדרש ויקרא רבה פרק כז ב' וכן במדרש במדבר רבה פי"ד ס"ב, וממילא י"ל שע"י שכותבים ספר תורה למי שנפטר ללא בן הרי הוא כאילו השאיר בן זכר.

וכן נראה ממש"כ בספר שער בת רבים עה"ת פרשת נח שכתב שסגולת מצות כתיבת ספר

לכבוד ..... שליט"א במה שכותבים עתה ספר תורה לעילוי נשמת חייל [ה"ה יונתן מלכה הי"ד בן הרב משה שליט"א, אח זקנתי הרבנית הצדקנית מרת עליזה טהרני ע"ה] שנפל בקרב במלחמה בעזה צריך לכתוב על שמו את הספר תורה או שאפשר לקנות את הספר מסופר סת"ם שכבר כתבו, חוץ מסוף הספר שאותו יכתבו בכתיבת האותיות לפני הכנסת הספר תורה לבית הכנסת.

במצוה לכתוב ספר תורה, איתא בגמ' במנחות דף ל' ע"א "וא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, הלוקח ס"ת מן השוק, כחוטף מצוה מן השוק, כתבו, מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני. אמר רב ששת: אם הגיה אפי' אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו". ופירש"י שם ד"ה כחוטף, מצוה עבד, אבל אי כתב הוה מצוה יתירה טפי. ועי"ש בתוס' ד"ה אם.

וכתב בשו"ע (יו"ד סי' ער ס"א) "מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו ואינו רשאי למוכרו וכו' ", עכ"ל, ומבואר מדברי השו"ע שלקיום מצות ועתה כתבו וכו' צריך שהאדם בעצמו יכתוב.

ובפתחי תשובה (שם סק"ד) וז"ל: עיין בתשובת שאגת אריה סימן ל"ד שהעלה דאפילו לא הניחו לו אבותיו כתובה אלא כל שהוא אפילו תיבה או אות א' לבד והוא גמר והשלים את הכל לא יצא ידי חובת מ"ע זו ע"ש. והא דכתב בהג"ה דאם הגיהו ה"ז כאילו כתבו אף על פי שלא כתב כל התורה כולה עט"ז סק"א. עכ"ל, אבל כאן שכותבים ספר תורה לעילוי נשמת הנפטר שלא הניח זרע אחריו ונרצח במלחמה הי"ד, א"כ נראה שסו"ס מתקיים בזה ההנצחה לעילוי נשמתו. [וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ז יו"ד סי' כ"ה אות ד' שכתב לדון במי שכתב ספר תורה ונתנו לחברו במתנה אם מקיים מצוה, ושם באות א' האריך אם עצם

תלמידי חכמים שעוסקים בתורה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וכן להדפיס ספר כתיבת יד בהלכה מאשר נכתב על ידי מורה הוראה מובהק, ויהיה בו לזכות את הרבים. וכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, ואין חטא בא על ידו. ושכרו כפול מן השמים. וכמו שהאריך בזה הגר"ח פלאגי בהקדמת שו"ת סמיכה לחיים, ובספרו נפש חיים (מערכת ח אות כ), והביא שם בין השאר מ"ש הרב לב אריה, שהמחדש חידושי תורה והמדפיסם שכרם גדול יותר ממקריב קרבנות, וכמ"ש (במכות י א) כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה יותר מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני. ובזמן שהיה בית המקדש קיים אדם מקריב קרבן ומתכפר לו, ועכשיו כשאדם כותב מה שלמד איזה חידוש ומדפיסו, עולה לו במקום קרבן. ע"ש. ובזה פירשו המפרשים מה שכתוב (תהלים מ): זבח ומנחה לא חפצת, אזנים כרית לי, עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי. כלומר, זבח ומנחה לא חפצת, וכמו שאמר שמואל, החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה', הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים. וזהו שאמר, אזנים כרית לי, לשמוע חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ומה יעשה אם נכשל בחטא, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, שעל ידי שמוציא לאור עולם ספר שיש בו זיכוי הרבים, מתכפר לו. ולכן כיון דברא מזכה אבא ראוי להדפיס הספר לזכות את הרבים ויהיה זה לעלוי נשמת ההורים, ויקויים בהם מה שאמרו (בסוף ברכות) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. ובהקדמת סמיכה לחיים הנ"ל כתב עוד כמה מעלות טובות רמות ונישאות להמוציא לאור עולם ספר בהלכה, על ידי מתן דמים לאדפוסי הדרא ספרי דבי רב מן הראשונים או מן האחרונים דלית להו שיעורא. ע"ש. עכ"ל, וכן נמשכו והביאו לדינא כמה מפוסקי זמנינו לדינא.

תורה היא למי שלא זכה לבן זכר או שיש לו צער גידול בנים או חלילה אם בניו אינם מתקיימים שעל ידי מצוה זו זוכה לתקן כל הדברים האלו יעו"ש.

ושוב מצאתי מקור למנהג הנ"ל בספר נהר מצרים בנ"ד בהל' ס"ת אות י' וז"ל: ופה מצרימה וארצות המערב נוהגים לתת ס"ת לבית הכנסת לזכות איש או אשה אשר מתו בלי זרע של קיימא רח"ל להיות להם לזכרון, ומפי עט"ר מרן אבא זצוק"ל שמעתי רמז נאה לזה זה ספר תולדות אדם וה' לא ימע טוב להולכים בתמים עכ"ל, והיינו שכתובת ספר תורה הוא כנגד תולדותיו של האדם. ומשו"ה נמשך המנהג להכניס לבית הכנסת ספר תורה לע"נ מי שנפטר ולא השאיר זרע אחריו, [ויל"ע אם במי שנפטר על קידוש ה', שאפשר שאי"צ לכל זה, וכידוע מעלותיו].

ומ"מ ידוע מש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ח' חיו"ד סימן לו שנשאל בזה"ל: נשאלתי מאיש ירא ה' מרבים, יקר רוח איש תבונה, אשר עז רצונו להנציח שם הוריו, ולעשות מצות לעלוי נשמתם. והן עתה יש לפניו אחת משתי מצות, או הכנסת ספר תורה לבית כנסת, או הדפסת ספר הלכה בכתב - יד, שחיברו תלמיד חכם גדול, מורה הוראה מובהק, איזו מהן קודמת יותר, עכ"ל, והאריך בזה בדברי השו"ע שם ס"ב שבזמנינו מקיימים מצות כתיבת ספר תורה בקניית ספרי הלכה. והאריך בזה מחמת כמה צדדים והן מחמת שבזמנינו לא בקיאים בחסרות ויתירות ואפשר שלא מקיימים בזה מצוות כתיבת ספר תורה, [ונראה מדבריו שעיקר המצוה שאדם כותב ספר תורה לע"נ אביו או אמו הוא בעיקר בקיום מצות כתיבת ספר תורה, ועי'].

ומ"מ סיים שם לדינא בזה"ל: ומעתה דון מינה ואוקי באתרין, שלהנצחת שם הוריו עדיף יותר לקנות ש"ס ופוסקים, ולהניחם בכולל של

סימן נ"ב שחרור מחבלים רוצחים בשביל מצוות פדיון שבויים

בס"ד, שלחי טבת תשפ"ה

דציבורא בתשלום הממון או משום דלא ליגרבו וליתו, ויבואו לעשות כן עוד פעמים, ולהלכה נפסק משום דלא ליגרבו וליתו עוד, וכ"כ ברמב"ם בפ"ח ממתנות עניים הי"ב, וברמב"ן (גיטין שם ומלחמות ברכות דף יב מדפי הרי"ף) ובשו"ע יו"ד סי' רנ"ב ס"ד.

נידון ב' - מהו יותר מכדי דמיהן

מדברי הגמ' שם שיותר מכדי דמיהן הוא בכסף, יש לדון האם בשחרור מחבלים נחשב יותר מכדמי דמיהם. וברש"י בכתובות (נב ע"ב ד"ה תרי) שהיינו יותר מכדי דמיהם הראוי למכר בשוק, וכ"כ הריטב"א שם בשם הראב"ד, וכן כתב בשו"ת מהר"ם מלולבין סימן טו, מצינו בפת"ש יו"ד שם סק"ה שהביא בשם שו"ת הרדב"ז ח"א סימן מ' שיותר כדי דמיהן היינו כמו שפודים שבוי גוי, ע"ש, ולפי"ז יש להסתפק אם כאן בפדיון מחבלים הרי הוא יותר מכדי דמיהן. אך מאידך יש לומר ששחרור הרבה מחבלים דינו כהרבה יותר מכדי דמיהן, כיון שכל מטרותם לחטוף עוד יהודים ולדרוש לשחרר את כל המחבלים.

ויש שדנו שכמו שכתב ברמ"א יו"ד סי' רנ"ב ס"ד שאדם פודה את אשתו יותר מכדי דמיהם א"כ מי שמשלם מיסים למדינה הו"ל כבעל הפודה את אשתו, (עי' אורחות רבינו ח"א עמ' שסז).

וכמו כן יש לדון אם בהפסקת המלחמה, יש בזה פדיון שבויים יותר מכדמי דמיהם, כיון שגם במלחמה עצמה יש סכנה, ואין נעשית ע"פ דעת תורה, והרבה חיילים נהרגים בה, [עי' מנ"ח מצוה תכה ותרד ובשו"ת חת"ס חו"מ סי' מד ובהעמק דבר בראשית פ"ט פ"ה].

נידון ג' - פדיון שבויים במקום סכנת נפשות

בתוס' בגיטין דף נח ע"א ד"ה כל כתבו שאע"פ שלא פודים שבויים יותר מכדי דמיהם מ"מ

אודות השאלה האם היה מותר לשחרר מחבלים רוצחים צמאי דם יהודי, בשביל מצוות פדיון שבויים, וא"כ האם צריך לברך ברכת הטוב והמטיב כל יום, על שחרור חטופים. [והאם אפשר לברך ברכת הטוב והמטיב על שחרור חטופים מתים, רח"ל].

יש בזה כמה נידונים, מעלת פדיון שבויים, פדיון שבויים יותר מכדי דמיהן, מהו יותר מכדי דמיהן, פדיון שבויים במקום סכנת נפשות, האם מותר לשחרר רוצח, האם יש חיוב לפדות תינוקות שנשבו, שאלה של נפשות שצריך ב"ד של שבעים ואחד.

הקדמה - מעלת פדיון שבויים

אין ספק שמעלת פדיון שבויים רבה עד למאוד, כמבואר בגמ' בב"ב דף ח' ע"ב שפדיון שבויים קודמת לפרנסת עניים וכסותן, ובשו"ע יו"ד סי' רנ"ב ס"א. וכתב ברמב"ם בפ"ח ממתנות עניים הלכה י' וז"ל: פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות, והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך, ובטל מצות פתח תפתח את ירך לו, ומצות וחי אחיך עמך, ואהבת לרעך כמוך, והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו, ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים. עכ"ל. ונפסק בשו"ע יו"ד שם ס"ב, ובס"ג הוסיף השו"ע "כל רגע שמאחר לפדות השבויים, היכא דאפשר להקדים, הוי כאילו שופך דמים". עכ"ל.

נידון א' - פדיון שבויים יותר מכדי דמיהן

בגמ' בגיטין דף מה ע"א מבואר ש"אין פודין את הבויים יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם", ובגמ' שם הסתפקה האם הוא משום דוחקא

הכלל וחייל יודע שיוצא להלחם שאח"כ יעשו הכל כדי לשחררו, וצ"ע מה המקור לחידוש זה].

ומ"מ בודאי שאין היתר לשחרר מחבלים, כדי לשחרר שבויים מתים.

נידון ד' שחרור מחבלים יביא להרג

ויש לדון אם אם בשחרור מחבלים יביא לידי סכנה, שאם הוא ספק סכנה, כדי לקיים הדין של לא תעמוד על דם רעך, וכמבואר בסנהדרין דף עג ע"א ובב"י ובשו"ע חו"מ סי' תכו. וכן האריך בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קלז שמותר לפדות שבויים במקום סכנה ואין צריך להסתכל על הסכנה יותר רחוקה ע"ש. אך יש לומר שאף לאחר עסקת שחרור את גלעד שליט הרבה מהמחבלים עסקו בטרור כגון ראש ארגון החמאס יחיא סינאור ימ"ש, במלחמת שמחת תורה, ועוד הרבה מחבלים ששחררו בעסקת שליט כל הזמן חוזרים לטרור, וא"כ בודאי קשה להתיר, וכן הובא דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאין היתר בזה, כיון שיש סכנה ע"י שחרור מהמחבלים. וכן בספר שיח יצחק גיטין דך מה ע"א ע"ש. וכן נראה שכל ספק ערבי הוא מחבל, [ע"י בשו"ת תורת העובר סימן ה' ובספר אדם ומלואו פ"ד סל"ז]. מ"מ כתב בספר שיעורי תורה לרופאים סימן קלח בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שבמקום פיקוח נפש מותר לשחרר מחבלים, כיון שהמחבלים בין כך עושים מה שיכולים, וכמבואר מדברי התוס' ע"ש, וכן נראה בשו"ת צ"א חלק יג סימן ק' שכיון שאר"י תמיד נמצאת במצב של מלחמה מותר לסכן אף הרבה יהודים משום ספק הצלחת יהודי אחד ע"ש, וכע"ז בשו"ת דבר יהושע ח"ה חיו"ד סימן טו ויז, כיון שאין בודאי גמור שמכח השחרור ירצחו עוד יהודים, ע"ש, ואמנם כנ"ל שהרבה מחבלים מעיסקת שליט הרגו, א"כ אין שוב היתר בזה.

וכן עתה שהרבה מהמחבלים ששחררו בעסקת שבויים הראשונה מתוך 160 מחבלים 50 מהם נכלאו בחזרה, ושלושה מהם הרגו מהם, א"כ מוכח שהם בודאי חוזר לטרור, ביותר כוח וחוזק.

במקום סכנת נפשות פודים יותר מכדי דמיהן, ולכן בגמ' שם מובא שפדה התינוק יותר מכדי דמיו. וכן כתב במאירי בגיטין שם, וכן כתב במהריק"ש סימן רנב, וביש"ש פ"ד דגיטין סימן סו וע"ב, וכן כתב בפת"ש שם סק"ד וסק"י בשם נחלה ליהושע סימן ח'.

ואמנם התוס' שם כתבו עוד ביאור כיון שהיה מופלג בחכמה, ובדף מה ע"ה ד"ה דלא תירצו עוד שבשעת החורבן הבית לא דיך שלא ליגרבו, וברמב"ן בגיטין שם ד"ה משום כתב עוד ב' ביאורים, ע"ש עוד בחידושי הרשב"א, ולפי התירוצים הנ"ל נראה שאין היתר, וכן נראה מדברי הרמב"ם שם שאף שהשבוי הוא בכלל סכנת נפשות מ"מ אסור לפדותו יותר מכדי דמיו, וכ"כ ביד אליהו סי' מג ד"ה הגם בדברי הרמב"ם שם, וכ"כ בשו"ת מהר"ם מלובלין שם ד"ה אמנם, וכ"כ בפת"ש שם סק"ד.

ולמעשה כתירוצ הראשון בתוס' בגיטין, שבמקום סכנת נפשות מותר לפדות שבויים יותר מכדמי דמיהן, כן פסק בשו"ת יביע אומר ח"י חלק חו"מ סימן ו' האריך שמותר לשחרר את המחבלים במבצע אנטבה כיון שבמקום חשש נפשות דעת הרבה מהראשונים שאפשר לפדות את השבויים, ובהערה שם כתב שכן הסכימו הגריש"א והגרשז"א והגר"ב זולטי והגר"א גולדשמידט והגר"ש ישראלי והגר"צ אבא שאול זצ"ל ע"ש בארוכה מה שהאריך בזה, וכ"כ בדרך אמונה בפ"ח ממתנות עניים סקע"ח שבמקום שיש חשש שיהרגו אותו לכו"ע במקום נפשות חייבים לפדות אותם כמבואר בשו"ע סי' רנ"ב ס"ו, ע"ש, וא"כ ה"ה הכא שאפשר שיהרגו אותם ע"י הפצצת המנהרות, וכן נראה דעת הקה"י וכפי שהו"ד באורחות רבינו מהדורה ישנה ח"א עמ' שסז. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קלד סק"ד שבמקום סכנה יש להחמיר כיון שיש חשש מיתה ע"ש, וכן כתב בחשוקי חמד גיטין דף נח ע"א בשם הגריש"א, שבמקום סכנה פוסקים כשיטה שמותר לפדות יותר מכדי דמיהם ע"ש, ובספר שמרו משפט ח"ד עמ' תרפט. ואין ספק מוציא ודאי. [ועוד כתב שם שיש חיוב לשחרר חייל כיון שהחייל יוצא להלחם עבור

ועוד יש לדון בחטופים שאינם שומרי תורה ומצוות ומחללי שבת שדינם שמורידין ואין מעלין, ואין חיוב לפדותם, אך שמא דינם כתינוק שנשבה כידוע מדברי החזו"א יו"ד סימן ב' סקט"ז. אך יש אומרים שבזמנינו בודאי אין דינם כתינוקות שנשבו.

נידון ו' – ב"ד של שבעים אוחד

ולגבי הנידון אם צריכים ב"ד של שבעים ואחד, כדיני נפשות, וכן בשו"ת באר משה ח"ז סימן פו כתב שרק סנהדרין סמוכים יכולים להכריע בשאלות אלו, ע"ש, וכן סיים הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם מס' 118 מרחשון ה'תשפ"ד סימן ב' שכיון שהשאלה קשה צריך ב"ד של שבעים ואחד כדי להכריע בשאלות אלו. ע"ש, וצ"ע לדינא.

נידון ז' – ברכת הטוב והמטיב על שחרור החטופים כל יום

ולגבי הנידון האם צריך לברך ברכת הטוב והמטיב על שחרור החטופים, כיון שנעשה ע"י שחרור של מחבלים. ולגבי עצם הברכה על הבשורות טובות, איתא בגמ' בברכות דף נט ע"ב "ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב", וכן כתב לדינא ברמב"ם בהלכות ברכות פ"י ה"ג "שמע שמועה טובה מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב". וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח סימן רכב ס"א "על שמועות שהם טובות לו לבדו, מברך שהחיינו, ואם הן טובות לו ולאחרים, מברך הטוב והמטיב". וכן מבואר בס' חסידים סימן תתמא, ובמג"א שם, ועי' שם בשו"ע ס"ד שאף בשמועה טובה שתבוא מזה רעה צריך לברך, וכ"ש הכא שמהרעה הגיע לידי טובה ע"י שחרור מחבלים, ומ"מ אפשר לברך, כמבואר ברמב"ם בפ"י מברכות ה"ד שאע"פ שיש בזו רעה, אפשר לברך הטוב והמטיב. ומדברי השו"ע לא מבואר אם צריך לברך את הברכה בשם ומלכות, ומדברי השו"ע בס"ב לגבי בשורות רעות מברכים בשם ומלכות, אפשר שה"ה לגבי שמועות טובות, וכן כתב בשל"ה הקדוש שם, ובא"ר שם, אך מ"מ להלכה כתב במשנ"ב שם סק"א בשם הפרי

וכן נראה ממש"כ ברמב"ם בפרק א' מהלכות רוצח ושמירת הנפש הלכה ד' וז"ל: ומוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפטרו שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקדוש ברוך הוא, שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח, ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ, כי הדם הוא יחניף את הארץ עכ"ל, וא"כ בודאי שאין שום היתר לשחרר רוצחים אף תמורת יהודים, וכל ההיתר לשחרר שבוין יותר מכדי דמיהן היינו דוקא בממון, אבל לא בשחרור מחבלים. ואכן הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א אמר כמה פעמים שמותר לשחרר את המחבלים, רק אח"כ אם יהרגו אותם מיד, וממילא בודאי שאין שום היתר לשחררם בלא זה.

ובשו"ת משפט החושן ח"ב סימן עח אות יג' שאין היתר לשחרר שבוים תמורת מחבלים, כיון שלמדינת ישראל וכוחות הביטחון יש להם אפשרות לשחרר את החטופים רק ע"י לחץ מלחמתי חזק כגון ניתוק החשמל של כל רצועת עזה, ולמנוע להכניס לשם מזון דלק תרופות שמזה הם חיים במנהרות, ובמקום לעשות כן עושים רק הפוך ומכנסיים להם מאות משאיות של כל יום של סיוע, וע"י כן נותנים כוח לחמאס לחיות, והאריך שם עוד בעוד סברות שאין לקיים את שחרור חטופים בעד שחרור מחבלים, [ועוד כתב שם ארבעה חילוקים מההיתר שכתב ביביע אומר לשחרר מחבלים במצבע אנטבה].

נידון ה' השבוי עומד להריגה

בתוספתא בתרומות פ"ז הלכה כ' איתא "אם אמרו הגויים תנו לנו אחד ואם לאו אנו הורגים את כולכם" דעת ת"ק שכולם ימותו ואל ימסרו אחד להריגה, ודעת רב יהודה ואם ודאי יהרג ימסורו להריגה ואם ייחדו אחד ימסורו להריגה ואל יהרגו, וא"כ גם כאן השבוי כבר מסור להריגה ואין נסכן נפשות ישראל להצלתו. [וכן הובא דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א].

הטוב והמטיב כי בכללי הבשורה הזאת היא טובה לשמוע כי מסתבר מאד שיש גם יהודים חטופים שנמצאים בשבי חמאס שהם חיים, ואם כן נראה שיש לברך הטוב והמטיב, ואין אני מברך על עצם הגוי שיצא מן השבי אלא על הבשורה שיש עוד שבויים בידי חמאס שהם חיים. וצ"ע. עוד צ"ע האם על הוצאת גופות מתים של יהודים חטופים משבי חמאס, יש לברך ברכת הטוב והמטיב שנתנו לקבורה בקבר ישראל, דהנה הגמ' ברכות (מח ע"ב) כותבת על ברכת הטוב והמטיב בברכת המזון, וז"ל: הטוב והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב מתנא אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. עכ"ל. ואם כן יתכן שיש בזה בשורה טובה ויברך הטוב והמטיב, או שלכל הפחות יכוון על בשורה טובה זו בברכת המזון כשמברך הטוב ומטיב. וצ"ע. ע"כ שאלתו.

והשבתי בזה"ל: למעשה בלאו הכי מברכים הטוב והמטיב בלא שם ומלכות, כנתבאר בתשובה אחרת ועל חטוף ערבי שאינו מכיר טובה לישראל, היה צריך להשאיר אותו שם, [אילולי המודיעין שהביא לישראל], ולכן אף אם יש שמחה על הכוח של מדינת ישראל למצוא חטופים, בודאי שאין לברך הטוב והמטיב בשם ומלכות.

מגדים שכמדומה שהיום ממעטין בברכות אלו, וכן כתב בכה"ח שם סק"ב, ולכן כתב שם **שלהלכה נראה שיש לברך ברכה על שמועות טובות בלא שם ומלכות**. [ומי שרוצה יכול לקחת פרי חדש ולפוטרו בברכת שהחיינו].

ולמעשה נראה שרק בני משפחות החטופים יברכו שהחיינו. וכן חבריהם וידידיהם אם שמחים מאוד בראייתם לאחר כיון שלא ראו אותו שלושים יום אפשר לברך עליהם שהחיינו. כדין ראיית פני חבריו ששמח בו. וכן החטופים **שיצאו מהשבי צריכים לברך ברכת הטוב והמטיב בשם ומלכות, וכן צריכים לברך הגומל בשם ומלכות, בפני עשרה, [כדין היוצא מבית השבי כמבואר בס' רי"ט], ומברכים ברכת מתיר אסורים בלא שם ומלכות, (עי' לקט יושר ח"א עמ' מ' ובספר שערי יוסף הל' ברכות) וצריכים גם לעשות סעודת הודיה. (עי' משנ"ב סו"ס רי"ט).**

ברכת הטוב והמטיב על שחרור חטוף ערבי

ונשאלתי במוצש"ק פרשת ראה ה'תשפ"ד במבמח"ס מריח ניחוח שליט"א בזה"ל: עלה בדעתי לשאול, הנה היום התבשרנו שהוציאו חטוף בדואי בשם פרחאן אלקאדי משבי חמאס. כתב השו"ע או"ח סימן רכ"ב סעיף א', וז"ל: על שמועות שהם טובות לו לבדו, מברך, שהחיינו ואם הן טובות לו ולאחרים, מברך הטוב והמטיב. עכ"ל. וצ"ע האם על שחרור של גוי מהשבי יברך

סימן נ"ג להעיר את אשתו נדה כשיש אזעקה

בס"ד, י"ז מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס
גם אני אודך, וש"א"ס.

אודות השאלה האם מותר להעיר את אשתו
נדה כשיש אזעקה.

איסור הושטה מידו לידה

נחלקו הראשונים, בהושטה מידו לידה.

בתוס' בשבת דף יג ע"א ד"ה בימי, מבואר
מדשאל אליהו לאשת התלמיד שמא הבאת לו
את הפך או את השמן, ומשמע שהושטה אסורה,
אלא דסיים ונגע בך,

ונח' הראשונים. א). בתוס' בכתובות דף סא ע"ב
כתבו בשם רש"י שמצד הדין מותר, ורש"י היה
נזהר בזה.

ב). הרשב"א בתורת הבית ריש שער הפרישה
כתב לאסור שלא יושיט מידו לידה שמא יגע
בבשרה, וכ"כ הרמב"ן בהלכות נדה פ"ח הל"ה.

ג). הרמב"ם בפכ"א מהל' אישות ה"ח כתב שכל
המלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה
לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המיטה
והרחצת פניו ידיו ורגליו, משום הרהור שמא
יבוא לבעול וכו' ואינה נותנת אותו בידו כדרכה
תמיד וכו', וכתב שם במגיד משנה, שנראה
מדברי הרמב"ם שנדה רק אינו נותנת את הכוס,
אבל שאר דברים יכולה להגיש מידה לידו. וכן
נראה בחידושי הריטב"א בכתובות סא ע"א,
וביראים סימן נ"ו ע"ש

[ונפק"מ בין הטעם שכתבו הרשב"א והרמב"ן שמא
יגע בבשרה, לדעת הרמב"ם שהוא מחשש הרגל
עבירה, האם יש איסור הושטה בפני אחרים, שלדעת
הרשב"א והרמב"ן יש איסור, ולדעת הרמב"ם אין
איסור, כיון שאין חשש הרגל עבירה, ובמאירי בנדה

דף סד ע"א הביא בזה יש מתירין, ויש אוסרין,
ובכתובות דף ד' ע"א הכריע המאירי שכל האיסור הוא
משום הרגל עבירה].

להלכה פסק בשו"ע סי' קצ"ה ס"ב "ולא יושיט
מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה, שמא יגע
בבשרה", ולכן יש לאסור להושיט מידו לידה, אף
בפני רבים. [ואמנם בשו"ת הרשב"א ח"א סימן אלף
קפח כתב שאיסור הושטה מידו לידה, הוא מחשש
שמא ירגיל לדבר עבירה, ע"ש והו"ד בב"י אה"ע סו"ס
כא, ולפ"ז יש להתיר במקום רבים, אך למעשה
הסכמת הפוסקים לאסור בזה].

איסור הושטה מיד ליד בחפץ ארוך

ובחפץ ארוך אם יש בו איסור הושטה, ברבינו
ירוחם נתיב כו ח"ד דף רכד ע"ב כתב שנכון
להחמיר אפילו בדבר ארוך שמא לא יזהר בטוב
ויגע לידה והו"ד ב"י סי' קצ"ה סוף סק"ב, וכ"כ
לדינא בב"ל שם, ובש"ך שם סק"ג ובסדרי טהרה
שם סק"ג, ובחכמ"א כלל קטז ס"ב, ועוד.

איסור הושטה והרמת חפץ כבד כגון עגלה במקום צורך

במקום צורך כתבו הפוסקים שיש להתיר
להוריד עגלה במדרגות, וכמו שהעלה לדינא
בשו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן נח, ובטהרת
הבית ח"ב עמ' צא, וכן הו"ד החזו"א בלבושי עוז
סי' קצ"ה סק"ג, והעולה מדברי הפוסקים כמה
טעמים להתיר בזה, א). בטהרת הבית שם
הסתמך ע"ד הפוסקים שהוא רק חומרא, ולכן
בשעת הדחק יש להתיר וכמו שכתב בשו"ת
תורות אמת לחיו"ד סי' קצ"ה, ב). בשו"ת אבן
ישראל חלק ט' סימן פ', נראה כיון שאינו דרך
של חיבה, ג). עוד נראה שיש מקום להתיר בזה,
כיון שהוא חפץ גדול.

ואמנם יש מבני אשכנז שמחמירים בזה, בשו"ת
מנחת יצחק ח"ז סימן סא ד"ה אולם, שכמו
שאסור לשבת על גבי ספסל ארוך, וה"ה שאסור

החמירו בזה, וכן כתב בשיעורי שבט הלוי סיכום אות יב.

אם הם רחוקים יש להתיר, וכמו שהו"ד הגרמ"פ בספר מסורת משה ח"ג עמ' רלד שאם הם רחוקים מותר, כיון שאין חשש שמא יבואו לגעת זה בזה.

לזרוק שמיכה על אשתו נדה, אסור כיון שהוא בדרך חיבה.

נגיעה ע"י דבר אחר

בט"ז סי' קצ"ה סק"ח כתב שאסור לאשה לצקת מים על בעלה בימי נידותה, אף באופן שנותנם מים לתוך הכלי ומהכלי יוצא המים עליו משום רחיצה המביאה לידי חיבה, אך משום איסור נגיעה, אין איסור, כיון שנגיעה ע"י דבר אחר לא חשוב נגיעה ע"ש. ומבואר שמכל מקום נגיעה במקל אסור, כיון שדינו כנגיעה,

ואולם מצינו בחידושי המאירי נדה דף סד ע"א ובכתובות דף ד' ע"א שהביא דברי התוספתא שאסור לרדותה במקל, וכתב שאין הלכה כן, שנגיעת בשר אין כאן, והמשך חיבה אין כאן, אלא שהדברים נאים עכ"פ ליאסר מאיזה צד ע"ש. ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן קו הביא דברי המאירי וכתב ע"ד בזה"ל: וכל הענין נפלא בעיני. עכ"ל.

ומ"מ בפוסקים החמירו בזה אף בנגיעה ע"י דבר אחר, וכן כתב לדינא בשו"ת באר משה ח"א סימן נ' אות יח, ובשו"ת קנה בושם ח"א סי' פו אות ב', ובישעורי טהרה עמ' קלד, ועוד.

ורק באשה שבעלה סומא וצריך סיוע ללכת ברה"ר, כתב בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' קיט שיש להתיר כשהוא לצורך פרנסה ושאי אפשר באופן אחר ע"י שתאחז מטלית או מקל בצידו האחר והוא יאחז בצידו השני ע"ש.

ושו"ר שכעין נידון דידן נשאל בשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' קפח לגבי אדם ישן, שאי אפשר

להגביהו שמא יגעו זה בזה ע"ש, וכן הו"ד הגרשז"א, וכן הו"ד הגריש"א בספר אוצרת הטרה עמ' תתקד, ובישעורי שבט הלוי סי' קצ"ה ס"ב אות טו,

ובשו"ת אג"מ חיו"ד ח"ב סימן ע"ה ד"ה ולהרים, כתב שראוי להחמיר בזה.

איסור זריקה

נחלקו הראשונים, האם מותר לזרוק מידו לידה.

(א.) דעת המהר"ם (הגהות שע"ד סי' י"ח סק"ט) שאסור לזרוק חפץ לאשתו, שלא מצינו בגמרא להתיר, ע"ש. וכ"כ בשו"ת בנימין זאב סי' קנ"ט, וכן כתב ברמ"א סי' קצ"ה ס"ב, ובסדרי טהרה שם סק"ד שאין לזוז מדברי הרמ"א, ובבית מאיר שם ס"ב שראוי להחמיר בזה, ובחכ"א כלל קטז ס"ב, ועוד, וכן הסכימו פוסקי בני אשכנז. וכן כתב החיד"א בשו"ת ברכה סי' קצ"ה סק"ו, וביוסף אומץ סי' פה ד"ה והרב, בומורה באצבע אות קי, וכן כתב בבא"ח שנה שניה פרשת צו הלכה כב.

(ב.) בשו"ת התשב"ץ ח"ג סי' נ"ח אות ה' כתב שמותר להשליך חפץ מידו לידה, וכ"כ לדינא בשיירי כנה"ג הגה"ט אות ד'. וכן כתב בפרישה סק"ג שזריקה שאינה של חיבה מותר. וכן כתב בערוך לחם למהריק"ש שי להתיר זריקה, כל שאינה בדרך שחוק. וכ"כ לדינא בטהרת הבית סימן יב ס"ה, שהלכה שמותר לזרוק לאשתו נדה, ומ"מ סיים שם שהמחמיר תע"ב.

ומ"מ נראה דאף לבני אשכנז שמחמירים בזה, מ"מ במקום צורך יש להתיר ע"י זריקה.

וכ"ש אם זורק חפץ על בגדיה ולא לתוך ידה שמעיקר הדין מותר, והמחמיר תע"ב, וכמו שכתבו בתורת השלמים סק"ב, ובלחם ושמלה לחם סק"ו ובטהרת ישראל ס"ז, ואמנם בפרקס שמחה סק"ו כתב שראוי להחמיר, ובמקור חיים סק"י והגריש"א בפתחי דעת ס"ט הערה יא

ובספר שפע טהרה פסקי הל' נדה סי' קצ"ה סקכ"א הובא מבעל הדברי יציב זצ"ל שהורה שמותר לבעל לשפוך יין על נר ההבדלה שאשתו מחזיקה ע"ש.

ובספר אהל יעקב פסקי הוראה ח"א סימן רז נשאל אם אשה שבוחשת תבשיל אם מותר להוסיף עוד מים, והמים יגעו בה, והביא שם שהגר"א נבנצל שליט"א כתב לו שמותר לעשות כן רק אם אינה מרגישה שזה כוחו ע"ש, ובמח"ס שבט הקהתי כתב לו שאסור לעשות כן, ואילו הגר"א שלזינגר שליט"א כתב לו שמותר לעשות כן.

הורדת משקפים מאשתו נדה

ונפק"מ מהנ"ל להוריד משקפים לאשתו נדה שנרדמה עמהם, ובספר אהל יעקב תשובות הפוסקים ח"א עמ' ריד נשאל הגר"א נבנצל שליט"א האם אשתו נדה נרדמה אם מותר להוריד לה המשקפים שיושנת, והשיב שיוריד ע"י דבר חוצץ.

להעיר את אשתו נדה שיש אזעקה

ובנ"ד אודות השאלה האם מותר להעיר את אשתו נדה שיש אזעקה, ובשו"ת השואל ח"ג סימן עח השיב הגר"א נבנצל שליט"א שידחוף באיזה חפץ ע"ש, וכן כתב לו במח"ס שו"ת שבט הקהתי שיעוררה ע"י נגיעה בדבר אחר, ע"ש, ובשו"ת דברי בניהו חלק כג סימן עח כתב שיש להתיר ע"י נגיעה בדבר אחר, ואם לא יגע בה בשינוי, כיון שהוא מקום סכנה, ע"ש, וכע"ז בשו"ת אבני דרך ח"ט סי' קיז, ולמעשה לא דקו בזה, דהיינו היכא שהוא במקום ששכיח היזקא, על קו העימות, משא"כ ברוב אר"י דלא שכיח סכנה שאחוזי הירוט גבוהים כידוע, וכמו שנתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות מלחמה.

ושו"ר שכע"ז כתב לחלק בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו חיו"ד סימן מא אות ב'. ולכן אין להעיר את אשתו נדה בשעת אזעקה, אלא ע"י

להקיץ אותו, אף ברעש גדול, אלא אם יגעו בו, ואשתו נדה, כיצד תעיר אותו, והשיב שם, שאפשר להקל ע"י שתיגע בו באמצעות חפץ שבידה כיון שהבעל ישן הו"ל כסומא, ועוד כיון שהיא לא מרגילתו לעבירה, ומ"מ כתב שם שיש להתיר רק כשהוא ישן והיא ערה, אבל להיפך אסור כיון שאיהו מרגיל לה לעבירה ע"ש.

וכן באבני שוהם סי' קצ"ה ס"ב כתב שלמעשה יש להתיר אף שהיא מעירה אותו, רק ע"י שתאחז חפץ בידה בסמוך אליו מלמעלה ותשמטנו ע"י שהחפץ יפול ויגע בו וע"ז יקיץ, וזה מותר אף שבעל מעיר את אשתו נדה,

ואמנם כנתבאר שמעיקר הדין יש מקום להתיר ע"י דבר אחר, ובספר אורחות טהרה פרק יא ס"ה כתב שבנגיעה ע"י דבר אחר ראוי למנוע מזה, אם לא בשעת הצורך, ע"ש, והכא כיון שהוא שעת הצורך לכאורה יש להתיר בזה.

לדחוף את המיטה

לדחוף את המיטה, אפשר להתיר, וכעין מש"כ הפוסקים שמותר להעלות ולהוריד את מצב התנוחה במיטה, ואמנם בחוט שני נדה עמ' רטז ובישעורי שבט הלוי עמ' רעו כתבו להתיר רק במקום צורך שאין אפשרות אחרת, כיון שהוא במקום חולי. וה"ה הכא כיון שהוא צורך ושעת הדחק אפשר להתיר להעירה ע"י שידחוף את המיטה, ואח"כ תתעורר.

רחיצת תינוק קטן

והוסיף במה שנשאלתי השבוע בבית ההוראה, האם מותר לאשה נדה שתחזיק תינוק קטן בחודש, והגבר יחזיק את הטוש, וישפוך מים, ויגיע מים לאשה, שיש להתיר בזה, אך צריכים להזהר שרק האשה תגע בתינוק, כדי שלא יגיעו לידי נגיעה. ואף שזורק עליה מים ומבואר בשו"ע יו"ד סי' קצ"ה ס"ב שזריקה אסור, הכא אינו מתכיון, וכע"י מש"כ בס"י תרי"ג לגבי רחיצת תינוק ביו"כ, שאף שידי הגדול נרטבים לית לן בה, כיון דאין כוונה לזה, וה"ה הכא.

תבנא לדינא

תבנא לדינא בנ"ד, אפשר להתז מים מעל הפניה, ודינו כזריקה. [והכא לכו"ע יש להתיר, וכנ"ל].

הוזזת המיטה אפשר ג"כ להקל.

אך ע"י מקל ארוך אם א"א באופן אחר יש להקל כנ"ל.

זריקת מים או הוזזת המיטה, או בלית ברירה ע"י מקל ארוך.

ובספר הלכות אזעקה הביא מדברי הפוסקים שנראה שיגע בה ע"י דבר אחר, וכן כתב בספר ילקוט טהרה, ומ"מ היינו דוקא היכא דשכיח היזקא וכנ"ל אבל היכא דלא שכיח היזקא לא, וראה מה שנתבאר בזה עוד בתשובה בארוכה להלן.

סימן נ"ד חליצה לאדם משותק

בס"ד, ליל י"ז בתמוז תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א במח"ס
שו"ת אבני דרך ושא"ס

אודות השאלה רח"ל בעקבות המלחמה האחרונה שנמשכת כל הזמן משמחת התורה, מה יעשו כאשר הגבר שצריך לחלוץ משותק, מבואר בשו"ע אבן העזר הלכות חליצה סי' קסט סעיף לה "חליצה מן הארכובה למטה, חליצתה כשירה. מן הארכובה ולמעלה, חליצתה פסולה. וי"א דאקשירה קאי, שאם היה הקשר למעלה מהארכובה, פסולה. אבל אם נקטעה רגלו, אפילו מן הארכובה ולמטה, אינו חולץ. (ועל כן לא יהיה המנעל ארוך עד למעלה מן הארכובה) (מרדכי ריש מצות חליצה). וי"א דבנקטעה רגלו מיירי, שאם נקטעה למטה מהארכובה ונשאר כל כך משוקו

שיכול להכניס בו המנעל ולקשרו למטה מהארכובה, חולץ".

ועי' בשו"ת חת"ס אבן העזר ח"ב סימן סט כתב, ובשו"ת בית שלמה סי' קמח ונראה שמדבריו שאדם שקיבל שיתוק ברגל ימין אינו יכול לחלוץ באותו רגל, וכן כתב בספר נשמת אברהם ח"ג עמ' קסה, ולפי"ז אם אינו משותק בשני רגליו, אינו יכולה לחלוץ.

ומזה צ"ע על מה שהשיב חכם אחד שליט"א שיכול לחלוץ. ולכן בנ"ד בודאי שאינה יכול לחלוץ כיון שמשותק בשני הרגלים, וכן האריך בזה בשו"ת ישיב יצחק חלק א' חלק אבן העזר סימן מד, ע"ש. אבל אם משותק ברגל אחת יכול אף לחלוץ בשניה.

סימן נ"ה האם להתחמק מגיוס הצבא למילואים

בס"ד, מרחשון ה'תשפ"ד

לכבוד הרה"ג איתמר שנדרופי שליט"א במענה לשאלתו של כ"ק האדמו"ר מרן הגרי"מ מורגרנשטרן שליט"א בעל הים החכמה ירושלים עיה"ק תובב"א.

אודות שאלתו האם עתה צריכים להתחמק מגיוס הצבא אודות בעלי תשובה שנקראו למילואים, והם רוצים להמשיך בלימודם להגן על העולם כמבואר בגמ' בסוטה דף כא ע"א שתורה מגנא ומצלא.

הנה פשוט בודאי שעתה הוא מלחמת מצוה, וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ה' הלכה א' "אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה, ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם, ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו". עכ"ל, והכא הרי הוא מלחמה שהגוים צרו על ישראל, ואין לומר דעתה הוא מלחמת רשות כיון שכל הזמן צרים על ישראל בשליחת הטיילים מעזה ומלבנון.

ומ"מ מהגרע"פ שליט"א שמעתי כמה וכמה פעמים שיש להתחמק מהגיוס המילואים, עכת"ד, ואף שלכאורה כנ"ל הרי הוא מלחמת מצוה, מ"מ י"ל כיון שהצבא בזמנינו אינו כתיקנו ואתי שם לידי מכשולות, והוא בכלל "יראה בך ערות דבר" והוא סילוק השכינה והיפך ממה שמנצחים במלחמה, ולכן יש להתחמק בזה ככל האפשר.

וצא ולמד ממש"כ הרמב"ם בפרק ו' מהל' מלכים הלכה יד וז"ל: ואסור להפנות בתוך המחנה או על פני השדה בכל מקום, אלא מצות עשה לתקן שם דרך מיוחדת להפנות בה, שנאמר ויד תהיה לך מחוץ למחנה. עכ"ל, וכן במש"כ שם בהלכה

טו וז"ל: וכן מצות עשה להיות יתד לכל אחד ואחד תלויה עם כלי מלחמתו, ויצא באותה הדרך ויחפור בה ויפנה ויכסה, שנאמר ויתד תהיה לך על אזניך וגו', ובין שיש עמהן ארון ובין שאין עמהן ארון כך הם עושים תמיד, שנאמר והיה מחניך קדוש. עכ"ל, וכיון שאין מקפידים על כל הדינים של מלחמת מצוה, א"כ בודאי שאין חיוב ללכת להלחם במלחמת זו.

ושוב מצאתי שכן מבואר להדיא במדרש רבה (וילנא פרשת נשא פרשה ט) "כך אמר להם משה לישראל, בשעה שאתם יוצאים למלחמה הזהרו שלא יהיה בכם עון ניאוף שאם יש עון זימה ביניכם הקב"ה הוא הנלחם לכם הוא ישוב מאחריכם ואתם נמסרים ביד שונאים, הה"ד (דברים כג) כי ה' אלהיך מתהלך וגו', לא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, מהו כי ה' אלהיך, אמר להם משה לישראל, הוו יודעין שאין הקב"ה מייחד שמו בישראל שהוא נקרא אלהיך, אלא בזמן (דברים כג) והיה מחנה קדוש, ואותה שעה הוא משרה שכינתו ביניכם, והוא מציל אתכם מיד אויביכם ומוסר שונאיכם הה"ד מתהלך בקרב מחניך להצילך וגו' ". עכ"ל, הרי הדברים פשוטים וברורים.

ושוב שאלתי בזה עתה מוצאי שבת קודש פרשת וירא ה'תשפ"ד למרן הגאון רבי עמנואל טולדינו שליט"א במח"ס עוטה אור וראש ישיבת שארית יוסף, האם עתה הוא מלחמת מצוה, והשיב לי בודאי, ושוב שאלתיו לגבי בחורי ישיבה בישיבה לבעלי תשובה שמגייסים אותם למילואים, האם יתחמקו מהגיוס, והשיב לי שיתחמקו, ושוב שאלתיו הרי הוא מלחמת מצוה, והשיב לי שהרי בצבא יש נשים ויש פריצות, וממילא בכה"ג אין את החובה הנ"ל. ושוב ראיתי מה שהאריך בזה הרה"ג שלמה בנזירי שליט"א בספר תורתו אמנותו עמ' 72 באריכות, והביא בזה דברי המדרש רבה הנ"ל, וכן הביא מש"כ באור החיים הקדוש על התורה (מסות לא א ב) וז"ל: אפילו על הרהור של תיעוב

בגלל הוראות מופקרות של ראשי הצבא. עכת"ד. [ע"כ ממכתבו של ידידי הנ"ל].

ונוסיף בזה שכתב הגה"צ רבי חיים גריינמן זצוק"ל מקובץ תורני לחושבי שמו כסלו תשל"ד לאחר מלחמת יום הכיפורים, וז"ל: מעשה בבעל עגלה בחודשי החורף בארצות הצפון כשהיו נוסעים בעגלות, היו האוזניים קופאות מן הקור והיו רגילים לרדת מן העגלה ולקחת שלג ולשפשף את האוזניים לחמם, פעם אחת הפטיר בעל העגלה על הנס שהנסיעה הייתה בחורף שיש שלג בדרכים, ומה היו עושים אילו נסענו בקיץ... נזכרנו בסיפור זה כהיום, כאשר רבו הרוגנים על הנס שיש לנו ממשלה וצבא הנלחמים בעוז ובמסירות נפש, ומי יודע מה היה אלמלא הם... ואמנם מה היה אלמלא הם, אלמלא הם: לא היו נהרגים יהודים, במקום האלפים שנהרגו והרבבות שנפצעו עד היום, אלמלא הם: היינו חיים בשלום, באושר ועושר ושלווה ובכבוד מלכים, כאשר חיו כל היהודים בארצות ישמעאל, עד אשר החלה צרעת הציונות על פני האדמה, אלמלא הם, הייתה כל גולת מרוקו ותימן וילדי טהרן יראים ושלמים, כאשר היו בשבתם בארצותיהם, אלמלא הם: גם הדור הצעיר שגדל כאן, היו הרבה מהם שומרי תורה ומצוות, אלמלא הם: לא הייתה האנטישמיות בחוץ לארץ כאשר הייתה, ולפי דרכי הטבע קרוב הדבר כי גם שואת אירופה לא הייתה כאשר הייתה, אלמלא לא נתגאה הכבשה להיות זאב, אלמלא הם: לא הייתה הפריצות הנוראה והמתועבה שוררת כיום על פני חוצות ארץ הקודש, אלמלא הם: היו גם הרבה מיהודי חוץ לארץ, אשר אליל הציונות בהמיית הכפירה, מעבירתם על דעת קונם, - קרובים יותר אל התורה והמצוות, ומה גדולה האכזריות ומה נורא הכאב נוכח האמת הלזו, אשר ממרים חיי כל היושבים בארץ הקודש בגשם ורוח, והורגים לאלפים מהם, אך ורק למען שהמושלים יהיו מושלים, אוי לנו שכך עלתה בימינו. ומי יודע אלמלא הם אם עדיין היינו בגלות. עכ"ל. וכן אמר השבוע הגר"מ שטרנבוך שליט"א במח"ס שו"ת תשובות ונהגות וראב"ד ירושלים והובא

ייתפסו בשעת המלחמה, ואין צריך לומר שיהיו מנועי נס. עכ"ל, ויש להוסיף שכ"ש בזמנינו שלכל חייל יש פלאפון שאיננו כשר והרי הוא תיעוב בתוך כיסו, והדברים פשוטים.

ושוב כתב לי בזה ידידי הרה"ג רבי אשר חיים איפרגן שליט"א במח"ס רבים, ושא"ס, וז"ל: שאע"פ שה"ז בכלל עזרת צר וכו', ופיקו"נ, אבל אין לזה דיני מלחמת מצוה, ואף לא מלחמת רשות, אטו היתר אשת יפ"ת שייך בכה"ג, פשיטא שלא, והדברים מפורשים באר היטב ברמב"ם הל' מלכים גדר האופנים של מלחמה בכלל, ושל מלחמת מצוה בפרט, ע"ש.

ובפרט ובמיוחד לאור המצב בעוה"ר, שמסכנים בצבא חיי אדם כפשוטו בעבור ערכים שונים ומשונים (חפים מפשע, הומניטרי, ועוד ועוד), ונגד דין תוה"ק, כך שכל ההולך לשם מסכן עצמו לא על קידוש ה' אלא על קידוש הוראות ראשי הצבא, ואין טעם לפרט דוגמאות מצערות שעלו בחיי אדם רק בשביל שלא לפגוע ב"חפים מפשע" ועוד ועוד ואכמ"ל.

וידעתי נאמנה כי הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל היה מורה ובא לחיילים שחובה ע"פ דין תורה לסרב פקודה אם מכניסים אותם לשטח המלחמה, היות והמלחמה מנוהלת בסיכון חיי אדם וודאים של חיילי ישראל בשביל שמירת "ערכים" שונים ומשונים. ואם תאמר אם כן השתדלות מה יהא עליה, הנה על צבא עליו בעוה"ר אפשר לקרוא מקרא מלא "לא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך" - ממנו לא תצמח הישועה וההצלה לכלל ישראל, וכפי שרואים אנו בעינינו. ואם כן מה העצה אם אין צבא, אין לנו עצה ואין לנו תבונה, אנוס אני על ידי אנשים שכופים חוקים ודינים המונעים מאיתנו לארגן איזה השתדלות ע"פ דרך הטבע לסוס מוכן וגו', וכשאין שום אפשרות השתדלות (שהיא צריכה וראויה מעיקר הדין), הרי שאין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים. וכו', אבל כתבתי זאת כי לדעתי אדרבא מגודל הכאב לשמוע כל יום ויום על עוד ועוד חיילים שנרצחים בעזה רק

בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך".

ומבואר שעיקר ההצלחה במלחמה למאן הידיעה שלא כוחי ועצם ידי עשו את המלחמה הזאת, ואף שהכא הוא הצלת ישראל מיד צר, ובמלחמה זו אף חוטאים נלחמים, וממילא ליכא ראייה למלחמה הנ"ל כמו שכתב לי בזה הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א שכתב בזה בספר ויאמר שמואל ועוד בכת"י, מ"מ צריך לדעת שעיקר המלחמה הוא בכוח ה', ופשוט שהוא הדין במלחמת מצוה, יעויין עוד בר"ן בדרוש העשירי מה שהאריך בזה שזכרת הוא בכל מצב, וא"כ פשוט שה"ה במלחמה אף שבמלחמה שצרו על האויבים כולם מגיעים למלחמה מ"מ עיקר ניצחון המלחמה הוא ע"י שזוכרים את כח ה' ולא בכלל כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה.

והמשגיח הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל אמר, זה ברור שכל מלחמה שאנו לוחמים עם אומות העולם תלוי כל ניצחוננו בזה שבני ישיבה יעסקו בתורה ואי אפשר זה בלא זה בכל

בגליון מאמר שבועי לפרשת חיי שרה תפ"ד וז"ל: לצערינו, יש בני ישיבות שמרגישים עצמם נחותי דרגא כלפי אלו ההולכים לצבא, ומעריצים את חיילי הצבא באומרם שהצבא הרי מציל אותנו, והם שוכחים את האמת, שהצבא חייבים לנו עוד יותר הכרת הטוב על מה שאנחנו יושבים ולומדים, שבזכות התורה שלנו, אנחנו מצילים אותם, ובאמת לולא הציונים לא היו כאן מלחמות כלל, שהם בהקמת המדינה גרמו לכל המלחמות והסכנות מהישמעאלים, ומה עוד, שהם במעשיהם של פריקת עול רח"ל מכניסים אותנו לסכנה עצומה מחרון אף ה' על היישוב כולו ה' ירחם, ובפרט בעת הזאת כאשר ראשי השלטון אומרים שהם בעצמם עושים הכל בכוחם ובכח זרועם (עפ"ל) ועוד דברי כפירה כיוצ"ב, הרי הדבר מעורר קטרוג גדול רח"ל על בית ישראל, והמקטרגים דורשים את שלהם רח"ל, אבל כשהקב"ה רואה את המסירות נפש של הבני תורה שלנו, אז המלאכים הסנגורים משביתים מידת הדין בכח טענה זו שאין לנו שיור אלא התורה הזאת. עכ"ל. ואף שמחלק מהדברים דשם יש בזה חילוקי דעות בין גדולי ישראל, מ"מ מוכח מדבריו פשוט דלנ"ד בודאי שאין חיוב להתגייס למילואים לשומרי תורה ומצוות, ואדרבה תורה מגנא ומצלא.

ותורה מגנא ומצלא אף היכא דשכיח היזקא, כמו שכתב בקוב"ש בכתובות (אות רעז) הק' מדכ' בפ"ק דפסחים (ח:) דאע"פ ששלוחי מצוה אינם ניזוקין, מ"מ היכא ד"שכיח היזקא" לא סמכינן אהא דאינן ניזוקין, וכללמד מדכ' ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני יעו"ש, וכתב שכ"ז דוקא במצוות אבל בתורה אין את הדין הזה, ותורה מגנא אפילו היכא דשכיח היזקא. ע"ש, וראה מה שהארכתי בזה בשערי יוסף אורחות הישיבה בסופי, ובגם אני אודך מתשובתי ח"ב לגבי ת"ת בתקופת הקורונה.

עוד יש להוכיח בכל זה שעיקר הנצחון במלחמה לדעת שהוא מקדש את ה', וכמו שכתב ברמב"ם בהלכות מלכים סוף פרק ז' הלכה ט"ו וז"ל: "מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין

ומעניין לעניין אוסיף בזה מה שנשאלתי עתה ע"י ידידי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א במח"ס אוצר רב וגליון מן הבאר אודות מה שפרסמו כמה ארגונים, ע"פ מה שנאמר בתורה (במדבר לא, ד): "אַלֶּף לַמָּטָה אֶלֶף לַמָּטָה לְכָל־מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחַן לְצַבָּא", ולכן כשעם ישראל שוקד בבתי המדרש על דלתות התורה, הקב"ה נלחם את מלחמתינו ונותן כח לחיילים לנצח בשדה הקרב, ולכן כל אברך ובחור ישיבה יאמץ חייל שיתפלל עליו, ושאלני אם יש מקור לדברים הנ"ל.

ואמנם איתא בילקוט שמעוני (פרשת מטות רמז תשפה) יש אומרים שני אלפים מכל שבט ושבט שלח (משה רבינו למלחמה), ויש אומרים שלשת אלפים, שנים עשר אלף חלוצי צבא, שנים עשר אלף שהיו משמרים כליהם, ושנים עשר אלף לתפלה, שנאמר (במדבר פרק לא פסוק ד) "אלף למטה אלף למטה" עכ"ל.

והשבתיו שלענ"ד אין מקור לאמץ חייל בדוקא, ואי"צ ללמוד לביטחון החיילים, אלא תורה מגנא ומצלא, ועצם הלימוד הוא מגן, כי לפעמים רק בגלל הטומאה שנמצאת בהרבה מקומות, יש עיכוב במלחמה שהרי הכא הוא מלחמת מצוה להציל צר מיד אויב, וכמ"ש הרמב"ם בהל' מלכים, וכמו שהארכתי בזה עתה לכת"ר שליט"א האם להתחמק מגיוס המילואים, וממילא עיקר התפילה שה' יזראל ינזק, אך אין זה מונע מלהתפלל במיוחד על החיילים שלא ינזקו ויחזרו בתשובה שלימה, וה' יצליח דרכם וימותו כל השונאים, אך אין צריך לאמץ בדוקא חייל, וכמו שנראה מדברי הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א וכמו שכתב להרב דניאל אוזן.

אך שוב ראיתי בקובץ אור יצחק פרשת וירא תשפ"ד שכתב בזה במכתב הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א שהביא דברי הילקוט שמעוני, וכתב שמבואר שעל כל אלף חיילים שהיו נשלחים לקרב, היו אלף עומדים בתפלה לכן תשבו ותלמדו, ולא להתבטל, ובבטלה יש גם חילול ה', כי יאמרו החיילים מוסרים את

הזמנים ובכל המצבים בלא יוצא מן הכלל כי אם אין קולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ח"ו הרי הידיים ידי עשו, וכן מצינו בדברי הגמרא אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה וכו' ופירש רש"י וז"ל אלמלא דוד שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד' ע"כ אמנם ככל גבורות יואב שהתגבר במלחמה עוד יותר הראה דוד גבורות בעסק התורה ולא העיב עליו שום מצב להחלישו ח"ו מלהתגבר בעסק התורה וכמו שמצינו דבר נורא ונפלא בגבורתו של דוד בתורה בכל מצב שהוא שאחז"ל ראה ילקוט שמואל א אותה הלילה שברח דוד משאול והלך אצל שמואל למד משמואל הנביא תורה מה שאין תלמיד ותיק לומד במאה שנה צא וחשוב דוד בורח מחמת מורדין ובסכנת נפש ופחד מוות הוא נמצא אצל שמואל וכמובן שבכל רגע הוא מתכוון לברוח גם משם פן תשיגנו ידו של שאול ובכל זאת הוא לן בעומקה של הלכה עד כדי כך שקיבל משמואל תורה בלילה ההוא מה שתלמיד ותיק מצליח ללמוד במאה שנה כמו"כ יש לנו לדעת בזמנינו כאן בארץ הקודש שאנו נמצאים במצב מלחמה עם שונאי ישראל עלינו להתגבר בתורה וללמוד מהחיילים שעובדים במערכה במסירות נפש וסכנת נפשות והרי פי כמה עלינו להתעצם בלימוד התורה שיצפצף קולנו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות במסירות נפש והתמדה גדולה לאין שיעור כי כל חיינו וניצחוננו לבל ישלטו בנו ח"ו ידי עשו תלוי בזה שאנו נתגבר בעסק התורה ע"כ דבריו.

וראה עוד בגליון מסביב לשולחן מס' 376 שהו"ד מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א שאמר בזה"ל: הדברים פשוטים שבשעת מלחמה וכל צרה שתבוא על ידי אין לסמוך כל כוחי ועוצם ידי כלל בי הוא הנותן לך כוח לעשות חילק נם כבר בתב הרמב"ם שבזמן שתהא צרה ידעו הכל שבגל מעשיהם הרעים הרע להם אין האויב הורג ואין פצצות נופלות מאליהן יש מי שמפיל אותן מלמעלה וצריך לזעוק ולהריע ולשוב בתשובה לבדוק ולדרוש מה ה' אלוהיך שואל מעמך עכ"ד.

המשגיח רבי אליהו דסלר זצ"ל במכתב מאליהו (חלק ג) וז"ל: יסוד גדול ומקיף בכוחות הנפש של האדם מתגלה לנו בזה, כל מידות הנפש מושפעות ונפעלות ע"י הרגש, ולא רק ע"י השכל, לכן אם אין אנו מכירים טובה לדומם שנהנו ממנו וכו' נפגע הרגש עכ"ד, ומזה נראה דכ"ש הכא שיש לנו הכרת הטוב עליהם, אך מ"מ אין לנו להעריץ אותם ולהתחנף עליהם, אבל בודאי שיש הכרת הטוב שהם מוסרים נפש ונהרגים, ויש בתוכם הרבה שומרי תורה ומצוות כמצוי עתה במילואים שיש הרבה בעלי תשובה שגייסו אותם, ושוב הראוני שהאריך הגרי"פ גולדווסר שליט"א משגיח דישיבת אור ישראל בגליון השיחה מס' 26 שבודאי שיש חיוב הכרת הטוב.

ושוב ראיתי בקובץ מוריה (ספר הזכרון להגר"ח שמואלביץ זצ"ל) שהובא שאמר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בזמן מלחמת יום הכיפורים שהביא את דברי הגמ' בב"ב דף י' ע"ב דהרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, וביאר שהוא משום שמסרו נפשם בעד ישראל, והוסיף, וכזה אני אומר על אלה שמוסרים נפשם עבר הצלתנו, שאין כל העולם יכול לעמוד במחיצתם, והחיוב שיש עלינו להתפלל עליהם הוא בלי גבול, שהרי רק עבור הפותח פתח לחברו אמרו חז"ל נפשו חייב לו, קל וחומר למי שמוסר נפשו בעדינו החיוב עלינו בלי גבול הוא. עכת"ד.

ומעניין לעניין אוסיף בזה למה ששאלו עתה הרבה בבית ההוראה האם מותר לתת אוכל לחיילים מכספי מעשרות שרואים אותם מסתובבים ברחובות וכגון בצפון וכדו', ומו"ר הגר"ע פריד שליט"א השיב בזה שאפשר לתת ממעשרות, עכת"ד, ואף שלכתחילה יש לתת לתלמידי חכמים מעשרות, מ"מ איכא מיהא מצוה לתת להם, דהא הרבה פעמים דינם כעניים בעת הזאת, כדין בעה"ב העובר ממקום למקום, ואיכא בהא משום קידוש השם. [וכן כתב במכתבו הגר"מ מאזוז שליט"א].

ומעניין לעניין אוסיף לכתוב כאן על מה שאמר ראש ישיבת חברון הגאון רבי דוד כהן שליט"א

נפשם על קידוש ה' ואתם מתבטלים ח"ו לכן צריך לשבת וללמוד בהתמדה, ולכוין בלימוד להצלחת עם ישראל, אבל צריך לעודד את החיילים, הם צריכים הרבה עידוד וחיזוק, הם יוצאים למלחמה ומוסרים את נפשם, צריך לעודדם ולחזקם באמונה בהשי"ת, כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב. קומו ונתחזקה בעד עמינו ובעד תורת אלקינו וארץ אבותינו, עכ"ל.

ואולם הובא שהגאון הצדיק והמקובל רבי ישראל אליהו וינטרוב זצ"ל במאמר משנת תשס"ט אמר שמעולם לא שמענו בשום גדול בישראל שיאמר לעשות כן אלף למטה שכל אדם יאמץ חייל, ועוד שהרי יש כאן שותפות למחנה החילוני, ועוד הביא שם מהרב מבריסק זצ"ל שנשאל ע"י הרה"ג יוסף ליס זצ"ל שבשנת תשי"ז היה מלחמה בין אר"י למצרים שארכה כחוד שונהרגו אז כחמש מאות חיילים והוא נכנס להרב מבריסק ושאל אותו מה המבט על מה שהיה כאן והשיב לו בזה"ל: באמת אין הם שייכים להצלה בכלל, מחמת שהם לא בסדר ואילו באנו לחשב את הניצולים והנהרגים הנה הניצולים הוא רק מכח הבני תורה שהם גרמו להצלה ואילו הנהרגים הם רק על חשבונם ואילולי הם לא היו הרוגים בכלל, ואח"כ הוסיף, שמעולם אף פעם פשוט אף פעם, לא עלתה על דעתם טובתם של ישראל, עכת"ד.

ואמנם אף שברור שאין אנו צריכים אותם, ותורה מגנא ומצלא, מ"מ ברור בודאי שיש להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה ושה' יצליח דרכם, ואין זה סתירה כלל.

ומעניין לענין אוסיף בכאן למה שדנים עכשיו האם יש חיוב הכרת הטוב לחיילים, ופשוט בזה שיש חיוב הכרת הטוב, שהרי הכרת הטוב הרי שייכת אפילו לדומם וכמו שביאר רש"י (שמות ח' א) במה שמשה רבינו לא הכה את המכות אלא אהרן, וביאר רש"י, לפי שהגין היאור על משה כנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע"י אהרן, וביאור הדברים ששייך הכרת הטוב לדומם כתב לבאר

ומעניין לעניין באותו עניין אוסיף בזה במה שנשאלתי בדין נשיאת נשק לאברך עתה בגלל מצב המלחמה והאויבים קמים עלינו כל הזמן, שברור ופשוט כל היכא דאיכא צורך בזה כגון בישוים או במקומות גדולים שאין בזה שום ריעותא, אך כמובן שלכתחילה היכא דאפשר שיהיו אלו אנשים שאינם לומדים, וכמו שהשיב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א והובא בחוברת דברי רבותינו עמ' נח שנשאל בענין הקמת כיתות כוננות ברחבי הארץ וז"ל: מאחר והפונים אליכם הם בעלי בתים יר"ש אבל לא בני ישיבה, מותר להם להתנדב להציל את עם ישראל להגן על ערים ושכונות מפני רוצחים ואויבים. בכל מקום שנראה בעיני המומחים של המשטרה, שיש בזה סכנה וזקוקים לסייר עם נשק, יסיירו גם בשבת, אם אפשר ע"י נכרי, ואם לא מותר ע"י ישראל. וכמובן שבכל שאלה הלכתית יש להתיעץ עם הרבנים שליט"א. וכל האמור לא מדובר על בני ישיבה שתורתם אומנותם, והם מגינים על עם ישראל בתורתם, ועל זה נאמר אלף למטה אלף למטה. עכ"ל, וכמו שאמר עתה ביום חמישי שעבר בשיעור תורה לרופאים וז"ל: לסיום הדגיש רבינו כי 'בלי ספק שהמצילים הכי גדולים אלה בני הישיבות הלומדים את התורה הקדושה, משום שהתורה מגנא ומצלא, ולבני הישיבות יש רק גמרא, אסור לעשות שום דבר אחר, אך לכם שהקב"ה זימן לכם את העבודה הזו של הצלת הנפשות, שכרכם גדול מאד'. רבינו בירך את כל המתנדבים והכוננים, שייזכו שבניהם יהיו תלמידי חכמים גדולים, ויהיו מאושרים כל ימי חייהם. עכ"ל, וכע"ז השיב לי גם הגר"ע פריד שליט"א.

בברכת התורה ושנזכה בקרוב לגאולת עולמים, ולראות במשיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

שיש עדיפות לתרום כסף לאברכים מאשר לחיילים, ואמר בזה"ל: הלב שותת דם שדווקא עכשיו בזמן המלחמה בזמן שכלל ישראל נמצאים בסכנת קיום, אז דווקא במצב הזה אנשים מורידים את התרומות שלהם ונותנים פחות, היו כוללים שמקבלים חצי ממה שמקבלים כעת ומה אמתלה שאומרים שכביכול רוצים לסייע למאמץ המלחמתי. תדעו לכם רבותי אם רוצים באמת לסייע למאמץ המלחמתי לדאוג לכלל ישראל אין שום קיום לכלל ישראל רק בזכות התורה, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח אומרים חז"ל אין זאת אלא תורה, זאת זה רק תורה, שום דבר אחר חוץ מתורה אין את אני בוטח, אני בוטח זה בכוח תורה, הקיום שלנו זה כוח התורה, עומדות היו רגלינו בשערייך ירושלים, מי גרם לישראל שהיו עומדות רגליהם במלחמה שהיו עוסקים בתורה, תורה רק היא מגנא ומצלא, כל המבצעים השונים והמשונים חלק מהם זה הכל יחסי ציבור, חלק יש בהם איזה תועלת, אבל לא זה הוא יגרום לכלל ישראל לעמוד במצב הקשה הזה, ולהגיע למצב שאויבינו לא יכריעו אותנו, אין זאת אלא תורה, רק מכוח התורה כלל ישראל ינצלו, בלי כוח התורה לא יהיה לנו שום קיום כאן פה בארץ הקודש, אם רצונכם באמת לסייע לכלל ישראל ובשעה קשה, אנחנו נמצאים בסכנה נוראה, תעזרו ללומדי התורה ולעמלי התורה, כך תעמידו את כוח הקיום של כלל ישראל, אין שום היתר שבעולם לא למעשר ולא לחומש לכל המבצעים למיניהם, לא זו הדרך, חבל לקחת כספים של צדקה ולהוביל אותם לא בדרך הנכונה. עכ"ד, ואף שדבריו עוררו זעם רב אצל האינם שומרי תורה ומצוות, אין צריך לחוש לזה, כי הרי יש הרבה אברכים בני תורה שהגיעו מאופקים נתיבות ועוד למרכז הארץ בגלל המלחמה, ולכן בודאי שיש לתמוך בהם, שיוכלו לשבת ללמוד תורה להחזיק את העולם.

סימן נ"ו חיוב עשיית סעודה בר מצוה בפת בעשרה אנשים

חיוב עשיית סעודת בר מצוה בעשרה אנשים

ואודות השאלה אם יש חיוב לעשות סעודת בר מצוה בעשרה אנשים, לא מצינו בכך גילוי בדברי הפוסקים להדיא, ורק מצינו לגבי סעודת ברית מילה ברמ"א (יו"ד סי' רס"ה ס"ב) שנהגו לעשות סעודת ברית מילה בעשרה. [ויש שדימו שה"ה לסעודת בר מצוה, וכ"כ בפשיטות בספר עיטורי מרדכי (הלכות מגיפת הקורונה עמ' 60)], ואמנם יש לדחות ששאני סעודת ברית מילה, שנאמר בה (בראשית כא ח') "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק" ודרשו חז"ל (מדרש רבה דברים פרשה א' כה) על סעודת ברית מילה, [וכמ"ש בספר זכר דוד (מאמר א' פצ"ו) ובמגדל עוז (נחל ט' יאור יז)] משא"כ בסעודת בר מצוה, שלא נאמר בה משתה גדול.

ומ"מ מצינו בסעודת בר מצוה, במג"א (שם) שכתב, "שמצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשו בנו בר מצוה כיום שנכנס לחופה", וא"כ ה"ה שבכל סעודת נישואין שעושים אותה ברוב עם, [אף שלא מצינו גילוי מפורש, לגבי סעודת נישואין ורק לגבי הקידושין שצריך עשרה כמבואר בשו"ע (אזן העזר סימן לג ס"א)] וא"כ ה"ה בסעודת בר מצוה, וכן נהגו בזמנינו רבים מבני ספרד, ומבני אשכנז, ואמנם לא נהגו לעשותו כמו חתונה, [ובקובץ שואלין דורשין (בהר בחוקתי תשפ"ג) הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל האם יש להקפיד לעשות את סעודת הבר מצוה כמו שעושים בחתונות? והשיב הגרי"ש"א לאו דוקא כחתונה ממש אלא כסעודה גדולה וחשובה. עכת"ד].

ומ"מ בשו"ת ברכת ראובן שלמה (ח"ז סימן לח) כתב שכל סעודת מצוה הוא רק שיש בה עשרה אנשים, ע"ש, אך דבריו חידוש עצום, ולא מצינו כן בפוסקים, [וכן כתב להעיר גם בשו"ת ברכת אוריאל חאו"ח סימן כה, וכן השיב הגר"ח"ק בקובץ שו"ת בעניני תפילין ובר מצוה (נאטאן עמ' כז) שנשאל האם צריך להקפיד שיהיה מנין עשרה אנשים בסעודת בר מצוה, והשיב בזה"ל: אין חייבין עכ"ל]. אך מצינו

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת בהעלותך ה'תשפ"ה

לכבוד דודי הרה"ג רפאל אביטבול שליט"א, מעיר בית שמש, אודות השאלה אם אפשר לעשות סעודת בר מצוה בכמה אנשים, מחמת המלחמה, והאם צריך דוקא עשרה אנשים.

מקור וטעם עשיית סעודת בר מצוה

לא ברור חיוב עשיית סעודת בר מצוה, ומצינו שנחלקו בזה הפוסקים בגדר חיובה.

ומצינו בפוסקים ב' טעמים עיקרים לסעודת בר מצוה. [ומצינו עוד יותר מכעשרה טעמים, ונתבארו בספרים, ואכמ"ל].

(א). המהרש"ל ביש"ש (ב"ק פ"ז סימן לז) במחצית השקל (סי' רכ"ה סק"ד) כתב שהטעם בזה ע"פ מה דאמרינן בגמ' בב"ק (דף פז ע"א) ובקידושין (דף לא ע"א), שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וכ"כ רבינו אביגדור כהן צדק [ונדפס בקובץ אור ישראל חלק ד' עמ' ט'] וכ"כ רבינו אביגדור הצרפתי (עה"ת בראשית י). וכ"כ בקובץ אור ישראל בשם תלמיד המהר"ם מרוטנברג, [ובמה שהאריך בזה בספר זכרון שמואל (ח"א עמ' תר)].

(ב). במתנות כהונה על המדרש רבה (בראשית פנ"ג י) עה"פ ויגדל ה' ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, דרב הושע"י רבה אמר דנגמל מיצר הרע, וכתב שם שכיון שהגיע יצר טוב עושים סעודה.

למעשה המנהג לעשות סעודה, וכן נפסק בשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט חיו"ד סי' שצ"א סק"ח) שסעודת בר מצוה שעושים האשכנזים סעודת רשות היא ואם מחנכים את הנער לדרוש דינה כסעודת מצוה ע"ש, ובמג"א (או"ח סי' רכ"ה סק"ד) ובחיי אדם (כלל קלג סט"ז). ובחס"ל (שם סקט"ז) ובמשנ"ב (שם סק"ו). ובכה"ח (סי' תקנ"א ס"ק קנח).

כיון שדי בשתיית לחיים ומזונות, וכ"כ בספר אורחות רבינו (ח"ה עמ' קנא) ובספר בלבב שלם (עמ' רנו) על האדמו"ר מאשלג זצ"ל שבסעודת בר מצוה היו בה ג' אנשים ואכלו מעט לחם, והוסיף עוד שפעם לא נהגו לעשות בכלל סעודת בר מצוה ע"ש. וכ"כ בספר אוצר בר מצוה (עמ' לה) בשם הגר"ל שטיינמן זצ"ל שאין חיוב לעשות סעודה עם פת, ע"ש, וכן נראה מדברי השיירי כנסת הגדולה שרק האשכנזים נהגו לעשות סעודת בר מצוה, ובספר אעלה בתמר (מתורת בית ברסק עמ' רח).

זמן עשיית סעודת בר מצוה באותו יום

ותבנא לדינא בנ"ד אם יש חיוב לעשות סעודת בר מצוה באותו יום, וכן כתב מצינו שכתב בשו"ת חוות יאיר (סימן ע') לגבי סעודת סיום מסכת, שאף יום של אחריו הרי הוא נחשב סעודת מצוה, וכמו ששלמה המלך עשה משתה שבעה ימים, וכמ"ש לגבי ז' ברכות מחמת ההילולא, וא"כ ה"ה בנ"ד. ושוב מצאתי בספר מנהגי וורמיישא (מנהגי בר מצוה) שהמנהג באשכנז היה לעשות סעודות בר מצוה רק בשב"ק אע"פ שנעשה בר מצוה באמצע השבוע, ובסעודה ג' עשו הבר מצוה ע"ש. וכ"כ בשו"ת רבי טיאה וייל (סימן ט"ז) שכן המנהג שם, ע"ש. וכ"כ להביא המנהג הנ"ל בשו"ת דברי יציב (סימן רל"ט) וכ"כ בספר לקט קמח החדש (סי קל"א ס"א) שכן מנהג אמשטרדם. וכ"כ בשו"ת כת"ס (חיו"ד סי' קמ"ח) שכן נהג החת"ס לבניו ע"ש. וכ"כ בקונ' מנהגי בר מצוה שכן נהגו בפרשבורג.

וכן מצינו על בעל התניא [והו"ד בספר לקוטי דיבורים שבט תרצ"ו אות נה] שעשה סעודת בר מצוה לבנו בלילה שאחר יום הבר מצוה וביום הבר מצוה כיבד במזונות ובמשקה, ויש שביארו [קונ' סעודות בר מצוה עמ' טז והו"ד שם] שהוא כמו סעודת חופה שעושים הסעודה בלילה לאחר יום החופה, ע"ש, וכן כתב בספר המנהגים (עמ' עה) שכן מנהג חב"ד, וכ"כ בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סי' רלט) שכן מנהג צאנז, וכן כתב בספר נטעי גבריאל (בר מצוה עמ' קל) שיש נוהגים כן, וכן הביא בקונ' סעודות בר מצוה שם, שיש נוהגים כן, וכן כתב בספר אור לארבעה עשר (גרס, סימן ל') בשם הגר"ק שאפשר לעשות סעודה בלילה שאחר

בכמה אחרונים שנקטו בפשיטות שיש לעשות סעודת בר מצוה בעשרה אף אם עושים את הסעודה הגדולה לאחר מכן. [וכן נקט בפשיטות בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' כ"ג), וכ"כ בפסק"ת (ח"ב סי' רכ"ה הערה 55) וכן הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר יבקשו מפיהו (עמ' תקעד) שיש עניין שבסעודת בר מצוה יטלו ידיהם עשרה אנשים לאכילת פת ע"ש, ובספר אור לארבעה עשר, (עמ' כה) וכ"כ גם בספר אגרתא דחדוותא (חלק לט אגרת תתה) שיש לעשות סעודת בר מצוה בעשרה אנשים ואם יש בסעודה אחרת של אירוסין עשרה, עדיף שילך לסעודת בר מצוה ע"ש, וכ"כ גם בספר יום הבר מצוה (עמ' 29) וכן נקט בפשיטות בשו"ת משנת יוסף (חלק יד סימן קכד)].

ובבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה אות יז) כתב בזה"ל: וישתדל לעשות סעודה לאוהבים וריעים ויזמין בה תלמידי חכמים וירבה בסעודה ושמחה כי ה' הטובה עליו, שמסעודה זו יהיה סניגוריא גדולה על ישראל שיאמרו מליצי יושר לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע ראה בניך כמה הם שמחים על אשר נכנסים בעול מצותיך, עכ"ל, ומבואר שיש עניין לעשותה ברוב עם הדרת מלך, [ויסוד הדברים הוא ע"פ מש"כ בזה"ק (זוהר חדש בראשית דף יד ע"א) שרשב"י זמין למארי מתינאת למיכל בסעודתא רבה דעבד להו וכו', ומבואר שרשב"י הזמין את התנאים לאכול בסעודת בר מצוה של בנו רבי אליעזר ע"ש, ואפשר שיש לזה גם סמך לפי מש"כ במסכת סופרים (פי"ח ה"ה) וז"ל: וכן היה מנהג טוב בירושלים וכו' בין י"ג שנה מוליכו ומקורבו לפני כל זקן וזקן כדי לברכו לחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים. עכ"ל, ומשו"ה נהגו לפני הבר מצוה רבים לבקש ברכה מגדולי ישראל עבור הילד], אך עכ"פ בודאי לא מצינו חיוב ברור לעשות סעודת בר מצוה בעשרה.

חיוב אכילת פת בסעודת בר מצוה

ובפשוטו יש חיוב אכילת פת, וכמו שמצינו בכל סעודת מצוה. [ואמנם מצינו בכמה וכמה סעודת מצוה שדנו הפוסקים באריכות, ונתבאר במקומם, לגבי ברית מילה, פדיון הבן, סיום מסכת, סעודת אירוסין, סעודת פורים ועוד].

ואמנם יש אומרים שאין חיוב בעשיית פת, [וכן כתבו הפוסקים מכמה טעמים, א' כיון שערבה כל שמחה. (שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סי' צ"ה) ב'

למיעבד פקדוא דאורייתא וכו' והוא מתליסר שנין ולעילא דההוא יומא חובתא על צדיקיא למיעבד חדוותא דליבא כיומא סליק לחופה. עכ"ל, ומשמע שלכתחילה יש לעשות דוקא באותו יום. וכ"כ לדייק בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סימן קלח) ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סימן ג'). וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סימן סח) שעיקר שמחת בר מצוה הוא ביום שנתחנך ונכנס לעול המצות ומה שהיה המנהג בכמה מקומות לעשות בר מצוה דוקא בשבת אפשר שאין העם פנויים מלאכתם בשבת ימי המעשה ואין מוכשר להם סעודות גדולות ביום החול, אבל המנהג לעשות הסעודה דוקא בעיתו ובזמנו ע"ש, וכ"כ בספר נוהג כצאן יוסף (עמ' נח) שנוהגים לעשות הסעודה בו ביום דהא אפילו ביום המילה שאינם מכניסו אלא למצוה אחת, והאב נושא עון ופשע וחטא של בנו עושה סעודה ע"ש. וכ"כ בספר נטעי גבריא (בר מצוה עמ' קכח). [וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן כו) לגבי בר מצוה שנולד בבין השמשות, שכיון שלחומרא יש להחשיבו שנעשה גדול ביום שקודם, לגבי הנחת תפילין בברכה וקיום כל המצוות, ולכן יש לשמוח גם ביום זה, אף שלגבי דאורייתא לגבי צירופו למנין ולזימון יש להמתין עד היום שלמחרת ע"ש, ואמנם ספר כאיל תערוג (הלכה עמ' תסז) שיש לעשות סעודת בר מצוה בכה"ג ביום קודם, וע"ע בשו"ת משנת יוסף שם לגבי סעודת בר מצוה שהקדימוה מחמת שחלה בפסח שיש לעשותה בזמנה, ובמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה סימן נה].

תבנא לדינא: די לעשות הסעודה בכמה אנשים, וטוב בעשרה אנשים, ואין חיוב באכילת פת, ואפשר להביא לחיים ומזונות לכל המתפללים לאחר התפילה, ולצאת ידי חובת סעודת בר מצוה.

יום הבר מצוה, וא"צ לטרוח לעשות סעודה ביום כיון שבלאו הכי הבר מצוה בלילה, כיון דבקשים הלילה הולך אחר היום, וא"כ מותר לאכול בשר ולשתות יין בלילה שלאחריו אף שחל בשבוע שחל בו עכת"ד. [וציין שם שכן נראה שדמי לקדשים, וכמ"ש בשו"ת דברי מלכיאל ח"א סימן ג', בגדר סעודת בר מצוה שלא בזמנה].

ומ"מ המנהג אינו כן. ועכ"פ בשעת הצורך אם נוטלים ההורים ידים כבר ביום סגי בהכי, [ואין חיוב לעשות סעודת בר מצוה דוקא בלילה, אלא אפשר לעשותה ביום, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד בהנהגות הגר"ח מברסקא אות כא), כתב שיש מקפידים לעשות סעודת בר מצוה ביום כיון שיש לו ב' שערות, וע"ע בדבריו עוד (ח"ג סי' קי"ב) וכ"כ בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן כו) שיש שנהגו לעשות סעודת בר מצוה ביום, כיון שאז מניח תפילין, אם לא סמיכנן על חזקה דרובא בדאורייתא, ע"ש, וכ"כ בשו"ת קנה בושם (ח"ד סימן ב') שעדיף לעשות הסעודה ביום כדי לצאת ידי חובת הפוסקים שטעם סעודת בר מצוה על קיום מצות הנחת תפילין ע"ש. ואמנם יש שהקפידו לעשות ביום, וכמו שהו"ד הגר"ק בספר כל משאלותין (עמ' קה)].

ומ"מ אף לאחר זמנה אם דורש בבר מצוה לאחר מכן דינו כסעודת מצוה, [וכמבואר ביש"ש (שם) וכ"כ בערוך השולחן (או"ח סי' רכ"ה סק"ד) וכ"כ בקצות השולחן (סי' סה בדי השולחן ס"ו)].

אך עכ"פ לכתחילה יש לעשות הסעודה דוקא ביום הבר מצוה, וכמו שמוכח מדברי הזהו"ק (שם) שכל השמחה היא דוקא ביום זה, כיון שיורדת בו נשמה קדושה, וכמ"ש גם בזוה"ק (שם דף כ' ע"א) וז"ל: ביום חתנותו ביומא דכשר

סימן נ"ז הנחת תפילין כל היום מחמת סכנת המלחמה

בס"ד, סיון ה'תשפ"ה

עצמם עליה עדיין רפויה בידם וז"ל: ומשום כך עדיין רפויה בידם דמועטין שבישראל מניחין תפילין עכ"ל.

לכבוד הרה"ג.... שליט"א מחשובי האברכים ברכסים.

בשו"ע או"ח סי' ל"ז ס"ב כתב "מצותן להיותם עליו כל היום, אבל מפני שצריכים גוף נקי וכו' ואין כל אדם יכול ליזהר בהם נהגו שלא להניחם כל היום". וכן כתב בלבוש שם שכיון שצריכים גוף נקי לא נהגו להניחם כל היום. ומ"מ כתב במשנ"ב סי' כה סקנ"ה בשם המג"א "ויש שאין משהין עליהם יותר מן החיוב, דצריכין גוף נקי, והכל לפי מה שהוא אדם".

אודות השאלה האם יש מעלה בהנחת תפילין לאברכים כל היום עתה בעת המלחמה, כדי שלא ינזק, אינו טרוד במחשבות אחרות, יש בזה מעלה שעוסק כל הזמן במצווה, ובפרט עתה בעידנא דריתחא שהוא זמן מלחמה.

מצינו בפוסקים כמה טעמים מדוע לא נהגו להניחם כל היום.

עוד מצינו בירושלמי בברכות פרק א' הלכה ג' אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי מפני מה לא החזיקו בהפ מפני הרמאים עובדא הוה בחד בר נש דאפקיד גבי חבריה וכפר ביה אמר ליה לא לך המנית אלא לאלאין דברשיך הימנית, ע"כ, וכן כתב במאירי בברכות דף יז ע"ב, וז"ל: מה שביארנו שהדברים אמורים במי שמיקל בהנחת תפילין דרך פירוק עול מצות הוא מפני שיש נמנעים מזה מצד אחר והוא שהתפילין צריכים גוף נקי ושצריך להזהר שלא יישן בהם ושלא יסיח דעתו מהם וכל שכן שלא יתעסק בשום דבר לכלוך מה שאין כל זה בציצית ובתלמוד המערב הזכירו במקצת חכמים שהיו נזהרים שלא להניחם אלא בימים ידועים בשנה והיה בהם מי שלא היה מניחם אלא אחר שבאו עליו יסורים ונתרפא שהיה חושב בעצמו שמרקו היסורים את עונותיו והיו סומכים זה למה שנ' הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים וראה איך הפליגו בכונה כלומר שהן צריכין גוף נקי מעבירות ומהרהורים ואין ראוי להניחם אלא לאחר התשובה וקצת חכמים נוהגים להניחם בימים שבין ר"ה ליום הכפורים אחר התשובה והטבילה והוודוין וכן הדבר נכון בעיני. עכ"ל, ועוד כתב במאירי בשבת דף מט ע"א "תפילין צריך הנושאם היות נקי מעבירות ומהרהורים רעים עד שלא יתחלל שם שמים על ידו להיות רשע בצורת צדיק ובבריתא

הדבר פשוט שבזמן הש"ס נהגו להניח התפילין כל היום, כמבואר בגמ' בברכות דף כג ע"ב הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו וכו', ובשבת דף לה ע"ב תקיעה שלישית לחלוץ תפילין, ובגמ' בביצה דף טו ע"א היה בא בדרך בער"ש ותפילין בראשו, וכה"ג בעירובין דף צה ע"ב ובמו"ק דף כג ע"ב, ובסוכה דף כו ע"ב לגבי שינה עם תפילין והנחתן עם נשותיהם, ובגמ' בב"מ דף קה ע"א היה נושא משאוי על ראשו ותפילין ובראשו וכו', ובברכות דף מד ע"ב, ובמנחות דף לו ע"א, ובירושלמי ברכות פ"ב, וכן כתב בערוך השולחן סי' לז ס"ג שמנהג רבותינו חכמי המשנה והגמרא ללכת בתפילין כל היום. ע"ש וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן יח וז"ל: אין ספק דמשמעות הש"ס דלכתחילה מצוותה כל היום ובודאי משמעות נוסה דברור דבכל היום מקיים מצווה מה"ת ולא רק דרבנן כך קבלו מדורות עולם דאיכא בתפילין חובות ומצווה והחוב יצא בהניח פעם ביום גם שלא בשעת קר"ש ע"ש, ואמנם צ"ע מדברי הגמ' בברכות דף ל' ע"ב "אל אנא תפילין מנחנא" משמע שחבירו לא היה מניח, ובגמ' בשבת דף קיח ע"ב "דא"ר ששת תיתי לי דקימיית מצות תפילין" וברש"י שם, שמבואר שאינו אלא מידת חסידות. ובחידושי הרשב"א בשבת דף קל ע"א כתב לבאר מה דאמרין בגמ' שם שכל מצוה שלא מסרו

ממצות תפילין כל היום. ופשוט דכונתו אם יודע שיוכל ליזהר א"ע ג"כ מהיסח הדעת דהיינו עכ"פ משחוק וקלות ראש כמו שכתבנו לעיל בכלל כ"ח ע"ש. ועיין בספר מעשה רב שכתב דאם חושש ליוהרא בפני הבריות מותר בשל יד לבד. ומ"מ טוב לעשות של ראש קטן והרצועות יהיה ג"כ מכוסות מלילך בשל יד לבד עכ"ד ואשרי המקיים כדינו כמשאחז"ל במגילה כ"ח שאלו תלמידיו את ר"ז במה הארכת ימים א"ל וכו' ולא הלכתי ד"א בלא תורה ובלא תפילין". עכ"ד הביה"ל, ומבואר מדברי הביה"ל שבודאי שיש מצוה להניח תפילין כל היום.

ובפמ"ג שם א"א סק"ב כתב להסתפק אם מה"ת חייבים להניח תפילין כל היום או מה"ת די ברגע שמניח ומדרבנן כל היום ועכשיו ביטלו כי אין לנו גוף נקי ע"ש, ובישועות יעקב שם כתב שבע"כ הוא דין דרבנן דאם הוא דין דאורייתא איך היסח הדעת וגוף שאינו נקי שאינו אלא מדרבנן ביטלו משו"ה מצוה מדאורייתא, ובשו"ת בית יצחק חאו"ח סימן ח' אות ג' כתב שמצות תפילין הוי כמו מצות סוכה שחייב כל שבעה והרשות בידו לבטל ולא לשבת רק בליל א', אבל כל זמן שעושה ויושב עושה מצוה דאורייתא, כן נמי בתפילין חייב עליה שעה אחת ומצוה כל היום ע"ש. ולדבריו א"ש שבזמנינו שאין אנו יכולים להיות זהירים בגוף נקי די להניחם בקר"ש ותפילה.

בגמ' בשבת דף מט ע"א מבואר "אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכו', שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק ראשהו קסדור אחד וכו' ". ובדעת שם למהרש"ם כתב להקשות ע"ד השו"ע מדברי הר"ן בשבת שם שכתב שאלישע ביטל מצות עשה במה שחלצן שעה אחת ומשמע מדבריו שהוא חיוב מה"ת להניח תפילין כל היום ע"ש, ואמנם בכס"מ פ"ה מהל' יסודי התורה ה"א כתב דהא דאלישע לא מסר נפשו שלא להסירם היינו משום שכבר קיים באותו היום מצות תפילין. וראה עוד בשו"ת בית יצחק שם.

פס"ר פכ"ב אמרי לא תשא את שם ה' אלוֹקִיךָ לשוא שלא תהא מתעטף בציצית ומניח תפילין ומרמה את הבריות, ונמצא נושא שם שמיים לשקר עכ"ל. וכן כתב באור זרוע סי' תקל"א שמפני מה לא החזיקו בי אר"י במצוות תפילין מפני שחשו שלא יחשדו אותם שהם רמאים כמעשה דהאי גיורא. והו"ד בב"י סי' לו בשם רבינו ירוחם נתיב יט שלא החזיקו בהם להניחם כל היום מפני הרמאים. ומ"מ כתב שם לגבי חיוב הנחת תפילין לבחורים וז"ל: ולי נראה דאין לפטרן ממצות תפילין מפני כך אלא יש לכופם בדברים ולמשוך לבלם ליראת שמים כדי שיסיחו לבם מדברי הבאי המזיקים לגוף ולנפש וינפשו לבם לקבל עליהם עול מלכות שמים". ובמג"א סי' לו סק"ב כתב שאפילו מי שיודע בעצמו שיש לו גוף נקי לא יניחם כל היום מפני הרמאים.

עוד מצינו שגס רוח לא יניח תפילין, וכמו שהביא באליה רבה סימן כה סק"ב בשם ספר ברוך שאמר שגס רוח לא ישא תפילין ע"ש, וכן כתב במנורת המאור פ"ב עמ' קו,

והאריז"ל בשער הכוונות דרושי תפילין דרוש ה' כתב בזה"ל: גם לטעם זה עיקר מצוות תפילין הוא בבוקר בעת התפילה לפי שאז יש מוחין גמורים, אבל בשאר היום שאינן אלא מכח רשימו בלבד לכן אינה כ"כ מצווה וחובה כמו בזמן התפילה עכ"ל, וכן כתב בכה"ח סי' לו סק"ב, ואמנם בספר ראשית חכמה שער הקדושה פ"ו אות עא כתב וז"ל: טוב לנו להניח תפילין כל היום כדי שיכנעו ממנו הקליפות עכ"ל. וכן כתב הגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א בספר פאר יעקב עמ' קפד שבתיקונים (ב' א') איתא בזוה"ק "ולכן טוב להתיחד בתפילין כל היום, אם אפשר, או רוב היום, או מקצתו מלבד זמן התפילה".

עוד טעם כתב בשו"ת ישועות יעקב סימן לו "ראיתי שלמים ויראי ה' שמניחים תפילין כל היום, ורק אנו שעסוקים ברוב טרדות הזמן לא יכולים להניח". והו"ד בביה"ל סי' לו ד"ה מצוות, שהביא דברי הפמ"ג והו"ד להלן ודברי הישועות יעקב, וכתב "ועיין בספר א"ר שמוכח מדבריו דמי שיודע שיש לו גוף נקי אין לו לפטור א"ע

וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ה הלכה יא מיסודי התורה וז"ל: תלמיד חכם צריך שיהיה עוסק בתורה ומוכתר בתפילין ומעוטף בציצית תמיד עכ"ל, ומבואר שהוא רק דרך לתלמיד חכם שכל היום עוסק בתורה, ושאינן בו מחשבות אחרות וכמו שכתב הרמב"ם בפרק כב הלכה כא מאיסורי ביאה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב הפנוי מן החכמה. ע"ש, וראה עוד במרדכי בברכות רמ"ז יב שכתב שאם מניח תפילין ניכר שהוא ירא שמים ע"ש.

וכן מצינו בשל"ה הקדוש מסכת חולין דף ג' ע"א שכתב שהנחת תפילין כל היום נתבטלה משום שצריך גוף נקי, ואולם ראיתי בני עליה שמלובשים בם כל היום. ע"ש והיינו שהוא הנהגה רק לתלמיד חכמים, וראה מש"כ לבאר בזה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן יח.

ואמנם בדעת הרמב"ם בהל' תפילין כתב בפמ"ג א"א סי' ל"ז כתב בדברי הרמב"ם שכוונתו שאם הניח רגע קיים מצוה אבל מצוה מן המובחר להיותם עליו כל היום, ואם לא הניח כל היום ביטל מצות עשה ע"ש, ובמגן גיבורים שם סק"ב. וכן נראה בדברי ר"ת בספר הישר סימן שמ"ז: שאר מצוות שאין להם הפסק דכל שעה חייב להתעסק בה כגון תורה תפילין וציצית סוכה ומילה וכו'. עכ"ל, ונראה מדבריו שהוא חייב.

ואמנם מצינו בכמה ראשונים שאין חייב להניח תפילין כל היום, וכמו שנראה בספר הבתים הלכות תפילה פ"ז אות ד' בשם הראב"ד, וכן נראה ברא"ש הל' תפילין סו"ס כח, ובריטב"א בשבת דף מט ע"א, וכן כתב תלמיד הרשב"א ר"י בן שועיב שאין מחוייב לחזור אחריה אלא ממידת חסידות ע"ש, ובכס"מ בפ"ה מיסודי התורה שם, וכן כתב לדינא בשו"ת מכתם לדוד סימן ד', ובשו"ת דברי שלום ח"א סי' יד.

עוד אפשר לימוד זכות בזה כיון שרובא דעלמא אינם נזהרים שלא לדבר בהם דברי חולין והבלים וכמו שכתב ביקצור של"ה דף נה ע"ד ובכה"ח פלאגי' סימן י' אות ל' ובכה"ח שם סק"א, וכן צידד בשו"ת מקור נאמן ח"ג סי' ע' שמחמת

ואמנם נראה לדינא מדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין הלכה כה שכתב שם בזה"ל: קדושת תפילין קדושת גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטיילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא, אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין. עכ"ל, ובהלכה כו כתב הרמב"ם "אף על פי שמצותן ללבשן כל היום בשעת תפלה יותר מן הכל, אמרו חכמים כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, וכל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה שהרי בארבע פרשיות צוה על תפילין וכו' עכ"ל, ומבואר מדברי הרמב"ם שאינו חייב אלא דרך השתדלות שע"י כן אדם ילמד בקדושה ובטהרה.

והוא ע"ד מה דאיתא בגמ' במנחות דף מג ע"ב רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם ע"כ, ובגמ' בפסחים דף קיג ע"ב שבעה מנוגין לשמים אלו הן כו' ומי שיאן לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו ע"כ, ובזה"ק זוהר חדש תיקונים דף סט ע"א איתא "ובוצינא קדישא אמר כל מאן דמנח תפילין וציצית כאילו מקיים תרי"ג מצוות דאורייתא.

ובגמ' שבת דף קנג ע"א שמן על ראשך לא יחסר אלו תפילין.

ונראה דחייב הנחת תפילין לתלמיד חכם הוא חובה משום חילול ה', וכמבואר בגמ' ביומא דף פו ע"א "היכי דמי חילול השם, רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין".

שיחה בטילה לכן לא כדאי ללמוד בתפילין כל היום.

ואמנם כבר ידועים דברי הגר"א במעשה רב אות יח דאיתא שם "אמר ריבנו הגאון ז"ל הכ"מ שמחויבים לילך כל היום בתפילין, ואף אם לפעמים לא ישמור עצמו משיחה בטילה לא יבטל אותה דכל פעם עושה מצוה אחרת בהנחתה עכ"ל, וכן כתב בכתר ראש להגר"ח מוואלוז'ין אות טו וז"ל: עוד אמר הגר"ח בשם רבו הגר"א ז"ל שהצטער הרבה על הדור הזה שמבטלין עיקר המצוה דתפילין שמצותה כל היום כידוע שבעל הסמ"ג היה מסבב העולם להזהיר לכל ישראל שילבשו בגד בת ד' כנפות עם ציצית, עיין בסמ"ג מצות עשה ג', כך אילו היה בכוחותיו היה סובב את העולם להחזיר עטרה ליושנה שיניחו ישראל תפילין כל היום, והעיקר ליזהר שלא לישן בהם ושלא להפיח ח"ו, ובנקל יכול ליזהר ולקיים המצוה ובכל שעה מקיים השובשן שמונה מצוות כמו שאמרו חז"ל (מנחות מד) א"ר ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשין, וליורה לא חיישינן ולואי שגם הרואים יעשו כן, ואמר בשם רבו הגר"א שבזמן הזה אינו שייך יורה ואדרבה נכון לפרסם וכו' עכ"ל. וכן האריך בארוכה בכ"ז הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל בקובץ מבקשי תורה שנת תשסז כט לא, והגה"צ רבי שריה זצ"ל בספר פאר יעקב פרק א' עמ' ערה ערך רשימה של גדולי ישראל שהניחו טו"ת כל היום, וכמו שנהג הגאון רבי אריה ליב הלוי עפשטיין זצ"ל בעל הפרדס, והגר"א זצ"ל, ובעל התניא זצ"ל, והמגיד מדובנא זצ"ל, והגאון רבי יהונתן הלוי וואלינער זצ"ל, והגאון רבי נח שמואל ליפשיץ זצ"ל אב"ד טורבין, ובעל התפארת ישראל, והגאון מקוטנא, ואביו של האדר"ת, ורבי ישראל מסלנט זצ"ל, והנצי"ב, והגר"נ אמסטרדם זצ"ל, ובעל הלשם שבו ואחלמה זצ"ל, ועוד גדולים וצדיקים וכמו שמנה שם שבעים ושבעה גדולים וצדיקים שנהגו להניח תפילין.

לגבי אם הוי יורה, וכבר מצינו בשו"ת הגאונים החדשות (אופק סימן קסא) ששאלו אם מקצת תלמידים שמניחים תפילין אם הוא מחזי כיהורא

או לא, והשיבו שם שמאחר שבאר"י הוה שכיח שמדא ולא יכלו להניח תפילין אשתכח מנהון, והאריכו שם בזה וסיימו שם "אבל אי גברא דלא פריץ דלא ידע דפשע במצוות, אע"ג דלא ידע בגוף נקי ובזהירות וחסידות לא מיחזי כיהורא, ואיכא למימר דאחרין נמי כד חזיין ליה, עבדין כוותיה, וביותר, ומאן דאיתיה גברא רבה קשישא מעליא, דאי לא קבע, קאי בען דחילול השם, ע"ש, ואמנם כנתבאר מדברי הגר"ח מוואלוז'ין שאין בזה יורה. ובביאור הדברים דאין יורה במקום שהוא חיוב מן הדין, וכן כתב בספר קדוש יעקב עמ' 39 ששאלו בה"ל להגר"ח האם בלבישת תפילין בזמנינו כל היום יש לחוש ליהורא, והשיב "אין בזה שום חשש, ומעניין שבמידת הגאווה שהיא שורש היהורא החמורה אין חוששים לעבור עליה, אך מצוה שיש בה חשש יורה, כבר מדברים למנוע, ומדוע לא יזהרו מיהורא עצמה שהיא הקלקול הגדול ע"ש.

ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן יח כתב "מה ששאל בענין יהורא יראה דסתם אדם אפי' בן תורה אם אינו מפורסם לת"ח גדול ובעל מעשה שייך יהורא", ולפי"ז ה"ה בבני ברק וכדו' ובמקומות שלא הורגלו להניח תפילין יש בזה יהורא, אך מ"מ כדאי מאוד להניח בביתו בשעת הצהריים או באופן שאין יהורא, ובזכות זה לזכות לאריכות ימים, ולקיים מצות תפילין.

ולגבי פרישות שמניח תפילין, כתב בספר חסידים סימן שסב "יש דברים אם תחמיר על האדם לא יעשה המצות כמו זה: מעשה בחסיד אחד שלא היה רוצה ליגע בבשרו כשקורצתו כינה או פרעוש שלא ימצא לו כינה או פרעוש והיה לו מאוס והיה חולץ תפילין ואח"כ נוגע ולקח המאכולת ורוחץ ידו ומניח תפילין, וכשהיה הולך לפני זקנים לא היה כופף קומתו כי אמר איך אשתחוה בעוד תפילין עלי, ועוד אמר איך אראה באשתי או איך אדבר עמה בעוד שם שמים עלי ואמרו האחרים מאחר שצריכים התפילין כל כך פרישות לא נוכל לסבול ולא הניחו תפילין, אמרו לאותו חסיד הרי בטלת אותם מן המצות בחסידות שלך א"כ לא תשליך הרוק מחוטמך בעוד התפילין עליך, הלא לא נתנה תורה למלאכי השרת, ועוד אם רצית

שמים בשעת ביאה שיהיו בניך צדיקים, אמר להם ברבות התאווה יהיו הבנים צדיקים לפי שהרהור התורה מבטלת התאווה. ובניו מנשקים ידיו ורגליו וברכיו על שם גשה נא ושקה לי בני (בראשית כ"ז כ"ו)."

להיות פרוש בהם לא היה לך לגלות לאחרים, ואותו חסיד לא היה מנשק את בניו אלא כשהיה שמח לדבר מצוה ולבו שמח באהבת הקדוש ברוך הוא היה מנשקם בפיהם כדי שמחשבתו תכנס בלבם אמרו לו לפי דבריך תהרהר ביראת

סימן נ"ח סגולות ותפילות לזמן מלחמה

מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק, וידגו לרב בקרב הארץ.

ושבע פעמים לישועתך קויתי אדני. לפורקנך סברית אדני.

ושבע פעמים גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב כך אצליח בדרכי כמו שעשה יהושע בעברו הירדן עם ישראל במלחמה עם הכנעני ושב בשלום לארצו.

תפילת החיד"א להנצל ממלחמה

לומר תפילה מהחיד"א לזמן מלחמה כפי שנדפס הסדר בספר כף אחת.

סגולה לקבוע שרק ה' בעולם

הסגולה הבדוקה של רבינו חיים מוואלוז'ין וז"ל: ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דיניו ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בליבו לאמר, הלא ה' הוא האלוקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בליבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומדבק ומשעבד טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה, כן יספיק הוא ית' בידו שממילא יתבטלו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל. ע"כ.

חיזוק בצניעות

והחת"ס בספר הזכרון שם כתב להתחזק בצניעות האנשים, וכמו שכתוב בתורה ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחוריך, וכן שמעתי עתה מהגרש"א שטרן שליט"א לעורר על הצניעות שכל אחד יודע מה צריך לתקן, וכן הובא שעורר הגר"מ שטנרבוך שליט"א.

אמירת פרשת הקטורת

איתא בזוהר הקדוש שבמקום שאומרים בו פרשת הקטורת עם הבנה, אין יד האומות שולטת באותו מקום, ומובטח לו שיינצל ממיתה וכל דבר רע.

אמירת פרשת העקדה

כתב בספר סדר היום שע"י קריאת העקידה אנו מבקשים מה' שנשלוט בשונאינו, ונקח מהם נקמתנו על כל הרעה אשר הרעו לנו. יעו"ש, וכתב בזוהר הקדוש שאמירת העקידה מועילה לישראל, שתגן עליהם מכל מקרים רעים, ובת קול יוצאת ואומרת, "אל תעש לו מאומה, וזכות אבותם תגן עליהם.

תפילה מרבינו תם לאומרה

בספר יוסף אומץ (אות תפד) תפלה זו קבלה מרבינו תם "האומרה בכל יום, אני ערב בדבר שלא יארע לו שום פגע רע בכל אותו יום ויצליח בכל דרכו".

בבקשה מכם מיכאל וגבריאל ורפאל, שתעמדו בתפלה בבקשה ובתחנונים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאצליח בכל דרכי ובכל מקום שאני הולך, הן מליסטים שלא יזיקוני; הן משדים, הן מלילין, הן מאיש ואשה מכל דבר רע; הן מחרב ודבר, הן מרעב, הן מכל פרעניות ההולכים ובאים לעולם. מן הכל יצילנו אדני אלהי ישראל שלא ישלטו בי, לא בגופי ולא במאודי ולא בזרעי, יהי רצון מלפניך אדני אלהי ואלהי אבותי, שתהא השעה הזאת עת רצון לפניך שתשמע את תפילתי ובקשתי.

ויאמר שלש פעמים אדני צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה.

ושלש פעמים אדני צבאות אשרי אדם בוטח בך ושלש פעמים אדני הושיעה | המלך יעננו ביום קראנו ושלש פעמים המלאך הגואל אותי

לימוד וחיזוק בהלכות שבת להנצל מהמלחמה

ומרן הגר"י זילברשטיין שליט"א אמר במוצאי שמחת תורה, [ונכתב ע"י נכדו ידידי הרה"ג חיים מלין שליט"א במח"ס שיח חיים וש"ס] בזה"ל: "החזון אמר לפני שמונים שנה, שכאן בבני ברק לא תהיינה הפצצות, המקום כאן שמור כיון ששומרים פה שבת, גיסי חזר על זה כמה פעמים. אני רוצה לספר לחבריי היקרים, שבאמצע הלילה פעם גיסי הרבנית בת שבע ע"ה אמרה לבעלה רבי חיים, נפלה פצצה בבני ברק, הוא התעורר משנתו ואמר: לא נכון, כאן לא ונרדם שוב בחזרה, ואחר כך התברר שהכל אמת. אנשי בני ברק ב"ה מוגנים, למה בזכות הצדיק ובזכות שפה שומרים שבת. ושאר אחינו בשאר הארצות, דעו לכם אם אתם תשמרו שבת תינצלו, רבינו האבן עזרא קבע "כי אשמרה שבת קל ישמרני, אות היא לעולמי עד בינו וביני", יש שמירה, כל טוב לכם אחיי היקרים, כי אשמרה שבת קל ישמרני, לא לפחד", עכ"ל. ושוב כתב במכתב באסרו חג סוכות שיש להתחזק בלימוד הל' שבת ובשמירת השבת ובזכות זה יזכו להנצל מהמלחמה.

ויש להוסיף ע"ז דברי הגמ' בשבת הנ"ל שהוא מישך שייכא להדדי.

חיזוק באמירת מאה ברכות

יש לעורר דיש להתחזק באמירת מאה ברכות, שאמירת מאה ברכות הרי הוא חיוב גמור.

וכדאיתא בגמ' במנחות דף מג ע"ב, תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה' ה' אלהיך שואל מעמך, רב חייא בריה דרב אואיא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי עכ"ד, וכתב שם רש"י אל תיקרי מה אלא מאה, כלומר שה' מבקש מעם ישראל לבאך מאה ברכות, ובתוס' כתבו בשם ר"ת שבפסוק ועתה ישראל מה' ה' אלהיך שואל עממך כי אם ליראה את ה' אהליך ללכת בכל דרכיו ולאבה אתו

לעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, ותיבת שואל מלא עם וי"ו בזה יש מאה אותות, עוד כתבו התוס' שתיבת מה שבאותיו א"ת ב"ש היא אותיו י"צ ובגמטריה הם מאה, עוד כתבו התוס' שם, וי"מ כדי להשלים מנין מאה באותיותיה א"ת ב"ש היא אותיות י"צ ובגמטריה הם מאה, ואף שלכאורה נראה שהוא רק בזמן מגיפה, מ"מ מבואר שמעלת מאה ברכות מועילה להציל.

ובספר הכלבו סו סימן קכב וכן כתב בדרשת מהר"י שויעב תלמיד הרשב"א פרשת עקב בד"ה ועתה נפרש, כתבו שתיבת מודים בברכת ההודאה הגימטריא מאה ומכאן שעיקר ההודאה להקב"ה בכל יום ויום ע"י מאה ברכות.

אבל בסידור הרוקח בשם המדרש כתב טעם אחר למאה ברכות, וז"ל: אמר אברהם אבינו לפני הקב"ה רבונו של עולם תודיעני באיזו זכות בני מתקיימים בעולם, אמר לו קחה לי עגלה משלושת, ויהיו מקריבים לפני קרבנך, אבר אברהם, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן חורבנו מה תהא עליהם, אמר לו יהיו אומרים לפני מאה ברכות בכל יום, ומעלה אני עליהם כאילו הקריבו לפני כל הקורבנות לכך תיקנו מאה ברכות כנגד מאה פסוקים שיש במקרא שבהם כל הקורבנות.

עוד טעם כתב בכל בו סימן א', וז"ל: כותב ר' אשר ז"ל בא וראה כמה חבב אותנו הקב"ה שצונו לברך אמה ברכות בכל יום כדי שנשתכר אלף זהובים בכל יום כדאמרינן בחולין דף פז ע"א יתה בת קול ואמרה כוס של ברכה שוה ארבעים זהובים עשרה זהובים לכל ברכה וברכה עכ"ד.

עוד כתב ברוקח (הל' ברכות סימן שכ) סימן לזה ממה שנאמר עשרה זהב משקלם וסמוך לזה נאמר ויברך ברוך ה' אלהי אדני אברהם לרמוז שהברכה שוה עשרה זהובים, ובשיר השירים ח' יב נאמר האלף לך שלמה שמאה ברכות שוה אלף זהובים יעו"ש, ובספר תירוש ויצהר סימן צח אות יד הוסיף עוד בשם הרב שמעלקא

ובשו"ת יוסף אומץ סימן נ' כתב שראה בספר כתנות אור לבעל הפנים מאירות פרשת נצבים שמאה ברכות באים לכפר על צ"ח קללות שבמשנה תורה, וכתב שם ששוב מצא שכן כתב בספר הרוקח סימן שכ יע"ש.

עוד מצינו בפרשת פקודי (לח כז) מאת אדנים למאת הכתר לאדן, שכתב שם בבעל הטורים שמאת האדנים הוי כנגד מיסדים על אדני פז (שיר השירים ה' טו) וכנגדם תקנו מאה ברכות בכל יום עכ"ד.

ובספר המנהיג (דף ו' ע"א) כתב שמאה ברכות זה חיוב הלכה למשה מסיני ומה שהגמ' אומרת שדוד המלך תיקן מאה ברכות הוא רק החזיר עטרה ליושנה יע"ש. וכן כתב לדינא ברמב"ם בהל' תפילה פרק ז' הלכה יד.

אך בשו"ע סימן מ"ו ס"ג כתב, חיוב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחותה ונראה שהוא חיוב גמור, ואמנם במחזיק ברכה שם כתב להוכיח ממש"כ בגמ' מנחות שכן נהג רב חיים וכו' נראה שאין זה חיוב מעיקר הדין אלא רק מידת חסידות יע"ש, ולכאורה יש להעיר שהרי מדברי השו"ע שזה חיוב מעיקר הדין.

וראה מה שהארכתי בכל פרטי ודיני אמירת מאה ברכות בקובץ באר התורה מס' קצו. ובמש"כ בספרי שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א בדיני אמירת מאה ברכות.

ודבר ברור שכל מעלת מאה ברכות שהם נאמרים בכוונה דבלאו הכי ליכא למעליותא דמאה ברכות.

מניקלשבורג זצ"ל לבאר ממה שנאמר בהמשך הפוסקים ומאתים לנטרים את סריו שלפ החשבון חסר בשבת עשרים ברכות ועל זה נאמר שהמאתיים זהובים החסרים בשבת לנטרים את פרו ימלא אותם בפירות כמבואר בגמרא מנחות מג שרב חייא היה טורח למלאות את מנין הברכות במיני מגדים אמנם יש תקנה אחרת לזה היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני שם יג גנים היינו בתי כנסיות כמו שאמרו במדרש רבה על פסוק זה והכונה בזה שיושבים בבתי כנסיות מקשיבים לקול המברכים את ברכות התורה וההפטרה כדי להשלים מנין זה.

ובספר תורת חיים ב"ק צא ביאר זה שאמר דוד המלך תהילים פד יא כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף בבית אלהי וגו' שכוונתו שטוב בעיניו השכר שנותנים בעולם הבא עבור מאה ברכות שמברכים בבית אלהי והיינו בבית הכנסת ממה שיתנו לך אלף זהובים בעולם הזה.

ובאורחות חיים כיסוי הדם ובכל בו סמן קח כתב, שרמז לזה בפסוק כף אחת עשרה שהזב שכף האו בגימטריא מאה הכוונה על מאה ברכות אחת פירוש שאחת ממאה הברכות שוה עשרה זהב.

עוד כתב באבדורהם שחרית של שבת, שיש לרמוז לזה מהלשון שאומרים בנשמת בתפילת שבת הן הם יודו ויברכו וכו' שיגמטריה של הן הם הוא מאה לרמוז שמברכים אותו במאה ברכות בכל יום.

עץ חיים היא למחזיקים בה

הדפסת הספר נתרמה
לידידינו התורם הנכבד
האי גברא אוהב תורה ולומדיה

רפאל בן רוזי

יתן לו השי"ת עוז ותעצומות, אושר ועושר, ודורות
ישרים ומבורכים
עוסקים בתורה ובמצוות, יראי אלוקים
ויזכה להגדיל תורה ולומדיה
וכל אשר יעשה יצליח כל הימים הוא עם כל בני ביתו

הדפסת הספר נתרמה
לזכות התורם הנכבד
בנימין בן זוהר

בהצלחה בעסקיו ובכל עניניו
יתן לו השי"ת עוז ותעצומות אושר ועושר

